Publicacions Universitat Rovira i Virgili

Joaquim Rubió i Ors poeta (II)

Textos de l'edició crítica de *Lo gaiter del Llobregat*

ALBERT MESTRES

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
Càtedra Josep Anton Baixeras

JOAQUIM RUBIÓ I ORS POETA (II)

TEXTOS DE L'EDICIÓ CRÍTICA DE *LO GAITER DEL LLOBREGAT*

Albert Mestres

[publicacions] urv

Tarragona, 2022

Aquest segon volum del llibre *Joaquim Rubió i Ors poeta* presenta de manera crítica la totalitat de l'obra poètica de Lo Gaiter del Llobregat. El primer volum el podeu consultar a l'adreça
<http://llibres.urv.cat/index.php/purv/catalog/book/490>

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili
Av. Catalunya, 35 · 43002 Tarragona
Tel. 977 558 474 · publicacions@urv.cat
www.publicacions.urv.cat

1a edició: juny de 2022
ISBN (PDF volum II): 978-84-1365-008-1
ISBN (paper): 978-84-1365-006-7
ISBN (PDF): 978-84-1365-007-4

DOI: 10.17345/9788413650081

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili és membre de la Unión de Editoriales Universitarias Españolas i de la Xarxa Vives d'Universitats, fet que garanteix la difusió i comercialització de les seves publicacions a l'Estat espanyol i arreu del món.

TAULA

INTRODUCCIÓ

1. Establiment del text i criteris de transcripció

1.1 Establiment del text

Text base. Volums 1-3. Per a aquesta edició crítica de la poesia catalana de Rubió i Ors he adoptat com a text base els tres primers volums de la tercera edició de *Lo Gaiter del Llobregat*, del 1888-1889, l'última apareguda en vida del poeta i autoritzada per ell. Quan vaig fer l'edició de *Lo Gaiter* per a la Nova Biblioteca Selecta d'Edicions 62 (Mestres 2006), vaig optar per publicar el text de la primera edició (*GL1*), seguit del de la primera edició del *Roudor del Llobregat* (*RL1*), excepte la «Conclusió», afegida a *GL2* (1858), perquè pensava que aquesta era la poesia de Rubió i Ors que realment va tenir un impacte en la societat i la cultura catalanes del segle XIX. La decisió responia aleshores també al fet que les correccions de l'autor fetes a les successives edicions de *Lo Gaiter* no sempre van millorar, vistes des de criteris estilístics actuals, la primera intuïció, i, també, que sospitava —i encara sospito— la intervenció del fill Rubió i Lluch en alguns llocs de *GL3*. L'avinentesa d'una edició crítica demana un plantejament diferent, tanmateix, vist que Rubió i Ors va manifestar de manera contundent i quasi testamentària, amb la publicació de *GL3* i tot l'aparat que l'envolta (pròlegs, traduccions, apèndixs, etc.), que aquesta era l'obra que volia deixar fixada per a la posteritat, i no es pot, doncs, contravenir-lo.

Per a la tria del text base, hi havia dues possibilitats: el de la primera edició, perquè va ser la que va impactar la societat catalana del vuit-cents i la que va proporcionar «prestigi històric» a Rubió i Ors, o la darrera, atès que representa la «darrera voluntat de l'autor» (Giunta 1997). Si el criteri historicista regeix la primera possibilitat, la segona obeeix a criteris textuals. La meva opció per la segona respon bàsicament a les següents evidències: 1) que és innegable que Rubió i Ors es va proposar ell mateix de fer la tercera edició (*GL3*), 2) que va concebre ell mateix el conjunt del llibre, 3) que se'n va ocupar personalment —com havia fet ja, d'altra banda, amb les dues anteriors: no podem oblidar que tenia l'ofici d'impressor—, i 4) fins i tot, com sabem per diversos documents (Sotelo Vázquez 2006: 567; BC ms. 9675 i 9639), que va demanar un ajut a l'Ajuntament i a la Diputació de Barcelona per sufragar-lo; 5) a més, que en va fer coincidir l'aparició amb l'homenatge que li va dedicar el 1889 la Lliga. Per tant, no hi ha cap mena de dubte que la concepció, la disposició i els textos dels poemes responen a l'únic criteri del seu autor. Si tot això no fos suficient, l'opció

de la tria de la primera edició com a text base té greus inconvenients: en bona lògica, no podia editar sols els textos del 1841, per la qual cosa hauria hagut d'incorporar d'alguna manera (en apèndixs?) a la meva edició els afegits a la segona edició (*GL2*) i a la tercera (*GL3*). Així fent, hauria ofert en una sola edició textos d'èpoques prou allunyades (1841, 1858, 1888-1889) i hauria trencat la cohesió estructural del llibre, que relliga uns poemes als altres, tal com addueixo just a continuació per a la fixació del text base dels casos més dubtosos (Raboni 2017: 705).

Testimonis posteriors al text base. En els pocs casos de poemes de *GL3* que també es van publicar després, he adoptat com a text base sempre *GL3* per respectar l'arquitectura estructural que vincula tots els textos entre si, com diu Giulia Raboni (2017: 705): «all'interno di raccolte o sillogi, esiste oltre al singolo elemento una architettura strutturale che lega tutti i testi fra loro e che dunque non è possibile utilizzare redazioni dei singoli testi, sottoposti a rimaneggiamento per conto proprio o all'interno di una diversa aggregazione, nel quadro della raccolta originale». He seguit aquesta pauta als poemes 69, 71 i 73 (se'n descriu la filiació més avall). Només he contravingut aquest criteri amb els testimonis inclosos al quart volum, pòstum, de *GL3* del 1902, com explico tot seguit.

El volum pòstum de GL3 i els poemes inèdits i esparsos. Pel que fa al quart volum, publicat pòstumament a cura del fill Antoni Rubió i Lluch, he adoptat aquest text si no n'hi havia cap més testimoni, com s'esdevé a *93* i *115*, però donat el seu caràcter miscel·lani, desvinculat de *Lo Gaiter* com a sistema —cosa que refermen les anotacions a llapis de Rubió i Lluch als manuscrits autògrafs de l'ALR («No deu publicar-se»), com, per exemple, a *100*, *104*, *106*, *109* o *111* (vegeu-ne els respectius davantals)—, he ponderat els testimonis conservats (manuscrit autògraf o edició esparsa) de cada cas i aleshores normalment he pres aquests últims com a text base, com en els casos següents: *97*, conservat en manuscrit autògraf a *mQP*; *98* i *108*, apareguts a *Lo Calendari Català* el 1899 i el 1898 respectivament; *110*, a *Los trobadors nous* el 1858; *112*, a *La Veu de Catalunya* el 1891, i *113*, a la corona poètica dedicada a Antonia Díaz de Lamarque el 1893. De *99* prenc com a text base el manuscrit autògraf (*mMR*), ja que l'altre testimoni conservat fora de *GL3* a *Lo Calendari Català* també és pòstum (del 1900).

a) Tanmateix, *112* i *113* em susciten severs dubtes, ja que tant en l'un com en l'altre les variants al quart volum de *GL3* són molt significatives —tant com la supressió d'estrofes senceres— sense cap motivació aparent que no sigui el desig del poeta de perfeccionar l'obra. D'una banda, no tenim cap evidència que fos Rubió i Ors qui mutilés els poemes i, de l'altra, costa acceptar que ho fes el seu fill per un simple criteri literari, però les diferències, a banda de les destitucions d'estrofes, són notables. Al manuscrit autògraf *mLG* de *113* hi ha una nota de la mà de Rubió i Ors que diu «Copiada», però el poema hi és sense mutilacions i es pot referir a la còpia enviada per a la corona poètica d'Antonia Díaz de Lamarque.

b) En el cas dels poemes dels quals només es conserva un manuscrit autògraf, com *92*, *94*, *95*, *96*, *101*, *107*, *109*, *111*, *114* i *117*, l'he adoptat com a text base, i, quan el poema ens ha arribat en més d'un testimoni i la seva filiació era clara, he pres el text del darrer com a base per a la meva edició, com a *100*, *102*, *104*, *105*, *106* i *116*.

c) El cas més dubtós d'aquest últim conjunt de poemes és *103*, el que a l'edició de *La Revista* del 1933 de Jordi Rubió i Balaguer es titula «Carta, en vers». Com ja he explicat al capítol sobre la gènesi, disposem de dos manuscrits autògrafs d'aquest poema: *mLG*, que és clarament un esborrany i es troba entre els originals autògrafs de Rubió i Ors de l'ALR ingressats a la BC el 2017, i *mCoR*, conservat a la correspondència de Rubió i Ors del mateix arxiu. D'altra banda, els manuscrits antígrafs $mFrR^1$ i $mFrR^2$, de Renart i Arús, es troben a l'Arxiu Renart també a la BC en un lligall de correspondència de Francesc Renart i Arús. Finalment, hi ha la transcripció diplomàtica que, amb el mateix títol que es troba només a les còpies de Renart i Arús, amb variants en cada còpia, va publicar Rubió i Balaguer a *La Revista* el 1933. Rubió i Balaguer afirma en nota que la carta que edita es troba a la BC (p. 16) i la seva versió, que hem agafat de text base, és quasi exacta a *mCoR*, si exceptuem el títol i alguna correcció. Tant els manuscrits del fons Renart i Arús com la versió publicada per Rubió i Balaguer el 1933 tenen incorporades les esmenes de *mCoR*.

d) Finalment, quan conservem testimoni manuscrit autògraf i edició esparsa en vida de l'autor, si no indico el contrari, agafo aquesta última com a text base, com a *90* i *91*.

Intervencions sobre el text base. En molt pocs casos, indicats en nota, he esmenat el text base, quan la lliçó d'un testimoni anterior ho aconsellava. És el cas, per exemple, del vers 188 del poema «Barcelona» (*4*)

tornarà, oh princesa,
les edats benaurades

on a *GL3* mancava la concordança perquè el poeta va canviar el nombre del subjecte a plural, en comptes de singular com a *DDB*, *GL1* i *GL2*, però no ho va fer, segurament per descuit, al verb, que he esmenat en «tornaran».

Així mateix ho he fet quan era errada tipogràfica evident del mateix poeta o del tipògraf i ho he recollit a l'aparat crític, com per exemple, a *4*

6 mósaich *DDB*

i també en nota

6. *mosaic*. Als testimonis *DDB* i *GL3*, es llegeix «mósaich», en una curiosa variant regressiva difícil d'explicar.

1.2 Criteris de transcripció

1. En aquesta edició crítica he optat per normalitzar l'ortografia d'acord amb la normativa actual sempre que això no impliqués alteració fonètica.

2. He regularitzat l'ús de majúscules i minúscules. Les lletres inicials de vers són a les tres edicions de *Lo Gaiter* i a la majoria de les esparses en majúscula però també les he regularitzades d'acord amb la puntuació.

3. He respectat la puntuació de l'autor segons criteris de l'època perquè aquesta en poesia sovint tenia llavors un sentit més prosòdic que sintàctic —com demostra la confrontació amb textos teatrals anteriors al 1850—, menys en aquells casos que m'han semblat errades, justificats a l'aparat de notes. A més, he respectat el signe d'interrogació inicial però he suprimit, quan hi era, el d'exclamació. He fet seguir d'una coma el signe d'exclamació final en cas d'interjecció: «desesperançats, ai!,» (*89*: 23). També he convertit les cometes indicadores d'inici i final de diàleg en guions i he resolt els guions parentètics en comes perquè no hi pogués haver possible confusió. D'altra banda, he unificat sense punt els títols dels poemes i les dates o signatures a peu de poema.

4. Als «Criteris d'edició» de l'antologia *Poesia catalana del barroc*, Albert Rossich posava sobre la taula els problemes que pot comportar una regularització d'acord amb la normativa ortogràfica actual de textos anteriors al segle XX (Rossich 2006*c*: 25-36). La regularització significa no alterar la fonètica però això pot comportar algun problema perquè l'ortografia actual no sempre pot reproduir, segons Rossich, la pronúncia acadèmica d'un autor del segle XIX o anterior ni tampoc els hàbits de dicció del que es considerava una lectura prosòdica culta; això, a part de consideracions dialectals. Ara bé, al meu entendre la tradició d'escriptura en català que arrenca a l'època medieval llasta amb la seva imatge gràfica la imatge fonètica i això fa que sigui difícil discernir el que són hàbits gràfics, que es podien considerar en aquell moment hàbits fonètics, dels hàbits pròpiament fonètics, que sovint passen desapercebuts per als parlants.

Per aquest motiu, conscient que pot ser una opció discutible, he regularitzat també tota una sèrie de grafies arcaiques:

resolem	ab	*en*	amb
	Assia		Àsia *(excepte en rima)*
	aumentar		augmentar
	blassó		blasó
	casi		quasi
	contextar		contestar
	doncella		donzella
	enujar		enutjar
	esfing		esfinx
	espirar		expirar
	expresar		expressar
	extendre		estendre
	glosari		glossari
	guerreijar		guerrejar

ignocent	innocent
ninfa	nimfa
paissatge	paisatge
pantejar panteijar	panteixar
pendre	prendre
pressa	presa
sonrís (*i derivats*)	somrís
ralla	ratlla
ressolt	resolt
triunfar (*i derivats*)	triomfar

5. En canvi, he respectat escrupolosament les solucions de «per» i «per a», que s'adiuen generalment a la normativa actual de l'Institut d'Estudis Catalans. Quan l'escandiment del vers ho requereix, les diverses edicions de la poesia de Rubió i Ors eliminen la a de la preposició composta per evidenciar-ne l'elisió, que s'expressa gràficament «per'» però la meva edició no ho reflecteix. Per exemple, al vers *4*: 39, «Puix t'ha deixat per distraure't», la a davant d'infinitiu ha estat elidida a les diverses edicions de *GL* per servir el recompte sil·làbic.

6. No he marcat gràficament (amb dièresi o accent) hiats com «arruinant-se» o «esmortuit» quan per recompte mètric és clar que han esdevingut diftongs.

7. Pel que fa a *Lo lai del joglar* (*20*), he renunciat a l'intent de donar cap mena de regularitat ortogràfica a aquest pastitx —que tanmateix demostra un cop més un cert desig d'experimentació de Rubió i Ors, atès que hi conviuen el català i l'occità antics, el català modern i el castellà—, de manera que és transcrit tal com apareix a l'edició del text base.

2. Contingut i disposició de l'aparat crític

2.1 Contingut

A l'aparat crític s'hi relacionen les variants estilístiques i de sentit, com també les de puntuació. També s'hi mostren les divergències degudes a errades en el manuscrit o el text imprès.

2.2 L'aparat genètic

1. El *lemma* va precedit del número de vers o de línia. Quan el lloc crític a què remet el *lemma* ocupa uns quants versos o línies, els números de vers o de línia van separats per un guionet.

2. *El* lemma. Les variants solen anar precedides d'un *lemma*, separat d'aquestes pel claudàtor invers (]), que recull la lliçó del text crític que presenta variants en altres testimonis, sovint abreujat intercalant el signe ~ entre la primera i l'última paraula. Però hem preferit estalviar el *lemma* (sempre que això no plantegés cap mena de dubte a l'hora de localitzar la variant al text), en les variants ortogràfiques o morfològiques i de puntuació, en sinònims evidents i en inversions sintagmàtiques d'ordre. Per exemple, la variant ortogràfica d'«on»

26 Hont *GL2 GL3*

la variant morfològica d'«homes»

43 homens *GL1 GL2*

les variants de puntuació de «vergonyosos.»

10 vergonyosos, *DDB* vergonyosos; *GL1*

la variant sinonímica de «verinosos»

7 venenosos *DDB*

o de «branques»

6 ramas *GL1 GL2*

i les variants transmutatives per *inversio*, com «cantant darà»

35 Dará cantant *GL1 GL2*

3. *La* varia lectio. A l'aparat les variants es presenten després del *lemma* ordenades cronològicament de més a menys antiga. Cada unitat crítica, és a dir, cada lloc crític amb la seva *varia lectio*, és separada de les altres de la mateixa línia per una ratlla vertical (|), mentre que les diferents variants d'una mateixa unitat es juxtaposen amb la separació d'un espai. Quan en una mateixa unitat algunes paraules o sèries de paraules es repeteixen parcialment o totalment a les diferents variants faig servir, encara que no de manera sistemàtica, el signe ≈, si són llargues, per indicar que la part substituïda pel signe és idèntica a la part corresponent de la variant anterior:

23-24 cor en patri amor posaren / lo que li manca] cor, si m' sobra en amor pátri / Lo que me falta *DDB* cor; ≈ patri ≈ *GL1*

4. *Esmenes autògrafes*. Les correccions de l'autor sobre papers impresos o autògrafs són indicades amb les abreviatures *a.c.* (*abans de la correcció*) i *d.c.* (*després de la correcció*), col·locades després de la sigla del testimoni. A continuació en veiem un parell d'exemples de *28* d'una correcció

27 en justa] en dolsa *mDiB a.c. GL1 GL2*

o d'una correcció (la de *mRL1*) que després rebutja el text base

115 gentils] grans *mRL1 a.c.* altas *mRL1 d.c.* altas *mRL2 a.c.*

Quan hi ha una correcció dins una correcció és indicat al text de la variant entre parèntesis angulars i amb l'abreviatura corresponent. Per exemple, a *71*

130 revolta, ubriac de] revoltava orgullós / Perque en lo vas hont begué / Lo goig fins llavors <avuy *a.c.*> á doll / Deixareu caure una gota / Del amarch licor del dol, *mLG a.c.* revoltava ell de dol, *mLG a.c.*

Després de patir diverses correccions un mateix fragment pot coincidir amb el fragment del text crític. Per exemple, encara a *71*

128 font,] font, *mLG a.c.* flor *mLG a.c.*.

o pot no coincidir-hi

180 sabent que la rep de vós,] Quant més la porte ab amor *mLG a.c.* Quant més la porte amantvos *mLG d.c.*

Els fragments ratllats són indicats amb dues barres invertides (\ \) i només els indiquem quan és imprescindible, com per exemple a *117*

a.**11** \Ab sanch de or y <ab *t.c.*> pedres — sobre 'l capmall / Mantell ample en la espatlla y de rich drap / D'or en clarejant trono — sobre tots alt / Sen Ludovic <de porpra Mantell +colgán+ un arch, covert lo cap *a.c.*> corona al cap / D'or y pedres que\ *mLG a.c.*

perquè la majoria de vegades s'entén el fragment que ha estat ratllat per la formulació de la variant.

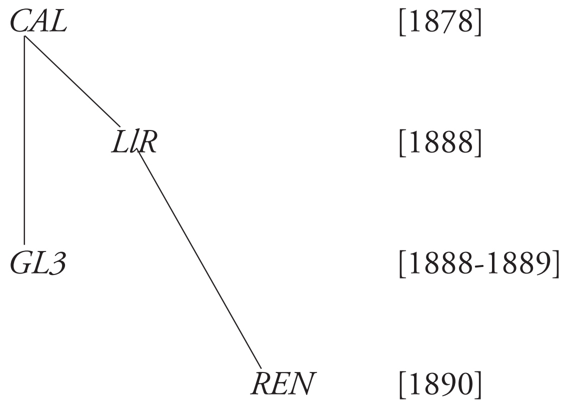
De vegades als manuscrits de Rubió i Ors hi ha diverses provatures autògrafes que cal entendre com a variants alternatives, de les quals sovint és difícil establir la cronologia. En aquests casos faig servir l'abreviatura *t.c.* (*temptativa de correcció*), com a *114*

41 en los fronts un jorn;] sempre en los fronts *mLG t.c.*

2.3 L'aparat evolutiu

Després de l'aparat genètic, i separat per una línia, es trobarà l'aparat evolutiu, que recull les variants dels testimonis que no formen part de la línia genètica del text base, perquè són anteriors però representen ramificacions de la línia genètica les variants de les quals no han estat recollides en les versions posteriors. En el cas excepcional dels antígrafs (poema *103*), la sigla va entre {} a la capçalera de testimonis, just després de la de l'original que els va servir de model, les variants respecte del qual es disposen en aparat evolutiu separat del genètic per dues ratlles.

Quan hi ha més d'un testimoni, com que en els pocs casos que he trobat testimonis que s'aparten de la línia genètica les variants són en general irrellevants, he fusionat els diferents aparats evolutius en un. Per exemple, en el cas de *73*,

LlR i *REN* són testimonis evolutius per tal com són refeccions no represes dins la gènesi del text. Com que les poques vegades que es dona aquesta circumstància en l'obra de Rubió i Ors les variants acostumen a ser irrellevants, en comptes de dedicar un apartat a l'aparat evolutiu per a l'evolució de *CAL* a *LlR* i un altre per a la de *LlR* a *REN*, he optat per fondre'ls en un sol aparat, de manera que el lector hi trobarà tres possibles formulacions:

1) x *CAL* → y *LlR* → z *REN*, quan *REN* varia sobre *LlR* i *LlR* sobre *CAL*, com ara:

D Joaquim Rubió/ setembre de 1866 *CAL* → Joaquim Rubió. *Llr* → Joaquim Rubió *REN*

2) x *CAL* → y *LlR*, quan *LlR* varia sobre *CAL* (i aleshores cal entendre que *REN* llegeix la mateixa lliçó que *LlR*), com per exemple:

49 dels *CAL* → del *LlR*

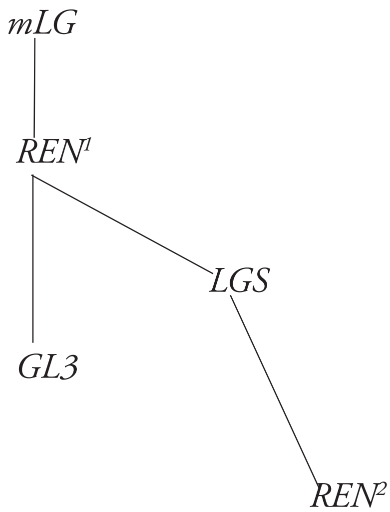
3) y *Llr* → z *REN*, quan *REN* varia sobre *LlR* (i aleshores cal entendre que *LlR* llegeix la mateixa lliçó que *CAL*):

34 tancada, *LlR* → tancada *REN*

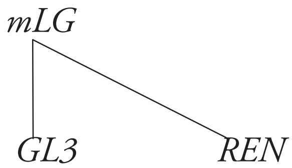
Pocs són els casos de poemes que tenen testimonis posteriors al text base (*a*) o que en la filiació tenen alguna ramificació del text base (*b*).

a) Pel que fa al primer cas:

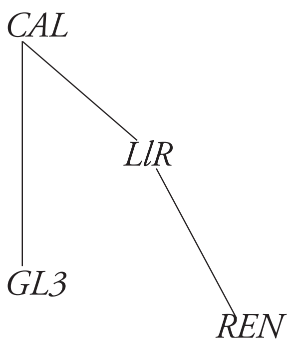
1. El poema *69*, datat el 1863 (*mLG*) i recollit el 1889 al tercer volum de *GL3*, té un testimoni del 1896 aparegut a *La Renaixença* i les variants del qual ens indiquen que procedeix de *LGS* (1879), amb petites esmenes, probablement sense supervisió de l'autor, al seu torn procedent de *REN* (1874), tots dos anteriors a *GL3*. La representació d'aquesta filiació mostra gràficament aquestes vicissituds textuals:

2. El poema *71*, escrit el 1865, va aparèixer parcialment publicat a *La Renaixença* el 1889, el mateix any de l'aparició del tercer volum de *GL3*. Són dos testimonis contemporanis, doncs, però les divergències es poden atribuir a errors d'edició. La filiació és:

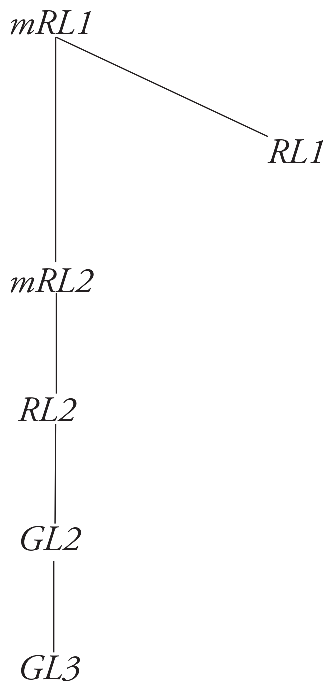
3. El poema *73* va aparèixer publicat a *La Renaixença* el 1890, un any després de la publicació a *GL3* (1889), però la col·lació de textos evidencia que *REN* segueix, amb petites esmenes o errors no imputables a l'autor, *CAL* (1877) i *LlR* (1888), com es veu a l'*stemma*:

4. *113* va aparèixer publicat a *Poesías líricas* d'Antonia Díaz de Lamarque el 1893, en vida de l'autor, i és per això que l'he pres com a text base, en detriment del testimoni pòstum del quart volum de *GL3*.

b) Respecte al segon cas:

1. El més antic és *29*, que té una ramificació sense solució de continuïtat en el testimoni de l'edició privada del poema que va fer el mateix poeta a *RL1*, com es pot veure a l'estudi genètic i com reprodueixo aquí:

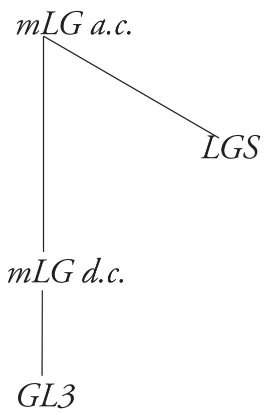

2. Hi ha un conjunt de testimonis que són còpies autògrafes fragmentàries de cortesia que escrivia l'autor per fer-ne obsequi. Es tracta de còpies de testimonis conservats o no, la col·lació dels quals amb els que sí que s'han conservat dels mateixos poemes divideix aquest conjunt en dos grups. D'una banda, hi ha les versions *fCAB* de *2* i *fLVC* de *87*, que són *codices descripti*, és a dir, que no incorporen cap variant a la tradició textual; de l'altra, hi ha les versions *fCAB* de *68* i *mLG* de *85*, que aporten variants significatives. En ambdós casos, pel seu valor com a autògrafs i perquè poden testimoniar versions no conservades, he decidit consignar-los dins l'aparat evolutiu i, si n'oferien, atestar-n'hi les variants.

3. Pel que fa al poema *69*, que també acabo d'explicar, després de la publicació del poema a *La Renaixença* el 1874, se'n deriva una ramificació sense solució de continuïtat en *LGS* i en *REN*.

4. El poema *73*, que acabo d'explicar, genera així mateix una ramificació sense solució de continuïtat a partir del testimoni de *CAL* del qual suposo que deriva *REN*.

5. El poema *79* va aparèixer publicat a *Lo Gai Saber* el 1880, en data posterior a *mLG*, però les correccions de *mLG* són sens dubte posteriors a *LGS*, i anteriors a *GL3*, de manera que *GL3* parteix clarament de *mLG* corregit i no de *LGS*. L'*stemma* és doncs:

2.4 L'aparat de notes

1. El fragment de vers o de text a què em refereixo a cada nota va en cursiva precedit del número de vers o de línia separat de la nota pròpiament dita per un punt. Quan el text a què remet la nota ocupa diversos versos o línies, els números de vers o de línia van separats per un guionet.

2. L'anotació recull comentaris de tipus contextual (personatges, referències, etc., no evidents), bibliogràfic (referències de citacions), textual (justificació d'esmenes al text base i de lliçons que se'n separen, comentaris de variants), lingüístic (explicació de paraules que demanin un aclariment) i mètric (sinèresi, dialefa, etc.). No inclou notes interpretatives.

3. Per no enfarfegar l'aparat de notes amb observacions que responen a criteris generals, no he anotat els casos següents:

a) la sinèresi de les paraules esdrúixoles femenines acabades en «ia», tipus «pàtria» (Veny-Mesquida 2011) o «Laletània», com tampoc la de «suau», «tua», «sua» i «mia»;

b) la manca de distinció de timbre obert i tancat de les vocals en rima, segons costum als segles XVIII i XIX;

c) les falses rimes de les paraules agudes acabades en erra muda, com ara «Senyor-terror» o «trobador-amor», ja que forma part també de la convenció prosòdica tant de l'època (Rossich 2006*b* i 2011) com dels segles anteriors. Val a dir que el poeta elimina la –*r* final per salvar la rima quan li cal, però ens indica quan hagi de ser muda (*2*: 60 i 64 «regá» / «ve a cantá»). Tanmateix, no recullo aquesta grafia a l'aparat de variants ni en nota;

d) la pronúncia heterosil·làbica de la darrera síl·laba de les paraules acabades en –*r* i la primera de la paraula següent, atès que aquesta erra, també segons costum prosòdic de l'època, no és muda i, per tant, no hi ha sinalefa o elisió. Els exemples

són multitud: «donar als», «a buscar en», «cantar un», «posar a», «dir enmig», «cavaller en», «trobador espera», «Roger, i», «Flor ufà», etc.;

e) quan per raons mètriques l'autor emmudeix la *-r* final, cosa que s'expressa amb l'elisió de la erra i un apòstrof, com a «oferi'» o «portá'» (*73*: 5 i 13).

D'altra banda, esment a part mereixen les notes de Rubió i Ors. A *GL1*, *GL2* i *GL3* totes les notes de l'autor són recollides al final del volum amb el número de poema, si n'hi ha, el títol del poema, el número de pàgina i el fragment a què es refereixen. Aquí les he recollides al text crític al final del poema corresponent, i són tractades com a tal, amb el seu aparat genètic i les seves notes. La majoria corresponen al primer volum i, amb algunes excepcions, indicades en nota, no apareixen fins a l'edició del 1841. Hi he substituït la remissió, en les edicions originals, pel número corresponent de la ratlla o el vers de la meva edició.

Finalment, als apèndixs he seguit el mateix criteri de normalització ortogràfica, tant en castellà com en català, que a la resta del llibre, però he esmenat, a més a més, «aquet» i derivats per «aquest», «maior» per «major», «saltirojenava» per «saltironejava», «respetuosa» per «respectuosa», «encems» per «encens», «subjetius» per «subjectius», «misteriososos» per «misteriosa» i «derondirla» per «deixondir-la». Sí que he intervingut, amb criteris actuals, en les citacions i referències a les notes.

Pel que fa als versos de trobadors citats, els he regularitzats d'acord amb l'edició de Raynoaurd (1818, 1819, 1820) que, sens dubte, Rubió i Ors seguia.

3. Signes i abreviacions

3.1 Signes gràfics

1. Al text:

[ ]	Emmarquen el text introduït per l'editor, com en el cas dels nombres que encapçalen els poemes o alguns títols de poemes que no en portaven.
+++	Indica fragment il·legible.

2. Al *lemma*:

]	En l'aparat genètic, separa el *lemma* de la *varia lectio*.
→	En l'aparat evolutiu, separa el testimoni d'origen de l'evolutiu.
~	Substitueix fragments del text editat que no són consignats al *lemma*.

3. A les unitats crítiques:

|	Separa les unitats crítiques d'un mateix vers o línia.
~	Substitueix text d'una variant que coincideix amb el *lemma*.

≈ Substitueix text d'una variant de certa longitud quan és idèntic a les anteriors variants dins una mateixa unitat.

< > Emmarquen una correcció de l'autor dins una variant.

\ \ Delimiten un fragment de text ratllat a l'original.

\+++\ Delimiten un fragment de text ratllat a l'original quan el ratllat fa que el text resulti inintel·ligible.

+++ Indica fragment il·legible.

+ + Delimiten la transcripció *ex conjectura* d'un fragment de lectura difícil.

3.2 Abreviatures

Tes.: A la capçalera de l'aparat crític de cada text, precedeix les sigles dels *testimonis* del text en qüestió, ordenats en principi cronològicament però amb les sigles dels *(testimonis evolutius)* entre parèntesis a continuació del testimoni que els origina.

De A l'aparat crític, *Dedicatòria*.

T A l'aparat crític, *Títol*.

L A l'aparat crític, *Lema*.

a. A l'aparat crític, *abans*. Per exemple, *a.*T o *a.*1.

d. A l'aparat crític, *després*. Per exemple, *d.*1224.

D A l'aparat crític, *Data, lloc* i *signatura*, si escau.

a.c. *abans de la correcció*. Dins la *varia lectio*, després de la sigla d'un testimoni, indica que el text consignat a la variant és el que hi havia abans de ser cor regit.

d.c. *després de la correcció*. Dins la *varia lectio*, després de la sigla d'un testimoni, indica que el text consignat a la variant és el que hi havia després de ser corregit.

t.c. *temptativa de correcció*. Dins la *varia lectio*, després de la sigla d'un testimoni, indica que la variant és una provatura sobre el fragment consignat al *lemma*.

Textos de l'edició crítica

Lo Gaiter del Llobregat

Tes.: *GL3*

El volum primer de *GL3*, que especifica que abasta del 1839 al 1841, recull els poemes publicats abans al *Diario de Barcelona*, *La Religión* i la primera edició de *Lo Gaiter*, així com el *Roudor del Llobregat*, tanmateix del 1842. Precedeixen els poemes l'endreça, l'agraïment als traductors, el «Pròleg de la primera edició» i el «Pròleg de la segona edició».

Acompanyen els poemes les traduccions, algunes en apèndix, d'Antonio Arnao (*24*), Víctor Balaguer (*21*), Federico Baraibar (*3*, *5*, *7*, *10*, *13*, *15*), Luigi Bussi (*13*, *23*), Isabel Cheix (*6*, *18*), Konstantínos Christomános (*1*, *25*), Frederic Donnadieu (*20*), Johannes Fastenrath (*9*, *11*, *16*, *18*, *20*, *24*, *25*), José Lamarque de Novoa (*1*), Maria Licer (*23*), Jacint Labaila (*26*), Teodor Llorente (*14*), Marcelino Menéndez Pelayo (*2*), Frederic Mistral (*21*), Jean Monné (*2*), Dolors Monserdà de Macià (*27*), Josep Maria Quadrado (*17*), Joaquim Roca i Cornet (*17*), V. Venceslau Querol (*11*, *28*), Jeroni Rosselló (*19*), Josèp Roumanille (*1*), Antoni Rubió i Lluch (*12*), Antonio de Trueba (*8*) i Lluís-Carles Viada (*9*).

En addició a l'apèndix, Rubió i Ors dedica un nou agraïment als autors de la traduccions que no hi ha pogut publicar.

Volum primer: 1839-1841

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

1-18 A ~ Ors] Mercé del paubre trobador. / Gaulselm Faidit *GL1 GL2*

Aquesta endreça sintetitza en poques paraules l'ideari de la Renaixença. A *GL1* i *GL2* en comptes d'aquesta endreça hi ha com a lema el vers del trobador Gaucelm Faidit «Merce del paubre trobador», el qual a *DDB* figura com a lema d'«A les hermoses» (*14*).

A
Catalunya,
sa benvolguda pàtria,
tan desgraciada avui, decaiguda i malmenada
com gran, respectada i poderosa
fou en los antics temps,
gràcies a sa fe en Jesucrist,
a son digne respecte a sos comtes reis,
a son amor inalterable a sos furs,
dedica
aqueixa nova edició de ses poesies catalanes,
donada a llum per a commemorar
lo cinquagèsim aniversari
de la publicació de la primera d'aquelles
(lo 16 de febrer de 1839),
lo més entusiasta dels seus fills i lo més humil
dels seus poetes,

Joaquim Rubió i Ors

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

T Prólech *GL1*

Aquest pròleg reflecteix el punt d'inflexió marcat pel desencís en la relació de la intel·lectualitat catalana amb el poder central (Smith 2012 i 2013; Fradera 2000b: 686, 688). La bibliografia sol considerar aquest pròleg el primer manifest de la Renaixença (per exemple, Miracle 1960: 115), tot i que actualment se sol qüestionar la intenció inicial d'aquest pròleg i la majoria d'investigadors en tot cas creuen que no es pot considerar iniciada la Renaixença com a moviment cultural fins als Jocs Florals del 1859 (vegeu, per exemple, Marfany 2003: 654; Domingo 2009a, 2009b, 2009c, 2011a, 2011b o Rossich 2019). El mateix Rubió i Ors reconeixia que no era conscient de la transcendència que el pròleg havia d'adquirir: «En el prólogo de aquella edición [*GL1*], con el cual, sin sospecharlo escribí una página de grandísimo interés para la historia de nuestro renacimiento, y a la que es preciso recurrir para conocer y escribir sus orígenes» (*Biografia*: 6).

Albert Rossich ([2020]: 7-8) divideix l'estructura del pròleg, pensat segons ell per ser adreçat a «una agrupació de savis», en quatre punts: 1) Rubió i Ors no va publicar aquests poemes per vanitat ni orgull del seu mèrit artístic, sinó la voluntat de mostrar el valor i la importància històrica de la poesia catalana, avui abandonada. 2) Rubió i Ors va pensar que altra gent també ho faria, però es va quedar pràcticament sol. 3) Alguns autors pensaven que escriure en català era molt difícil i que amb el castellà n'hi havia prou, oblidant el passat de la literatura catalana. La pràctica de la llengua i l'estudi dels trobadors li van fer descobrir l'aptitud del català per la poesia i l'esforç podia servir de guia per a altres escriptors més dotats. 4) «La literatura catalana va ser una literatura molt important en el passat, i es mereix ser considerada avui com una literatura original, amb personalitat pròpia, i no supeditada a la castellana [...]. Per reforçar això es podrien recuperar els gèneres poètics propis de l'època dels trobadors i organitzar uns jocs florals com els de l'edat mitjana. Mentre això no arriba, aquests assajos seran el testimoni que jo he esmerçat dos anys de treball i d'estudi amb aquest fi».

A les tres edicions de *Lo Gaiter* les notes són al final del volum.

Pròleg de la primera edició

1 amb què veuria] que li cabria de *GL1 GL2*
2 harmoniós] melodiós *GL1 GL2*
3 no obstant d'esser] apesar de ser *GL1 GL2*
4 les nostres] nostras *GL1 GL2* | perdentse la qual *GL1 GL2*
5 fi *GL1 GL2* | aqueix] eix *GL1 GL2*
6 alabança, *GL1 GL2* | de estas *GL1* de aquestas *GL2*
7 judicarán *GL1*
7-8 o sia per] per *GL1 GL2*
8 artístich; *GL2* | l'expansió] lo desahogo *GL1 GL2* | jovenívol,] jove *GL1 GL2*
11 alguns palpitaments *GL2* | verdaders *GL1 GL2*
12 es] se *GL1 GL2* | pretén] aspira a *GL1 GL2*
13 dels trobadors, ni] de trobador ni á *GL1* de trobador, ni á *GL2* | llur arpa,] sa lira, *GL1 GL2*
14 tantost s'atrevís] tant sols arribás *GL1 GL2* | feixuga] pesada *GL1 GL2* | aspire a] pretengue *GL1 GL2* | una] la *GL2*
15 es] se *GL1 GL2* | creu] crea *GL2*
16 als] á los *GL1 GL2*
17 a ~ eixa] als quals vingue entre mans esta *GL1 GL2* | obreta *GL1*
18 de est *GL1* | al qui] al que *GL1 GL2* | cobert] vestit *GL1 GL2*
19 mantell, *GL1 GL2* | gayta *GL1 GL2*
21 esta *GL1* aquesta *GL2*
22 poesias *GL1 GL2* | viu] está *GL1*
22-23 dels ~ sacudiments] de las espantoses sacudidas *GL1*
23 estos *GL1*
24 sens] sensa *GL1 GL2* | cor, *GL1 GL2*
25 platja *GL1*
26 manera: *GL1*
27 patria *GL1 GL2*
28 del Cid] Cid *GL2* | qui] que *GL1 GL2* | Padilla; *GL1*
29 l'esdevenidor] lo que es á esdevenir *GL1*
30 retraure] traure *GL1* portar *GL2*
31 venidera, *GL1 GL2*
32 de ser *GL1 GL2* | creguia *GL1* | sobradament] massa *GL1 GL2*
33 qui] que *GL1 GL2* | lo escoltan *GL1 GL2*
34 sent: *GL1*
35 recordar] lo recordar *GL1 GL2*
36 cregut] vist *GL1 GL2*
37 per a] per *GL1 GL2* | sa tasca;] son empenyo, *GL1* son empenyo; *GL2*
40 per a que] perque *GL1 GL2*
43 durant] en *GL1 GL2* | Cregué *GL1 GL2* | treball *GL1 GL2*
45 honrosament] en *GL1 GL2* | empresa *GL1*
46 ses aspres rimes,] sos aspres versos, *GL1 GL2* | sons encisadors] tons encantats *GL1 GL2*
47 axi. *GL1 GL2* | Sol emprengué *GL1 GL2*
47-48 quasi sol] sol *GL1 GL2*
48 viatge: *GL1* viatge. *GL2* | ja que] Ø *GL1*
49 tan sols] sols *GL1 GL2* | coneguda, *GL1 GL2* | veus que] que *GL1 GL2* | oir *GL2*
51 el] lo *GL1 GL2*

19. *callarà*. No és ben bé cert que callés, però la producció poètica va minvar. *preludis d'una lira catalana*. Al·lusió als *Preludios de mi lira* de Manuel de Cabanyes (1833), sens dubte un dels seus models, fins i tot en algun dels títols.

23. *sacudiments*. Les bullangues del 1835 i el 1837, a què fa referència explícita en nota a «Barcelona» (*4*) a l'edició del 1841.

35-45. *vergonyosa i criminal ~ englantina de plata*. Al·ludeix als seus companys de generació que van optar per expressar-se en llengua castellana. Concretament Piferrer i Milà i Fontanals (Jorba 2014: 50; Casacuberta 2005: 55).

48. *tres veus*. Es refereix a Antoni de Bofarull (1821-1892), que el 12 de febrer del 1841 havia publicat «¡Violant!» a *El Constitucional* i dos poemes més com a Lo Coblejador de Montcada el 1841 i el 1842 (Jorba 2014: 52), a Tomàs Aguiló (1812-1884), que havia enviat a Rubió i Ors una balada en mallorquí, i a Anton Figaró i Oliva, que li va trametre anònimament el poema «Al Gaiter del Llobregat» (Rubió i Ors 1877: 173; Prat; Vila 2014: 109) o Miquel Antoni Martí, autor de les *Llàgrimes de la viudesa* (1839) (Rubió i Lluc 1902: xl). Segons Rossich, la veu «coneguda» «pot ser la de Joan Illas i Vidal, autor d'un poema patriòtic inclòs a la seva novel·la *Enrique y Mercedes* (1840) o potser la de Josep Sol i Padrís, autor del poema *Desperta ferro* (1840); tots dos eren de la colla d'amics que es reunien al [...] cafè de les Delícies» (Rossich 2019: 120, n. 17).

50. *soledat*. Segons Albert Rossich, el poeta no pretén expressar tant una decepció com un valor ([2020]: 9).

L'ardenta afició que té i ha tingut sempre a les coses de sa pàtria; lo gust amb què veuria que sos compatricis coneguessen més a fondo lo nostre antic, harmoniós i abundant idioma, que desgraciadament se perd de dia en dia, no obstant d'esser com una taula de marbre a on estan gravades les nostres glòries, la qual perdent-se han de desaparèixer per precisió los records d'aquelles; i en fi, lo desig de despertar en los demés aqueix sentiment noble i digne de lloança, són les úniques causes que han mogut a l'autor d'aqueixes poesies a dar-les a la llum pública, esperant que sos compatricis les judicaran, no per lo que elles són en si, o sia per son mèrit artístic, sinó que les consideraran com l'expansió d'un cor jovenívol, rodejat encara de totes les il·lusions de la vida, i que ha volgut desfogar-se deixant en lo paper lo que sentia, com la flor llança al vent les olors que li sobren.

Al publicar-les no pretén sinó despertar algunes palpitacions en los cors dels vertaders catalans que es prendran la molèstia de llegir-les. Lo *Gaiter del Llobregat* no pretén cenyir la gorra dels trobadors, ni puntejar llur arpa, puix coneix massa bé que romperia ses cordes tantost s'atrevís a posar sa mà feixuga en elles. Bé està que aspire a conquistar una corona lo qui es creu amb forces suficients per a guanyar-la, puix l'ambició de la glòria favoreix lo vol del geni: ell emperò no desitja tant; aixís que demana als intel·ligents i homes de lletres, a quals mans vingue eixa obreta, que no la xiulen, puix seria una crueltat pagar d'aquest modo a qui no busca picaments de mans, i al qui se presenta al certamen cobert d'un modest mantell i amb una gaita, que callarà tan prest se deixen sentir los preludis d'una lira catalana.

A molts los semblarà una extravagància, un ridícul anacronisme aqueixa col·lecció de poesies, llançades al mig de l'agitació i febre en què viu la societat de resultes dels terribles i espantosos sacudiments que ha sofert en aqueixos últims anys, i tal vegada consideraran al que les ha compostes com un marí sens cor ni pietat que, fugint de les borrasques, ha vingut a cantar sobre la roca de la platja, mentres los seus germans batallaven amb les onades i desapareixien en l'abisme: mes ell pensa d'altra manera. Ha vist que lo nom de Napoleon recordava lo d'Alexandre; los dels qui guerrejaren per la independència de nostra pàtria, lo del Cid; los dels qui moriren per la llibertat lo de Padilla: que lo passat pot influir en gran manera sobre lo present, com aquest sobre l'esdevenidor, i ha cregut que seria molt convenient retraure ses glòries passades a la memòria del poble que treballa i s'afanya per sa glòria venidora, i que alguns records de lo que fórem podrien contribuir no poc a lo que tal vegada havem d'esser. No se crega per açò que confia sobradament en si mateix, o que presum tenir en ses mans los cors dels qui l'escolten, i posseir lo poder màgic de fer-los sentir lo que ell sent. No: açò ha estat concedit tan sols als trobadors, i ell, ho repeteix, no ho és. Ha pres a son càrrec recordar a sos compatricis llur passada grandesa, i desterrar la vergonyosa i criminal indiferència amb què alguns miren lo que pertany a sa pàtria, perquè ha cregut que li bastaven sos escassos coneixements per a sortir victoriós de sa tasca; puix ha conegut que no devia fer més que obrir lo llibre de la nostra història en ses pàgines més brillants i poètiques; sentar-se en les verdoses i venerables ruïnes de l'antic moniment que presencià les heroiques gestes que en aquella es descriuen, i senyalar amb lo dit l'una i l'altre, per a que llegissen en ells los que tenien set de sentiments nobles i de palpitacions fortes.

Una idea en gran manera trista i desencantadora ha ocupat constantment a l'autor durant la composició de les presents poesies. Cregué, a l'emprendre son treball, que alguns de sos joves compatricis, entre los quals té la satisfacció de comptar-ne no pocs que podrien cenyir honrosament la gorra de vellut amb l'englantina de plata, l'ajudarien en sa empresa, alternant llurs cantars harmoniosos amb ses aspres rimes, los sons encisadors de llurs arpes amb los de sa gaita; mes per desgràcia no ha succeït aixís. Emprengué sol son camí i quasi sol ha arribat al fi de son viatge, ja que únicament han ressonat en ses aurelles tres veus de les quals tan sols una li era coneguda; veus que no ha tornat a oure més, i que han servit per fer-li més sensible i dolorosa la soledat que el rodejava.

53 escriure] versificar *GL1 GL2*
54 gestes dels] hassanyes de *GL1 GL2* | avis *GL1*
55-56 lo nostre idioma,] nostre idioma *GL1 GL2*
56 pague] compense *GL1 GL2*
57 la puga possehir *GL1 GL2*
58 moderna *GL1 GL2*
59 llurs] sas *GL1 GL2* | fins] hasta *GL1 GL2* | sublime] terrible *GL1 GL2* | Dante, *GL1*
60 que la de] que *GL1 GL2*
61 de] de un *GL1 GL2* | Conqueridor;] batallador; *GL1 GL2*
61-62 espant de les esquadres] terror de las armadas *GL1 GL2*
62 Castilla; *GL1 GL2* | &c. *GL1*
63 essent ~ llibertí,] sen aná fet un calavera y *GL1 GL2*
64 crusadas; *GL1 GL2* | Besalú *GL1 GL2*
65-66 per ~ gelós,] per los celos de un marit, *GL1 GL2*
67 seggles; *GL1* segles; *GL2*
68-69 «a ~ record] en pena *GL1*
70 crusat *GL1 GL2*
72 March *GL2* | iglesia, *GL1 GL2*
73 estimada, *GL1 GL2*
74 saber *GL1*
76 gran preu,] preciós, *GL1 GL2*
77 ens] nos *GL1 GL2*
78 els nostres] nostres *GL1 GL2*
80 de esta *GL1* de aquesta *GL2*
81 llurs] sos *GL1* | descendents *GL1*
82 solament *GL1 GL2* | olvidat *GL1 GL2* | aço *GL1* | llurs] sos *GL1*
83 llur] sa *GL1* | se'ls] se los *GL1 GL2* | catalá *GL1*
85 acabarà,] cesará, *GL1* | axi *GL1 GL2* | de estas *GL1* de aquestas *GL2*
86 estenent-se] generalissantse *GL1* | els nostres] nostres *GL1 GL2*
88 contextar *GL1 GL2*
89 sentiments *GL1* | la nostra] nostra *GL1 GL2*
90 de esta *GL1* de aquesta *GL2* | damunt] sobre *GL1 GL2*
91 jutgen] judiquen *GL1 GL2*
92 que ~ catalans,] que a pesar de ser catalans *GL1 GL2*
93 la nostra] nostra *GL1 GL2* | llengua, *GL1 GL2* | estas *GL1* | per a] per *GL1*
94 prou] á fondo *GL1 GL2* | qui] que *GL1 GL2* | per a] per *GL1 GL2*
96 lo nostre] nostre *GL1 GL2* | abandono; *GL1 GL2*
96-97 del Laci, d'entre] llatina entre *GL1 GL2*
98 Italiana *GL1* | llatina *GL1*
99 monossilabos *GL1*
100 axi, *GL1 GL2* | altres *GL1 GL2*
101 respecta,] venera, *GL1 GL2*
102 sens *GL*

53. *que també en castellà*. És el que feia Joan Cortada amb les seves novel·les històriques (vegeu Ghanime 1995).

60-72. Rubió i Ors dibuixa aquí un esquema de la història de la literatura catalana medieval tal com ja havien apuntat Cortada i Muns i ha quedat fixat posteriorment (Muns 1842; Freixe 2009a).

78. *1714*. Una de les escasses al·lusions de Rubió i Ors al mite del 1714 (sobre aquest mite en la literaturs catalana vuitcentista, Sunyer 2006: 255-278; i com a mite liberal, vegeu Fradera 2010: 684).

87. *història*. Tal com l'explicaven Pau Pifarrer i Pròsper de Bofarull.

91-99. Aquest paràgraf descriu molt bé la situació de diglòssia denunciada, entre altres, per Marfany (2008).

96. *primogènita.* Tal com es considerava el llemosí. La confusió entre llemosí i català venia de lluny (Rafanell 1991) i no va quedar definitivament resolta fins al 1859, quan Manuel Milà i Fontanals va llegir una memòria sobre el tema a la Reial Acadèmia de Bones Lletres (Jorba 1984: 206-207). August Rafanell es refereix a aquest punt (2006: 73): «L'any 1841 Joaquim Rubió i Ors, que firmava els versos com *Lo Gayter del Llobregat*, encara predicava que la llengua dels catalans era la "primogènita" de les neollatines, i encabia dins el seu quadro d'honor "desde Guillem de Aquitania hasta lo modest Aribau".»

Sap que li respondran que los retrau de fer-ho la dificultat que experimentarien al voler escriure en una llengua de la qual quasi no coneixen la gramàtica; que també en castellà poden cantar-se les nostres antigues glòries i les gestes dels nostres avis, sens deixar per açò d'obrar en nosaltres lo mateix efecte: mes ¿és per ventura tan aspre i pobre lo nostre idioma, que no pague més que suficientment lo treball que s'emplee en estudiar-lo? ¿No tenim una col·lecció de cròniques tan abundant i variada com posseir la puga qualsevol altre poble, i una galeria immensa de trobadors, pares de la poesia vulgar moderna, i als quals són deutors de moltes de llurs belleses l'enamorat Petrarca i fins lo sublime Dante; més rica que la de cap altra nació del món, i en la que apareixen les sombres gegantesques dels dos últims Berenguers; de Jaume lo Conqueridor; d'un Pere del Punyalet, espant de les esquadres del Cruel de Castella; d'un Joan, d'un Martí, etc., al costat de les venerables i famoses figures de Guillem IX, comte d'Aquitània, que essent ans d'anar-hi un llibertí, tornà sant de les creuades; de Vidal de Besalú, a qui trastornaren lo seny los amors de la Penaultier, orgullosa castellana de Provença; de Cabestany mort a traïció per un marit gelós, que donà a menjar son cor a la que creia adúltera; de Bertran de Born, lo geni de la discòrdia dels antics sigles; lo qui sols ha cantat les guerres que encenia, i al qual posà Dante en son infern, portant son cap en ses mans «a manera de llanterna», en expiació i record dels cors que havia separat i dels llaços que havia romput en la vida; de Ricard, Cor de Lleó, lo creuat invencible que, com diu un antic cronista, sortia sempre de la batalla amb la corassa eriçada de fletxes, com una taronja d'agulles; dels Berguedans, dels Mallols i Jordis, i d'Àusies Marc, en fi, lo Petrarca valencià, que com ell s'enamorà en una església, i tingué que plorar com ell la mort de sa estimada? ¿I deixarem d'estudiar les famoses obres de tants mestres del gai saber, per no dar-nos la lleugera molèstia d'aprendre la llengua que beguérem amb la llet de les nostres mares, que tartamudejàrem quan petits, i que deuríem conservar com un joiell de gran preu, quan no per altra cosa, per la impòrtància de què gosà en altres èpoques i per lo molt que ens recorda? Fa un segle i quart, en l'assalt de Barcelona (setembre de 1714), que els nostres avis batallaren catorze hores seguides en defensa de llurs antics privilegis, i que llur sang corria a doll per los murs, places i temples d'aqueixa ciutat, per poder transmetre a llurs nets l'herència i l'idioma que los havien deixat llurs pares; i no obstant d'haver transcorregut tan poc temps, llurs descendents, no solsament han oblidat tot açò, sinó que fins alguns d'ells, ingrats envers llurs avis, ingrats envers llur pàtria, s'avergonyeixen de que se'ls sorprengue parlant en català, com un criminal a qui atrapen en l'acte. Mes açò acabarà, almenos s'ho promet aixís l'autor d'eixes poesies, per poc que vage estenent-se l'afició que comença a prendre peu entre els nostres compatricis envers tot lo que té relació amb nostra història.

En quant a lo que li puguen contestar de que també lo castellà pot despertar en nosaltres iguals sentiments, sempre que s'ocupe en celebrar les glòries de la nostra pàtria, l'autor d'aqueixa col·lecció se contentarà amb respondre'ls que se posen la mà damunt lo pit, i que jutgen després per lo que aquest los diga.

No nega que, no obstant d'esser catalans, tenim que vèncer algunes dificultats per poder versificar en la nostra llengua; però sí que sien aqueixes motiu suficient per a excusar-nos de cantar en ella. No la coneixen prou los qui la troben aspra, pobra i poc apta per a la poesia. Lo català és dolç a pesar de les paraules exòtiques que s'han introduït en ell i de lo molt que s'ha corromput per lo nostre deixament i abandono: és ric tant com qualsevol altra de les llengües filles de la del Laci, d'entre les quals fou la primogènita; i s'adapta a la versificació tant o més tal vegada que les altres, exceptuant-ne la italiana, perquè conserva encara moltes de les trasposicions de la llatina, i per lo gran número que compta de monosíl·labos, que la fan elàstica, concisa, enèrgica i harmoniosa.

I parla aixís, no per esperit de provincialisme o perquè ho han dit altres, l'autoritat dels quals respecta, sinó per propi convenciment. Ningú pot avaluar millor la riquesa d'una mina que lo qui treballa en ella, i ell pot dir, encara que sense orgull, que ha baixat fins

103 vena] veta *GL1 GL2*
104 *Trobador*; *GL1*
105 de estos *GL1* de aqueixos *GL2* | per] pera *GL2* | del *GL2 GL3*
106 pau *GL1* | de estos *GL1* de aqueixos *GL2*
107 que *GL1 GL2* | ensems *GL1 GL2* | llurs dames,] sa dama *GL1* sa dama, *GL2*
108 d'or] de plata *GL1 GL2* | bordada *GL1 GL2*
109 llur] sa *GL1* | de estos *GL1* de aqueixos *GL2* | llur] sa *GL1*
110 coneixels; *GL1*
111 tot jorns] sempre *GL1*
112 tota la galeria *GL1 GL2* | trobadors *GL1 GL2*
113 fins al] hasta lo *GL1 GL2* | Aribau *GL1*
114 Patria *GL1* | de l'idioma] del dialecte *GL1 GL2*
115 eix *GL1* | monument *GL1 GL2* | seggles *GL1* segles *GL2*
116 aixecaven] aixecan *GL1* | llur] son *GL1 GL2*
117 qui] que *GL1 GL2* | portaven] portan *GL1* | passaven] passan *GL1*
118 *alsarlo GL1* | *nom; GL1 GL2* | estas *GL1* aqueixas *GL2*
119 avui quasi] casi *GL1 GL2* | desconeguda, *GL1*
120 tants palpitaments secrets;] tantes palpitacions secretes; *GL1 GL2*
122 es] se *GL1 GL2*
123 enginy serà] talent es *GL1 GL2* | les sues rimes,] sas poesias, *GL1 GL2*
124 de ser *GL1 GL2*
125 es vulla] sia *GL1 GL2* | fet; *GL1 GL2* | aixís és] axi *GL1* axi es *GL2*
126 antes, *GL1 GL2* | aço *GL1 GL2*
127 si mateixa] sí *GL1 GL2*
128 es] se *GL1 GL2* | favorit *GL1*
129 de sos *GL1 GL2* dels sens *GL3* | la nostra] nostra *GL1 GL2*
130 l'honra] l'honor *GL1 GL2* | del] de *GL1 GL2*
131 independencia, *GL1* independencia; *GL2*
132 balansa *GL1*
132-133 de lo volúmen *GL1* del volúmen *GL2*
133 llur] sa *GL1* | mils homens *GL1* mils homes *GL2* | de vaixells;] navios; *GL1 GL2* | mes] pero *GL1 GL2*
134 lliteraria, *GL1 GL2*
135 seggles *GL1* segles *GL2*
136 lo humillant *GL1* | lliteratura *GL1 GL2*
138 sirventeses *GL1*
139 per a] per *GL1 GL2* | lliteraria *GL1 GL2* | temps,] épocas, *GL1 GL2*
140 esta *GL1* | realisés *GL1* | jorn,] dia, *GL1* | ingenis] los genis *GL1 GL2*
141 olividadas, *GL1 GL2*
143 més] encara *GL1 GL2* | á ultima *GL1* | per a] per *GL1* | reconquistar] conquistar *GL1 GL2* | la nostra] nostra *GL1 GL2*
144 front,] front *GL1* | altres] los demes *GL1 GL2* | se apropriaren. *GL1*
145 aqueix jorn,] eix dia *GL1* aqueix dia *GL2* | de estos *GL1 GL2*
146 premiat *GL1*
147 deia] diu *GL1 GL2*

103. *arribà a sos oïdos.* Segurament a través de Joan Cortada (vegeu Miracle 1960: 106-107).

105. *dels.* Esmeno «del».

111. *tot jorns.* L'expressió hauria de ser «tots jorns».

113. Per a Rubió i Ors, *La pàtria. Trobes* d'Aribau tanca un període i no n'obre un (vegeu Jorba 2013: 54). Rubió i Ors inventa el títol del poema d'Aribau, segons Antoni-Lluc Ferrer (1987: 143),

121. *Sismondi*. Jean-Charles-Léonard Simonde de Sismondi (1773-1842), historiador, economista i literat suís, liberal antinapoleònic. Rubió i Ors remet a *De la littérature du midi de l'Europe*, París, Chez Treuttel et Würtz, 1829.

127. *indulgència*. De nou Rubió i Ors recorre a la *captatio benevolentia*.

129. *dels seus.* Esmeno «dels sens».

131. *Catalunya*. Rubió i Ors exposa en aquest paràgraf el que serà l'ideari fonamental del romanticisme conservador català.

142. *se compromet*. Rubió i Ors va complir amb aquest compromís.

143. *l'última fila*. Rubió i Ors no es va resignar mai a estar en l'última fila, sinó ni tan sols en la segona.

149. *Pus ~ glòria*. Es tracta de l'últim vers d'un sonet dedicat a Pujades (potser seu mateix) inclòs a la seva *Crònica universal del Principat de Catalunya* (en casa de Hieronym Margarit, 169, f. Vr): «Pus parl'en Cathala. Deu li don gloria.»

a tocar-ne la vena. Des de que arribà a sos oïdos, que desgraciadament fou molt tard, la paraula trobador; des de que sentí parlar a sos joves amics, als quals deu lo poc que val, d'aquells fills de l'arpa que anaven de castell en castell per distraure l'enuig dels barons en temps de pau, i que deixaven la gorra per l'elm en temps de guerra; d'aquells fills de l'arpa que, poetes i cavallers ensems, venien a posar als peus de llurs dames, tan prest l'englantina d'or que havien guanyat en un certamen, com la brodada banda amb què havia premiat llur bravesa la reina d'un torneig; d'aquells fills de l'arpa en fi que passaven llur vida cantant los amors, la religió i la cavalleria, li prengué un desig ardent de conèixer-los; desig que ha anat tot jorns en augment, i que en part ha tingut ocasió de satisfer.

Ell ha recorregut i recorre encara la galeria tota de trobadors, des de Guillem d'Aquitània fins al modest Aribau, que sembla haver volgut posar lo segell als cants de nostres antics poetes amb sa *Oda a la pàtria*, digna de l'idioma en què està escrita. Ell ha examinat i examina encara part per part aqueix venerable i gegantesc moniment dels sigles passats, del qual pot dir-se, com del que aixecaven los habitants de Mèxico en lo centre de llur país i al qui portaven una pedra tots los que passaven per la carretera: *tots han contribuït a alçar-lo, mes ningú li ha dat son nom*. Ell ha estudiat i estudia encara aquelles poesies escrites en una llengua avui quasi desconeguda, a les quals estan confiats tants dolorosos sofriments, tants sentiments apassionats, tants palpitaments secrets; les que semblen, com diu Sismondi, inscripcions de mort escrites sobre les tombes dels mateixos que les cantaren, i que interessen per la mateixa raó que ningú es recorda d'elles; i sua o de son escàs enginy serà la culpa si no n'ha tret lo profit que podia, i si les sues rimes, en lloc d'esser un argument pràctic de lo que acaba de dir en favor de son idioma, serveixen tan sols per desmentir-ho. Sia lo que es vulla, lo treball està fet, la mina està oberta; això és que repeteix aquí lo que ha dit abans, ço és, que espera que sos compatricis acolliran amb indulgència l'obra, si no per lo poc que en si mateixa val, per lo treball que li costa i per la intenció amb què ha sigut feta, al pas que es promet que altres a qui ha afavorit lo cel amb més dels seus dons, emprendran amb calor l'estudi de la nostra llengua, i tornaran per l'honra del nostre pavelló amb arguments de fets i de paraules.

Catalunya pot aspirar encara a la independència: no a la política, puix pesa molt poc en comparació de les demés nacions, les quals poden posar en lo plat de la balança, a més del volum de llur història, exèrcits de molts mils d'homes i esquadres de cents de vaixells; mes sí a la literària, fins a la qual no s'estén ni se pot estendre la política de l'equilibri. Catalunya fou per espai de dos sigles la mestra en lletres dels demés pobles; ¿per què puix no pot deixar de fer l'humiliant paper de deixebla o imitadora, creant-se una literatura pròpria i a part de la castellana? ¿Per què no pot restablir sos *jocs florals* i sa Acadèmia del *gai saber*, i tornar a sorprendre al món amb ses tençons, sos cants d'amor, sos sirventesos i ses aubades? Un petit esforç li bastaria per a reconquistar la importància literària de què gosà en altres temps, i si Déu permetés que aqueixa idea se realisàs algun jorn, i que ingenis catalans despenjassen les arpes dels trobadors que han estat per tant temps oblidades, lo *Gaiter del Llobregat*, per escasses que sien ses forces, se compromet des d'ara per llavors a guerrejar en lo lloc que se li senyale, més que sia en l'última fila, per a reconquistar la corona de la poesia, que la nostra pàtria deixà caure tan vergonyosament de son front, i que altres pobles recolliren i s'apropiaren.

Entretant arriba aqueix jorn, l'autor d'aqueixos lleugers ensaigs, obra de dos anys de treball i d'estudi, se tindrà per més que premiat, amb tal que puga merèixer de sos compatricis que li diguen lo que a si mateix se deia lo doctor Ballot al fi de sa gramàtica:

Pus parla en català, Déu li'n don glòria.

Abril de 1841

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

*a.***1** I. / Prólech. / De Cabestany, mort á traició per los celos de un marit que doná á menjar son cor á la que creya adúltera; *GL1* ≈ adúltera. *GL2* Pag. XV. / PROLECH / ≈ adúltera. *GL3*
2 se parla] parla *GL1 GL2* | no obstant] apesar *GL1 GL2* | ser *GL1 GL2* | deurian serho *GL1 GL2* | se me *GL1 GL2*
3 biografia] vida *GL1 GL2* | catalá *GL1 GL2* | provensal *GL1 GL2* | vells] los *GL1 GL2*
4 pués *GL1* pus *GL2* | dar *GL1 GL2* | llum *GL1*
5 ffisonomia *GL1 GL2* | seggles *GL1*
6 parlavan. *GL1 GL2*
8 Molt] Mot *GL1 GL2*
9 armas, *GL1 GL2* | qu' *GL1*
10 molt] mot *GL1 GL2*
11 cansos *GL1 GL2*
11-12 la ~ tan] la domna 'l volc tan *GL1 GL2*
13 gelosia; *GL1 GL2*
17 Que m *GL1 GL2*
35 mol] mot *GL1 GL2*
41-42 merce ~ V).] merce. / Aissi com avetz auzit lo rei pres Raimon de Castel Rossilho e 'l deseretet, e 'l tolc totz castels e 'l fes morir en sas preisos, e donet totz sos bes als parens d'en Guillems e de la domna que mori per el. / *Raynouard*, T. V. *GL1*
*a.***43** II. ¿Perque no pot restablir sos *jochs florals* y sa academia de *gay saber*, y tornar á sorprendrer al mon etc. *GL1 GL2* Pag. XIX. / PROLECH / ≈ etc.? *GL3*
44 esta *GL1 GL2*
48 extratar *GL1*
47 de estos *GL1 GL2* | Bastero *GL1*
48 de la nostra] de esta ciutad. *GL1 GL2*
52 dire *GL1*
54 o *GL1 GL2*
58 trovar *GL1*

*a.***1**. He suprimit el reclam situador de la nota.
6. *parlaven*. Rubió i Ors perpetua l'error de la identificació entre el català i el llemosí (Rafanell 1991) .
42. *RAYNOUARD*. Raynouard 1820: 187-189. Esmeno d'acord amb l'original.
*a.***43**. He suprimit el reclam situador de la nota.
43. *jocs florals*. El 10 de desembre del 1840 Joan Cortada va fer un discurs a la Reial Acadèmia de Bones Lletres recordant la història dels Jocs Florals i reclamant-ne la restauració (Domingo 2009: 34; Freixes 2009a).
47. *Lafaille*. Lafaille 1687-1701.

83: Atesa la gran i ben merescuda importància que ha donat la nova escola literària als trobadors, dels quals s'ha parlat i se parla molt, no obstant de no esser tan coneguts com ser-ho deurien, espero que se'm perdonarà que inserte aquí la biografia d'eix antic poeta català, escrita en provençal, i tal com se troba en vells manuscrits, puix a més de l'interès de novel·la que té en si mateixa, pot servir per a donar alguna llum, tant sobre la fesonomia general dels poetes dels sigles passats, com sobre lo llenguatge que els nostres ascendents parlaven:

«Guillems de Cabestanh —diu sa biografia— fo un gentils castelas del comtat de Rossilhon, qu' es del rei d' Aragon e que confinava com Cataloingna e com Narbones. Molt fo avinens hom de la persona, e presatz d' armas e de servir de cortesia, e bos trobaires. Et avia en la soa econtrada una domna que avia nom na domna Sermonda, moiller d'en Raimon de Castel Rossilho, que era mot ric e gentils e braus e mals et orgoillos. Longamen l'amet en Guillems de Cabestanh, e 'n fet moltas bonas cansos; e la domna 'l volc tan de be que'l fey son cavayer, et esteron ab gran joi essems lonc temps. E fon dic al marit d' ela, don el n'ac gran gelosia; et enserret la en una tor, e fetz la fort gardar e li foron faitz man desplazer, don G. de Cabestanh intret en gran dolor et en gran tristessa; e fes aquella canso que dis:

Lo dos cossire
que' m don amor soven.

»E quant Raimon entendet la canso crezet que fos de sa moiller, quar dis en una cobla:

Tot quan fas per temensa
devetz en bona fei
penre, neis quan no us vei.

»Et aquest mot entendet: e mandet lo marit a 'n G. que vengues a parlamen. E menet lo ab si foras lonh del castel, et a trassio el li tolc la testa e mes la en un carnayrol; e trais li lo cor del cors, e mes lo en carnayrol com la testa. Et intret s' en el castel, e fes lo cor raustir e fez lo aportar a la taula a la moiller, per so la domna s' agradava fort de cor de salvaizina, e fes lo manjar a sa molher en semblan qu' el ne manjes. E quan l' ac menjat, si levet sus e dis que so que avia manjat era 'l cor d'en G. de Cabestanh, e mostret li la testa, e demandet li si l' era estat bos a manjar. E la domna conoc la testa d'en Guillem de Cabestanh, e dis que tan bos li era estat e si saboros, que jamais autre manjars ni autre beures no 'l tolria la sabor de la boca qu' el cor d'en G. de C. li avia laissada. El marit, quant o auzi, correc li dessus ab l'espaza; e la domna ac paor e fugi al balcon, e se laisset cazer jos, e fo morta.

»Et aquest mal fo sauputz per tota Cataloingna e per totas las terras del rei d'Aragon; e per lo rei n'Anfos, e per tos los baros de las encontradas fo mot gran tristeza e grans dolor de la domna e d'en G. de Cabestanh. Et ajusteron se los parens d'en G. e de la domna, e totz los cortes cavayers d'aquela encontrada, e guerreieron R. de Castel Rossilhon a foc et a sanc. El rei d'Arago venc en la terra, quan saup lo fag, e pres R. de Castel Rossilho, e desfetz li los castels e las terras, e fes metr' en G. de Cabestanh denan l'us de la gleiza de San Joan a Perpinhan, e la domna ab el. E fon una longa sazo que tug li cortes cavayer e las domnas gentils de Cataluenha e de Rossilho e de Sardanha e de Cofolen e de Narbones, venien fer cascun an anoal per lur armas aital jorn quan moriro, pregan nostre senhor que lur agues merce» (Raynouard, *Histoire des Trobadours*, vol. V).

146: Hauria desitjat estendre'm algun tant sobre l'origen dels jocs florals i la fundació del consistori del Gai Saber, plantejat en Tolosa per los regidors d'aquella ciutat en 1323, i en eixa de Barcelona per don Joan lo Caçador per los anys de 1390; mes no permetent-ho los estrets límits que m'he proposat, me contentaré amb extractar les notícies més curioses que sobre dit Consistori de Tolosa se troben en lo registre de l'arxiu de dita ciutat, copiat per Lafaille en sos Annals, i d'eixos per nostre Bastero, anyadint a elles algunes altres més sobre l'Acadèmia de la Gaia Ciència de la nostra.

«§. Per ço en lo temps passat —diu entre altres coses dit registre— foron en la Reyal Noble ciutat de Tolosa VII valen, savi, subtil e discret senhor, li qual agron bon desirier, e gran affeccio de trovar aquesta nobla, excellen, meravilhosa, e vertuosa Donna Sciensa, per que lor des e lor aministres lo gay saber de dictar, per saber far bos dictats en Romans ab los quals poguesson dir e recitar bos mots e notables per dar bonas doctrinas, e bos ensenhamens, á lauzor e honor de Deu nostre Senhor, e de la sua gloriosa mare [...].

»§. E finalment li dit Senhor per miels atrobar aquesta vertuosa Donna Sciensa [...] merezon ad executio; e tramezeron lor letra per diversas partidas de la Lenga d'Oc, a fi que li subtil Dictador ó Trabador vengesson al jorn a lor assignat —que fou l'l de maig de 1324—, per ço que li dig VII Senhor poguesson vezer et auzir lor saber, lor subtilitat e lor bonas opinios, e que apenre pogues lo us ab l'autre, e la dita nobla, poderosa e vertuosa Donna trobar. E per que miels venguesson promezeron donar certa joya de fin aur, aissi com miels es contengut en dita letra, la tenor de la qual es aquesta:

87 l'Encarnascio *GL2*
95 May, *GL1*
101 francesas! *GL1* francesas. *GL2*
102 Joan I, *GL1 GL2* | d'una institució] d'un establiment *GL1 GL2*
104 quals *GL1 GL2*
105 (als *GL1 GL2*
105-106 Dic. de Autors catalans, *GL1 GL2*
106 9), *GL1 GL2* | esta *GL1 GL2* | ordenada] muntada *GL1 GL2*
107 alteracions] vicisituts, *GL1 GL2*
108 d'eix assumpte] de esta materia *GL1 GL2*
109 Dic. de Autors catalans, *GL1 GL2*
110 *Origens GL1 GL2*
111 *Sciencia GL1 GL2*
114-115 *D'alguns ~ França.] Ø *GL1 GL2*

104. *Jaume Martí*. Es tracta de Jaume March convertit en Martí per un error de transcripció (Freixes 2009a 128).

105. *Diccionario*. Torres Amat 1836.

108. *Bastero*. Bastero 1724.

110. *Moratín*. Moratín 1830.

111. *Gaya Sciencia*. Enrique de Villena: *Arte de trobar o La gaya ciencia*, British Museum, Londres. Probablement Rubió i Ors va consultar Maians i Siscar 1737. Per a tota aquesta genealogia bibliogràfica, vegeu Freixes 2011: 16-17.

«Als honorables, e als pros
Senhors, Amics e Companos
Als quals es donat lo sabers
Don creis als bos gaug e plazers,
Sens e valors e cortesia,
La sobregaia Companhia
Dels VII Trobadors de Tolosa
Salut é mais vida joiosa.
[...]
E per tal que meillor s'esmer
Cascus en fer obra plazen,
Dizem, que per dret jutjamen
A cel que la fara plus neta
Donarem una violeta
De fin aur en senhal d'onor,
No regardan pretz, ni valor,
Estamen ni conditio
De senhor, ni de companho
Mas sols maniera de trobar.
[...]
Donadas foron el vergier
Del dit loc al pe dun laurier
El barri de las Augustinas
De Tholosa nostras vecinas,
Dimars (car nos poc far enans)
A prop la festa de Totsans
En l'an de l'Encarnacio
De Crist nostra redemptio
M. e CCC. e XX e tres.

»Al qual jorn assignat, vengron de diversas partidas mant Trobador ab lor dictats en lo dit loc, on foron receubut molt honorablemen per los dits VII Senhors [...] presens los honorables Senhors de Capitol de Tholosa del an M.CCC.XXIII [...] e gran re d'autres bos homes, Doctors, Licenciats, Borguesos, Mercadiers, e molts autres Ciutadas de Tholoza.

»§. Si que lo premier jorn de maig, li dit VII Senhor receuberon los Dictats de mayti e de vespres; e lendama, auzida lor Messa, ilh s'ajusteron per vezer los Dictats, e per elegir los mays net. E l'altre jorn apres [...] jutjaren en public, e donaren la joya de la viuleta a Mestre Arnaut Vidal de Castelnaudari, lo qual aquel meteys an de fag crearon Doctor en la gaya Scienza, per una novela Canso que hac faita de Nostra Dona [...].»

Tal és l'origen de l'Acadèmia del Gai Saber i dels Jocs Florals que se celebren encara tots los anys en Tolosa, i en los quals tan sols se coronen ja poesies franceses.*

Don Joan I lo Caçador volgué que la ciutat de Barcelona no estés privada d'una institució tan útil, així que, presentà una solemne ambaixada al rei de França, demanant-li que li enviàs dos mantenedors del famós Consistori de Tolosa, los quals, en unió tal vegada de Lluís d'Averçó i de Jaume Martí, cavallers de la present ciutat als quals autorisà lo dit senyor rei amb un curiós diploma, que es llegeix en lo *Diccionario de autores catalanes*, pàg. 59, fundaren en eixa capital una acadèmia del Gai Saber ordenada pel mateix estil que la de Tolosa, la qual acadèmia subsistí, bé que sofrint algunes alteracions, fins a l'últim terç del sigle XV. Qui desitge enterar-se més a fondo d'eix assumpto pot consultar al citat Bastero en sa *Crusca provenzale*; al *Diccionario de autores catalanes*, en los articles d'Averçó i Villena (marquès de); a Sismondi, *De la littérature du midi de l'Europe*, t. 1; i a l'immortal Moratín, lo qual en la nota 7 als *Orígenes del teatro español* copia un fragment de lo llibre de la *Gaya Sciencia*, que escrigué lo dit marquès de Villena, a on s'expliquen molt per extens les ceremònies amb què s'adjudicava la joia en nostra acadèmia del Gai Saber de Barcelona.

*D'alguns anys a eixa part s'admeten i premien, ademés de les compostes en francès, les escrites en los diferents dialectes del migjorn de França.

Tes.: *GL2 GL3*

T Al lector *GL2*

En aquest segon pròleg, publicat per primer cop a *GL2*, Rubió i Ors es queixa amargament de la minsa resposta a la seva iniciativa, sobretot pensant en Pau Piferrer i Manuel Milà i Fontanals, «amics i mentors» (Jorba 2014: 50). Marià Aguiló explica com van rebre els seus companys poetes la seva poesia: «Les poesies del Gaiter s'estamparen una per una en el diari més estès i més llegit de tots, amb *l'al·licient* de la novetat i amb tota la *pruïja* que sol donar lo pseudònim no endevinat ni sospitat (Vid?) i en una època que una poesia dava un nom. Com l'autor s'alçà la careta i convidà a sos amics a que escoltassen i judicassen ses poesies per ajustar-les en un volum, aquests amics, tots bons catalans i tots bons amics, els mateixos que s'entusiasmaven i celebraven l'*oremus* d'en Semís (que era de la pasta dels bons poetes) (vid. el judici d'en Milà en les poesies d'en Piferrer) no pogueren reprimir una passió de riure a l'oir llegir al Gaiter, desfilant amb grans rialles i deixant-lo com aquell qui diu amb la paraula a la boca. Aquest fet, que sé de *bona tinta* com sé els noms dels poetes que el presenciaren, prova per mi fins a quin punt la llengua era menyspreada, etc., etc.» (Aguiló 2014: 191).

Pròleg de la segona edició

3 literària,] contemporánea, *GL2* | infantil] pueril *GL2*
4-6 despertament ~ dubtar-ho,] si no causat, promogut al menos *GL2*
9 guspira] espurna neta *GL2*
10 advertit] vist *GL2* | anterior] anterior, *GL2* | defalliment] desfalliment *GL2* detalliment *GL3*
11 eixes ratlles] aqueixas lineas *GL2* | congoixós,] angustiós, *GL2* | camí,] camí *GL2*
12 llavors] en aquella ocasió *GL2*
13 prest] prompte, *GL2*
14 prest] prompte, *GL2* | de juntar-se] de agrupar *GL2*
15 que, lo primer, tingué] que tingué *GL2*
16 llavors] llavors, *GL2*
17 d'esser] de ser *GL2* | restàs] quedás *GL2*
20 defalliment] desfalliment *GL2*
21 la nostra] nostra *GL2*
23 migjorn] mitj dia *GL2* | l'idioma] lo idioma, *GL2*
24 *Florals*,] *florals GL2*
26 restaura,] restaura *GL2* | antiga,] antingua, *GL2*
31 rei] rey, *GL2* | ens] nos *GL2*
32 l'enginy nostre,] nostre geni, *GL2* | lo nostre] nostre *GL2*
34 jorn] dia *GL2*
35 pàtria,] patria *GL2*
36 de veneració] de adoració *GL2* | d'afecte,] de carinyo, *GL2*
37 literària,] lliteraria *GL2*
38 més] encara *GL2*
39 modestes] delicadas *GL2*
40 naixien] naixen *GL2* camí deleitós] tros ameno *GL2*
41 se cregué] se ha cregut *GL2*
44 carrera,] carrera *GL2*
45 perquè,] perque *GL2* | ells,] ells *GL2*
46 volum.] volúmen. *GL2*
47 aqueixa] aquesta *GL2*
48 sens] sense *GL2*

6. *avui ni cal dubtar-ho*. Rubió i Ors comença a construir la seva versió del naixement de la Renaixença.

12. *los que més*. Al·lusió de nou a Milà i Piferrer (Jorba 2014: 50).

17. *una espècie de toc de sometent*. Som a les portes dels primers Jocs Florals.

24. *Jasmin*. Jacques Jasmin, *Las papillotos de Jasmin, coiffur, de las Académios d'Agen et de Bordèau, etc. 1825-1843*, Agen, Imprimerio de Prosper Noubel, 1835. Nom amb què és conegut el poeta i filantrop occità Jacques Boé (1798-1864) (Pic; Torrelhas 2002). Segons el mateix Rubió i Ors no el va llegir fins després del 1850 en l'edició del 1842 i 1843 (Rubió i Ors 1880: 179-180; Rossich 2019: 122).

25. *Mallorca*. Es refereix sens dubte a Tomàs Aguiló i Marian Aguiló. Potser a través d'ells Rubió i Ors tenia esment de l'edició que preparava Jeroni Rosselló de les *Obras rimadas de Ramon Llull* (Palma, Pedro José Gelabert, 1859).

35. *ausent de sa pàtria*. Rubió i Ors acabava de tornar de Valladolid.

36. *allunyant-se*. En efecte, des de la tornada de Valladolid, Rubió i Ors va deixar d'escriure poesia amb assiduïtat.

39. *lo camí erm i fred*. Rubió i Ors tenia trenta-nou anys.

43. *alentar-lo*. És difícil determinar a quines persones concretes es refereix.

49-50. *de son cor*. Certament, els poemes escrits entre els anys 1844 i 1858 tenen un to més íntim i personal.

Al publicar novament lo llibre de ses poesies catalanes, augmentat amb un gran número de composicions inèdites, son autor se gosa en aqueix fet, no molt comú, per desgràcia, en nostra història literària, no perquè tingue la infantil presumpció de creure que deu aqueixa espècie de triumfo al mèrit real d'aquelles poesies; sinó perquè veu en ell lo despertament de nostre esperit patri, que estava com adormit tant temps feia; despertament promogut, avui no cal dubtar-ho, per la publicació de son *Gaiter del Llobregat*. Ni se crega tampoc que veja en açò cap mèrit de sa part. L'únic que reconeix en son llibre és lo de l'oportunitat; lo d'haver vingut a temps per a remoure sentiments que estaven en lo cor de tots, i haver posat una guspira de foc patri en aqueixos mateixos cors, ja preparats per a rebre-la.

Lo lector haurà advertit en lo pròleg anterior lo defalliment amb què vegé lo qui escriu eixes ratlles l'aislament congoixós, la trista soledat en què li deixaren fer llavors son camí los que més podien ajudar-lo a restaurar la llengua de sa pàtria. Quant lluny estava llavors de creure que tan prest —lloat ne sia Déu— s'havia de veure rodejat de tants com se disposaven a auxiliar-lo; que tan prest s'havien de juntar-se tants joves i valerosos poetes entorn de la bandera que, lo primer, tingué la ditxa de fer onejar a l'aire! Com podia sospitar llavors que aquell crit seu a tots los que havien rebut del cel lo do quasi diví de la poesia, havia d'esser com una espècie de toc de sometent, al rumor del qual no restàs quasi ningú d'ells que no despenjàs dels antics murs les arpes dels trobadors, tant temps feia mudes i abandonades!

Per açò a la tristesa de llavors ha succeït l'alegria d'ara, i a aquell defalliment l'esperança d'un esdevenidor gloriós i poètic per a la nostra pàtria. *Los trobadors nous*, ja molt numerosos al present, ho seran molt més —ajudant lo Senyor— dintre d'alguns anys; i puix que quasi tot lo migjorn de la França treballa per a fer reviure la poesia i l'idioma que se parlava en sos *Jocs Florals*, tan famosos, havent tingut la sort de posseir un Jasmin, lo trobador de la caritat, per a santificar l'una i l'altre; puix que Mallorca, amb l'ajuda d'alguns de sos fills, restaura, com fer-ho podria un argenter amb una joia antiga, la llengua i la poesia de Ramon Lull i ses velles rondalles i sa poètica història; i puix que fins València, recordant-se de son estimat Conquistador, sembla que se disposa també a cantar sos records en la llengua en què escrigué En Jaume I sa crònica, ¿per què no havem d'esperar —i ara més que mai— que naixe un jorn lo sol que il·lumine en tots los que foren dominis d'aquell gran rei una poesia tan original i diferent de la de les nacions que ens rodegen, com lo nostre caràcter, l'enginy nostre, lo nostre clima i la llengua i la història nostres ho són de les d'aquelles?

L'autor dels presents versos, també ara més que mai, té fe en que aquell jorn arribarà, i ell, que ausent de sa pàtria, no ha deixat d'oferir-li de quant en quant son tribut de veneració i d'afecte, ara que va allunyant-se cada volta més de la juventut i de la poesia, continuarà de la mateixa manera treballant en aquesta espècie d'emancipació literària, i oferint a sa pàtria, més que en sofresca son amor propi, las mústiques i descolorides flors que creixen en lo camí erm i fred que li falta recórrer, com li consagrava abans les modestes floretes que naixien en lo camí deleitós i ple de llum que ha recorregut fins ara.

Lo Gaiter del Llobregat tingué la ditxa, de què mai se cregué digne, de que lo saludassen algunes veus a son passatge. A tots los qui, coneguts o desconeguts, sia en prosa o en vers, s'han dignat dirigir-li algunes paraules afectuoses, o alentar-lo per a què proseguís en sa carrera, los dona un doble tribut d'agraïment: l'un per lo carinyo envers ell que aquelles manifestacions suposen; l'altre perquè, a no ser per ells, tal vegada no haurien vist la llum les noves poesies d'aquest volum.

L'autor ha procurat que aqueixa edició sortís més correcta que l'anterior. Per lo que atany a les noves composicions que ha entremesclat sens ordre amb les primeres, ignora si són millors o pitjors que aqueixes; però sap que una gran part d'elles són com teles despreses de son cor i han format part de sa pròpia existència, i per açò les estima tant com a les altres.

53 daurats] dorats *GL2*
54 aixís] axí *GL2*

Vulla Déu que aquestes filles de ses entranyes, quan queden òrfenes de pare, troben una nova mare en la pàtria a qui les dedica, i quedaran satisfetes totes les ambicions, i realisats los somnis daurats d'aquest pobre *Gaiter del Llobregat*, a qui mai mentres visca falte son amor a Catalunya, aixís com mai li falten a son riu les aigües.

Desembre de 1858

Tes.: *DDB (ATL) GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el primer de *DDB*, el tercer de *GL1* i el vuitè de *GL2*.

Aquest és el primer de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*. Joan-Lluís Marfany hi veu encara la referència al bucolisme de Vicent Garcia i Fontanella (2003: 647), però malgrat la seva ingenuïtat és ja un poema —al contrari del díptic «A Elisa-L'Exill» (*90-91*), publicat a *El Guardia Nacional* el 1836, que, aquest sí, respira encara un aire fontanellià— plenament romàntic, on s'evoquen tòpics de l'imaginari romàntic, com el rei moro, el màgic, els follets, el vestuari medieval, etc. El tema del poema ho és també: la incorruptibilitat de l'art enfront de la vida mundana. Tot això Rubió i Ors ho reivindica en català i, segur que inconscientment, des de l'exaltació del local, és a dir, elevant el local al pla nacional, com fa tota poesia «nacional». D'altra banda, hi introdueix una característica fonamental, també ben del romanticisme, de part de la seva poesia i posteriorment de la de la Renaixença, probablement responsable en bona manera del seu èxit (Massot i Muntaner 2007): la inspiració en la literatura oral popular, és a dir, el folklore, en comptes de la poesia popular satiricoburlesca de tradició escrita.

Cal observar que a *DDB* el poema va a continuació d'un article d'Aben-Abulema, pseudònim de Joan Cortada, llavors director del diari (Casassas 1999: 51) i que sens dubte el va animar a publicar la sèrie de poemes.

Mètrica: 6 a^{7} b b c d e e c amb mot refrany («Llobregat») a l'últim vers.

[1]

Lo Gaiter del Llobregat

L Ø *DDB* Dompna *GL1*
*a.***1** III. / Febrer de 1839 *GL1*
4 enjoiellat,] engalanat; *DDB* engalanat, *GL1*
5 ¿per a esser rei] Jentil gaité, *DDB* ¿Gentil gayté, *GL1* Pera ser rey *GL2*
6 tes balades amoroses,] Pera ser rey las baladas, *DDB GL1*
7 ni tes muntanyes frondoses,] Tas montanyas regaladas *DDB GL1*
8 ni] Y *DDB GL1*
11 bordell] harem *DDB* | sultanas *DDB*
12 encantat; *DDB*
13 ¿daries, Gaiter, ta dolça] Jentil gaité, olvidarias *DDB* ¿Joiós gayté, olvidarias *GL1*
14 cabanya ~ oreja,] T'airosa y fresca cabanya, *DDB GL1*
15 d'herbes que espurneja] de rosas que banya *DDB* de fullas que banya *GL1*
18 sos] Los *DDB*
20 esmaltats, *DDB GL1 GL2*
21 ¿oblidaries per ells] Olvidáras per açó *DDB* ¿Olvidarias per ells *GL1 GL2*
22 boires, los] boiras y *DDB*
24 nines] noyas *DDB*
25 nineta, *GL1 GL2* | pus *DDB GL1 GL2* | valen] val *DDB GL1*
28 brodat: *DDB GL1 GL2*
29 i] Pus *DDB GL1 GL2* | moruns] moriscos *GL1*
32 Roba, al matí, *DDB GL1*
33 I ~ els] Y mes que los *GL1 GL2*
34 val *GL1 GL2*
36 nevat; *DDB GL1*
37 i les fredes] Y molt mes las *DDB GL1* | d'hivern, *DDB*
38 ens] nos *DDB GL1* | lo nou] lo *DDB GL1*
39 narrant ~ entorn] Referint del foch entorn *DDB GL1 GL2*
40 rondalles] Historias *DDB GL1*

L. *Comte de Poitiers*. Guilhem de Peiteu, VII comte de Peiteu i IX duc d'Aquitània (1071-1127): «Totz lo joys del mon es nostre, / dompna, s'amduy nos amam.» (Jeanroy 1927: 20). La citació és extreta de Raynouard 1818: 2. Significativament, Rubió i Ors obre amb el primer poeta de la tradició trobadoresca, amb la qual vol entroncar.

3. *balades*. Aquest terme fa pensar en una possible lectura de poesia alemanya i anglesa romàntica, en tot cas sens dubte de Walter Scott (Jorba 1984: 54-55 i 1986: 112-114).

9. *rei moro.* Aquest epítet remet a l'imaginari del *Romancero*, del qual Rubió i Ors faria una edició el 1840 a partir de l'antologia d'Ochoa.

20. *esmaltats*. No és rima consonant amb el mot refrany «Llobregat». Sembla difícil pensar que és un error inadvertit que ha sobreviscut tres edicions de *Lo Gaiter*.

25. *nineta*. Aquest mot, viu en dialecte mallorquí, tret del cançoner popular o del romancer castellà («niña»), farà una fortuna inusitada a la poesia catalana de fins a mitjan segle XX.

32. *Montseny*. Si l'evocació del Llobregat podia remetre a la tradició fontanelliana (al Fontano del Besòs), la de la serralada del Montseny, que ja apareix a *La pàtria. Trobes* d'Aribau, fa pensar més aviat en el que serà al cap d'una quants anys una geografia simbòlica de la catalanitat.

Tot lo joy del mon es nostre,
dompna, s'amduy nos amam.
Comte de Poitiers. *Farai chansoneta*.

—Si et donàs la sua corona
un rei i el ceptre de plata,
i son mantell d'escarlata,
i son trono enjoiellat,
¿per a esser rei deixaries
tes balades amoroses,
ni tes muntanyes frondoses,
ni ton joiós Llobregat?

Si et prometés un rei moro
perles riques i galanes,
i son bordell de sultanes,
i son palau encantat,
¿daries, Gaiter, ta dolça
cabanya que el vent oreja,
ton llit d'herbes que espurneja
lo caudalós Llobregat?

Si et regalàs, Gaiter, un màgic
sos castells de núvols blaus,
i sos follets i palaus
d'estrelletes esmaltats;
¿oblidaries per ells
les neus, les boires, los rius,
les fresques nits dels estius,
les nines del Llobregat?

—No, nineta; puix més valen
ma gaita de drap vermell
i mon capot, que el mantell
d'un rei, de perles brodat;
i més que els palaus moruns
val ma cabanya enramada
amb les flors que ma estimada
roba al matí al Llobregat.

I molt més que els castells màgics
de núvols blaus Montseny val,
amb ses roques de coral,
i amb son front altiu nevat,
i les fredes nits d'hivern
en què ens sorprèn lo nou jorn
narrant de la llar entorn
rondalles del Llobregat.

41 Pus *DDB GL1 GL2*
43 d'escarlata *DDB*
44 enjoiellat,] engalanat, *DDB GL1*
45 fins ~ deixaria] Deixára, jentil nineta, *DDB* Deixaria, hermosa nina, *GL1* Fins de ser rey deixaria *GL2*
46 per ~amoroses] D'esser rey per sas baladas *DDB* De ser ≈ *GL1*
47 i ~ frondoses] Y montanyas regaladas *DDB GL1*
D Ø *DDB GL1*

48. *lo Gaiter del Llobregat*. Disposat com a firma a *DDB*.

Puix per més que li donàs
un rei son ceptre de plata,
i son mantell d'escarlata,
i son trono enjoiellat,
fins d'esser rei deixaria
per ses trobes amoroses
i ses muntanyes frondoses
lo Gaiter del Llobregat.

Febrer de 1839

Tes.: *GL3*

T: En un *Apèndix*, al final del present volum, publicarem una nota de les poesies de les quals havem tingut l'honra de que nos hagen sigut trameses una o vàries traduccions, ademés de les estampades, i que, amb greu sentiment nostre, no havem pogut donar a conèixer als nostres lectors, per la raó que allí exposarem.

Tes.: *DDB GL1 GL2* (*fCAB*) *GL3*
Aquest poema és el setè de *DDB*, el primer de *GL1* i el segon de *GL2*.

Setè poema de la sèrie de Rubió i Ors publicada al *Diario de Barcelona*. El canvi de to és evident. Passem d'un to bucòlic a un to reivindicatiu i que toca el moll de l'os, la reivindicació de la llengua i la història (Domingo 2018: 119). Potser per això aquesta «poesia horaciana» (Rubió i Lluch 1902: XXX) ha esdevingut, junt amb «Barcelona» (*4*), el poema més emblemàtic de *Lo Gaiter* i el que se sol citar o editar (Aguiló 1841; «la més sòbria i correcta», Rubió i Lluch 1902: XXX-XXXI; Cabot 1928: 76-78; Montoliu 1935: 31-33; *Antologia* 1936: 16-18; Miracle 1960: 111). Rubió i Ors va escriure a la seva autobiografia: «por igual manera [a atraure un públic ampli] proponíame llamar la atención de mis contertulios del café de las Delicias [Milà i Fontanals, Piferrer, entre altres] y de la farmacia Giró, y en especial de los primeros, [...] y en la rotulada a *Mos cantars* [...] no era difícil advertir cierto conato de imitación de una de las más conocidas odas de Cabañes, la que lleva el título de "La independencia de la poesía"» (*Biografia*: 9).

Just Cabot, a la seva antologia *Els iniciadors de la Renaixença*, reproduïa, acompanyant la publicació d'alguns poemes de Rubió i Ors, *fCAB*, dos autògrafs fragmentaris, un amb els versos 25-40 d'aquest poema. Es tracta d'un *codex descriptus* que no aporta res i per això no n'hem fet l'aparat evolutiu.

Mètrica: 5 a^{10} b^{10} c^{10} d^{6} a^{10} e^{10} c^{10} d^{6} **2** a^{10} b^{10} c^{10} d^{6} b^{10} e^{10} c^{10} d^{6} **2** a^{10} b^{10} c^{10} d^{6} b^{10} e^{10} c^{10} d^{6}.

[2]

Mos cantars

*a.***L** Ø] Damor no chant axi com far solia. / (Cobles del rey en Pere.) *GL1* ≈ Lo Rey en Pere. *GL1* | *Remissa.*] La Patria. *DDB* la Patria. *GL1 GL2*
*a.***1** I. / Juriol de 1839 *GL1*
3 balandrejà] Balancejá, *DDB* Balandrejá, *GL1* | so] to *GL1*
5 si ~ llemosins] Si cantant, de recorts *DDB* Si cantant de recorts *GL1*
6 refer, *GL2* | que *DDB GL1 GL2* | fulla *DDB GL1 GL2*
7 espargí] Dispersá *DDB GL1 GL2*
9 de tos vells] Dels antichs *DDB GL1 GL2*
10 llurs] sos *DDB*
11 geni *DDB GL1* | plorós] divaga *DDB GL1* plorant *GL2*
12 va errant invocaré,] Plorant, jo evocaré; *DDB* Plorant invocaré, *GL1* Divaga, invocaré, *GL2*
14 sombres sagrades,] Sagradas sombras *DDB* Ombras sagradas, *GL2*
15 tos] Los *DDB GL1 GL2*
16 gestes te] Batallas *DDB GL1 GL2*
17 Pàtria aimada,] Patria! si; *DDB* Patria, si, *GL1 GL2*
18 damunt] sobre *DDB GL1 GL2* | ahont *GL1*
19 ahont *GL1*
20 del *GL2 GL3* | Cabestanys! *DDB*
21 só: *GL1*
22 Laletania! *DDB*
22-23 i ~ en] si á ton nom son ala / Bat *DDB* si á ton nom sas alas / Bat *GL1*
23-24 cor ~ manca] cor, si m' sobra en amor pátri / Lo que me falta *DDB* cor; ≈ patri ≈ *GL1* ~ falta *GL2*
26 ardents] sentits *DDB GL1*
27 de l'acer rogent] d'un asser ardent *DDB* d'un acer ardent *GL1*
28 estels] Trosos *DDB* Trossos *GL1* Trossets *GL2*
30 puix] Que *DDB* Pus *GL1 GL2* | serán *DDB GL1* | aspres *DDB*
31 i en] y *DDB*
33 Durs *DDB* | lliures] nobles *DDB GL1* llibres *GL2* | de l'àliga;] del áliga, *DDB*
34 altius] llibres *DDB GL1* altius, *GL2* | llurs] sas *DDB GL1*
35 roures] boscos *DDB GL1*
37 ni] Y no *DDB* | sonoroses voltes assentades] sonoras bóvedas, sentadas *DDB*
38 marbre *DDB GL1*

L. *Oda a Remissa*. A l'edició poliglota Rubió i Ors dona aquest títol al poema *La pàtria. Trobes* d'Aribau (*Oda a la Pàtria* a *DDB, GL1 i GL2*), potser a fi de restar-li importància en el naixement de la Renaixença que reivindica per a ell (Jorba 2013: 53-54; per a una llarga disquisició sobre el títol d'aquest poema i les seves diferents versions, vegeu Ferrer 1987: 143-146 i 397-398, que qualifica de «supercherie littéraire» el fet que Rubió batejés el poema com a *Oda a la Pàtria*). A *GL1* precedeix la citació d'Aribau el vers «D'Amor no çant, axi com far solia», *Cobles fetes per lo Senyor Rey* (Cluzel 1957-1958: 321-373).

5. *llemosins*. Sobre la confusió amb el mot «llemosí», vegeu el «Pròleg de la primera edició».

32. *hèroes*. Sinèresi.

20. *dels*. Esmeno «del».

32. *hèroes*. Sinèresi.

Que fora de cantar en llengua llemosina
no em queda més plaer, no tinc altre conhort.
ARIBAU: *Oda a Remissa*.

Si amb mos cantars senzills, oh pàtria mia,
terra sagrada on mon bressol sens gales
balandrejà al trist so de ses balades,
una mare amb amor;
si amb mos cants llemosins jo puc un dia
ta corona refer que, fulla a fulla,
espargí per tes planes regalades
dels segles lo rigor;

de tos vells trobadors la muda lira
jo arrancaré de llurs humits sepulcres,
i al geni, que plorós entre llurs lloses
va errant, invocaré,
i despertant-ne les que el món admira
sombres sagrades, noms cenyits de glòria,
tos comtes i antics reis i llurs famoses
gestes te cantaré.

Jove só, oh Pàtria aimada, i la mà encara
tremola damunt l'arpa on la cigala
brillà dels trobadors, on ressonaren
los cants dels Cabestanys:
jove so; ¿mes què importa si m'ets cara,
oh Laletània, i tos records poètics
en mon trist cor en patri amor posaren
lo que li manca en anys?

Durs seran mos cantars, sens harmonia
saltaran de mon cor mos ardents versos,
com de l'acer rogent salten hermosos
estels de foc brillants;
mes no se'ls tatxarà de bastardia,
puix llemosins seran, encara que aspres,
i en records rics i en fets cavallerosos
dels hèroes laletans.

Durs, sí, mes lliures com lo vol de l'àliga;
mes altius com los monts que llurs nevades
crestes, que roures de mil anys cenyeixen,
aixequen fins al cel;
ni en sonoroses voltes assentades
en lleugeres columnes d'or i marbre,
daran venals llaors als qui mereixen
sols despreci cruel.

41 jolívols] joyosos *DDB GL1 GL2*
43 els vils] vils *DDB GL1*
44 cetro *DDB*
45 Catalunya] Laletania *DDB GL1*
47 i ~ li] Dels antich y bravura que al mon *DDB GL2* Y bravura de aquells que un jorn li *GL2*
48 i] é *DDB* | lleys! *DDB*
49 llur] son *DDB GL1*
50 marbre, *DDB* | pau, ~ muda,] pau y exemps de pena, *DDB GL1 GL2*
51 llemosí, *DDB GL1 GL2* | pus *DDB GL1 GL2*
53 Laletània,] Catalunya! *DDB* Catalunya, *GL1*
54 comtes-reis ~ vençuda] comptes y tos reys que per l'arena *DDB* comptes y antichs reys que per l'arena *GL1* comptes y reys braus que per l'arena *GL2*
55 la bandera arrastraven] Lo pendó arrossegaren *DDB GL1 GL2*
56 de ~ terror.] Del sarray traidor. *DDB* Del sarrahí traidor. *GL1* Del Sarrahí traidor. *GL2*
57 els] als *DDB GL1 GL2*
58 venerat *GL1*
59 tenyiren *GL1*
60 regá; *DDB GL1*
61 planta *GL1*
62 atràs,] al coll *GL1* atras *GL2*
63 moresc] dorat *DDB GL1* daurat *GL2*
64 sa ~ cantar.] Venia á suspirar. *DDB* Venia á sospirar. *GL1* Sa troba á cantar va. *GL2*
65 l'amor i ses dolçures,] ls' amors y la hermosura *DDB GL1*
66 i] De *DDB GL1*
68 o] Mes *DDB GL1* | gerro] pomet *GL2* | flors… *DDB* flors: *GL1*
69 Pus *DDB GL1 GL2* | alturas *DDB GL1*
70 baix ~ gòtics;] entre sostres dorats; ni en salas gótigas; *DDB* entre sostres dorats, ni en salons góthichs; *GL1* ~ sostres ~ *GL2*
71 ni ~ les] Pus no desdenya las humils *DDB GL1 GL2*
72 trobadors! *DDB GL1*
D Lo gayté del Llobregat. *DDB* Ø *GL1*

48. *dialecte*. Sinèresi.

Ni temes, Pàtria, que amb cantars jolívols
tes llàgrimes insulte de viudesa,
ni recorde els vils noms dels qui trencaren
lo ceptre de tos reis:
preste'm son foc de Catalunya el geni,
i al món recordaré la saviesa
i esforç d'aquells sos fills que un jorn li daren
llur dialecte i llurs lleis.

Presten'm llur geni els trobadors que dormen
en llits de marbre en pau, l'arpa als peus muda,
i en melós llemosí puix és l'idioma
amb què parlo al Senyor,
cantaré tes grandeses, Laletània,
tos comtes-reis que per la pols vençuda
la bandera arrastraven de Mahoma,
de llur poble ans terror.

Cantaré els paladins que en les riberes
del Jordà venerat, l'arena santa
amb sang tenyiren, que amb sa sang divina
lo fill de Déu regà,
i al jovenet galant que amb àgil planta,
penjada l'arpa atràs, que al vent gemega,
baix lo moresc balcó d'a on dorm sa nina
sa troba ve a cantar.

I cantaré l'amor i ses dolçures,
i les filles gentils de les muntanyes,
les del cos més airós que una urna grega,
o que un gerro de flors;
puix no sempre ressona en las altures,
ni baix trespols daurats, ni en castells gòtics;
ni a menys té la humil llar de les cabanyes
l'arpa dels trobadors.

Juriol de 1839

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

*a.***1** III. / Mos cantars. / Pag. 5. / Prestem son foch de Laletania 'l geni. *GL1* Mos cantars. / Pag. 31. / Cantaré tas grandesas, Laletania. *GL2* Mos cantars. / Pag. 16. / ≈ Laletania. *GL3*

1 antiguament *GL1 GL2*

2 altres *GL1* | desde Empurias, *GL1 GL2*

*a.***1**. Hem suprimit el reclam situador de la nota.

22: *Laletània*. Nom que se dava antigament a la part de Catalunya que s'estén des de Blanes, o segons altres, des d'Empúries fins a la boca del Llobregat, per haver estat ocupada en altre temps per los Laletans.

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el segon de *DDB*, el vuitè de *GL1* i el quinzè de *GL2*.

Segon de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, continua amb el Llobregat però ara com a pretext per evocar els temps passats i la seva esplendor, un tema recurrent als primers poemes del Gaiter, ja que un dels seus objectius, com expressa al pròleg, era despertar la consciència d'aquest passat. En aquest sentit, malgrat que l'última estrofa expressa un pessimisme sobre el pas del temps molt de to romàntic amb la idea organicista que atribueix als pobles i les nacions el mateix recorregut vital que a les persones, el riu Llobregat és a partir del primer terç del segle XIX una metàfora del passat perdut, però també del present amb l'incipient dinamisme d'una revolució industrial que es començava a fer notar i el futur de l'expansió econòmica que aquesta feia preveure (Domingo 2013c: 29). Rubió i Ors va escriure a la seva autobiografia: «por igual manera [a atraure un públic ampli] proponíame llamar la atencion de mis contertulios del café de las Delicias [Milà i Fontanals, Piferrer, entre altres] y de la farmacia Giró, y en especial de los primeros, cuando componía la poesía al Llobregat en estrofas que traían a la memoria los de las famosísimas *Coplas de Jorge Manrique a la muerte de su padre*» (*Biografia*: 9).

Mètrica: 15 a^7 b^7 c^3 a^7 b^7 c^3 **1** a^7 b^7 c^4 a^7 b^7 c^4.

[3]

Al Llobregat

a.**1** VIII. / Febrer de 1839 *GL1*
1 cristalí *DDB*
2 argentades] platejades *DDB GL1 GL2*
4 dora *DDB*
6 Catalanes; *DDB GL1*
7 besant ~ penyes] besas las penyas santas, *DDB* ≈ santas *GL1* besas las santas penyas *GL2*
8 on] Y hont *DDB GL1 GL2*
9 Montserrat; *DDB GL1 GL2*
10 i ~ brenyes,] Riu qu' apres de voltas tantas *DDB* Que despres de voltas tantas *GL1* Y que corrent entre brenyas *GL2*
11 regues ~ cabanya] Regas, humil, ma *DDB*
12 Llobregat! *DDB*
13 tot ~ fas] Be fas en fugir, plorant, *DDB* Bé fas en fugir plorant *GL1* En fugir plorant be fas *GL2*
14 a buscar] A amagar *DDB GL1 GL2*
15 conhorts:] dolors, *DDB GL1*
16 qui ~ tindràs] Que al menos allá 's perdran *DDB* Que al menos allá 's perdrán *GL1*
18 los] Tos *DDB GL1 GL2*
19 Tos recorts! *DDB* Tos recorts, *GL1 GL2*
20 plenes] d'or y *DDB GL1*
21 pasaren! *DDB*
24 borraren! *DDB*
25 fet *GL2* | los ~ riu,] Riu, aquells dies *DDB*
26 pendó *DDB GL1 GL2*
27 llorejat,] Celebrat, *DDB GL2* Tan celebrat, *GL1*
28 onejava ~ joliu,] Com una flama lluia *DDB* Flamejava, ab gloria, altiu, *GL1 GL2*
29 tos] los *GL1*
30 Montserrat?] Montserrat! *DDB* Del Montserrat? *GL1*
31 gloria? *DDB*
32 què Aragó dava] que, Aragó, dabas *DDB* ≈ davas *GL1*
35 son] Ton *DDB GL1* | gonfanó] estandart *GL1 GL2* | tremolava,] tremolabas *DDB* tremolavas, *GL1*
38 trobadors, *DDB GL1*
39 damas *DDB GL1*
42 llurs] vius *DDB*

36. *a on*. Cal fer dialefa.
40. *taberins*. Del mont Tàber.

Joiós i cristallí riu,
cinta d'aigües argentades
que engalanes
los camps que daura l'estiu,
tantes viles celebrades
catalanes:

que besant les santes penyes
on sos peus de roca banya
Montserrat,
i anguilejant entre brenyes,
regues ma pobra cabanya,
Llobregat;

tot gement bé en fugir fas
a buscar en les onades
tos conhorts:
qui insulte allí no tindràs
de tes grandeses passades
los records.

Los records, somnis hermosos,
visions plenes d'harmonia
que passaren;
palaus d'aire vaporosos
que al morir la llum del dia
se borraren.

¿Què s'han fet, los jorns, oh riu,
que el penó dels Berenguers
llorejat,
onejava al vent, joliu,
sobre tos pics altaners,
Montserrat?

¿Què s'han fet los temps de glòria;
los temps en què Aragó dava
lleis al món,
i en què al vent de la victòria
son gonfanó tremolava,
a on són?

¿Què s'han fet los paladins,
los torneigs i trobadors
i les dames,
que en los palaus taberins
encenien tots los cors
en llurs flames?

43 Barcelona! Barcelona! *DDB*
45 bellesa! *DDB*
47 ¿Ton mantell qui] Qui ton mantell *DDB GL1*
48 condessa? *DDB*
52 que ~ eternals] en los nevats pichs mes alts *DDB GL1*
55 del ~ els] La ma del temps los *DDB GL2* La má del temps los *GL1*
57 a on s'alçaven,] Hont posaban *DDB* Hont posavan, *GL1*
58 destriar] dissipá *DDB GL1 GL2*
59 tupides nuvolades] boiras amontonadas *DDB GL1 GL2*
61 trenquen,] turban, *DDB GL1 GL2*
63 argentins,] cristalins *DDB* cristallins, *GL1 GL2*
67 llançà's] llansarse *GL1 GL2* | en les onades] allá en lo mar *DDB*
68 turbants, *DDB*
70 platejades,] y espaldars, *DDB*
76 joyos *DDB* joyós *GL1 GL2*
78 nina; *DDB* nina: *GL1 GL2*
79 atras *DDB GL1 GL2*
82 apreta, afanyós,] apreta alegret *DDB GL1 GL2* | pas *DDB*
83 Pus *DDB GL1 GL2*
84 fredor! *DDB*

Barcelona, Barcelona,
reina viuda que has perdut
ta bellesa,
¿qui t'ha pres la tua corona?
¿Ton mantell qui t'ha romput
de comtessa?

Los gòtics castells feudals
que entre núvols se perdien
orgullosos,
i que en los pics eternals
gegants sentats pareixien
espantosos,

del temps la dalla els borrà
de les muntanyes nevades
a on s'alçaven,
com logra el sol destriar
les tupides nuvolades
que el tapaven.

Ni trenquen, riu, tos cristalls,
ni tos miralls enrogeixen
argentins,
lo trepitjar dels cavalls,
la roja sang que verteixen
paladins.

Ni al llançà's en les onades
arrastren escuts, turbants
tes corrents,
ni corasses platejades,
ni fins punyals toledans
resplendents.

Ni interrompen ton repòs
los passos del trobador
que camina,
entre tímid i joiós,
a cantar un lai d'amor
a sa nina.

Que camina amb l'arpa atràs,
penjada d'una cinteta
i cordó d'or,
i apreta, afanyós, lo pas,
puix l'aguarda sa nineta,
i fa fredor.

89 eix] Lo *DDB* Est *GL1*
90 i] Y ab *DDB GL1 GL2*
91 Pus *DDB GL1 GL2* | esta *GL1* | vida; *DDB GL1*
93 destrueix; *DDB*
94 des de la soca] Tot, de la torre *DDB* Tot, dé la torre *GL1* Tot, dé la terra *GL2* | envellida *DDB GL1 GL2*
95 tot ~ brinet] Fins al petit bri *DDB GL1 GL2* | palla *DDB GL1 GL2*
D *Lo gaité del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

Ni ja tal volta demà
regaràs, riu, mes cabanyes
enramades,
ni ton repòs torbarà
eix Gaiter amb cançons estranyes
i balades.

Puix tot mor en eixa vida,
tot dels anys la cruel dalla
ho destrueix:
des de la soca envellida,
tot, fins lo brinet de palla,
se podreix.

Febrer de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el tretzè de *DDB*, el segon de *GL1* i el tercer de *GL2*.

Tretzè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, junt amb «Mos cantars» (*2*), és, si no un dels millors, un dels més significatius i publicats de la seva obra (Aguiló 1841; Cabot 1928: 80-89; Montoliu 1935: 34-42; *Antologia* 1950: 22-29; Molas 1965: 20-23; *Vuit odes* 1971; Grilli 1998: 433-440; Abrams 2012: 33-42; Puppo 2016: 89). El mateix poeta ho entén així, de manera que passa de ser el dotzè poema publicat als llocs 2, 3 i 4 de les successives edicions. Segurament en abordar aquest poema ambiciós Rubió i Ors se sent ja segur i madur. Insisteix en l'evocació de les glòries passades i apunta cap a la industrialització i el renaixement literari català, dos dels moviments característics del segle XIX a Catalunya (Domingo 2018: 119). Segons Marcelino Menéndez y Pelayo s'hi descobreix la influència de Zorrilla (1889: XII). A les estrofes finals es perfila clar el límit d'aquestes aspiracions, en una clara expressió del provincialisme, com subratlla Antoni Rubió i Lluch: «lo sentiment reivindicador se presenta amb una duresa i claretat, que recorda les composicions més atrevides dels Jocs Florals, tant que l'autor tement haver-se deixat endur massa enllà, en la volada del seu entusiasme, fa en l'estrofa final una protesta d'espanyolisme.» Segons Jorba (2014: 45), aquest poema «inaugura en llengua catalana un tema historicopatriòtic afortunat, en què, més enllà de l'evocació històrica de l'edat mitjana com a referent positiu, aborda el present i apel·la a la responsabilitat col·lectiva per fer possible la construcció d'un futur més satisfactori». D'altra banda, Josep Maria Domingo ens il·lumina: «A través de les explicacions i precisions de l'especialista Josep M. Domingo, a la ponència "Les odes del triomf: Rubió i Ors, Verdaguer i Costa i Llobera", a la jornada Els Poetes i l'Adveniment de la Barcelona Moderna, 1840-1936 (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 17 de maig, 2011), hem sabut que el jove Rubió tenia un exemplar de les *Odes et ballades* (1822) de Victor Hugo a la seva biblioteca. I també ens hem assabentat que Lo Gaiter del Llobregat, al seu poema "Barcelona", tenia diversos propòsits *in mentis*: a partir dels dictats d'Hugo, portar l'oda cap al terreny de la "capacitat cognitiva sòlida", el didactisme, la moralitat i les activitats de l'esperit com la voluntat i l'actuació; reivindicar i visualitzar l'espai de la ciutat, la seva importància i la seva vinculació, com a seu, amb un projecte de progrés material, polític, social i cultural; documentar certs trets fonamentals de la identitat catalana; rescatar el relat de la història de Catalunya, bo i posant en relleu les deficiències del present; i demostrar la validesa de la llengua catalana com a vehicle estimable de creació artística» (Abrams 2012: 22).

Mètrica: 6 a^{6} b^{10} a^{6} a^{6} b^{10} **15** a^{7} b c d e f g d rima consonant variable **5** a^{6} b^{10} a^{6} b^{6} c^{10} d^{6} e^{10} d^{6} e^{6} c^{10} **6** a^{6} b^{6} c^{10} d^{6} b^{6} c^{10}.

[4]

Barcelona

L Ø *DDB*
1 ciutat] ciutat (Barcelona) *GL1*
3 temporals;... *GL1*
*a.***1** II. / Janer de 1840 *GL1*
1 Sentada] Posada *DDB GL1 GL2* | plana *GL1*
5 falda; *DDB*
6 mósaich *DDB* | sentada] posada *DDB GL1*
7 verdura *DDB GL1* | rodeja,] circunda, *DDB*
8 mullada *DDB GL1*
9-10 l'ona ~ plateja,] la mar argentada / De blancas perlas y cristalls inunda; *DDB* ~ alborotada / Al besarla de un vel de argent ~ *GL1* ~ A cada bes de un vel de argent *GL2*
12 que ~ vestida,] Que al exir de son bany, mitg despullada *DDB GL1* Que al eixir de son bany, ja mitj vestida,
14 diadema,] corona, *DDB GL1*
15 l'aigua ~ convida.] lo mirall del aigua platejada: *DDB* ≈ de l'aigua ≈ *GL1*
17 bellesa,] hermosura *GL2*
21 Barcelona; *GL1*
22 d'est *GL1* | banya, *DDB GL1*
23 Pus *DDB GL1 GL2*
24 ta condal] lo front ab *DDB* ta antiga *GL1* | corona *DDB GL1 GL2*
25 creguias, *DDB GL1*
27 menteix] t' menteix *DDB GL1* ment, no *GL2* | oh vila mia,] villa altanera; *DDB* vila altanera; *GL1*
28 puix] Qué *DDB* Pus *GL1 GL2*
30 entre ~ dia.] sens corona, si ab corona ho era!... *DDB GL1*
31 villa *DDB*
32 Pus *DDB GL1 GL2*
33 ton ~ argenta] Per contar tas nits *DDB GL1*
34 tos ~ daura] Per dorar tos murs *DDB GL1*
35 brodat de perles] blau ple d'estrellas *DDB GL1* blau, rich d'estrellas *GL2*
36 hermosas *DDB GL1*
37 llustrosas, *DDB*

L. Es tracta d'una citació de l'*Obra de Mosent Sent Jordi é de Cavalleria*, Reial Arxiu (avui Arxiu de la Corona d'Aragó), núm. 8, armari de Catalunya. La citació és extreta de Bofarull 1836: vii. N'hem regularitzat l'ortografia amb els mateixos criteris que l'edició dels poemes.

6. *mosaic*. Als testimonis *DDB* i *GL3*, es llegeix «mósaich», en una curiosa variant regressiva difícil d'explicar.

12. *vestida*. Al *DDB* i *GL1* és «despullada», probablement una imatge massa atrevida per al mateix poeta cada cop més conservador.

14. *diadema*. Sinèresi.

… e han scrit alguns, e entre los altres un gran stròlec appellat Rafael en son Juditiari, afermant que la dita ciutat fou edificada en constil·latió bé fortunada, e que la sua fortuna e prosperitat s'extenia a fecunditat de generatió natural, a larga saviesa, e a riquesa e honors temporals…

Sentada en una plana,
com sobre una catifa d'esmeralda,
Favència la romana
a qui presten, galana,
sa espuma el mar i Montjuïc sa falda:

sobre un mosaic sentada
d'or i verdura, que sos murs rodeja,
prop la platja mullada,
que l'ona enjogassada
d'un vel d'argent a cada bes plateja,

sembla una reina hermosa
que del bany a l'eixir-ne mig vestida,
en contemplar se gosa
sa diadema, orgullosa,
en l'aigua que a mirar-s'hi la convida.

Una princesa esclava
que sa bellesa, de supèrbia plena,
mirant en l'ona blava,
no es recorda que agrava
sos peus de neu lo pes d'una cadena.

Aparta, Barcelona,
aparta els ulls d'eix mar que tos peus banya;
puix si et retrata l'ona
amb ta condal corona,
no la cregues, oh no, l'ona t'enganya.

Sols si et retrata bella
no menteix ton mirall, oh vila mia,
puix pot una donzella
gentil com una estrella
ser entre fers, si ho fou sent reina un dia.

* * *

Gentil ets, oh vila, encara
puix t'ha deixat la fortuna
ton port que argenta la lluna,
tos camps que daura lo sol;
i un dosser brodat de perles
per tes fresques nits i hermoses,
que apar brillen més llustroses
quant més augmenta ton dol.

39 Pus *DDB GL1 GL2* | distrauret *DDB* distráuret *GL1*
40 engalanarte *DDB GL1 GL2*
42 mil colors,] tota flor; *DDB* totas flors; *GL1*
43 jugui *DDB*
44 remullarte *DDB GL1 GL2*
45-46 amb ~ vapors] á tirar sa espuma humida / Sobre tas arenas d'or *DDB* á tirar sa espurna humida / Sobre tas arenas d'or *GL1*
47 Encisadora] Esbalaidora *DDB GL1 GL2*
49 sol, *DDB* | rogenca] dorada *DDB GL1*
50 cel; *DDB*
51 los ~ guardar-te] ab las montanyas que t' voltan *DDB GL1*
52 Del vent *DDB GL1* | te cenyeixen,] per guardarte, *DDB GL1*
53 esqueixan per guaytarte *DDB GL1*
54 tupit] negre *DDB GL1 GL2*
57 te *DDB GL1 GL2*
58 robat! *DDB*
59 i] Pus *DDB GL1*
60 villa; *DDB*
61 Pus *DDB GL1 GL2* | aquella, *DDB*
62 tornat! *DDB*
63-64 ¿Guardar ~ princesa,] De que t' serveix, ó princesa! / Guardar tos palaus encara, *DDB* De que te serveix, princesa! / Guardar tos palaus encara *GL1*
69 ja cap] ningun *DDB GL1*
71 villas *DDB GL1*
72 encadenadas, *DDB GL1*
73 tos peus agenollades,] tas plantas, humilladas *DDB* tas plantas humilladas *GL1*
75-77 a ~ guerrera,] Posaren, ciutat guerrera, / A mes de llur cetro y llansa, / De llur blassó y llur bandera, *DDB* ≈ Á mes de llur ceptre y llansa, ≈ *GL1* ≈ A ≈ bandera *GL2*
78 portals! *DDB*
79 amb Venècia] partias *DDB GL1 GL2*
80 ceptre et parties,] cetro ab Venecia, *DDB* ceptre ab Venecia, *GL1 GL2*

57. *bellesa et*. Dialefa entre «bellesa et». En canviar la forma pronominal de les anteriors edicions «te», Rubió i Ors degué oblidar corregir el recompte sil·làbic.

78. *portals*. És falsa rima consonant amb «senyal».

Puix t'ha deixat per distraure't,
i ensems per a engalanar-te,
una catifa a on sentar-te
brodada de mil colors,
i una mar que apar que jugue
a remullar-te, atrevida,
i amb sa escuma desteixida
a fer-te vels de vapors.

Encisadora ets encara
amb tos campanars que pinta
lo sol amb rogenca tinta
sobre el fondo blau del cel,
i amb los monts que per guardar-te
dels vents i el fred te cenyeixen,
i que per guaitar-te esqueixen
dels núvols lo tupit vel.

Mes, ai!, que ta sort contrària,
comtessa sense corona,
més que en bellesa et dona
en grandesa t'ha robat;
i ton àngel i ta estrella
t'han abandonat, oh vila;
puix s'és eclipsada aquella
i al cel l'àngel ha tornat.

¿Guardar tos palaus famosos
de què et serveix, oh princesa,
si no tens en ta viudesa
ni tronos per ells ni reis?
¿De què et serveix dels *Usatges*
conservar lo còdic noble
si no obeeix ja cap poble
tes quasi oblidades lleis?

Fou un temps en què les viles
per tos fills encadenades
a tos peus agenollades,
de servitud en senyal,
a més de llur llança i ceptre,
de llur blasó i llur bandera,
posaren, ciutat guerrera,
les portes de llurs portals.

Un temps fou en què amb Venècia
del mar lo ceptre et parties,
i en què com ella tenies

82 senat; *DDB*
84 tes] sas *DDB* llurs *GL1 GL2*
86 llibertat! *DDB*
87-88 lo ~ l'alçar-se,] del mar al alsarse / Alegre l' sol te miraba, *DDB GL1* ≈ te mirava, *GL2*
89 vui] Mes *DDB GL1 GL2*
90 amb greu] ara ab *DDB GL1 GL2*
91-93 veent ~ l'arena] Al veurer que una urna y fora / De recorts plena ilumina, / Dorada de part de fora, *DDB* ≈ illumina ≈ fora *GL1*
98 galant *GL1*
101 fent ~ senyera] Y son pendó tremolaba *DDB GL1*
104 a on] Hont *DDB*
109 excitaven] incitaban *DDB*
110 l'ardor] L'orgull *DDB GL1 GL2*
111 Pus *DDB GL1 GL2*
112 Celebrabas *DDB GL1*
113 ne] te *DDB GL1 GL2* | tes] las *DDB GL1 GL2*
114 un que altre] Algun *DDB* | guardat;] consignat! *DDB* guardat: *GL1*
115 Pus *DDB GL1 GL2*
116 sepulturas *GL1*
117 vestits] Coberts *DDB GL1 GL2*
118 combat! *DDB*
119 mar! *DDB*
120 consumides;] devoradas: *DDB GL1*
121 mon! *DDB GL1*
123 i ni] Pus no *DDB GL1*
124 onadas; *DDB*
125 Moncadas *DDB GL1*
126 tens! *DDB*

de ciutadans un senat,
sense *duxs* que conspirassen
per esqueixar tes gramalles,
sense *bravos* que guardassen
amb punyals ta llibertat.

Llavors lo sol te mirava
joiós del mar a l'alçar-se,
vui tras los monts al posar-se
te contempla amb greu tristor,
veent que sols il·lumina
una urna de records plena,
i mig perduda en l'arena
amb sos raigs més purs que l'or.

Ja no surten les hermoses
a les gòtiques finestres
per contemplar, vergonyoses,
al jove donzell galant,
que pels forats les mirava
de la reixada visera,
fent onejar sa senyera
al passar per llur davant.

Ja la plaça, Barcelona,
a on celebraves tes festes,
segles fa que no ressona
dels reis d'armes als clamors;
dels reis d'armes que aclamaven
a la reina de les belles,
i amb crits de guerra excitaven
l'ardor dels mantenedors.

Puix dels torneigs amb què un dia
celebrares tes victòries
sols ne resta en tes històries
un que altre record guardat;
puix tos paladins tots dormen
en gòtiques sepultures,
vestits de llurs armadures
com per tornar al combat.

Reina del mar, tes galeres
lo mar les ha consumides;
reina del món, tes banderes
les han gastades los vents;
i ni tens Rogers de Llúria
per dar lleis a les onades,
ni Erils, Entences, Montcades,
per dar lleis als pobles tens.

128 que ~ ompliren] A aquells héroes que cobriren *DDB* Á ≈ *GL1*
131 si, ~ sepulcres,] Si de llurs tombas alsanse *DDB* ≈ alsantse *GL1* Si ~ *GL2*
134 treballs; *DDB GL1 GL2*
139 menyspresat, *DDB GL1* | villa *DDB*
141 vel, *DDB GL2* | que *DDB GL2*
143 Tú *GL1* | sofert *GL1 GL2* | sens queixar-te,] com si fos *DDB* ~ queixarte *GL1 GL2*
144-145 que ~ insultar-te] Un afront que no t'humilla, / Que alguns fills bastarts, ó villa, *DDB* ~ alguns fills bastarts, ~ *GL1 GL2*
146 vinguts! *DDB*
150 reis jamai] Jaumes may *DDB GL1 GL2*
154 tan gran com] Millor que *DDB GL1*
155 guarda ~ volta] reservan los pobles *DDB* reservan encara | front. *DDB*
156 agonia:] apatia! *DDB* apatia: *GL1 GL2*
157 pensa] Mira *DDB GL1 GL2* | els nostres] nostres *DDB GL2*
159 senyera,] bandera? *DDB GL1*
160 a ~ cabdills] Ton cetro y tas galeras *DDB* Ton ceptre y tas galeras *GL1* ~ tos capitans *GL2*
162 noble] heróica *DDB*
164 los qui,] que, *DDB GL1 GL2* | principesa, *DDB GL1 GL2*
165 conquistares *DDB GL1 GL2*
167 de ~ blasons,] De tos blassons, tos arsenals, *DDB GL1 GL2*
168 has fet de] se han fet *DDB*

147. *trossejassen*. Es refereix a les bullangues del 1835 i el 1837 i al saqueig dels monestirs de Poblet i Santes Creus, com deixa ben clar a la nota que va redactar per a *Lo Gaiter* del 1841 i que després va suprimir. Vegeu-la a l'aparat genètic de les notes d'aquest poema.

169. *jocs florals*. Reprèn el tema dels jocs florals.

¿Què diries a tos pares,
que el món de llurs fets ompliren
i amb sang d'enemics tenyiren
de tos torrents los cristalls,
si, alçant-se de llurs sepulcres,
te demanassen, Favència,
comptes de la rica herència,
fruit de tants anys de treballs?

Tu, que fins lo dolç idioma
en què els trobadors cantaren,
i en què tos avis parlaren
a llurs prínceps i a llur Déu,
has menyspreat, vila ingrata,
com menysprea una donzella
lo ric vel que, segons ella,
no cau bé a son coll de neu.

Tu, que has sofert, sens queixar-te,
que alguns teus fills bords, oh vila,
per envilir-te e insultar-te
en mala hora al món vinguts,
los sants marbres trossejassen
dels sepulcres de tos comtes,
i al vent les cendres llançassen
de tos reis jamai vençuts.

* * *

Alça't, oh Barcelona,
prou has estat prostrada i abatuda:
mira que una corona
tan gran com la perduda
te guarda el cel tal volta per ton front:
surt ja de ta agonia:
pensa que els nostres fills, amb veu severa,
preguntaran-te un dia:
—¿Què has fet de ta senyera,
a on són tos reis, tos braus cabdills a on són?

¿A on són dels nostres avis
lo patri amor, la noble fortalesa?
¿A on són los còdics savis
amb los qui, quan princesa,
més pobles conquerires que amb rigors?
¿Què has fet, segona Roma,
de ta adraçana, tos blasons, tes fustes?
¿Què has fet de ton idioma,
tos jocs florals, tes justes,
les arpes i los cants dels trobadors?—

171 gloriosa,] famosa, *DDB GL1*

172 mentre enamorava] mentres cariciaba, *DDB* mentre acariciaba *GL1*

173 a] Y á *DDB* | hermosa *DDB GL1*

174 i] Mil *DDB*

175 escut; *DDB GL1*

176 aixís] Tú aixi *DDB* Tú axi, *GL1*

177 enmig de ta amargura,] á nostres fills, ó villa, *DDB* á nostres fills, Comptessa, *GL1*

179 de ~ dura:] Que encara en tos peus brilla: *DDB* ≈ pesa: *GL1*

180 aixó *DDB*

181 Barcelona! *DDB*

184 Pus *DDB GL1 GL2* | tens per ditxa] tens, ó ditxa! *DDB GL2*

185 patrons: *DDB*

187 tes glòries] ta gloria *DDB GL1 GL2* | eclipsades,] passada, *DDB* eclipsada *GL1 GL2*

188 tornará, *GL3* | oh princesa,] Comptessa *DDB* Comptessa, *GL1*

189 les edats benaurades] La edad mes fortunada *DDB* La edat mes fortunada *GL1* La edad be fortunada *GL2*

190 Berguedans, dels Peres,] Palazols, dels Jordis, *DDB* Berguedans, dels Jordis, *GL1*

192 estrellas *GL1 GL2*

195 resplandor; *DDB GL1*

196 sòpita] Atónita *GL2* | sòpita així i muda,] Aixi també admirada *DDB* Axi també admirada *GL1*

197 terra, *GL1*

198 i no] No *DDB GL1* | vençuda] encadenada *DDB GL1*

200 la] li *DDB GL1*

201 les ones] tas quillas, *DDB* tallantne *GL1*

202 tallant les tues carenes,] ~ lo mar de plata, *DDB* Las onas tas carenas, *GL1* |

203 los] llurs *GL1* | los platejats cristalls,] sos cristalins miralls, *DDB* llurs platejats miralls, *GL1*

204 villas *DDB*

205 de ~ plenes] Repartint tas riquesas *DDB*

206 riques d'envejats] plenas d'estimats *DDB* ricas d'estimats *GL1 GL2*

209 bravura *DDB* | l'alt] lo *DDB*

210 dels] De *DDB GL1* | prudents] nobles *DDB GL1*

212 llur virtut i llur saber:] sas virtuts y son saber. *DDB* llurs virtuts, per llur saber. *GL1*

215 Cabestanys *DDB* Cabestanys; *GL1*

171. *gloriosa*. Sinèresi.

188. *tornaran*. Manca de concordança a *GL3* amb el subjecte «les edats» que hem esmenat. Sens dubte es deu que a les primeres edicions, com es pot veure a l'aparat genètic, el subjecte era en singular.

196. *així i*. Cal fer dialefa.

204-206. *aniran ~ metalls*. Al·lusió a la incipient Revolució Industrial que el 1840 començava a prendre força.

207-224. *mes ~ d'or*. Rubió i Ors vaticina també un renaixement cultural i literari, idea embrió del posterior relat sobre la Renaixença.

I tu, ciutat gloriosa,
com un soldat que mentre enamorava
a sa nineta hermosa,
i trobes li cantava
li prengueren sa llança i son escut,
aixís de rubor plena,
tindràs que dir enmig de ta amargura,
mostrant-los la cadena
de ta esclavitud dura:
—Sols açò em resta; l'altre ho he perdut!...—

Alça't, oh Barcelona,
de nou assenta't del saber en l'ara;
recobra ta corona,
puix tens per ditxa encara
un Soldat i una Verge per patrons;
recorda ta grandesa,
i tes glòries recorda ja eclipsades,
i tornaran, oh princesa,
les edats benaurades
dels Berguedans, dels Peres, dels Ramons.

I com al sol aclama
tot l'univers per rei de les estrelles,
perquè amb sos raigs de flama
a tot l'exèrcit d'elles
dona foc i hermosura i resplendor,
sòpita així i muda,
sa reina un jorn t'aclamarà la terra,
i no perquè vençuda
la tingues per la guerra,
com la tenies en tos segles d'or;

sinó perquè les ones
tallant les tues carenes,
com talla el peix los platejats cristalls,
aniran per les viles
de tes riqueses plenes
per tornar riques d'envejats metalls.

Mes perquè hèroes i savis
daràs al món que admira
encara la bravesa i l'alt poder
dels nostres prudents avis,
grans en blasons i en armes,
nobles per llur virtut i llur saber:

mes perquè extasiada
la terra al so de l'arpa
que et llegaren tos Marcs i Cabestanys,

216 olvidada *DDB GL1 GL2*
217 deixares, oh vergonya!,] Tingué ta negligencia *DDB GL1* Tingueres ~ *GL2*
218 llurs humits] sos gótichs *DDB* llurs gótichs *GL1* | anys; *DDB*
221 nineta *GL2*
222 pobles *DDB GL1 GL2*
223 del ~ rimes,] Del amor y dels versos *DDB GL1* Del saber y dels versos *GL2*
224 t'aixecaran] t'erigirán *DDB GL2* te erigirán *GL1* | d'or! *DDB*
225 quant, *DDB* | severa, *DDB*
226 pregunten: *DDB*
227 has] n'has *DDB GL1* | armadura] llansa *DDB GL1*
229 a ~ Barres] En que tas barras brillan *DDB* En que tas Barras brillan *GL1* En que brillan las Barras *GL2*
231-232 penjada ~ vila,] Dirlos podrás, ó villa: / «La llansa la he penjada, *DDB* Podrás dirlos, ≈ *GL1* Dirlos podrás, ó vila; / «He penjat l'armadura, *GL2*
233 «Pus *DDB GL1 GL2* | que el] lo *DDB GL1 GL2* | ha] ja ha *DDB GL1* | passat: *DDB*
234-235 d'un ~ guarda] Y al Lleó de Castilla ~ guardia, *DDB* Y al Lleó de Castilla / La guarda he confiada *GL1* Y he confiat la guarda / Del Lleó a la bravura *GL2*
236 escut *DDB GL1 GL2* | pintat!» *DDB*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

222. *i ~ deessa*. Vers hipermètric, a menys que es faci sinèrisi a «deessa».

229. *a on*. Cal fer dialefa.

234. *Lleó*. Aquí assumeix Rubió i Ors el provincialisme com a sostre de la seva reivindicació, tot i que potser hi ha una certa evolució ideològica de «Castilla» de *DDB* i *GL1* a «Lleó» de *GL2* i *GL3* (Domingo 2018: 119).

de l'arpa que oblidada
deixares, oh vergonya!,
en llurs humits sepulcres per tants anys,

caurà a tos peus, comtessa,
com cau als peus un jove
de la nineta, reina de son cor,
i els pobles, com a deessa
del saber i les rimes,
altars t'aixecaran i tronos d'or.

I quan amb veu severa
nostres fills te pregunten
—¿Què has fet de ta armadura i tos blasons?—
mostrant-los la bandera
a on brillen les Barres
al costat de les Torres i els Lleons;

penjada l'armadura,
dir-los podràs, oh vila,
—Puix que el temps de mes guerres ha passat,
d'un Lleó a la bravura
he confiat la guarda
de mon escut, amb sang d'un rei pintat.—

Gener de 1840

Tes.: *DDB* (només nota r. **1**) *GL1*, *GL2 GL3*

_a._**1** IV. / Barcelona. / Pag. 9. / Favencia la romana *GL1* Barcelona. / Pag. 33. / ≈ *GL2* Barcelona. / Pag. 30. / ≈ *GL3*
_a._**2** V. / Pag. 13. / Las portas de llurs portals. *GL1* Pag. 36. / ≈ *GL2* Pag. 16. / ≈ portals... *GL3*
1 Nom, *GL1* | que *GL1*
3 enarbolaren *GL1 GL2* | sas murallas *GL1 GL2*
4 record de sa victòria] trofeo *GL1 GL2*
5 11757 *GL1* | aquel *GL1 GL2*
6 monument *GL1 GL2*
7 axi *GL1 GL2*
_a._**8** VI. / Pag. 14. / Ya la plassa, Barcelona, / Ahont celebravas tas festas... *GL1* Pag. 37. / ≈ *GL2* Pag. 39. / ≈ festas... *GL3*
8 Esta *GL1 GL2* | s'ajuntaven] se reunien *GL1 GL2*
9 de ser *GL1 GL2*
11 que á *GL1 GL2*
13 Próspero *GL1 GL2* | seg. *GL1* sig. *GL2* | de los *GL1 GL2*
14 se *GL1 GL2* | pera *GL2* | armament, *GL1 GL2*
15 don Antoni] Anton *GL1 GL2* | Capmany *GL1 GL2*
16 de estas *GL1* d'estas *GL2* | festas *GL1*
17 titulats; *GL1* | lo altre; *GL1 GL2*
18 etc. *GL1 GL2* | se *GL1 GL2*
19 feu *GL1* | Nápols *GL1 GL2*
_a._**21** VII. / Pag. 15. / Pus no tens Rogers de Lluria / Per dar lleys á las onadas... *GL1* Pag. 38. / Y ni tens ≈ *GL2* Pag. 44. / ≈ onadas... *GL3*
21 resposta] contestació *GL1 GL2* | donà] feu *GL1* fiu *GL2* | valorós *GL1 GL2* | francesos *GL1 GL2*
22 amb que] que *GL1 GL2*
23 altra] una altra *GL1 GL2*
25 hauran] han *GL1 GL2* | de Aragó, *GL1 GL2* | fora] sobre *GL1 GL2*
26 de esta *GL1* d'esta *GL2* | baladronada, *GL1 GL2*
27 la ~ popa] torná la popa la galera de Roger *GL2* | pobles.] pobles. / VIII. / *Pag. 16.* / Los sants marbres trossejassen / Dels sepulcres de tos comptes. / Y al vent las cendras llansassen / De tos Jaumes may vençuts? / Vindrá un dia, quant haja passat lo bull de las passions políticas, en que se cubriran de rubor nostres fronts al recordar los excesos y profanacions comesas en los monestirs de Poblet y Santas Creus en los restos venerables de nostres antichs monarcas. ¡Desgraciat del poble que se ha encevat en destruir las glorias historicas y que se complau en trencar la brillant cadena de recorts que uneix los homens de una época ab los de épocas atrasadas; eixa especie de religio que ajermana las edats y los que en ellas visqueren! est poble renega sos llars, renega sa patria. Per ço nostres fills maleirán algun dia á los que se atreviren á remourer las cendras dels Jaumes, dels Peres y dels Alfonsos, y se avergonyirán, y ab motiu, de haber nascut en una patria, que en lo seggle xix sufrí que alguns de sos fills bastarts la deshonrassen y la despullassen de sas glorias. *GL1*
_a._**28** IX. / Pag. 18. / Pus tens per ditxa encara / Un Soldat y una Verge per patrons. *GL1* Pag. 41. / ≈ *GL2* Pag. 44. / ≈ *GL3*
28 Eulalia. *DDB*
_a._**29** X. / Pag. 18. / Dels Berguedans, dels Jordis, dels Ramons. *GL1* Pag. 41. / Dels Berguedans, dels Peres, ≈ *GL2* Pag. 44. / ≈ Ramóns. *GL3*
29 seggles *GL1*
30 obra, ja citada,] Ø *GL1 GL2*
31 llurs] sos *GL1 GL2*

_a._**1** i _a._**2**. He suprimit el reclam situador de la nota.

1. *Favència*. Quart apel·latiu del nom de la Barcelona romana *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* (Mayer 1991: 302).

6. *Siculo*. Lucio Marineo Siculo: *De rebus Hispaniae memorabilius*. La primera edició del 1504 porta el títol de *De Hispaniae luadibus*. Les primera edició amb aquest títol és la d'Alcalà, 1530. Siculo és citat algunes vegades per Bofarull 1836.

_a._**8**. He suprimit el reclam situador de la nota.

13. *Bofarull*. En aquesta nota Rubió i Ors esbossa la genealogia del que serà la història nacional romàntica, que comença amb Capmany (vegeu nota següent) i culmina en Bofarull.

15. *Capmany*. Capmany 1779-1792.

_a._**21**. He suprimit el reclam situador de la nota.

21. *almirant*. Sunyer 2006: 170-172.

_a._**28** i _a._**29**. He suprimit el reclam situador de la nota.

29. *Raynouard*. Raynouard 1820: 186.

31. *Diccionario*. Torres Amat 1836.

3: *Favència*. Nom que, segons alguns historiadors, donà Escipion a la ciutat de Barcelona.

78: Presa la ciutat de Nàpols en 1435, durant les llargues i encarnissadas guerres d'Alfons lo Gran i del duc d'Anjou i Joana II, los catalans, que foren los primers que penetraren en ella i enarboraren en sos murs les banderes aragoneses, s'emportaren les portes d'aquella capital, com en record de sa victòria i les depositaren en lo sitjar, a on permaneixeren fins a l'any 1757, en què un incendi convertí en carbons i en cendra aquell venerable moniment de les antigues victòries de Barcelona. Marineo Siculo*, De rebus Hispaniae,* lib. 10, diu que solien los catalans fer-ho aixís amb les portes de les ciutats que conquistaven.

104: Eixa plaça és lo Born. En ella s'ajuntaven los gremis amb llurs banderes per fer l'exercici militar, i celebraven llurs torneigs i justes anuals los cavallers de Sant Jordi. Són curiosíssimes i dignes d'esser conegudes, tant per la llum que donen sobre les ceremònies i la manera amb què se celebraven dites festes, com per les lleis que devien observar los cavallers en elles, les ordinacions que, a proposta de don Onofre de Lantorn, senyor de Seró, se promulgaren en 1596, les quals se poden veure per extens en l'apreciable obra de don Pròsper Bofarull, titulada: *Los condes de Barcelona vindicados,* t. 1*,* pàgina 181 i següents. A més dels ordinaris, se celebraven en dita plaça los torneigs que es feien per solemnisar alguna victòria, armament o altres fets notables. Nostre savi i laboriós compatrici don Antoni de Capmany, nos ha donat en les notes al II tomo de ses *Memorias históricas*, la relació de tres d'aquelles festes, traduïda de dos MM. SS. catalans que se conserven en l'arxiu antic de l'Ajuntament, titulats: *Ceremonias de cosas antiguas memorables*, l'un, i l'altre *Llibre de algunes coses senyalades e succeides en Barcelona*, etc., en l'una de les quals, que fou un torneig que es fiu amb motiu de la benedicció de les banderes de l'armada que devia anar a la conquista de Nàpols, en 1424, prengué part com a mantenedor lo mateix rei Alfons V d'Aragó i IV de Barcelona.

124: Sabuda és l'arrogant resposta que donà eix valerós almirant de don Pere, anomenat dels Francesos, per les moltes batalles que els havia guanyat, quan lo comte de Foix l'amenaçà amb que son rei posaria en la mar una armada de tres-centes veles i que lo d'Aragó no podria presentar-li altra d'igual: «Sàpien —li digué— que no s'atrevirà a passejar-se pel mar nau o esquadra sens llicència de mon rei; i fins los peixos hauran de portar pintat en l'esquena un escut amb les armes d'Aragó si és que vullen traure lo cap fora l'aigua.» La història diu que lo comte se rigué d'eixa baladronada; però també conta que molt poques vegades la galera de Roger tornà la popa a les de los demés pobles.

185: Sant Jordi i Santa Eulària.

190: Noms de tres trobadors catalans que brillaren en los sigles XII i XIII. Raynouard porta la biografia del primer en lo tomo V de sa apreciabilíssima obra, ja citada, dels trobadors, i parla dels dos últims lo *Diccionario de autores catalanes*, en llurs corresponents article

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el quart de *DDB*, el quart de *GL1* i el dissetè de *GL2*.

Quart poema de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és el primer de caire històric amb format èpic romàntic i inspirat en el romancer castellà, «après en part d'Hugo, Saavedra i Zorrilla» (Jorba 2014: 45). La fórmula va ser altament productiva, no solament en el mateix Rubió i Ors, sinó en la poesia romàntica de la Renaixença i la jocfloralesca en especial. La llegenda del comte Borrell forma part dels mites fundacionals de Catalunya a partir de la Renaixença (Sunyer 2006: 85-88). Rubió i Ors va escriure a la seva autobiografia: «por igual manera [a atraure un públic ampli] proponíame llamar la atención de mis contertulios del café de las Delicias [Milà i Fontanals, Piferrer, entre altres] y de la farmacia Giró, y en especial de los primeros, [...] cuando añadía al pie de cada cuatro versos del romance *El Compte Borrell* el estribillo "oh! ma vila!" que recordaba el "Ay de mi Alhambra", del conocido romance morisco a la pérdida de la plaza de este nombre y que tradujo al inglés Byron» (*Biografia*: 9).

Mètrica: 17 a^7 b'^7 c^7 b'^7 b'^3 amb mot refany («vila»).

[5]

Lo comte Borrell ii

L *Ø DDB*
1 sangre *GL1 GL2*
2 parecia, *GL2*
3 la] Las armas lleva abolladas / Que eran de pedreria, / La, *GL1*
4 tenia, *GL1* tenia. *GL2*
5 almete,] parecia, *GL1 GL2* | abollado *GL1 GL2*
6 hundia, *GL1*

*a.***1** IV. / Mars de 1839 *GL1*
2 seguia, *DDB*
4 que, colcant, fugint] Que, llest, cavalgan, *DDB* Que llest cabalcant *GL1* Que á caball fugint *GL2*
5 villa. *DDB*
6 nit, *DDB*
8-9 vestint ~ morisques] Y los llunys campanars moros / De un vel argentat cubria *DDB* ≈ vestia *GL1*
10 villas. *DDB*
11-12 Lo ~ capellina,] Cobert de son rich mantell / De llama de plata fina *DDB GL1* Mitj caigut lo rich mantell, ~ *GL2*
13 i penjat atràs] Penjat del arnés *DDB*
15 villa; *DDB* vila; *GL1*
16 en sang los esperons *DDB*
18 suor *DDB GL1 GL2*
19 el bon] lo *DDB GL1* l' vell *GL2*
20 villa. *DDB*
21 Adeu-siau,] A Deu siau *DDB GL2* Á ≈ *GL1*
24 viuda! *DDB*
25 villa! *DDB*
26 conquistat, *DDB GL1 GL2*
27 eix moro de moreria,] Almançor lo de Sevilla, *DDB GL1 GL2*
28 rossegat *DDB* | vui pel fang] per lo fang *DDB* per la pols *GL1 GL2*
29 pendons *DDB GL1 GL2* | ahir] 'l mon *DDB* per la pols *GL1 GL2*
30 villa! *DDB*

L. No és difícil observar el paral·lelisme entre el romanç castellà i el de Rubió i Ors. Recordem que el 1840 va editar, publicat pel seu pare, el *Romancero* d'Ochoa. Probablement quan va escriure aquest romanç ja hi treballava. Aquesta versió no coincideix amb la canònica d'Agustín Durán (1945: 398, vol. I).

Iba tan tinto de sangre,
que una brasa parecía;
la espada lleva hecha sierra
de los golpes que tenía,
el almete, de abollado,
en la cabeza se hundía.
[…]
—Ayer villas y castillos,
hoy ninguno poseía;
ayer tenía criados
y gente que me servía,
hoy no tengo una almena
que pueda decir que es mía.—
Romances del rey Rodrigo.

Del riu de les aigües roges
la ribera un jorn seguia
lo comte Borrell segon
que, colcant, fugint venia
de sa vila.

Era de nit i la lluna
sobre les aigües lluïa,
vestint com un vel d'argent
les belles torres morisques
de les viles.

Lo ric mantell mig caigut,
rompuda la capellina,
i penjat atràs l'escut
a on les roges barres brillen
de sa vila:

tints los esperons en sang
que de son cavall corria,
cobert de pols i suor,
així el bon comte planyia
la sua vila.

—Adeu-siau, mos palaus
de Barcelona l'antiga,
que d'avui per sempre perds
ton comte, comtessa viuda,
oh ma vila!

Que Almansor t'ha conquerit,
eix moro de moreria,
i ha arrossegat vui pel fang
tos penons que ahir temia,
oh ma vila!

31 carrers y murs *DDB GL1 GL2*
33 encara ~ ressonen] torna encara lo vent *DDB GL1*
35 villa! *DDB*
36 deserts *DDB GL1 GL2*
37 són tos palaus] rodejat de *DDB* rodejats de *GL1 GL2* | ruinas, *DDB*
40 villa! *DDB*
42 per terra] en terra *DDB* pel sol *GL2* | derruides] destruidas, *DDB* destruidas *GL1*
45 villa! *DDB*
47 valentia, *DDB*
48 Que *DDB GL1 GL2* | salvarte *DDB GL1 GL2*
50 villa! *DDB*
51 Est *GL1 GL2*
53 eixa ~ mirar-te] plor eixa nit al veuret *DDB* plor' esta nit al veuret *GL1*
55 villa! *DDB*
56 Monseny *DDB GL1*
58 damunt los rics] veuret de son *DDB* sobre sos richs *GL1* sobre los richs *GL2*
60 villa! *DDB* vila! *GL1*
62 miran, *DDB*
63-64 clavar ~ morisca,] Plantar la creu de Sant Jordi / Sobre los murs de Sevilla, *DDB GL1 GL2*
65 villa! *DDB* vila! *GL1*
67 damasquina *GL1*
68 Almançor *DDB GL1 GL2* | ara *DDB GL1 GL2*
70 villa! *DDB*

De sang tos murs i carrers
i places estan tenyides,
i encara en mon cor ressonen
los gemecs dels qui morien,
oh ma vila!

Tos temples estan deserts,
i són tos palaus ruïnes
que el foc de les naus enceses
amb roja flama il·lumina,
oh ma vila!

Tes fortes torres romanes
jauen per terra derruides,
perquè el carro del rei moro
rodàs sobre llurs rellíquies,
oh ma vila!

Tos fills has perdut, comtessa,
tos fills de més valentia
que, guerrejant per salvar-te,
amb glòria a tos peus morien,
oh ma vila!

Eix matí me gosí encara
de boira en veure't cenyida,
i eixa nit ploro al mirar-te
cenyida de flames vives,
oh ma vila!

Mes testimoni és Montseny,
que alça sa nevada cima
per damunt los rics palaus
de núvols que el sol matisa,
oh ma vila!,

de com juro davant Déu,
davant dels estels que em miren
clavar mon penó en los murs
de Còrdova la morisca,
oh ma vila!,

de com juro per la creu
de ma espasa damasquina,
que Almansor, que és ton rei ara,
serà ton esclau un dia,
oh ma vila!—

71-85 Així ~ vila.] Ø *DDB*

71 sospirant *GL1*
72 vista *GL2*
73 plors *GL1* | d'enuig,] de rabia *GL1 GL2*
78 Còrdova clavar] Sevilla plantar *GL1 GL2*
79 pendó *GL1 GL2* | ahont *GL1*
81 sos rics] de sos *GL1*
82 al ~ calciga,] Á Almançor lo de Sevilla, *GL1 GL2*
83 d'alarbs] de moros *GL1 GL2*

D *Lo gayté del Llobregat. DDB Ø GL1*

Així jurà, i sospirant,
i despedint-se amb la vista,
plena de plors, més d'enuig,
que del dolor que sofria,
de sa vila,

vingué a alçar en les muntanyes
la host temuda que devia,
si no en Còrdova clavar
lo penó on les barres brillen
de sa vila,

arrancar sos rics palaus
al xec que altiu los calciga,
i borrar amb sang d'alarbs
l'afront que feren un dia
a sa vila.

Març de 1839

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

*a.***1** XI. / Lo compte Borrell. / Pag. 27. *GL1* Pag. 103. / Lo compte Borrell. *GL2* Lo compte Borrell. / Pag. 50. *GL3*

1 se *GL1* | est *GL1*

3 d'eixa] de esta *GL1 GL2*

5 proprias *GL1 GL2*

6 seg., ~ 162.] seg. *GL1* ~ p. 162 *GL2*

*a.***7** XII. / Pag. 29. / Del riu de las ayguas rojas... *GL1* Pag. 103. ≈ *GL2* Pag. 50. ≈ *GL3*

*a.***8** XIII. / Pag. 33. / Vingué á alsar en las montanyas / La host temuda que debia... *GL1* Pag. 103. ≈ devia... *GL2* Pag. 56. ≈ *GL3*

8 Refereixen] Contan *GL1 GL2* | la nostra] nostra *GL1 GL2*

9 lo nostre] nostre *GL1 GL2* | valorós *GL1* | malvestats] mals *GL1 GL2* | mena] especie *GL1 GL1* | est *GL1 GL2*

11 homens *GL1 GL2*

12 immunitats] franquesas *GL1 GL2*

13 caballs *GL2* | llurs] sas *GL1 GL2* | Est *GL1 GL2* | produí] surtí *GL1* sortí *GL2*

14 esta *GL1 GL2*

15 quals, *GL1 GL2*

16 estos *GL1 GL2*

*a.***1**. He suprimit el reclam situador de la nota.

5. *Matrui*. Ermetruit o Madrui.

*a.***7**. He suprimit el reclam situador de la nota.

7. *Pujades*. Pujades 1609. Rubió i Ors potser en va fer servir la traducció: *Crónica universal del Principado de Cataluña*, Barcelona, José Torner, 1835. *Bofarull*. Bofarull 1836.

*a.***8**. He suprimit el reclam situador de la nota.

T.: Succeí la presa de Barcelona de què es parla en lo romanç que porta aquest títol en l'any del Senyor 986. Digne és d'alabança i d'eterna memòria l'heroisme que en tan terrible ocasió desplegaren les monges de Sant Pere de les Puelles, que en aquella època estava fora de los murs d'eixa ciutat, les quals, veent-se en poder dels enemics de sa llei, se desfiguraren, seguint l'exemple de sa santa abadessa Matrui, la cara amb llurs pròpies mans, i destruïren sa bellesa exterior per a poder conservar la de llurs ànimes. V. Pujades, t. VII, pàg. 252 i seg., i Bofarull, t. I, pàg. 162.

1: Lo Llobregat, anomenat antigament *Rubricatus*.

76: Refereixen los escriptors que s'han ocupat de la nostra història, que no podent mirar amb indiferència lo nostre honrat i valerós comte los estragos i malvestats de tota mena que causaven los moros en eix país amb llurs freqüents correries, i veent per altra part que no bastaven per a escarmentar-los i contenir-los los nobles i esforçats cavallers i homes d'armes que lo rodejaven, passà avís per tot lo comtat concedint la llibertat, algunes immunitats i los honors i títol militar a tots los qui l'ajudassen en tan santa i noble empresa amb armes i cavalls, pagats i mantenguts a llurs expenses. Eix pensament produí l'efecte que lo bon comte se prometia. Més de 900 foren los *hòmens de paratge* (títol que se donà a eixa nova noblesa) que s'allistaren baix sa bandera, amb l'ajuda dels quals i del gloriós sant Jordi, com diu Pujades, recobraren lo comte Borrell i sos barons, aquell la joia principal de sa corona, i aqueixos llurs castells i llurs dominis.

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el tercer de *DDB*, el desè de *GL1* i el cinquanta-quatrè de *GL2*.

Tercer de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*.

Vicenç Cuyàs Borés (Palma, 6-2-1816-Barcelona, 7-3-1839) va ser un compositor que, igual que Juan Crisóstomo de Arriaga, prometia ser un dels més importants de l'època y, com aquest, va morir en plena joventut.

El 23 de juliol del 1838 va estrenar, amb gran acollida del públic, *La fattuchiera*, que es pot considerar la primera òpera plenament romàntica escrita a Catalunya. Els romàntics van rebre amb entusiasme aquesta òpera que recollia el millor llegat de Mozart i, seguint Bellini, anticipava alguns plantejaments de Wagner. Pau Piferrer en va fer una crítica elogiosa a *El Guardia Nacional* en tres parts, els dies 26, 27 i 28 de juliol, que comença així: «Roja todavía le frente de entusiasmo, trémula la mano, y palpitante el corazón de mil diversas emociones, tomo la pluma para expresar mi amistad a un amigo, para depositar la ofrenda de admiración y aplauso ante un amigo músico, para dar, si así puedo decirlo, un convulsivo abrazo de artista a un artista eminente. Y en este abrazo nuestros corazones, más que nuestras cabezas, se pondrán en contacto, y se complacerán en la obra del uno, y simpatizarán, porque el músico verá que le comprendió el corazón de su amigo.»

Cuyàs va tenir una mort a l'estil romàntic, a causa de la tuberculosi, el 7 de març del 1839, l'últim dia de les representacions al Teatre de la Santa Creu de la seva òpera (*Diccionario* 1999-2002: 335-338; Aviñoa *Enciclopèdia* i Aviñoa 2001: 75-76).

Tanmateix és minsa la bibliografia sobre el compositor. On es troba més detallada és al diccionari d'Antoni Elias de Molins (1889: I, 517-520). Elias de Molins explica que, arran del funeral de Cuyàs, es van llegir alguns poemes i se'n van publicar alguns altres al *Diario de Barcelona* i *El Guardia Nacional* (Molins 1889: 519).

Rubió i Ors va escriure a la seva autobiografia: «Me proponía atraer para mis versos la simpatía de la generalidad de sus lectores, en la poesía a *Cuyás* cuya muerte fue un verdadero duelo público, por las características en que tuvo lugar, y por las halagüeñas esperanzas que había hecho concebir su primera obra musical» (*Biografia*: 9). I en nota: «Fue una de ellas y la que más impresión produjo en los ánimos de sus admiradores, que eran todos sus compatricios, la de haber exhalado su último suspiro en el momento mismo en que se cantaban las postreras notas de su opera *La fatuchiera*, en la noche de su beneficio. Veánse en los diarios de Barcelona del [falta dia] de Marzo de 1839 la descripción de su entierro, y los discursos y poesías que se leyeron con algunos de sus amigos al despedirse de sus inanimados restos en el cementerio» (*Biografia*: 9). Aquesta nota descarta que la seva fos una d'aquestes. En tot cas al *Diario de Barcelona* del dia 12 de març del 1839 només hi ha un «Artículo necrológico» on s'anuncien unes exèquies (p. 1003-1005) i el 21 de març una funció a benefici de la família del compositor al Teatre de la Santa Creu (p. 1143). Al diari *El Guardia Nacional* del dia 10 de març hi apareix un poema en català firmat per Salusti «A l'òbit de l'infortunat mestre Cuyàs» (p. 4), al del 12 (p. 3) i el del dia 14 (p. 3) una necrològica amb un poema de Francesc Permanyer i al del 13 un poema de Josepa Massanés (p. 3).

Aquest poema, el tercer de *DDB*, és important perquè va ajudar Rubió i Ors a deixar enrere definitivament el bucolisme que encara ressona a «Al Llobregat» (*3*).

Mètrica: 2 a^{10} b a b **1** a^{10} b a c **1** a^{10} b′ c b′ **1** a^{7} b^{7} c^{3} b^{7} a^{7} c^{7} **5** a^{7} b^{7} c^{3} a^{7} b^{7} c^{7} **3** a^{10} b a b **1** a^{10} b′ c b′ **5** a^{7} b^{7} c^{3} a^{7} b^{7} c^{7}.

T A] En *GL1*

[6]

A la mort del jove artista don Vicenç Cuyàs

L **4-6** *Ø DDB*
5 paradis... *GL1 GL2*
*a.***1** X. / Mars de 1839 *GL1*
1 nines,] noyas, *DDB* | de amor *GL1*
4 Enterneig *DDB* Enternia *GL1 GL2*
5 manco] menos *DDB GL1 GL2*
6 lluitaven] morian *DDB GL1 GL2* | llurs] sas *DDB* | damas *DDB* damas, *GL1 GL2*
7 amb] en *DDB*
9 Pus *DDB GL1 GL2*
11 plant, *DDB GL1 GL2*
13 ploreulo *DDB*
14 mí *GL1 GL2*
15 com] com á *DDB GL1*
17 fera! *DDB*
19 més] flors *DDB GL1 GL2* | bellas, *DDB GL1 GL2*
20 flors, i a l'astre] Y al cometa *DDB GL1 GL2*
24 a ~ brillava] La estrella que mes l'ornaba, *DDB* ≈ l'ornava, *GL1 GL2*
26 les ales,] l'ala, *DDB GL1 GL2*
27 al moixó quan aixecava] Al aucell que remontaba *DDB* ≈ remontava *GL1 GL2*
31 Ambiciona; *DDB GL1*
32-33 ai!, ~ victòries] Y en secar de sas victorias, / Te complaus mort capritxosa, *DDB* ≈ victorias / Te complaus, ≈ *GL1* ≈ envejosa, *GL2*

L. *March.* Ausiàs March, poema XCII (March 1979: 225, v. 160). Recordem que Rubió i Ors el 1840 va publicar una antologia de poetes clàssics catalans *Mostres de la col·lecció d'obres antigues catalanes escollides entre les de nostres millors poetes i prosistes* i que el 1839 ja hi devia treballar. L'edició més moderna llavors era la del 1560 de Claudi Bornat, *Les obres del valerós cavaller i elegantíssim poeta Ausiàs March, ara novament ab molta diligència revistes i ordenades i de molts cants augmentades* de Barcelona. *Menudet*. Raimond Menudet (Radaelli 1994: 489-514): «Ab grans dolors [...] / Mas ieu prec Dieu, de bon cor leialmens, / [...] / qu·l meta lai en belh luec et en clar, en paradis.» La citació és extreta de Raynouard 1820: 382.

26. *cruel*. Malgrat ser escrit «cruël» a les edicions del 1858 i el 1888, en aquesta última cal fer sinèresi pel canvi de «l'ala» per «les ales».

31. *ambiciona*. Sinèresi.

Finí lo jorn que li viu los ulls cloure.
AUSIÀS MARCH. *Cant I de mort.*

Mas ieu prec Dieus de bon cor leyalmen…
Qu' el meta lay en belh luec et en clar
en paradis.
RAIMON MENUDET. *Ab grans dolors…*

No esperau oir, nines, lais d'amor,
ni los cants populars de les muntanyes
amb què en les llargues nits de la tardor
entendria el Gaiter vostres entranyes;

ni manco que vos parl dels paladins
que en los torneigs lluitaven per llurs dames;
dels trobadors que amb càntics llemosins
encenien d'amor tan vives flames;

puix vull cantar avui en sentit cant
d'un geni català la trista mort;
mort que ha anegat mos ulls en amarg plant;
mort que ha cobert de dol a tots los cors.

Pobre cantor!… Plorau-lo amb mi, ninetes,
i al bon Jesús pregau per ell amb mi,
mentres sa pàtria com artista el plora,
mentres sa mare el plora com a fill!…

* * *

Oh mort destructora i fera!
¿Per què et complaus en secar
        les més belles
flors, i a l'astre en eclipsar
que arrastra més cabellera
        de centelles?

¿Per què en borrar de son cel
a l'estel que en ell brillava
        com un sol;
i en tallar les ales, cruel!,
al moixó quan aixecava
        més son vol;

i en bolcar de sa carrossa
a l'artista que sols glòries
        ambiciona,
ai!, te complaus, envejosa,
i en secar de ses victòries
        la corona?

37 brollaven] manaban *DDB* manavan *GL1 GL2*
38 creädor *GL1*
41 llors] gloria *DDB GL1 GL2*
44 de victòria els clamors] los clamors de victoria *DDB GL1 GL2*
47 cruel! *GL1* cruël! *GL2*
51 los colors de les] las matizadas *DDB* las matisadas *GL1 GL2*
52 aucells?... *DDB GL1 GL2*
53 Cantor! *GL1* | ventura *GL1*
54 porvenir *GL1 GL2* | d'or *GL1 GL2*
57 lo primer graó] la postrera grada *DDB* la primera grada *GL1 GL2*
61-62 mort ~ enderrocà] mort, oh taberins! que 's envejosa / Al ídol derribá *DDB* ≈ qu' es envejosa / Al ídol derrocá *GL1* ≈ que es envejosa ≈ *GL2*
63 los ~ gelosa,] Al artista arrancá de sa carrossa *DDB GL1 GL2*
65 Cantor! *GL1* | Proraulo *GL3*
67 com] com á *DDB GL1 GL2*
68 fill!... *GL1*

42. *taberins*. Del mont Tàber.
54. *visions*. Sinèresi.
57. Vers hipomètric, quan a la versió de *GL1* i *GL2* no ho era.
65. *plorau-lo*. Esmeno «Proraulo».

¿Per què sos càntics d'amor,
i els torrents de melodia
que brollaven
de son geni creador,
i que dels cels l'harmonia
recordaven;

i les corones de llors
que els taberins deposàrem
a ses plantes,
i de victòria els clamors
amb què el geni saludàrem
voltes tantes,

borrares, oh mort cruel!,
com borra la nit les gales
dels clavells,
i lo brillant blau del cel,
i los colors de les ales
dels aucells?

* * *

Pobre cantor! Sos somnis de ventura,
son pervenir tan ric en visions d'or,
en eix mar naufragaren de tristura
quan sa nau entreveia ja lo port.

Quan lo primer graó trepitjava
de l'altar que Favència li erigí,
quan sentat en son carro començava
de la glòria a recórrer lo camí;

la mort que tot quant llu en eclipsar es gosa,
al déu enderrocà de son altar,
los llors del geni desfullà, gelosa,
i son mantell de glòria li esqueixà!…

Pobre cantor!, plorau-lo amb mi, ninetes,
i al bon Jesús pregau per ell amb mi,
mentres sa pàtria com artista el plora,
mentres sa mare el plora com a fill!

* * *

Dorm en pau, pobre cantor,
en eixa terra de dol
solitària,
on una mare amb amor

73 ve] Vindrá *DDB GL1 GL2*
76 mort, *DDB GL1* | palmes] plantas *GL1*
77 llaurers, *DDB GL1*
81 deixares] te queda *DDB GL1*
82 detràs teu] Un altar *DDB GL1*
83 un altar] Laletá, *DDB* Laletá *GL1*
84 pols que alçares] polsaguera *DDB GL1*
85 carro triunfal *DDB GL1 GL2*
86 al passar.] Aixecá. // Encara ton recort brilla, / Com de boira eixos mantells / Dels matins, / Sobre la que fou ta villa, / Sobre sos campanars vells / Purpurins. *DDB GL1*
91 ve ~ caure] Vindrá ~ *DDB GL1* Vindrá a fer quant caygue *GL2*
92 pregaria; *GL2*
95 fet i d'estrelles,] Y mil estrellas, *DDB GL1 GL2*
98 maravellas!... *DDB GL1*
D *Lo gayté del Llobregat DDB Ø GL1*

85. *triomfal*. Sinèresi.
94. *diamants*. Sinèresi.
95. *extasiada*. Sinèresi.
98. Vers hipermètric.

ve a resar al caure el sol
sa pregària.

Que si desfullar l'alè
de mort tes palmes logrà
i llorers,
i amb sa negra ala pogué
tos somnis d'or dissipar
placenters,

encara, artista, deixares
detràs teu en cada cor
un altar,
i la brillant pols que alçares
en ton triomfal carro d'or
al passar.

Dorm en pau, pobre cantor,
en eixa terra de dol
solitària,
on una mare amb amor
ve a resar al caure el sol
sa pregària.

Mentres ta ànima sentada
en son trono de diamants
fet i d'estrelles,
canta de Déu, extasiada,
i del cel amb divins cants
les meravelles!

Març de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el cinquè de *DDB*, el dotzè de *GL1* i el vint-i-sisè de *GL2*.

T A unes ruïnes] A las ruinas de un castell feudal. *DDB*

Cinquè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, reitera de nou l'evocació d'un passat grandiós perdut irremissiblement i fa una exaltació del gòtic, sens dubte influït per *Los recuerdos y bellezas de España* de Pau Piferrer, el primer volum dels quals, dedicat a Catalunya, és del 1839 i que si encara no havia aparegut segurament Rubió i Ors coneixia. El tema de les ruïnes, molt car al romanticisme, apareix al segle XVIII amb artistes com Giovanni Battista Piranesi i la literatura dita gòtica i evoluciona amb William Turner i la primera generació romàntica amb autors com E. T. A. Hofmann, Charles Nodier o Prosper Merimée. Segons Marcelino Menéndez y Pelayo, s'hi descobreix la influència de Zorrilla (1889: XII).

Rubió i Ors va escriure a la seva autobiografia: «Me proponía atraer para mis versos la simpatía de la generalidad de sus lectores, [...] en las [poesies] tituladas *A unas ruinas*, en cuanto evocava memorias historicas, gratas siempre a los que aman su patria» (*Biografia*: 9).

Mètrica: 10 a^{10} b c d e f g d amb rima consonant variable **10** a^{7} b' c b'.

[7]

A unes ruïnes

*a.***1** XII. / Maig de 1839. *GL1*
1 Trossos] Restos *DDB GL1* | als] a *DDB GL1 GL2* | venero; *DDB GL1*
2 despulles] Relliquias *DDB GL1 GL2*
4 ornau! *DDB*
5 glorias *DDB GL1*
6 Hont *DDB*
7 Hont *DDB GL1* | el ressò de cent] mil fets d'armes é *DDB GL1 GL2*
8 pau! *DDB*
9 d'amargura *DDB GL1*
10 patria *DDB GL1 GL2*
12 Hont *DDB*
14 tronos, *DDB GL1*
17 ruines] restos *DDB GL1*
19 Hont *DDB* | móra *DDB* mora *GL1 GL2*
20 Llansá *DDB GL1* | llum, *GL2*
22 torna] Retorna ab *DDB GL1 GL2* | mirar-vos] miraros *DDB GL1 GL2*
23 Perque *DDB GL1 GL2* | pedres,] ruinas *DDB GL1* pedras *GL2*
24 grates a mon cor.] dolses, somnis d'or. *DDB GL1*
27 que] Qui *DDB* | sota] entre *DDB GL1* | cisellades,] retalladas *DDB GL1 GL2*
28 fosca] sombra *DDB* | ressó, *DDB*
30 Que *DDB GL1 GL2* | blanch *DDB GL1 GL2* | debaix] sota *GL1 GL2*
31 de] en *GL2* | sas *DDB*
32 mos cants de dol] ma pobre gayta *DDB GL1* ma trista gayta *GL2*
34 tal ~ tancava,] á un rey tal volta lo portal tancaba *DDB*
36 del ~ l'afligit,] A la veu de un pobret, de un desvalit; *DDB* A la veu del pobret, del afligit; *GL1 GL2*
37 el blasonat] lo argentat *DDB GL1 GL2* | en l'alta torre] á la muralla *DDB*
39 sostenent *DDB GL1 GL2*
41 galeria, *DDB GL1*
42 Hont *DDB GL1*
44 arcs filigranats] retallats contorns *DDB GL1 GL2*
45 ¿Ses] Las *DDB GL1*

15. *jocs florals*. Nova al·lusió als Jocs Florals medievals.

Trossos sagrats i antics als qui venero,
despulles de poder i de grandesa,
que com joies de dol i de viudesa
lo calvo front de la muntanya ornau:
tomba deserta de passades glòries,
a on exhala un record cada bri d'herba,
a on desperta el ressò de cent històries
lo trepig que interromp ta eterna pau:

jo amb mos cants vos salud, cants d'amargura,
únics que deuen ressonar en ma pàtria,
viuda afligida, immensa sepultura
a on dormen, ai!, per no reviure més,
records d'uns comtes soberans que un dia
feren tremolar als reis sobre llurs tronos;
records de jocs florals, de poesia,
de guerres, i torneigs, i cavallers.

Jo vos saludo, ruines a qui estimo,
més que el fill del desert la tenda adora,
a on, del ventre al saltar de negra mora,
llançà, al veure la llum son primer plor;
us amo perquè ma ànima afligida
torna sols al mirar-vos a la vida,
perquè, si a dormir vinc entre eixes pedres,
m'inspiren visions grates a mon cor.

Perdonau-me si avui mes trepitjades
a rompre venen l'eternal silenci
que dorm sota eixes voltes cisellades,
plenes de fosca i misteriós ressò;
si a despertar les ombres de tants hèroes,
que, armats de punta en blanc, debaix les lloses
reposen de llurs tombes ruïnoses,
vinc de mos cants de dol amb lo trist so.

¿Què s'han fet, oh castell, lo pont de ferro
que tal vegada a un rei lo pas tancava,
mes que mai a abaixar-se se negava
del joglar al cant, ni al plor de l'afligit,
i el blasonat escut que en l'alta torre
brillava com la tanca d'or i plata
que, sostenint son manto d'escarlata,
d'un soldà brilla en lo moreno pit?

¿Què s'ha fet la lleugera galeria
a on d'amor tantes trobes ressonaren
a la llum de la lluna, que imprimia
sos arcs filigranats en la paret?
¿Ses gòtiques finestres esmaltades

46 cristalls de colors] vidras de color, *DDB* cristalls ≈ *GL1* | s'enroscaven,] s'enrotllaban *DDB*

47 pintadas *DDB*

49 Ombras *DDB GL1*

50 ennegridas, *DDB*

51 a on abans ressonaven] Hont resonaren antes *DDB* Ahont ≈ *GL1* Ahont abans ressonaren *GL2*

52 d'un trobador; *DDB* de un trobador: *GL1 GL2*

53 Hont *DDB*

54 tal volta, entre joiós] á vegadas vergonyós *DDB GL1 GL2* | tímit *DDB GL1 GL2*

56 posar] posarla *DDB*

57 Aqui *GL1 GL2* | hora,] hora *GL1 GL2*

58 en Palestina] á Palestina, *DDB*

59 pendó *DDB GL1 GL2* | mig roig de sang] ensangrentat *DDB GL1*

60 logrà:] lográ. *DDB*

61 i besà aquí] Aqui besá *DDB GL1* Aquí besá *GL2* | i negre] é negre *DDB*

62 ressonar, *DDB* | dessota ls' *GL1 GL2* | dels] los *DDB*

63 Sostres, *DDB*

64 valorós *GL1*

66 Hont *DDB GL1 GL2* | armas, *DDB*

67 dorats *DDB GL1* daurats *GL2*

68 guerreijar, *DDB* guerrejar; *GL1*

69 brillants altars *DDB GL1* | mármol *DDB*

70 Hont, *DDB*

71 dels] del *GL2* | guerra, *DDB GL1*

72 a deposar.] allí á penjar. *DDB*

73 Deu! *GL1*

74 donzells *DDB* donsells *GL1*

75 la] Una *DDB GL1* | en los murs,] brillant, *DDB GL1* en la paret, *GL2*

76 resten ~ l'horisó!] Resta, entre 'ls astres, del cometa ardent! *DDB GL1* Restá entre 'ls astres del cometa ardent! *GL2*

77 ressó, *DDB GL1* | menos, *DDB GL1*

78 sos *DDB GL1* | festa *DDB*

80 d'un ~ ressò!...] Lánguit ressó del últim cant recent!... *DDB* Débil ≈ *GL1 GL2*

82-84 d'aire ~ neu,] De núvols los seus docers, / Sas cabelleras de boiras, / Sas diademas de neus, *DDB* De núvols llurs dossers, / Llurs cabelleras de boyras, / Llurs diademas de neus, *GL1* ~ de ayre los llurs blaus dossers, ~ *GL2*

84 llurs amples mantells] Llurs diademas *GL2*

85 s'alçaven] hi habia *DDB* hi havia *GL1*

86 de ~ erm] Sobre sos pichs altaners, *DDB* Sobre llurs ≈ *GL1 GL2*

de cristalls de colors a on s'enroscaven,
com verdes serps entre les flors pintades,
cent cintetes de pedra, què s'han fet?

Sombres espesses, misteriós silenci
omplen avui les sales ennegrides
a on abans ressonaven les sentides
i discretes cançons del trobador:
a on lo galant donzell de pell morena
vingué tal volta, entre joiós i tímid,
la corona guanyada allà en l'arena
a posar a los peus de son amor.

Aquí, en bona hora, l'endolada dama
a l'espòs abraçà que en Palestina
son penó roig de sang, de la divina
Sion en los sants murs clavar lograà:
i besà aquí lo front rugós i negre,
i ressonar debaix dels sonorosos
sostres sentí los esperons llustrosos
del valerós crusat que mort plorà.

La gòtica capella aquí hi havia
a on novell cavaller vetllà les armes
i els esperons daurats, que amor devia
calçar-li abans d'eixir a guerrejar:
i los altars brillants d'or i de marbre
a on, mort son paladí en la santa terra,
fugint dels cants, festins i jocs de guerra
vingué son vel sa dama a deposar.

Que no restàs, mon Déu, entre eixes ruines
d'aquells donzells, i cavallers i dames
la sombra en los vells murs, com raig de flames
resten del sol ponent en l'horisó!
Que no restàs un trist ressò a lo menos
de llurs cants, i festins, i crits de festa,
com en les cordes d'una lira resta
d'un cant d'amor l'últim joliu ressò!…

* * *

Mes ai!, mentre els monts conserven
d'aire los argentats vels,
llurs cabelleres de roures,
llurs amples mantells de neu,

a les torres que s'alçaven
de llurs pics en lo més erm

87 i apareixen,] Que apareixian *DDB GL1 GL2*
90 aixecaven] llansaban *DDB GL1*
91 llurs mils] Sas mil *DDB* | pedra,] pedra *DDB GL1* plata, *GL2*
93 pedra a pedra] de sos tronos *DDB* de llurs tronos *GL1*
94 antiga] antigua *DDB*
96 cerç,] vent, *DDB GL1 GL2*
97 se ~ boires] desapareixan los núvols *DDB GL1 GL2*
98 primerencs,] primerench, *DDB*
101 pedra per pedra caigueren] á pedra 's desplomaren *DDB*
102 llurs] Sos *DDB GL1 GL2*
103 llurs ~ d'heures] Sos mirs afiligranats *DDB* Llurs murs coberts de verdura *GL1 GL2*
104 i ennegrits] Ennegrits *DDB*
105 llurs merletades] sas blasonadas *DDB GL1 GL2* | torres,] torras *GL1 GL2*
106 a on] Hont *DDB* | peus,] peus *DDB GL1*
107 moros,] moros *DDB GL1*
109 llurs ~ gòtiques,] sos brillants salons gotichs, *DDB* llurs brillants salons góticHs *GL1 GL2*
110 a on] Hont *DDB*
111 elmets ~ adargues] Arjentas escuts y cascos *DDB* Argentats ≈ *GL1 GL2*
112 vell temps. *DDB GL1 GL2*
113 per ~ caigueren] á pedra 's desplomaren *DDB*
114 romangués] quedás res *DDB GL1 GL2*
115 llurs gestes] sa gloria *DDB* llur gloria *GL1 GL2*
117 murs esberlats] trossos de pedra *DDB GL1 GL2*
118 fe] fé, *DDB*
D *Lo gayté del Llobregat DDB* Ø *GL1*

i apareixien, nius d'àligues
de la muntanya entre els gels;

i als gòtics castells feudals
que aixecaven fins al cel
llurs mils agulles de pedra,
com mil llances resplendents,

los arrencà pedra a pedra
amb sa antiga dalla el temps,
com de ram en ram despulla
als gegants roures lo cerç,

com se destrien les boires
als raigs del sol primerencs,
com s'ajauen les espigues
del segador baix l'acer.

Pedra per pedra caigueren
llurs arcs d'ametlla lleugers,
llurs rònecs murs vestits d'heura
i ennegrits pel sol i el vent,

i llurs merletades torres,
a on armats de cap a peus,
ferits per fletxes de moros,
moriren tants cavallers,

i llurs amples cambres gòtiques,
a on penjats de les parets
elmets argentats i adargues
brillaren en lo temps vell.

Pedra per pedra caigueren
perquè d'ells no romangués
més que els records de llurs gestes
entre els restos de llur ser;

més que alguns murs esberlats
per donar als segles fe
de que finiren los hèroes
i l'honra i noblesa amb ells.

Maig de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el novè de *DDB*, el setè de *GL1* i el trenta-cinquè de *GL2*.

T Un ~ filla] Lleonor ó un cor de filla! / (*Balada*.) *DDB*

Novè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és una balada típicament romàntica inspirada en el *Romancero*, on abunden tòpics com l'ambientació medieval i l'exotisme. A partir de les contribucions de Pau Piferrer i Marian Aguiló sobre la poesia popular en català, que, després de les *Observaciones sobre la poesía popular* del 1853, culminen en la publicació per Manuel Milà i Fontanals del *Romancerillo* el 1882, la poesia catalana de la Renaixença deixa de tenir com a referència el *Romancero*. Segons Joan Ruiz i Calonja, aquest poema està «tan emparentat amb Zorrilla com amb Arolas» (1954: 433).

Mètrica: 26 a^7 b′ c b′.

[8]

Un cor de filla

L Ø *DDB*
L **5** Guilhem Figueira.] Guillems Figuera. *GL1 GL2*
*a.***1** VII. / Juny de 1839. *GL1*
1 Recostada *DDB* | Maria] Lleonor *DDB*
8 gentils, encar] galants si be *DDB* gentils si be *GL1* gentils, si be *GL2*
10 deas, *DDB GL2*
11 orgullós *DDB GL1 GL2*
12 feu *DDB GL1*
14 daurada] adorada *DDB* dorada *GL1*
16 perlas; *GL1*
17 Maria] la verge *DDB GL1 GL2*
18 reinas, *DDB*
20 amb ~ reguen.] Costa á sos ulls una perla. *DDB GL1* Sos ulls ab nous perlas regan. *GL2*
21 pare *DDB GL1 GL2*
22 ai!, ~ mareta:] Y á ma mare, que es tan vella; *DDB* ≈ vella: *GL1* ≈ vella. *GL2*
24 dia y nit *DDB*
27 d'aucell, *DDB GL1*
29 Pus *DDB GL1 GL2* | estim ser] val esser *DDB GL1*
33 moro! *DDB*
34 precís és que] Es menester sia *DDB GL1*
35 derriteix *GL1*
36 d'eixa *DDB GL2*

L. *Figueira*. Guilhem Figueira (Tolosa de Llenguadoc, 1195-1250) «Lassa! mal viu, qui pert son jauzimen.», *L'autrier cavalgava*, vers 9 (Levy 1880: III). La citació és extreta de Raynouard 1820: 199.

9-10. *que hauria fet d'elles l'Àsia / per ses pagodes dos dees;*. És estrambòtica l'associació de les reines negres amb les pagodes, potser volia referir-se als temples hinduistes. Quan Rubió i Ors va escriure aquest poema tenia vint-i-un anys. No sabem quin era el seu grau de coneixement respecte a l'art hinduista, però anys més tard, el 1868, va publicar l'assaig *Apuntes para una historia de la sátira en algunos pueblos de la antiguedad y de la edad media*, on es trasllueixen aquests coneixements (Mestres 2002: 40-45).

20. *nous*. Error de concordança de gènere que ve de *GL2*.

Lassa! mal vieu qui pert son jauzimen.
GUILHEM FIGUEIRA. *L'autr' ier cavalgaba…*

Recolzada està Maria
sobre verds coixins de Pèrsia
en lo palau d'un rei moro
que vol fer d'ella una reina,

entre eunucs que a genollons
l'adoren i la serveixen,
i entre dos reines esclaves
tan gentils, encar que negres,

que hauria fet d'elles l'Àsia
per ses pagodes dos dees;
mes lo moro és orgullós,
i dos esclaves fiu d'elles.

Les reines li pentinaven
la daurada cabellera,
i li cenyien lo front
amb brillants collars de perles:

mes Maria plora més
quant més l'enjoien les reines:
cada perla amb què l'adornen
amb nous perles sos ulls reguen.

—Torna'm, rei moro, a mon pare;
ai! torna'm a ma mareta:
la mare que perd sa filla
de nit i jorn no sossega.

Torna'm, ai!, a mes muntanyes
de boires i neus cobertes,
a mos dolços cants d'aucells,
de nina a mos jocs i festes,

puix més estim ser pastora
de cabridets i d'ovelles,
que esposa amb corona d'or
de qui de mon Déu renega.—

—Ai moro, lo cruel moro,
precís és que sia de pedra
ton cor, pus no es derreteix
als plors d'esta nazarena!—

—Oh qui pogués ser aucell
per posar-se en la finestra,

40 niu,] niu *DDB GL1* | oreneta!] orenetea, / Per distraurer ab mos cants / La tristor de son cor negra, / Per saltar de brot en brot / Y de banqueta en banqueta, // Y revolar en torn d'ells / Quant lo matí se passejan / Demanant un ressó al vent / De ma dorada chinela, / Y al cel una oració meva! // Ay moro, lo cruel moro! / Es menester sia de pedra / Ton cor, pus no s' derreteix / Als plors d'eixa nazarena! *DDB*
43 que el vent] de llor *DDB*
44 sobre ses ales] Que l'ala del vent *DDB*
47 los rinxos] las cintas *DDB GL1 GL2*
49 Jo] Y *DDB*
52 dosser *GL1 GL2*
54 l'olvidada *DDB GL1 GL2* | capella *DDB GL1 GL2*
56 poncellas. *DDB GL1 GL2*
58 estas *GL1*
60 reixada] pintada *DDB* dorada *GL1* daurada *GL2* | finestra. *DDB GL1 GL2*
61 sentats *GL1 GL2* | tristos, *DDB* | pares *DDB GL1 GL2*
65 moro! *DDB*
66 precís és que] Es menester sia *DDB GL1*
67 cor *DDB* | derriteix *GL1*
68 d'esta *GL1*
69 Maria] Lleonor, *DDB*
70 reynas *GL1*
71 pares *DDB GL1 GL2*
72 ploran per ells *DDB GL1*
76 estrellas *DDB*
78 moixons] aucells, *DDB* | la selva *DDB GL1 GL2*

40. *oreneta!*. Rubió i Ors va suprimir tres estrofes a continuació que només apareixen a *DDB*.

i en la casa de mos pares
fer niu, com una oreneta!

Jo daria eixos palaus
i eixes brillants diademes
per ser la fulla que el vent
sobre ses ales passeja,

per a posar-me en lo pit
de mon pare o ma mareta,
o amagar-me entre los rinxos
de sa blanca cabellera.

Jo daria per ser núvol
eixos blaus turbants de seda,
per a servir a mos pares
de dosser, quan per mi preguen

a la Verge pura, al peu
de l'oblidada capella,
que enramava tots los jorns
amb noves flors i poncelles;

i per ser un raig de lluna
jo donaria eixes perles,
per a posar-me de nit
en la reixada finestra,

on sentats, tristos mos pares,
a la llum de les estrelles,
a tots los núvols que passen
pregunten per llur filleta.—

—Ai moro, lo cruel moro,
precís és que sia de pedra
ton cor, pus no es derreteix
als plors d'eixa nazarena!—

Així plorava Maria
i sospiraven les reines,
que com ella tenen pares,
i per ells ploren com ella.

Mes de les reines los pares,
màgics de gran saviesa,
a llurs filles ensenyaren
a llegir en les estrelles,

i a entendre los dolços cants
dels moixons quan en les selves,

80 d'amor, *DDB*
82 vegian, *DDB*
84 nineta: *DDB*
85 és un ric] nes un *DDB* n'es un *GL1*
92 a la] á *GL2*
94 reinas: *DDB* reynas: *GL1*
96 deyan. *DDB*
97 d'or, *DDB GL1*
98 i] Lo *DDB GL1*
99 l'alcova *DDB GL1*
100 a] en *DDB GL1*
101 amb ~ distraure] á distraure ab tos cants *DDB*
102 de ~ negra,] La tristor de son cor *DDB GL1*
D *Lo gayté del Llobregat DDB Ø GL1 GL2*

o ploren, ai!, de tristor,
o canten d'amor o preguen.

Les reines són compassives,
i sens que els eunucs ho vegen,
claven una agulla d'or
en lo coll de la nineta.

L'agulla és un ric present
d'un savi màgic de Pèrsia,
i converteix en aucell
de plomes d'or i vermelles

al qui la porta en lo coll
clavada com la nineta.
La nineta llançà un crit
i d'un vol a la finestra

se posà, i d'allí cantant
se despedí de les reines.
Les reines són compassives
i així al nou aucell li deien:

—Aucell de les ales d'or
i de les plomes vermelles,
de l'arcova de tos pares
ves a cantar a la reixa.

Ves amb tos cants a distraure
de son cor la tristor negra,
i Al·là te guard d'esparvers,
de caçadors i de fletxes!—

Juny de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el sisè de *DDB*, el sisè de *GL1* i el dotzè de *GL2*.

Sisè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, representa, com ja hem apuntat al primer poema «Lo Gaiter del Llobregat» (*1*), una de les contribucions majors de Rubió i Ors a la poesia catalana del segle XIX i que en marcarà l'èxit amb la incorporació de tècniques, lèxic i to popular d'origen oral a la poesia culta que arriba al cim amb Jacint Verdaguer, el qual va absorbir el poema de Rubió i Ors a «Lo ram santjoanenc» del cant I del *Canigó*. Rubió i Ors va escriure a la seva autobiografia: «Me proponía atraer para mis versos la simpatía de la generalidad de sus lectores [amb] *La nit de Sant Joan*, cuadro de una de nuestras fiestas más populares» (*Biografia*: 9).

Mètrica: a^5 b c b d e f e... A *DDB* es presenta sense distinció d'estrofes.

[9]

La nit de Sant Joan

*a.***1** VI. / Juny de 1839. *GL1*
1 companas *DDB GL1 GL2*
4 brincant] Saltant *DDB GL1*
6 sos *DDB* | balcons, *DDB*
7 bronzo, *DDB* bronse *GL1 GL2*
8 sol; *DDB GL1 GL2*
11-14 joiells ~ d'or,] Brillants lluminarias / De son palau d'or, / Joyells que engalanan / Lo cel lluminós, / Toldo ab que la terra / Cobrí lo Criador; *DDB* ≈ Manto ab que ≈ *GL1*
15 Enceneu *DDB* | ninetas *DDB*
16 foschs *DDB GL1 GL2*
17 doni *DDB*
18 amadors *DDB*
25 Balleu *DDB GL1*
27 alegres *GL1*
29 ramas, *DDB GL1*
30-32 i ~ d'amor.] Glonxant chor á chor, / Adoran ab himnes / De amor al Senyor. *DDB GL1*
33 Ballau, oh] Ballaune, *DDB GL1* ~ chors ~ *GL2*
36 dolç] trist *DDB GL1 GL2*
37 Pus *DDB GL1 GL2*
38 com trist llantió] Com un escut d'or *DDB GL1 GL2*
42 Caigué, *DDB* | valorós, *GL2*
44 cel, *DDB*
45 ratllen les onades] Ratllantne las onas *DDB GL1 GL2*
46 resplandors, *DDB*
47 ruixims d'estrelles] móbils estrellas *DDB GL1 GL2*

16. *Joan*. Sinèresi.

Ja que les campanes,
amb gais saltirons,
com noies que juguen
brincant entre flors,
saluden alegres
des de llurs balcons
amb llengües de bronzo
la posta del sol:
ja que ses estrelles
encén lo Senyor,
joiells que engalanen
lo cel lluminós,
brillants allimàries
de son palau d'or,
enceneu, ninetes,
de Sant Joan los focs,
perquè Déu vos done
gentils aimadors.

Cremau altes piles
de palla i rostoll,
i en ampla rodona
del foc a l'entorn,
guirlanda de verges
del Llobregat roig,
ballau balls airosos
als cants dels moixons,
dels tords vius i alegres,
del trist rossinyol,
que ocults en les rames
i alternant a cors,
al bon Déu adoren
amb himnes d'amor.

Ballau, oh ninetes,
de ma gaita al so
i al so melancòlic
del dolç flubiol,
puix ja l'astre pàl·lid,
com trist llantió
penjat en la tenda
coberta de dol
d'un rei que en l'arena
caigué valerós,
del blau sostre penja
del cel amb tristor,
ratllen les onades
amb sos resplendors
de ruixims d'estrelles
i espurnes de foc.

49 miri *DDB GL1 GL2*
50 terror, *DDB GL1*
51 ombras *GL1 GL2*
56 carbons? *// GL1 GL2*
60 Que, *DDB GL1 GL2* | en] ab *DDB*
61 venen] Veniu, *DDB* Veniu *GL1 GL2* | entre] sobre *DDB GL1* | núbols *GL1 GL2*
62 bosch, *DDB GL1 GL2*
63 nit *GL1 GL2*
67 entre] sobre *DDB GL1 GL2* | arbres *GL3*
68 flors *GL1*
70 ombras *GL1 GL2*
71 Balleu, *DDB* Balleu *GL1* | doncs,] pus *DDB*
73 circol *DDB*
74 carbons, *DDB GL1 GL2*
75 Pus *DDB GL1 GL2*
76 son, *DDB*
78 fosch, *DDB GL1 GL2*
80 verdós,] rugós, *DDB* verdós *GL1*
81 cenyits d'amples cèrcols] Cenyit d'immens círcol *DDB* ≈ cércol *GL1 GL2*
82 fochs, *DDB*
83 de flames que onegen] Que ondejau al aire *DDB* ~ ondejan *GL1 GL2*
84 ganfarons *DDB*
87 dels] De *DDB GL1 GL2* | ombras *GL2*
89 estranyas *DDB GL1 GL2*
92 llunyà] lluny *DDB GL1 GL2* | horizó; *DDB*
93 dels] De *DDB GL1 GL2*
95 llits *DDB GL1* | humida. *GL2*

67. *arbres,*. Esmeno «arbres».
90. *contorsions,*. Sinèresi.
96. *tantost*. A *GL1* no hi ha canvi d'estrofa.

¿Què importa que mire
amb ulls de terror
saltar vostres sombres
lo tímid patró,
rogenques i llargues
davant dels tions,
com sombres de bruixes
entorn dels carbons?
¿Què importa que us prenguen
de lluny los pastors
per un eixam d'hades
que en carros de foc,
venen sobre núvols,
a córrer pel bosc
de nit, en les hores
en què tot, tot dorm,
la mar en la platja,
la boira en los monts,
lo vent entre els arbres,
l'aucell entre flors,
i en l'herba mullada
les sombres dels troncs?

Ballau doncs, ninetes,
del foc a l'entorn,
com cèrcol de bruixes
entorn dels carbons;
puix mai més hermosos
de nits los monts són
com quan se dibuixen
del cel en lo fosc
amb sa adusta cresta
i amb son front verdós,
cenyits d'amples cèrcols
de flames i focs;
de flames que onegen
com roigs gamfanons
dels focs d'un exèrcit
al trist resplendor;
dels focs que les sombres
dels campanars roigs
dibuixen estranyes,
fent mil contorsions,
sobre el fondo negre
del llunyà horisont;
dels focs que desperten
les sombres dels troncs
que en llit d'herba humida
dormien tantost.

100 dolç] trist *DDB GL1 GL2*
101 puix] Que *DDB GL1* Pus *GL2*
104 brincant] Saltant *DDB GL1* | flors *DDB*
106 sos *DDB*
107 bronzo, *DDB* bronse *GL1 GL2*
D *Lo gaité del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

Ballau doncs, ninetes,
de ma gaita al so
i al so melancòlic
del dolç flubiol,
puix ja les campanes
amb gais saltirons,
com noies que juguen
brincant entre flors,
saluden alegres
des de llurs balcons,
amb llengües de bronzo
la posta del sol.

Juny de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el vuitè de *DDB*, el novè de *GL1* i el vintè de *GL2*.

T Cançoneta] Cobles. *DDB* Coplas. *GL1*

Vuitè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, reprèn el to popular i desenvolpua els tòpics romàntics sobre trobadors i l'època medieval. Cal remarcar les al·lusions a les conteses dels Jocs Florals.

Mètrica: 2 a^7 b a c d e e c **4** a b b c d e e c **1** a a b c d d e c .

[10]

Cançoneta

L Ø *DDB*

1 vostres *GL1* | m *GL1*

3 conquis, *GL1*

4 aguessetz *GL1*

*a.***1** IX. / Agost de 1839. *GL1*

6 com tarongers] Tarongers d'or *DDB*

7 com lliris sense] Lliris jentils sens *DDB* | blancura, *GL1*

8 i com] Pintats *DDB*

9 amor *GL1*

13 alabaré] Celebraré *DDB GL1*

15 Hont *DDB* | arracadas, *GL2*

17 ayrosas *GL1*

18 hermosas *GL2*

19 l'arpa i ma nineta] ton cor y mon arpa *DDB* m'arpa y ma nineta *GL1*

20 repartiré; *DDB* dividiré; *GL1*

21 Pus *DDB GL1 GL2*

22 mia, *GL1*

23 Pus *DDB GL1 GL2* | diries tu] dirias *DDB*

24 si] Si jo *DDB* | jo Berenguer.] Berenguer! *DDB*

25 Puix] Que *DDB GL1 GL2*

26 lo gessamí] la violeta *DDB* la englantina *GL1*

27 en ma gorra] Desitjo que *DDB GL1*

28 desitjo que brille] Matize mon gorro *DDB* Matise mon gorro *GL1*

30 rosa; *DDB*

31 la flor més flairosa] brille més hermosa *DDB GL1* la flor mes hermosa *GL2*

32 rumbege ~ hermós.] Sobre ton pit ruboros. *DDB* ≈ ruborós. *GL1* Brille en ton pit ruborós. *GL2*

33 pus *DDB GL1 GL2*

34-35 Les ~ preciades,] Los richs encens y joyells, / Ni dels soldans los mantells, *DDB GL1* Los encens mes olorosos, / Ni los joyells mes preciosos, *GL2*

36 los] sos *DDB* llurs *GL1* | encantats *GL1*

37 trist lo cor s'emmustia] lo cor trist se marxita *DDB GL1*

38 debaix] entre *DDB GL1* | alas *DDB GL1*

L. *Alegret*. Alegret (c. 1145). La citació és extreta de Raynouard 1820: 18.

26. *lo gessamí*. Els testimonis *DDB* «la violeta» i *GL1* «la englantina» demostren que Rubió i Ors pensava en els Jocs Florals.

Bona domna, vostre suy on que m' sia
…
E s' avia trastot lo mon conquis,
En tot volgra aguessets senhoria.
ALEGRET. *Aissi cum selh…*

Dona'm ton amor, nineta,
la de les mitges reixades
que engalana amb sa cinteta
lo tapí de seda i or,
i no seran mos cants tristos
com tarongers sens verdura,
com lliris sense blancura
i com clavells sense olor.

Dona'm ton amor, i reina
seràs, nina, de mes cobles,
i en pergamins, si no nobles,
rics en lletres d'or brillants,
alabaré ta hermosura,
tes espatlles tornejades
a on pengen les arracades
com dos cintes de diamants.

I en mes cabanyes airoses,
en les nits de lluna hermoses,
entre l'arpa i ma nineta
mon amor repartiré:
puix més amb tu partiria
si més tingués, vida mia;
puix te diries tu Almodis
si em digués jo Berenguer.

Puix si corones envejo,
si lo gessamí de plata
en ma gorra d'escarlata
desitjo que brille airós,
és per a cenyir-te amb elles
ton front encès com la rosa;
perquè la flor més flairosa
rumbege en ton pit hermós.

I puix res valen de l'Àsia
les olors més delicades
ni les joies més preciades,
ni los palaus encantats,
quan trist lo cor s'emmustia
adormit debaix ses ales,
com clavell a qui ses gales
robaren les sequedats:

41 pus *DDB GL1 GL2* | oh nina, fredes] llánguidas, nina, *DDB* débils, ó nina, *GL1*
42 inspira *DDB GL1*
44 ferida ~vents,] Exposada á tots los vents; *DDB GL1* ≈ vents, *GL2*
45 pus *DDB GL1 GL2*
46 amor *DDB GL1*
50 reixadas *DDB GL1 GL2*
53 alegres, *GL2*
54 com arbres plens de] Tarongers d'or y *DDB GL1*
55 com lliris rics de] Lliris jentils ab *DDB* Lliris gentils ab *GL1* Lliris vestits *GL2*
56 i com] Pintats *DDB GL1 GL2* | rics] plens *DDB GL1*
D *Lo gaité del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

i puix són, oh nina, fredes
les trobes que amor no inspira,
com los sospirs d'una lira
ferida de nit pels vents,
i puix són tristes mes cobles
quan no canto amors amb elles,
com una nit sense estrelles,
com un altar sense encens;

dona'm ton amor, nineta,
la de les mitges reixades,
que engalana amb sa cinteta
lo tapí de seda i or,
i seran mos cants alegres
com arbres plens de verdura,
com lliris rics de blancura
i com clavells rics d'olor.

Agost de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és l'onzè de *DDB*, el catorzè de *GL1* i el sisè de *GL2*.

T JOFRE] JOFRE L' PELOS (*) / ROMANS / Dedicat al jove artista P. C. G. *DDB*

Onzè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és una balada típicament romàntica que tracta un dels mites fundacionals de Catalunya com a pàtria, el de la creació de l'escut de Catalunya (Sunyer 2006: 75-85). L'*Origen de l'escut del comtat de Barcelona*, de Claudi Lorenzale, conservat a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts, és només una mica posterior, del 1843. És un primer maó a la construcció dels mites de la catalanitat que van ser alimentats pel tractament reiterat en les conteses dels Jocs Florals a la poesia de la Renaixença.

Mètrica: 36 a^7 b′ c b′.

T. *P. C. G.* Com explica el mateix Rubió i Ors, a partir de la primera edició de *Lo Gaiter* en nota, es tracta de Pau Cèsar Gariot (1811-c. 1880), a qui el mateix poeta va dedicar el poema en castellà «Pues son tus cuadros, oh artista» el 1839 (BC ms. 9665 /17; Jordán de Urríes 1912). Figura inscrit, com a Cesáreo Goriot, a la sala de guix, natural i color de la Real Academia de Bellas Artes de Sant Fernando de Madrid els anys 1827-1832 (Navarrete 2008: 184-190). Segons una carta de Gariot a Pau Milà i Fontanals, s'havien tractat a Roma i havien mantingut amistat, i havia fet un retrat seu el 1840, com també de Pau Piferrer (Jorba 2014: 43-44, n. 88). D'un estil clarament natzarè, al mercat internacional se'l coneix com a Paul-Césare Gariot i se'l considera nascut a Tolosa de Llenguadoc. No apareix al *Diccionario biográfico* d'Elias de Molins. Manel Jorba el considera belga, parlant d'aquest mateix poema: «dedicat a l'artista belga natzarè P. C. Gariot, que retratà Piferrer i Milà» (Jorba 2002a: 99). Tanmateix el poeta marsellès Joseph Autran ho desmenteix, tant al llibre *Italie et Semaine Sante à Rome* (Marsella, Imprimerie et Lithographie Jules Barile, 1841, p. 68: «J'avais interrogé mon ami Gariot, peintre espagnol, que ses études retinrent quelque temps à Pise»), com al recull *L'an 40. Ballades et poésies musicales*, amb il·lustracions del mateix Gariot (Marsella, Marius Lejordan, Éditeur, 1840, p. 164: «XVI. / À Paul César Gariot, / Peintre Espagnol»).

[11]

Lo comte Jofre

L Ø *DDB*
*a.***1** XIV. / Octubre de 1839. *GL1*
1 Mig jagut] Assentat *DDB GL1 GL2*
2 pavelló *GL1* pabello *GL2*
3 per] de *GL2* | traidora] lleugera *DDB* | fletxa, *DDB*
5 Caygut lo cap *DDB GL1 GL2*
6 d'or *DDB GL1*
7 son mantell,] sa armadura *DDB son* mantell *GL1 GL2*
8 l'horizó, *DDB*
10 Hont *DDB* | valeros, *DDB* valoros *GL1*
11 Cárlos *DDB GL1 GL2*
15 corren] rodan *DDB GL1*
16 Detras *DDB GL1 GL2* | tupit vel] vel roig *DDB GL2* roig vel *GL1*
19 maces] porras *DDB GL1* | ferradas, *DDB*
21 passen] corran *DDB GL1*
26 pendons *DDB GL1 GL2*
28 pintats] sagrats *DDB GL1 GL2*
32 arnés] peto *DDB* péto *GL1* | llustrós, *DDB GL1*

L. Born. Bertran de Born (1140-1215). «Deus lo temps Rolan / De lai ni denan / Non vi hom tan pro / Ni tan guerrian / Ni don sa lausors / Tant pel mon s'enpeingna.» (Gouiran 1985: núm. XIII). La citació és extreta de Raynouard 1819: 50.

22. *exhalacions*. Sinèresi.

De lo temps Rotlan,
ni de lai denan,
non fo hom tan pros
ni tan guerreian,
ni don sa lauzors
tan pel mon s'empenha…
Bertrans de Born. *Mon chant fenisc…*

Mig jagut un jorn estava
dins son airós pavelló,
ferit per traidora fletxa
lo comte Jofre el Pelós,

lo cap caigut sobre el pit,
recolzat en l'escut d'or,
que llu sobre son mantell,
com la lluna en l'horisont,

mirant lo camp de batalla
a on guerreja valerós
l'emperador Carles Calbo
amb sos nobles i barons;

mirant com lluen les armes
als raigs de l'astre del jorn,
com estrelletes que corren
tras d'un tupit vel de pols;

mirant com volen a trossos,
entre espurnetes de foc,
les maces d'armes ferrades
i els elms clavetejats d'or;

mirant com passen pel camp,
com brillants exhalacions,
les fletxes que ratllen l'aire
de foc amb mil cèrcols roigs,

les punxegudes banderes,
los penons llargs i rodons,
i los cabdals de tres puntes,
i los pintats gamfanons.

Recolzat està lo comte
i gemegant de dolor,
no per la sang que enrogeix
l'argentat arnés llustrós;

mes perquè no pot calçar
ja los dorats esperons,

35 cenyir] cenyir ja *DDB GL1* | bronzat *DDB* bronsat *GL1*
36 elmet] casco *DDB GL1 GL2*
42 caballeros *GL1* caballerós *GL2*
43 ferida, *GL2*
44 quan] Pus *DDB GL1 GL2*
45 siga *DDB* | lo archer *DDB* lo arquer *GL1*
47 Feu *DDB GL1*
48 cor: *GL1*
49 cobart, *DDB GL1*
52 por! *DDB*
53 patjes! *DDB* patjes; *GL1 GL2*
57 batalla; *DDB GL1*
59 per a] Per *DDB GL1*
62 d'or, *DDB GL1 GL2*
63 Pus *DDB GL1 GL2*
64 em diuen] es mon nom *DDB GL1 GL2* | Pelos, *DDB* Pelós, *GL1*
65 pus *DDB GL1 GL2*
66 gots *DDB GL1 GL2*
67 los de] De la *DDB GL1 GL2*
68 Pus *DDB GL1 GL2* | só!» *DDB*
70 estas *GL1*
73 la *DDB GL1*

75. *l'Orient*. Sinèresi.

ni cenyir lo bronzejat
elmet de normands terror;

mes perquè divisa alguna
no brilla en son escut d'or,
i desitjava lo comte
conquistar-ne una aquell jorn;

mes perquè és lo galant Jofre
valent i cavallerós,
i a menyspreu té una ferida
quan lloc per més hi ha en son cos.

—Maleït sia l'arquer,
que, per tremolar-li el pols,
fiu que a mi volàs la fletxa
que apuntar volgué a altre cor;

i muira, muira el covard
que al dar un colp, deshonor!,
a un noble, sols lo fereix
perquè lo cega la por.

Portau mon cavall, oh patges,
portau-me mon cavall roig,
lo qui romp amb pit de ferro
los enemics esquadrons;

i correré a la batalla,
que encara forces tinc jo
per a arrencar de l'escut
d'un duc normand lo blasó,

i clavar-lo de ma adarga
en lo ratllat fondo d'or;
puix comte só i cavaller,
i em diuen Jofre el Pelós.

I puix corre per mes venes
la noble sang dels reis gots,
los de llarga cabellera,
puix de raça de reis só.—

Distret estava lo comte
en eixes i altres raons,
passejant pel camp normand
sa mirada de lleó,

quan de sa tenda en l'entrada
presentàs l'emperador,

81 volgui *DDB*

82 genollons; *GL1*

84 valerós! *DDB* valoros. *GL1*

85 alsat *DDB*

86 Pus *DDB GL1 GL2*

87 duch *DDB*

88 Feu *DDB GL1* | abaixar] inclinar *DDB GL1 GL2*

89 Pus *DDB GL1 GL2*

93 quant] que *DDB GL1 GL2*

96 nom; *DDB GL1 GL2*

99 Pus *DDB GL1 GL2*

100 coratjós.] generos. *DDB GL1* generós *GL2*

101 axó *DDB GL1* aixó *GL2*

104 don. *DDB*

106 daurats esperons] calsa esprons d'or, *DDB GL1*

107 calça, ~ grana] Y cenyeix mantell de púrpura *DDB GL1*

108 cenyeix i amb] Y ab una *DDB GL1*

110 doll] sanch *DDB GL1*

114-115 de ~ després] en las banderas un jorn / Dels reys de Aragó, *DDB GL1* ~ pendons ~ *GL2*

com sol que naix de l'Orient
entre núvols de colors,

rodejat de cavallers
i reis d'armes i barons,
que entorn d'ell apareixien
estels del sol a l'entorn.

Lo comte volgué prostrar-se
per rebre'l de genollons,
mes no ho permeté lo Calbo,
que era noble i valerós.

—Alça't, lo cavaller, alça't,
puix no és just que a genollons
parle amb mi qui al duc normand
fiu poc ha abaixar lo front;

puix no està bé que una estrella
s'eclipse davant lo sol,
quan los sobra, Jofre, cel
on poder brillar los dos.

Sé, comte, quant t'afligeix
no brille en ton escut d'or
un blasó que t'ennoblesca,
que faça immortal ton nom,

mes sé també que és poc digne
de ton escut lo lleó,
puix més que el rei de les feres
ets noble tu i coratjós.

Per açò dar-te vull, Jofre,
en record de ton valor,
un blasó que t'honre a tu
que el reps, i a mi que te'l don:

un blasó que sia digne
de qui daurats esperons
calça i ric mantell de grana
cenyeix i amb corona el front.—

I tenyint sos quatre dits
en la roja sang, que a doll
rajava de la ferida
del bon Jofre lo Pelós,

pintà en son escut les barres
que de los reis d'Aragó

116 d'emirs] Als reys *DDB GL1* Dels reys *GL2*
117 Compte *DDB*
118 blassó *DDB* blassó, *GL1 GL2*
119 gestes] glorias *DDB GL1 GL2*
124 Brillarán *DDB* | Jofre *DDB* | honor! *DDB*
125 Pus *DDB GL1 GL2* | hasta l's *DDB*
126 or *DDB*
128 d'hont *DDB GL1* | sol, *DDB*
129 Pus *DDB GL1 GL2* | hasta l's *DDB*
131 Conegudas sols *DDB GL1 GL2*
132 Criador,] Senyor, *DDB GL1*
134 onejar] volar *DDB GL1 GL2* | pendons *DDB GL1 GL2*
135 Hont *DDB GL1* | eixes] tas *DDB GL1*
137 Cárlos *DDB* Carlos *GL1 GL2*
139 lo] Un *DDB GL1*
141 menten les cròniques,] menteix sa crónica, *DDB GL1 GL2*
142 victorios, *DDB*
143 fets d'armes i guerres] torneigs y fets d'armas *DDB* ≈ de armas *GL1*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

130. *regions*. Sinèresi.

en los penons, després foren
d'emirs sarraïns terror.

—Aqueixes, comte, tes armes
seran, aqueix ton blasó:
blasó que als segles tes gestes
recordarà i ton valor.

Moltes guerres vos esperen
a tu i els teus successors,
mes sempre, sempre tes Barres
brillaran, Jofre, amb honor:

puix fins los soldans que reinen
en tronos de perles i or,
i habiten palaus de marbre
baix lo cel a on naix lo sol;

puix fins los pobles que viuen
en amagades regions
sols conegudes dels núvols,
dels estels i del Senyor,

tindran un jorn a gran preu
veure onejar los penons
a on brillen, Jofre, eixes Barres
que seran les d'Aragó.—

Així parlà Carles Calbo,
inspirat pel Criador,
lo jorn que vingué a sa tenda,
al comte Jofre el Pelós,

qui, si no menten les cròniques,
sortí sempre victoriós
de quants fets d'armes i guerres
emprengué des d'aquell jorn.

Octubre de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*

*a.***1** XVI. / Lo compte Jofre. / Pag. 105. *GL1* Pag. 53. / Lo compte Jofre. *GL2* Lo compte Jofre. / Pag. 106. *GL3*
1 Eix ~ Gariot.] Ø *DDB* | dedicat] dedicat á mon amich *GL1* | Cèsar] César, *GL1* | advertir aquí,] lo advertir que, *DDB* | aquí, que] aqui que, *GL1* aquí que, *GL2*
2 historiadors catalans] cronistas *DDB* | que ~ bandera,] *cathalanas*, *DDB* ~ blasonavan nostre ~ *GL1* ~ blasonan nostre ~ *GL2*
3-4 la tradició ~ Pujades),] eixa tradició, *DDB* ~ tots nostres ~ *GL1 GL2* ~ cronistas ~ *GL2*
4 poética *GL1*
5 al] la *DDB* | segles *DDB* seggles *GL1*
*a.***6** XVII. / Pag. 108. / Y los cabdals de tres puntas. *GL1* Pag. 51. ≈ *GL2* Pag. 108. ≈ *GL3*
7 homens *GL1 GL2*
*a.***9** XVIII. / Pag. 110. / Y pus corra per mas venas / La noble sanch dels reys gots / De la llarga cabellera / Pus de rassa de reys so. *GL1* Pag. 56. ≈ *GL2* Pag. 112. Y puig corre ≈ cabellera, Puig ≈ *GL3*
10 descendeix *GL1 GL2* | estat] sigut *GL1*
11 que *GL1 GL2* | parlant *GL1 GL2* | als] á los *GL1 GL2*
12 migjorn] mitg dia *GL1 GL2* | seggles *GL1* | éra; *GL1 GL2* | tant *GL1 GL2* | esta *GL1 GL2*
13 per a] per *GL1* | lectors,] lector *GL1* | emperò,] empero *GL1 GL2*
14 donás *GL2* | nom] nom vago y *GL1 GL2*
15 s'aplica] pot aplicarse *GL1 GL2* | principalment] tan sols *GL1*
17 esta *GL1 GL2* | al home *GL1* | llur] sos *GL1 GL2*
19 ceptre,] ceptre *GL1 GL2*

*a.***1**. He suprimit el reclam situador de la nota.

*a.***6**. He suprimit el reclam situador de la nota.

6. *cabdal*. Fluvià 1982.

8. *Garma*. Francisco Javier de Garma y Durán, *Adarga catalana, arte heraldica y practicas reglas del blason: con exemplos de las piezas, esmaltes y ornatos de que se compone un escudo interior y exteriormente*, Barcelona, Imprenta de Mauro Martí, 1753.

*a.***9**. He suprimit el reclam situador de la nota.

15. *llarga cabellera*. Perry 1857: 246.

17. *Tierry III*. Teodoric.

22. *Chateaubriand*. François-René de Chateaubriand, *Analyse raisonnée de l'histoire de France*, París, Ladvocat, 1826.

T.: Eix romaç fou dedicat al jove pintor Pau Cèsar Gariot. Inútil crec advertir aquí, que deixant a part les diverses opinions dels historiadors catalans sobre l'origen de les *Barres* que blasonen lo nostre escut i bandera, he seguit la tradició que serveix d'assumpto a eix romanç (i que és la que adoptaren tots los nostres cronistes, i després d'ells lo laboriós Pujades), si no com la més certa i provada, com la més gloriosa i poètica, i com la que més al viu retrata les cavalleroses costums dels antics segles.

27: En la ciència del blasó se dona lo nom de *cabdal* a una insígnia quasi quadrada que fineix amb tres pales o puntes rodones, de la qual usaven los senyors quan capitanejaven 100 homes de cavall. Servien-se també d'ella les ciutats, viles i ordres militars. — Garma, *Adarga Catalana*, t. 2, p. 75.

69: Al donar la denominació de *gots* als reis de França, dels quals, segons opinió de nostres crítics, descendia lo comte Jofre, no ha estat mon ànimo dar a entendre que perteneixessen dits reis a aquella raça. És ja sabut que, vulgarment parlant, se dona lo nom general de *gots* o *godos* als diferents pobles bàrbaros que caigueren sobre lo migjorn de l'Europa en los primers sigles de la nostra era; per lo tant, he seguit eixa costum per a dar-me a entendre més fàcilment de la generalitat de mos lectors, anyadint emperò, un distintiu que donés a conèixer des de luego al *franc* baix lo nom general de *got*; tal és la denominació que els dono de *reis de la llarga cabellera*, la qual s'aplica principalment a los de la dinastia merovingiana, baix l'imperi dels quals fou aquella una senyal de llibertat i de noblesa. Era tanta la importància que atribuïen los francs a eixa corona amb què ha cenyit la naturalesa a l'home, que no podia ser llur rei qui careixés d'ella. Tierry III recobrà amb sa cabellera la dignitat real de què se l'havia despullat tallant-li aquella; i si Carlos Calbo empunyà lo ceptre, a pesar de l'enemistat de sos germans i del segell d'impotència amb què l'havia marcat la naturalesa, fou perquè en son temps començava ja a disminuir la importància que se donava als cabells, i perquè la corona de Carlomagno tenia més prestigi que la cabellera de Meroveu. — Chateaubriand, *analise raisonné de l'histoire de France*.

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el desè de *DDB*, l'onzè de *GL1* i el trenta-setè de *GL2*.

Desè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és un romanç de to popular i netament romàntic, en resposta al poema de Miquel Anton Martí i Cortada. Ni al poema de Rubió i Ors ni al de Martí i Cortada res no ens permet deduir a què al·ludeix el títol. Sembla que hauria de ser un topònim per oposició al Llobregat (o potser «de port» en comptes de «de riu»?), i, com que Rubió i Ors i Martí i Cortada es coneixien, el primer devia saber a quin es referia el segon. Miquel Anton Martí i Cortada va publicar, signant com La Nineta, «La nina de Port» al *Diario de Barcelona* de 27 d'octubre del 1839, p. 4414. Era advocat i autor del llibre de poesia *Llàgrimes de la viudesa* (Barcelona, 1839) . El 1838 va reivindicar l'ús del català en dos textos, un comunicat i un poema, a *El Guardia Nacional* (Alegret 1973: 15-25), a més de fer algunes traduccions com *La noia fugitiva* de Tommaso Grossi, mal atribuïda a Joan Cortada, i *Gli animali parlanti* de Giambattista Casti, no conservada, i, segons Mas i Vives (1995: 72 i 76), el cant primer de la *Gerusalemme liberata* de Tasso i les comèdies de Terenci al castellà. En el context d'una seva reivindicació envers l'ombra que hi projecta el mateix Rubió, escriu Mas i Vives (1999: 24-25): «Martí no era un romàntic de la vena dels autors dels anys 40; si de cas, ho era en la mateixa mesura que ho eren Aribau, Tastu, Albertí o Cortada, és a dir, amb totes les matisacions que la seva formació il·lustrada ens permet d'introduir-hi. Però això no justifica que després hàgim ignorat pràcticament l'obra de Martí, autor de la versió de *La noia fugitiva*, atribuïda al seu amic Joan Cortada, del llibret *Llàgrimes de la viudesa* (1838), d'un seguit de textos força reivindicatius de la llengua publicats a "El Guardia Nacional", d'un grapat de poemes solts no gens menyspreables, i d'una sèrie d'ambicioses traduccions que ara no podem localitzar.» Segons Rubió i Balaguer, «La nina de Port» era una invitació metafòrica a Rubió i Ors a seguir plegats en l'aventura poètica catalana que aquest no va recollir (Rubió i Balaguer 1986: 399).

Rubió i Ors va introduir alguns canvis de puntuació al poema de Martí i Cortada.

Mètrica: 2 a^7 b b a b **3** a^7 b a b a **3** a^7 b a a b.

[12]

A la nineta de Port

L *Ø DDB*
*a.***1** XI. / Octubre de 1839. *GL1*
2 ador' *GL1* ador'; *GL2*
4 la ombrívol *DDB GL1 GL2*
8 venenosos *DDB*
10 vergonyosos, *DDB* vergonyosos; *GL1*
11 sota *DDB GL1 GL2* | balcó, *DDB*
13 tendres] Dolsos *DDB GL1 GL2* | perdó! *DDB* perdó, *GL2*
14 Pus *DDB GL1 GL2*
18 Pus *DDB GL1 GL2*
19 pagar *DDB*
20 ternura *DDB GL1 GL2*
21 Pus *DDB GL1 GL2*
28 carbuncles,] carboncles y *DDB* carbuncles *GL1*
31 Pus *DDB GL1 GL2*
32 Vols, *DDB*
36 pus *DDB GL1 GL2*
37 incens, *DDB*
38 olvidat; *DDB GL1* olvidat: *GL2*

L. Raimbaut d'Orange. Raimbaut d'Aurenga (1147-1173). *No chant per auzel ni per flor*: «et am del mon la bellazor / dopmna, el la plus prezada;» (Riquer 1975: 70, 430). La citació és extreta de Raynouard 1820: 402. Esmeno «*Mon chant*» per «*Non chant*».

36. *ubriacat*. Sinèresi.

E am del mon la bellazor
domna, e la plus prezada.
Raimbaut d'Orange. *Non chant…*

Perdona, l'hermosa nina
a qui per sensible ador,
com a l'aucell d'ales d'or
que dins l'ombrívola alzina
sospira i plora d'amor,

si a tos cantars carinyosos
responc cantant esquiveses,
si tir dardells verinosos
al pit que em diu ses fineses
amb versos tan vergonyosos.

I si debaix ton balcó
no vinc de nits a cantar
tendres amors, ai!, perdó;
puix penes de cor tinc jo
que sols me deixen plorar.

No cantes, no, amoroseta,
si sols saps cobles d'amors,
puix no em donà Déu dos cors
per poder pagar, nineta,
ta tendresa amb nous favors:

puix no poden, nina, alçar-se
dos llunes en una nit,
ni en un sol trono sentar-se
dos reis, ni manco abrigar-se
dos amors en un sol pit.

No demanes als jardins
floretes per adornar-te,
ni carbuncles, ni robins,
ni hermosura als serafins
per a obligar-me a adorar-te;

puix si ma gaita i cabanyes
vols i la sang de mes venes;
si vols que a platges estranyes
vage a sospirar mes penes;
i si vols fins mes entranyes;

teu és tot, puix ha ubriacat,
com dolç encens, ton candor
a eix pobre gaiter oblidat:

39 cor *DDB*
40 pus *DDB GL1 GL2*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB Ø GL1*

mes ai!, no vulles son cor,
puix lo cor ja el té donat.

Octubre de 1839

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

Rubió i Ors va publicar en nota a les tres edicions de *Lo Gaiter* la rèplica de Martí i Cortada. Aquest aparat genètic recull les seves intervencions, però per evidenciar-les hi incorporo l'original del *Diario de Barcelona*.

*a.***1** XV. / A la nina de Port. / Pag. 31. *GL1* A la nineta de Port. / Pag. 187. *GL2* A LA NINETA DE PORT. / Pag. 120. *GL3*
1 que *GL1 GL2* | la rúbrica] lo títol *GL1 GL2* | *Port GL1*
2 de esta *GL1 GL2*
18 de amoretas *DDB GL1 GL2*
22 Que etc. *DDB GL1 GL2*
30 Que etc. *DDB GL1 GL2*
36 delicat, *DDB GL1 GL2*
37 Que etc. *DDB GL1 GL2*
38 carboncles *GL1*
44 Que etc. *DDB GL1 GL2*
49 mí: *GL1 GL2*
52 Que etc. *DDB GL1 GL2*
57 melós; *DDB* melós: *GL1 GL2*

*a.***1**. He suprimit el reclam situador de la nota.
46. *Garceni*. Sobrenom pastoril de Francesc Vicent Garcia (Rossich 1984: 260).

T: Esta composició fou escrita en contextació a la que, baix la rúbrica de *La nina de Port*, insertà en lo *Diari d'Avisos* d'eixa ciutat del 15 d'octubre de 1839 lo modest i amable poeta català don Miquel Anton Martí, i és la següent:

La nina de Port

Jo que era tan vergonyosa,
ni gosava alçar los ulls,
i quan me deien bonica
tot seguit girava full;
ara envejo la bellesa
a la floreta del prat,
que estic enamoradeta
del Gaiter del Llobregat.

Lo rossinyolet que canta
sota l'ombril del torrent
omple mon cor d'amoretes,
com si fos ell lo meu bé;
mes mon cor ja no l'escolta
quan canta mon estimat,
que, etc.

Les carinyoses ovelles
que pentinava amb mos dits,
amb ses llanes embullades
ja en mostra de mon olvit,
no hi ha pastor que no diga
contemplant lo meu ramat
que, etc.

Mes, ai!, la font cristallina
que em fa servei de mirall
me diu que só molt pobreta
per a poder-li agradar,
puix lo jove que m'encisa
té lo gust molt delicat.
Que, etc.

Dau-me perles i carboncles,
dau-me joiells d'or batut
per enamorar al jove
que em té posada a tal punt:
dau-me davantals de randa,
gipons de seda i brocat;
que, etc.

En los jardins de Garceni,
de Marc i de sos veïns
prou veig flors que m'ornarien,
mes no s'han regat per mi,
amb ma senzillesa sola
hauré d'eixir a mercat,
que, etc.

Veniu prop de ma finestra
a cantar dolços amors,
veniu a dar-me la vida
amb lo frobiol melós.
Mes que canteu esquiveses

60 Que etc. *DDB GL1 GL2*
64 pedra *GL1 GL2*
65 mi. *DDB GL1*

mon cor vos ne serà grat,
que, etc.

Oh Gaiter, lo bon gaiter,
gojat, discret i gentil,
no tingau lo cor de pedra,
compadeixeu-vos de mi,
digau-me una parauleta
almanco per pietat,
que em teniu enamorada,
Gaiteret del Llobregat.

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el dotzè de *DDB*, el setzè de *GL1* i el vint-i-quatrè de *GL2*.

Dotzè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és una balada de to popular i netament romàntic. El tema de l'hivern com a desolació i vellesa, recollit pel romanticisme, és un clàssic ja des de la literatura llatina reprès pels trobadors i que en el barroc esdevé metàfora del pas del temps i la pèrdua de la joventut. El poema de Rubió i Ors contraposa en una primera part la tristor de l'hivern amb, en una segona part, la seva bellesa i sobretot el fet de comportar el recolliment familiar al voltant de la llar, generant «focs i cobles, balls i amor». Cal destacar el llenguatge viu i de ressons populars d'aquest poema, publicat al *Diario de Barcelona* el 25 de desembre del 1839, amb aires de nadala. Curiosament, el diari no parla del Nadal, excepte pel que fa als oficis, i en canvi dedica un article a «Noticias de la guerra».

Mètrica: 8 a^7 b b a a c c d d c.

[13]

L'hivern

L *Ø DDB*
4 vergier *GL1* | la forest, *GL1* forest, *GL2*
5 blanca.] blava… *GL1*
*a.***1** XVI. / Desembre de 1839. *GL1*
1 ve ja *GL2*
5 despullant *DDB GL1*
6 al clavell *DDB GL1 GL2*
7 son color *DDB GL1 GL2* | vermell *DDB GL2*
8 los amb qui] aquell ab que *DDB GL1 GL2*
10 del timit donsell *DDB GL1* del tímit donsell *GL2*
11 joliu] altiu *DDB GL1 GL2*
12 d'espessa] de verda *DDB GL1 GL2*
16 gegant, *DDB GL1*
17 la van] la estan *DDB* la están *GL1*
20 debaix los] Entre ls' *DDB GL1* Entre 'ls *GL2* | viandant.] caminant. *DDB GL1 GL2*
24 entranyas; *DDB GL1 GL2*
25 cabanyas *DDB GL1 GL2*
26 Pus *DDB GL1 GL2*
32 orgullosos *DDB GL1 GL2*
34 fins al cel, palau] Hasta l' trono d'or *DDB* Fins al trono ardent *GL1 GL2* | Deu. *DDB* Deu: *GL1 GL2*
35 veu, *DDB*
36 Cuant *DDB* Quant *GL1 GL2*
37 nits *DDB GL1 GL2*
39 follets *DDB GL1*

L. *Raimbaut d'Orange*. Raimbaut d'Aurenga (1147-1173). *Ara non siscla ni chanta*: «Ara non siscla ni chanta / rossigniols / ni crida l'auriols / en vergier ni dinz forest, / ni par flors groja ni blava,» (Riquer 1975: 448). La citació és extreta de Raynouard 1820: 405. Esmeno «blanca» per «blava».

Aras no siscla ni canta
rossinhols,
ni crida l'auriols
en vergier ni dins floresta,
ni par la flor groga ni blava…
RAIMBAUT D'ORANGE. *Aras no siscla…*

Ja ve, ja, l'hivern, hermoses,
robant als monts llur verdura,
i llurs fulles i hermosura
a les vinyes pampoloses;
ja ve desfullant les roses
de llurs gales, i als clavells
de llurs colors, més vermells
que los amb qui la rojor
pinta, quan parla d'amor,
lo front dels joves donzells.

Als arbres de front joliu
i d'espessa cabellera
que dona en la primavera
als moixonets sombra i niu,
la corona amb què l'estiu
cenyí llurs caps de gegant
los vents se la van robant
fulla a fulla i brot per brot,
i arrossegant-la pel llot
debaix los peus del viandant.

Mudes estan les muntanyes
des de que la veu del tro
no desperta el trist ressò
de les valls en les entranyes:
tristes estan les cabanyes,
puix ja lo corn bramador
ha penjat lo caçador,
ni detràs son ramadet
va ja sonant, alegret,
son flubiol lo pastor.

Trist és l'hivern quan la neu
cobreix los monts orgullosos,
que alcen llurs pics capritxosos
fins al cel, palau de Déu;
trista és dels torrents la veu
quan, al saltar per llurs llits,
semblen escarnir de nits,
tan prest los aguts xiulets
d'un vol d'alegres follets,
com dels corbs los alarits.

41 Puix] Mes *DDB GL1* Pus *GL2*
42 té *GL1*
44 baladas: *GL1 GL2*
48 escampà] Posá ja *DDB GL1* Derramá *GL2* | ellas *DDB GL1*
49 brillants eixams] gran exércit *DDB GL1 GL2*
52 gebrada,] gelada, *DDB GL1 GL2*
53 argentada *DDB*
54 jardins; *DDB*
56 coronats, *GL1*
58 cristall i argent fi,] plata fina y rubi, *DDB* ≈ rubí, *GL1* cristall y de argent fi, *GL2*
59 fingint] Mentint *DDB GL1*
60 Als raigs del sol *DDB GL1 GL2* | dorats; *DDB* dorats: *GL1*
61 roures] arbres *DDB GL1 GL2*
63 vestidas *DDB GL1*
64 arnés] mantell *DDB GL1 GL2*
67 cambres] salas *DDB GL1 GL2* | encantadas, *DDB*
69 Hont, *DDB* Hont *GL1* Ahont *GL2* | balls *GL1 GL2*
72 aucells *DDB*
74 estels d'argent] estrellas d'or *DDB* | té: *GL1*
77 Pus *DDB GL1 GL2*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

55. *diamantins*. Sinèresi.
58. *i argent*. Cal fer dialefa, però no calia a les anteriors versions.
64. *diamant*. Sinèresi.

Puix si bé l'hivern nevades
i torrents que espanten té,
per ses fredes nits també
té balls i focs i balades;
llargues són, sí, les vetllades,
ninetes, de la tardor,
mes en canvi lo Senyor
escampà en lo cel per elles,
més brillants eixams d'estrelles,
i en la lluna més claror.

Hermosos són los matins
en què cobreix la gebrada,
com d'una pluja argentada,
l'herba i les flors dels jardins:
en què los monts diamantins
de gels eterns coronats
semblen palaus encantats
de cristall i argent fi,
fingint arcs de Sant Martí
del sol als raigs més daurats.

En què dels roures gegants
brillen les soques humides
de blancs caramells vestides,
com d'un arnés de diamants:
i en què als raigs del sol brillants
lluen les selves glaçades,
com les cambres encantades
o les grutes de cristalls
a on, en capritxosos balls,
passen la vida les fades.

Per ço, ninetes, si bé
té l'estiu més flors i aucells,
l'hivern més núvols vermells
i més estels d'argent té;
per ço és hermosa també
tant com l'estiu la tardor,
puix si li negà el Senyor
aucells i flors perfumades,
li donà per ses vetllades
focs i cobles, balls i amor.

Desembre de 1839

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el catorzè de *DDB*, el tretzè de *GL1* i el quaranta-unè de *GL2*.

Catorzè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és una exaltació moralista de la puresa en contraposició a la impuresa del desig i la carn, només concebible en el marc del matrimoni. S'allunya doncs de la concepció romàntica de l'amor on es barregen la puresa del sentiment amb la sensualitat com a indestriables. S'adreça a les «hermoses» i a les «nines», recorrent de nou a aquesta paraula que havia de fer fortuna en la poesia catalana del segle XIX i ben entrat el XX. Al vers 52, concreta adreçant-se a les «hermoses catalanes», sens dubte apuntant a les joves senyoretes de la nova burgesia barcelonina, com Madrona Renart, Ignàsia de Janer o Elisea Lluch, o amb més precisió a les seves mares. La citació de Balzac és indiscutiblement una ostentació de modernitat.

Mètrica: 10 a^6 b^6 a^6 c^{10} d^6 f^6 d^6 c^{10}.

[14]

A les hermoses

L Mercé del paubre trobador. / *Gauselm Faidit. DDB*
*a.***1** XIII. / *Mars de 1839*. *GL1*
3 doradas *DDB GL1*
4 Deu del cel *DDB GL2* Deu, del cel *GL1*
6 suau] Llaugera *DDB* Amena *GL1* Joyosa *GL2* | joiosa] fácil *DDB GL2*
8 jorn] sol dia *DDB* sol jorn *GL1 GL2* | est *GL1* | erm de dolç] desert *DDB GL1 GL2*
12 Senyor! *DDB GL1 GL2*
14 del trist fat] De la sort *DDB GL1 GL2* | allunye] aparti *DDB* aparte *GL1 GL2*
15 ventura! *DDB*
16 soni *DDB* | orella *DDB* | s'amor.] de amor! *DDB*
20 als ~ suau,] Y als antics paladins y á vostre Deu; *DDB GL1*
21 Canteu *DDB GL1*
22 cordas, *DDB*
23 el vostre] vostre *GL2* | esperit *DDB*
24 cel *GL1 GL2* | canteu; *DDB* canteu. *GL1*
25 rancorosos] llicenciosos *DDB GL1 GL2*
27 rims] chors *DDB GL1* | voluptuosos *DDB GL1 GL2*
28 impur;] y fanch; *DDB* impur, *GL1*
29 amb] en *DDB*
31 Pus *DDB GL1 GL2*
32 l'encens més pur.] ab vostres cants. *DDB*
40 bonyegat,] maltractat; *DDB GL1* destrossat, *GL2*
42 La gloria reservada *DDB GL1*

L. *Balzac*. Honoré de Balzac: *Eugénie Grandet*, París, 1834 (*Oeuvres complètes*, t. 5, París, A. Houssiaux, 1855, p. 282). A *DDB* fa servir com a lema el que seria l'exerg de *GL1* i *GL2*, substituït a *GL3* per la dedicatòria a Catalunya. Gaucelm Faidit (1185-1220), *Ben auria ops pans e vis*: «Merce del paubre peccador» (Audiau 1922: 14). Potser Rubió i Ors va extreure la citació de la *Crusca provenzale* d'Antoni de Bastero (1724), ja que no l'he localitzat a Raynouard (1816, 1817, 1818, 1819, 1820).

36. *cruel*. Sinèresi.

La femme a celà de commun avec l'ange que les êtres souffrants lui appartienent.
BALZAC.

Sou, oh nines, les belles
les flors d'aqueixa vida,
les daurades estrelles
que encengué del cel Déu en lo camí,
perquè del cel la senda
suau sia i joiosa
al mortal que sa tenda
planta un jorn en eix erm de dolç sens fi.

Ingrat, ingrat, oh nines,
lo qui amb sa alè desfulla,
deixant sols llurs espines,
eixes flors que en ses mans posà el Senyor:
que l'alè cruel i dura
del trist fat d'ell allunye
los somnis de ventura;
que mai sone en sa aurella un mot d'amor.

Mortals a qui una lira
donà el cel per cantar-ne
a l'amor que us inspira,
als paladins i a Déu amb veu suau,
cantau fins que us tremole
la mà sobre ses cordes;
fins que el vostre esprit vole
al cel, en vostres lires d'or cantau.

Mes no en cants rancorosos
s'exhalen vostres arpes,
ni en rims voluptuosos,
dignes d'ídols tan sols de barro impur;
sinó amb trobes divines
i dignes, ai!, dels àngels,
puix àngels són les nines
a qui cremar deveu l'encens més pur.

I així com reservada
té un rei una corona
de més joiells ornada
pel soldat que més guerres ha guanyat;
pel qui per sa bandera
ha rebut més ferides,
i a sa tenda lleugera
torna amb l'escut i l'elm més bonyegat,

una més rica palma
reservada la glòria

43 qui *GL1 GL2* | calma *GL1 GL2*
44 cantars mes purs *DDB GL1 GL2*
46 crema ~ dolços,] Molt mes encens las crema, *DDB GL1*
48 sa ~ cor.] sa lira d'or. *DDB*
50 Cisnes, *DDB*
52 airosos] gentils *DDB GL1*
54 donen] prestan *DDB GL1 GL2*
55 Son blau lo cel, *DDB GL1*
56 los argentats estels] Las estrellas brillants *DDB GL1 GL2* | llums! *DDB GL2*
58 jo jamai vos] Algun jorn os *DDB* Algun jorn vos *GL1* Ningun jorn vos *GL2*
59 Pus *DDB GL1 GL2* | durs,] durs *GL1*
61 Pus *DDB GL1 GL2*
63 doradas *DDB GL1*
65 Pus *DDB GL1 GL2*
68 dessota el fresc] debaix lo vert *DDB*
72 en l'ombrívola branca] Entre la verda fulla *DDB* Entre la espessa fulla *GL1 GL2*
73 grat] dols *DDB GL1 GL2*
74-75 d'una ~ dia] Reclinar en la espatlla / De una hermosa, algun dia, *DDB* ≈ hermosa algun dia *GL1*
76 de adversitat, *DDB GL1* de adversitat; *GL2*
77 o com] O be *DDB GL1* Com dols *GL2*
79 cap, *DDB* | tristesa *DDB GL1 GL2*
80 inclinat! *DDB*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB Ø GL1*

45. *poeta*. Sinèresi.

té pel qui, en santa calma,
cante amb més purs cantars son pur amor;
del poeta que a les belles
crema els perfums més dolços,
i alça un altar per elles,
i a llurs peus posa humil sa arpa i son cor.

Nines dels cabells rossos,
les del blanc coll de cisne,
les dels tornejats cossos
i airosos com les urnes dels perfums;
hermoses catalanes,
als ulls de les quals donen
lo cel son blau, i ufanes
los argentats estels llurs dolces llums;

no temeu que amb mes cobles
jo jamai vos insulte,
puix si bé durs, són nobles
mos versos com lo cor d'un paladí;
puix sou per mi les belles
les roses de ma vida,
les daurades estrelles
que em posà Déu del cel en lo camí.

Puix no és tan grata al moro
del desert la cisterna,
ni del verd sicomoro
secar son front dessota el fresc dosser;
ni l'aucellet s'abriga,
al començar a ploure,
d'alguna alzina antiga
en l'ombrívola branca amb tant plaer,

com grat a mi em seria
d'una esposa en l'espatlla
reclinar algun dia
mon front batut pel vent d'adversitat:
o com d'una bellesa
sobre el cor apoiar-ne
mon cap quan la tristesa,
amb son pes sobre el pit me'l té inclinat.

Març de 1840

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el setzè de *DDB*, el quinzè de *GL1* i l'onzè de *GL2*.

Setzè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és el plany pel destí d'una cegueta amb tocs morals a la primera part i una exhaltació del cristianisme a la segona. Rubió i Ors sembla disposat a atacar tots els tòpics romàntics, com és el de l'individu solitari castigat pel destí. En aquesta balada-romanç aquest obté el premi pels seus patiments a l'altra vida amb un lloc al costat de Déu.

Mètrica: 13 a^7 b^7 c^3 a^7 b^7 c^3, **3** a^{10} b^{10} c^4 a^{10} d^{10} c^4 **1** a^{10} b^{10} c^4 b^{10} d^{10} c^4 **1** a^{10} b^{10} c^4 d^{10} a^{10} c^4 **1** a^{10} b^{10} c^4 d^{10} b^{10} c^4 **13** a^7 b^7 c^3 a^7 b^7 c^3.

[15]

A una cega

*a.***1** XV. / *Maig de 1839*. *GL1*
5 dorm *DDB GL1 GL2* | olvidada *DDB GL1 GL2*
7 guirlanda *GL2*
8 de ~ veu] Veureu de la creu *DDB GL1 GL2*
9 llosa,] fossa, *DDB GL1 GL2*
10 els] ab *DDB GL1 GL2*
11 Vinga sobre de ella *DDB* Vinga sobre ella *GL1* Vinga sobr' ella *GL2*
16 una mirada] caurer deixa *DDB GL1*
17 tristesa caure deixa] tristor una mirada *DDB GL1*
19 de] en la *DDB GL1*
22 postrat en l'herba,] Sobre la herbeta, *DDB GL1 GL2*
23 aixeca] resa *DDB GL1*
24 plegaria. *DDB GL2*
26 dolors *DDB GL1*
28 son color] del mar lo *DDB GL1* | blau *DDB GL1*
29 mes sentint sa salabror] Y probant tots sos furors *DDB GL1* Pero probant s'amargor *GL2*
30 dia! *DDB GL1 GL2*
31 pus *DDB GL1 GL2*
34 pus *DDB GL1 GL2* | pleguem *DDB GL1* |xichs *DDB GL1*
37 lluna! *DDB*
39 cegueta! *DDB*
41 Pogut dar al mon *DDB GL1 GL2*
42 miradeta!... *DDB GL1 GL2*

39. Per un error de compaginació, a *GL3* el poema salta a partir d'aquí, tant en català com a la traducció castellana, de la pàgina 148 a la 154, de manera que continua amb el vers 67.

Dessota una trista creu,
entre els brins mig amagada
de l'herbeta,
d'un mústic xiprer al peu
dorm, de tothom oblidada,
la cegueta.

Ni una garlanda de flors
de la creu se veu penjar
de sa llosa,
ni que ningú els ulls de plors
sobre ella vinga a esfullar
ni una rosa.

Sols la lluna platejada
de nevats vapors esqueixa
lo cast vel,
i sobre ella una mirada
de tristesa caure deixa
des del cel.

Sols lo pastor que de nit
passa per prop de la creu
solitària,
postrat en l'herba, afligit,
per la cega aixeca a Déu
sa pregària.

Pobra cega! Ella amb sa nau
passà eixa mar de dolor
sense guia,
sens veure son color blau,
mes sentint sa salabror
cada dia.

Passà… puix pobres i rics
fem tots sols una vegada
eixa senda;
puix plegam, tant grans com xics,
a l'arribar a posada
nostra tenda.

Era hermosa com la lluna;
trista com ella vivia
la cegueta:
si almanco hagués algun dia
al món pogut dar sols una
ulladeta!

44 esqueixant] apartant *DDB GL1 GL2*
45 l'espès] Lo dens *DDB*
46 d'amor somrient] d'or esplendent *DDB* sant esplendent *GL1* sant, esplendent *GL2*
48 cel! *DDB GL1 GL2*
49 pura] d'or *DDB GL1*
51 llarga *DDB*
52 banyant ~ dolçura,] Reflectanse en lo seu cor *DDB* Reflectantse ≈ *GL1*
53 banya ~ blau] reflecta lo cel blau *DDB* reflecta lo cel blau *GL1*
54 amarga *DDB*
56 d'una mare] Oir la veu *DDB GL1*
57 oir la veu,] De una mara, *DDB GL1*
58 rega *DDB*
59 rosa *DDB GL2*
60 lo front seu,] La sua cara; *DDB* La sua cara, *GL1*
62 diu; *DDB*
64 pel olor *GL1* per l'olor *DDB*
67 esser] ser lo *DDB GL1*
68 los purs] Los *DDB* | lliscar] relliscar *DDB*
69 vista *DDB GL1*
70 Quant, *GL1* | rey, *GL1* | mar, *DDB GL1*
74 Resplendent *DDB GL1*
77 ni ~ broden] Sos raigs que brillan en *DDB GL1* ≈ lluen en *GL2*
78 estels!... *DDB GL1 GL2*
79 pus *DDB GL1 GL2* | assentada *DDB*
82 Pus *DDB GL1 GL2* | nina] jove *DDB GL1* | pujada, *DDB GL1*

46. *somrient*. Sinèresi.

66. *brilla!*. Per un error de compaginació, a *GL3* el poema salta aquí, tant en català com a la traducció castellana, de la pàgina 154 a la 150, de manera que continua amb el vers 40.

Si almanco per un moment
de sos ulls, ai!, esqueixant
l'espès vel,
un àngel d'amor somrient
li haguésseu posat davant,
Déu del cel.

Hauria eixa visió pura
omplert d'una llum suau
sa nit llarga,
banyant son cor de dolçura,
com banya el cel amb son blau
l'ona amarga.

Quant trist deu ser per la cega
d'una mare carinyosa
oir la veu,
i sentir lo plant que rega,
com pluja d'aigua de rosa,
lo front seu,

i conèixer-la, oh dolor!,
sols per l'amor amb què diu:
«Pobra filla!»
com a un clavell per l'olor,
i no pel color més viu
amb què brilla!

Quant trist deu esser sentir
los purs raigs del sol lliscar
per la vista,
quan com un rei ix del mar
entre núvols de safir
i ametista;

sens veure son cèrcol d'or
resplendent, com la corona
dels feels,
ni son trono de color,
ni sos raigs que broden l'ona
com d'estels!…

* * *

Beneït sia Déu, puix l'ha sentada
en cadira d'estrelles prop son trono
entre els àngels del cel!
Puix al cel, nina encara, l'ha pujada
i ha transformat en llum la sua ceguera,
sos plors en cants de mel!

85 esta *GL1* | dol *DDB GL1 GL2* | de amargura *DDB GL1 GL2*
86 penas *DDB*
88 dolsura *DDB GL1* ternura *GL2*
89 dorada *DDB GL1*
90 les flors.] cap flor. *DDB GL1 GL2*
91 Ah! ¿No és] No es molt *DDB GL1*
92 cel *DDB GL1 GL2* | melodia *DDB GL1 GL2*
94 en ~ d'harmonia,] al banyarte en lo mar de l'armonia *DDB* ≈ l'armonia, *GL1* ≈ l'armonía, *GL2*
95 l'ona] l'aigua *DDB GL1 GL2*
97 los] ni l's *DDB* ni ls' *GL1* | girar-ne,] tornar-ne *DDB GL1 GL2*
98 d'èter,] d'aire *DDB* d'ayre *GL1* d'ayre, *GL2*
100 te ~ seus] dels prats y dels monts se olvida *DDB GL1 GL2*
101 de ~ al] Al sol de fit a fit per *DDB* ≈ al *GL1*
102 d'or ~ palau?] D'aire en son trono blau *DDB* De ayre ≈ *GL1* D'ayre ≈ *GL2*
103 Ah! ¿No és] No es molt *DDB GL1*
104 saltant d'aigua *DDB GL1* saltant d'aygua *GL2*
105 de l'Immens,] del Inmens; *DDB GL1*
106 D'eixa *DDB*
107 gira] roda *DDB GL2* | sol *DDB GL1*
111 est *GL1* | dolor *DDB*
113 ni] Ab *DDB GL1 GL2*
117 D'esta *GL1*
118 llurs *GL3* | gosá *DDB* gosar *GL1*
119 sas *DDB GL1*
120 ferida: *DDB GL1*
124 alimàries] lluminarias *DDB GL1 GL2*
125 cel, *GL1* | d'or *GL1*
126 Extasiada! *DDB*

100-102. *com ~ palau?*. Sintaxi i sentit enrevessats: «com almenys l'àguila va girar els ulls cap a tu en contemplar de fit a fit el sol d'or al seu ric palau».

118-119. *i ~ sentí*. L'única lectura incorrecta gramaticalment és la de *GL3:* «i de llurs flors sens gosar, / de llurs espines sentí / la ferida». Tant la de *DDB* i *GL1*, «i de ses flors sens gosar, / de ses espines sentí / la ferida», com la de *GL2*, d'acord amb la qual esmeno, són correctes.

120. *ferida*. Per un error de compaginació, a *GL3* el poema salta aquí, tant en català com a la traducció castellana, de la pàgina 152 a la 156, de manera que continua amb el vers 121.

126. *extasiada*. Sinèresi.

Que en eixa vall de dols i d'amargures
sos jorns comptat hauria per ses penes,
sos minuts pels dolors,
sens portar a sos llavis de dolçures
mai la daurada copa, sens trobar-ne
sens espines les flors.

Ah! ¿No és cert, oh cegueta, que a l'obrir-se
per tu del cel, amb santa melodia,
les portes de cristall,
i en son mar al banyar-te d'harmonia,
com se banya lo cisne en l'ona clara
que li fa de mirall;

ni volgueres los ulls al món girar-ne,
a eix trist món que navega en un mar d'èter,
com una immensa nau,
com te a manco aquí baix girà els seus l'àliga
de fit a fit al sol al contemplar-ne
d'or en son ric palau?

Ah! ¿No és cert que a l'obrir els ulls, oh nina,
a la llum que es desprèn com saltants d'aigües
del trono de l'Immens,
d'aquella llum que als astres il·lumina,
i en la qual gira el sol, com una espurna
entre núvols d'encens,

no et pesaren los dies de tenebres
en què feres la trista travessia
per eix mar de dolor,
com no li pesa al pelegrí lo viatge
ni sos perills, quan d'adorar llu el dia
la tomba del senyor?

* * *

Feliç cega! Ella passà
en nit eterna el camí
d'eixa vida,
i de ses flors sens gosar,
de llurs espines sentí
la ferida.

Mes ara en trono d'estrelles
al costat del Criador
assentada,
veu les alimàries belles
que omplen lo cel com pols d'or,
extasiada.

128 esta *GL1*
130 jamay *DDB GL1* ja may *GL2* | quan vivia,] un consol *DDB GL1* ~ vivia *GL2*
131 un consol] cuant vivia *DDB* quant vivia *GL1*
132 prega! *DDB* prega!!! *GL1*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

I àngel de llum la que un dia
fou en eixa vall de dol
pobra cega,
pels qui jamai, quan vivia,
li negaren un consol
132 a Déu prega.

Maig de 1840

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el trenta-novè de *GL2*.

Malgrat la datació al juny del 1840, aquest poema no va aparèixer al *Diario de Barcelona* ni a la primer edició de *Lo Gaiter* del 1841. Es tracta d'una àgil balada romàntica inspirada en el to d'algunes cançons populars, plena de gràcia, on s'evoquen la mort de la persona estimada i la mort pel dolor que això causa. Jorba (2004: 69) la descriu com a poema segons el model alemany de la balada, que, segons Manuel Milà i Fontanals, «desemboca a Catalunya en el baladisme, "amor de la escuela catalana", és a dir dels poetes que n'escriuen en castellà, com Piferrer, Carbó, Semis i ell mateix, i en català, com ell mateix el 1843 amb "La font del Melior", i abans Rubió i Ors, amb "La nineta del Besòs", datada el juny de 1840, molt tímidament i subsidiàriament amb relació als gèneres que incorpora amb preferència». El fet que Lo Gaiter del Llobregat escrigui «La nineta del Besòs» no pot deixar de fer-nos pensar en la *Tragicomèdia d'amor, firmesa i porfia* de Francesc Fontanella, autor prou conegut de Rubió i Ors, on s'enfronten els pastors del Llobregat i els del Besòs.

Mètrica: 17 a^{6} b'^{3} a^{6} b'^{3}.

[16]

La nineta del Besòs

19 colcaven,] cavalgan, *GL2*
22 pendó, *GL2*
33 Pus *GL2*
36 aimador.] amorós *GL2*

37. *rei d'Aragó*. És curiosa i encertada aquesta evocació del rei d'Aragó, tan característica del cançoner popular junt amb la del rei de França.

Era l'hora fresqueta
d'eixir lo sol,
en què els aucellets canten,
canten d'amor:

estava una nineta
prop del Besòs,
collint flors en memòria
de l'aimador.

Son aimador guerreja,
que és valerós
i cenyeix elm de plata
i esperons d'or.

D'enyorament plorava,
plorava molt:
amb los plors que li queien
rega les flors.

Ja veu passar tres patges
vestits de dol,
que en tres cavalls colcaven,
plens de tristor.

L'un porta la corassa,
l'altre el penó,
l'altre l'escut de ferro
de son senyor.

—¿Per qui, gentil nineta,
colliu eix pom?—
—Jo el cullo, ai!, en memòria
de mos amors.—

—Si el feu, trista, pel duenyo
d'eix gomfanó,
feu-lo sols de violes,
que és flor de morts:

puix la llança del moro
lo ferí al cor,
i jau fred en l'arena
vostre aimador.

Lo rei d'Aragó plora
sobre el seu cos,
que vetllen quatre comtes
coberts de dol.—

57 campanas *GL2*
58 renou *GL2*

—Patges, los galants patges
de mon amor,
quan pregueu per ell, tristos,
pregueu pels dos.

Puix del moro la llança
ferint-lo a mort,
dos cors ferí amorosos
amb un sol colp.—

Tant plorava la nina
que fa condol;
de tant com ella plora
son cor se romp.

* * *

Sols un dia passava
i al nàixer el sol,
mentre els aucellets canten,
canten d'amor,

del poble les campanes,
amb trist renou,
ploraven de la nina
la trista mort.

Sols un dia passava,
i a l'eixir el jorn
quan les campanes ploren,
ploren de dol,

les ninetes desfeien
sobre son front
lo ram que ahir estrenyia
contra son cor.

Juny de 1840

Tes.: *REL GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el cinquè de *GL1* i el divuitè de *GL2*.

T Dolor y consol *REL GL1*

Poema no publicat al *Diario de Barcelona*, sinó a *La Religión* del seu amic i «mentor» Joaquim Roca i Cornet, acompanyat d'una traducció del mateix Roca i Cornet sense signar, publicada a l'edició poliglota del 1888. En nota a *GL1* apareix el següent text: «Esta composició fou insertada en lo periòdic titulat: *La Religión*, t. viii, pàg. 302, havent merescut del distingit literat a qui està confiada sa redacció, l'assenyalat favor de que continuàs al peu de la mateixa la traducció en hermosa prosa castellana que se dignà fer de ella.» Es tracta d'un poema clarament religiós, tendència de Rubió i Ors que augmentarà amb els anys, una mena de cant espiritual on s'evoquen els patiments dels mortals en aquesta terra abans d'enfrontar-se irremeiablement a la mort i la virtut de la pregària o el cant adreçat a Déu. A la presentació del poema, a *La Religión* (p. 301-302), el redactor, sens dubte el mateix Roca i Cornet, explica que el català també serveix per a «la meditación a las místicas armonias del alma, y a la sublime región de los sentimientos religiosos»: «Aunque famosa nuestra lengua por la sal y el gracejo de sus chistes, en lo cual no cede quizá a ninguna de las lenguas vivas, sabe también revestirse de la gravedad y de la ternura, cuando se quiere hacer uso de los recursos que ofrece su abundancia inagotable, así en su nomenclatura como en su fraseología.» I en justifica la traducció al castellà perquè la revista es distribueix fora de Catalunya.

Mètrica: 2 a^{6} b^{6} c^{10} d^{6} a^{6} c^{10} **4** a^{6} b^{6} c^{10} a^{6} d^{6} c^{10} **4** a^{6} b^{6} c^{10} b^{6} d^{6} c^{10} **6** a^{6} b^{6} c^{10} d^{6} b^{6} c^{10} **1** a^{6} b^{6} c^{10} a^{6} d^{6} e^{10}.

[17]

Dolors i consols

*a.***1** V. / *Agost de 1840*. *GL1*
2 que *REL GL1 GL2* | tristesa *REL GL1* tristesas *GL2*
3 les ~ cor,] Plega sas alas y s'adorm *REL* Plega sas alas y se adorm *GL1* ≈ las ≈ *GL2*
5 humida *REL GL1 GL2*
6 mancarli *REL* | sol *REL GL1 GL2*
7 que *REL GL1 GL2*
8 front] tronch *REL*
9 lo ~ alenada] Ab sas alas de foch lo besth *REL* ≈ *besth GL1 GL2*
10 testa, *GL1* | axi, *GL1*
12 del fat advers] De adversitad *REL GL1* De la desgracia *GL2*
13 viurer *REL GL1*
14 lluna *REL*
15 arbres] ombras *REL GL1*
16 negra] una *REL GL1 GL2*
17 nit *REL GL1 GL2*
18 blancs,] d'or *REL GL1*
20 fulles grogues] secas fullas *REL GL1*
21 cruxen *REL GL1* cruixen *GL2* | rodolant *REL GL1* rodolánt *GL2* | pols, *GL2*
23 plata; *REL GL1*
24 canten] glonxan *REL GL1*
25-26 eix ~ harmonia] Eixa santa harmonia, / Eix himne de la terra *REL* Esta ≈ Est ≈ *GL1*
27 adorm lo] adormeix *GL1 GL2* | nostre cor] cor del home *REL* | plaers *REL*
28 nostre] de son *REL*
29 ais] guays *GL1*
32 d'or i] de *GL2*
33 el vell] l' roig *REL* | campanar *REL* | veu *REL*
35 la veu] Lo so *REL*

L. CARDINAL. Pèire Cardenal (lo Puèi de Velai, 1180-Montpeller, 1278). La citació és extreta de Raynouard 1819: 447. MARSELLA. Folquet de Marselha (Marsella, c. 1150-Tolosa de Llenguadoc, 1231): «car lagremas e plans e plors / so son a l'arma frutz e flors», *Senher Dieu[s], que fezist Adam*, versos 129-130 (Squilliacoti 1999: XXVII). La citació és extreta de Raynouard 1819: 446.

1. *hi ha en*. Cal fer dialefa.

Car qui vol cuillir avena
primeirament la semena,
e qui la semena en pena
aquel cuelh en jauziment.
PEIRE CARDINAL. *Ihesum Crist…*

Car lágremas e plans e plors
so son al arma frutz e flors.
FOLQUET DE MARSELLA. *Senher Dieu…*

Hores hi ha en la vida
en què, ple de tristeses,
les ales plega i com que es dorm lo cor,
com s'adorm i se plega
dins sa corona humida,
al faltar-li lo sol, l'encesa flor.

En què, com la palmera
son front doblega al batre-la
lo simun amb sa alenada ardent,
la testa així altanera
sobre lo pit s'inclina
del fat advers al batre-la lo vent.

Trist és llavors lo viure,
com una nit sens lluna,
com un desert sens arbres i sens fonts;
trist com negra llacuna
de nit, quan no s'hi pinten
ni estels, ni núvols blancs, mantells dels monts.

Llavors si el vent se queixa
i mou les fulles grogues
que cruixen, rodolant, entre la pols;
si gemegant s'esqueixa
lo riu en fils de plata,
si canten en lo bosc los rossinyols;

eix himne de la terra,
eixa santa harmonia
que adorm lo nostre cor en sos plaers,
dins nostre cor ressona
com los ais d'agonia
que exhala l'home en sos moments postrers.

Llavors lo rei que vetlla
en son llit d'or i grana
mentre el vell campanar, alçant sa veu,
imita amb la campana
la veu amb què en llurs tombes
despertarà als mortals l'àngel de Déu,

39 Que *REL GL1 GL2* | foch *REL GL1 GL2* | front *REL*
41 vila *REL GL1 GL2*
42 Que *REL GL1 GL2* | vetlla *REL GL1 GL2* | dorm, *REL*
43 poeta *REL GL1 GL2*
44 canta *REL GL1 GL2* | ans bé] que *REL GL1* mes *GL2* | sospira *REL*
45 Pus *REL GL1 GL2*
46 dits *REL GL1* | volerho *REL GL1*
49 no,] Ø *GL2* | ¿serà] no es *REL GL1*
50 vós] pus *REL GL1*
51 Heu brodat *REL GL1*
52 que amb tintes tan] en l'aire ab tintas *REL* en lo ayre ab tintas *GL1 GL2*
53 l'arc en l'aire pintàreu,] Heu pintat l'arc de aliansa *REL* Pintau lo arch ≈ *GL1* Pintareu ≈ *GL2*
54 pont] pont d'or *REL GL1* | uneix la terra *REL GL1*
56 Un balsam *REL* Un bálsam *GL1* | ferides,] llagas *REL* llagas, *GL1*
57 consols] Un consol *REL GL1* | per a quiscú] per cada hu *REL GL1*
59 polides] de ploma *REL GL1*
60 plors. *REL GL1*
61 Ah ~ canta,] Oh! sofriune y cantaune, *REL GL1*
62 oh mortals,] mortals *REL* mortals, *GL1* | tes] vostras *REL GL1* | penas, *REL* penas; *GL1*
63 Pus *REL GL1 GL2* | don' *REL GL1* | glorifica] glorifiqueu *REL GL1*
64 cantava el màrtir] canta l' salvatge *REL GL1*
65 cadenas *REL GL1*
66 canta ~ greu.] Sos cants de mort, aixis himnes canteu! *REL* ≈ axi ≈ *GL1*
67 Canta, ~ resa,] Canteune, si, y reseune *REL GL1*
68 puix] Que *REL GL1* Pus *GL2* | consola, *REL GL1 GL2*
69 dona vida *REL GL1 GL2* | resar, *REL*
70 puix] Que *REL GL1* Pus *GL2* | vola *REL GL1*
71 celestial] mística *REL GL1*
72 Convertit *REL GL1*
73 Anega la tua] Santifiqueu vostra *REL GL1* Y santifica ta *GL2*
74 cants purs] cants *REL GL1* | l'essència,] l'alma essencia, *REL GL1*
75 fes-te ~ trist] un encensari feu de vostre *REL* feu un encenser de vostre *GL1* fes un encenser de ton trist *GL2* | cor: *REL*
77 Després *REL*

71. *celestial*. Sinèresi.

sent per primer vegada
lo pes de la corona
que, com cèrcol de foc, crema son front,
d'enveja una mirada
llançant sobre sa vila,
que, mentre ell vetlla, descuidada dorm.

Llavors si canta el poeta,
no canta, ans bé sospira,
puix són sos cants un trist ressò del cor,
i sos dits, sens voler-ho,
rellisquen per la lira
fins a trobar la corda del dolor.

Mes, ai!, no, ¿serà possible,
mon Déu, vós que amb estrelles
brodàreu de la nit lo negre vel,
i que amb tintes tan belles
l'arc en l'aire pintàreu,
com un pont que la terra uneix al cel;

que hajau negat a l'home
bàlsams per ses ferides,
consols per a quiscú de sos dolors,
sens enviar-li un àngel
que amb ses ales polides
recollís i portàs a Vós sos plors?

Ah, no!, sofreix i canta,
oh mortal, en tes penes:
puix Déu les dona, glorifica a Déu;
i com cantava el màrtir
al so de ses cadenes,
canta al Senyor enmig ton dolor greu.

Canta, infeliç, i resa,
puix lo cantar consola
i vida dona a l'ànima el resar;
puix l'himne que al cel vola,
en celestial rosada
convertit, torna el cor a refrescar.

Anega la tua ànima
dels cants purs amb l'essència,
i fes-te un encenser de ton trist cor;
i com un rei que torna
després de llarga ausència
a habitar sos palaus i trono d'or,

79-80 lo ~ l'home] Vindrá l' Senyor de l'home / A reinar, ple de gloria, *REL* ≈ A reynar, *GL1* A reynar ple de gloria, / Vindrá l' Señor del home *GL2*
81 lo] son *GL1* | palau; *REL*
83 entonar alegre,] l'home entonarne, *REL GL1*
84 Pus *GL2* | ahont *GL1* | Déu regna regna allí] reina Deu, alli reyna *REL* reyna Deu allí reyna *GL1* Deu reyna alli reyna *GL2*
86 vela, *REL*
87 que llu,] Brillant *REL* ~ llu *GL2*
89 Olvidant *REL GL1 GL2*
92-93 suors ~ segador] calors de la sega / Olvida lo encorbat treballador *REL* suors ≈ *GL1 GL2*
94 Que *REL GL1 GL2*
95 de espigas *REL* d'espigas *GL1*
96 trobes] himes *REL GL1* | de amor; *REL GL1*
97 vosaltres *REL GL1*
98 mortals, les] Los afanys y *REL GL1*
99 De est *GL1* | cantant] resant *REL* plorant *GL1* | olvidareu, *REL GL1 GL2*
100 brillar l'aurora *REL GL1 GL2*
101 ventures] dolsuras *REL* dulsuras *GL1 GL2*
102 sens ~ vindreu] Volareu á cantar *REL GL1 GL2*
D *Joaquim Rubió. REL* Ø *GL1*

lo Senyor ple de glòria,
vindrà a regnar de l'home
en lo pit, com monarca en son palau,
i l'himne de victòria
podrà entonar alegre,
puix on Déu regna regna allí la pau.

I com quan lo sol dora
la remullada vela
que llu, com l'ala humida d'un aucell,
lo mariner adora,
oblidant la borrasca,
a la Verge, patrona del vaixell;

i així com les fatigues
i els suors de la jornada
oblida lo moreno segador
que, ajagut dalt del carro
en les garbes d'espigues,
torna a casa cantant trobes d'amor,

així també vosaltres,
mortals, les amargures
d'eix desterro, cantant oblidareu,
fins que al brillar-ne l'alba
del jorn de les ventures
sens fi, a cantar vindreu més prop de Déu!

Agost de 1840

Tes.: *GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el dissetè de *GL1* i el trenta-quatrè de *GL2*.

Poema per a l'àlbum amb què la Junta d'Obsequis de la Junta de Comerç de Barcelona va obsequiar la reina Isabel II durant la seva visita a Barcelona el 1840. Es tracta d'un himne a la reina i una reivindicació de la ciutat i els seus reis. Com a «Barcelona» (*4*), augura un futur gloriós a la ciutat, alhora que assegura la fidelitat dels catalans a la reina, disposats a morir per la seva comtessa. Rubió i Ors demana permís a la reina per parlar-li en «llemosí» perquè és la llengua en què parla amb Déu. També reitera altres conceptes que esdevindran tòpics primer de la poesia romàntica local i després de la poesia de la Renaixença, com «laletà» per català, la sang de les quatre barres, l'evocació dels Jocs Florals i les corts d'amor, etc.

Mètrica: **4** a^{7} b a a b **1** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{6} e^{10} f^{10} f^{10} g^{6} d^{6} **1** a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} d^{6} e^{10} f^{10} e^{10} g^{6} d^{6} **2** a^{7} b a c d e f e g d **1** a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} d^{6} e^{10} f^{10} e^{10} g^{6} d^{6} **1** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{6} e^{10} f^{10} e^{10} g^{6} d^{6} **2** a^{7} b a c d e f e g d **4** a^{6} b^{10} a^{6} b^{6} c^{10} d^{6} e^{10} d^{6} e ${}^{6}c^{10}$.

[18]

A donya Isabel II, comtessa de Barcelona

*a.***1** La present composició fou escrita en lo *Album* que la molt illustre Junta de Obsequis de esta ciutat regalá á SS. MM. y A. durant la sua permanencia en la mateixa *// /* XVII. */ Juny de 1840*. *GL1*
2 Hont *GL1*
7 d'esta *GL1*
12 est *GL1*
13 Pus *GL1 GL2*
15 degué ~ Profeta.] La ma del Rey lo profeta. *GL1* ≈ Profeta. *GL2*
17 parl permetre'm deveu,] parl', Reyna, permeteu, *GL1* parle 'm permetereu, *GL2*
20 parlo tots] Parl' tots los *GL1 GL2*
23 tot just] apenas *GL1 GL2*
26 coratjosos] valorosos *GL1 GL2*
33 maravillosas *GL1*
35 per lo] per *GL1 GL2*
38 D'héroes *GL1*
39 eixos *GL1 GL2*

19. *harmoniós*. Sinèresi.
35. *increïbles ~ grans;*. Vers hipermètric. No ho era a *GL1* i *GL2*.
37. *gloriosos*. Sinèresi.

Reina que en cadira d'or,
a on s'assentaren cent reis,
rebeu, àngel de candor,
l'encens que us crema amb amor
lo poble a qui dictau lleis;

perdonau si en aspres cants,
postrat prop d'eixa cadira,
cel estrellat a on brillants
resplendeixen mil diamants,
vinc a puntejar ma lira.

I perdonau si la mà
li tremola a eix pobre poeta,
puix també al Déu de Judà
a l'encensar, tremolar
degué la del Rei Profeta.

I que en llemosí melós
vos parl permetre'm deveu,
perquè si en ell parlo amb vós,
és perquè en ell, harmoniós,
parlo tots jorns a mon Déu.

* * *

¿No és cert que el ceptre a l'empunyar d'Espanya,
quan encara éreu, Reina, petiteta,
quan tot just de la vostra amant mareta
        sabien vostres llavis
        lo nom pronunciar,
de reis ja vos parlaren coratjosos
que llurs cabells amb l'elm bronzat cenyiren,
i que llurs membres forts d'acer vestiren,
        i era un cavall llur trono,
        llurs jocs lo guerrejar?

¿No és cert, oh Reina, que us narraren coses,
i guerres i fets d'armes us narraren
que us semblaren llavors maravilloses
        com un romanç de fades,
        increïbles per lo grans;
i que vostra memòria s'agradava
en retenir llavors los noms gloriosos
d'hèroes, que vostre seny s'imaginava
        com aquells déus de Grècia
        vencedors de gegants?

Puix eixos hèroes, senyora,
eixos que amb llurs armadures

43 vestits,] tancats, *GL1 GL2* | jauen] dorman *GL1*
44 rònegues] humidas *GL1 GL2*
47 somnis brillants de] Los somnis de cent *GL1 GL2* | poetas *GL1* poëtas *GL2*
51 que *GL1* | est *GL1*
52 que *GL1 GL2*
54 que *GL1*
55 pendó; *GL1 GL2*
57 gestes,] guerras, *GL1 GL2*
60 d'esta *GL1*
61 que,] que *GL1*
66 de qui es diu que] que canta que algun *GL1 GL2*
68 de qui es diu] que canta *GL1 GL2*
69 pendó; *GL1 GL2*
72 eixa] esta *GL1* | vila *GL1 GL2* | pensavau *GL1 GL2*
77 Hont *GL1*
81 Pus *GL1 GL2* | esta *GL1*
82 Un jorn del mar *GL1 GL2*

60. *nació*. Sinèresi.
66. *qui es diu que un*. Cal fer dialefa. No és així a *GL1* i *GL2*.

vestits, segles fa que jauen
en rònegues sepultures,
reis grans i batalladors;
eixes cròniques que semblen
somnis brillants de poetes,
plens de reis i de batalles,
de paladins i ninetes,
de torneigs i trobadors,

són los qui eix sòlio fundaren;
los qui de l'Islam les llunes
del cel d'Ibèria llançaren;
los qui al món acatar feren
de Castella lo penó;
són la vertadera història
de llurs triumfos, de llurs gestes,
i de llurs segles de glòria;
les pàgines d'or més riques
són d'eixa heroica nació.

¿No és cert que, nina encara, Reina hermosa,
d'una ciutat comtessa vos parlaren
per sa bellesa i sos records famosa,
          famosa per ses fustes,
          famosa per ses lleis;
d'una ciutat de qui es diu que un dia
era del mar tan reina com Venècia,
i de qui es diu que a sou pobles tenia,
          que son penó acataven
          de genollons los reis?

¿Que llavors, Isabel, en vostres somnis
si en eixa vila, per acàs pensàveu,
hermosa i resplendent vos la pintàveu,
          com una reina mora
          de son bany a l'eixir;
hermosa com les viles encantades
a on en trono de perles fades reinen;
brillant com les ciutats més celebrades
          de l'Aràbia, la terra
          dels encens i el safir?

Puix eixa ciutat hermosa,
del mar un jorn soberana,
per ses galeres famosa;
la que amb sang d'un de sos comtes
blasonà son àureu escut;
la vila que un jorn cobria
amb lo mantell de comtessa
ses espatlles, i cenyia

91 Barcelona, *GL1 GL2*
92 prostrada, *GL1* | plantas *GL1 GL2*
93 t'oferí] Deposá *GL1 GL2*
94 escut, *GL1*
97 vila, *GL1*
102 villa *GL1 GL2*
104 quilla *GL1*
107 gloriosas *GL1*
109 visions] vilas *GL1 GL2*
116 i, com altres vegades,] Y tindra altra vegada *GL1* ≈ altre ≈ *GL2*
117 tindrà a mil naus] Las naus á mils *GL1* Sas ≈ *GL2*
118 els reis en ambaixades] l' Soldá en ambaixada *GL1 GL2*
119 enviaren] anviará *GL1 GL2*
123 serra *GL1*
125 primer; *GL1*
127 amenassa *GL1 GL2*
129 corassa, *GL1 GL2*
131 leal *GL1 GL2* | Reina! *GL1*

102. *vila*. Falsa rima amb «quilla». No ho és a *GL1* i *Gl2*.
120. *jocs florals*. De nou apareix la idea de la restauració dels Jocs Florals.
131. *lleal*. Sinèresi.

sa cabellera daurada
amb corona d'or batut;

és, oh Reina, Barcelona;
la que postrada a tes plantes,
t'oferí un jorn sa corona,
son escut i ses banderes,
i sa llança i sos blasons;
Barcelona és, oh Isabela,
dels vells trobadors la vila;
la ciutat a on aportaren
un jorn les naus que ajuntaren
sota un sol ceptre dos mons!

Empara, Reina amada;
toca amb ton ceptre d'or la pobra vila
que prop del mar sentada
sembla una immensa quilla,
que l'ona alborotada allí llançà;
amb ton ceptre la toca,
i entre despulles s'alçarà glorioses,
com s'alcen d'una roca
riques visions hermoses
si a tocar-la amb sa vara un màgic va.

I s'alçarà cenyida
amb la corona de sa antiga glòria,
i al cobrar nova vida
a sa truncada història
cada jorn escriurà una plana d'or;
i, com altres vegades,
tindrà a mil naus per passejar les ones,
i els reis en ambaixades
li enviaran corones,
i tindrà jocs florals i corts d'amor.

I com al crit de guerra
lo baró sa armadura despenjava,
i l'escabrosa serra,
i la caça deixava
per volar a la guerra lo primer,
lo laletà, oh Comtessa,
així si algun perill vos amenaça,
se cenyirà amb prestesa
per vós l'elm i corassa;
que és fiel lo laletà i bon cavaller.

Que és súbdit lleal, oh Reina,
i serà lo primer en arrencar-ne
lo sabre de la beina,

135 Laletá! *GL1* laletá. *GL2*
140 Pus *GL1 GL2* | sabrá!!! *GL1*

138. *pelear*. Sinèresi.

i el primer en volar-ne
per sa Reina a la mort lo laletà;
que és cavaller, senyora,
i com a cavaller en la batalla,
quan de pelear sia hora,
al peu d'una muralla,
puix sou bella, per vós morir sabrà!

Juny de 1840

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el dissetè de *DDB*, el vint-i-dosè de *GL1* i el cinquantè de *GL2*.

Dissetè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, es tracta d'una balada-romanç d'ambient medieval en què un croat s'acomiada de l'estimada. Fixem-nos que Rubió i Ors canvia la mètrica quan canvia el punt de vista d'un a l'altre personatge.

Mètrica: 16 a^7 b a a b **19** a^7 b′ c b′.

[19]

Los plants de la castellana

*a.***1** XXII. / Juriol de 1840. *GL1*
2 Arnau lo] Arnaldo *DDB*
4 fi *DDB*
6 llansa *DDB GL1*
9 llansa *DDB GL1*
10 nin] noy *DDB GL1 GL2* | d'un] un *DDB GL1*
11 per a] per *DDB*
12 villas *DDB*
15 les] llurs *DDB GL1 GL2*
16 cenyeixis *DDB*
17 pus *DDB GL1 GL2*
19 so *DDB* só *GL1*
22 eixir *DDB GL1*
29 ta espasa, *DDB GL1*
32 llansa *DDB GL1*
34 aucells *DDB GL1 GL2*
39 d'esta *GL1 GL2*
40 mes. *DDB*

L. Divina Commedia, «Purgatori», cant XXVI, vers 147. Arnaut Daniel respon en occità la pregunta de Dante: «sovenha vos a temps de ma dolor!».

34. *suau*. Sinèresi.

Sovegna vus a temps de ma dolor.
Dante.—»Purgatori», c. xxvi.

—En mala hora et coneguí,
Arnau lo de Rocafort!
En mala hora te calcí,
quan te fiu mon paladí,
los brillants esperons d'or!

¿Per què despenges la llança,
i l'adarga i lo coltell?
¿És que tras d'una esperança
de glòria ton cor se llança,
com un nin tras d'un aucell?

¿És per a anar per ventura
per les viles més famoses
i als que porten armadura
fer jurar que en hermosura
só reina entre les hermoses?

Ah!, no et cenyeixes per ço
l'elm d'or, puix me basta a mi
que en amorosa cançó
cantes que ta reina so,
com ets tu mon paladí.

I si et vesteixes d'acer
perquè a bornar vols eixir,
a una rival per poder
reina d'amor elegir
i fer-te son cavaller,

vulla Déu que ta corassa
com si fos de llauna es trenque,
i que el més vil de la raça
dels joglars, prenent ta maça,
de l'escut ton blasó arrenque.

Oh!, torna, torna a son clau
la llança, i escut i elm d'or:
lo cel me sembla més blau
i el cant dels moixons més suau
quan me dorm sobre ton cor.

¿Què pot importar la guerra
a qui de mon cor rei és?
Deixa que els reis de la terra
guerregen lluny d'eixa serra
per un palm de terra més;

42 vosaltres: *DDB*
46 Rocafort! *DDB*
47 La espessa cota de *DDB GL1 GL2*
48 Pus *DDB GL1 GL2* | sentir] palpar *DDB GL1 GL2*
57 per a] per *DDB GL1* | bellesa,] hermosa, *DDB*
58 poetas *DDB GL1 GL2*
59 violetas *DDB GL1 GL2*
60 bravura. *DDB*
70 llur fer vinguen] Vingan sa espasa *DDB GL1 GL2*
71 folla] necia *DDB GL1*
73 oh, no! *DDB*
74 Pus *DDB GL1 GL2*
77 Arnau lo] Arnaldo *DDB*
79 fi *DDB*

58. *poetes,*. Sinèresi.
59. *violetes,*. Sinèresi.

que ells són les àligues feres
i els tímids coloms vosaltres;
deixa doncs que els porten altres
fletxes o rams d'oliveres,
i estem-se en lo niu nosaltres.

Trau-te, trau-te, Rocafort,
la cota d'espessa malla,
puix sentir vull si ton cor
en ton pit balla d'amor,
com lo meu en mon pit balla.

Queda't, i al so dels clarins
un torneig publicaré,
i vindran a ell dels confins
de la terra els paladins,
i reina d'ell jo seré.

I vindran també ninetes
per a envejar ma bellesa,
i vindran a cents los poetes,
dels que han guanyat més violetes,
per celebrar ta bravesa.

Queda't, i un cavall tindràs
més que les fletxes lleuger,
i a ciutat quan aniràs
als qui alaben oiràs
al cavall i al cavaller.

I tindràs també falcons
per perseguir als moixons,
i cent patges per servir-te;
i faré que mos barons
llur fer vinguen a rendir-te.

Mes ai!, veig quant folla so
en haver tant porfiat;
que no ets cavaller, oh!, no,
puix a ser-ho, juro jo
que no fores tan ingrat.

En mala hora et coneguí,
Arnau lo de Rocafort!
En mala hora te calcí,
quan te fiu mon paladí,
los brillants esperons d'or!—

* * *

83 Arnaldo l’ *DDB*
84 l’antiga cambra.] la goda sala *DDB GL1* la antiga sala *GL2*
86 peça a peça] De tros en tros *DDB GL1 GL2* | despenjaba. *DDB* despenjava. *GL1*
87 que en] que *DDB GL1 GL2* | despenja *DDB GL1 GL2*
89 Arnaldo *DDB*
92 pon] senta *DDB* assenta *GL1 GL2*
95 Pus *DDB GL1 GL2* | rendit] postrat *DDB GL1 GL2*
97 hermosa *DDB*
98 estas *GL1* | armas *DDB GL1*
101 villas *DDB*
103 mes] Sino *DDB GL1* | per a] per *DDB GL1*
105 me’n vas,] vas jo *DDB* vas jo, *GL1 GL2*
107 crusat *DDB GL1 GL2* | seré *DDB GL1*
108 volen] vol *DDB GL1 GL2* | estimada. *DDB GL1 GL2*
109 «Beneixme, *DDB*
111 jo, *DDB*
113 «Beneixme, *DDB*
114 Beneixme, *DDB*
115 Pus *DDB GL1 GL2*
117 hermosa *DDB GL1 GL2*
119-120 i ~ terra] Que si tos plants me impedeixen / De anar á la guerra *DDB* Y me impedeixan tos plants ≈ *GL1 GL2*

58. *Mahalta*. Aquest nom, variant medieval occitana de Matilde, estava destinat a tenir llarga vida a la literatura catalana fins a culminar en Màrius Torres.

Queixava's així amb trist plant
Mahalta la castellana,
mentre Arnau lo cavaller
dels murs de l'antiga cambra

l'armadura de sos avis
peça a peça despenjava:
a cada tros que en despenja,
ella son plant renovava.

Cobert estava ja Arnau
de sa armadura de plata,
i hermós com lo rei dels astres
quan se pon en la muntanya.

Llavors ella alçà la vista,
mes al moment l'abaixava,
puix ja rendit a sos peus
lo de Rocafort estava.

—Si he despenjat, reina hermosa,
de mos avis eixes armes,
que de sang de sarraïns
guarden les taques encara,

no és per anar per les viles
de ma bravesa fent gala,
mes per a borrar les velles
de sang mora amb noves taques.

Demà a guerrejar me'n vas,
Mahalta, a la terra santa,
i creuat demà seré,
si ho volen Déu i ma aimada.

Beneeix-me, ma senyora,
perquè sia en les batalles
venturós jo i més temuda
que el foc dels núvols ma llança.

Beneeix-me, amoroseta,
beneeix-me, ai!, o bé mata'm,
puix més vull morir que veure
en eixos ulls una llàgrima.

Mes has d'entendre, oh hermosa,
que si me negues ta gràcia,
i m'impedeixen tos plants
que vage a la terra santa,

122 Se es robellada *DDB* | espasa *DDB GL1*
124 faltaban: *DDB*
126 ánima; *DDB*
130 Arnald' *DDB* | Rocafort *DDB*
131 desitjo *DDB*
132 fassa *DDB*
133 Pus *DDB GL1 GL2* | t'aima mon cor] t'estimo á tú *DDB* ≈ tu *GL1 GL2*
134 als àngels] al Senyor *DDB* | se ama *DDB GL1 GL2*
135 per ~ deixar] has de deixar per aixó *DDB* ≈ axo *GL1* ≈ açó *GL2*
136 santa. *DDB*
137 «Pus *DDB GL1 GL2*
138 espasa *DDB GL1*
141 Rocafort *DDB*
143 tú *DDB GL1* tu *GL2*
145 reynar *DDB GL1 GL2*
146 reinaba, *DDB* reynava, *GL1 GL2*
147 serne *DDB GL1*
148 Arnaldo, *DDB*
149-157 Mes ~ d'enyorança.] Ø *DDB*
149 pus *GL1 GL2*
150 caben de dama,] de dona caban *GL1* de dona caban, *GL2*
156-157 oblides, ~ d'enyorança.] olvides, pus per tú ploro, / Mon dolor en las batallas.» *GL1* ≈ tu ≈ *GL2*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB* Ø *GL1*

dirà el món que per ta culpa
s'ha rovellat una espasa,
quan per defensar la tomba
del bon Jesús ne faltaven;

i de Rocafort dirà
que és un cavaller sens ànima,
i que no tens fe ni ets noble
dirà el món de tu, Mahalta.—

—Alça't, lo bon cavaller;
Arnau de Rocafort, alça't:
com ho desitjo, en la guerra
venturós lo cel te faça:

puix si bé t'aima mon cor
com als àngels del cel s'aima,
no per açò has de deixar
d'anar a la terra santa:

puix no es dirà que per mi
rovellant-se està una espasa,
quan per defensar la tomba
del bon Jesuset ne falten.

Bé has fet, molt bé, Rocafort,
en despenjar-ne la llança,
que a no despenjar-la tu,
l'hauria jo despenjada:

que abans de regnar tu en ell,
Déu en mon cor ja regnava,
i abans de ser amorosa
era, Arnau, ja cristiana.

Mes puix Déu i mon amor
en mon cor caben de dama,
com caben sobre ton pit
ma imatge i la creu de grana;

sols, Rocafort, te demano
per ton Déu i per ta espasa,
no oblides, quan per Déu lluites,
que es mor mon cor d'enyorança.—

Juriol de 1840

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el divuitè de *DDB*, el vint-i-sisè de *GL1* i el cinquanta-setè de *GL2*.

Divuitè de la sèrie de poemes de Rubió i Ors publicats al *Diario de Barcelona*, és un pastitx que intenta reconstruir la poesia dels trobadors medievals, seguint la moda entre els poetes romàntics. Tant Pau Piferrer com el mateix Rubió i Ors van escriure *trovas* en imitació del castellà antic. A causa de la barreja dels mots occitans i l'ortografia, suposem que deduïda per Rubió i Ors, amb catalanismes i castellanismes («hermosura» [v. 1], «ternura» [v. 2], «nutrir» [v. 21]), hem renunciat a cap mena de regularització ortogràfica i el poema és editat tal com va ser publicat a *GL3*. Remarquem les remissions a Ausiàs March: «si com cell» (v. 31) i «Lir entre carts» (v. 51 i 53). L'experiment va complaure Milà i Fontanals, que va escriure a Rubió i Ors en una carta del setembre del 1840: «Por lo demás tu poesía me ha gustado mucho, especialmente la estancia *Lagremejant*. Has hecho en este género lo que debía hacerse, has evitado los dos extremos, el de trivial y de ambicioso. Había de ser poesía y había de ser imitación del provenzal. Esta era tu misión: bien y fielmente la has cumplido» (Milà i Fontanals 1922-1994: 10).

El poema insisteix en el tòpic romàntic, com a «Lo Gaiter del Llobregat» (*1*), del poeta o joglar desgraciat que només té versos per oferir, com d'altra banda el mateix Rubió i Ors en aquella època. Va ser publicat al *Diario de Barcelona* el dia 11 de setembre.

Mètrica: 7 a^{10} b a b c d c d.

[20]

Lo lai del joglar

L. *Ø DDB*
*a.***1** XXVI. / *Setembre de 1840. GL1*
2 mir': *DDB*
4 sospir' *DDB*
9 mort *GL1 GL2*
10 regina] ó reyna *DDB*
11 mas *DDB* | lauger *GL1*
13 mas *DDB*
14 Cant *DDB GL1*
15 trista *GL1*
20 plant; *DDB*
21 nutriray, *DDB GL1 GL2* | las, *DDB GL1*
22 tost; *DDB*
25 mayre *GL1*
27 digui *DDB* | payre; *DDB GL1*
29 que *DDB GL1 GL2*
30 mí *DDB GL1 GL2* | prenguí, *DDB*
31 mirantne *GL1 GL2*
36 fart *DDB* | tristor: *DDB*
37 fat *DDB*

L. *Peire de Cols d'Aorlac*. Peire de Cols d'Aorlac (s. XIII): «Qu·el fuecx que·m art, es d'un aital natura / que mais lo vuelh on plus lo sen arden, / tot enaissi quo·s banha / doussamen / salamandra en fuec et en ardura / e·n tra son noyrimen.» *Si quo·l solelhs* (Appel 1890: XCIX). La citació és extreta de Raynouard 1820: 310.

Qu' el fuecx que m' art es d' un aital natura
que mais lo vuelh on plus lo sent arden,
tot en aissi quo s banha doussamen
salamandra en fuec et en ardura,
e' n tra son noyrimen.
Peire de Cols d'Aorlac.—*Si quo 'l solelhs…*

Car sotz spill, ma dompna, d'hermosura
vullatz, cruzel, que'n vostre riz me mir';
car sotz spill pel qui amatz de ternura,
acconortetz cell que per vos sospir':
car sotz spill dels sants ayci en la terra
per dar al trist que muyr d'enuig conort,
del dolor greu que'l cor marcit m'afferra
lliuratzme tost, ó tost damnatzme á mort.

Damnatzme á mort, qu'es douça é laussangiera
la mort per vos, regina del amor:
damnatzme á mort, mais ¡las! sia ab laugera
sageta d'aur que vole dret al cor:
damnatzme á mort, mais no apartetz la vista
quant luny de vos partray de mort playat,
car fora dar dos morts á m'arma trista,
e en vers de mí trob niera cruzeltat.

Lagremejant é al coll l'arpa plorosa
iray pel mon mon fat mesquí xantant:
lagremejant é ab bocca rugallosa
diray als rius è als auzeletz mon plant:
lagremejant nutriray ¡las! ma pensa
per morir tost, com l'auzelet ferit
per tost morir enfonça sens temensa
ab bech cruzel lo tret pus dins del pit.

Nier fonch lo jorn en que'm parí ma mayre,
car me parí per sser desventurat:
nier fonch lo jorn en que digué mon payre:
«Yeu faray d'ell un joglar ó un soldat:»
mais fonch pus nier lo jorn en que, confiantne
en vos y en mí, á amarvos me prenguí;
car si com cell que al sol torn' cech mirantne,
e yeu ceguí tantost á vos mirí.

Trist es mon fat, pus trist que nuyt escura
paubre d'estels é rica de fredor:
trist es mon fat com niera sepultura,
car far yeu suy d'enuig é de tristor;
trist es mon fat, car d'una gentilesa
que'm fuig lo cor suy las é humil catiu,
e ¡trist de mi! tan greu es sa cruesa
que perque plor' é pene'm fau l'esquiu.

42 pros, *DDB*
46 cant *DDB GL1*
49 Lir entre carts,] Reyna d'amor, *DDB*
51 Lir entre carts,] Reyna d'amor, *DDB*
54 las *DDB* | partrás; *DDBs*
56 cuyt *DDB*
D *Lo gayté del Llobregat. DDB Ø GL1*

Yeu say mesquí qu'en lit d'un emperayre
per bella é pros sotz digne de dormir:
yeu say mesquí qu'en tron de llum é d'ayre
havetz nascut per sus en cel lluyr:
yeu say mesquí que offrirvos sols poría
rims é lauzors é'l cor, car es quant hay;
mais yeu's promet' darvos ventura, aymia,
¡tant mon amor es calt, fis é veray!

Tornada

Lir entre carts, pel Dieus que pel pecayre
molt cruzelment en crotz volet sser mort,
lir entre carts, vullatz, si us platz, me trayre
d'est potz d'enuig é darme algun conort.

Endreça

Douça xançós, al luech ont viu ma dama,
prenent comiat de mí, lassa, partrás:
douça xançós, que nuyll com yeu no l'ama,
e que d'amor cuyd' sser foll li dirás.

Setembre de 1840

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

*a.***1** XX. / Lo lay del joglar. / Pag. 213. *GL1* Lo lay del joglar. / Pag. 291. *GL2* Lo lay del joglar. / Pag. 212. *GL3*
1 *lay*, *GL1 GL2* | ús] boga *GL1 GL2*
3 *lay*, *GL1 GL2* | o *desconhort*,] Ø *GL1 GL2*
5 francesos, *GL1* | sigle *GL1* | XII, *GL1*
6 Boçus, *GL1 GL2*
16 que *GL1 GL2*
17 la ~ ocasió] li viu *GL1 GL2*
18 una] la *GL1 GL2* | *descort GL1 GL2*
19 un idioma] una llengua *GL1 GL2* | cada una *GL1 GL2*
20 gascó, *GL1 GL2*

*a.***1**. He suprimit el reclam situador de la nota.

6. *Adans de Boçu*. Adam le Bossu o Adam de la Halle (c. 1240-1288). *Graces Brullé*. Gace Brulé (c. 1159-post 1212).

7. *Gualtiers d'Argiers*. Gautier de Dargies (c. 1170-1240). *Guillem de Winiers*. Guillaume le Vinier (c. 1190-1245): «Delez le forest trouvai / Une dame embuschie, / Et chante a vois serir / Ne sai descort u lai,», *En mi mai quant s'est la saison partie* (Ménard 1983: XIX, 141). Ignorem on va llegir Rubió i Ors aquests versos, ja que a la bibliografia de Ménard no hi ha cap edició anterior al 1844.

15. Raimbaut de Vaqueiras (segle XII-XIII). Es refereix a «Eras quan vey verdeyar» (Raynouard 1820: 226).

20. Jean-Baptiste de la Curne de Sainte-Palaye: *Mémoires, insérés dans le recueil de l'Académie des inscriptions et belles-lettres* (t. XLI).

Lo *lai* era una espècie de composició poètica, molt en ús entre los trobadors, per medi de la qual expressaven la vehemència del foc en què s'abrasaven o les tempestats que movien en llurs cors la gelosia o los desdenys de llurs dames. Nostres antics poetes quasi no feien distinció entre lo *lai* i lo *descort* o *desconhort*, al qual defineix un glossari provençal ms. de la biblioteca de Sant Llorenç de Florència: «Cantinela habens sonos diversos.» Los *trouvères*, o poetes francesos del sigle XII usaren també eix gènero de poesia, encara que, generalment, amb la denominació de *descort*. Nos queden alguns d'Adans de Boçu, de Gaces Brullé, de Gualtiers d'Argiers i de Guillem de Winiers, lo qual nos ha deixat un testimoni irrecusable de que també entre ells se confonien no poques vegades lo *lai* i lo *descort*, en los següents versos:

Dalés la forest trovai
une dame embuisie,
et cante à vos serie
ne sai descort ou lai, etc.

És en gran manera curiós lo descort que compongué Rambaut de Vaqueiras, que vivia per los anys 1200, queixant-se de la crueltat de sa dama Beatriç, germana del marquès de Montferrat, Bonifaci III, i a la qui dava en totes ses cançons lo nom de Bels Cavaliers, perquè la vegé en una ocasió manejar amb molta gràcia una espasa; en lo qual *descorts*, no content d'expressar lo desordre d'idees i sentiments que omplien son cor, emplea un idioma diferent per quiscuna de les cinc estrofes de què consta, i són lo provençal, l'italià, lo francès, lo gascó i l'espanyol. Sainte Pelaye, *remarques sur la langue Françoise. Mem. de Inscrip*, *t. 41*.

Tes.: *GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-tresè de *GL1* i el quaranta-vuitè de *GL2*.

Poema no publicat al *Diario de Barcelona*, sinó directament a *GL1*. Segons Rubió i Lluch (1902: XXXII), aquest poema va ser publicat a la revista *La Religión* del seu amic i «mentor» Joaquim Roca i Cornet junt amb «Dolors i consols» (*17*), però no l'he localitzat als números de la revista del 1840. Es tracta d'una cançó al·legòrica de to popular en forma de faula sobre la bellesa de la flor i el cant oferts a Déu, com correspon al lloc on va ser publicat. La comparació entre el rossinyol i el trobador ens remet a l'imaginari medieval del romanticisme. Tomàs Aguiló va posar-la com a mostra de les virtuts de la poesia de Rubió i Ors (Aguiló 1841).

Mètrica: 3 a^7 b′ c b′ **8** a^7 b a a b.

[21]

La rosa i lo rossinyol

*a.***1** XXIII. / *Setembre de 1840*. *GL1*
2 Brillava en lo mig *GL1 GL2* | cel *GL1*
4 mantell; *GL1 GL2*
5 que *GL1 GL2* | llum,] llum *GL1 GL2*
8 nines] reynas *GL1 GL2*
9 d'un ~ ombrívol] De la montanya en la falda *GL1 GL2*
12 baixet.] plaret. *GL1 GL2*
15 Que *GL1 GL2* | vergonyosa *GL1 GL2*
16 veig] mir' *GL1*
19 d'un pit d'escarlata,] de flor escarlata, *GL1 GL2*
20 raigs *GL1 GL2 GL3*
24 vens à plorar *GL1* vens á plorar *GL2*
25 bosch *GL1 GL2*
28 ¿Perque *GL1 GL2*
29 amant *GL1 GL2*
32 daurar] dar *GL1 GL2* | les] en las *GL1 GL2*
34 cisellada;] matisada; *GL1 GL2*
35 Si *GL1 GL2* | modest] tímit *GL1 GL2* | trobador *GL1 GL2*
37 l'enramada,] la enramada; *GL1 GL2*
40 la vall *GL1 GL2*
42 oblida.] olvida. *GL1 GL2*

20. *raig.* A les tres edicions hi ha la falta de concordança «al raigs». Esmeno l'errada.

Una nit en què la lluna
resplendia enmig del cel,
com en lo pit d'una mora
la tanca de son mantell,

i en què, al través de sa llum,
brillaven millars d'estels,
com los ulls d'una comparsa
de nines detràs llurs vels;

d'un bosc en lo més ombrívol,
amb veu de flor i d'aucell,
la rosa i lo rossinyol
parlaven així baixet.

Ell cantava: —Flor hermosa,
vas de perfums i de mel,
que, com nina vergonyosa,
sempre que et mir te veig closa
de fulles dins lo cast vel;

¿per què no obres ton botó,
cor d'or d'un pit d'escarlata,
de la lluna al raig de plata,
i al sol l'obres que amb petó
de foc t'afalaga i mata?—

Ella deia: —Aucellet d'or,
que a refilar vens tos cants
en lo bosc, lluny dels humans,
com lo modest trobador
lluny dels picaments de mans;

¿per què, digues, rossinyol,
com un aimant a qui el sol
sorprèn en ses serenates,
deixes de plorar ton dol
al daurar sos raigs les mates?—

Ell cantava: —Hermosa flor,
copa d'encens cisellada;
si, com modest trobador,
canto sols en la tardor,
amagat en l'enramada,

és perquè en la nit humida,
quan dels vents i els rius la veu
està en les valls adormida,
sol vola mon himne a Déu
que l'home dormint oblida.—

49 encensar] oferir *GL1 GL2*
50 Quant *GL1* | cisellat vas] rica copa *GL1 GL2* | d'or *GL1 GL2*
52 Pera *GL2* ofrir-li mon amor.—] encensar al *GL1*
D Ø *GL1*

44. *harmoniosa.* Sinèresi.

I ella deia: —Hermós aucell,
lo de la veu harmoniosa;
si com nina vergonyosa,
de fulles dins mon mantell
sempre de nits me veus closa;

és per tenir més perfum
per encensar al Criador
quan, com cisellat vas d'or,
m'obro al despuntar la llum
per ofrir-li mon amor.—

Setembre de 1840

Tes.: *DDB GL1 GL2 LGS GL3*
Aquest poema és el dinovè de *DDB*, el vint-i-quatrè de *GL1* i el cinquant-dosè de *GL2*.

T Caçador] Cassador. / (*Romansos*.) *DDB*

Poema dinovè de la sèrie publicada al *Diario de Barcelona*, es tracta d'un romanç-balada de to popular amb abundant recurs al paral·lelisme. Tracta un episodi crucial de la història de Catalunya, la mort en suposat accident de caça del rei Joan I, sense descendència (Sunyer 2006: 160-161). Des del punt de vista literari, en destaca la descripció de la desesperació del poble a la notícia de la mort del rei (v. 103-140).

Mètrica: a^7 b c b...

[22]

Don Joan lo Caçador

L Quar ~ *moria*...] Ø *DDB LGS*
6 tritz. *GL1*

*a.***1** XXIV. / I. / *Octubre de 1840*. *GL1*
3 de] las *DDB*
10 estrellas; *LGS*
14 reyna *DDB GL1* reyna; *GL2*
15 trista, *LGS*
16 era: *LGS*
18 Que *DDB GL1*
19-20 sembren ~ perles;] Deixan en l'ona hont se miran / Mil brodarias de perlas, *DDB* ≈ ahont ≈ brodarías de perlas; *GL1* ≈ la ona ≈ *GL2* ≈ hont ≈ *LGS*
21 als] Los *DDB*
23 vols] Un vol *DDB GL1 GL2 LGS* | d'argent] blancas *DDB GL1 GL2 LGS*
24 belles] verges *DDB GL1*
25 nins,] noys, *DDB GL1 GL2 LGS*
26 tendres;] bellas; *DDB GL1*
27 flocs de neu flonja] islas de plata *DDB GL1 GL2 LGS*
30 animetes] estrellas *DDB GL1 GL2 LGS*
31 nord] mont *LGS*
32 perles.] perlas: / Pero mes miraba l's monts, / Que com mudas centinellas, / Mentres dorm tot hom las villas, / Embossats en boyras, vetllan. *DDB*
34 lluenta; *DDB GL1 GL2*
35 Tranquila estaba la mar *DDB* ≈ estava ≈ *GL1 GL2 LGS*
37 galan, *DDB GL1 GL2 LGS*
40 allimàries] lluminarias *DDB GL1 GL2 LGS*

L. *Joan Esteve*. Joan Esteve (segle XIII): «Co ssi moria / ... / quar plors / peiors / no foron vistz, / dolors / maiors / ni cors pus tristz» (Vatteroni 1986: VI). La citació és extreta de Raynouard 1820: 237.

5. *Violant.* Sinèresi.

7. *Joan.* Sinèresi.

12. A *DDB* no es marquen les estrofes.

Quar plors
peiors
no foron vistz,
dolors
maiors
ni cors pus tristz.
JOAN ESTEVE.—*Quossi moria*…

I

Com una nina galana
que al trist trobador espera
que ve de nits a cantar
trobes al peu de sa reixa,
estava donya Violant,
la que en trono d'or s'assenta
a l'esquerra de don Joan,
recolzada en la finestra,
en la mà dreta lo front
i la vista en les estrelles,
que és dels estels la llum pura
bàlsam del cor per les penes.

Mirava la reina hermosa
dels astres d'or a la reina,
que estava com ella trista
si bé com ella hermosa era;
mirava als estels brillants,
que, com pluja d'antiqüeles,
sembren de brodats les ones
de bellugadisses perles;
als núvols nevats mirava
que, lliscant per l'aire, semblen
vols d'àngels d'ales d'argent
que al cel pugen de les belles
i dels nins, àngels d'amor,
les pures ànimes tendres;
o brillants flocs de neu flonja
en què los genis naveguen,
entre ones de llum i d'aire,
per contar a les animetes
lo que les fades del nord
fan en llurs grutes de perles.
Hermosa estava la lluna
i com un escut lluenta;
la mar estava tranquil·la
com lo pit d'una nineta
que no ha tingut mai galant
ni ha sentit mai amoretes;
i com ciutat encantada
que amb allimàries festeja

45 Pus *DDB GL1 GL2 LGS*
46 púrpura, *LGS*
49 Violant *DDB GL1 GL2 LGS*
51 més] en mes *GL1 GL2* | son falcó *DDB GL1* | estima] aprecia *DDB GL1*
53 ets! *LGS*
54 «Pus *DDB GL1 GL2 LGS* | feras, *LGS*
56 me ~ soleta!] «Viuda y soleta me deixas! *DDB GL1 GL2*
58 persegueixas *DDB GL1 GL2 LGS*
59 plants] plors *DDB GL1 GL2 LGS*
60 tes] las *DDB*
63 «Pus *DDB GL1 GL2* | que aucells no mataries] no matáras aucells *DDB*
64 m'estimesses *LGS*
66-68 que ~ aimadeta?] «Que á sos falcons mata á festas / «Y no fa al tornar del bosch / «Ni un bes á sa amoroseta? *DDB GL1* ≈ s'amoroseta? *GL2 LGS*
71 un] «Son *DDB*
77 «Lluna *DDB* | diguias *DDB*
78 digau, *LGS*
79 «Pus *DDB GL1 GL2 LGS*
80 així] Tan *DDB GL1 GL2 LGS*
82 t'espera: *LGS*
83 ni havem] Pus no hem *DDB GL1*
84 en ~ reina,] «Jo en lo palau, tú en la selva, *DDB* ≈ tu en la selva; *GL1 GL2 LGS*
85 corrent] volant *DDB GL1 GL2 LGS*

43. *Violant.* Sinèresi.
49. *Violant.* Sinèresi.
50. *Joan.* Sinèresi.
65. *Joan.* Sinèresi.
81. *Joan.* Sinèresi.

a son rei, hermós estava
lo cel tot guarnit d'estrelles.

Trista està donya Violant,
tristeta encara que reina,
puix també sota el mantell
de púrpura té el cor penes,
com debaix d'una armadura,
com sota un gipó de seda.

Plorava donya Violant,
del rei don Joan l'ausència,
que més sos falcons estima
que ses carícies i festes.

—Ingrat, ingrat ets, oh rei,
puix per anar tras les feres
viuda i soleta en mon llit,
me deixes viuda i soleta!
¿Què t'han fet los aucellets
que de mort los perseguesques
sens enternir-te los plants
dels viudos que fan tes fletxes?
O no has tingut mai amors
o bé tens lo cor de pedra,
puix que aucells no mataries
si m'estimasses, lasseta!

¿Quin és l'espòs, rei don Joan,
que les carícies mai nega
als falcons, que al retornar
del bosc nega a sa aimadeta?
¿Quin és lo cavaller noble
que no envia a sa nineta
un patge lo més gentil
amb l'aucell primer que fletxa?
Mes si al mont va mon espòs
perquè una altra allí l'espera,
i si en lloc d'anar per caça
per amors se'n va a la selva,
lluna, no m'ho digues, no,
oh!, no m'ho digau estrelles,
puix mata la gelosia
així a nines com a reines.

Torna, torna, rei don Joan,
que aquí ta esposa t'espera;
ni havem d'estar per més temps
en lo bosc tu, aquí ta reina,
jo corrent sempre prop teu

90 d'ella: *LGS*
92 i els] «Dels *DDB GL1* Y dels *GL2 LGS* | rodegen,] cercan; *GL2* cercan, *LGS*
101 del cor li eixiren,] eixian del cor, *DDB GL1 GL2 LGS*
104 Barcelona, *DDB*
105 i congoixós so,] so y adolorit *DDB* só y adolorit *GL1* so y adolorit, *GL2 LGS*
108 matronas *DDB GL1 GL2*
113 Pus *DDB GL1 GL2 LGS* | que ~ escau,] que no plorar ja no saben *DDB* que plorar ja no saben *GL1 GL2* ≈ saben, *LGS*
116 —Ma] «Ay *DDB GL1* «¡Ay *GL2 LGS*
119 Mes *DDB GL1 GL2 LGS* | bras *DDB GL1 GL2 LGS*
121 caballers *GL1 GL2*
123 pus *DDB GL1 GL2 LGS*
128 amorosas: *DDB GL1 GL2*
130 granallas *LGS* | rojas *DDB GL1* roijas *GL2*

i tu fugint de mi sempre,
com fan la lluna i lo sol,
que quan del mar ix aquella
detràs de l'alta muntanya
s'amaga el sol fugint d'ella;
i quan fuig del cel la lluna
i els estels que la rodegen,
com rei en carro triomfal,
lo sol per lo cel passeja.—

Brillava entretant la lluna
platejant mar, monts i selves,
i els núvols lleugers corrien,
i el mar dormia en l'arena,
mentres la reina plorava,
recolzada en la finestra,
amb plors que del cor li eixien,
del rei don Joan l'ausència.

II

¿Per què toquen les campanes
de l'antiga Barcelona
amb trist i congoixós so,
com viudes que a l'espòs ploren?
¿Per què amb gemecs i alarits
van pels carrers les matrones,
regant amb plors les manetes
dels infants que en llurs pits popen?
¿Per què els menestrals honrats
i los qui esperons d'or porten,
puix que plorar no els escau,
en lloc de plorar sangloten?
Los fills diuen a llurs mares:
—Ma mareta, ¿per què plores?—
I les mares ploren més,
i no els saben dar resposta;
mes, posant-se'ls en lo braç,
a les finestres los porten
per veure los cavallers,
que des dels peus a les plomes
de l'elm, puix llur cor és negre,
porten també negres robes,
i negres les armadures,
sens blasons les banderoles,
i les adargues i bandes
sens divises amoroses;
per veure los consellers
que en lloc de gramalles roges,

131-132 sens ~ verguers,] Cotas de vellut vesteixan / Sens brodarias ni borlas / Y del consell los massers, *DDB* ≈ brodarías ≈ *GL1* ≈ Sens' brodarías ≈ *GL2* ≈ Sense brodarías ≈ *GL2*
133 verguers,] massers, *DDB GL1 GL2*
135 glassa negre *DDB* glassa negra *GL1 GL2 LGS*
136 doradas *DDB GL1 GL2*
138 ploran, *DDB GL1 GL2*
139 besos *DDB GL1 GL2*
140 aconsolan, *DDB* aconsolan. *GL1 GL2 LGS*
141 guardes] vetllas, *DDB GL1* guardas, *GL2 LGS*
142 Junts *DDB* | patrona, *DDB* Patrona, *GL1*
143 richs dossers *DDB*
144 la antigua *LGS*
145 també *DDB GL2* tambe *GL1* | pus *DDB GL1 GL2 LGS*
146 corona, *DDB GL1 GL2 LGS*
147 Pus *DDB GL1* Y *GL2 LGS*
148 ja, *LGS* | reposa; *DDB GL1 GL2 LGS*
149 Puix un] Pus en *DDB GL1 GL2 LGS* | carner] túmul *DDB GL1 GL2* túmbol *LGS*
151 llansan *DDB GL1*
152 de dol grogues,] olorosas, *DDB GL1 GL2*
153 Brillan *DDB GL1 GL2* | negre] brodat *DDB GL1* daurat *GL2*
156 Mort *DDB GL1 GL2*
165 greu] gran *DDB GL1 GL2 LGS*
169 nins,] noys *DDB GL1 GL2 LGS*
170 hasta *DDB* | popan. *DDB*
176 bronzo *DDB*
177 baix calat] Sota hermos *DDB GL1* Sota hermós *GL2 LGS*

sens pells d'ermí, ni rics ferros,
negres vestidures porten,
i del consell los verguers,
que del dolor comú en mostra,
cobertes de glasses negres
porten les daurades porres.
Llavors los infants al veure
tanta tristor també ploren;
mes amb llurs petons i festes
a llurs mares aconhorten.

Àngel del Senyor, que guardes
junt amb sa santa patrona
sota ric dosser de pedra
a l'antiga Barcelona,
plora també, puix ja freda
és de sos reis la corona:
puix don Joan que la portava
entre els reis morts ja reposa.
Puix un trist carner de marbre,
on entre lleugeres boires
d'encens i del fum que llencen
millars d'atxes de dol grogues,
brillen, en negre mantell
les temudes barres roges,
jau don Joan lo Caçador,
mort, perseguint una lloba,
mentre en son palau plorava
sa llarga ausència sa esposa,
la que ara com una estàtua
al peu del trist túmul plora,
que vetllen barons i comtes
los més grans de la corona,
fills d'hèroes tots, que en l'escut
porten escrites llurs glòries.

Per ço és tan greu lo dolor
de l'antiga Barcelona;
per ço toquen les campanes,
per ço ploren les matrones,
per ço ploren vells i nins,
i fins los infants que popen,
i los menestrals honrats
i los nobles barons ploren.

I es diu que fins l'àngel sant
que vetlla sobre les portes
de la casa de la vila
de bronze amb ales verdoses,
baix calat dosser de pedra

184 plora; *LGS*
185 Pus *DDB GL1 GL2 LGS* | son rey aquella, *DDB GL1 GL2 LGS*
187 esperances d'amor l'una] Eixa esperanza de amor *DDB* Esta esperansas de amors *GL1* ≈ amors, *GL2* L'una esperansas de amors, *LGS*
188 L'altra, *LGS* | esperanza *DDB*
D *Lo gayté del Llobregat DDB* Ø *GL1* Joaquim Rubió y Ors *LGS*

que li serveix de corona,
plegà un instant ses dos ales,
i de son dolor en mostra,
a Déu oferí una llàgrima
per l'antiga Barcelona
i per donya Violant
que al peu del mort espòs plora,
puix perdé aquella son rei
i son espòs la segona;
esperances d'amors l'una,
l'altra esperances de glòria.

Octubre de 1840

Tes.: *GL1 GL2 GL3*

*a.***1** XIX. / Don Joan lo Cassador. / Pag. 203 / Mort perseguint una lloba. *GL1* Pag. 257. / Don Joan lo Cassador. / Mort perseguint una lloba.*GL2* Don Joan lo Cassador. / Mort perseguint una lloba. / Pag. 242. *GL1*

2 loba *GL1* | morí *GL2*

4 XLIX, *edició de Barcelona del any 1534. GL1*

*a.***1**. He suprimit el reclam situador de la nota.

«Retornant-se'n [don Joan] en la ciutat de Barcelona caçava davant lo castell d'Orriol en lo bosc de fora corrent una lloba lo dit Rei morí en l'any mil CCCLXXXXVI [19 de maig] e prestament que fou mort la nova venc en Barcelona [...] e aprés tot açò lo cors del Rei fou aportat en la ciutat de Barcelona e fou soterrat en la dita ciutat.» Tomich, *Histories e conquestes dels Reys de Aragó,* fol. XLIX.

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el vintè de *DDB*, el vint-i-unè de *GL1* i el quaranta-cinquè de *GL2*.

Poema vintè de la sèrie publicada al *Diario de Barcelona*, es tracta d'una sublimació, en un gest característicament romàntic (Jorba 1995a: 44), de la funció poètica com a inspiració divina. Es tracta d'un tema nou molt car al romanticisme: «el tema de la poesia, o de la insatisfacció de l'artista o el de la missió del poeta, com a tema modern literari» (Jorba 2009: 65); «Joaquim Rubió i Ors [...] incorporà amb continuïtat el tema del poeta i de la creació poètica, com "A la poesia", del 1840 [...], a "Retorn a la poesia", a "Missió del poeta", o a "A ma cabanya", [...] tots els quals [Rubió i Ors i altres poetes de la Renaixença] beuen en les mateixes fonts que havien fet possibles els poemes i els altres textos, creatius o assagístics, amb què els romàntics coetanis del primer Rubió i Ors explicitaren les seves reflexions sobre el poeta i la poesia, en qualsevol de les seves manifestacions, i amb què contribuïren al capdavall a la mitificació de l'artista, i sobretot a la de l'artista escriptor» (Jorba 1997: 211). Joaquim Molas va incloure aquest poema a la seva antologia de poesia catalana romàntica (1965: 37-39) i va ser antologat per Grilli (1998: 431-432).

Observem que Rubió i Ors, en aquesta primera sèrie de poemes, solia datar-los el dia de la publicació, però en aquest cas, tot i la data d'agost, va ser publicat el dia 24 de desembre del 1840, el dia de la nit de Nadal.

Mètrica: 2 a^{10} b^{10} c^{6} a^{10} d^{10} c^{6} **1** a^{10} b^{10} c^{6} b^{10} d^{10} c^{6} **1** a^{7} b b c d e e c **3** a^{7} b a c d e e c **1** a^{7} b b c d e d c.

[23]

A la poesia

*a.***1** XXI. / *Agost de 1840*. *GL1*
5 l'home *DDB*
6 vol! *DDB* vol. *GL1*
7 palau] temple *DDB* | temple dels àngels;] palau del home, *DDB* palau dels ángels, *GL1 GL2*
8 obre la nau] la nau esten *DDB GL1 GL2*
9 al bes suau del] en forma de ala al *DDB GL1 GL2* | vent; *DDB*
10 ses ales com] de plomas sas *DDB GL1 GL2*
11 d'argent, dea] Deesa *DDB GL1 GL2* | així] aixi tambe *DDB* axi tambe *GL1* axi també *GL2*
14 que *DDB GL1 GL2* | Cel *DDB* | baxe *DDB GL1 GL2*
16 ta] l' *DDB GL1 GL2*
17 S'exalará *DDB* Se exalará *GL1*
19 Verge, *DDB GL1*
21 clara *DDB GL1*
23 Pus *DDB GL1 GL2*
24 rama *DDB*
26 la terra està lluny] Dista la terra *DDB GL1 GL2*
30 envenenat; *DDB*
31 puix ni arriben] Pus no tocan *DDB GL1* Pus ~ *GL2* | àligues] águlas *DDB*
32 nins disparades,] noyets tiradas, *DDB GL1 GL2*
33 foguerades] flamaradas *DDB*
34 estellat. *DDB*
35 Puja amunt, puix] Remóntat, pus *DDB GL1* | altura, *DDB*
38 llum, *DDB GL1*
40 Pus *DDB GL1 GL2* | sa morada,] son sagrari, *DDB*
41 l'encensari, *DDB*
42 d'envidia *DDB GL1 GL2*

Verge dels cants, divina poesia,
àngel de llum que a nostres penes portes
lo bàlsam del consol,
pren l'arpa d'or, la copa d'harmonia
amb què encensen a Déu l'àngel i l'home,
i al cel remonta el vol:

al cel, palau de Déu, temple dels àngels;
i com obre la nau ses blanques teles
al bes suau del vent,
i el cisne estén ses ales com dos veles,
d'argent, dea de l'arpa, així tes amples
ales de foc estén.

Estén tes ales i volant-ne canta,
com l'àngel que, ara puge al cel o en baixe,
canta sempre al Senyor,
i en pluja d'harmonia ta arpa santa
s'exhalarà, com un coet en pluja
de llumenetes d'or.

* * *

Vola, Verge; ni t'espante
la distància que et separa
d'eixa volta pura i clara,
com d'una hermosa lo vel;
puix més pel moixonet disten
dos brots d'una sola rama,
que per tes ales de flama
la terra està lluny del cel.

I en l'altura en què et col·loque
lo vol que daran tes ales
no tingues por, no, que et toque
ningun tir emmetzinat;
puix ni arriben a les àligues
fletxes per nins disparades,
ni entela amb ses foguerades
l'Etna lo cel estelat.

Puja amunt, puix hi ha una altura
fins on los llampecs no arriben,
i on s'espargeix molt més pura
del rei dels astres la llum;
fins a la qual tan sols pugen,
puix té allí Déu sa morada,
los olors de l'encensada,
mes no d'enveja lo fum.

44 olvidat *DDB GL1 GL2* | d'est *GL1* | olvida; *DDB GL2* olvída; *GL1*
45 vida *DDB* vol. *GL1*
46 cantar; *DDB GL1 GL2*
48 Sens mirarne *DDB GL1 GL2*
49 bruts gorgs] brenyas *DDB GL1 GL2* | s'arrossega *DDB* se arrossega *GL1*
50 d'argent fos] de cristall *DDB GL1 GL2*
51 canta *DDB GL1 GL2*
54 plors, *DDB GL1*
55 olvida *DDB GL1 GL2*
56 olvidarne; *DDB* olvidarne, *GL1 GL2*
57 cantarne *DDB GL1 GL2*
58 lo moixó al de] l'aucell entre *DDB* l'aucell al de *GL1* lo aucell al de *GL2*
D *Lo gayté del Llobregat DDB Ø GL1*

Àngel dels cants, sí, remonta't
i oblida't d'eix món que oblida;
busca en Déu que és font de vida,
més vida per més cantar:
i com lo cisne navega
sense mirar si sa sombra
sobre bruts gorgs s'arrossega,
o d'argent fos sobre un mar,

vola tu, i volant-ne canta,
sens cuidar de que ta troba
pura com Déu, com Déu santa,
arranque xiulets o plors;
que el geni a qui el món oblida
dret té lo món a oblidar-ne,
i a l'abric de Déu cantar-ne,
com lo moixó al de les flors.

Agost de 1840

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-unè de *DDB*, el divuitè de *GL1* i el trentè de *GL2*.

Poema vint-i-unè i últim de la sèrie publicada al *Diario de Barcelona*, és un romanç-balada sobre l'amor trobadoresc que incideix en l'aspecte més espinós dins la moral romàntica conservadora de la poesia trobadoresca: el consentiment de la dama sovint casada a l'amor del trobador.

Mètrica: 28 a^7 b' c b' **1** a^7 b' c b' d b'.

[24]

Romanç

L **1-5** Dezirer ~ *chantar...*] Per quo soven ma cara s' muella / Ab l'aigua que nays de mon vis. *Guillem Uc d'Albi*. *DDB*

2 d' espaven *GL1*

4 faillimen. *GL1*

5 *chantar...*] *chantar... // Per quo soven ma cara s' muella / Ab l'aigua que nays de mon vis.* Guillem Uc d'Albi. Atressí quo l' laupartz... *GL1*

*a.***1** XVIII. / *Desembre de 1840*. *GL1*

4 cigarra? *DDB*

9 Antes *DDB GL1*

13 castell *DDB GL1 GL2*

14 t'escalfas, *GL2*

15 vassalls,] llebrers *DDB* llebrers,*GL1*

17 antes, *DDB GL2* antes *GL1*

18 dolces, com la mel,] Tristas, com la nit, *DDB GL1*

19 fades] bruixas *DDB GL1 GL2*

20 esmeralda *DDB GL1*

22 pels] per *DDB*

23-24 ubriacant-los ~ Morgana;] Ø *DDB* ~ Oger ~ *GL1 GL2*

25 valent *DDB*

29 pensatiu *DDB GL1 GL2*

30 llamas *DDB*

31 ni ens parles] ns' parlas sols *DDB GL1*

32 ni] Y *DDB GL1* | tonades.] baladas. *DDB GL1*

34 montanya *DDB GL2*

35 de les ninetes fuges,] fujas de las ninetas *DDB GL1*

L. *Albertet de Sisteron*. Albertet de Sisteron (1194-1122). La citació és extreta de Raynouard 1820: 16. Pel que fa al lema de *DDB*, també a *GL1*: Guillem Uc d'Albi: «Perque soven ma cara·s muella / Ab l'aigua que nays de mon vis» (Appel 1890: lxix). La citació és extreta de Raynouard 1820: 200.

5. *al vent*. Esmeno, d'acord amb les anteriors lliçons, «el vent».

24. Es tracta d'Ogier el Danès, el cavaller del cicle èpic de Carlemany. Al *Roman d'Ogier* del segle xv és portat per la fada Morgana a l'illa d'Avalon (Poulain-Gautret).

Dezirer n' hay qu' anc hom no l' hac maior,
mas so ric pretz mi fai tan d' espaven,
qu' ieu no l' aus dir mo mal ni ma dolor,
tan tem de far contra lei failhimen.
Albertet de Sisteron. *Bon chantar…*

—¿Per què plores, trobador,
lo de la gorra de grana,
lo de l'arpa de marfil
amb l'argentada cigala?

¿Per què penja sempre al vent,
que entre les cordes de plata
sembla una verge que plora,
ta arpa endolada en l'espatlla?

Abans alegretes cobles
de nit i dia cantaves;
ara cantes sols de nit
i tristes trobes sols cantes;

i quan puges al castell,
i en la llar del foc t'escalfes
rodejat de mos vassalls,
de mos patges i mes dames,

en lloc de contà'ns, com ans,
dolces, com la mel, balades
de fades que en llurs palaus
de diamants i esmeraldes

tancaven als paladins
pels qui d'amor sospiraven,
ubriacant-los amb carícies,
com fiu amb Otger Morgana;

i de cavallers valents
que amb llurs armes encantades
dracs i gegants combatien
per deslliurar a una dama,

passes les nits pensatiu,
mirant les flames com ballen,
i ni ens parles d'amoretes
ni ens cantes d'amor tonades.

¿Per què amb los aucells te'n vas
a plorar en la muntanya,
i de les ninetes fuges,
i de tos amics t'amagues?

39 escrivint] Copiantne *DDB GL1*
42 mullabas *DDB*
43 flors,] flors *DDB*
44 cors ~ flames.] Liras y cors hi pintabas. *DDB* ≈ pintavas. *GL1* Flamas y cors hi pintavas. *GL2*
48 plata,] plata, / Y vestir en lloch de panyo / Brunyit ferro ó duras mallas, *DDB*
49 cavaller,] caballer *DDB GL2*
50 cigarra *DDB*
52 posada, *DDB GL1*
54 dolces] tristas *DDB*
55 distregue en la llar] distregues com sols, *DDB GL1* distregues, com sols, *GL2*
56 Mirant *DDB GL1 GL2*
60 la cigala argentada.—] l'argentada cigarra.— *DDB* l'argentada cigala.— *GL1 GL2*
61 trobador *DDB GL1*
63 vergonyos, *DDB*
67 moixonets] aucellets *DDB GL1 GL2*
68 queixar-me] plorar *DDB* cantar *GL1* | montanya, *DDB*
69-72 si ~ ulls] Y se men va desolat / Lo cor *DDB* Si ambiciono ~ *GL1 GL2* ~ van ~ volerho ~ *GL1*
74 clavada *DDB GL1*

57. *poeta*. Sinèresi.

Jo sé qui dos nits atràs
te sorprengué en ta cabanya
escrivint una cançó
amb lletres d'or i pintades,

i que amb plors lo pergamí
al copiar-la mullaves,
i en lloc de pintar-hi flors,
cors hi pintaves i flames.

Si plores perquè no tens
palaus en lloc de cabanyes,
i perquè en lloc de la gorra
no pots cenyir elms de plata,

jo t'armaré cavaller,
i faré que la cigala
que en ta airosa gorra brilla
brille sobre l'elm posada;

amb tal que al castell quan puges
nos cantes dolces balades,
i no et distregue en la llar
mirar les flames com ballen;

i amb tal que no plores, poeta,
lo de la gorra de grana,
lo de l'arpa de marfil
amb la cigala argentada.—

I lo discret trobador,
amb més sospirs que paraules,
baixant lo front vergonyós
i tímid puntejant l'arpa:

—Si ploro —li respongué—
i no canto com cantava,
i amb los moixonets me'n vas
a queixar-me en la muntanya;

si enyoro rics castells,
i blasons i dures malles,
i se me'n van, sens voler-ho,
los ulls tras un elm de plata,

és perquè tinc en lo cor
una fletxa d'or clavada,
i per ses llagues tan sols
són les llàgrimes dolç bàlsam:

77 que *GL1 GL2*
82 ser *DDB* | dea] Deu *DDB*
84 aras, *DDB*
85-86 ploro, ~ salta,] ploro nit y jorn / Y canto d'amor baladas; / Per ço tras las armaduras / Desolat mon cor se llansa; *DDB*
87 parlar-hi *DDB GL1*
91 alçant] Alsantlo *DDB GL1*
94 cigarra, *DDB*
95-96 lo ~ grana;] Ø *DDB*
99 fit *DDB*
103 Pus *DDB GL1 GL2*
104 cantan *DDB*
107 ais] i*ays*! *DDB*
108 arpa; *DDB GL1 GL2*
110 amas *DDB*
115 de fades a ses històries,] Y á sas historias de bruxas, *DDB GL1* ≈ bruixas, *GL2*

és perquè la nina a qui amo,
com la lluna als estels, guanya
en hermosura i riqueses
a les sultanes de l'Àsia;

i que sols de genollons
deu ser, com dea adorada,
i és profanar-la cremar
encens d'amor en ses ares.

Per ço ploro, per ço al veure
armadures mon cor salta,
i per ço quan vull parlar-li
caic de primer a ses plantes.—

—Molt noble és l'astre que adores
—respongué l'hermosa dama
alçant i dant a besar
al trobador sa mà blanca—:

molt noble és l'astre que adores,
trobador de la cigala,
lo de l'arpa de marfil,
lo de la gorra de grana;

però no tant que no pugues,
si és que fins a tu s'abaixa,
mirar-la de fit a fit,
com al sol en la muntanya.

Ama-la així, trobador,
com l'has amada fins ara,
puix si pugen fins al cel
los cants que els rossinyols canten,

bé poden fins a una reina,
quant més a una castellana,
pujar los ais de ton cor
i los divins tons de ta arpa,

i estigues cert que per rica
que sia la nina a qui ames,
perquè la cante i l'adore
una arpa i un cor li falten.—

I es diu que des d'aquell jorn
tornà a ses dolces balades,
de fades a ses històries,
i a ser volgut de les dames

118 cigarra. *DDB*
D *Lo gayté del Llobregat DDB Ø GL1*

l’enamorat trobador
de l’argentada cigala.

Desembre de 1840

Tes.: *DDB GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el quinzè de *DDB*, el vintè de *GL1* i el quaranta-novè de *GL2*.

T torneig] torneig. *Balada*. *DDB*

Poema quinzè de la sèrie publicada al *Diario de Barcelona*, és una balada d'ambient cavalleresc situada a Barcelona i al Llobregat, amb les seves platges i cabanyes. Va aparèixer publicat el 23 d'abril del 1840, diada de sant Jordi.

Mètrica: **2** a^7 a^7 a^7 b'^4 **2** a^7 a^7 a^7 c'^4 **2** a^7 a^7 a^7 d'^3 **2** a^7 a^7 a^7 $e'^{3/4}$ **2** a^7 a^7 a^7 $f'^{4/3}$ **2** a^7 a^7 a^7 $g^{4/3}$ **1** a^7 b' b' c d e' e' c.

[25]

La reina del torneig

L **1** cor, *DDB*
2 é] E *GL1 GL2* | é] e *GL1*
*a.***1** XX. / *Abril de 1840*. *GL1*
5 dia, *DDB*
7 i bornar en ell] En lo cual bornar *DDB*
9 cavalgada *DDB* | era] era, *DDB*
11 vent, *DDB* | lleugera, *DDB*
12 rey *DDB*
13 dorada *DDB GL1*
14 cavalgada, *DDB*
19 brillant, *DDB GL1* brillant *GL2*
20 pols *DDB*
22 valorós *DDB* valoros *GL1 GL2*
26 vegada, *DDB* | ufanas, *DDB*
28 jorn; *DDB*
31 l'estrella] lo estel *DDB* | més] molt mes *DDB*
33 s'estrellaren, *DDB*
34 bocins] micas *DDB GL1*

L. *Pistoleta*. Pistoleta (segle XIII): «Domna, mon cor e mon castel vos ren / e tot quant ai, car etz bella e pros;» *Ar agues eu mil marcs de fin argent* (Niestroy 1914: núm. IX). Potser Rubió i Ors va treure aquesta citació de la *Crusca provenzale* d'Antoni de Bastero (1724), que sabem que va consultar (Menéndez y Pelayo 1889: 20), ja que no es troba a Raynouard (1816, 1817, 1818, 1819, 1820) com la resta de versos de trobadors.

L. *la platja serpentina*. Citació quasi literal d'Aribau: «veig del Llobregat la platja serpentina».

Dompna mon cor é mon castel vos re,
é tot cant ai, car es bella é pros.
Pistoleta.

Per la platja serpentina
del Llobregat una nina
amb sa mareta camina
a la ciutat,

que era de sant Jordi el dia
i en ella torneig hi havia,
i bornar en ell devia
Alfons lo gran.

Brillant la cavalcada era
i d'Aragó la bandera
onejava al vent lleugera
en mans del rei,

que amb sa armadura daurada
brillava en la cavalcada,
com la lluna platejada
entre els estels.

Ja els elms de plata llustrosos
i els escuts d'or més famosos
salten, brillants, en mil trossos
per la pols,

per provar qui en aquell dia
lo més valerós seria
que la reina elegiria
dels amors.

Moltes nines catalanes
creien tal vegada ufanes
ser del torneig soberanes
aquell jorn,

mes a on ve del pla la filla
tota hermosura s'humilla,
com l'estrella que més brilla
prop del sol.

Moltes llances s'estellaren;
molts elms a bocins saltaren;
molts barons amb sang regaren
lo palenc;

mes d'entre ells sols la nineta,

42 proclamaba *DDB* proclamava *GL1 GL2*
44 vencedor, *DDB*
46 bella! *DDB* bella; *GL1 GL2*
47 mes la] Pus lo *DDB* Pus ~ *GL1 GL2*
48 «N'es *DDB* N'es *GL1* | sol; *DDB*
49 avui] un jorn *DDB GL1 GL2*
51 serà demà ma] Molt be mereix ser *DDB GL1 GL2*
52 castells!» *DDB*
60 tornaba: *DDB*
64 ploraba! *DDB*
D *Lo gayté del Llobregat DDB* Ø *GL1*

d'amagat de sa mareta,
dava una que altra ulladeta
al més valent.

Ja lo torneig s'acabava,
i un rei d'armes proclamava,
i Maria coronava
al vencedor;

i el vencedor a l'orella:
—Gràcies —li deia—, oh ma bella:
mes la que entre tanta estrella
és un sol:

la que avui per sa bellesa
fou d'un torneig principessa,
serà demà ma comtessa
en mos castells.—

I aquell mateix jorn Maria
de sa mare es despedia
i amb corona d'or cenyia
sos cabells.

I l'endemà del torneig
del Llobregat per la platja,
sense sa filla una mare
a sa cabanya tornava.
Quan pensava en sa *comtessa*
lo goig li arrancava llàgrimes,
mes quan pensava en sa *filla*
de dol la trista plorava.

Abril de 1840

Tes.: *GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el dinovè de *GL1* i el trenta-novè de *GL2*.

Poema publicat per primer cop a l'edició de *Lo Gaiter del Llobregat* del 1841, té un caire religiosoespiritual que cada cop sovintejarà més en l'obra del poeta. Vol combatre el defalliment espiritual i l'escepticisme. El 1844 va publicar un poema en castellà titulat «Confianza en Dios» (*La Fe*, I, p. 110-113, de Palma) que no és una traducció ni té res a veure amb aquest.

Mètrica: 18 a^{10} b a b **4** a^{7} b^{7} a^{7} b^{7} c^{7} c^{10} **2** a^{7} b b c d e e c **1** a^{7} b a c d e d c **2** a^{7} b b c d d e c.

[26]

Confiança en Déu

*a.***1** XIX. / *Febrer de 1841. GL1*
2 colltorça] doblega *GL1 GL2*
6 ramas *GL1 GL2*
8 lo ~ l'arbre] la tempestat que l' *GL1* ≈ 'l *GL2*
11 esqueixos] trossos *GL1 GL2*
12 pel ~ errant.] van tristas divagant. *GL1* va trista divagant. *GL2*
16 Canta l' moxó *GL1* Canta 'l moxó *GL2*
17 pintadas boyras *GL1 GL2*
18 se'n ~ ajogassades.] Rodan pel cel com vols de papallonas *GL1* ~ van jogant pels ayres á bandadas. *GL2*
20 ruixims d'estels,] Sens color blau *GL1 GL2*
21 mar, *GL2* | sepultura *GL1*
22 doran *GL1*
24 vetllant] Que vetllan *GL1 GL2* | capots mig] capas *GL1 GL2*
25 Alsan *GL1 GL2* | fosca *GL1 GL2*
26 pel vent, *GL1*
29 alguna *GL1 GL2*
33 a l'avançar] al sentarse *GL1 GL2*
34 d'escarlata *GL1 GL2*

L. *Guillems d'Autpol*. Guilhem d'Autpol (segle XIII): «Ieu si qui dorm mentre qu'a merce pren / Dieus peccadors! Que·l iorns ven apres l'alba.» *Esperansa de totz ferms esperans* (Oroz Arizcuren 1972: núm. XVIII). La citació és extreta de Raynouard 1819: 476.

20. *diamants*. Sinèresi.

Leusi qui dorm…
…qu' el jorns ven apres l' alba.
Guillems d'Autpol. *Esperanza de totz…*

Al faltar-li lo sol, aire o rosades
se colltorça en son tronc l'encesa flor,
i son cast vel de fulles matisades
perd sa bellesa, son vernís i olor.

Calla l'aucell quan vent i forta pluja
sacuden en les branques son dolç niu,
i estarrufa ses plomes i s'enuja
contra lo torb que en l'arbre el té cautiu.

Perd sos colors la boira vaporosa
al fugir tras los monts lo sol brillant,
i com un vel que a esqueixos una hermosa
al vent llançà, pel cel va trista errant.

Mes torna a eixir l'astre d'or
tras la borrasca i la nit
i aixeca son front la flor,
i el moixó canta eixerit,
i les boires pintades
se'n van volant per l'aire ajogassades.

Sense cintes de perles i llum pura,
ruixims d'estels, ni resplendents diamants
oneja el mar com drap de sepultura,
quan no el dauren del sol los raigs brillants.

Tristos los monts, com mudes sentinelles
vetllant en llurs capots mig emboçats,
alcen, coberts de fosca, a les estrelles
llurs fronts batuts pels vents, pels llamps cremats.

Trist és lo cel quan l'argentada lluna,
com reina en son dosser, no brilla en ell,
ni en son vel resplendeix estrella alguna,
ni l'alba el pinta d'or, blau i vermell.

Mes torna prest l'astre d'or
a dar al món sa llum grata,
i a l'avançar vencedor
entre núvols d'escarlata,
amb son resplendor dona
blau al cel, verd al mont i argent a l'ona.

Oh tu mortal, lo qui en arrugues portes
escrit en l'ample front ton fat cruel;

39 mortas *GL1 GL2*
40 dels homes i] de tot y fins *GL1 GL2*
42 entela ton front *GL1 GL2*
43 l'afany] l' pesar *GL1* 'l pesar *GL2*
44 sols! *GL1*
46 passà ja] passat ha *GL1 GL2*
47 la ~ de] aixeca la roca sobre *GL1 GL2*
50 un aucell] lo aucellet *GL1*
51 Deu *GL1 GL2* | ánima *GL1 GL2*
52 sant ardor,] son valor *GL1 GL2*
54 Pus *GL1 GL2* | tirs] trets *GL1 GL2* | on regna] ahont está Deu *GL1* hont está Deu, *GL2*
55 són] Som *GL2 GL3*
58 lluitat;] peleat; *GL1 GL2*
59 pus *GL1 GL2*
60 resisteix del llebeix] Se resisteix del cers *GL1 GL2*
61 espera *GL1 GL2*
63 ja que] Pus *GL1 GL2* | la lluita és llarga] llarga es la batalla *GL1 GL2* | fera *GL1 GL2*
64 llaurers *GL1*
66 cavall ~ pels] Com un caball sens fre y ab *GL1* ≈ sens' ≈ *GL2*
67 tascas *GL1 GL2*
68 la] lo *GL1 GL2*
69 Pus *GL1 GL2*
70 salvament *GL1 GL2*
71 Inclemencia *GL1 GL2*
73 Pus *GL1 GL2* | se ofega *GL1*
74 baix] en *GL1 GL2*
75 en va espera, *GL1 GL2*
76 mai queda] queda may *GL1 GL2*
77 Pus *GL1 GL2*

55. *són*. Esmeno «Som».

tu que al mirar tes esperances mortes,
dubtes de tot, dels homes i del cel.

Tu que insultes a Déu, flor d'un sol dia,
perquè ton front entela un poc de pols;
perquè l'afany d'una hora ta alegria
mata en ton cor per un moment tan sols;

alça ton front, com alça sa corona
de fulles l'arbre quan passà ja el vent,
com la roca alça per damunt de l'ona
son cap a on l'ona rodolà un moment.

Ton front aixeca, i amb la mà posada
sobre ton cor, com un aucell covard,
invoca a Déu, i ta ànima, inflamada
en sant ardor, despreciarà lo dard

que llance contra tu la sort amarga;
puix sos tirs contra el cor on regna Déu,
són com los dards que boten en l'adarga
i espuntats cauen de l'arquer al peu.

Alça ton front, no fugis la batalla
ni llances l'arma sense haver lluitat;
guerreja i resisteix, puix fins la palla
resisteix del llebeix al dur embat.

Guerreja i resisteix, sofreix i espera,
i el Senyor premiarà ton noble esforç,
ja que quant més la lluita és llarga i fera,
més grats són los llorers als vencedors.

No desmaies per més que en les borrasques,
cavall sens fre i ferit pels esperons,
vole ta nau a rompre's en les tasques,
i veges baix tos peus la mar sens fons;

puix sempre et guardarà la Providència
una post per sortir a salvament,
a pesar de la fosca i la inclemència,
dels núvols, de les ones i del vent.

Puix dona Déu ses mans a qui s'ofega,
i abriga a qui té fred baix son mantell:
no espera en va, mortals, qui en ell espera,
ni mai queda vençut qui creu en ell.

Puix si un moment batalles, trist, amb l'ona;
si el fat amb freda mà oprimeix ton pit;

79 trona *GL1*
82 front *GL1 GL2* | pur al pintar-se,] al reflectarse, *GL1 GL2*
85 mullada] pintada *GL1 GL2*
87 aquesta *GL1 GL2* | vida *GL1 GL2*
89 se alsa *GL1*
90 bronse *GL1 GL2*
91-92 los ~ doblega;] Passa l' best y la doblega; / La toca l' sol y la crema; *GL1* Lo toca 'l sol y lo abrasa; / Passa 'l best y lo doblega; *GL2*
95 Corren] Rodan *GL1 GL2*
96 onejants,] de plata; *GL1 GL2*
97 Sobre *GL1 GL2*
98 pelat, *GL1 GL2*
99 rebenten] se esqueixan *GL1*
101 més s'argenten] se platejan *GL1*
102 quan] Mes quant *GL1* | llur] lo *GL1*
103 Pus *GL1 GL2*
104 l'ona *GL1 GL2*
105 ¿L'home *GL1 GL2* | blassona *GL1*
108 la *GL1 GL2*
113 vaporosas *GL1 GL2 GL3*
114 que els] Y los *GL1 GL2* | feréstecs] adustos *GL1 GL2*
115 Pus *GL1 GL2* | aucells *GL1 GL2*
118 monts, *GL1*
119 ¿serà] Es *GL1* | nos *GL1*
121 timó amb què guiar-nos] una ancla en que apoyarnos *GL1 GL2*
122 D'esta *GL1*

96. *lleons*. Sinèresi.
113. *vaporoses,*. Esmeno «vaporosas».

si de ton cap entorn llampega i trona,
i vas errant perdut en fosca nit;

prest tornarà l'astre d'or,
i en ton front, pur al pintar-se,
saltarà de goig ton cor
i ton cap tornarà a alçar-se,
com la mullada rosa
s'aixeca tras la pluja més llustrosa.

És l'home en aqueixa vida,
com lo palmer d'ampla fulla
que s'alça, com una agulla
de bronze, enmig del desert:
los besos del sol l'abrasen;
passa el vent i lo doblega;
ve un mar d'arena i l'ofega
i ella alça sempre el front verd.

Corren les ones furioses,
com lleons amb crins onejantes,
damunt les roques verdoses
de front brillant i pelat;
mes les onades rebenten
i a morir van en la platja,
i les roques més s'argenten
quan més fort és llur embat.

Puix si els palmers i les roques
són forts contra el vent i l'ona,
¿l'home, que de rei blasona,
més que elles fort no ha de ser?
¿Per què com lleugera espiga
ha de doblegar sa testa
l'home a la sort enemiga
que a combatre'l ve primer?

¿No valem més per ventura
que los aucells i les roses,
que les boires vaporoses,
que els monts de feréstecs fronts?
Puix si als moixons dona plomes
Déu i a les flors rica tinta,
i als núvols d'or i argent pinta,
i vesteix de verd los monts;

¿serà possible que ens deixe
sense escut amb què abrigar-nos,
sense timó amb què guiar-nos
d'eixa mar contra els embats?

124 covards,] ingrats, *GL1 GL2*
129 l'afany] l' pesar *GL1* 'l pesar *GL2*
131 Pus *GL1 GL2*
132 y *GL1 GL2* | mirarse *GL1 GL2*
135 mullada] pintada *GL1 GL2*
D Ø *GL1*

¿I com sent ell lo qui envia
los mals, podem, covards, creure
que al combat dur-nos podria,
monarca injust, desarmats?

* * *

Oh!, no insultes a Déu, flor d'un sol dia,
perquè entela ton front un poc de pols;
perquè l'afany d'una hora ta alegria
mata en ton cor per un moment tan sols;

puix t'allargarà el Senyor
sa mà i, en ella al mirar-se,
saltarà de goig ton cor,
i ton cap tornarà a alçar-se,
com la mullada rosa
s'aixeca tras la pluja més llustrosa.

Febrer de 1841

Tes.: *GL1 GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-cinquè de *GL1* i el cinquanta-sisè de *GL2*.

Poema publicat per primer cop a l'edició de *Lo Gaiter del Llobregat* del 1841, dedicat a la poeta Maria Josepa Massanés i Dalmau (1811-1887), amiga de Rubió i Ors i de Tomàs Aguiló (Mas i Vives 1999a: 81-84 i pàssim), que va escriure sobretot poesia en castellà (*Poesías*, 1841), però també en català (*Respirall. Poesies catalanes*, 1879) i va ser premiada als Jocs Florals del 1864 (sobre la poeta, podeu consultar la tesi doctoral de Sara Pujol *Vida y obra de Josefa Massanés*, URV). És possible que el poema, seguint el costum de saló de l'època, formés part d'un àlbum regalat a la poeta arran del seu aniversari (vegeu Domingo 2013a). Al·ludeix a la particularment desgraciada biografia de Massanés, que va perdre la mare als cinc anys, el 1830 va ajudar el seu pare, el militar liberal Josep Massanés, a escapar a França durant la repressió i va haver de viure amb els avis, treballant en broderia per mantenir la família. Vinculada a la Societat Filodramàtica, *El Vapor*, *El Guardia Nacional* i *La Religión*, no es va casar fins al 1843 (*Diccionari biogràfic de dones*). La seva relació amb Rubió i Ors va ser prou estreta perquè la poeta intercedís a favor seu en el difícil prometatge amb Elisea Lluch. Com explica Rubió i Ors, la va conèixer arran de l'àlbum elaborat el 1840 per a la regent Maria Cristina quan els seus companys li van encomanar invitar la poeta a participar-hi (*Biografia:* 16): «Honrado por mis compañeros con el encargo de invitar a D. Josefa Massanés para que tomara también parte en la redacción del mismo tuve el gusto de entablar con ella relaciones de atención y cortesía que no tardaron en convertirse en afectuosa amistad que no terminó hasta su muerte.» Massanés era membre honorària de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona des del 1838 (Rossich 2019: 118; *CoA*).

El 1841 Josep Rubió va publicar un volum de *Poesías* de Josepa Massanés, del qual es conserva l'original manuscrit d'impremta, així com els comptes de liquidació, a l'ALR (BC ms. 9658). Massanés i Rubió i Ors van mantenir una notable correspondència que s'estén des del 1841 fins al 1858 però que es concentra entre el 1841 i el 1843, de la qual es conserven trenta-cinc cartes de la poeta a l'ALR (BC ms. 9674), on aquesta, en un to sovint deseixit, l'anomena «Quimet».

Mètrica: 12 a^{10} b^{10} c^{4} d^{6} b^{10} c^{4}.

[27]

A donya Josepa Massanés en sos dies

*a.***1** XXV. / *Mars de 1841*. *GL1*
1 molsa,] rosas *GL1* rosas, *GL2*
2 d'estels que brilla] brillant estel que *GL1* estel que roda *GL2*
3 lo cercle d'or,] Llisca pel cel, *GL1* Com un mon d'or, *GL2*
6 mai l'amargor.] Jamay lo fel. *GL1* Lo amarch licor. *GL2*
8 Ompliu *GL1 GL2*
10 mia *GL1*
13 Pus *GL1 GL2* | es nina ella *GL1 GL2* | débil *GL1 GL2*
17 al manco *GL1 GL2* | ella *GL1 GL2*
19 dolors: *GL1*
23 dol,] foch *GL1 GL2*
25 aquesta *GL1 GL2*
26 Hont *GL1 GL2* | galeots *GL1 GL2*
31 deixantne l' *GL1* | timó *GL1 GL2*
34 calma *GL1 GL2*
35 Dará cantant *GL1 GL2*
36 lloors. *GL1*
37 Oh!,] Ah! *GL1* | Amiga: *GL1* | pus *GL1 GL2*
41 flagel·la] castiga *GL1 GL2*
43 homens *GL1 GL2*

1. *suau*. Sinèresi.
20. *poeta*. Sinèresi.
35. *criatures*. Sinèresi.

Com riu que corre suau en llit de molsa,
o com d'estels que brilla en nits serenes,
lo cercle d'or,
així corren, amiga,
tranquils tos jorns, ni proves de les penes
mai l'amargor.

Oh Vós, lo qui les urnes de la vida
ompliu, segons los vostres intents savis
de mel o fel!
Ompliu de fel la mia,
amb tal que ella banyar puga sos llavis
en dolça mel.

Puix ella és nina i dèbil, i no sempre
té un amic prop amb qui poder partir-ne
son dolor greu;
un amic que una llàgrima
puga almanco, quan plora ella, oferir-ne
a Vós, mon Déu.

Lluny d'ella los dolors, vostra alè santa
aparte de son cor ardent de poeta
la tempestat:
prou ha sofert fins ara;
prou sos bells ulls los plant de dol, lasseta!,
han entelat.

Feu, oh Senyor!, que aqueixa mar traidora
on, com vils galeots, de nit i dia
los rems torcem,
llisa sia a sa barca
més que un mirall; oh!, feu que dòcil sia
l'ona a son rem.

I deixant lo timó, sa mà cansada
prendrà la lira, gerro de dolçures,
copa d'olors,
i del mar en la calma,
cantant darà consols a les criatures
i a Vós llaors.

Oh!, canta, amiga!: i puix Déu t'inspira,
al cor dels àngels que son himne entona
uneix ta veu,
i canta sa justícia
que flagel·la als inics, que palmes dona
al qui en ell creu.

Canta, i los homes, rics en amargures

44 ansiosos *GL1 GL2*
46 acora] devora *GL1 GL2*
47 lo riu de tos cants] tos célichs cantars *GL1 GL2*
52 bebia *GL1 GL2*
53 convertida *GL1 GL2*
55 Amiga: *GL1*
58 pus *GL1 GL2*
59 cel, *GL1*
61 pus *GL1 GL2*
64 pus *GL1 GL2*
67 vulla! *GL1 GL2*
69 rigor:] rigor; *GL1*
72 ta lira] Las cordas *GL1 GL2*
73 perque *GL1 GL2*
76 en dolça pau lliscassen] Carreguessen en calma *GL1* Relliscassen ≈ *GL2*
77 Axi *GL1 GL2* | fi,] fi *GL1*
78 sentir] provar *GL1 GL2*
D *Ø GL1*

44. *ansiosos*. Sinèresi.
62. *un àngel*. Al·ludeix a la mare morta quan Massanés tenia cinc anys.
65. *un pare*. Tornat de l'exili amb l'amnistia del 1933.

i en conhorts pobres, de conhorts ansiosos,
a tu vindran,
i l'ànsia que els acora
en lo riu de tos cants melodiosos
apagaran,

com un jorn, mort de set, de Déu lo poble
entorn la roca a on de Moisès la vara
obrí una font,
amb tant afany bevia,
que en suor convertida, l'aigua clara
tornava el front.

Oh!, canta, amiga: el jorn de les borrasques,
les nits de dol, les hores de tristesa
han ja passat;
no tornaran, puix brilla
per tu en lo cel amb tota sa bellesa
l'arc matisat.

No tornaran, puix hi ha en lo cel qui pregue
per tu al Senyor, un àngel que t'empare
amb sant escut;
puix tens per consolar-te,
il·lusions i amics, l'amor d'un pare
i ta virtut.

I si tornassen —lo que Déu no vulla—,
jo partiria amb tu, si ho permetesses,
lo seu rigor:
jo al rem m'aferraria
perquè tu puntejar sens por poguesses
ta lira d'or;

i perquè, com un riu que entre flors corre,
o com estel brillant que en nits serenes
llisca pel cel,
en dolça pau lliscassen
així tos jorns sens fi, sens de les penes
sentir lo fel.

Març de 1841

Tes.: *GL1 mDiB GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-setè de *GL1* i el cinquanta-novè de *GL2*.

Poema publicat per primer cop a l'edició de *Lo Gaiter del Llobregat* del 1841, va ser escrit per tancar el volum i en certa manera també tanca l'imaginari al voltant del gaiter, el Llobregat i la cabanya, malgrat que Lo Gaiter del Llobregat va acompanyar Rubió i Ors tota la vida com a aspecte fonamental de la seva construcció biogràfica. El poema és un comiat per la fatiga del poeta, deguda a la minsa recompensa per l'esforç, que es retira per renovar forces mentre espera veure créixer els fruits de la seva tasca. Antoni Rubió i Lluch interpreta el poema de la següent manera (1902: xlv): «Lo poeta, segons ell, en sa missió alta i divina no devia mai conèixer lo descans, com lo guerrer, que fins dorm armat lo somni de pau en la sepultura, i eixa missió cantada amb lamartiniana tendresa en ses estrofes *A ma Cabanya*, nou retorn a la poesia amb crits d'*excelsior*, se troba expressada tal com la sentia en aquells versos del dolç poeta de Nimes que retrau com lema en lo començ de la composició.»

Com diu Manuel Jorba, es tracta d'un tema nou molt car al romanticisme (2009: 65): «el tema de la poesia, o de la insatisfacció de l'artista o el de la missió del poeta, com a tema modern literari». I, pel que fa a *Lo Gaiter*, concreta (1997: 211): «Joaquim Rubió i Ors [...] incorporà amb continuïtat el tema del poeta i de la creació poètica, com "A la poesia", del 1840 [...], a "Retorn a la poesia", a "Missió del poeta", o a "A ma cabanya", [...] tots els quals [Rubió i Ors i altres poetes de la Renaixença] beuen en les mateixes fonts que havien fet possibles els poemes i els altres textos, creatius o assagístics, amb què els romàntics coetanis del primer Rubió i Ors explicitaren les seves reflexions sobre el poeta i la poesia, en qualsevol de les seves manifestacions, i amb què contribuïren al capdavall a la mitificació de l'artista, i sobretot a la de l'artista escriptor.»

Mètrica: **1** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{10} d^{10} e^{10} c^{6} **1** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{10} e^{10} d^{10} c^{6} **2** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{10} e^{10} e^{10} c^{6} **1** a^{10} a^{10} b^{10} c^{6} d^{10} d^{10} e^{10} c^{6} **1** a^{10} a^{10} b^{10} c^{6} d^{10} e^{10} e^{10} c^{6} **1** a^{10} b b c d e e c **4** a^{7} b b c d e e c **1** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{10} e^{10} d^{10} c^{6} **1** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{10} e^{10} e^{10} c^{6} **2** a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} $d^{10}e^{10}$ e^{10} c^{6} **1** a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} d^{10} e^{10} d^{10} c^{6} **1** a b′ c b′ d b′ e b′… .

[28]

A MA CABANYA

L Ø *mDiB*
L **3** *Poesies. GL1 GL2*
*a.***1** XXVII. / *Janer de 1841. GL1*
2 destrossada *GL1 GL2* destrosada *mDiB*
4 torb] bruyt *GL1 mDiB GL2* | combat: *mDiB GL2*
5 al atacarne *GL1 mDiB GL2*
6 del rònec mur] De la volta *GL1 mDiB GL2*
7 Deu *GL1 mDiB GL2*
8 tempestat. *mDiB*
9 axi *GL1 mDiB GL2* | soldat *GL1 mDiB GL2*
11 de aquesta *GL1 mDiB GL2*
14 hermosas *GL1 mDiB*
15 montanya *GL1 mDiB GL2*
16 burgit *mDiB*
18 amargura *mDiB*
20 sedent *mDiB*
22-24 com ~ fresc] Com tira l' viandant una fangada / Despres de haber sa boca refrescada / A l'aygua del *GL1 mDiB* ≈ 'l ≈ refrescada, ≈ *GL2*
26 aconsola *mDiB*
27 ells *GL1 mDiB GL2* | en justa] en dolsa *GL1 mDiB a.c. GL2* y en dolsa *mDiB d.c.* | recompensa *mDiB*
30 flors] gloria *mDiB*
32 claror. *GL1 mDiB* claror, *GL2*
35-36 entendrà ~ desert;] Que era buscar en la cisterna aixuta / Un vas d'aigua entendrá *GL1* ≈ d'aygua ≈ *mDiB* Qu' ≈ de aigua ≈ *GL2*
37 terra *GL1 mDiB GL2*
38 serra *GL1 mDiB*
39 sens] Per *GL1* Per' *GL2* | llum, *GL2*
39-40 ni ~ perd.] á la vall y á la planura, / Se consum comprendrá. *GL1 mDiB* ≈ planura ≈ *GL2*
41 cabanya! *GL1 GL2*

L. *J. Réboul*. Jean Reboul (Nimes, 1796-1864), «A M. Jules Canonge», *Poésies, précédées d'une notice biographique et littéraire par Jean Reboul, nouvelle édition revue et augmentée par l'auteur*, París, Librairie de H.-L. Delloye Éditeur, 1840, p. 113.

10. *cruel*. Sinèresi.

17. *poeta*. Sinèresi.

33. *il·lusions*. Sinèresi.

37. *poeta*. Sinèresi.

39. *sens ~ plana*. Vers hipomètric, a menys que es faci dialefa a «ni als» o a «ni a».

… entre dans la mélée,
dût ta muse en sortir de blessures criblée.
J. Reboul.—*Poesies*…

Com lo pobre soldat que ve a sa tenda
a penjar sa armadura destrossada,
i a curà's sa ferida gangrenada
lluny del torb del combat;
com lo marí que al port a l'atracar-ne,
del rònec mur del temple ve a penjar-ne
la nau que oferí a Déu, per si es salvava
durant la tempestat;

jo així, pobre soldat, que de l'arena
sortí amb lo cor nafrat amb cruel ferida;
mariner que en la mar d'aqueixa vida
mil perills correguí,
vinc a penjar ma lira en ma cabanya
i a cantar a mon Déu i a les hermoses,
com lo trist aucellet en la muntanya,
lluny del brogit d'aquí.

Lluny del brogit del món que al pobre poeta
ve a exigir un consol en sa amargura,
com al torrent un poc de sa aigua pura
lo viandant sedent,
i que el xiula després i que l'insulta,
com aqueix, la set morta, tal vegada
remou, gosant-ne en veure-la enllotada,
l'aigua del fresc torrent.

Trist del cantor que sols punteja l'arpa
i als mortals aconsola, perquè pensa
trobar en ells, en justa recompensa,
agraïment i amor;
que arrancaran-li els homes fulla a fulla
sa corona de flors i poesia,
i entelaran son front que relluïa
del geni amb la claror;

i al buscar en son cor il·lusions noves,
i al buscar en sa lira noves trobes
entendrà què és buscar fonts d'aigües vives
en la pols del desert;
i que és lo pobre poeta aquí en la terra,
com la llum que posada en una serra,
sens dar llum ni als monts ni a l'ampla plana,
en les sombres se perd.

Dolça cabanya, tes verdoses portes

42 est *GL1 mDiB*
43 ve ~ sombra] Torna á olvidar aqui y á descansarne *GL1 GL2* ≈ aqui, ≈ *mDiB*
44 greu! *GL1 mDiB*
45 homens *GL1 mDiB GL2* | lira, *GL1 mDiB GL2*
46-48 que ~ a] Pus si mes en mitg d'ells jo romanguera / En virtuts ni en amor ja no creguera / Y fins ni en *mDiB*
48 Deu! *mDiB*
49 alli *GL1 GL2* allí *mDiB* | seca *GL1 mDiB GL2*
50 allí *mDiB* | s'exalan *GL1 mDiB*
51-52 com ~ nit.] Com la rosada que en la arena seca / Se empapa del desert; *GL1 GL2* ≈ S'empapa ≈ *mDiB*
53 se evapora *GL1*
55 l'espesura *GL1* la espessura *mDiB GL2*
56 o ~ l'alarit.] Que entre ls' arbres se pert! *GL1 mDiB* ≈ 'ls ≈ *GL2*
57 perdan *mDiB*
58 tons *GL1*
60 vent, *GL1*
61 puix] Qué *GL1* Pus *mDiB GL2* | homens *GL1 mDiB GL2*
62 tos] los *GL1 mDiB GL2*
65 no *GL1 mDiB GL2*
66 vola *GL1 GL2*
67 essent] si be *GL1 mDiB GL2*
68 als dos fa servei] Serveix a los dos *GL1 mDiB GL2*
69 Y *GL1 GL2* | cau *GL1 mDiB GL2*
70 tornada] Convertida al mon fecunda *GL1* ≈ l' ≈ *mDiB GL2*
71 vapors, *GL2*
73 no *GL1 mDiB GL2*
78 montanyas *GL1 mDiB*
83 tos cantars vaporosos *GL1 GL2* tos accens vaporosos *mDiB*
84 amor: *mDiB*

42. *il·lusions*. Sinèresi.
82. *harmoniosos*. Sinèresi.

obre a eix cantor que ses il·lusions mortes
ve aquí a oblidar, i a descansar a ta sombra
de sa fatiga greu.
Prou entre els homes he cansat ma lira;
que amb corona d'escarni el món premia
a qui parla d'amor, pel cel sospira,
o us canta a Vós, mon Déu.

Que el vent que aquí es respira tot ho seca,
i són perduts los cants que aquí s'exhalen,
com ho són per la mar los qui hi regalen
ruixims suaus les boires cada nit.
Com los encens que en núvols s'evaporen
de l'encenser que crema en una altura;
com lo cant dels moixons en l'espessura,
o enmig del torb del nàufrag l'alarit.

* * *

Mes no, no es perden, poeta,
del tot los sons de ta lira,
ni els cants que el Senyor t'inspira
se'ls ne porta tots lo vent;
puix si són perduts pels homes
a qui tos cantars enugen,
convertits en encens pugen
al trono del Totpotent.

Mes no, que els cants del poeta
són com la boira que vola,
i al cel i al món, essent sola,
als dos fa servei de vel;
i, o cau, i llavors en pluja
tornada al món fertilisa,
o es desfà en vapors i puja
i es perd llavors en lo cel.

Mes no, que el Senyor que compta
les gotes de la rosada
que cau en l'ona argentada
de la mar, mirall de Déu;
lo qui acull l'encens que crema
prop del cel en les muntanyes,
i del bosc en les entranyes
ou dels moixonets la veu;

comptarà, cantor, les síl·labes
de tos cantars harmoniosos,
i tes trobes vaporoses
acollirà amb sant amor;

86 i cenyint] Cenyirá *GL1 mDiB GL2*
90 tes] tos *GL1 GL2* | coblas *GL1 mDiB*
91 de homens *GL1 mDiB GL2* | nobles *mDiB*
93 valla, *mDiB*
94 pren lo] Deixa l' *GL1 mDiB* Deixa 'l *GL2*
95 feu *GL1*
97 guerra. *mDiB*
101 despulla] arranca *GL1 mDiB GL2* | de ses armes] sa armadura *GL1* l'armadura *mDiB* s'armadura *GL2*
102 de sos] Y los *mDiB*
103 l'arena, *GL1 GL2*
105-108 soldat ~ allí] ~ y á sas ~ primer escalar, ~ pendó ~ *GL1* crusat al mirar la creu de grana / A tornar se negá á la vila santa, / Y á avassallar lo primer la barbacana / Y á pujarhi *mDiB* ~ pendó ~ *GL2*
109 destrossada *GL1*
110 moreno front, ple de] front ple de arrugas y *GL1 GL2* front ple de pols y *mDiB* | feridas *GL1 mDiB GL2*
113 panteras *GL1 mDiB*
114 destrals] segurs *GL1 GL2* | veurer *GL1 mDiB*
115 de la creu] Del Senyor, *GL1* | banderas *mDiB*
116 del Senyor] De la creu, *GL1*
118 impura] la impura *GL1 GL2* | aroma *GL1 GL2*
119 déus] dens *GL1*
122 homes *GL1 GL2* | mires *mDiB* | poeta *mDiB*
123 als llors,] al premi *GL1 mDiB*
125 prest, com] que tu *GL1 GL2* | voldrias *mDiB*
126 pus *GL1 mDiB GL2*
127-128 naix, ~ lo] Naix la llavor del pa que ha derramada / La ma del *GL1 GL2* ≈ pá ≈ *mDiB*

85. *poeta*. Sinèresi.
114. *estills*. «estilets».
117. *vianda*. Sinèresi.

i cenyint ton front de poeta
amb la corona de glòria,
en tes mans de la victòria
posarà la palma d'or.

* * *

No desmaies, poeta, pren la lira
i a cantar torna entre els humans tes cobles;
parla'ls de Déu, de glòria, d'homes nobles,
d'heroisme i amor:
baixa animós a la temuda valla;
pren lo mantell de rei si ets rei, de pobre
si pobre et fiu lo cel, i a la batalla
llança't amb nou ardor.

Muira el cantor que fuig la dura guerra;
creme el Senyor son front, de sa corona
despulle'l, i abandone'l en la terra
per befa dels humans,
com despulla un monarca de ses armes,
de sos blasons i honors al qui l'esquena
girà, mal cavaller, mentre en l'arena
queien sos capitans.

¿Quin soldat de la creu a retornar-ne
a Sion se negà, i ses muralles
lo primer a escalar, i a desplegar-ne
son penó allí el primer,
per més que en sa armadura destrossada,
i en son moreno front, ple de ferides,
se vegés que ha provat altra vegada
del sarraí l'acer?

¿Quin màrtir sant al veure les panteres,
i els estills, i destrals i focs al veure,
de la creu desertant-ne les banderes,
del Senyor renegà,
i a sos llavis portà la vianda impura,
i tirà en l'encenser impura aroma,
i davant l'ara als falsos déus de Roma
los genolls doblegà?

Pren de nou l'arpa, i al cantar tes trobes
no als homes miris, mira al cel, poeta,
com mira als llors, i no als perills l'atleta
per quedar vencedor;
i si els fruits no reculls prest, com voldries,
canta i espera, puix no baix l'arada
naix, feta espiga d'or, la que ha sembrada

131 desteixides,] desfiladas, *GL1 GL2*
132 timó. *mDiB*
133 cordas *GL1 mDiB GL2*
134 regullós *mDiB*
136 coll, *GL1 mDiB*
137 perills *GL1 GL2*
139 a ta sombra,] baix ton sostre, *mDiB*
140 lo combat fou] es lo combat *GL1 mDiB GL2*
141 oh ma] ma *mDiB*
143 allá *mDiB* alla *GL2* | en la] la *mDiB a.c.* | soledat *GL1 mDiB GL2*
145 per a,] per, *GL1* | lluna *GL1 mDiB GL2*
146 a l'una amb los] Ab los tristets *mDiB*
147 cantar per a] Cantarne per *GL1 mDiB*
148 Pus *GL1 mDiB GL2*
150 l'horisont *GL1* l'horisont, *GL2*
151 se'n va a conquistes] va á una conquista *mDiB* va á la conquista *GL1 GL2*
152 vistós,] costos, *GL1 mDiB* costós, *GL2*
154 jo *mDiB*
156 flors: *mDiB*
158 vespre al Senyor,] matí al Criador *mDiB* matí ~ *GL1 GL2*
160 dols *GL1 mDiB GL2*
163 las muntanyas *mDiB*
164 contemplar] veurer *GL1 mDiB GL2* | sol *GL1 mDiB GL2*
165 lluny ~ viles] va á la conquista ~ *GL1* Allá en lo plá la Ciutat *mDiB* va á la conquista ~ *GL2*
166 sos *mDiB* | vells] cent *GL1 GL2* | roigs *mDiB*
167 ramats] un remat *GL1 mDiB GL2*
169 caravana *GL1 mDiB GL2*
170 al nàixer el] al altre *GL1 GL2* á l'altre *mDiB*
172 verdós,] llustros *GL1* llustros, *mDiB* llustrós, *GL2*
173 Ahont *GL1 GL2* Hont *mDiB* | catifa *GL1 mDiB GL2*
174 llurs] los *mDiB* | monts! *mDiB*

140. *que ~ fatigós*. Vers hipermètric. No ho era en canvi en la versió anterior de *GL1*, *mDiB* i *GL2*.

llavor lo llaurador.

Cabanya, jo torno a tu
com lo marí torna al port,
amb les veles desteixides,
sense antena i sens timó:
jo torno amb l'arpa sens cordes,
de tant cantar regullós,
com a sa cova el salvatge
amb lo buirac buit al coll;
no per fugir los perills,
mes per secar la suor
i descansar a ta sombra,
que lo combat fou fatigós.
Jo torno a tu, oh ma cabanya,
com l'anacoreta al mont,
perquè allà, en la soledat,
millor parla amb Déu lo cor,
i per a, en les nits de lluna,
a l'una amb los rossinyols,
cantar per a reposar,
puix són los cants mon repòs.
I quan en carro de grana
ixe el sol per l'horisó,
com rei que se'n va a conquistes
amb son mantell més vistós,
sacudiré la rosada
de ma cabellera jo,
com los moixons de llurs ales
i de llurs fulles les flors;
i deprés d'haver resat
l'himne del vespre al Senyor,
en llit de fulles i d'herbes
m'entregaré a un somni dolç,
que els àngels sants guardaran
amb llurs amples ales d'or.

Quant dolç des de la muntanya
és contemplar als raigs del sol,
lluny en l'horisó, les viles
amb llurs vells campanars roigs,
que semblen ramats de tendes
que per descansar un jorn
plantà allí una caravana,
i que alçarà al nàixer el sol!

Quant dolç passejar la vista
per la vall i el pla verdós,
a on, com en rica catifa,
amaguen llurs peus los monts;

175 i seguir-ne] Quant dols seguir *mDiB* | boyras *mDiB*
176-177 que ~ despleguen,] Ø *mDiB* ~ un vel de colors, ~ *GL1* ~ Ja se apinyan, ~ *GL1 GL2*
177 s'agrupen,] se apinyan, *GL1 GL2*
178 vol *mDiB*
179 dibuixan, *GL1*
180 castells i turons,] gegants, torras, monts *GL1* gegants, torreons, *mDiB GL2*
181 brillants,] brillants *GL1 mDiB GL2*
183 dols *GL1 mDiB GL2* | fi *GL1 mDiB GL2* | dels pinars] de las selvas *GL1 mDiB GL2*
184 com d'ones oure el] Oir lo espantós *GL1 mDiB GL2*
185 dels] del *GL1 GL2*
187 dels vents *GL1 GL2* del vent *mDiB*
188 als que] A qui *mDiB*
189 llur *mDiB*
190 son *GL1 GL2*
191 rics] plens *GL1 mDiB GL2*
194 Quant *GL1 GL2* Cuant *mDiB*
195 quieta] pura *mDiB*
197 ffeu *GL1* feu *mDiB*
198 pintats] dorats *mDiB* | papallons *GL1 mDiB GL2*
202 port *mDiB*
204 llar lo] casa l' *GL1 mDiB* casa 'l *GL2*
206 jorn *GL1 mDiB GL2*
D Ø *GL1* Joaquim Rubió y Ors. *mDiB*

195. *quieta*. Sinèresi.

i seguir-ne de les boires,
que com un vel de vapors
ja s'agrupen, ja es despleguen,
lo llest i capritxós vol,
mentres en lo cel dibuixen
viles, castells i turons,
i arcs de sant Martí brillants,
que es desfan en pluja d'or!

Quant dolç, en fi, dels pinars
com d'ones oure el rumor,
i dels torrents que s'esqueixen
la veu, i els cants dels moixons,
i els aguts xiulets dels vents,
als que los roures més forts
inclinen llurs fronts altius,
com davant de llur senyor
llurs testes i elms rics de plomes
inclinen los forts barons!

Dolça és la vida, cabanya,
quan, com un riu entre flors,
corre sossegada i quieta
lluny del bullici del món.
Mes ai!, que fiu Déu les roses
per los pintats papallons,
i no perquè xupàs d'elles
la dolça mel del cantor.
Per ço torno a tu, cabanya,
com lo marí torna al port,
a sa tenda lo soldat
i a sa llar lo llaurador,
per descansar una nit
de les fatigues del jorn,
i tornar a les fatigues
del combat amb lo jorn nou.

Gener de 1841

Tes.: *mRL1* (*RL1*) *mRL2 RL2 GL2 GL3*

L'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona va convocar un premi a un poema èpic castellà o català sobre l'expedició de Roger de Flor a Grècia, amb data del 20 de febrer del 1841: «por asunto de *poesía*, una composición de género épico, y que conste al menos de seiscientos versos, relativa a la famosa *Expedición de los catalanes y los aragoneses contra turcos y griegos*, que en bello estilo escribió nuestro célebre Moncada, quedando al gusto del autor la elección del metro y el idioma castellano o catalán en que quiera escribir-lo» (Miracle 1960: 284; Sunyer 2003: 1104). Començat el 13 d'agost i acabat el 28 de setembre del 1841, Rubió i Ors va inspirar-s'hi, a més de seguir l'*Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos* de Francisco de Moncada (1777), en el passatge de la *Crònica* de Ramon Muntaner on es narra la matança de Roger de Flor (215; Muntaner 1927-1951: 48-49): «e puis per la ciutat mataren tots quants ab lo cèsar eren venguts, que no n'escaparen mas tres qui se'n muntaren en un campaner. E d'aquells tres era la u En Ramon Alquer, fill d'En Gisbert Alquer, cavaller de Castelló d'Empúries; e l'altre, fill de cavaller de Catalunya, per nom Ramon de Tous; e l'altre, Bernat de Roudor, de Llobregat. E aquests foren al campaner combatuts, e ells defensaren-se tant, que el fill de l'emperador dix que pecat seria si morien, e així assegurà'ls. E aquests tres solament n'escaparen». Un va ser el cavaller Roudor de Llobregat (Alemany 1991: 158). Encara a l'edició de *Lo Gaiter* del 1888 presenta el poema el dictamen del premi convocat per l'Acadèmia, potser perquè, com reconeix Rubió i Lluch (1902: XLI), era més o menys sabut que va ser convocat perquè el guanyés, tot i que no va ser l'únic a presentar-s'hi. Per seguir amb cert detall les vicissituds del premi és interessant la correspondència entre Rubió i Ors i Tomàs Aguiló i Forteza relativa a l'any 1841-1842 (Mas i Vives 1999a: 23-50). La convocatòria d'aquest premi és significativa perquè és un antecedent directe dels Jocs Florals.

El manuscrit *mRL1* conté un extracte imprès de la sessió, on se cita explícitament la remissió a la Gaia Ciència. També conté la comunicació autògrafa del premi signada per Ramon Muns.

Com a bon deixeble de retòrica, Rubió i Ors organitza el poema en una estructura dramàtica clàssica nítida, amb tres cants, que són plantejament, nus i desenllaç, precedits per una breu introducció i seguits d'una encara més breu conclusió. Josep M. Domingo situa el poema en el context romàntic: «Però en realitat es tractava d'un "apèndix" [de *Lo Gaiter*] explicatiu de la seva identitat literària en què eren activats textos, temes i motius estel·lars de l'univers romàntic: els trobadors, Ossian, Chateaubriand, l'exili, l'amor impossible. Allò que en realitat Rubió tematitzava en el *Roudor* eren els motius de la seva condició de "Gaiter", és a dir, de poeta ossiànic —mitjançant una història també ossiànica: Roudor és guerrer i poeta; és una veu melancòlica; és, al final dels seus dies, un vell bard que dóna veu a un món liquidat. Rubió i Ors s'hi justificava: justificava la seva mena de romanticisme i desacreditava (les maneres guardades) qualsevol altre possible literari, inclòs, paradoxalment per l'Acadèmia, a què ell figurava que contribuïa» (Domingo 2003: 370).

Segons Amade (1926: p. 483, n. 2), l'escena de la trobada de Roudor i Elena a la nit del desert s'inspira en la de Chactas i Atala a la nit del bosc al primer capítol d'*Atala* de Chauteaubriand.

Mètrica: 153 a^{10} b a b a b c c en una introducció (7), tres cants (I, 41; II, 52; III, 47) i una conclusió (6), en un total de 1.224 versos

[29]

Roudor de Llobregat, o sia los catalans en Grècia

Poema èpic en tres cants

*a.***1** Pugnai, ma senza speme. / A. *mRL1 mRL2 RL2*

1 que *mRL1 mRL2 RL2*

2 torneigs *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | reynas *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | vos *mRL1 mRL2 d.c. RL2* | sentareu *mRL1 mRL2 GL2*

4 engalanareu; *mRL1 mRL2 RL2*

5 que *mRL1 mRL2 RL2*

7 humans *mRL1 mRL2*

8 guerra; *mRL1 mRL2 RL2*

9 mí: *mRL1 RL2 GL2* mi; *mRL2*

10 los ~ batalles:] Y ls' paladins jo canto y las batallas *mRL1 a.c.*

11 dins] tras *mRL1 a.c.*

12 sempre canto *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2* | murallas; *mRL1 mRL2*

13 trobador *mRL1 mRL2 RL2*

14 de l'arpa] del arph *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

15 que *mRL1 a.c. mRL2 RL2*

16 i ~ braus] Torneigs y amors a las que *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ que ~ *mRL1 mRL2 RL2*

17 veniu; *mRL2*

19 jo ~ cent] Veniu, jo os parlaré de uns *mRL1 a.c.* | als *mRL1 mRL2 RL2*

20 de] en *mRL1 a.c.* | famosos; *mRL1 mRL2*

22 amorosos, *mRL1 mRL2*

23 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

26 Veniu, *mRL1 mRL2* Veniu: *RL2*

27 reys *RL2 GL2* | ruïnas, *mRL1* ruinas, *mRL2*

28 les llars] del foch *mRL1 mRL2 RL2* | en *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2*

29 Favència, gestes] Provensa, historias *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

32 crusats *mRL1 mRL2* crusats, *RL2 GL2* | llurs] sas *mRL1 a.c.* | victorias *mRL2*

---

6 enamorareu, *mRL1* → enamorareu; *RL1*

14 mallas; *mRL1* → mallas, *RL1*

23 Y *mRL1* → Y, *RL1*

29 Provensa, → Provensa *RL1*

31 fe, *mRL1* → fe *RL1*

*a.***1.** *Pugnai ~ A*. Després d'una cerca a la xarxa i a les obres d'Ariosto, penso que aquest lema pot ser inventat. Rubió i Ors no n'aclareix l'origen i tot el que en diu és: «No para hacer un [...] alarde de fingida modestia puse por lema de mi poema el de *Pugnai, ma senza speme*» (*Biografia:* 23).

A *mRL1*, el manuscrit dividit en dues columnes, l'esquerra per al text i la dreta per a les correccions, abans de començar el poema hi ha a la columna dreta una sèrie d'anotacions o correccions ratllades: «\ N Ninas dels cabells d'or, / Correccions /, /Del torneig com a reynas os sentareu //Yntroducció" /, /Y l'elm del vencedor per mil vegadas /, /Las que en cent jochs florals /, /Yntroducció /, /Ninas dels cabells d'or las que en \.»

1-16. En aquesta introducció, segons Marcelino Menéndez y Pelayo, s'hi descobreix la influència de Zorrilla (1889: XII).

Introducció

I

Nines dels cabells d'or, les qui en les grades
dels torneigs, com a reines, us sentàreu,
i l'elm del vencedor per mil vegades
amb corona d'honor engalanàreu:
les qui en cent jocs florals fóreu cantades
pels gentils trobadors que enamoràreu,
àngels humans, que Déu posà en la terra
per vèncer als invencibles en la guerra,

II

veniu a mi, jo canto l'hermosura,
los cavallers, les dames, les batalles:
no sempre bat mon cor dins l'armadura,
ni canto sempre al peu d'altes muralles:
paladí i trobador, cants de ternura
trec de l'arpa amb la mà amb què rompo malles;
i combats canto als qui per ells sospiren,
i amors a les qui als braus amor inspiren.

III

Forts cavallers, veniu: també en mes cobles
parlaré de fets d'armes gloriosos:
jo sé la història de cent reis que els pobles
ompliren de llur glòria i noms famosos:
jo he llegit en les tombes de cent nobles
de llurs escuts los lemes amorosos;
i puix foren valents, plau-me cantar-los,
com vos plau a vosaltres imitar-los.

IV

Patges i paladins, dames i nines,
veniu; jo sé commoure les entranyes;
jo he cantat prop dels reis, combats, ruïnes
i amors entorn les llars de les cabanyes:
fill de Favència, gestes peregrines
aprenguí de ma pàtria en les muntanyes;
fill de la fe, jo sé de cor les glòries
dels creuats, i he pres part en llurs victòries.

V

Veniu a mi los qui teniu encara

34 corona; *mRL1* corona, *mRL2*
35 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
36 a ~ pit] lo mugró al infant *mRL1 mRL2 RL2* | dona; *mRL2*
38 vos diré] Cantaré *mRL1 a.c.* | pregona, *mRL1*
39 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
41 gloriosa, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
46 fruit de l'espiga,] pa ~ *mRL1 a.c.* de la espiga, fruyt *mRL2*
47 trone *mRL1 a.c.* | envia'm, *mRL2* enviam, *mRL1 RL2*
49 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
51 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | l'olvit *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
53 vingueren *mRL1 a.c*
55 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
56 tua ~ glòria] Tuas mas glorias, *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***57** Cant primer / I] 8. *mRL1 a.c.* Cant primer / 1. *mRL1 a.c.*
60 fent-li la cort] seguida de *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
62 on ~ elles,] A Hont, coquetas, se mirallan ellas, *mRL1 a.c.* ~ coquetas ~ *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***65** II] 9. *mRL1 a.c.* 2. *mRL1 a.c.*
65 serena *mRL1*
66 feu *mRL1 mRL2 RL2*
67 arena *mRL1*

---

44 negares, *mRL1* → negares *RL1*
45 que *mRL1* → que, *RL1* | convertit *mRL1* → convertit, *RL1*
65 serena *mRL1* → serena, *RL1*

41. *gloriosa*. Sinèresi.
45. *piadosa*. Sinèresi.
54. *mahometanes*. Sinèresi.
61. *Màrmora*. Màrmara.
61. *galanes*. Rubió i Ors va fer cas de Tomàs Aguiló que li va recomanar canviar «coquetas» per «galanes» en una carta del 5 d'octubre del 1842 (Aguiló i Forteza; Rubió i Ors 1999: 53; *CoA*).

plors per ma pàtria, reina sens corona:
jo cantaré ses glòries, puix m'és cara,
com a l'infant lo pit que llet li dona:
jo de sos fills la fortalesa rara
vos diré i llurs virtuts que el món pregona;
i puix li dec mon ser, serà per ella,
si una corona alcanç, la flor més bella.

VI

I tu, heroïna del Senyor gloriosa
més que patrona de ma pàtria amiga;
tu que un pessic d'encens a l'orgullosa
Roma negares, de ta fe enemiga;
tu que en flors convertit duies, piadosa,
als presos lo sabrós fruit de l'espiga,
des de ton trono envia, Verge pura,
més foc al cor i a l'arpa més dolçura.

VII

Focs i harmonies dona'm, puix cantar-ne
vull, oh Verge, les glòries catalanes;
puix de l'oblit etern vull arrancar-ne
los fets de les esquadres cristianes
que passaren a Grècia per borrar-ne
de son blau cel les llunes mahometanes;
puix vull que sien, sent-ne tu ma guia,
tua la glòria, la fatiga mia.

Cant primer

I

Com reina de ses dames rodejada,
reina entre reines, bella entre les belles,
passejava la lluna platejada
lo cel, fent-li la cort millars d'estrelles,
mentre en la mar de Màrmora encantada,
on galanes se miren totes elles,
nostra temuda esquadra, sense brega,
com vol de cisnes escampats navega.

II

Hermosa era la nit, clara i serena,
com l'esguard del qui fiu la nit i el dia;
com un lleó cansat en l'ampla arena,

69 amb deixament] Vuydas de vent *mRL1* Vuydas de vent, *mRL2 RL2* | l'alta i nuosa] l'alta nüosa *mRL2 d.c.* la nuosa y alta *RL2* | antena *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
70 buides de vent,] Ab deixament *mRL1 mRL2 RL2* | vent *GL2*
72 ferr *mRL2*
*a.***73** III] 10. *mRL1 a.c.* 3. *mRL1 d.c.*
76 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | amor *mRL1 mRL2*
77 Tu *mRL1 mRL2 RL2* | fieras *mRL1 a.c. mRL2*
80 Un esguart als estels *mRL1 mRL2* | a qui] que *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***81** IV] 11. *mRL1 a.c.* 4. *mRL1 d.c.*
82 impía; *mRL1 mRL2 RL2*
83 bastard,] era bord, *mRL1 a.c.*
86 amb ~ escriure] Son nom escriurer ab sa espasa *mRL1 mRL2 GL2* ≈ escríurer ≈ *RL2*
87 volgué; *mRL2 mRL2*
*a.***89** V] 12. *mRL1 a.c.* 5. *mRL1 d.c.*
89 sentat *mRL1 mRL2 RL2* assentat *GL2*
90 brau] gran *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | l'estol] la esquadra *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
91 l'ombra mig cobert] la sombra cubert *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
93 sobte] prompte *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | la esfera *mRL1 mRL2*
95 plants i sospirs] sospirs y plors *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
98 Bizanci ~ murs] Stambul las torras *mRL1 a.c.* ~ murs ne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ portals *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
100 sorprès,] trovat, *GL2*
101 que ~ nina] que una nina peregrina *mRL1 mRL2 RL2* | qu' *GL2* | enamorada *GL2*
103 la mia aimada] ma estimada *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

74 Ahont *mRL1* → Hont *RL1*
80 que *mRL1* → qui *RL1*
86 escriurer *mRL1* → escríurer *RL1*
87 volgué; *mRL1* → volgué *RL1*
89 sentat *mRL1* → assentat *RL1*
91 cubert *mRL1* → cobert *RL1* | bandera *mRL1* → bandera, *RL1*

69. *l'alta i nuosa antena*. Rubió i Ors explica a Tomàs Aguiló en carta del 25 de febrer del 1843 com van canviar aquest vers a *RL2*: «En el mío [poema] además de faltas de ortografía, han tenido la bondad de destrozar este pobre verso: / Vuides de vent, l'alta i nuosa antena; / haciendome decir, a mi pesar; Vuides de vent, la nuosa i alta antena» (Mas i Vives 1999a: 62).

71. *galeots*. Sinèresi.

sobre son llit immens la mar dormia;
amb deixament l'alta i nuosa antena,
buides de vent, les veles sostenia,
i fins los forts galeots, morts de fatiga,
dormien sobre el fer que al rem los lliga.

III

Tot dorm, los vents, les ones, les banderes
a on flamegen les barres sanguinoses;
tots menos tu, Roudor, en les galeres,
puix tens amor, i en lo repòs no et goses;
tu, que vetllant, contra les llagues feres
que obren d'amor les fletxes verinoses,
per bàlsam de tes penes demanaves
als estels un esguard de la a qui amaves.

IV

Famós era Roudor entre els famosos
tant pel valor com per sa sort impia:
ple el cor de sentiments cavallerosos,
si bé bastard, amb ales se sentia
per pujar, i en los astres lluminosos
amb sa espasa son nom escriure un dia:
mes son fat no ho volgué, i sa escassa glòria
s'alçà, brillà, mes se perdé en la història.

V

En la popa assegut de la galera
del brau Roger, a qui l'estol acata,
per l'ombra mig cobert de sa bandera
les hores de la nit queixant-se mata;
mes de sobte sos ulls clava en l'esfera,
i prenent en ses mans l'arpa de plata,
entre plants i sospirs a les estrelles
consols demana i conta ses querelles.

VI

—¿No és cert que allà en la platja serpentina
del mar que de Bizanci els forts murs rega,
regant amb perles l'ona cristallina
haveu sorprès, oh estels, ma hermosa grega?
¿No és cert que, enamorada, allí una nina
per un soldat al Déu dels valents prega?
Oh!, ¿no és cert que en vosaltres la mia aimada
busca, com jo la sua, ma mirada?

*a.***105** VII] 14. *mRL1 a.c.* 7. *mRL1 d.c.*
105 verge, *RL2* | adora *mRL1 mRL2*
107 brillants] diamants *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | plora, *mRL1*
108 nàixer] sortir *mRL1 mRL2* surtir *RL2*
109 bella *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
111 Tant *mRL1 mRL2 GL2* Tan *RL2*
*a.***113** VIII] 15. *mRL2 a.c.* 8. *mRL1 d.c.*
113 benaurada,] afortunada, *mRL1 mRL2 RL2*
114 princesas *mRL1 mRL2 RL2*
116 eclipsantne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | gentils] grans *mRL1 a.c.* altas *mRL1 a.c.* altas *mRL2 a.c.* gentils *mRL2 d.c.*
117 amor *mRL1 mRL2*
118 ses ~ vegí] Vegí sas galtas de vergonya *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
119 que *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | ama *mRL1 mRL2 RL2*
120 flama.—] flama. // 16. // *mRL1 a.c.* 9. // *mRL1 d.c.* «Oh qui pogues ser núvol que viatja / En las alas ardentas de la tempesta / Per ferli de dosser allá en la platja / Hont buscant una galera ls' ulls molesta, / Y per guardar del tot la dolsa imatja / Que retratada ab foch en mon cor resta, / Com lo aucellet ab sa ala matisada / Fa un dosser <toldo *a.c.*>contra l' vent á sa estimada.» *mRL1 a.c.* flama. // 9. // «Oh qui pogues ser núvol que viatja / «En las alas ardentas de la tempesta / «Per ferli de dosser allá en la platja / «Hont buscant una galera ls' ulls molesta, / «Y per guardar del tot la dolsa imatja / «Que retratada ab foch en mon cor resta, / «Com lo aucellet ab sa ala matisada / «Fa un dosser contra l' vent á sa estimada.» *mRL2 a.c.*
121 poeta *mRL1 RL2*
122 donant ~ inspira,] Sos encantats traientne de sa lira *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
123 á una *mRL1 mRL2 RL2*
124 dols] cants *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* dols *mRL1 mRL2 RL2*
125 ulladeta; *mRL1 mRL2*
126 mira; *mRL1 mRL2*
127 melosa,] plorosa, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
128 contemplant] tot mirant *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2*
*a.***129** X] 18. *mRL1 a.c.* 11. *mRL1 a.c.* 10. *mRL1 a.c.* X. *mRL1 d.c.* 11. *mRL2 a.c.* 10. *mRL2 d.c.*
130 se apaga, *mRL1 mRL2*
131 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | tantost veren a] apenas sos ulls *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
132 sos ulls,] veren, *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | sombra fosca] oscura sombra *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* fosca sombra *mRL1 mRL2*
134 foc ~ divaga] llum estranya que pel bosch ~ *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ per lo bosch divaga *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
135-136 viandant, ~ via.] Y al viandant acompanya en nit oscura, / Y enlluernat lo abandona en la espessura. *mRL1 mRL2* ≈ obscura, ≈ *RL1 RL2 GL2*
*a.***137** XI] 19. *mRL1 a.c.* 12. *mRL1 a.c.* 11. *mRL1 a.c.* XI. *mRL1 d.c.* 12. *mRL2 a.c.* 11. *mRL2 d.c.*
137 dorm, *RL2 GL2*
139 creurer *mRL1 mRL2*
140 és] era *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | bé] si es *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | imatge] sombra *mRL1 mRL2 RL2*

---

111 Tant *mRL1* → Tan *RL1*
136 oscura *mRL1* → obscura *RL1*

VII

Bella és la verge a qui mon cor adora,
més que el lliri argentat que l'ona cria;
més que els brillants que la rosada plora;
més que al nàixer del mar l'astre del dia;
tan bella, que per fer-la ma senyora
la corona d'un rei cenyir voldria;
tant, que crec jo que d'ella estan geloses
les estrelles del cel, del món les roses.

VIII

Recordar plau-me l'hora benaurada,
oh estels, en què entremig de cent princeses,
d'Andrònic en la cort la viu sentada
d'ella eclipsant les més gentils belleses:
jo la mirí amb amor, i a ma mirada
ses galtes pel rubor jo vegí enceses:
de llavors mon cor vola entorn la qui ama,
com papallona incauta entorn la flama.—

IX

Aquí arribava el paladí i poeta,
donant al vent los cants que amor li inspira,
quan en la nau veïna una nineta
que escoltava sos dols, ou que sospira.
—Si fos, oh cel…! —li llança una ulladeta:
—Ella és…! —lo vent fa alçar son vel… la mira,
rellisca de sos dits l'arpa melosa,
i extàtic queda contemplant sa hermosa.

X

Mes, ai!, que fou son goig com llamp que brilla,
i plateja los camps, i prest s'apaga;
puix tantost veren a l'hermosa filla
sos ulls, com una sombra fosca i vaga,
quan de sa nau desparegué en la quilla,
com foc follet que al qui perdut divaga
viandant, si un moment de nit lo guia,
lo deixa aprés sens llum lluny de sa via.

XI

Entre si dorm o si despert estava
queda Roudor a la sobtada vista:
volia creure, i a dubtar tornava
entre si és ella o bé sa imatge trista:

144 trist, com jo] infelis *mRL1 mRL2 RL2* infelís *GL2*

*a.*__145__ XII] 20. *mRL1 a.c.* 13. *mRL1 a.c.* 12. *mRL1 a.c.* XII. *mRL1 d.c.* 13. *mRL2 a.c.* 12. *mRL2 d.c.*

145 puix] pus *mRL1 mRL2 GL2*

146 feu *mRL1 mRL2 RL2*

148 llunyada] remota *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

149 tan ~ oblidada] una perla tant brillant llansada *mRL1 mRL2 RL2* ≈ tan ≈ *GL2*

150 pogués ~ entelar-la:] poguessen trepitjarla, *mRL1 mRL2* poguessen trepitjarla: *RL2 GL2*

151-152 mes ~ por] Símil ab que l' bon vell cubrir sabia / La por *mRL1 mRL2 RL2* Y era que lo bon vell fugir ~ *GL2*

*a.*__153__ XIII] 21. *mRL1 a.c.* 14. *mRL1 a.c.* 13. *mRL1 a.c.* XIII. *mRL1 d.c.* 14. *mRL2 a.c.* 13. *mRL2 d.c.*

154 amb] Que ab *mRL1 a.c.*

155 cabdill dels forts] Capitá dels *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

158 batalla] pelea *mRL1 mRL2 RL2*

160 amb] en *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

*a.*__161__ XIV] 22. *mRL1 a.c.* 15. *mRL1 a.c.* 14. *mRL1 a.c.* XIV. *mRL1 d.c.* 15. *mRL2 a.c.* 14. *mRL2 d.c.*

162 amb] en *mRL1 mRL2 a.c.* | l'esquadra] la armada *mRL1 mRL2 a.c.*

163 nació] gent *mRL1 a.c.* | atrevida *mRL1 mRL2 RL2*

164 dorats *mRL1 mRL2* | devastava; *mRL1 mRL2 RL2*

165 de] en *mRL1 mRL2* | assortida *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

166 la] lo *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | tallava, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

167 puix] Que *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2 GL2*

168 fiera. *mRL1 mRL2*

*a.*__169__ XV] 23. *mRL1 a.c.* 16. *mRL1 a.c.* 15. *mRL1 a.c.* XV. *mRL1 d.c.* 16. *mRL2 a.c.* 15. *mRL2 d.c.*

170 rogenca] pintada *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | aurora *mRL1 mRL2 RL2*

171 vestint] cubrint *mRL1 mRL2 RL2* cobrint *GL2*

172 va] Ve *mRL1 d.c. mRL2 RL2*

173 Roudor *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | sa amarga pena] \+++\ *mRL1 a.c.*

174 encara] desolat *mRL1 a.c.*

175 donant *mRL1 mRL2* | embullan *mRL1 mRL2*

176 encesos] inflamats *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

144 infelis *mRL1* → infelís *RL1*

149 trepitjarla, *mRL1* → trepitjarla: *RL1*

155 bellicosa, *mRL1* → belicosa *RL1*

164 devastava; *mRL1* → devastava: *RL1*

166 lo *mRL1* → la *RL1*

165. *galeots*. Sinèresi.

als estels i a les ones preguntava
si elles també a sa hermosa Elena han vista:
—Mes jo somio —exclama—: ¿com puc creure
que a un trist, com jo, un àngel vinga a veure?—

XII

Mes no era somni, no, puix en l'armada
dels grecs son pare amb ell fiu embarcar-la,
dient que no era just tan estimada
filla en llunyada platja abandonar-la,
ni que tan rica joia allí oblidada
romangués a on pogués algú entelar-la:
mes era que evitar lo vell volia
lo risc d'una deshonra que temia.

XIII

Jordi era el nom del pare que a l'hermosa
amb tant cuidado recatar procura,
cabdill dels forts alans, gent bel·licosa,
que sa prudència admira i sa bravura;
son consell en la tenda crèdit gosa
tant com sa espasa en la batalla dura;
i si bé el cap nevat, té el cor de flama
quan del combat amb los perills s'inflama.

XIV

Amb més de mil dels seus, gent escollida,
de Roger amb l'esquadra navegava,
per castigar als turcs, nació atrevida,
que els daurats camps de Grècia devastava:
sa nau de forts galeots ben assortida,
prop la nau de Roger la mar tallava;
puix vol que en l'ona escolten sa bandera
los qui l'escolten en la guerra fera.

XV

Feia entrentant son curs la nit serena
lo camp cedint a la rogenca aurora,
que d'or vestint los monts, de plors l'arena,
va borrant los estels, del cel senyora,
mentres sentat Roudor, sa amarga pena
amb llàgrimes de fel encara plora,
als vents donant, que sos cabells embullen,
los encesos sospirs que en son pit bullen.

*a.***177** XVI] 24. *mRL1 a.c.* 17. *mRL1 a.c.* 16. *mRL1 a.c.* XVI. *mRL1 d.c.* 17. *mRL2 a.c.* 16. *mRL2 d.c.*
179 lo ~ dispara,] Desperta l' vent y las galeras vara *mRL1 a.c.* Lo vent despert las àgils fustas vara *mRL1 d.c. mRL2 RL2* Lo vent despert las àgils naus dispara *GL2*
180 veles,] veles *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
181 als ~ gatzara] Dels rems que á compás van á l'algassara *mRL1 mRL2* ≈ compas ≈ *RL2 GL2*
182 los llenys tallen] Tallan las naus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
183 cavalls] caball *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
184 tallen] Talla *mRL1 a.c. mRL2 a.c. GL2* Parteix *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2*
*a.***185** XVII] 25. *mRL1 a.c.* 18. *mRL1 a.c.* 17. *mRL1 a.c.* XVII. *mRL1 d.c.* 18. *mRL2 a.c.* 17. *mRL2 d.c.*
185 Encara] Apenas *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
186 no havia] Havia *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | curs *mRL1 mRL2*
188 penó] pendó *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
189 Roger *mRL1*
190 desplagava;] tremolaba *mRL1 a.c.* flamejava *mRL1 a.c.* desplegava *mRL1 d.c.* flamejava *mRL2 a.c.* desplegava *mRL2 d.c. GL2* desplegaba *RL2*
191 terra] terra, *RL2 GL2* | ahont *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | glòries] vilas *mRL1 a.c.*
192 i ~ devia] Devia y tantas guerras *mRL1 mRL2 GL2* Debia ≈ *RL2*
*a.***193** XVIII] 26. *mRL1 a.c.* 19. *mRL1 a.c.* 18. *mRL1 a.c.* XVIII. *mRL1 d.c.* 19. *mRL2 a.c.* 18. *mRL2 d.c.*
193 que,] que *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | un colp] ja *mRL1 RL2 GL2* ya *mRL2* | valla,] valla *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
194 anega,] ofega, *mRL1 mRL2 a.c.*
196 pavorós rumor, i crits i] rumor de armas y espantosa *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ rumor ~ *mRL1* ~ brega: ~ *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
197 malla,] malla *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
198 desitjós] De desitg *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | venjar] salvar *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
199 brandeixe] blandeije *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* blandesca *mRL1 mRL2 RL2* brandesca *GL2* | llansa *mRL1 mRL2*
200 ni] Y *mRL1 mRL2 RL2* | l'enyorança.] la tardansa. *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***201** XIX] 27. *mRL1 a.c.* 20. *mRL1 a.c.* 19. *mRL1 a.c.* XIX. *mRL1 d.c.* 20. *mRL2 a.c.* 19. *mRL2 d.c.*
202 agrada *mRL2*
203 que ~ ardenta] argentada y ardenta *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ ardent *mRL1 mRL2 GL2*
206 los cabdills] ls' capitans *mRL1 mRL2* 'ls ≈ *GL2*
208 halaga] Adula *mRL1 d.c. mRL2 a.c.* Alaga *mRL1 d.c.*
*a.***209** XX] 28. *mRL1 a.c.* 21. *mRL1 a.c.* 20. *mRL1 a.c.* XX. *mRL1 d.c.* 21. *mRL2 a.c.* 20. *mRL2 d.c.*
212 que, segons] Que segons *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | vent *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | apar] sembla *mRL1 a.c. RL1 mRL2 a.c.* | vola; *mRL1 mRL2 RL2* vola: *GL2*

---

190 desplegava *mRL1* → desplegava, *RL1*
203 arena *mRL1* → arena, *RL1*
206 ls' *mRL1* → l's *RL1*

181. Aquí comença l'enquadernació del manuscrit *mRL1* desordenada i salta a la pàgina 12.
185. *triomfant*. Sinèresi.
187. *Natòlia*. Anatòlia.

XVI

Tot cobra vida a l'espargir-se clara
la llum del jorn pel cel i per les ones;
lo vent al despertà's les naus dispara,
omplint llurs veles, com uns pits rodones;
als rems dels galeots, amb gran gatzara
los llenys tallen del mar les amples zones,
com cavalls que al sentir l'esperonada
tallen lo vent com fletxa disparada.

XVII

Encara el sol de sa triomfant carrera
no havia fet mig curs, quan ja tocava
de Natòlia en les platges la galera
on d'Aragó lo roig penó onejava.
Salta en terra Roger, i la primera
sa bandera en la platja desplegava;
de la terra on comptar tants jorns com glòries
i tants combats devia com victòries.

XVIII

Com torrent que, rompuda un colp la valla,
s'espargeix per lo pla i los camps anega,
de les fustes així la gent davalla
amb pavorós rumor, i crits i brega.
No hi ha cor que no salte baix la malla,
desitjós de venjar a la gent grega,
ni mà que no brandeixe espasa o llança,
ni de ferir s'irrite amb l'enyorança.

XIX

Roger de Flor com capità refrena
lo noble ardor que com soldat li agrada,
i en la que l'ona argenta ardenta arena
formar sa gent de guerra fa en parada;
la força divideix, lo modo ordena
i los cabdills pels quals deu ser manada;
parla als valents, als menos forts alenta,
halaga als capitans, i a tots contenta.

XX

Mentres l'exèrcit aguerrit revisa
que ses banderes amb orgull tremola,
per la plana a cavall a un grec divisa
que, segons talla el vent, apar que vola.

215 mesatger *mRL1 a.c.* | dol *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***217** XXI] 29. *mRL1 a.c.* 22. *mRL1 a.c.* 21. *mRL1 a.c.* XXI. *mRL1 d.c.* 22. *mRL2 a.c.* 21. *mRL2 d.c.*
217 venia *mRL1 mRL2*
218 quasi no] apenas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
220 agravis: *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***225** XXII] 30. *mRL1 a.c.* 23. *mRL1 a.c.* 22. *mRL1 a.c.* XXII. *mRL1 d.c.* 23. *mRL2 a.c.* 22. *mRL2 d.c.*
225 postrantse *mRL1 mRL2*
226 vora; *mRL1 mRL2*
230 món mestra i] univers *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* mon reyna y *mRL1 d.c. mRL2 d.c.* ~ reyna y ~ *RL2 GL2*
231 estranyes,] estranyas *GL2*
232 com voltors li roseguen] «Li devoran, com búytres, *mRL1* ≈ buytres, *mRL2 RL2 GL2*
*a.***233** XXIII] 31. *mRL1 a.c.* 24. *mRL1 a.c.* 23. *mRL1 a.c.* XXIII. *mRL1 d.c.* 24. *mRL2 a.c.* 23. *mRL2 d.c.*
233 est *mRL1 mRL2 RL2*
236 mortal ~ amarga?] y set de venjansa que l'embarga? *mRL1 mRL2 RL2* | sos vells jorns] sa vellesa *GL2*
237 Tot ~ ve] «¡Oh Roger! tot un poble aqui á *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
238 est *mRL1 mRL2 RL2* | te encarga: *mRL1 mRL2 RL2*
239-240 Prompte... ~ història.—] Castiga l' turch, y l' grech un cant de gloria / Agrahit escriura en sa rica historia.» *mRL1 a.c.*
*a.***241** XXIV] 32. *mRL1 a.c.* 25. *mRL1 a.c.* 24. *mRL1 a.c.* XXIV. *mRL1 d.c.* 25. *mRL2 a.c.* 24. *mRL2 d.c.*
241 Axis *mRL1 mRL2 RL2* | grec] vell *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
243 cortes *mRL1* cortès *mRL2*
244 grec valent] valent vell *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
246 al toc de guerra] Ab la tocata *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
247 emprèn] obra *mRL1 GL2* obre *mRL2 d.c. RL2*
248 devant *mRL1 mRL2* | amb ell lo grec] lo bon vell *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

---

226 vora; *mRL1* → vora: *RL1*
241 Axis *mRL1* → Axi *RL1*
244 col·loca. *mRL1* → colloca; *RL1*

Ve de pau, si bé armat, i així ho avisa
amb lo llenç blanc que en alt sa mà enarbola,
i és missatger de dol, si no menteixen
los plors que els ulls a son pesar verteixen.

XXI

Tan ple de pols i tan cansat venia,
que obrir quasi no pot los ardents llavis:
son missatge a Roger donar voldria,
mes no troben paraules sos agravis.
—¿Què importa —exclama al fi— que est sòl un dia
famós en hèroes hage estat i en savis,
si ni els plors que ens arrenquen nostres penes
eixugar nos permeten les cadenes?

XXII

Roger —segueix a sos genolls postrant-se,
i de son roig mantell besant la vora—,
nostra antiga grandesa va arruinant-se
si nostra sort ta espasa no millora.
L'hermós sol de la Grècia va eclipsant-se;
i Grècia un jorn del món mestra i senyora,
té que mirar avui com gents estranyes,
com voltors li roseguen les entranyes.

XXIII

¿Que no puga, Roger, eix vell pintar-te
de son poble infeliç la pena amarga?
¿Que no puga mon cor comunicar-te
l'odi mortal que sos vells jorns amarga?
Tot un poble, oh Roger!, que ve a implorar-te
veus en eix vell que son remei t'encarga.
Prompte… castiga al turc, i un cant de glòria
la Grècia t'escriurà en sa rica història.—

XXIV

Així parlà lo grec, i amb crits de guerra
la host catalana sos sospirs sufoca.
Alça'l Roger cortès, i en la sua esquerra
entre els valents al grec valent col·loca.
Dona el senyal; ressona el pla i la serra
al toc de guerra que al combat provoca,
i contra els turcs lo camp emprèn la via,
Roger davant, i amb ell lo grec que el guia.

*a.***249** XXV] 33. *mRL1 a.c.* 26. *mRL1 a.c.* 25. *mRL1 a.c.* XXV. *mRL1 d.c.* 26. *mRL2 a.c.* 25. *mRL2 d.c.*

249 serp ~ escata] un serpent brillant cubert d'escata *mRL1 mRL2 RL2 GL2* ≈ immens ≈ *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

251 riu caudalós que en] un riu que sos mil *mRL1 a.c.*

252 Estent *mRL1 a.c.* | antiga *mRL1* antiga, *mRL2*

253 Axis *mRL1 mRL2 RL2*

*a.***249** XXVI] 34. *mRL1 a.c.* 27. *mRL1 a.c.* 26. *mRL1 a.c.* XXVI. *mRL1 d.c.* 27. *mRL2 a.c.* 26. *mRL2 d.c.*

257 Cansats *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

259 veure] pensar *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

260 allunyar,] diferir *mRL1 mRL2* diferir, *RL2 GL2*

261 i sens pensar] Sens figurarse *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | d'ell] ell *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

262 per son càstig Déu] Deu per castigarlo *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

263 tip] fart *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | dins] en *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | cova *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

*a.***265** XXVII] 35. *mRL1 a.c.* 28. *mRL1 a.c.* 27. *mRL1 a.c.* XXVII. *mRL1 d.c.* 28. *mRL2 a.c.* 27. *mRL2 d.c.*

265 sens *mRL1 a.c.* sensa *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* sens *mRL1 d.c.* | estrellas; *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

266 sas *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

267 llunyades] venudas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

268 esmortuits] moribunts *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

269 de sobte caient-ne] de improvis cayentne *mRL1 a.c. mRL2 RL2 GL2* llansantse de prompte *mRL1 d.c.*

270 catalana,] catalana *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

271 entra al *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

*a.***273** XXVIII] 36. *mRL1 a.c.* 29. *mRL1 a.c.* 28. *mRL1 a.c.* XXVIII. *mRL1 d.c.* 29. *mRL2 a.c.* 28. *mRL2 d.c.*

273 brogit] rumor *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | guerra, *mRL1 mRL2*

275 que ~ cremant] Y amenassantne devorar *mRL1 a.c.* Amenassantne ≈ *mRL1 a.c.* Que entelant los estels, cremant *mRL1 d.c.* Amenassantne destrossar *mRL2 a.c.*

276 per ~ rius] Segons els rius pel pla *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ plana, com rius, *mRL1 RL2 GL2*

277 les armes quiscú] Cada hu la llansa *mRL1 a.c.* ~ cada hu *mRL2 a.c.* | aferra *RL2*

280 se ~ valerosos.] Contra ls' nostres se llansan furiosos *mRL1 a.c.* ~ valorosos. *mRL1 mRL2 d.c.* ~ furiosos. *mRL2 a.c.*

*a.***281** XXIX] 37. *mRL1 a.c.* 30. *mRL1 a.c.* 29. *mRL1 a.c.* XXIX. *mRL1 d.c.* 30. *mRL2 a.c.* 29. *mRL2 d.c.*

281 horrenda] tremenda *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

282 tots ~ un per un] De un en un tots los horrors *mRL1 a.c.* ~ estragos de un en un *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

283 llur costat,] son costat, *mRL1 a.c.* | llur tenda,] sa tenda, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

252 antiga *mRL1* → antiga, *RL1*

253 Axis *mRL1* → Axi *RL1*

276 com *mRL1* → con *RL1*

XXV

Com serp verdosa de lluenta escata
que per lo pla es cargola o se deslliga,
o com riu caudalós que en plecs de plata
s'estén, tallant pel mig la selva antiga;
així del sol als raigs d'or i escarlata,
que amb son ardor augmenta sa fatiga,
marxa l'exèrcit, que com riu de flama
en llarga cinta per lo pla es derrama.

XXVI

Cansat d'horrors, incendis i matança,
en ses tendes l'exèrcit turc vivia,
sens veure que lo cel de sa venjança
pot allunyar, mes no borrar lo dia;
i sens pensar que contra d'ell s'avança
la mà que per son càstig Déu li envia,
i que el tigre que tip dorm dins sa cova,
pres, tal vegada, al despertar-se es troba.

XXVII

Era la nit, nit fosca i sens estrelles:
en llurs tendes los turcs descuidats jeien,
i fins les més llunyades sentinelles
prop dels focs esmortuits dormides seien,
quan de sobte caient-ne sobre d'elles
l'armada catalana, que lluny creien,
les degolla, entra el camp, l'incendi estalla,
i un mar de foc fa llum a la batalla.

XXVIII

Al brogit espantós, als crits de guerra
que entre onades de foc al cel pujaven,
que entelant los estels, cremant la terra,
per la plana com rius s'esparramaven,
desperten tots, les armes quiscú aferra,
i del mig de les flames que inundaven
lo campament, com tigres rabiosos,
se llancen contra els nostres valerosos.

XXIX

Oh qui pogués d'aquella nit horrenda
tots los desastres un per un contar-ne!
Quants turcs a llur costat, dintre llur tenda,

287 quants, ~ forta] quants y á quants que á despenjar la *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* quants ~ *mRL1*
288 antes *mRL1 a.c.*
*a.***289** XXX] 38. *mRL1 a.c.* 31. *mRL1 a.c.* 30. *mRL1 a.c.* XXX. *mRL1 d.c.* 31. *mRL2 a.c.* 30. *mRL2 d.c.*
289 cimera,] visera, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
290 perills *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
292 Hont *mRL1 mRL2 RL2* | mostra] troba *mRL1 a.c.*
293 Marulli] Roudor *mRL1 a.c.* | nit tan fera] en la nit fera *mRL1 a.c.* en la nit fiera *mRL1 a.c. mRL2* en la nit fera *mRL1 d.c.* en la nit fèra *RL2 GL2*
294 Sos *mRL1 a.c.* | historia; *RL1*
295 fins ~ vida,] hasta l' vell grech, si be mori, sa espasa *mRL1 a.c.* ~ hi perd la vida, *mRL1 d.c. mRL2 RL2*
296 en ~ tenyida.] En repos no deixá ni en matá' escassa *mRL1 a.c.* Deixá en repos ni en vertir sanch escassa. *mRL1 a.c.* En sanch de turchs deixá la pols tenyida. *mRL1 d.c.*
*a.***297** XXXI] 39. *mRL1 a.c.* 32. *mRL1 a.c.* 31. *mRL1 a.c.* XXXI. *mRL1 d.c.* 32. *mRL2 a.c.* 31. *mRL2 d.c.*
297 Lo] El *mRL1 a.c.* | feréstec dringar] rumor espantós *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | espases,] espasas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
298 resona, *mRL1 a.c.*
303 fereixe,] feresca, *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2 GL2* fereixe, *mRL1 a.c. mRL2 d.c.*
304 destrueixe.] destruesca. *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2 GL2* ratllals no deixe. *mRL1 a.c. mRL2 d.c.*
*a.***305** XXXII] 40. *mRL1 a.c.* 33. *mRL1 a.c.* 32. *mRL1 a.c.* XXXII. *mRL1 d.c.* 33. *mRL2 a.c.* 32. *mRL2 d.c.*
306 fat mesquí] naixement *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | nega: *mRL1*
309 roures] ars *mRL1 a.c.* | avasalla, *RL2*
312 mentres que] Al pas que *mRL1 mRL2 RL2* | provoca i mata] dona rebata. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* segueix y mata *mRL2 a.c.* provoca y mata *mRL2 d.c.*
*a.***313** XXXIII] 41. *mRL1 a.c.* 34. *mRL1 a.c.* 33. *mRL1 a.c.* XXXIII. *mRL1 d.c.* 34. *mRL2 a.c.* 33. *mRL2 d.c.*
313 fama *mRL1*
314 galopeja, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
316 Veihentne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* Veihent *mRL1 d.c. mRL2 d.c.* | guerreija, *mRL1 mRL2*
317 i amb] Ab *mRL1 a.c.* | gonfanó *mRL1 mRL2 RL2*] gomfanó *GL2 GL3*
319 que, *mRL1 mRL2 RL2* | corassa *mRL1 mRL2*
320 Entorn de sí *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

300 sona: *mRL1* → sona; *RL1*

291. *Corbaran*. Lluís Corberà d'Alet, cavaller de Montesa: «Seguía la infantería hecho un solo escuadrón de toda ella, donde gobernaba Corbarán de Alet Senescal del exercito» (Moncada 1777: p. 54).

291. *Marulli*. «Guiaba Roger con Marulli la vanguardia con la caballería» (Moncada 1777: 54). Capità bizantí.

317. *gonfanó*. Esmeno «gomfanó» donades les vacil·lacions.

veren llurs fills i esposes degollar-ne!
Quants al voler fugir, errant la senda,
contra un dard matador van a topar-ne!
I a quants, que a despenjar la forta llança
corren, lo tret de mort abans alcança!

XXX

Roger, tenyit de sang fins la cimera,
allà on veu més perill busca més glòria,
i porta Corbaran nostra bandera
a on més dubtosa es mostra la victòria;
també Marulli i Jordi en nit tan fera
llurs noms amb sang gravaren en la història,
i fins lo vell, si bé caigué sens vida,
en sang de turcs deixà la pols tenyida.

XXXI

Lo feréstec dringar de les espases,
com un tro prolongat pels monts ressona;
com martell en l'enclusa, en les corasses
lo ferir de les maces així sona:
roges de sang les llances semblen brases
que rellisquen pel foc que el camp corona;
ni es dona colp allí que no fereixe,
o que els elms o els escuts no destrueixe.

XXXII

No es queda atràs Roudor, que en la batalla
busca els blasons que el fat mesquí li nega;
baix sa espasa tot cau, com baix la dalla
cauen espigues d'or en temps de sega;
mes com lo vent que als roures avassalla
i que l'herba del camp tan sols doblega,
als qui fugen covards fa pont de plata,
mentres que als més valents provoca i mata.

XXXIII

En ales del desig de guanyar fama,
vers on més perills mira galopeja;
i allí amb noble furor son cor s'inflama
veent un turc que amb deu ell sol guerreja
i amb llengua vil lo roig gonfanó infama,
mentre amb sa maça, que com jonc maneja,
i a qui no resisteix elm ni corassa,
a son entorn de sang un cèrcol traça.

*a.***321** XXXIV] 42. *mRL1 a.c.* 35. *mRL1 a.c.* 34. *mRL1 a.c.* XXXIV. *mRL1 d.c.* 35. *mRL2 a.c.* 34. *mRL2 d.c.*

321 Roudor *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

322 pega] Dona *mRL1 mRL2 GL2* Dòna *RL2* | caball *mRL1* cavall *mRL2* | encontra *mRL1 a.c.*

326 venjansa; *GL2*

327-328 i ~ armadura.—] Y comensa entre ls' dos guerra tan dura / Que fins la nit per veurerla se atura *mRL1 a.c.* ~ impura, ~ *mRL1 mRL2* ~ me ajude ~ *mRL1 mRL2 RL2*

*a.***329** XXXV] 43. *mRL1 a.c.* 36. *mRL1 a.c.* 35. *mRL1 a.c.* XXXV. *mRL1 d.c.* 36. *mRL2 a.c.* 35. *mRL2 d.c.*

329 provoca *mRL1 mRL2*

332 que *mRL1 mRL2* | de esta *mRL1 mRL2 RL2* d'esta *GL2*

333 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

336 siga *mRL1 a.c.*

*a.***337** XXXVI] 44. *mRL1 a.c.* 37. *mRL1 a.c.* 36. *mRL1 a.c.* XXXVI. *mRL1 d.c.* 37. *mRL2 a.c.* 36. *mRL2 d.c.*

337 ferest] ferós *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | ferest tigre la] tigre la punxanta *mRL1 a.c.*

340 exita; *mRL1 mRL2* excita; *RL2*

341 fins] hasta *mRL1 a.c.*

343 temuda *mRL1 mRL2 RL2*

344 camp] prat *mRL1 a.c.*

*a.***345** XXXVII] 45. *mRL1 a.c.* 38. *mRL1 a.c.* 37. *mRL1 a.c.* XXXVII. *mRL1 d.c.* 38. *mRL2 a.c.* 37. *mRL2 d.c.*

345-346 de ~ sens] lo turch en l'egua descarrega / Que ab glopadas de sanch llensa *mRL1 a.c.*

348 d'or *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

349 un bot Roudor llavors] Roudor llavors un bot *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | pega *mRL1*

350 i abans] antes *mRL1 a.c.*

*a.***345** XXXVIII] 46. *mRL1 a.c.* 39. *mRL1 a.c.* 38. *mRL1 a.c.* XXXVIII. *mRL1 d.c.* 39 *mRL2 a.c.* 38. *mRL2 d.c.*

353 passejava *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

354 Blandint *mRL1 mRL2 RL2 GL2* .

356 per ~ devora,] Ab qui probar sa forsa aterradora *mRL1 a.c.*

---

300 sona: *mRL1* → sona; *RL1*

330. *pietat*. Sinèresi.

XXXIV

Al veure-lo Roudor, esperonada
pega al cavall, i contra el turc se llança,
ben cert de que un record de sa estimada
farà lo que el valor de tants no alcança;
—Jo amb ma espasa —li diu—, amb sang tacada
dels teus, de mos companys prendré venjança:
i a menjar daré als corbs ta carn impura;
així m'ajuden Déu i ma armadura.—

XXXV

Mira lo turc al jove que el provoca,
més amb ulls de pietat que d'amenaça,
i somrient li diu: —Ta ràbia és poca
per vèncer al qui és duenyo d'eixa maça:
fuig, covard, fuig; puix als covards sols toca
amb enemics dormits provar sa espasa:
fuig, imprudent, oh!, fuig: busca la glòria
on més fàcil te sia la victòria.—

XXXVI

No tant al ferest tigre la sageta,
ni tant al toro brau la pica irrita,
com del turc la insolència al jove atleta
la sang abrusa, i lo coratge excita:
fins arrancar-se sang les dents apreta,
i de ràbia en son pit lo cor palpita;
i empunyant cada qual l'arma temuda,
prest s'enrogeix del camp l'herba menuda.

XXXVII

Un colp de maça el turc li descarrega
que a son fogós cavall deixa sens vida,
mes l'evita Roudor i sols li frega
l'adarga d'or, en roja sang tenyida;
un bot Roudor llavors endavant pega,
i abans que el turc, que ja victòria crida,
puga tornar a alçar l'arma inhumana,
testa i turbant rodolen per la plana.

XXXVIII

Ufà Roudor la vista passejava,
brandint del turc la maça matadora,
i entre les flames enemics buscava
per desfogar la ràbia que el devora,

357 prompte] improvis *mRL1 a.c.* | clava,] clava *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
358 de l'arnès,] del osberch *mRL1 mRL2 RL2 GL2* del ausberg *mRL1 a.c.*
359 ferit ~ li] Y cau, y sa sanch noble que a doll *mRL1 a.c.* | cau *mRL1 mRL2* | salta,] salta *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***361** XXXIX] 47. *mRL1 a.c.* 40. *mRL1 a.c.* 39. *mRL1 a.c.* XXXIX. *mRL1 d.c.* 40 *mRL2 a.c.* 39. *mRL2 d.c.*
361 turchs *mRL1 mRL2*
363 aquestas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
368 fugia.] corria. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* fugia *RL2*
*a.***369** XL] 48. *mRL1 a.c.* 41. *mRL1 a.c.* 40. *mRL1 a.c.* XL. *mRL1 d.c.* 41 *mRL2 a.c.* 40. *mRL2 d.c.*
371 pendó *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
372 ja] los *mRL1 a.c.*
373 hostiga *mRL1 mRL2 RL2*
374-376 amenaçant ~ dona.] Dientlos que ni un turch ab vida deixen / La por als fugitius alas los dona / Mentre als nostres la força ls' abandona *mRL1 a.c.* **374** al qui *mRL2 a.c.* | deixan. *mRL1*
375 als ~ los] Mes els nostres la força ls' *mRL1 a.c.*
376 ales ~ por] als turchs la por alas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***377** XLI] 49. *mRL1 a.c.* 42. *mRL1 a.c.* 41. *mRL1 a.c.* XLI. *mRL1 d.c.* 42 *mRL2 a.c.* 41. *mRL2 d.c.*
380 Jeyan, *mRL1 a.c.* Jeuhen, *mRL1 d.c. mRL2 RL2*
383 jorn] sol *mRL1 mRL2*
384 aparellada.] preparada. *mRL1 a.c.* ja ordenada *a.c.* disposada *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ja ordenada *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2* ordenada. *GL2*
*a.***385** 1. *mRL1 a.c.* I. *mRL1 d.c.* 1. *mRL2*
385 Ufá Roger de Flor *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
386 batalla *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
387 fiera *mRL1 a.c. mRL2*

---

374 deixan. *mRL1* → deixen, *RL1*
375 abandona, *mRL1* → abandona *RL1*
380 Jeuhen, *mRL1* → Jehuen *RL1*

384. *Cicico*. Cízic.

quan de prompte en son pit xiulant se clava,
a pesar de l'arnès, fletxa traidora:
ferit cau, i sa sang que a doll li salta,
amb la impura es confon que l'herba esmalta.

XXXIX

Fugen pertot los turcs, abandonades
deixant tendes i esposes i banderes,
a la deshonra aqueixes entregades
i al foc que les devora les primeres:
llancen les armes uns, a esperonades
dels cavalls obren altres les caderes,
per més ditxós tenint-se el qui podia
passar davant del qui prop d'ell fugia.

XL

Mes cansats de matar, i a la fatiga
rendits los qui a les llances no es rendeixen,
a la gent de sa fe i penó enemiga
tan sols de lluny i amb tirs ja persegueixen;
en va Roger amb crits los seus hostiga,
amenaçant als qui fugir los deixen:
als nostres lo vigor los abandona,
al pas que ales als turcs la por los dona.

XLI

Llavors Roger sa gent recollir mana
i salvar lo botí del foc procura,
i als ferits que escampats en l'ampla plana
jauen, trasladar fa a part més segura:
als morts dels seus en terra cristiana
i als turcs dona en les flames sepultura,
i que es trobe al jorn nou mana sa armada
per marxar a Cicico aparellada.

Cant segon

I

Roger de Flor ufà sobremanera
per l'èxit venturós de la batalla,
cregué l'orgull d'aquella nació fera
que adora a Mahomet tenir a ratlla:
—Jo he de fer caure —deia— en sa buitrera

390 voltor] buytre *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

391 ni,] Ni ls' *mRL1 mRL2* Ni l's *RL2* Ni 'ls *GL2* | lo salvaran,] los salvará *mRL1 a.c.* lo ≈ *mRL1 d.c.* | que amb] pus *mRL1 a.c. mRL2*

392 fins ~ d'obrir-nos] «Nos obrirem fins en les rocas *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

*a.***393** 2. *mRL1 a.c.* II. *mRL1 d.c.* 2. *mRL2*

394 dels turchs *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

395 sas *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* llurs *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* sas *mRL1 d.c. mRL2 d.c.*

396 ardenta ~ arrabassar-ne:] set de sanch ardenta lo arrancarne: *mRL1 mRL2* sèt ≈ *RL2* set ≈ arrancarne; *GL2*

397 als seus deus *mRL1 a.c.* als seus Deu *mRL1 mRL2 GL2* als sèus Deu *RL2* | preparava *mRL1 mRL2*

398 sa fe i son] son *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | provar-ne;] acrisolarne, *mRL1 mRL2 RL2* acrisolarne; *GL2*

399 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | gloria *mRL1 mRL2*

400 és, ~ la victòria.] la gran lucha porta gran victoria. *mRL1 a.c.* sols gran lucha porta gran victoria. *mRL2 a.c.* sols gran guerra porta gran victoria. *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2*

*a.***401** 3. *mRL1 a.c.* III. *mRL1 d.c.* 3. *mRL2*

402 esglai] espants *mRL1 a.c.* espant *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | causaren *mRL1 mRL2*

403 la vida antes *mRL1 a.c.*

405 son *mRL1 a.c.* | front *mRL1 mRL2 a.c.*

407 matansa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

408 sa venjansa. *mRL1 a.c.* llur venjansa. *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2*

*a.***409** 4. *mRL1 a.c.* IV. *mRL1 d.c.* 4. *mRL2*

409 a nostres] nostras *mRL1 a.c.*

411 famolencs lleons,] afamats lleons, *mRL1 mRL2 RL2*

412 l'antigua *mRL1 a.c. mRL2 a.c. RL2*

414 hont *mRL1 d.c.*

415 sa *mRL1 a.c.*

416 on] Mentre *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | sa *mRL1 a.c.*

*a.***417** 5. *mRL1 a.c.* V. *mRL1 d.c.* 5. *mRL2*

417 Tantost l'esplendent] Apenas lo hermos *mRL1* ≈ hermós *mRL2 RL2 GL2*

418 vida, *mRL1 mRL2 RL2*

419 Roger *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | desplegant la sua] desplegantne sa *mRL1 a.c. mRL2 RL2* | senyera,] bandera *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

420 convida: *mRL1 RL1 mRL2*

423 jorns, ~ de] jorns al despuntarne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* jorns al despuntar de *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | jorns,] sols *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

424 morts] morts serem, *mRL1 mRL2* morts serém *RL2 GL2* | serà] s' *mRL1 mRL2 RL2* 's *GL2*

---

411 afamats lleons, *mRL1* → lleons famolenchs *RL1*

419 bandera *mRL1* → bandera, *RL1*

397. *al seu Déu*. Esmeno l'error de concordança que es perpetua a través dels testimonis.

398. *devia*. Sinèresi. A *GL2* no cal fer-la.

al voltor de Turquia, i ni muralla
ni monts lo salvaran, que amb nostres fletxes
fins en les roques hem d'obrir-nos bretxes.—

II

Mes no tan fàcil com Roger pensava
fou del turc les banderes humiliar-ne,
ni de ses mans la presa amb què apagava
sa ardenta set de sang arrabassar-ne:
dos anys de guerra al seu Déu preparava,
on sa fe i son valor devia provar-ne;
puix creix amb les fatigues més la glòria,
i és, quan més gran la lluita, la victòria.

III

Tornats ja en si los turcs de la sorpresa
i esglai que nostres armes los causaren,
deixar abans la vida que l'empresa
per Mahoma i sa tomba tots juraren:
la infàmia que en llurs fronts porten impresa
a netejar amb sang se disposaren,
i amb nous horrors, incendis i matances
aixequen nous altars a llurs venjances.

IV

Entant que a nostres tropes sitiades
en Cícico les neus i aigües tenien,
com famolencs lleons, així a bandades
los turcs l'antiga Grècia destruïen;
camps anegats en sang, ciutats cremades
los llocs marcaven a on estat havien,
sens veure que llur tomba es fabricaven
on un arc a llur glòria alçar pensaven.

V

Tantost l'esplendent sol de primavera
als monts verdor i als camps donava vida;
quan Roger, desplegant la sua senyera,
a collir nous llorers als seus convida;
—Filadèlfia —los diu— ja sols espera
nostre socorro; Filadèlfia ens crida:
dintre nou jorns, amics, al trenc de l'alba
o morts o Filadèlfia serà salva.—

*a.***425** 6. *mRL1 a.c.* VI. *mRL1 d.c.* 6. *mRL2*
426 cregut hauria] una ciutat *mRL1 a.c.*
427 una ciutat, tan] Cregut auria, tal *mRL1 a.c.*
429 un] L'un *mRL1 mRL2 RL2* Lo un *GL2* | brunyia, *mRL1*
430 ls' darts afila *mRL1 a.c.*
431 treuhen *mRL1 mRL2 a.c.* | costosas *mRL1*
432 los ~ airoses.] Y ls' mantells y las plomas mes vistosas. *mRL1* ≈ l's ≈ més ≈ *mRL2 RL2* ≈ 'ls ≈ mes ≈ *GL2*
*a.***433** 7. *mRL1 a.c.* VII. *mRL1 d.c.* 7. *mRL2*
435 mirall; *mRL1* mirall, *mRL2 RL2* | puras *mRL1 mRL2 GL2*
436 Prets *mRL1 mRL2 a.c.*
438 sortir *mRL1 d.c. mRL2 RL2*
439 Cícico *RL2* | aspra] dura *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***441** 8. *mRL1 a.c.* VII. *mRL1 d.c.* 8. *mRL2*
442 mesos *mRL1*
443 pesars soferts oblida] ja passats de sa guarida *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ olvida *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
444 de sa hermosa] Olvidava *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | besos: *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
446 encesos *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
448 panteixar-ne!] palpitarne! *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***449** 9. *mRL1 a.c.* IX. *mRL1 d.c.* 9. *mRL2*
449 palmera *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
452 obrir tot] pintarne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* retratar *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2 GL2*
453 ses] Las *mRL2* | afanys] dolors *mRL1 a.c.*
455 prestar] donar *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
456 seu cor *mRL1 mRL2 GL2* sèu cor *RL2*
*a.***457** 10. *mRL1 a.c.* X. *mRL1 d.c.* 10. *mRL2*
457 besant-ne] besant *mRL1 mRL2 RL2* | estimada *mRL1 mRL2 RL2*
458 la ~ abandona—:] La blanca ma que ella á besar li dona; *mRL1 mRL2* ≈ dòna; *RL2* ≈ dona: *GL2*
460 jamai de cap aimant] De ningun caballer *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

429 brunyia, *mRL1* → brunyia; *RL1*
442 mesos *mRL1* → mesos, *RL1*
449 sentats *mRL1* → assentats *RL1*

VI

Qui hagués entrat en Cicico aquell dia
veure cregut hauria en jorn de festa
una ciutat, tan gran fou l'alegria
amb què a combatre nostra gent s'apresta;
un l'espesa, l'escut l'altre brunyia;
qui afila els dards, qui arregla la ballesta,
i trauen tots les armes més costoses,
los elms més rics, les plomes més airoses.

VII

¿Qui hauria dit que aquelles vestidures,
aquells fins elms i adargues bronzejades,
més brillants que un espill, més que el sol pures,
prest amb amiga sang fossen tacades?
¿Qui hauria dit que aquelles armadures
per eixir al combat aparellades,
en Cicico mateix en aspra guerra
devien a bocins rodar per terra?

VIII

Restablert ja Roudor de la ferida
que en lo llit lo tingué més de tres mesos,
los dolors i pesars soferts oblida
de sa hermosa en los braços i en los besos.
Era tan bella als dos amants la vida,
i tan grat a llurs cors d'amor encesos,
l'un a l'altre son foc comunicar-ne
i, com dos flors unides, panteixar-ne!

IX

A la sombra sentats d'una palmera,
a la llum dels estels poca i dubtosa,
amb paraules de foc Roudor s'esmera
en obrir tot son cor a sa amorosa;
ses ànsies conta, sos afanys pondera,
i amb tants plors les mans banya de sa hermosa,
que el cor li trenca, i a prestar l'obliga
lo jurament que al d'ell lo cor seu lliga.

X

—Ah! —diu Roudor, besant-ne de sa aimada
la mà que ella amorosa li abandona—:
juro que no haurà estat més adorada
jamai de cap aimant ninguna dona,

461 de ~ tu;] tu de mí ho serás; *mRL1 mRL2 GL2* tú de mi ho serás; *RL2* | pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | be *mRL1 mRL2 GL2* bè *RL2* | airada *mRL1 mRL2* ayrada *RL2 GL2*
462 corona; *mRL1 mRL2*
463 pera *mRL1 mRL2* per, *GL3*
464 esforç per a,] valor per, *mRL1 mRL2 RL2* valor per', *GL2* | trono darte.» *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***465** 11. *mRL1 a.c.* XI. *mRL1 d.c.* 11. *mRL2*
465 la hermosura *mRL1 mRL2*
466 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
469 ponderar d'un àngel] pot pintar de un ángel *mRL1 a.c.* dir de un serafí pot *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2*
470 i ~ rebaixar-la?] De un sant beatitud sens parodiarla? *mRL1 a.c.* ~ sa bellesa ~ *mRL1 d.c. mRL2 RL2* ~ parodiarla? *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
471 guai!, on és] lo pinzell, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
472 per a] Per *mRL1 mRL2 RL2* | fins *mRL1 mRL2 RL2* | lo *mRL1 d.c. mRL2 RL2* | admira?] admira? // 12. // Elena era la reyna de las bellas / Com de las flors la ruborosa rosa, / Com la lluna d'argent de las estrellas, / Com dels arbres la simera hermosa: <Y com dels arbres la papallona hermosa; *a.c.*> / Com una de sas altas meravellas / Deu tal vegada en contemplarla s' gosa, / Y jo, mesqui! a pintar me atreviria / A la que sols postrat mirar podria. *mRL1 a.c.*
*a.***473** 13. *mRL1 a.c.* 12. *mRL1 a.c.* XII. *mRL1 d.c.* 12. *mRL2*
473 son *mRL1 mRL2* | trono *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | sa *mRL1 mRL2*
474 sos *mRL1 mRL2* | plahers *mRL1 mRL2 RL2*
476 als grans del món] als soberans *mRL1 a.c.*
477 estesa,] espessa *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* estesa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
478 on ~ moixons] Per hont cantant mil moxonets *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* Per hont glonxant mil rossinyols *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2 GL2*
479 cruel] fera *mRL1 a.c.* aspre *mRL1 d.c.*
*a.***481** 14. *mRL1 a.c.* 13. *mRL1 a.c.* XIII *mRL1 d.c.* 13. *mRL2*
481 plàtica] dolsa plática *mRL1 a.c.*
482 el ~ aus] sols lo rossinyol *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
483 s'extasiaven] divagavan *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
484 en ales de] Que acreix *mRL1 a.c. mRL1 a.c.* | la *mRL1 a.c.*
485 sobte] improvis *mRL1 mRL2* improvís *RL2 GL2* | crits *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | pujavan *RL2 GL2*
486 d'armas *mRL1 mRL2 RL2* | omplia. *mRL1* omplia *mRL2* umplia *RL2*
488 oscura. *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***489** 15. *mRL1 a.c.* 14. *mRL1 a.c.* XIV *mRL1 d.c.* 14. *mRL2*
489 Tan prompte] Apenas *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | lo grit *mRL1 a.c.* lo crit *mRL1 d.c. mRL2 RL2* | guerra *mRL1 mRL2*
490 disposa: *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
491 detura,] deten, *mRL1 a.c.*
492 amb] En *mRL1 mRL2 RL2* | amants] de foch *mRL1 mRL2 RL2* | l'hermosa:] l'altra mosa; *mRL1 a.c.*
493 Roudor ~ es] No vacila Roudor, se *mRL1 a.c.*
494 amorosa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
495 dant] Dant *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* Fent *mRL1 d.c. RL1 mRL2 d.c. RL2 GL2* Dant, *GL3* | despedida *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

473 sos *mRL1* → llurs *RL1*
485 improvis *mRL1* → improvís *RL1*
486 omplia. *mRL1* → umplia, *RL1*
488 oscura. *mRL1* → obscura. *RL1*
495 despedida *mRL1* → despedida, *RL1*

463. *per*. Esmeno «per,».
487. *canviar*. Sinèresi.
495. *dant*. Esmeno «Dant,».

com de mi ho seràs tu; puix si bé, airada,
m'ha negat la fortuna una corona,
m'ha dat un cor de foc per adorar-te
i esforç per a, si el vols, un tron donar-te.—

XI

No vull pintar d'Elena l'hermosura,
puix fora l'intentar-ho profanar-la.
¿Qui l'olor del clavell, qui la llum pura
dels estels en lo llenç pot trasladar-la?
¿Qui ponderar d'un àngel la dolçura
i la bellesa sense rebaixar-la?
¿On és la ploma, guai!, on és la lira
per a pintar lo que hasta el sol admira?

XII

Guarden los reis llur trono, i llur riquesa
i llurs plaers, que el mústic cor no halaguen;
Roudor postrat als peus de sa bellesa,
sens los perills que als grans del món amaguen,
sota un dosser de fullaraca estesa,
on juganers mils de moixons divaguen,
és més dixtós que un rei que en cruel guerra
a son carro lligat hagués la terra.

XIII

En plàtica els amants encara estaven,
que el cant sol de les aus interrompia,
i en somnis de ventura s'extasiaven
en ales de sa ardenta fantasia,
quan de sobte llunys crits, que al cel pujaven,
i un rumor d'armes, que la vila omplia,
llur goig ve a canviar en amargura
i aquell dolç paradís en nit obscura.

XIV

Tan prompte sent Roudor los crits de guerra,
l'espasa empunya i a sortir es disposa.
En va Elena el detura, en va sa esquerra
amb llàgrimes amants rega l'hermosa:
Roudor no titubeja; es desaferra
de la mà que el deté, i a sa amorosa,
dant un bes en lo front de despedida,
vola a on la glòria i son dever lo crida.

*a.***497** 16. *mRL1 a.c.* 15. *mRL1 a.c.* XV. *mRL1 d.c.* 15. *mRL2*
497 Dels] Los *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | apenas *mRL1 a.c.* apena *mRL2 a.c.* pena *RL2*
498 no havia eixit, fugint] Habia del jardí *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ eixit ~ *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
499 Elena *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
500 crida *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | trista] débil *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
502 carnalatge] de matansa, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
503 mà,] ma *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | amatenta,] atenta *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
504 bullenta.] ardenta. *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***505** 17. *mRL1 a.c.* 16. *mRL1 a.c.* XVI *mRL1 d.c.* 16. *mRL2*
506 seus *mRL1 mRL2 GL2* sèus *RL2* | furioses] rabiosos *mRL1 a.c.* furiosos *mRL1 d.c.*
507 la major part,] los mes, y los *mRL1 a.c.*
511 sa] la *mRL1 mRL2 RL2* | bosc] mont *GL2* | fiera *mRL1* fiera *mRL2 a.c.*
512 fer-ne bocins] despedassar *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***513** 18. *mRL1 a.c.* 17. *mRL1 d.c.* 17. *mRL2*
515 tost aprèn] luego sap *mRL1 mRL2 a.c.* luego sab *mRL2 d.c. RL2 GL2*
516 forta i cruel] espantosa *mRL1 a.c.* | brega. *mRL1 mRL2 RL2*
517 odiosa] lleugera *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
518 grega *mRL1 mRL2 RL2*
519 Feu *mRL1 mRL2* Fèu *RL2* | de sarracina] molt leri leri *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
520 prop ~ ruïna.] De sa ruina arrivás lo grech imperi. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***521** 19. *mRL1 a.c.* 18. *mRL1 d.c.* 18. *mRL2*
521 una *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
522 a ~ violenta] Al megaduch Roger, y aquella afrenta *mRL1 a.c.* ~ injuria, ~ *mRL1* ~ vïolenta, *mRL1 mRL2*
524 axis *mRL1 mRL2 RL2*
525 sabia, *RL2*
526 cent] mil *mRL1 a.c.* | inventa. *mRL1 RL2*
527 convida, *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***529** 20. *mRL1 a.c.* 19. *mRL1 d.c.* 19. *mRL2*
529 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | escassa] poca *mRL1 mRL2 RL2*
531 nit *GL2* | assessins *mRL1 mRL2 GL2*
532 a colps de maces] ab sas espasas *mRL1 a.c.* ab llurs espasas *mRL1 a.c.*

---

498 eixit *mRL1* → eixit, *RL1*
508 lluminosos; *mRL1* → lluminosos, *RL1*
511 fiera *mRL1* → fèra *RL1*
524 axis *mRL1* → axi *RL1*
531 assessins *mRL1* → assesins, *RL1*

510. *trossos*. És un dels pocs casos en l'obra de Rubió i Ors que la rima consonant no és completa.

XV

Dels murs per ell sagrats, deixats amb pena,
no havia eixit, fugint de sa estimada,
i oïa encara de sa bella Elena,
que el crida, la veu trista i apagada,
quan a sos ulls se presentà una escena
d'incendi i carnalatge que parada
deixà sa mà, sempre a ferir amatenta,
i glaçada en son cor sa sang bullenta.

XVI

Pels carrers de Cicico divagant-ne
contempla als seus, com tigres furiosos,
armats la major part, altres ratllant-ne
amb tees l'aire en cèrcols lluminosos;
amb sang i foc pertot arreu deixant-ne
senyals d'haver passat, com deixa trossos
de sa presa pel bosc la fera lloba
que per fer-ne bocins porta a sa cova.

XVII

De prompte creu que ja lo turc assalta
a Cicico, i al foc la vila entrega;
mes tost aprèn que no a causa tan alta
l'origen deu tan forta i cruel brega;
sols un insult, una odiosa falta
de respecte a Roger de la gent grega,
fiu que en aquella nit de sarracina
prop la Grècia arribàs de sa ruïna.

XVIII

Era un alà lo qui insultat havia
a Roger, i la injúria violenta
amb sang de mil alans rentar volia
la host del de Flor, que així l'honor se renta.
Dubtós Roudor què fer-se no sabia;
fuig cent propòsits i altres cent inventa:
a juntar-se amb los seus l'honra el convida;
a defensar a Elena amor lo crida.

XIX

I amor vencé, puix troba escassa glòria
en buscar pels carrers i per les places,
de nit, com assassins, una victòria
que de jorn, en lo camp i a colps de maces

533 historia *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
534 d'or ~ llaors] En sas planas en elogis *mRL1 a.c.* En sas páginas d'or d'elogi *mRL1 d.c. RL2 GL2* ≈ paginas ≈ *mRL2* | escassas *mRL1 a.c. RL2 GL2*
535 d'] que *mRL1 mRL2* | escriurer *mRL1 mRL2 RL2* | tants] sos *mRL1 a.c.* | famosos *mRL1 RL2*
536 fets d'armes] epitetos *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***537** 21. *mRL1 a.c.* 20. *mRL1 d.c.* 20. *mRL2*
537 Son] Lo *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | son germà] lo germá *mRL1 a.c.*
538 desventura;] de amargura, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
539 Roudor *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
540 temuda] invencible *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | atura *mRL1 mRL2*
541 poden ~ cruel] para y filla á plorar sa *mRL1 a.c.*
542 plorar] Poden sa *mRL1 a.c.*
543 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
544 sa *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***545** 22. *mRL1 a.c.* 21. *mRL1 a.c.* XXI. *mRL1 d.c.* 21. *mRL2*
546 salva *mRL1 mRL2*
547 d'] Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | amb] du *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
548 Del *mRL1 a.c* | porta d'ausència] y de la ausencia *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
549 feu *mRL1 mRL2* fèu *RL2*
550 prop ~ cenyida,] moris defensant á ma querida *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ≈ defendent ≈ *mRL1 a.c.* ~ cenyida *mRL1*
551 mon postrimer badall] Y mon darrer vagit *mRL1 a.c.* Y mon postrer vagit *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***545** 23. *mRL1 a.c.* 22. *mRL1 a.c.* XXII. *mRL1 d.c.* 22. *mRL2*
554 alans *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
555 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
557 fiera, *mRL1 mRL2 a.c.*
558 —exclama—,] «Ja diu, *mRL1 a.c.* «Observa, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
559 havem de donar] donchs hem de dar *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
560 llorers *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | sols] 'ns *mRL1 mRL2 GL2* n's *RL2* | partí'ns] partir *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***561** 24. *mRL1 a.c.* 23. *mRL1 a.c.* XXIII. *mRL1 d.c.* 23. *mRL2*
561 Oh!, ~ mai] «No, viva Deu, no gira may *mRL1 a.c.* «Oh! no sera; que may gira *mRL1 a.c.* Oh! no sera; no gira may *mRL2 d.c.* ~ será; ~ *mRL1 mRL2 RL2*
562 als riscs lo laletà] Lo catalá als perills *mRL1 a.c.* Lo laletá als perills *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
563 ovirar] mirar *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
564 l'excedeixan: *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
566 valorosos *mRL2*
567 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
568 ausili, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* socor; *RL2*

---

543 segura, *mRL1* → segura; *RL1*
557 fiera, *mRL1* → fèra, *RL1*
558 tocaria; *mRL1* → tocaria: *RL1*
566 valerosos *mRL1* → valorosos *RL1*

541. *cruel*. Sinèresi.
549. *cruel*. Sinèresi.
556. *unió i*. Dialefa.
563. *combatre a*. Dialefa.

guanyar podien, sense que la història,
d'or en ses fulles de llaors escasses,
tingués d'escriure, baix tants noms famosos,
vils records i fets d'armes deshonrosos.

XX

Son fill Jordi perdé, son germà Elena
en eixa nit de dol i desventura;
i gràcies a Roudor, que l'odi enfrena
i amb sa temuda espasa als seus atura,
sí poden pare i filla tan cruel pena
plorar amb llibertat en part segura,
puix devien morir, que decretada
estava ja llur mort per nostra armada.

XXI

Mes ai!, si bé Roudor a sa nineta
la vida salva, queda ell sense vida,
puix mal viu qui en lo cor amb la sageta
d'amor porta d'ausència la ferida.
—¿Per què —exclama— no fiu mon cruel planeta
que prop d'ella morís, i amb mi cenyida,
mon postrimer badall collís l'hermosa
que mon primer sospir collí amorosa?—

XXII

No perquè molts deserten sa bandera
dels forts alans, Roger d'intent canvia,
puix molt més que del número n'espera
dels pocs en la unió i la valentia:
—Quants més seríem en la guerra fera
—exclama—, menos glòria ens tocaria;
¿per què havem de donar part a los altres
dels llors que sols podem partí'ns nosaltres?

XXIII

Oh!, no serà: no gira mai la cara
als riscs lo laletà per més que creixen;
ni ans de combatre a obirar se para
si en número els contraris l'excedeixen.
No perquè els coste la victòria cara
los valerosos de comprar-la deixen;
i puix ja amb ànsia Filadelfia aguarda
nostre socor, ¿per què en portar-li es tarda?—

*a.***569** 25. *mRL1 a.c.* 24. *mRL1 a.c.* XXIV. *mRL1 d.c.* 24. *mRL2*
569 los ~ Flor] si mateix Roger *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | axís *mRL1 mRL2 RL2*
570 gloria; *mRL1 mRL2 RL2*
571 vehyent *mRL1 a.c.*
572 infamada] deshonrada *mRL1 a.c.*
573 D'Aragó] Lo pendó y *mRL1 a.c.* | desplegava *mRL1 mRL2* desplegaba *RL2*
575 Y als seus *mRL1 d.c.* | conduia *mRL1* conduhia *mRL2 mRL2*
576 triunfo *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***577** 26. *mRL1 a.c.* 25. *mRL1 a.c.* XXV. *mRL1 d.c.* 25. *mRL2*
577 que *mRL1 a.c.*
578 Al *mRL1 a.c.* Als *mRL2 a.c.*
582 sons] foch *mRL1 a.c.*
583 inspirau a mon cor,] En mos llavis posau, *mRL1 a.c.* De foch dau á mon cor, *mRL2 a.c.* ~ cor *RL2*
*a.***585** 27. *mRL1 a.c.* 26. *mRL1 a.c.* XXVI. *mRL1 d.c.* 26. *mRL2*
585 recordar-ne] evocarne *mRL1 a.c.*
586 gestes tan altes,] Tantas hassanyas, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
587 l'oblit] mort *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
588 braus cabdills] capitans *mRL1 mRL2 RL2*
590 a sos *mRL1 a.c.*
591 torna cec,] y cega, *mRL1 a.c.* | no succeeixe] a mi no ~ *mRL1 a.c.* no m' succehesca *mRL1 mRL2 GL2* nom' succehesca *RL2*
592 de ~ deixe] 'l llum de tanta gloria me aturdesca. *mRL1 mRL2 RL2 GL2* ~ deixe, *GL3*
*a.***593** 28. *mRL1 a.c.* 27. *mRL1 a.c.* XXVII. *mRL1 d.c.* 27. *mRL2*
595 plana *mRL1 mRL2 RL2*
596 incendi *mRL1 mRL2 RL2*
597 desvaneix lo fum *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
599 dispersaren *mRL1 mRL2*
*a.***601** 29. *mRL1 a.c.* 28. *mRL1 a.c.* XXVIII. *mRL1 d.c.* 28. *mRL2*
602 lo pas] privar *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
603 privar ~ vençuda] Lo pas á la invencible *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

569 axís *mRL1* → axí *RL1* r
570 gloria; *mRL1* → gloria, *RL1*
583 cor, *mRL1* → cor *RL1*

576. *triumfo*. Sinèresi.
583. *sien*. Sinèresi.
592. *deixe*. Esmeno «deixe,».
593. *Geliana*. Galiana.
601. *Alisuri*. Caraman Alisurios (Ducas 1958: 255). *sitiada*. Sinèresi.

XXIV

Amb los seus lo de Flor així parlava
ple els ulls de foc i el cor d'amor de glòria:
i veent que si el turc la vila entrava
pot quedar infamada sa memòria,
d'Aragó la senyera desplegava,
que amb ses ales cobria la victòria,
i als seus a aquella guerra conduïa,
que més que guerra un triumfo pareixia.

XXV

Trobadors dels vells temps, los qui cantàreu
los antics semideus de Grècia i Roma;
los qui a sa glòria un monument alçàreu
i en lo qual vostre nom, l'arpa i la ploma
perquè fos immortal allí deixàreu,
vostres sons a ma lira i vostre idioma
inspirau a mon cor, perquè sien dignes
mos cants dels noms que he d'evocar insignes.

XXVI

I vós, oh Eulària, feu que al recordar-ne
gestes tan altes, tants combats gloriosos,
del somni de l'oblit al despertar-ne
tants noms de braus cabdills i hèroes famosos,
com a l'incaut que els mots al pronunciar-ne
amb què un màgic sos genis lluminosos
evoca, torna cec, no succeeixe
que de tal glòria el llum cec també em deixe.

XXVII

Alts murs de Germe, camps de Geliana,
¿què s'han fet les banderes de Turquia?
¿On són los esquadrons amb què la plana,
com presa d'un incendi, relluïa?
Com lo fum desvaneix la tramuntana,
o com lo sol la boira que el cobria,
davant la host d'Aragó se dispersaren,
i per sempre sa infàmia allí deixaren.

XXVIII

En va el brau Alisuri, que sitiada
a Filadèlfia té, lo pas intenta
privar a la mai vençuda i forta armada
que ve a salvar-la, i guerra li presenta.

605 altiu *mRL1 mRL2*
606 vol *mRL1 mRL2 GL2* | violenta *mRL1 mRL2*
607 d'ell aturar-la] de detenirla *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | ella *mRL1 mRL2*
608 l'estrella?] lo estella? // 30. // ¿No sabias que may la espatlla ensenyan / Los fills de Laletania a llurs contraris, / Y que per l'honra si al combat se empenyan / May en lo camp la deixan temeraris? / ¿No sabias en fi que ls' que desdenyan / La vida per sa patria als mercenaris / Y vils esclaus no teman que la esquena / Giran al veurer al lleó en la arena? *mRL1 a.c.* lo estella? *mRL2 a.c.*
*a.***609** 31. *mRL1 a.c.* 29. *mRL1 a.c.* XXIX. *mRL1 d.c.* 29. *mRL2*
610 de morts sembrada] De morts coberta *mRL1 a.c.* Dels seus coberta *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2* | de llur] de *mRL1 a.c.*
611 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
612 als ~ host] A tos valents l'host de Aragó *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* Á tos braus d'Aragó l'host *mRL1 d.c. mRL2 d.c. RL2 GL2* | atrevida. *mRL1 mRL2*
613 pendó *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
615 Roger *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
616 esforç] valor, *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | triunfos *mRL1 GL2*
*a.***617** 32. *mRL1 a.c.* 30. *mRL1 a.c.* XXX. *mRL1 d.c.* 30. *mRL2*
619 pau *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | d'esperansa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
620 convertint-ne] cambiantne *mRL1 a.c.* convertint *RL1* | les] tas *mRL1 mRL2* | batallas! *mRL1 mRL2* batallas. *RL1*
621 De Alisuri *RL2* | jonch *RL2*
623 fugir *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | salvar-ne sa] salvar la sua *mRL1 d.c.* | persona *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
624 camp, vençut, l'honra i] camp, l'honor y la *mRL1 mRL2 a.c. mRL2 d.c. RL2 GL2*
*a.***625** 33. *mRL1 a.c.* 31. *mRL1 a.c.* XXXI. *mRL1 d.c.* 31. *mRL2*
625 De aquest *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
626 tantost desespessit] apenas disipat *mRL1 a.c.* apenas escampat *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
627 l'encens] lo aroma *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | oferir] cremar *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
630 alas vencedoras *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2*
631 al vil] á lo *mRL1 a.c.* | amenassava *mRL1 mRL2 GL2* amenassaba *RL2*
632 i ~ provocava.] á provocar osava. *mRL1 a.c.* y ab dart la provocava. *mRL1 a.c.* y ab darts la provocava. *mRL1 d.c.*
*a.***633** 34. *mRL1 a.c.* 32. *mRL1 a.c.* XXXII. *mRL1 d.c.* 32. *mRL2*
633 Tan gran erra el] á lo *mRL1 mRL2* | greu] gran *RL2 GL2*
634 les] á *mRL1 RL1 mRL2 RL2 GL2*
635 ja, sense lluitar,] sense pelear *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
636 castells i] forts y las *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
638 frondosas: *RL1*
639 cerf *mRL1 mRL2 RL2* cervo *RL1*
640 pla, ~ rius] lo pla, los rius y monts *mRL1 a.c.*

---

602 altiu *mRL1* → altiu, *RL1* r
620 convertintne *mRL1* → convertint *RL1* | tas *mRL1* → las tuas *RL1* | batallas! *mRL1* → batallas. *RL1*
624 camp, *mRL1* → camp *RL1*
638 frondosas, *mRL1* → frondosas: *RL1*
639 cerf *mRL1* → cervo *RL1*

605. *rierada*. Sinèresi.
606. *violenta*. Sinèresi.
609. *caramans*. Karmànides.
629. *Culla*. Kula.
634. *victorioses*. Sinèresi.
637. *via ferro:* Barreja entre «via fora» i «desperta ferro» (Sunyer 2003: 1100).

¿No sabies, altiu, que a la rierada
qui aturar vol, quan corre més violenta,
en lloc d'ell aturar-la, l'arrastra ella,
i de la platja contra els rocs l'estrella?

XXIX

Tos vint mil caramans deixen la terra
de morts sembrada i de llur sang tenyida,
puix com los llamps als roures, així aterra
als braus teus d'Aragó la host atrevida:
tes armes, ton penó i cavall de guerra
i els pocs soldats que escapen amb la vida,
lligats al carro de Roger, publiquen
son esforç i nous triumfos pronostiquen.

XXX

Oh Filadèlfia!, l'himne d'alabança
aixeca al vencedor que a tes muralles
portà amb la pau, lo verd ram d'esperança,
en festes convertint-ne les batalles:
d'Alisuri, com jonc, la forta llança
de Roger s'estellà en les dures malles,
i al fugir, per salvar-ne sa persona,
deixà en lo camp, vençut, l'honra i corona.

XXXI

D'aquell postrer combat la polseguera
lo vent tantost desespessit havia,
i adés l'encens que en oferir s'esmera
Filadèlfia a Roger la vila omplia,
que en Culla i altres forts nostra bandera
ses vencedores ales ja estenia,
i des d'allí al vil turc amenaçava,
que sols de lluny i amb dards la provocava.

XXXII

Tan greu era el terror amb què miraven
los turcs les nostres armes victorioses,
que ja, sense lluitar, abandonaven
los castells i ciutats més populoses.
Al crit de «via ferro» es dispersaven
i a les selves fugien més frondoses,
com lo cerf, al sentir lo corn de caça,
fugint, pla, valls i monts i rius traspassa.

*a.***641** 35. *mRL1 a.c.* 33. *mRL1 a.c.* XXXIII. *mRL1 d.c.* 33. *mRL2*
641 Magnesia *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
642 passà ~ ser] Per sa codicia á ser \+++\ *mRL1 a.c.* | traydora; *mRL1 mRL2*
643 l'antiga *mRL1 RL1 mRL2*
645 la famosa] digaho, Tiria *mRL1 a.c.*
646 amb ~ a] Lo turch felló ab nous assalts *mRL1 a.c.*
647 morí d'una llançada,] de Alot perdé la vida *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ llansada *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
648 estimada.] querida. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***649** 36. *mRL1 a.c.* 34. *mRL1 a.c.* XXXIV. *mRL1 d.c.* 34. *mRL2*
649 Descansantne *mRL1 a.c.*
651 postrada, *mRL1 mRL2*
652 mostra] proba *mRL1 mRL2 RL2*
653-654 que ~ venia;] de que ab sa armada / Venia Rocafort desde Siail *mRL1 a.c.*
*a.***657** 37. *mRL1 a.c.* 35. *mRL1 a.c.* XXXV. *mRL1 d.c.* 35. *mRL2*
659 l'emporprada] la pintada *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
660 l' Senyor vesti á *mRL1 d.c. mRL2 a.c.* l' Senyor vesti *mRL1 d.c. mRL2* l' Senyor vestí *RL1* l' senyor vestí *RL2* | gentil] tendra *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
663 escarmentarne *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
664 son jou a deslliurar-ne.] sos fers á llibertarne. *mRL1 mRL2 RL2 GL2* ~ deslliurarne, *GL3*
*a.***665** 38. *mRL1 a.c.* 36. *mRL1 a.c.* XXXVI *mRL1 d.c.* 36. *mRL2*
665 lo de Flor] Roudor *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | noticia *mRL1 mRL2*
666 vencedora *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
668 al ~ i] á Rocafort mes que respecta *mRL1 a.c.* á Rocafort com a son deu *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | adora, *mRL1 mRL2*
669 Rocafort *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
670 cabdill] soldat *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | a] y á *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
671 com á *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***673** 39. *mRL1 a.c.* 37. *mRL1 a.c.* XXXVII. *mRL1 d.c.* 37. *mRL2*
675 Roudor y Roger, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

647 llansada *mRL1* → llansada, *RL1* r
668 adora, *mRL1* → adora; *RL1*

653. *mainada*. Rubió i Ors introdueix aquesta paraula inspirada en la paraula castellana *mesnada* habitual a l'èpica i el romancer castellà que va recollir Milà i Fontanals per als seus poemes èpics.

664. *deslliurar-ne*. Esmeno «deslliurarne,».

XXXIII

Digau sinó Magnèsia, que d'amiga
passà per sa cobdícia a ser traidora:
digau Nisa sinó, Nisa l'antiga,
que les glòries de l'Àsia encara plora;
i Tíria la famosa a qui fatiga
amb nous assalts lo turc felló a cada hora,
i on Corbaran morí d'una llançada,
deixant en dol a la host i a sa estimada.

XXXIV

Descansant allí estava nostra armada
sobre els llorers que conquistat havia,
rebent l'encens de Grècia, que prostrada
d'agraïment en mostra li oferia,
quan la nova rebé que amb sa mainada
en son auxili Rocafort venia;
Rocafort a qui igualen en noblesa
de naixement molts pocs, ningú en bravesa.

XXXV

No tan grata és al pelegrí la troba
amb què el festeja a son regrés sa esposa,
ni tant la pluja a l'emporprada roba
amb què vestí el Senyor la gentil rosa,
com grata fou a la host l'alegre nova
de que amb mil almogàvers, gent briosa,
ve Rocafort als turcs a escarmentar-ne,
i a Grècia de son jou a deslliurar-ne.

XXXVI

No bé el de Flor rebé aquella notícia,
envers Èfeso mou la host vencedora,
on sap l'aguarda la brillant milícia
que al valent Rocafort serveix i adora:
a Rocafort, del qual en la perícia
com a cabdill confia, a qui s'enyora
d'apretar com amic entre sos braços,
i els vells favors pagar-li amb nous abraços.

XXXVII

Alaba's ara el turc de que en la porta
penjarà de sa tenda els caps d'Entença,
de Roger i Roudor, i amb la gent morta
farà un mur de son camp per la defensa:

680 folgar] fumar *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | amb ses lascives] lo felló ab sas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***681** 40. *mRL1 a.c.* 38. *mRL1 a.c.* XXXVIII. *mRL1 d.c.* 38. *mRL2*
683 potro,] caball *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
686 burdell *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
688 ve ja] ve *mRL1 mRL2 GL2*
*a.***689** 41. *mRL1 a.c.* 39. *mRL1 a.c.* XXXIX. *mRL1 d.c.* 39. *mRL2*
691 amb] á *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
693 Los *mRL1 a.c.* | si n'hi] si un ni *mRL1 mRL2*
694 infiel,] felló, *mRL1 a.c.* covart, *mRL1 a.c.* infiel *mRL2* | eclipsada] borrada *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
696 en lo] Del *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | la creu cristiana.] las creus cristianas. *mRL1 a.c*
*a.***697** 42. *mRL1 a.c.* 40. *mRL1 a.c.* XL. *mRL1 d.c.* 40. *mRL2*
697 Refeta apenas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
700 host fa] Armada *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | més feixuga sa cadena.] al nous horrors condena. *mRL1 a.c.* á nous horrors condena. *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
702 gangrena; *mRL1 a.c.*
703 que,] que *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | tallarla *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***705** 43. *mRL1 a.c.* 41. *mRL1 a.c.* XLI. *mRL1 d.c.* 41. *mRL2*
705 Pamfila *mRL1 mRL2 RL2*
708 en sos alts murs clavar] clavar en sos murs *RL1 mRL2 RL2 GL2*
710 lo ~ detura,] Lo que entorpeix sa marcha roca dura, *mRL1 a.c.*
712 triunfal *mRL1 a.c.* triunfant *mRL1 mRL2 RL2*

---

688 A incendïar no ve *mRL1* → No baixa á incendiar *RL1*
693 si un ni *mRL1* → si un hi *RL1*
700 á nous horrors condena. *mRL1* → ab nous fers encadena: *RL1*
702 cangrena; *mRL1* → cangrena, *RL1*

688. *incendiar*. Sinèresi.
696. *cristiana*. Sinèresi.
705. *Panfila*. Pamfília.
706. *Sarcano*. «Sarcano Turco» (Moncada 1777: 87).

¿per què sa llança i simitarra torta
ja no llampeguen en la plana extensa,
ni del temple de Diana en les ruïnes
ve a folgar amb ses lascives concubines?

XXXVIII

Entre coloms milà, llop entre ovelles,
¿per què a galopejar no ve en la plana
amb son potro, que amb peus d'acer centelles
arranca de la roca que desgrana?
¿Per què a robar no baixa ja a les belles
per son bordell, que amb son alè profana,
i en lloc d'anar fugint per les muntanyes,
a incendiar no ve ja camps i cabanyes?

XXXIX

No pintaré dels nostres l'alegria
al reunir-se l'una i l'altra armada,
ni els crits amb què demanen amb porfia
prosseguir la victòria començada.
Lo més covard, si n'hi ha, ja desafia
al turc infiel, i espera que eclipsada
quedarà prest la lluna musulmana
en lo cel d'Àsia per la creu cristiana.

XL

Tantost refeta la host de la fatiga
del llarg camí, Roger la marxa ordena
envers on naix lo sol, on l'enemiga
host fa als grecs més feixuga sa cadena.
Sap que quant més en arrancar-la es triga
creix i menos remei té la cangrena;
ni vol que es diga que, podent tallar-la,
amb criminal descuit deixà arrelar-la.

XLI

En va baix les muralles de Panfila
cregué Sarcano obrir la sepultura
a l'exèrcit creient, i entrar la vila
i en sos alts murs clavar la lluna impura;
com lo carro desgrana i aniquila
lo palet que en sa marxa lo detura,
així la host de Roger desfà animosa
tot quant sa triomfant marxa entorpir osa.

*a.***713** 44. *mRL1 a.c.* 42. *mRL1 a.c.* XLII. *mRL1 d.c.* 42. *mRL2*
716 blancs] brillants *mRL1 a.c.*| jel *mRL1 mRL2* gel *RL2 GL2*
719 Que *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | caudalos *mRL1 mRL2* caudalós *RL2 GL2* | dia *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
720 punt,] may *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | sa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***721** 45. *mRL1 a.c.* 43. *mRL1 a.c.* XLIII. *mRL1 d.c.* 43. *mRL2*
721 jorn *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
722 enemiga, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
723 aconhortant-ne,] aconsolantne *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
724 a] las *mRL1 a.c.* | antiga: *mRL1 mRL2 RL2* antiga, *GL2*
726 a] de *mRL1 a.c.* | fatiga, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
727 es deté] para *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | plantar la sua] plantarne sa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***729** 46. *mRL1 a.c.* 44 *mRL1 a.c.* XLIV. *mRL1 d.c.* 44. *mRL2*
729 se arrosega *mRL1 mRL2 GL2* s'arrossega *RL2*
731 lo estreny *mRL1 a.c. mRL2* | ofega *mRL1 mRL2 RL2*
732 sanch, *mRL1 mRL2 RL2*
734 los cingles] las faldas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
735-736 sobre ~ fartar-se] De caurer sobre ls' nostres de repenta / Y apagar en sa sanch sa set ardenta. *mRL1 mRL2* ≈ cáurer ≈ l's ≈ sèt ≈ *RL2* ≈ cáurer ≈ 'ls ≈ sét ≈ *GL2*
*a.***737** 47. *mRL1 a.c.* 45 *mRL1 a.c.* XLV. *mRL1 d.c.* 45. *mRL2*
737 Roger *mRL1 mRL2*
738 astut] cautelós *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | raposa, *mRL1 mRL2 a.c.*
739 la serp *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | destresa *mRL1 mRL2 RL2*
740 d'escurçons] del aspit *mRL1 mRL2* del áspit *RL2* de l'aspit *GL2*
741 com ~ fuig] Com raposa la serp *mRL1 a.c.* | raposa *mRL1 mRL2 a.c.*
742 lo] á *mRL1 a.c.* | destrossa, *mRL1 a.c.* destrossa *mRL1 d.c.*
744 garres] ungles *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***745** 48. *mRL1 a.c.* 46. *mRL1 a.c.* XLVI *mRL1 d.c.* 46. *mRL2*
748 valoros *mRL2 d.c.* | provoca *mRL1 mRL2*

---

719 Que *mRL1* → Que, *RL1* | dia *mRL1* → dia, *RL1*
727 plantarne sa *mRL1* → plantar la sua *RL1*
731 l'estreny *mRL1* → lo estreny *RL1* | devora; *mRL1* → devora, *RL1*
735 caurer *mRL1* → cáurer *RL1*
736 set *mRL1* → sèt *RL1*
738 cautelós *mRL1* → cautelos *RL1* | raposa, *mRL1* → rabosa, *RL1*
741 raposa *mRL1* → rabosa *RL1*
742 com lo lleó l' destrossa, *mRL1* → en destrosarlo s' gosa, *RL1*
742 valerós *mRL1* → valoros *RL1*

726. *suor*. Sinèresi.

XLII

Deserts ardents, immensos mars d'arena
ratllats pels vents, com plana per l'arada;
monts que amaguen llur testa de neu plena
i de blancs caramells de glaç ornada
en les estrelles; pluja ni serena,
res fa amainar lo pas a nostra armada,
que, com riu caudalós, de nit i dia,
sense tòrcer-la un punt, segueix la via.

XLIII

Segueix sa via nit i jorn, llançant-ne
del mont, del pla i la vall la host enemiga;
pertot arreu als grecs aconhortant-ne,
i a llurs ciutats tornant llur glòria antiga.
Nit i jorn fa sa via a penes dant-ne
temps per secar la suor a la fatiga;
ni es deté fins plantar la sua bandera
del Tauro en la nevada cordillera.

XLIV

Com la serp que entre l'herba s'arrossega,
seguint los passos del lleó, traidora,
i s'enrosca en son coll, l'estreny, i ofega,
i li xupa la sang i lo devora;
així la host enemiga se replega
en los cingles del Tauro, esperant l'hora
sobre els nostres de sobte d'abraonar-se
i, famolenca, de llur carn fartar-se.

XLV

Mes Roger, si bé té la fortalesa
del lleó, és astut com la rabosa,
i ni tem de les serps la vil destresa,
ni d'escurçons la bava verinosa:
com la rabosa, fuig ser del llaç presa,
i en ell caigut, com lo lleó el destrossa,
i en lo neci que el llaç li preparava
prova ses garres i sa ràbia esbrava.

XLVI

No bé aprengué Roger que una emboscada
li preparava el turc, alarma toca,
i amb crits de guerra a la traidora armada
lo valerós a guerra a mort provoca;

749 prenyada *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***753** 49. *mRL1 a.c.* 47. *mRL1 a.c.* XLVII. *mRL1 d.c.* 47. *mRL2*
754 forts catalans,] Braus laletans, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
755 morts *mRL1* | valorosos *mRL1 d.c.*
756 Umplen *RL2* | al punt los buits] luego lo clar *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | els ferits deixen:] aquells ne deixen: *mRL1 mRL2 GL2* aquells cedeixen *RL2*
757 tigres, *mRL1 mRL2* | rabiosos *mRL1 a.c.* furiosos *mRL1 d.c.* furïosos *mRL2 RL2*
758 se embesteixan *mRL1* se embesteixen *mRL2 d.c. RL2*
759 tant *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | escasa *mRL1 a.c.*
*a.***761** 52. *mRL1 a.c.* 48. *mRL1 a.c.* XLVIII *mRL1 d.c.* 48. *mRL2*
762 esperansa, *mRL2 RL2 GL2*
763 lo lleo *mRL1 a.c.* | qui *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
764 fills *mRL2 RL2 GL2*
767 ja de llors ni] de llorers y *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
768 mort *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | penes del cor] 'ls mals del amor *mRL1 a.c.*
*a.***769** 53. *mRL1 a.c.* 49. *mRL1 a.c.* XLX. *mRL1 d.c.* XLX. *RL1* 49. *mRL2*
770 valerosos amb sa] valens y cobarts ab *mRL1 a.c.* valorosos ab sa *mRL1 d.c. mRL2* | antiga *mRL2*
771 Roudor *GL2*
773 rega l'arena *mRL1 a.c..* ~ rega *mRL1 mRL2 RL2*
775 avassalla *mRL1 mRL2*
776 dalla. // 50. // Voler contar d'est dia las hassanyas / Fora voler contarne las estrellas, / La arena que hi ha del mar en las entranyas, / O de un incendi las espurnas bellas: / Pregunteulas del Tauro á las montanyas, / Y ell ab <en *a.c.*> sas rocas de vil sanch vermellas / Vos dirá que baix ellas soterrada / Fou ab sos capitans tot una armada. *mRL1 a.c.*
*a.***777** 50. *mRL1 a.c.* L. *mRL1 d.c.* 50. *mRL2*
777 Roger, Marulli, Rocafort, *mRL1 a.c.. mRL2 a.c.*
779 de l'altiu] De l'immens *mRL1* Del immens *mRL2 RL2* ~ immensa. *mRL1*
781 fulla ~ guerra] plana mes gloriosa, *mRL1 mRL2* ≈ més ≈ *RL2 GL2*
782 memoria *mRL1 mRL2*
783 del ~ arrancar-ne] Del mon lo Tauro que borrar tindria *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* Lo Tauro que borrar del món tindria *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
784 sa ~ oscar-ne.] oscar sa dalla lograria *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

762 esperansa, *mRL1* → esperansa *RL1*
775 avassalla *mRL1* → avassalla, *RL1*
779 De l'immens *mRL1* → Del immens *RL1*

772. *cruel*. Malgrat la grafia «crüel» a les tres edicions, cal fer sinèresi.

*a.***777.** A *mRL1* l'estrofa L i l'anterior eliminada, numerada com a 50, precedeixen les estrofes XLVIII i XLIX i una nota al marge per a les correccions acompanya L: «(Nota) Esta octava debe posponerses a las dos siguientes, según se ve en la numeración.»

als crits la selva d'enemics prenyada,
contesta amb crits; cada arbre, cada roca
vomita un turc, i cada turc cent fletxes
que obren en nostres files amples bretxes.

XLVII

No desmaien per ço los animosos
forts catalans, ni un pas retrocedeixen:
si en cauen deu de morts, vint valerosos
omplen al punt los buits que els ferits deixen:
com dos ramats de tigres furiosos,
així los dos exèrcits s'envesteixen,
i apreten tant, que els és la plana escassa,
i ni per caure tenen los morts plaça.

XLVIII

Roudor de Llobregat, que ausent plorava
sense esperança a sa amorosa Elena,
com la lleona a qui, mentres caçava
li robaren sos fills, busca a sa pena
un remei en la mort, així es llançava
lo primer del combat en l'ampla arena,
no en busca ja de llors ni glòria vana,
mes de la mort, que penes del cor sana.

XLIX

Mes ai!, la mort impia entorn d'ell sega
als valerosos amb sa dalla antiga,
i a Roudor, que a sos colps son pit entrega,
amb ses ales i dalla, cruel, abriga.
En va desesperat l'arena rega,
provocant amb son fer la host enemiga;
tot cedeix a sos colps, tot ho avassalla,
com si prestat li hagués la mort sa dalla.

L

Marulli, Rocafort, Roger, Entença,
bé féreu en escriure vostra glòria
de l'altiu Taurus en la plana immensa:
lo temps pot esqueixar-ne de la història
la fulla en fets de guerra més extensa;
mes si volgués borrar vostra memòria,
del món tindria el Taurus que arrancar-ne
i sols sa dalla lograria oscar-ne.

*a.***785** 54. *mRL1 a.c.* 51. *mRL1 a.c.* LI. *mRL1 d.c.* 51. *mRL2*
787 manco al fer brandir] menos pelear *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ blandir *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
789 amb nous llorers] en aquell son front *mRL1 a.c.*
791 mort *mRL1*
792 llurs ~ deixen.] escrits llurs noms hi deixen. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* llurs noms allí imprimeixen. *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***793** 55. *mRL1 a.c.* 52. *mRL1 a.c.* LII. *mRL1 d.c.* 52. *mRL2*
793 D'aquell ~ fou] Fou la batalla de aquell jorn *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
795 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
796 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | animosa.] valorosa *mRL1 mRL2* valerosa. *RL2 GL2*
798 ufanosa;] ayrosa; *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
799 vui ~ Tauro] Desde Estambul del Tauro *mRL1 a.c.* Vuy de Estambul del Tauro de *mRL1 a.c.* Vuy de Estambul del Tauro *mRL1 d.c.*
800 és ~ sagnant] No es ja mes que sa tomba l'ampla *mRL1 mRL2 GL2* ≈ més ≈ *RL2*
*a.***801** 1. *mRL2*
802 tantost ~ naixia,] Apenas l'astre d'or del mar sortia *mRL1 mRL2 RL2* ≈ lo astre ≈ sortia, *GL2*
803 ralla *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
805 senyeres] banderas *mRL1 a.c.*
807 braus] forts *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
808 amb ~ glòria] ple de agrahiment son nom *mRL1 a.c.*
*a.***809** 2. *mRL1 a.c. mRL2*
810 maça,] espasa *mRL1 a.c.*
811 alcen ~ alè] Se alsa un cantar.— «Ab son alé Ell *mRL1 a.c.* ~ est ~ *mRL1 mRL2 RL2* ~ Son alé *mRL1 mRL2* ~ Són alé *RL2*
812 palaus] ciutats *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
813 Vós] d'Ell *mRL1* d'ell *mRL2* d'éll *RL2 GL2*
814 com] la *mRL1 mRL2 RL2*
815 flaca] débil *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | vostre esguard] sos ulls *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | us] l' *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
816 lo ~ argentat] gota que en la flor vertí *mRL1 a.c.* los brins ~ argentá *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

---

788 cantarne *mRL1* → compóndrer *RL1*

789. *Darós*. Pere Darós (Muntaner, CCVII).
791. *Siscar*. Guillem de Siscar. *Logran*. Martín de Logran.

LI

Muntaner donà al món en aquell dia
de son valor com capità altes proves,
i que no manco el fer brandir sabia
que escriure gestes, que cantar-ne trobes.
També Darós amb nous llorers cenyia
son front i son escut amb armes noves;
i Siscar i Logran de morts cobreixen
lo camp, i en sang llurs noms allí escrits deixen.

LII

D'aquell jorn la batalla fou tremenda;
tremenda i llarga, sí, mes gloriosa,
puix de l'Armènia nos obrí la senda,
puix perdé el turc sa gent més animosa.
Dos anys atràs podia aquest sa tenda
des del Tauro a Estambul plantar ufanosa;
vui d'Estambul del Tauro a l'alta serra
és sols fossa d'infels la sagnant terra.

Cant tercer

I

En lo jorn que seguí al de la batalla,
tantost en l'horisó lo sol naixia,
pintant en l'ona lluminosa ratlla,
com cinta resplendent de pedreria,
amb les senyeres que la vil canalla
en lo camp al fugir deixat havia,
Roger al Déu dels braus un altar alça
i amb càntics, com Moisès, sa glòria ensalça.

II

De genolls tots, los ulls clavats en terra,
rendida al peu la llança, dard o maça,
alcen a Déu eix cant: —Vostre alè aterra
als reis més forts i llurs palaus arrasa:
davant Vós los més braus fills de la guerra
són com pols que dispersa el vent que passa,
i és flaca a vostre esguard la host que us adora,
com lo bri d'herba que ha argentat l'aurora.

*a.***817** 3. *mRL1 a.c. mRL2*
817 Vós, sols Vós sou] Ell, sols Ell es *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | fort: *mRL1 mRL2* | brama; *mRL1 mRL2 RL2*
818 cerç] vent *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | fràgils] débils *mRL1 RL2 GL2* debils *mRL2* | canyas: *mRL1*
819 derrama *mRL1 mRL2 RL2*
821 bramador] abrasador *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | en] ab *mRL1 a.c.*
822 montanyas: *RL2*
823 los ~ els] Las tempestats, las onas; Ell las *mRL1 mRL2 RL2* ≈ onas, ≈ *GL2* | doma *mRL1 mRL2*
824 us] li *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | com] mes que *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***817** 4. *mRL1 a.c. mRL2*
825 Vós sou] Ell es *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | Vós les] Ell las *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | banderas *mRL1 a.c.*
826 heu] Ha *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | obert] ha obert *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
827 fieras *mRL1 mRL2 a.c.*
828 la ~ Faraó] De Egipte sepulta la host *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
829 Vós] Ell *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | senyeras *mRL1 a.c.*
831 Vós] Ell *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | havem llançat los turcs] las llansas hem llansat *mRL1 a.c mRL2 a.c.*
832 Vós] Ell *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | los] las *mRL1 a.c mRL2 a.c.*
*a.***833** 5. *mRL1 a.c. mRL2*
833 esta *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | plegaria *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
834 tota la host,] tot un camp, *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | jorn] sol *mRL1 a.c.*
835 extensa plana] inmensa plana *mRL1 a.c.* immensa falda *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | solitaria *mRL1 mRL2 RL2*
836 sepultura; *mRL1 mRL2 RL2*
839 armadura *mRL1 a.c.* | destrossada, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
840 els ~ l'alborada.] per ensens los cántichs de una armada. *mRL1 mRL2* ≈ encens ≈ *RL2 GL2*
*a.***841** 6. *mRL1 a.c. mRL2*
841 flor] la flor *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | flairosa i gentil] bella y olorosa *mRL1 a.c.* bella y fragant *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
842 el raig *mRL1 a.c.*
844 a crits] ab crits *mRL1 a.c.*
847 l'animós] lo prudent *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | ls' *mRL1 a.c.* l's *RL2* | l'alaga *mRL2*
848 tant ~ prudent,] Ab paraules de foch llurs fochs *mRL1 a.c.* Ab paraules de foch sos fochs *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***849** 7. *mRL1 a.c. mRL2*
849 fatigas, *mRL1 mRL2 RL2*
852 podria] «Segur podria *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | trasplantar segur] transpartar *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* transplantar *mRL1 d.c. mRL2 d.c.*

---

817 brama; *mRL1* → brama, *RL1*
818 canyas: *mRL1* → canyas, *RL1*
820 «Com fullas arrossegantne *mRL1* → «Arrossegant, com fullas, *RL1*
823 doma *mRL1* → doma, *RL1*
836 sepultura; *mRL1* → sepultura, *RL1*
844 demana, *mRL1* → demana. *RL1*
847 l'alaga, *mRL1* → l'alaga *RL1*
850 prendas, *mRL1* → prendas. *RL1*

828. *Faraó*. Sinèresi.

III

Vós, sols Vós sou lo fort; lo tro que brama,
lo cerç que els roures romp com fràgils canyes;
lo riu que escabellat pel pla es derrama,
com fulles arrastrant-ne les cabanyes;
lo volcà bramador que en rius de flama
converteix i vomita les muntanyes,
los terbolins, com poltros a qui els doma,
així us són dòcils com al vent la ploma.

IV

Vós sou lo fort. Del turc Vós les senyeres
heu desfilat i en Grècia obert sa fossa,
com un jorn baix les ones del mar feres
la host sepultàreu del Faraó orgullosa.
Per Vós plantat havem nostres banderes
en la falda del Taurus escabrosa;
per Vós havem llançat los turcs de Tràcia;
per Vós los llançarem de tota l'Àsia.—

V

Res més hermós ni gran que eixa pregària
de tota la host, del jorn a la llum pura,
en una extensa plana i solitària,
fèrtil ahir, vui ampla sepultura,
tenint per temple el cel, per lluminària
lo sol, i per catifa una planura,
per ara una bandera trossejada,
i els vapors per encens de l'alborada.

VI

Com flor que més flairosa i gentil s'obre
al ferir-la del sol los raigs de grana,
amb aquell càntic nou vigor recobra
la host, i passar a Armènia a crits demana,
dient-ne que ella sola basta i sobra
fins per salvar Sion, que el turc profana;
mes l'animós Roger, si bé l'halaga,
tant ardiment així, prudent, apaga.

VII

—De mos companys de glòries i fatigues
—los diu— conec les nobles i altes prendes,
i sé que amb ells a platges enemigues
podria trasplantar segur mes tendes:

853 intrigas *mRL1 mRL2 RL2*
854 pendons *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
855 Obriririan, *mRL2*
856 fent estremèixer] Fentne cruixir *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | guerra. *GL2*
*a.***849** 8. *mRL1 a.c. mRL2*
858 frets *mRL1 mRL2 RL2*
859 «¿Honts *mRL1 a.c.*
860 sos *mRL1 a.c.*
862 logréssem,] pogressen *mRL1 a.c.*
863 abrassarnos *mRL1 a.c.* abrusarnos; *mRL1 d.c. mRL2 d.c.*
864 gelarmos? *mRL1 a.c.*
*a.***865** 9. *mRL1 a.c. mRL2*
867 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
869-870 deixem-los ~ prop] «Deixem que á plorar vagen llur porfia / «Als peus de *mRL1 mRL2 GL2* ≈ porfía ≈ *RL2*
872 Grecia *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | agrahida.» // 10. // Es propi de un cor noble presumirne / Trobar en los demes també noblesa / Y que han los altres homens de sentirne / Los sentiments mateixos que ell profesa. / Mes iay! també á un amich pot, vil, trairne / Lo qui, venentli amor, lo front li besa, / Y molt sovint la vivora <vipera *a.c.*> traidora / Al que en son pit la escalfa lo devora *mRL1 a.c.* agrahida? ≈ noblessa ≈ *mRL2 a.c.*
*a.***873** 11. *mRL1 a.c.* 10. *mRL1 d.c.* 11. *mRL1 a.c.* 10. *mRL2 d.c.*
874 feu *mRL1 mRL2* fèu *RL2*
875 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
876 Y *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | pujar *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | aterra. *mRL1 mRL2 RL2*
879 sens figurar-se] sense pensarse *mRL1 a.c.*
880 privarse: *RL2*
*a.***881** 12. *mRL1 a.c.* 11. *mRL1 d.c.* 12. *mRL1 a.c.* 11 *mRL2 d.c.*
881 vil grec, pensant-ne] grech, presumintne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* grech, figurantse *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
883 necessita a] necesita *mRL1 a.c.* necessita *mRL2 a.c.*
884 ivernar *mRL1 d.c.* necessita *mRL2 RL2*
887-888 sens ~ donava.] Y en destruirla sa enveja treballava / Ja que l' profit n'ha tret que n'esperava. *mRL1 a.c.*

---

856 Fent *mRL1* → Fentne *RL1* | bruyt *mRL1* → brugit *RL1*
862 logressem, *mRL1* → deguessem, *RL1*
876 aterra. *mRL1* → «aterra; *RL1*
887 est *mRL1* → d'est *RL1*

869. Al mage esquerre de *mRL2*, hi ha escrit en la mateixa lletra *Balls*.

sé que a pesar de murs, de dards e intrigues,
als penons d'Aragó glorioses sendes
obririen, de pol a pol la terra
fent estremèixer al bruit de dura guerra:

VIII

¿mes qui nos assegura que triomfar-ne
dels freds, i dels calors i fam poguéssem?
¿On són los elms i escuts per evitar-ne
que tost o tard debaix llurs colps caiguéssem?
¿On són los medis, dat que destrossar-ne
exèrcits aguerrits, alts murs logréssem,
per córrer los deserts sense abrusar-nos,
per traspassar los monts sense gelar-nos?

IX

No insultem al Senyor, que als seus premia,
temptant sa omnipotència, temeraris,
i puix ja de la pau llu l'hermós dia,
i la glòria ens cedeixen los contraris,
deixem-los que a amagar llur covardia
vagen prop llurs palmers i dromedaris,
i a rebre anem l'encens amb què ens convida
Grècia, a tantes victòries agraïda.—

X

Sempre la covardia fou ingrata;
sempre el felló al valent fiu sorda guerra,
puix és a son vil cor l'enveja innata
i, en no podent pujar, als alts aterra;
i com l'indi que als arbres que ombra grata
li daven i aliment, ingrat, los serra
per collir més bé el fruit, sens figurar-se
que al fi d'ombra i de fruits vindrà a privar-se;

XI

així el vil grec, pensant-ne tal vegada,
llibre al veure's del turc que l'oprimia,
que ja no necessita a nostra armada,
que a invernar a Gal·lípoli venia,
la que amb ella ha contret deuta sagrada
amb nous insults li paga cada dia,
sens veure que d'est modo se privava
del mur que ombra i defensa li donava.

*a.***889** 11. *mRL1 a.c.* 12. *mRL1 a.c.* XII. *mRL1 d.c.* 13. *mRL1 a.c.* 12. *mRL2 d.c.*
890 se arrossegan *mRL1 mRL2 RL2*
894 Dels nostres braus les gestes,] Las asañas catalanas *mRL1 a.c.* Dels nostres las hassanyas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***897** 14. *mRL1 a.c.* 13. *mRL1 a.c.* XIII. *mRL1 d.c.* 14. *mRL1 a.c.* 13. *mRL2 d.c.*
898 envejosos] Enemichs en *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
899 allevar-nos] achacarnos *mRL1 a.c.*
901 venjansa, en *mRL1 mRL2*
904 ruina, *mRL1 mRL2 GL2* | sofre] estopa *mRL1 a.c.*
*a.***905** 15. *mRL1 a.c.* 14. *mRL1 a.c.* XIV. *mRL1 d.c.* 15. *mRL1 a.c.* 14. *mRL2 d.c.*
906 tenir que lluitar] haver de batallar *mRL1 mRL2* haber ≈ *RL2 GL2*
907 que *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | colp *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
908 contraris: *mRL1 mRL2*
909 L'enutja] Lo irrita *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | fiera *mRL1 mRL2 a.c.*
910 el traeixen,] lo insultan, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
911 atacarlo *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***913** 16. *mRL1 a.c.* 15. *mRL1 a.c.* XV. *mRL1 d.c.* 16. *mRL1 a.c.* 15. *mRL2 d.c.*
913 Mes ~ pesa,] Mes veu, si be li pesa que baixarne *mRL1 mRL2 a.c.*
915 pena *mRL1 mRL2* | baixa *mRL1 mRL2* | presa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
915-918 baix ~ rabosa:] Baix pena si no hi baixa de arrastrarne / A sa ruïna ab ell s'host valorosa <valerosa *a.c.*>: / Veu que res del valor pot esperarne / Pus las heu ab ingrats y gent medrosa; <Qué ab gent las heu ingrata y temeraria *a.c.*> *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
916 seus *mRL1 mRL2 GL2* sèus *RL2* | medrosa, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
917 estima] no te *mRL1 mRL2 GL2* no té *RL2*
918 Llop famolench *mRL1 mRL2 RL2* | manyes] usos *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
919 tira *mRL1 mRL2*
*a.***921** 17. *mRL1 a.c.* 16. *mRL1 a.c.* XVI. *mRL1 d.c.* 17. *mRL1 a.c.* 16. *mRL2 d.c.*
921 en tant *mRL1 mRL2* | nineta *mRL1 mRL2 RL2*
922 la] á la *RL2 2*
923 Del amor *mRL1 mRL2* | cura *mRL1 mRL2*

---

909 fiera *mRL1* → fèra *RL1*

891. *glorioses*. Sinèresi.

913-918. A *mRL2* hi ha un enganxat un paper amb la mateixa versió de *mRL1* després de la correcció. El poc que es pot veure de l'escriptura de sota el paper permet deduir que és la mateixa versió de *mRL1* abans de corregir.

XII

Los grans principalment, serps verinoses
que en les grades dels tronos s'arrosseguen,
i que les obres dels demés glorioses
ja que igualar no poden les ofeguen,
pinten a Andrònic com a sospitoses
dels nostres braus les gestes, ni sosseguen
fins a lograr privar-los de sa gràcia
i els pobles subornar contra ells de Tràcia.

XIII

No es queden endarrere els genovesos,
envejosos totstemps de nostra glòria,
en allevar-nos tants i tals excessos
que a recordà'ls se nega la memòria.
En desig de venjança els vils encesos,
infamar no bastant-los nostra història,
baix capa d'amistat, al foc que estalla,
tiren per nostra ruina sofre i palla.

XIV

Com noble que és, Roger se desespera
de tenir que lluitar amb adversaris
que, al dar lo colp, amaguen endarrere
lo dard, besant d'amics a llurs contraris.
L'enutja no poder en guerra fera
punir als qui el traeixen, temeraris,
i al qui com a lleó no osa atacar-lo,
tenir com a serpent d'escarmentar-lo.

XV

Mes veu que baixar té, si bé li pesa,
al camp on son contrari a cridar-lo osa,
baix pena, si no hi baixa, de ser presa,
junt amb los seus, d'aquella gent medrosa
que estima en res l'honor i la noblesa,
llops famolencs amb manyes de rabosa:
veu que no el collirà si el guant li tira,
i a vèncer-lo amb la por per tant conspira.

XVI

Roudor entant, ausent de sa nineta,
i sens l'ardor de glòria que la llaga
de l'amor, si no cura, almanco aquieta
amb los somnis daurats amb què l'halaga;

*a.***929** 18. *mRL1 a.c.* 17. *mRL1 a.c.* XVII. *mRL1 d.c.* 18. *mRL1 a.c.* 17. *mRL2 d.c.*

929 amb ~ habita,] soleta viu alli ab son para *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ habita *mRL1 mRL2 RL2*

930 dura *mRL1 mRL2 RL2*

931 gelat] de fel *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | marxita] separa *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* marxita, *mRL1 d.c.*

932 de amargura, *mRL1 mRL2*

933 i *mRL1 mRL2 RL2*] A *GL2 GL3* | obeint ~ l'excita] anelant <ansios de *a.c.*> oferir lo amor en la ara *mRL1 a.c.* ansios de oferir lo amor en la ara *mRL2 a.c.*

934 a ~pura,] Son cor santificat per la ternura, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | immolar-se] oferirse *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | pura *mRL1*

935 als riscs d'obscura mort] A una mort certa y cruel *mRL1 mRL2* A una temible mort *GL2*

*a.***937** 19. *mRL1 a.c.* 18. *mRL1 a.c.* XVIII. *mRL1 d.c.* 19. *mRL1 a.c.* 18. *mRL2 d.c.*

937 sortí *mRL1 RL1 mRL2*

938 notassen] Sentissen *mRL1 d.c. mRL2* Notassen *mRL1 d.c.* | amichs *mRL1 mRL2*

940 l'abrasava. *mRL1 a.c.*

942 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

*a.***945** 20. *mRL1 a.c.* 19. *mRL1 a.c.* XIX. *mRL1 d.c.* 20. *mRL1 a.c.* 19. *mRL2 d.c.*

946 l'antiga] la hermosa *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | de sa] á sa *mRL1 a.c.*

947 disparat] desolat *mRL1 a.c.*

948 retirada. *mRL1 mRL2 RL2*

950 prop ~ aimada,] se apropava á sa estimada; *mRL1 mRL2 GL2* ≈ apropaba ≈ *mRL2*

951 prop se veia] se apropava *mRL1 mRL2* se apropaba, *RL2* se apropava, *GL2*

952 al cavall l'aspró *mRL1 a.c.* ~ caball *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

*a.***953** 21. *mRL1 a.c.* 20. *mRL1 a.c.* XX. *mRL1 d.c.* 21. *mRL1 a.c.* 20. *mRL2 d.c.*

953 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

954 apena *mRL1 a.c.*

955 l'hostiga *mRL1 a.c.* l'instiga *mRL1 mRL2 RL2* lo instiga *GL2*

956 menuda] movible *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

957 castiga. *mRL1*

958 Penja] Cau *mRL1 a.c.*

959 saliva, ~ inclemència.] ardenta espuma, y mort, y aislat deixa *mRL1 a.c* ~ mort, y aislat deixa *mRL2 a.c.* saliva ~ *mRL1*

960 deixant ~ imprudència] Al imprudent que de son fat se queixa. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | l'amant *mRL1 mRL2 RL2* lo amant *GL2*

---

927 De Andrinópol, *mRL1* → De Andrinópol *RL1*

932 ompla *mRL1* → umpla *RL1*

934 pura *mRL1* → pura, *RL1*

940 l'abrusava. *mRL1* → l'abrusava: *RL1*

957 castiga. *mRL1* → castiga; *RL1*

933. *i*. Esmeno «A».

las d'una vida en què amb nova sageta
cada minut que passa son cor llaga,
d'Andrinòpol, on viu sa Elena, un dia,
sens fer cas dels perills, emprèn la via.

XVII

Sap que amb son pare allí soleta habita,
plorant com ell sa sort adversa i dura,
que amb son alè gelat llurs cors marxita
i omple el vas de llur vida d'amargura;
i obeint a la flama que l'excita
a immolar-se d'amor en l'ara pura,
als riscs d'obscura mort sos jorns exposa
per comprar un sol bes de sa amorosa.

XVIII

De Gal·lípol sortí, i ans que sa ausència
notassen sos amics, ja galopava
pel vast desert ardent a la inclemència
de l'aire i sol de foc que l'abrusava.
En ales de l'amor, de negligència,
puix que no vola com son cor volava,
culpa al cavall, no obstant que romp l'arena,
com romp les ones la tallant carena.

XIX

Feia dos jorns que desertat havia
de Gal·lípol l'antiga i de sa armada;
dos jorns eterns que disparat corria
per escabrosa senda i retirada:
son cor, com flor al sol, al goig s'obria
més com més prop se veia de sa aimada,
i com més prop se veia sentir feia
més l'esperó al cavall, que ja no el creia.

XX

Que ja no el creia, puix a la fatiga
i al calor i a la set podent amb pena
resistir ja, quant més Roudor l'instiga,
més l'ungla enfonsa en la menuda arena.
L'halaga aquell en va i en va el castiga;
penja en blancs fils del ferro que el refrena
la saliva, i cau mort, a la inclemència
deixant l'aimant, que plora sa imprudència.

a.**961** 22. *mRL1 a.c.* 21. *mRL1 a.c.* XXI. *mRL1 d.c.* 22. *mRL1 a.c.* 21. *mRL2 d.c.*

961 ja] dat *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

962 possible a peu anar] Pel sol, a peu, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | l'armadura,] la armadura \+++\, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

963 d'un] En un *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | bosch *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

964 en l'espessura:] y a descansarse *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* en l'espesura *mRL1 a.c.* en l'ombra obscura *mRL1 d.c.*

965 Allí *mRL1 a.c.* | more] caygue *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

966-967 la ~ camí] vindrá la lluna a platejarne / «Lo desert, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

968 »Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | deler] vigor *mRL1 a.c.* delit *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

a.**969** 23. *mRL1 a.c.* 22. *mRL1 a.c.* XXII. *mRL1 d.c.* 23. *mRL1 a.c.* 22. *mRL2 d.c.*

969-970 feia ~ poeta,] escasa feya que alli estava / Dat á sos somnis de amoros y poeta *mRL1 a.c.*

972 vil *mRL1 a.c.* infiel *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2* | portantne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

973 descarnats] carnosos *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | forcejava *mRL1 mRL2 RL2*

974 plors] crits *mRL1*

975 lo condol] La pietat *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | lograr] trobar alcansarne *mRL1 a.c.* alcansar *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | s'empenya] espera *mRL1 a.c.* confia *mRL1 a.c.* s'empenya *mRL1 d.c.*

976 penya] fiera. *mRL1 a.c.* arpia. *mRL1 a.c.* penya. *mRL1 d.c.*

a.**977** 24. *mRL1 a.c.* 23. *mRL1 a.c.* XXIII. *mRL1 d.c.* 24. *mRL1 a.c.* 23. *mRL2 d.c.*

978 el vent] al vent *mRL1 mRL2 RL2* | Sahara *RL2*

979 pols *mRL1 mRL2 RL2*

980 un cometa d'espurnes] De foch lo astel la aixeca en la *mRL1 a.c.* D'espurnas lo cometa en la *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

981 coneixent] veyentne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | fàcil] dable *mRL1 mRL2 RL2*

982 Alcansarlo *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

983 força] furia *mRL1 a.c.*

984 Y Brunsint *mRL1 a.c.*

a.**985** 25. *mRL1 a.c.* 24. *mRL1 a.c.* XXIV. *mRL1 d.c.* 25. *mRL1 a.c.* 24. *mRL2 d.c.*

985 En ell per] Per *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | l'infel] en lo caball *mRL1 a.c.* sobre l' caball *mRL2 a.c.* lo infiel *mRL1 mRL2 GL2* l'infiel *RL2* | vacila *mRL1 mRL2 RL2*

986 lo cor tallà] ha tallat lo cor *mRL1 a.c.* lo cor tallá *mRL1 a.c.* tallá lo cor *mRL1 d.c.*

987 tost] prompte *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | tenyit *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | destila *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

988 besa] menja *mRL1 a.c.*

990 infiels *mRL1 mRL2 RL2 GL2* infels *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

991 Omple *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | rematarlo *mRL1 mRL2*

992 ve en nom] Ve al negre *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*. Ve ~ *mRL1* | Déu lo Pare] Dèu *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

a.**993** 26. *mRL1 a.c.* 25. *mRL1 a.c.* XXV. *mRL1 d.c.* 26. *mRL1 a.c.* 25. *mRL2 d.c.*

994 al aproparse *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | que *mRL1 mRL2*

996 Coneix *mRL1* | la gorra al treure-li] al treure son turbant *mRL1 a.c.*| llana *mRL1*

---

974 cel *mRL1* → Etern *RL1* | crits *mRL1* → plors *RL1*

979 pols *mRL1* → pols, *RL1*

996 Coneix *mRL1* → Coneix, *RL1*

978. *Sàhara*. Anatopia. D'altra banda, perquè rimés caldria posar l'accent en la segona a i aleshores el vers seria hipermètric.

XXI

Veent Roudor que ja no li seria
possible a peu anar i amb l'armadura,
d'un bosquet de palmers que allí hi havia
va a eixugar sa suor en l'espessura:
—Aquí esperaré —diu— que more el dia,
i quan la lluna argente la planura,
seguiré mon camí llavors, ma bella,
puix tu em daràs deler i llum aquella.—

XXII

Una hora feia que entregat estava
a sos somnis d'amant i de poeta,
quan veu que per la plana atravessava
un negre infel, portant una nineta
que en sos descarnats braços forcejava,
implorant-ne del cel amb plors, lasseta,
lo condol que lograr ja no s'empenya
d'aquell cor dur, més dur que el d'una penya.

XXIII

Tant lo cavall corria que endarrere
deixava el vent que allisa o ratlla el Sàhara,
alçant un vel de pols, com en l'esfera
un cometa d'espurnes en nit clara;
i coneixent Roudor que fàcil no era
atansar-lo sens ales, li dispara
amb tanta força un dard, que l'aire trenca
brunzint, i del cavall al negre arrenca.

XXIV

En ell per un instant l'infel vacil·la,
com arbre a qui lo cor tallà la serra,
mes tost en sang tenyit, que a doll destil·la,
amb l'hermosa abraçat besa la terra:
llavors lo paladí, com fer-ho estila
amb los infels que venç en noble guerra,
umple l'elm d'aigua, i ans de rematar-lo,
va en nom de Déu lo Pare a batejar-lo.

XXV

Mes, qual sa admiració, qual sa sorpresa
fou quan a l'acercar-se al qui la plana,
com serp ferida, rebolcant-se besa,
coneix, la gorra al treure-li de llana,

998 soberana *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
999 cremava, *GL2*
1000 i ~ crim] Y al sepultarse ab ella *mRL1 a.c.* Y que á arrossegarse ab ella *mRL2 a.c.* Y que a folgar ab ella *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***1001** 27. *mRL1 a.c.* 26. *mRL1 a.c.* XXVI. *mRL1 d.c.* 27. *mRL1 a.c.* 26. *mRL2 d.c.*
1001 Roudor *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | cristïá *mRL1 mRL2 RL2* cristiá *GL2*
1002 el] al *mRL1 mRL2 RL2* | qui *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | rival *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1003 lo paradís obrint-li] Y li obra l' paradis, *mRL1 a.c.*
1004 blanca] groga *mRL1 a.c.* | marcida] pansida *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | morta, *RL1*
1005 la pols,] l'arena, *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1006 conforta, *mRL2 RL2 GL2*
1007-8 la ~ recobra.] reviu al sol la flor pansida / Als besos de Roudor torna á la vida *mRL1 a.c.*
1007 s'obra, *mRL1 mRL2 RL2* se obra,*GL2*
1008 fa ~ recobra] Li torna ab sas caricias a la vida *mRL1 a.c.* Color sas galtas, foch son cor recobra *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* Color son front, son cor vida recobra. *mRL1 d.c. mRL2 d.c. GL2* ≈ sòn ≈ sòn ≈ *RL2*
*a.***1009** 28. *mRL1 a.c.* 27. *mRL1 a.c.* XXVII. *mRL1 d.c.* 28. *mRL1 a.c.* 27. *mRL2 d.c.*
1010 «Veus, *mRL1* Veus *mRL2*
1012 ¿L'alè,] ¿lo foch *mRL1 a.c.*.
1013 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | ¡Oh hermosa! *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***1017** 29. *mRL1 a.c.* 28. *mRL1 a.c.* XXVIII. *mRL1 d.c.* 29. *mRL1 a.c.* 28. *mRL2 d.c.*
1018 no, que] pus *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1019 suspirs *RL2*
1020 los ~ rossa] Los plors que llansa la dorada *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* Las perlas que verteix la rossa *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1021 Va ha sigut *mRL1 a.c.* | pena: *mRL1 mRL2* pena, *RL2*
1023 la ausencia ha convertit *mRL1 a.c.*
1024 marbre] tigre *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | nina tendra!—] un ángel tendra!» *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***1025** 30. *mRL1 a.c.* 29. *mRL1 a.c.* XXIX. *mRL1 d.c.* 30. *mRL1 a.c.* 29. *mRL2 d.c.*
1025 te amo, *mRL1 a.c. mRL2 a.c. GL2* t'amo *mRL1 d.c. RL1 mRL2 d.c. RL2* | ma] la *mRL1 a.c.*
1026 teu. ¿Per què] teu, mes no *mRL1 mRL2 GL2* teu, mès no *RL2*
1027 tal] la *mRL1 a.c.* | amb tan] ab la *mRL1 a.c.*
1028 marcit,] llagat, *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | i] ni *mRL1* | augmentes?] aumentes. *RL1 GL2* aumentes; *mRL2 RL2*
1029 te amo? *mRL1 mRL2 GL2* t'amo? *RL2.* | t' crida *mRL1 a.c*
1030 lo] Al *mRL1 mRL2 RL2*
1031 t'amo?, *mRL1* t'amo? *RL2* t'amo?; *mRL2* te amo? *GL2*
1032 ellas.! *mRL1 mRL2*

1004 morta *mRL1* → morta, *RL1*
1006 conforta, *mRL1* → conforta; *RL1*
1024 tigre *mRL1* → estuch *RL1*
1028 aumentes; *mRL1* → aumentes. *RL1*
1031 t'amo?, *mRL1* → t'amo? *RL1*

1010. *premiar-lo*. Sinèresi.
1020. *diamants*. Sinèresi.

a un vil esclau de Jordi, i en sa presa
de son cor a l'hermosa soberana,
per qui en impúdic foc aquell cremava
i que a ocultar son crim a Armènia anava!

XXVI

Roudor, com cristià, l'aigua derrama
sobre el qui, com rival, venjança porta,
lo paradís obrint-li; i a la que ama,
i que blanca com flor marcida i morta
jau en la pols, amb son alè de flama
dissipa el gel de mort i la conforta;
i com la flor al sol reviu i s'obre
fa que el front foc i el cor vida recobra.

XXVII

—¿Veus? —li diu l'amorós—. Déu nos estima:
Déu ha vist nostre amor i vol premiar-lo.
¿Per què sospires? Ah! ¿L'alè que anima
ton cor no és mon alè? ¿Per què apagar-lo
puix amb plors vols?… Hermosa!, el front arrima
sobre mon pit… ¿Per què, per què apagar-lo?
¿Me tems? ¿Tems lo desert? Ma espasa et guarda,
i amor de mi mateix t'és salvaguarda.

XXVIII

¿Per què apartes los ulls? Oh cel! Elena
ja no m'estima, no, que al veure'm plora.
Vans foren mos sospirs, com en l'arena
los que hi verteix diamants la rossa aurora:
ha estat va l'esperar, vana ma pena;
l'ausència ha mort son cor… Oh sort traidora!
Son foc ha convertit l'ausència en cendra,
i en cor de marbre el cor de nina tendra!—

XXIX

—¿Que no t'aimo, Roudor? Ah!, pren ma vida,
pren mon alè, que és teu. ¿Per què aturmentes
de tal sospita amb tan cruel ferida
mon cor marcit, i mos dolors augmentes?
¿Que no t'aimo? ¿No sents del cor que crida
lo teu les sacudides violentes?
¿Que no t'aimo? Pregunta a les estrelles
quantes voltes per tu he vetllat amb elles.—

*a.***1033** 31. *mRL1 a.c.* 30. *mRL1 a.c.* XXX. *mRL1 d.c.* 31. *mRL1 a.c.* 30. *mRL2 d.c.*

1033-36 Entant ~ vehemència,] Sobre l' desert la lluna ja se alsava /
Pintant de raigs de foch la plana inmena /
Y encara l'\+++\ a l'altra ponderava /
Del foch en que s' consum la vïolencia *mRL1 a.c.* ≈
Platejant del desert ≈ *mRL2 a.c.*

1033 Entant ~ vapors] Entre núvols la lluna ja *mRL1 mRL2 GL2* ≈ núvols, ≈ *RL2*

1034 lo] del *mRL1 a.c.*

1035 de] de un *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

1036 vehemència;] violencia *mRL1* vïolencia, *mRL2 RL2* violencia; *GL2*

1037 sobte] prompte *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

1038 plegaria *mRL1 mRL2 RL2*

1039 llantió ~ l'ara] llum qu' en un altar de *mRL1 mRL2 GL2* llum que en un altar de *RL2*

1040 aquell ~ vivia.] la soledat se consumia. *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

*a.***1041** 32. *mRL1 a.c.* 31. *mRL1 a.c.* XXXI. *mRL1 d.c.* 32. *mRL1 a.c.* 31. *mRL2 d.c.*

1043 que *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | en mar d'arena] en lo dessert *mRL1 a.c.* que en lo desert *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2*

1046 font també] font *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | consols] consols axis *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | obria: *mRL1* ubria; *mRL2 RL2*

1048 a sos peus] devant de ell *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | posa; *mRL1 mRL2*

*a.***1049** 33. *mRL1 a.c.* 32. *mRL1 a.c.* XXXII. *mRL1 d.c.* 33. *mRL1 a.c.* 32. *mRL2 d.c.*

1049 Elena *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

1052 ser ~ jurares] Me jurares amor... *mRL1 a.c.*

1054 los ~ relliscant] l'esguart en que la lluna *mRL1 a.c.*

1055 dolç ~ sí,] Com en dos perlas *mRL1 a.c.* De amor la llágrima *mRL1 a.c.* La llágrima de amor *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

1056 done] senta en *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*puje á *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | ens] m' *mRL1 mRL2*

*a.***1057** 34. *mRL1 a.c.* 33. *mRL1 a.c.* XXXIII. *mRL1 d.c.* 34. *mRL1 a.c.* 33. *mRL2 d.c.*

1057 alsantne *mRL1* alsantne; *mRL2*

1058 Déu, *mRL1* | uniu, oh] benehiu, en *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

1059 els dos] d'ells en *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | posantne *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

1060 la ~ ells] De Deu la gracia sobre ls' dos *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*

1063 Llavors *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | la una *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

1064 cobrí ~ vel] Caygué sobre los tres *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

*a.***1065** 35. *mRL1 a.c.* 34. *mRL1 a.c.* XXXIV. *mRL1 d.c.* 35. *mRL1 a.c.* 34. *mRL2 d.c.*

1065 bes] bes *mRL1 a.c.* abrás *mRL1 d.c. mRL2 RL2 GL2*

1066 un cast bes] cast abrás *GL2*

1067 ajuda ~ piadosa] luego ajuda al bell á obrir la fosa *mRL1 a.c.* al sant hermitá ajuda á obrir la fosa *mRL2 a.c.*

1068 de] Y á *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | sepultura. *mRL1 mRL2*

1036 violencia *mRL1* → violencia; *RL1*

1043 que *mRL1* → que, *RL1*

1046 obria: *mRL1* → obria; *RL1*

1043. *aquieta*. Sinèresi.
1045. *inquieta*. Sinèresi.

XXX

Entant la lluna entre vapors s'alçava
platejant lo desert, on l'existència
se sent de Déu, i encara ponderava
de son amor Roudor la vehemència,
quan de sobte a sos ulls se presentava
un vell que en la pregària i penitència,
com llantió que prop l'ara nit i dia
crema, en aquell desert ocult vivia.

XXXI

Roudor saluda al sant anacoreta,
palmer que al peregrí pel desert guia,
i que, com font que en mar d'arena aquieta
al qui en ardenta set se consumia,
al qui la set de l'ànima inquieta
la font també dels sants consols obria,
i pel cel inspirat, pren a sa hermosa
de la mà, i a sos peus postrat se posa.

XXXII

I… —¿No és cert —diu a sa estimada Elena,
que davant del sant vell també s'humilla—
que a la llum dels estels pura i serena
ser ma esposa jurares?…— I la filla:
—Ho jurí… —contestà de rubor plena,
baixant los ulls per on relliscant brilla
dolç plant d'amor—. Oh!, sí, ho jurí —sospira—;
així ens done sa glòria el Déu que ens mira.—

XXXIII

Llavors Roudor los ulls al vell alçant-ne,
—Lo que ha unit Déu uniu, oh pare —exclama;
i les mans sobre els dos aquell posant-ne,
la gràcia del Senyor sobre ells derrama:
—Multiplicau-vos —diu, al cel clavant-ne
sos ulls on llu d'amor diví la flama…
Llavors, obrint-se els núvols tots a l'una,
cobrí als tres com d'un vel un raig de lluna.

XXXIV

Roudor lo bes d'espòs dona a sa esposa
que amb un cast bes se'l paga de ternura,
i ajuda al vell en l'obra piadosa
de dar al cos del negre sepultura:

1071 anava errant;] Pasturava; *mRL1 mRL2 GL2* Pasturaba; *RL2* | despedeixen; *mRL1 mRL2* despedeixen: *RL2*
*a.***1073** 36. *mRL1 a.c.* 35. *mRL1 a.c.* XXXV. *mRL1 d.c.* 36. *mRL1 a.c.* 35. *mRL2 d.c.* 35 *RL2*
1073 Roudor] lo jove *mRL1 a.c.*
1074-76 lo ~ l'indica;] Fixa l' plan que endavant deurá seguirse. / Ella á son pare ni qui la salvada / Ni re del tot en lo desert <del tot en lo desert del matrimoni *a.c.*> deu dir-ne *mRL1 a.c.*
1074 prudent, *mRL1 RL1 mRL2* | li explica. *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1075 Convé que Jordi] Ella <Convé *a.c.*> convé que *mRL1* | a Jordi] al pare *mRL2 a.c.* al Jordi *RL2* | casada *mRL1*
1076 l'indica;] ell l'indica *mRL1* ell l'indica. *mRL2* ell li indica. *RL2* ell li indica; *GL2*
1077 Y ell *mRL1 mRL2 GL2* Y éll *RL2*
1078-80 l'hora ~ crema.] Esperant l'hora en que á ella oferirne / Podrá +en+ públic lo encens que ocult li crema, / Y será \+++\ de pau emblema *mRL1 a.c.* ~ llur amor ~ *mRL1 a.c.* ~ l'amor secreta ~ *mRL2 a.c.*
*a.***1081** 37. *mRL1 a.c.* 36. *mRL1 a.c.* XXXVI. *mRL1 d.c.* 37. *mRL1 a.c.* 36. *mRL2 d.c.* 36 *RL2*
1081 del Grech Roger *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | ja] lograt ja *mRL1 d.c.*
1083 paga ~ qual] Pus paga de un rey digne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*| rey *RL2*
1084 del nostre exèrcit] De nostra armada *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1085 com *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | volia, *mRL2*
1086 les mans] Los peus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1087 Sa armada *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1088 De Andrinópol, *mRL1 mRL2 RL2* | pochs, *mRL1 mRL2 RL2*
*a.***1089** 38. *mRL1 a.c.* 37. *mRL1 a.c.* XXXVII. *mRL1 d.c.* 38. *mRL1 a.c.* 37. *mRL2 d.c.* 37 *RL2*
1095-96 ¿Com ~ cova?] ¿No sabias, incaut, que qui á la cova / Del tigre entra no sempre eixida troba? *mRL1 mRL2 RL2* ≈ en la cova ≈ trova? *GL2*
*a.***1097** 39. *mRL1 a.c.* 38. *mRL1 a.c.* XXXVIII *mRL1 d.c.* 39. *mRL1 a.c.* 38. *mRL2 d.c.* 38 *RL2*
1097 parany que astut] llas que Miquel *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1098 Miquel, ~ companys] Roger y ls' seus, com uns nois, *mRL1 a.c.* ≈ com noyets, *mRL1 a.c.* Roger y sos companys, com noys, *mRL1 mRL2 RL2* Roger y sos companys, incauts *GL2*
1099 Pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1100 verinós, acer] de veneno y fer *mRL1 a.c. RL1 mRL2 a.c.* de veneno, fer *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1101 De lo *mRL1 a.c.*| que el] del *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | los] que ls' *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | allargava *mRL2* allargaba *RL2*
1102 eran *RL2 GL2* | sens recel] ab afany *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | begueren, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1104 franc] noble *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | en] al *mRL1 d.c. mRL2*

1071 Pasturava; *mRL1* → Pasturava, *RL1* | despedeixen; *mRL1* → despedeixen, *RL1*
1076 l'indica *mRL1* → l'indica, *RL1*
1085 allá, *mRL1* → allá *RL1*
1088 De Andrinópol, *mRL1* → De Andrinópol *RL1* | pochs, *mRL1* → pochs *RL1*

1043. *aquieta*. Sinèresi.
1045. *inquieta*. Sinèresi.
1096. *lleó*. Sinèresi.

dona en seguida un colp de mà l'hermosa
per cridar al cavall que en la planura
anava errant; del vell se despedeixen,
cavalquen i en la fosca despareixen.

XXXV

Tot cavalcant Roudor a sa estimada
lo que endavant deu fer, prudent l'explica.
Convé que a Jordi oculte que és casada,
i dòcil promet fer lo que l'indica;
ell tornarà a Gal·lípol amb sa armada
l'hora a esperar, que el cor li pronostica
que vindrà tost, en què de pau emblema
serà l'amor ocult en què ara es crema.

XXXVI

Entant Roger del grec lograt ja havia
les províncies de l'Àsia en recompensa,
paga digna d'un rei, qual mereixia
del nostre exèrcit la victòria immensa:
mes com, ans d'anar allà, besar volia
les mans del fill d'Andrònic, deixà a Entença
l'armada, i de que va de pau en prenda,
d'Andrinòpol amb pocs emprèn la senda.

XXXVII

I un dels pocs fou Roudor, que aprofitar-ne
volgué, amorós, ocasió tan bella
d'altra vegada veure i abraçar-ne
de son cor l'ídol, de son cel l'estrella.
Ai!, ¿no veies que al llop vas a entregar-ne
ton cap, Roger, en la jornada aquella?
¿Com oblidares que no sempre troba
eixida qui entra, incaut, del lleó en la cova?

XXXVIII

En lo parany que astut los preparava
Miquel, Roger i sos companys caigueren,
puix que baix son mantell lo que amagava
cor verinós, acer traidor no veren;
del vas que el fals amic los allargava,
com nobles que eren, sens recel begueren:
ni sospitar volgueren que trair-los
pogués qui fou tan franc en acollir-los.

*a.***1105** 40. *mRL1 a.c.* 39. *mRL1 a.c.* XXXIX *mRL1 d.c.* 40. *mRL1 a.c.* 39 *mRL2 d.c.* 39 *RL2*
1105 los nostres] haguessen *mRL1 a.c.*
1106 Haguessen; *mRL2* | vegada, *mRL1 mRL2*
1106 ahont *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1109 portava,] De Batasar *mRL1 a.c.* De llur mort *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* portava *RL1* | donarsela *mRL1 mRL2* donársela *RL2 GL2*
1110 lo ~ pensada,] La sentencia en lo cor duya grabada, *mRL1 a.c.* ≈ son ≈ gravada, *mRL1 mRL2* Llur sentencia de mort temps ha pensada, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1111 haurian *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1112 la ~ brillarien] la historia molt mes llurs noms lluirien. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* los anals molt més llurs noms lluirien. *mRL1 a.c.* los anals llurs noms mes brillarian. *mRL1*
*a.***1113** 41. *mRL1 a.c.* 40. *mRL1 a.c.* XL *mRL1 d.c.* 41. *mRL1 a.c.* 40 *mRL2 d.c.* 40 *RL2*
1113 D'Andrònic amb lo fill] De Miquel en la taula *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1116 Blaus *mRL1 a.c.*
1117 cambra] sala *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1118 cimitarra, *mRL1 mRL2*
1120 aquella ~ vils,] Com vils la sala a traició *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* La sala ~ *mRL1 mRL2 RL2 GL2* ~ trahició ~ vils *RL2 GL2*
*a.***1121** 42. *mRL1 a.c.* 41. *mRL1 a.c.* XLI *mRL1 d.c.* 42. *mRL1 a.c.* 41 *mRL2 d.c.* 41 *RL2*
1121 prompte les maces] pren las espasas *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1122 de] Ab *mRL1 mRL2* | acers ruixims d'espurnes trauen,] acers espurnejant se encreuhan *mRL1 mRL2* acers cent raigs ~ *RL2 GL2* ~ trehuen *RL2* ~ trehuen, *GL2*
1123 amenassas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1124 jehuan. *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* jehuen. *RL2 GL2*
1125 tassas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1126 llur ~ cauen,] Hont los que moran sanch y néctar vehuan, *mRL1 mRL2 a.c.* ≈ vehuen, *RL2* ≈ vehuen; *mRL2 GL2*
1127 volen ~ terra] á trossos rodan la sala *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1128 los ~ d'argent] Las pebeteras d'or, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***1129** 43. *mRL1 a.c.* 42. *mRL1 a.c.* XLII. *mRL1 d.c.* 43. *mRL1 a.c.* 42 *mRL2 d.c.* 42 *RL2*
1129 lluitaren,] pelearen, *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1130 i ~ caigueren,] Y si be cuatre dels mes forts caygueren *mRL1 a.c.* Y als grechs, com á valents, ~ *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1131 pesants] tallants *mRL1 a.c.* pesats *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1132 llurs ~ nervuts] Quant pesadas sa ma *mRL1 a.c.* Quant pesadas llurs mans *mRL2 a.c.* Quant robustas llurs mans *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | feren; *mRL1 mRL2 RL2*
1133 reberen: *mRL1 mRL2*
1135 verssada *mRL1 mRL2 a.c.* versada *GL2*
1136 Venjava *mRL1 a.c.* | la de cent grecs, la nostra] cent braus de Grecia nostra *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***1137** 44. *mRL1 a.c.* 43. *mRL1 d.c.* 44. *mRL1 a.c.* 43 *mRL2 d.c.* 43 *RL2*
1137 també *RL2* | matantne: *RL1*
1138 Caigué] Mori *mRL1 a.c.*
1139 sanch: *mRL1.*

1122 Ab *mRL1* → De *RL1* | espurnejant se encrehuan *mRL1* → raigs de espurnes trehuen *RL1*
1124 jauen. *mRL1* → jeuhen. *RL1*
1137 matantne. *mRL1* → matantne: *RL1*

XXXIX

Si menos confiats viscut los nostres
haguessen, ah!, no haurien tal vegada
assistit al dinar on tantes mostres
reberen d'amistat del qui amagada
portava, per donà'ls-el en los postres,
lo fruit de sa traició, temps ha pensada,
i amb nous llorers llurs fronts cenyit haurien,
i en la història llurs noms més brillarien.

XL

D'Andrònic amb lo fill amb alegria
Roger bevia el nèctar de la parra
de Roudor i altres sis en companyia,
braus tots com ell, tots gent noble i bisarra,
quan de la cambra d'improvís s'obria
la porta, i en la mà la simitarra
Jordi i bé cent alans que l'obeeixen,
aquella a traïció, vils, invadeixen.

XLI

De Roger i dels seus prompte les maces
de llurs acers ruixims d'espurnes trauen,
i ans que puguen finir llurs amenaces,
sis dels primers que entraren ja morts jauen.
Roden per terra les daurades tasses,
llur vi amb la sang juntant-se dels qui cauen,
i volen a bocins per terra els ferros,
los peveters d'argent, de flors los gerros.

XLII

Com a lleons los nostres braus lluitaren,
i com qui eren als grecs, ans no caigueren,
quant pesants llurs fers eren demostraren,
llurs braços quant nervuts conèixer feren:
i si bé los alans allí venjaren
l'afront que dins de Cícico reberen,
cada gota de sang allí vessada
venjà amb la de cent grecs la nostra armada.

XLIII

Roger caigué també, però matant-ne.
Caigué quan ja dels peus a la cimera
estava roig de sang; caigué deixant-ne
de sang grega en lo sòl ampla reguera.

1142 fiera; *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1143-44 al ~ fugia.] Miquel de est al fugirne / La corona del cap sentí fugirne. *mRL1 a.c.* ≈ morirne. ≈ *mRL1 d.c. mRL2 d.c.* ≈ morirne, ≈ *mRL2* ≈ morirne ≈ *RL2 GL2*
*a.***1145** 45. *mRL1 a.c.* 44. *mRL1 d.c.* 45. *mRL1 a.c.* 44 *mRL2 d.c.* 44 *RL2*
1146 ingrat] cruel *mRL1 a.c.*
1147 la *mRL1 a.c.*
1148 cadena; *RL2*
1149 llansava *GL2*
1150 per ~ condena] Del valor que l' carinyo inspira plena *mRL1 d.c.* ~ detenir ~ *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1151 a ~ atrevida] ~ Elena ~ *mRL1 a.c. mRL2 RL2 GL2* Elena que amorosa y ~ *mRL1 d.c.* ~ que, ~ *mRL2* ~ atrevida, *GL2*
1152 vingué a salvar] Ve á reclamar *mRL1 a.c.* A implorar ve *mRL1 mRL2 GL2* Á ≈ *RL2*
*a.***1153** 46. *mRL1 a.c.* 45. *mRL1 a.c.* XVV. *mRL1 d.c.* 46. *mRL1 a.c.* 45 *mRL2 d.c.* 45 *RL2*
1155 tanca, *mRL1 mRL2*
1156 «espós!» *GL2*
1158 cau ~ gira...] Gira 'ls ulls y al morir á Roudor mira... *mRL1 mRL2 GL2* ≈ ls' ≈ *RL2*
*a.***1161** 47. *mRL1 a.c.* 46. *mRL1 a.c.* XLVI. *mRL1 d.c.* 47. *mRL1 a.c.* 46. *mRL2 d.c.* 46 *RL2*
1161 al espos *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1162 plora ~ queixes] Ab tristos plors llamenta *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1163 mes los] Mès als *mRL1* Mes als *mRL2* Pero l's *RL2* Pero ´ls *GL2* | lleons *mRL1 GL2* | arrebatan *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1164 que] mes *mRL1 GL2* mes, *mRL2* mès *RL2* | cruesa: *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | am] y ab *mRL1 a.c.*
1165 Axi *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1166 maza *mRL1 a.c.* espasa *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* | pesa; *mRL1 mRL2* pesa, *RL2 GL2*
1167 i sa] la *mRL1 a.c.* en la *mRL2 a.c.*
1168 se ~ tigre,] Es com la hiena... s' gosa *mRL1 a.c.* Se gosa, com la hiena *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***1169** 48. *mRL1 a.c.* 47. *mRL1 a.c.* XLVII. *mRL1 d.c.* 48. *mRL1 a.c.* 47. *mRL2 d.c.* 46 *RL2*
1170 que *mRL1 mRL2 RL2*
1171 demés] altres *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1174 via, *mRL1 mRL2* vía, *RL2 GL2*
1175 Se salvaren,] Y fugiren, *mRL1 mRL2 RL2* Y fugiren *GL2* | mes no sense] no sens avans *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ sens ans *mRL1 mRL2 RL2 GL2*

1142 fera; *mRL1* → fera, *RL1*
1143 morirne. *mRL1* → morirne, *RL1*
1155 tanca, *mRL1* → tanca *RL1*
1057 Greoga *mRL1* → Groga, *RL1*
1159 atleta *mRL1* → atleta, *RL1*

1169. *Roudor, De Tous i Alquer*. «E d'aquells tres era la u En Ramon Alquer, fill d'en Gisbert d'Alquer, cavaller de Castelló d'Empúries; e l'altre, fill de cavaller de Catalunya, per nom Ramon de Tous; e l'altre, Bernat de Roudor, de Llobregat. E aquests foren al campaner tots combatuts, e ells defensaren-se tant, que el fill de l'emperador dix que pecat seria si morien, e així assegura'ls. E aquests tres solament n'escaparen» (Ramon Muntaner 1929-1951: 48-49).

1174. *gloriosa*. Sinèresi.

Per la taula entre els vasos rodolant-ne
sa testa anà, movent la vista fera;
i és fama que al morir, Miquel sentia
com que del puny son ceptre li fugia.

XLIV

Sobre Roudor sa simitarra alçava
ja el venjatiu, ingrat pare d'Elena,
i a tallar d'un sol colp sa vida anava,
de llargs dies d'afany llarga cadena,
quan entre el fer i el jove se llançava,
per deturar lo colp que la condena
a la viudesa, Elena, que atrevida
vingué a salvar de son espòs la vida.

XLV

—Detén lo braç… —exclama, amb sa mà blanca
parant lo colp que Jordi al jove tira—;
detén-lo… és… mon… —la mort sos llavis tanca
i lo dolç nom d'»espòs» en ells expira.
Groga com flor tallada de la branca,
cau i al morir los ulls a Roudor gira…
Lo colp que al cor anava de l'atleta
caigué, mes sobre el pit de la nineta.

XLVI

La tortoleta si l'espòs li maten
plora amb planyívols queixes sa viudesa,
mes los lleons, si els fills los arrebaten,
no ploren, que se vengen amb cruesa;
així Roudor a qui los grecs combaten
als grecs fa veure quant sa maça pesa:
ni vol morir que es venja, i sa venjança
se gosa, com lo tigre, en la matança.

XVLII

Roudor, De Tous i Alquer sols se'n tornaren
dels qui Roger portà en sa companyia,
que als demés descuidats los grecs trobaren
i en ells feren cruel carnisseria.
Roudor, De Tous i Alquer sols se salvaren
obrint-se amb son valor gloriosa via.
Se salvaren, mes no sense jurar-ne
morir com bons o llurs amics venjar-ne.

*a.***1177** 1. *mRL1 a.c.* I. *mRL1 d.c.* 1. *mRL1* 1 *RL2*
1180 als voltors i a] Fins los corbs y *mRL1 a.c.* ~ buytres ~ *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1181 Llurs ~ temuda] La espasa oscaren y la forta *mRL1 mRL2 a.c.* Oscaren los acers, la forta *mRL2 RL2 GL2*
1182 s'abeurà en sang de] En los cráneos dels *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1183 llur] sa *mRL1 mRL2 RL2* | hienas *mRL1 a.c.* fieras *mRL1 d.c. mRL2 a.c.*
1184 amb ~ planes] las planas llurs ossos *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
*a.***1185** 2. *mRL1 a.c.* II. *mRL1 d.c.* 2. *mRL1* 2 *RL2*
1185 cruels... *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1186 de pietat potser] nobles de perdó *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ perdó ~ *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1188 de mort] de amor *mRL1 a.c.*
1189 cert; *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1191 es ~ noble,] pot darse una v *mRL1 a.c.* ~ noble *mRL1 mRL2*
1192 fou ~ d'aquell] Ho fou la que en los grechs prengué aquell *mRL1 a.c.*
*a.***1193** 3. *mRL1 a.c.* III. *mRL1 d.c.* 3. *mRL1* 3 *RL2*
1193 que ~ jutjar-los;] no 'm toca á mí lo judicarlos! *mRL1* ≈ mi ≈ judicarlos; *mRL2 RL2* ≈ mí ≈ *GL2*
1194 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | pedra] barro *mRL1 a.c.*
1195 que *mRL1 a.c.*
1196 subjectà'ls ~ judicis] á llurs judicis subjectarlos *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1197 toca ~ Déu] á Deu en lo plat li es dat *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1198 pus *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | los pesà ja, *mRL1 mRL2*
*a.***1201** 4. *mRL1 a.c.* IV. *mRL1 d.c.* 4. *mRL1* 4 *RL2*
1202 grans gestes] hassanyas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1203 Després d'ells] Mes despres *mRL1 a.c.* | orejaren] flamejaren *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1204 roigs penons] banderas *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1206 deixant-ne ~ sagnant] Y alli alsaren als astres llur *mRL1 mRL2 GL2* ≈ allí ≈ *RL2* | memoria, *mRL1 RL1 mRL2 RL2 GL2*
1207 i ~ alçaren] Pus ab un trono l de Aragó enriquiren *mRL1 a.c.* ≈ un nou trono ≈ *mRL2* Y un nou tron á Aragó li regalaren *mRL1 RL2 GL2* ≈ un nou tron' ≈ *mRL2*
1208 joiell juntaren] diamant uniren *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
*a.***1209** 5. *mRL1 a.c.* V. *mRL1 d.c.* 5. *mRL1* 5 *RL2*
1209 batallas *mRL1 mRL2*

1193 judicarlos! *mRL1* → judicarlos: *RL1*
1198 los pesà ja, *mRL1* → ja los pesá, *RL1*
1207 Y un nou tron á Aragó li regalaren *mRL1* → Y ab un nou tron al de Aragó enriquiren *RL1*

1185. *cruels*. Sinèresi.
1186. *pietat*. Sinèresi.

Conclusió

I

I los venjaren… Gran fou la matança
amb què los camps de l'Àsia envermelliren,
i els restos del festí de sa venjança
als voltors i a les hienes repartiren.
Llurs fers oscaren; llur temuda llança
s'abeurà en sang de grecs… tants ne moriren,
que de llur carn les feres s'atiparen,
i amb llurs ossos les planes blanquejaren.

II

Mes no els culpau de cruels: en llurs entranyes
sentiments de pietat potser abrigaven,
i qui sap quantes voltes llurs pestanyes
al dar un colp de mort s'humitejaven!
Vessaren sang, és cert, mes llurs hassanyes
i els agravis rebuts los disculpaven;
i si es pot que el venjar-se sia noble,
fou noble la venjança d'aquell poble.

III

Mes, ah!, que no als qui som toca jutjar-los;
i puix de pedra en llits humits reposen
de llurs fatigues, ai dels qui evocar-los
i subjectà'ls a llurs judicis osen!
Sols toca en sa balança a Déu pesar-los;
i puix ja los pesà, i o d'ell ja gosen
o els tencà el paradís, ma arpa de plata,
sants o damnats, mon Déu, ta llei acata.

IV

En sa venjança quatre anys llargs gastaren,
anys en grans gestes rics, pobres en glòria.
Després d'ells en Atenes orejaren
llurs roigs penons al vent de la victòria,
i allí com braus i nobles guerrejaren,
deixant-ne de son pas sagnant memòria;
i allí per Aragó un nou trono alçaren
i a sa corona un nou joiell juntaren.

V

Roudor buscà la mort en les batalles,

1211 gelats *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1212 panteixava] palpitava *mRL1 mRL2* palpitaba *GL2*
1213 penjantne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1215 clar cel] cel pur *mRL1 mRL2 RL2 GL2* | Grecia *mRL1 mRL2*
*a.***1217** 6. *mRL1* 6. *mRL1* 6 *RL2*
1217 escassa] calva *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1218 fils *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1220 aquell trist sòl d'amargs] La trista terra dels *mRL1 a.c. mRL2 a.c.* ~ de amarch *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1221 ribera *mRL1 mRL2 RL2 GL2*
1223 on morí, sens romandre] Sens quedarne en sa patria *mRL1 a.c.* ~ quedarne *mRL1 a.c. mRL2 a.c.*
1224 memòria!... // Cantí. *mRL1 mRL2 RL2*
D Joaquim Rubió y Ors. *RL2*

1224 Cantí. *mRL1* → Ø *RL1*

1222-1222. *on ~ cantant-ne*. Josep M. Domingo (2003: 368) veu en aquest final la idea gaiteriana que la poesia neix del dolor: «I és en la mesura que el sentir és frustrat (o que l'atzar destorba la felicitat que es projecta literàriament, i es fa poesia: Roudor torna a la riba del Llobregat «on, com cisne, morí sos dols cantant» (Concl. 6). La poesia es fa vehicle del sentir adolorit».

*d.***1224.** Al final del manuscrit *mRL1* la següent nota fa de colofó: «*(Nota.) Fou començat lo poema que antecedeix en lo 13 d'agost, antevigília de Nostra Senyora, i acabat en lo 28, de setembre de l'any de gràcia MDCCCXLI.» A continuació, un recompte d'estrofes i versos de les cinc parts del poema:

«7
42
52
48
6
155 = 1240»

I a sota una nota a la nota: «*esta nota no debe copiarse.».

mes sols blasons i glòries trobà en elles:
i quan, gelat pels anys, sota les malles
son cor no panteixava ja, ses velles
armadures penjant en les muralles
d'una pobra cabanya, a les estrelles
del clar cel de la Grècia, s'agradava
en recordar l'hermosa a qui plorava.

VI

Més tard quan ja sa escassa cabellera
queia en blancs fils, sa espatlla platejant-ne,
la mà sobre un bastó, l'arpa endarrere,
aquell trist sòl d'amargs records deixant-ne,
tornà del Llobregat a la ribera,
on, com cisne, morí sos dols cantant-ne;
on morí, sens romandre de sa glòria
ni un nom en una pedra per memòria!…

Tes.: *GL3*

El segon volum de *GL3* conté els poemes recollits a la segona edició de *Lo Gaiter* del 1858, excepte el «Roudor» (*29*), que tancava *GL2* i tanca el volum primer de *GL3* i «Defalliment. Al Llobregat» (*30*), que, tot i ser del 1841, és publicat a *GL3* per primer cop. Precedeixen els poemes l'agraïment als traductors, el «Prólogo» de Marcelino Menédez y Pelayo i els poemes «A Cataluña» de José Joaquín Ortiz i «A mi apreciado amigo don Joaquín Rubió y Ors» de Manuel Antonio Caro.

Acompanyen els poemes les traduccions, algunes en apèndix, de José Ignacio de Arana (*50*), Antonio Arnao (*30*), Felipe Arrese y Beitia (*55*), Federico Baraibar (*38*, *47*, *52*, *53*, *61*, *65*), Demítrios Vikelas (*52*), Adolf Blanch (*41*), Luigi Bussi (*35*, *37*, *52*, *53*, *59*), Miguel Antonio Caro (*32*), Luis Cebrián (*48*, *57*), Konstantínos Christomános (*1*, *41*, *51*), comte de Constantí Maria (*1*), Miquel Costa i Llobera (*50*), Pedro Cuesta (*31*), Carmelo de Echegaray (*65*), Johannes Fastenrath (*31*, *44*, *52*, *53*, *56*, *58*, *59*), Marcelino Flores (*53*), Manuel García Barzanallana (*40*), Guido Gezelle (*39*), el marquès d'Heredia (*46*), Antonio de la Iglesia González (*50*), Francisco María de la Iglesia González (*63*), Víctor Iranzo Simón (*35*), Alphons Joseph Marie Janssens (*54*), Jacint Labaila (*51*), Maria Licer (*42*, *49*, *52*), Constantí Llombart (*38*), José de Liñán y de Eguizábal (*33*), Manuel Martínez González (*60*), Jean Monné (*39*, *51*), Melcior de Palau (*56*), María Mendoza de Vives (*58*), Justí Pepratx (*34*, *40*), José Pérez Ballesteros (*1*, *51*), Josep Lluís Pons i Gallarza (*34*), Emilia Pardo Bazán (*60*), Edward Poręmbovicz (*42*, *48*, *57*), Antoni Puiggarí (*56*, *60*), comte de Puymaigre (*54*), Juan Rodríguez Guzmán (*64*), Antoni Rubió i Lluch (*42*), Antonio de Trueba (*8*), Carlu Maria Vella (*56*), Lluís-Carles Viada i Lluch (*37*, *44*, *55*) i Gaietà Vidal i Valenciano (*30*).

En addició a l'apèndix, Rubió i Ors dedica un nou agraïment als autors de la traduccions que no hi ha pogut publicar.

Volum segon: 1841-1858

Tes.: *GL3*

Tot i ser del 1841 i de fet l'únic poema en català important, des del punt de vista programàtic, de Rubió i Ors entre el 1841 i el 1845, amb la represa de la poesia catalana de temàtica amorosa, l'autor no el va incloure a *GL2* (Rubió i Lluch 1902: XLIII-XLIV; Mas i Vives 1997: 257). Amb aquest poema comença el segon volum, publicat el 1889, de l'edició poliglota de *Lo Gaiter*. Antoni Rubió i Lluch (1902: XLII) comenta : «En aquella crisis, com un esplaiament de la seva ànima, tornà a invocar lo Llobregat, prop de quals marges verdejants se li havia aparegut l'àngel de la pàtria, i llançà una complanta d'enyorança, com la veu moridora de totas ses il·lusions. Feia més d'un any i mig que sa lira havia emmudit.»

Mètrica: a b' c b' d b' e b'...

[30]

Defalliment. Al Llobregat

4. *los d'or somnis de ma infància.* Probablement és una "infància" metafòrica, com també la "tornada" als versos 115-120.

10. *s'hi emmirallen.* Dialefa.

47. *saviesa.* Sinèresi.

Riu de les aigües rogenques
en quals serpentejants platges
nàixer vegí i desvanèixer-se
los d'or somnis de ma infància.
Tu, quals fresquivoles ones,
com arenes d'or arrastren,
així arrastren les memòries
d'edats més benavirades,
i en quals cristalls trencadissos
juganers s'hi emmirallen,
los gegants platejats sàlzers,
i les pampoloses parres,
i cent merletats castells
i cent viles de gran fama,
que s'engreeixen al veure's
en tos miralls tan galanes;
Llobregat, que cantí un jorn
en la llengua de ma pàtria,
rica en lo vell temps i noble
com vui pobra i malmenada;
recull lo trist adeu últim
d'aqueix cantor, que en tes platges
sos accents vingué a juntar
al remoreig de tes aigües,
i a despertar los records
que entre els plecs d'aqueixes guardes,
com dels pins les veus planyívoles
desperten los vents que hi passen.
Recull-los, mon aimat riu,
i entre tos purs vels de plata
guarda ma pobra memòria,
si és que pugue ser-te grata
la memòria d'un poeta
que, si bé en sa antigua parla
cantà entre els qui aimen d'amor
d'Aragó les sangnants barres,
ni collí un llor per son front,
ni un consol trobà per sa ànima,
ni una veu que repetís
les de son cor i sa gaita.
Perquè, ¿què fou, ai!, dels cants,
riu, que a la llum argentada
de la lluna dava a l'aire
que a tes aigües los portava?
Dels rims, si bé durs, encesos,
¿què fou, amb què m'agradava
dels nostres reis la saviesa
recordar i els alts fets d'armes,
i cremar un pessic d'encens
a aquells grans noms que ma pàtria

91. *hèroe.* Sinèresi.

guarda amb orgull en sa historia,
com guarda un soldat les armes,
d'un altiu guerrer despulles,
en aspra lluita guanyades,
i un noble els blasons honrosos
amb què pintà un rei sa adarga?
¿Qui, ai trist!, recorda les trobes
amb què un jorn, joiós, cantava
de ma pàtria a les hermoses,
bells cisnes de plomes blanques,
que, com en l'ona el sol perles,
i en l'aire els clavells fragància,
així elles verteixen ditxes
sobre els mortals als quals aimen?
Com los cants d'aucells d'estiu,
que al temps mateix que s'exhalen,
o en lo buit espai se perden,
o el brogit del mar apaga;
o com de rosa que creix
als fons de vall solitària
los olors, que tan sols beuen
los freds ventijols que hi baixen,
així mos accents moriren,
i així es perderen mes càntiques,
teles despreses del cor
que el vent s'emportà en ses ales.
Cantant en ma pròpia llengua,
com un estrany en ma pàtria
fui tingut, que de sos avis
lo parlar menysprecia, ingrata!
Oh benhagen los vells temps
en què llurs braus reis dictaven
lleis als pobles que junyien
a son jou, en tan suau parla!
Benhaja el temps fortunat
en què els reis en ciència gaia
son Déu, sa pàtria i ses nines
en català celebraven.
Los temps dels Peres i els Jaumes,
lo temps dels Alfons benhagen
en què cada hèroe tenia
son trobador que el cantava;
hi havia Rogers i Entences
per les barres catalanes
fer onejar on voletejaren
un jorn de Roma les àguiles;
i per plantar nostres tendes
enmig les runes sagrades,
joiells de dol amb què Grècia,
com viuda, sos records guarda.

117. *confiar.* Sinèresi.
117. *ma cabanya.* Recordem que l'últim poema de *GL1* és «A ma cabanya» (*28*).

Ah!, benhagen aquells temps,
oh riu de les roges aigües,
i tu benhages que veres
tals glòries, vui ja eclipsades,
quals records tu sol enyores
perquè ets tu sol lo qui els guardes.
Oh!, guarda'ls doncs, Llobregat,
entre tos cristalls de plata.
Ja, riu, que ingrats los obliden
los qui en tes ones se banyen,
races bastardes, indignes
de glòries tals i tal pàtria.
I si el vent de un fat menys trist
me torna un jorn a tes platges;
si després d'haver solcat
mars i onades menos manses,
de nou puc tranquil confiar
a ton llis mirall ma barca;
si quan ja, en desteixits rinxos,
caigué en ma encorvada espatlla
ma ara rossa cabellera,
pels anys llavors argentada,
ma cabanya d'un sol dia
puc aixecar entre les canyes
que a tots cristalls donen sombra,
ensems que en ells s'emmirallen,
a puntejar tornaré
les cordes de ma pobra arpa,
i a exhalar mos últims cants
dels Muntaners i dels Àusies
en lo dolç catalanesc,
jo amb ell, amb tes murmurantes
aigües tu, els dos gosarem
evocant d'edats passadas
los records; tu per plorar-los
amb perles en lloc de llàgrimes,
i jo per amb mos cantars
transmetre-los a les aures
que d'un pol a l'altre pol
los portaran en llurs ales.

Novembre de 1842

Tes.: *mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el quaranta-dosè de *GL2*.

T Retorn a la poesia] A la millor de mas amigas / Dª Madroneta Renart *mMR*

Després del «defalliment», l'amor impulsa el poeta a tornar a la creació. Es tracta d'un tema nou molt car al romanticisme: «el tema de la poesia, o de la insatisfacció de l'artista o el de la missió del poeta, com a tema modern literari» (Jorba 2009: 65); «Joaquim Rubió i Ors [...] incorporà amb continuïtat el tema del poeta i de la creació poètica, com "A la poesia", del 1840 [...], a "Retorn a la poesia", a "Missió del poeta", o a "A ma cabanya", [...] tots els quals [Rubió i Ors i altres poetes de la Renaixença] beuen en les mateixes fonts que havien fet possibles els poemes i els altres textos, creatius o assagístics, amb què els romàntics coetanis del primer Rubió i Ors explicitaren les seves reflexions sobre el poeta i la poesia, en qualsevol de les seves manifestacions, i amb què contribuïren al capdavall a la mitificació de l'artista, i sobretot a la de l'artista escriptor» (Jorba 1997: 211). Antoni Rubió i Lluch considera aquest poema fonamental per explicar l'evolució del poeta: «És composició tan interessant com lo *Defalliment* en la història interna de la seva obra; una nova prova de les dificultats amb què topava per a alçapremar tot sol la llosana de l'oblit sota la qual se corrompia la nostra llengua» (1902: XLIII).

Mètrica: 15 a^{10} b a b.

[31]

Retorn a la poesia

3 mallas *GL2*
5 Axis *mMR* Axi *GL2*
8 penjí *mB GL2*
11 cantar] cantarne *mMR*
16 perquè] Com *mMR*
18 neu gebrada,] la gelada *mMR* una gelada, *GL2*
19 ruinas *mMR GL2*
25 Llavors dexi *mMR* Llavors deixí *GL2*
27 un estel] una estrella *GL2* | brillava *mMR*
29 oh ma nineta,] oh Madroneta, *mMR*
30 Pus *GL2*
32 el ~ degués] degués com fatuo l' mon *GL2*
36 gran *mMR GL2*
38 vena. *GL2* | cobles;] trobas; *mMR*
39 nobles,] novas, *mMR*

4. *triumfos*. Sinèresi.

8. *pengí, i*. Dialefa.

27. *brillava,*. Opto per esmenar «brillava» segons la lliçó de *GL2*.

29. *oh ma nineta*. A *mMR*, «oh Madroneta». Es tracta de Madrona Renart, filla de Francesc Renart i Arús, amb qui Rubió i Ors va tenir una dramàtica història d'amor iniciada el 1845.

Com lo soldat que aprés que en cent batalles
l'elm ha romput i ha despuntat la llança,
penja en lo mur l'inútil elm, les malles,
i amb elles de nous triumfos l'esperança;

així jo regullós d'enaprés trobes
cantar mon Déu, ma pàtria trista i bella,
en l'arpa no trobant tonadas noves,
l'arpa pengí, i ma esperança amb ella.

¿Per què no fer-ho doncs quan per estranya
quasi ningú ma llengua comprenia?
¿A què cantar quan ja ninguna entranya
al trist to de mos versos s'enternia?

Davant enuig los cants que a Déu cantava
als cors que en son amor no estan encesos,
i els càntics que a ma pàtria consagrava
perquè eren llemosins no eren compresos.

A les nines cantava, mes les nines
freds trobaven mos rims com neu gebrada,
i poc a poc mon cor queia en ruïnes,
i eren perduts mos cants com la rosada.

Enlloc trobí consols, enlloc corones,
enlloc l'amor que tants prop meu sentien.
Consols, glòria i amors, com papallones,
fins de baix de la mà sempre em fugien.

Deixí llavors mos cants... Ai!, ignorava
que ton cor escoltàs ma gaita trista:
un estel en lo cel per mi brillava,
mes no l'havia descobert ma vista.

Disculpa ma ignorància, oh ma nineta,
puix a saber que grat t'era escoltar-me,
per tu hauria seguit essent poeta,
més que el món com orat degués xiular-me.

¿Què m'importen los hòmens, què la glòria?
Tenir qui ou mos cantars, açò m'importa.
La sort no envejo, no, del qui a la història
amb un nom gran, un cor destrossat porta.

Escolta'm tu, i jo tornaré a mes cobles;
ou tu mos cants, i reviurà ma vena,
i tindré inspiracions més grans i nobles,
i el front de foc, de goig l'ànima plena.

41 olvidada, *mMR GL2*
43 honrar lo nom] venjar l'honor *mMR*
45 catalans] llemosins *mMR GL2*
46 pus *GL2*
47 ulls *mMR GL2* | estrella *mMR GL2 GL3*
48 plor *mMR* plor' *GL2*
49 altra ~ pàtria] de nou de Catalunya *mMR*
51 nous ~ Déu] Per tú un himne al Senyor *mMR* ≈ tu ≈ *GL2*
52 a les nines] las ninas *mMR*
53 promesa] amorosa *mMR*
54 ramillet *mMR GL2*
55 dolça princesa,] jo axis, hermosa, *mMR*
D 31 Mars de 1845. *mMR*

47. *estrella,*. Esmeno «estrella».

60. *Beatrís*. Sinèresi. *Lleonor*. Sinèresi.

D. Segons Mas i Vives (1997: 257), data errònia. La data hauria de ser 31 de març del 1845, la que apareix a *mMR*. Sembla natural que Rubió i Ors, al moment de publicar els poemes amorosos d'aquesta etapa, volgués allunyar-los en el temps del seu prometatge amb Elisea Lluch, iniciat el 1849.

Per tu despenjaré l'arpa oblidada,
com lo soldat de nou la llança aferra,
i per honrar lo nom de sa estimada
gustós per ella amb sang rega la terra.

Mos càntics catalans per tu, oh ma bella,
començaré de nou, puix grats te foren,
i tos ulls, més brillants que cap estrella,
vulla Déu que si plor, ells també ploren.

Per tu altra volta de ma pàtria en l'ara
un nou pessic d'encens vindré a cremar-ne;
nous himnes per tu a Déu alçaré encara,
per tu a les nines tornaré a cantar-ne.

Com galant que ofereix a sa promesa
un ramellet de flors d'amor en prova,
de l'encens de mos cants, dolça princesa,
a tos peus posaré una copa nova.

I si del geni un jorn brillàs la marca
en mon front que ara el dol d'arrugues llaura,
i *Dante* hagués per nom, *Tasso* o *Petrarca*,
tu et diries *Beatrís*, *Lleonor* o *Laura*!

Març de 1843

Tes.: *mMR mCoR GL2 GL3*
Aquests dos sonets són el quaranta-sisè de *GL2*.

Aquest sonet i el següent, malgrat que els hem numerat distintament, són publicats per Rubió i Ors com una sola unitat. Són d'altra banda els únics de la seva obra, cosa no gens estranya, ja que la popularitat del sonet, en època contemporània, entre els poetes catalans es va estendre al segle XX. El model poden ser els sonets de Pere Serafí o Francesc Fontanella, o probablement els «sonetos» de Francesc Vicent Garcia, que, recordem-ho, Rubió i Ors va editar i publicar el 1841, tot i que el seu admirat Victor Hugo i altres romàntics francesos com Alfred de Musset o Gérard de Nerval també n'havien escrit. Els dos sonets són localitzats pel mateix poeta a Cornellà, on probablement feia una estada al mas Pi, propietat de Josep Batlle i de Mas, casat amb la seva germana Bàrbara, i on, recordem-ho, el 1845, va tenir un flirt amb Ignàsia de Janer. Són els primers poemes amb localització. Segons Mas i Vives (1997: 258), els dos sonets són escrits en moments i circumstàncies diferents (en efecte, el primer és datat a *mMR* el 1846), i tots dos són adreçats a Madrona Renart, ja que es troben al seu àlbum. Rubió i Ors va escriure a Catalina Oliver el 8 de gener del 1849 sobre aquest primer sonet: «no tiene más merito que el ser la expresion del estado de mi alma en el momento en que fue escrito» (Mas i Vives 1989: 20).

Josep M. Castellet i Joaquim Molas van recollir el primer sonet, com a emblemàtic del romanticisme, a les antologies *Ocho siglos de poesía catalana* (1969) i *Antologia general de la poesia catalana* (1979).

Mètrica: a^{10} b b a a b b a c d e c d e.

[32]

Sonetos

I

4 i que ~ en ell] Y que en ell per tant grans *mMR* Y que per grans *mCoR GL2*
5 versauvos *mMR mCoR GL2* | plors *mCoR GL2*
6 cor *mMR mCoR GL2* | aferra *mMR mCoR GL2*
7 se rompe] Estalle *mMR mCoR GL2* | gerra *mMR mCoR GL2*
8 licor *mMR mCoR GL2*
9 oh meus] los meus *mMR*
10 cor llagat] pit gastat *mMR mCoR* pit llagat *GL2*
12 sol marxita;] foch marxita, *mMR* sol marchita, *mCoR*
13 Pus *GL2* | pot ~ viure,] esta pot sensa rosadas viurer *mMR* ≈ viurer, *mCoR*
14 el cor reviscolà's] revivar.s aquell *mMR* revivarse aquell *mCoR* revivarse 'l cor *GL2*
D Mars de 1846 *mMR* Joaquim Rubió *mCoR*

Oh!, sortiu per mos ulls en plors desfetes,
com fuig l'aigua sobrant d'un vas de terra,
penes amargues que a mon cor feu guerra
i que, per grans, en ell veniu estretes.

Oh!, vessau-vos en plors, penes secretes,
si no voleu que el cor, que el dol aferra,
se rompe prest, com cristallina gerra,
quan fermenta el licor, salta a miquetes.

Plorau doncs, oh meus ulls, puix necessita
mon cor llagat i mústic per reviure
banyar-se en eix plant dolç que els mals ofega.

Lo cor és com la flor que el sol marxita;
puix ni pot sens rosades la flor viure,
ni el cor reviscolà's si amb plors no es rega.

Tes.: *mMR GL2 GL3*

Mètrica: a^{10} b b a a b b a c d c d c d.

[33]

II

4 com polsim] Com á pols *mMR GL2*
7 que, *mMR GL2* | reflectarse *mMR GL2*
9 la flor pintada *mMR*
10 dels pinars] de las selvas *mMR GL2*
11 la balada: *mMR*
12 pel ~ hermosa,] la troba mes hermosa, *mMR*
13 del ~ encantades] Y mes nova, ó mon cor, y celebrada *mMR*
14 davant del dolç] Al costat del *mMR GL2*

Plauen-me com cantor los clars de lluna
en les nits de l'hiven riques d'estrelles,
i en les postes de sol les boires belles
com polsim d'or desfent-se d'una en una.

Jo amo les ones de tranquil llacuna
i les torres feudals pel sol vermelles,
que, al reflectar-se, es bressen en aquelles
fins que a borrar-les ve nit importuna.

I plauen-me també les flors pintades,
i la veu dels pinars misteriosa,
i dels bons temps que foren las balades:

mes ai!, ¿què val pel cor la troba hermosa,
del món les harmonies encantades,
davant del dolç record d'una amorosa?

Cornellà, maig de 1845

Tes.: *ViM GL2 GL3*
Aquest poema és el cinquanta-unè de *GL2*.

Pel que es desprèn del prou detallat i documentat assaig de Gaspar Munar, del que va ser monestir i escola de llengües orientals fundada per Ramon Llull el 1276 i que després seria propietat de l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, el que devia trobar Rubió i Ors a Miramar devien ser sobretot ruïnes, un dels temes recurrents de l'esperit romàntic (Munar 1976: 254). A la traducció francesa del poema a l'edició poliglota de Justí Pepratx hi ha aquesta curiosa nota: «Cette traduction a été faite en souvenir du voyage à Maillorque et de la visite à son Altesse Louis-Salvator, á Miramar, effectués dans le mois de Mai de 1887, en compagnie de Don Antonio Rubió y Lluch, le digne fils du poète catalan, qui est le premier de la Renaissance. / Perpignan, le 31 aóut 1888» (Rubió i Ors 1889: 29). En carta del 4 d'octubre del 1845 a Catalina Oliver, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana, Rubió i Ors li envia el poema i declara que va escriure aquest poema pensant en ella (Mas i Vives 1997: 259, n. 30): «Como eres el principal afecto que me une a Mallorca te dirijo a tí el primer recuerdo que le consagro. La adjunta composición catalana *a la hermita de Miramar* es el primer testimonio de gratitud que dirijo a un país al cual tanto debo.»

Mètrica: **8** a^{10} b a b a b c c.

[34]

A l'ermita de Miramar

Mallorca

L benhage qui et *GL2*
2 de gota en gota; *ViM GL2*
3 hont *ViM* | derrota; *ViM*
4 vers] Ver *GL2*
10 aporta *ViM*
11 pell *ViM* | banya *ViM*
12 pols, *ViM*
13 fiu *ViM* | cabanya *ViM*
14 trucar ta *ViM*
17 Vosaltres *ViM GL2*
20 Pus *GL2* | estela; *ViM*
22 candela *ViM GL2*
24 vida. *ViM*
27 amarga *ViM*
30 del món] dorgull *ViM* | vil] neci *ViM GL2* | emblema *ViM*
31 reposarvos *ViM*
32 esqueix] resto *ViM* bossí *GL2* | abrigarvos. *ViM*
36 estatura, *ViM*
37 la arena *ViM*
39 Veniu; *ViM*

L. *Vicenç Garcia*. Francesc Vicent Garcia és un dels enllaços amb la tradició literària catalana iniciada a l'edat mitjana (veg. bibliografia essencial, especialment Rossich 1987). Rubió i Ors havia fet una edició i publicació de la seva poesia el 1841. Va fer servir l'edició *Poesies jocoses i sèries del cèlebre Dr. Vicenç Garcia, rector de Vallfogona* (Barcelona, Imprenta Nacional de Joseph Torner, 1820, p. 138): «O! be n'haja qui t' parí, / Soledat, ditxosa en tot; / Defensa no coneguda, / Segur y regalát port.»

26. *diadema*. Sinèresi.

Oh! benhaja qui parí
soledat ditxosa en tot,
defensa no coneguda,
segur i regalat port.
Dr. Vicenç Garcia

Deport segur dels qui del món les penes
han vist filtrar en son cor gota per gota;
platja a on descansen los qui amb veles plenes
vers lo camí del cel fan llur derrota.
Sagrat dels qui romperen les cadenes
amb què el món a son carro ens agarrota,
segona volta aquí en ton portal rústic
vinc a eixugar mon front pel suor mústic.

Beneït qui et fundà en eixa muntanya
per dar alberg a l'home que aquí aporta,
i colrada la pell, que el suor banya,
i de pols blanques les sandàlies porta;
oh!, benhage qui et fiu, de Déu cabanya,
per dar al trist que ve a trucar a ta porta
a sos membres repòs, a son front ombra
i al cor llagat d'un sant altar la sombra.

Vosaltres, los qui lluny d'aqueixa roca
les tempestats correu a tota vela,
plens de desmai i amb esperança poca,
puix no brilla en lo cel ninguna estela.
Los qui gastau amb alegria loca
en los festins del viure la candela,
sens pensar que després de consumida
podeu trobar de dol una altra vida:

vosaltres que en lo front amb ruga llarga
escrit portau quant pesa una diadema,
i sabeu de la vida que és amarga,
i del ceptre sabeu que la mà crema;
los qui rompéreu l'elm i forta adarga
per defensar del món lo vil emblema,
i ni us queda una tenda on reposar-vos,
ni un esqueix de bandera amb què abrigar-vos:

los qui teniu de plors la cara plena,
los del cor esqueixat per fletxa dura;
los qui arrastrau d'esclaus la vil cadena
o els qui el cap fa rodar sa alta estatura;
los qui enrogíreu combatent l'arena,
o els qui covards llançàreu l'armadura,
veniu: en eix alberg per cada llaga
lo bàlsam trobareu amb què s'apaga.

41 Veniu; *ViM*
46 mari, *GL2* | aquí el pobre] y 'l pobre una *ViM GL2*
47 Pus *GL2* | habita *ViM*
48 en ~ necessita.] ó canta ó parla ab ell, resa ó medita. *ViM*
50 fugir *ViM* | combatre *ViM GL2* | terra; *ViM*
51 probe *ViM* prove *GL2*
52 repos *ViM* repós *GL2* | guerra; *ViM*
53 so] som *ViM*
54 niu *ViM GL2* | desterra, *GL2*
55 abrigarme *ViM*
56 Vulla *ViM* | oh Déu,] Dèu *ViM* | a aqueix] 'n eix *ViM GL2* | portar-me.] llansarme. *ViM*
57 Oh!, portau-me a] Llansaume en *ViM* Portaume en *GL2* | hon *ViM*
58 vostras grandesas, *ViM*
60 la trista] L'estranya *ViM* | sospesa; *ViM GL2*
61 oh!, portau-me a] Llansaume en *ViM* Portaume en *GL2* | port *GL2* | hont, *ViM*
D Ø *ViM*

D. A la carta a Catalina Oliver del 4 d'octubre del 1845 el poema és datat el 28 de setembre del 1845, escrit, doncs, a Barcelona (Mas i Vives 1997: 259).

Veniu: aquí hi ha d'aigua la cisterna
on apagar podreu la set que us mata;
l'arbre aquí hi ha de fullaraca eterna
on no se sent del sol la flama ingrata;
aquí tenda el soldat, aquí llanterna
troba el marí; aquí el pobre llar grata,
puix aquí lo mortal amb Déu habita,
i en Déu troba el consol que necessita.

Senyor, Senyor!, so encara massa jove
per fugir, sens combatre, de la terra:
sé que al qui més amau voleu que prove,
ans que el repòs, los riscs de dura guerra:
sé que so com l'aucell que abans que trobe
son niu, un colp de vent lluny lo desterra;
mes ai!, si un jorn un niu deu abrigar-me,
vulla, oh Déu, l'alè vostre a aqueix portar-me.

Oh!, portau-me a aqueix niu a on vingué un dia
Ramon a celebrar vostra grandesa,
cisne d'una altra edat que amb sa harmonia
la trista veu del bosc deixà suspesa:
oh!, portau-me a aqueix port, on si podia
salvar-me del naufragi, en ma vellesa
ma gaita al món diria amb rimes noves
vostres *cent noms* que Lull cantà en ses trobes.

Palma de Mallorca, agost de 1845

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el cinquanta-tresè de *GL2*.

T de donya I.] de I. *GL2*

«Lo Gaiter a la Reina del Llobregat» és el títol de l'autògraf que va pertànyer a la família Janer (Mas i Vives 1997: 259, n. 32). Sens dubte, Ignàsia de Janer i Gironella, amb qui Rubió i Ors va tenir un flirt en aquesta època. Ignàsia, filla d'Erasme de Janer i de Gònima, era una germana menor de Paulina de Janer i Gironella, que va néixer el 1815, de manera que devia tenir més o menys la mateixa edat que Rubió i Ors. Aquí, com als dos sonets, se'ns mostra un «Gaiter» més aviat mundà i de saló. Així ho confirma Joan Mas i Vives.

Rubió i Ors va dedicar també a aquesta noia, que sembla que també era poeta i que havia escrit alguns versos dedicats al poeta, el poema «A la gloria», datat a Cornellà el setembre del 1845 i publicat a *El Arte* el 15 de maig del 1859, que acaba amb aquests versos (p. 8):

Solo una gracia te pido
y es que ora ruegue hora gima
mis trovas que nadie estima
las recoja tu amistad,
y así me será más grato
del monte al dejar la falda
tornar mi lira a la espalda
al entrar en la ciudad.

L'autògraf pertanyent a l'àlbum d'Ignàsia de Janer, que no he localitzat, hauria de trobar-se al fons de la família Janer de l'Arxiu Municipal de Barcelona, segons les memòries d'Erasme d'Imbert, donador d'aquest fons (Imbert 1955: 66): «Lo que sí retengo de los relatos de mi abuela es que entre los asiduos concurrentes [a la torre de Sant Feliu de Llobregat dels Gònima] figurava un apuesto joven llamado Joaquín Rubió y Ors, muy amigo de la familia, que les leía sus primeras composiciones poéticas en catalán cuando el cultivo del idioma vernáculo en el terreno literario estaba casi del todo abandonado. Aquel muchacho coqueteaba con una de las hermanas de mi abuela, Ignacia, desaparecida del mundo de los vivos en plena juventud y que a una extraordinaria belleza unía estimables dotes de inspiración poética. Nada pues tenía de particular que simpatizasen aquellas dos almas adornadas de tan elevados sentimientos. Conservo en mi archivo una poesía inédita firmada por el propio Rubió y Ors, encabezada así: "Lo Gaiter a la Reina del Llobregat". No hace falta señalar quien pudiera ser aquella reina ni tampoco presentar al autor.»

En una nota que acompanya *mLG*, Antoni Rubió i Lluch escriu d'Ignàsia de Janer: «poetessa. Es feu religiosa (Vid. carta de J. R, y O. a D. I. Agosto /Set 1845).» Però això no és exacte, ja que va morir cap aquesta època.

Mètrica: a^{7} b c b d b e b... **3** a^{10} b a b b a a b **1** a^{10} b a b.

[35]

Lo Gaiter a la nina del Llobregat

En l'àlbum de donya I. de J.

1 vos *GL2*
9 aqueix *GL2*
16 de marbre rics] en artessonats *GL2*
17 aixi *GL2*
20 puix trèmol son cor] Pus son cor trémol *GL2*
24 Qu' encara *GL2* | humil *GL2*
25 porta, no, arpa] porta l' arpa *GL2*
31 molts,] altres *GL2*
38 Pus *GL2*

A vós, la modesta nina,
la del front blanc sonrosat,
la qui en lloc de cabells sedes
pentinau amb blanca mà;
la qui en les platges nasquéreu
on l'argentat Llobregat
perquè en ell les nines juguen
passa amb les canyes jugant;
permetau que aqueix poeta,
humil tant com vós sou gran,
on altres trobes posaren
vinga la sua a deixar,
mes, ai!, no olvidau, senyora,
que està poc acostumat
a cantar davant de reines
i de marbre en rics palaus,
i que així quan amb vós parle
li podrà el valor faltar
o tremolar-li la veu
puix trèmol son cor està.

No mirau, ai!, a ses rimes
ni a son aspre so mirau,
però mirau a son cor
que, encara que humil, és franc.
No porta, no, arpa de plata
ni gorra de grana al cap,
mes en canvi tampoc crema,
com altres, encens venals.
Calça modestes sandàlies,
mes a l'eixir d'un palau,
no sacud, com ho fan molts,
la pols que allí s'hi ha posat;
i ha servit més d'una volta
son mantell, si bé és de drap,
a les belles de catifa,
i a los pobrets d'abrigall.

No ho olvidau, ma senyora,
puix sols així disculpat
queda de parlar amb vós
qui parla amb tan aspres cants.

Troba

Bella és la flor que creix modesta i sola
en lo desert que crema un sol ardent;
bell en l'estiu és lo vapor que vola,
com un vel blanc, debaix d'un cel d'argent;

46 lo cel i els monts] los monts y 'l cel *GL2*
49 del aucell *GL2*
51 bosch *GL2* | fosch *GL2*
54 corre] passa *GL2*
58 los ~ flor;] Los cristallins cramells que cull la flor *GL2*
59 és,] es *GL2* | besadas *GL2*
68 fiel *GL2*

68. *feel*. Sinèresi.

bell és lo sol quan naix en l'orient
tenyint lo cel i els monts d'or i viola,
però a vós més que al sol amb sa aureola
bella us troben mos ulls, mon cor us sent.

Dolç en la nit és del moixó lo cant
quan en son niu espera a la que adora;
dolç és del bosc, al fer-se fosc, lo plant
quan passa el vent per ell, com veu que plora;
dolça és la veu del riu que gemegant
mig entre flors ocult corre a tota hora;
mes vostre cant és sobre tots, senyora,
enamorat o trist, dolç o brillant.

Purs en l'hivern són, ai!, de les rosades
los qui enjoien, plors purs, l'hermosa flor;
pura és, després que el sol les ha besades,
de les flors dels jardins la fresca olor;
pur és l'encens que vola hasta al Senyor
des de l'altar en boires platejades,
i no obstant és, oh nina, mil vegades
mes pur i cast de verge vostre cor.

Tornada

Flors, i aucellets, i encens bells i olorosos
sols sombres són del béns que hi ha en lo cel:
flors i aucellets i encens són purs i hermosos,
mes vós dels àngels sou la imatge feel.

Setembre de 1845

Tes.: *mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el quaranta-novè de *GL2*.

T Traducció ~ Hugo] Oda. *mMR*

Les chants du crépuscle, xxi: «Hier, la nuit d'été, qui nous prêtait ses voiles». Rubió i Ors degué partir de la primera edició dins *Les chants du crepuscle* (París, Eugène Renduel, 1835).

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 4 d'abril del 1846, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana.

Mètrica: 9 a^{12} a^{12} b^{6} c^{12} c^{12} b^{6}.

[36]

Traducció d'una oda de Victor Hugo

a.**1** Traduccio de la de V. Hugo que comensa: Hier, la nuit d'été, etc.—XXI dels Cant. del Crepuscol *mMR*
7 oh ~ am] d' amor l' amina plena *mMR*
8 mirant-me ~ flama:] Puix me mir de tos ulls en eixa llum serena *mMR* ~ flama; *GL2*
9 jo] Y *mMR*
11 tantost] Apenas *mMR GL2*
13 pus *GL2*
22 Al Deu *mMR*
23 Pus *GL2*
28 lo ~ encadena,] qui en ton bell cos que mon cos encadena *mMR* ~ cos encadena *GL2*
29 omplena,] plena *mMR GL2*
37 el] al *mMR*
41 consum *mB GL2* | verdaderas *mB GL2*

11. Perquè surti el recompte de l'alexandrí, «cor a» ha de pertànyer al primer hemistiqui..
40. *l'ambició.* Sinèresi.

Com és digna de tu, oh reina de les belles,
la nit que nos cobreix amb son vel ric d'estrelles,
i ens banya amb sos olors!
Com són dignes de tu sa calma melancòlica
i els sospirs que fa el vent, com los d'una arpa eòlica,
al gronxar-se en les flors!

Oh!, jo estic davant teu, oh tu a qui mon cor ama,
mirant-me en ton esguard ple d'amor i de flama:
jo admir ton front rient.
Oh!, jo estic davant teu, i ta amorosa pensa
tantost ton bell cor a enagenar comença
quan mon cor la comprèn.

Beneït sia Déu, puix al formar-te un dia
derramà en tu i la nit tant amor i harmonia,
i perquè fos ditxós,
a tu i la nit us fiu tan pures, tan hermoses,
tan plenes de perfums, d'encants, d'estels llustroses,
tan dolces a les dos.

Sí, beneïm a Déu, a Déu que et fiu tan pura,
que vestí el jorn de llum, d'estels la nit obscura,
i omplí mon cor de mel:
a Déu que amb son voler los monts més alts aterra,
puix és qui fiu brillar tos ulls sobre la terra,
com la lluna en lo cel.

Ell nos ensenyà a amar; l'amor, paraula santa,
l'amor per qui tot viu, l'amor a qui tot canta:
Ell és qui fiu la nit.
Ell és lo qui en ton cos, que lo meu encadena,
les gràcies derramà com una copa omplena,
i l'amor en mon pit.

Deixa doncs que t'estim. Oh!, l'amor és la vida;
és lo sol que se'ns pon quan a la tomba humida
començam a baixar.
Sens ell res és perfet; res sens ell brillo dona.
La bellesa és lo front; l'amor és la corona:
deixa't doncs coronar.

Lo que satisfà el cor no és l'argent, no és la glòria,
foc follet que l'orgull pretén llegar a la història,
i que mort tantost naix,
ni manco l'ambició que viu sols de quimeres
i es consum, perseguint com coses verdaderes,
les sombres d'aquí baix.

43 Oh!, el] Lo *mMR* | aixó, *mMR*
46 mira, *GL2*
50 qui] qu' *mMR*
54 àliga *GL2*

D. A la carta a Catalina Oliver és datada el 2 de març (Mas i Vives 1997: 260, n. 39).

Oh!, el cor vol més que açò; los sospirs que al cel volen,
les estretes de mans, dos esprits que es consolen,
lo bes, perfum d'amor.
Vol veure's retratat en l'ull humit que el mira;
vol les tendres cançons d'aquella dolça lira
que anomenam lo cor.

Tot té debaix del cel sa llei que a obrar l'obliga,
son lloc qui estima més, son niu, sa tenda amiga
on reposa millor.
Lo marí té la nau, i en ella sa fortuna,
l'àguila té lo mont, lo cisne la llacuna
i l'ànima l'amor!

Març de 1846

Tes.: *mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el trenta-dosè de *GL2*.

T A / Madrona Renart, *mMR*

Es tracta de Madrona Renart, filla de Francesc Renart i Arús, amb qui Rubió i Ors va tenir una dramàtica història d'amor iniciada el 1845. Sembla que l'amor era correspost, però, quan Rubió i Ors va tornar el març del 1847 de les oposicions a Madrid, Madrona s'havia casat.

Mètrica: 8 a^{10} b^{10} c^{4} a^{6} d^{10} c^{4}.

[37]

A M. R.

EN SOS DIES

2 vida *mMR*
15 per ~ suaus] Mes suaus per tu;
17 on *mMR* | ton lleny] ta nau *mMR*
18 més que cels blaus.] Sino l' cel pur. *mMR*
20 llensa *mMR GL2* | aroma, *mMR*
23 així hi derramen] axis derrame *mMR*
25-30 Oh!, ~ cruels] Ø *mMR* ~ Dels celos ó l' olvit prop teu llurs alas / Pleguen ~ *GL2* ~ cruëls *mMR*
32 mata] seca *mMR GL2*
33 flors! *mMR*
34 que] Oh! *mMR*
36 seca] Mata *mMR GL2* | cors! *GL2*
39 plant, *mMR*
42 instant, *mMR*

15. *suaus*. Sinèresi.
30. *cruel*. Sinèresi.

Si és cert que allà en lo cel brilla una estrella
per cada ser que el cor obre a la vida,
i els ulls al sol,
oh!, sia la més bella
i rica en raigs la que a tos ulls llum done
i al cor consol.

Si és cert que el Déu del cel formà les roses
perquè el mortal trobàs més dolç lo viure,
l'afany més breu,
sien les més llustroses
i fragants les que naixen baix la planta
de ton blanc peu.

Sien los cants que l'aucellet entona,
i los sospirs amb què los rius se queixen
per tu més suaus;
per tu tranquil·la l'ona
a on se bresse ton lleny jamai reflecte
més que cels blaus.

Estels, i flors, i aucells, quant brilla o canta,
tot quant llança harmonia, o llum, o aroma
sobre ton cor,
com prop de l'ara santa
la copa crema encens, així hi derramen
lo dolç amor.

Oh!, que jamai les llàgrimes amargues
cobreixen eixos ulls, tos ulls que enveja
són dels estels!
Jamai les hores llargues
d'oblit o gelosia prop teu pleguen
llurs ales cruels!

Oh!, que jamai ton ample front entele
lo vent d'adversitat, eix vent que mata
totes les flors;
que jamai ton pit gele
la mà del desengany, mà que si els toca
seca los cors.

Sies feliç... Mes, ai!, si en hora impia
rodar sentisses per ta hermosa cara
del dol lo plant;
si sents eixa agonia
que, com lo vent la llum, lo goig apaga
en un instant;

43 hermosa,] amiga, *mMR*
44 s'enllacen] Se sosté *mMR* Se apoyan *GL2* | a l'assustar-les] al assotarlas *mMR*
47 l' afany *mMR* ls' afany *GL2* 'ls afany *GL3* | escudejar-nos] també escudarnos *mMR*
48 amistat! *mMR*

47. *els afanys*. Esmeno «'ls afany».

recorda, hermosa, que les flors més pures
s'enllacen l'una amb l'altra a l'assustar-les
    la tempestat,
    i que les criatures
podem contra els afanys escudejar-nos
    amb l'amistat.

Març de 1846

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el setè de *GL2*.

Segons Joan Mas i Vives (1997: 259-260), es tracta de nou de Madrona Renart. Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 10 de gener del 1846, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana, on escrivia (Mas i Vives 1989: 20): «existe una niña cuya tristeza describo, pero creo no ser yo el objeto con que sueña».

Mètrica: 11 a^{10} b a b.

[38]

Tristesa d'una nina

4 Pus *GL2*
5 ¿Què ~ enjogassades] ¿Qué veu en eixas boyras matisadas *GL2*
10 riënt, *GL2*
15 Ara *GL2*
18 hermós *GL2* | de hont ha vingut? *GL2*
20 ha caygut? *GL2*
25 axi *GL2*
29 Abans *GL2*
30 color *GL2*
31 menos *GL2*
32 no manco parlaven] parlavan no menos *GL2*
33 alguna *GL2*

10. *somrient*. Sinèresi.

¿Què veu en lo cel blau l'hermosa nina
que en ell clava l'esguard de plors humit?
¿Què en la llum de la lluna cristallina
puix més fort al mirar-la bat son pit?

¿Què en eixes boires veu enjogassades
que van i venen sense mai parar,
com banderes de pau que desplegades
dos exèrcits units fan onejar?

Jo l'he vist escollir, com fan les belles,
les flors més dignes de son front somrient,
i ara en lloc d'adornar son front amb elles,
distreta les desfulla i llança al vent.

Jo l'he vist en los balls rebent alegre
l'encens que a les hermoses crema amor;
ara si hi va, se veu en son ull negre
que com abans no arriba ja a son cor.

¿Què passa doncs en ell? ¿Serà que enyore,
àngel hermós, lo cel des d'on vingué?
Perla llançada al mar, ¿serà que plore
lo núvol pur d'on un matí caigué?

¿Què diuen a son cor les vaporoses
boires brillants, que el món mira indolent?
¿Què diuen a son cor les nits hermoses
que mig vesteix la lluna amb vels d'argent?

¿Què diuen a son cor que aixís l'encanten?
Tan dolços són llurs rims purs, divinals,
que distraure'l no poden los que canten
en llurs arpes de plata los mortals?

Abans, no obstant lo cel i les estrelles,
i la lluna i les boires de color,
no manco que ara ho són també eren belles,
i no manco parlaven a son cor.

Si elles no han sofert doncs mudança alguna,
¿per què al mirar-les bat més fort son pit?
Si contemplava amb goig ahir la lluna,
¿per què amb tristor la mira aqueixa nit?

Lo canvi està en son cor... son cor de nina
ha vist en somnis son gentil galant,
i com li donà amor forma divina,
lluny del món en lo cel lo va buscant.

D. A *GL2* no hi ha data. A la carta a Catalina Oliver del 10 de gener del 1846 el poema està datat el 25 de desembre del 1845, dia de Nadal (Mas i Vives 1997: 259).

Per ço tan pensativa està l'hermosa;
per ço ou distreta dels mortals la veu.
Oh, ditxós qui pot dir: «És ma amorosa!»
44 Benhaja qui dir pot: «So el somni seu!»

Març de 1846

Tes.: *mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el setzè de *GL2*.

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 30 de maig del 1846, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana.

Mètrica: 4 a^{5} b c b d e f e **1** a^{10} b^{10} c^{6} a^{10} d^{10} c^{6}.

[39]

Fantasia

L ... Priez ~ HUGO] Ø *mMR*
3 riem ~ oure] Cantem pera no oure *mMR* Riem per' no oirne *GL2*
6 Pus *GL2*
11 Resen *mMR* | licors *mMR*
19 ¿Reis ~ esclaves] No som reys nosaltres *mMR* ¿No som reys nosaltres *GL2*
20 nostres] Y esclaus *GL2*
21 pregar *mMR*
23 —Servim] —Amem *mMR*
24 servim] Amem *mMR*
26 Pus *GL2*
28 Pus *GL2*
31 —Amem] —Amen *GL2* | diuhen ellas *mMR*
33 entre els] en los *mMR*
34 en copes de licor] En lo vas dels festins *mMR* En copas de llicor *GL2*
36 entre els] en los *mMR*

L. *Les voix intérieures*, VI: «Oh! vivions! disent-ils dans leur enivrement». Rubió i Ors degué partir de la primera edició dins *Oeuvres complètes de Victor Hugo. Poésie V* (E. Renduel, 1837, p. 115-117).

3. Cal fer sinèresi a «riem» per conservar el pentasíl·lab.

... Priez,
Priez pour ces hommes qui chantent!
V. Hugo

Gosem, diuen ells,
ja que és breu la vida;
riem per a no oure
a la mort que ens crida.
Desfullem les flors
puix per l'home viuen.
—Plorem —diuen elles—,
plorem pels qui riuen.—

Deixem, diuen ells,
que els que es creuen savis
preguen, i en llicors
banyem nostres llavis.
Los cants i los brindis
les penes espanten.
—Resem —diuen elles—,
resem pels qui canten.—

¿Per què, diuen ells,
respectar les roses?
¿Reis no som i esclaves
nostres les hermoses?
Amar és pregar,
i els reis no demanen.
—Servim —diuen elles—,
servim als qui ens manen.—

Gosem, diuen ells,
puix les hores volen.
—Plorem —diuen elles—,
puix los plors consolen.—
Ells diuen, l'amor
no és més que mentida.
—Amem —elles diuen—,
l'amor és la vida.—

¿A on està la veritat, entre els que ofeguen
en copes de licor del cor les penes
          i es burlen de l'amor,
o entre els que creuen en l'amor i preguen?
En los fronts d'uns i d'altres la resposta
          haveu escrit, Senyor.

Abril de 1846

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el dinovè de *GL2*.

Poema «narratiu que imita el gènere de les orientals, popularitzat pel poeta Joan Arolas, encara que ell el fa girar més sobre el tema de l'honor que sobre l'atmosfera exòtica i sensual que el caracteritza» (Mas i Vives 1997: 261). Segons Joan Ruiz i Calonja «tan emparentat amb Zorrilla com amb Arolas» (Ruiz i Calonja 1954: 433).

Mètrica: 13 a^7 a b c c b.

[40]

Lo franc i lo beduí

4 Axi done *GL2*
5 trová, *GL2*
7 Pus *GL2*
12 tost com brau] com valent *GL2*
13 blanch *GL2*
15 guerrejant,] peleant, *GL2*
20 mig mort] morint *GL2*
27 fiel, *GL2*
30 infiel, *GL2*
33 ditxosa] feliç *GL2*
38 i ~ tarda] Y es llarch lo temps que se't tarda *GL2*
42 l'ona] lo mar *GL2*

24. *beduí*. Sinèresi.
27. *feel*. Sinèresi.
30. *infeel*. Sinèresi.

—Tu que passes pel desert,
lo del turbant blanc i verd,
home del moreno front,
així et done el cel Al·là
si em dius on podré trobar
una sombra i una font;

puix fugint vinc d'un combat
en què als francs han dispersat
les cabiles de l'emir,
i sentiria en lo cor
morir de set i calor
podent tost com brau morir.—

—Tu del front blanc, que en l'arena
jaus de dol l'ànima plena
perquè no has mort guerrejant,
consola't; d'Alí lo net
mai deixa morir de set
al qui té, com tu, un cor gran;

i sia amic o enemic
lo qui mig mort de fatic
li pregunta pel camí,
sempre el puja en son camell
i l'aigua parteix amb ell
l'hospitalari beduí.—

—Oh tu, que enmig del desert
sempre tens ton bot obert
tant pel creient com pel feel,
així et veneren tos fills
i et salve Al·là dels perills,
ni et sia ta daga infeel,

que em mostres en lo cel blau
lo punt debaix del qual cau
la rica i ditxosa Alger;
la que en ses torres morunes
guarda, en lloc de mitges llunes,
los pendons de l'estranger.—

—Si una esposa allí t'aguarda
i el temps se't fa llarg que tarda
en portar-li el bes d'amor,
ves; des d'aquella muntanya
veuràs Alger, la que es banya
en l'ona, mon somni d'or.

47 acull] hospeda *GL2*
48 llar] taula *GL2*
56 infiels *GL2*
62 olvida, *GL2*
64 pus *GL2*
73 Llavors *GL2* | cega *GL2*
74 com les] quantas *GL2*
75 fiels *GL2*
77 oculta *GL2*
78 ‘s diu allí *GL2*

56. *infeel*. Sinèresi.

75. *feels*. Sinèresi.

78. Abd-al-Qàdir ibn Muhyí-d-Din al-Hassaní al-Jazaïrí (1808-1883).

D. Restituïm la data de *GL2* ja que la de *GL3*, «1849», no pot ser sinó un error. Ja observava Mas i Vives (1997: 601, n. 43) que la datació de l’edició poliglota és «un error d’impremta perquè el llibre segueix un ordre si fa no fa cronològic i aquest poema és situat entre d’altres del 1846», tal com data *GL2*.

Mes si una esposa no enyores,
vine, passaràs les hores
del sol en ma tenda amb mi,
i diràs demà en Alger
com acull a l'estranger
en sa llar lo beduí.—

—Si bé esposa tinc que em plore,
no és perquè son bes enyore
que no acepto ton convit;
mes perquè a exposar la vida
per mon rei l'honor me crida,
i és sagrat d'honor lo crit.

Mes així en pau com en guerra
lo Déu que als infeels aterra
te done valor i acert,
que em digues quin nom te diuen
los que a tu deuen si viuen,
lo del turbant blanc i verd.—

—L'africà a qui deus la vida
quan fa un benefici oblida,
glòria a Al·là, fins lo seu nom:
mes si un jorn, puix ets soldat,
nos trobem en un combat
te'l diré davant tothom.

Llavors si ets brau, oh estranger,
veuràs com talla lo fer
del qui en pau ta set matà,
i com ses valents cabiles
dispersen, com pols, les files
del franc, l'enemic d'Al·là.

Llavors, si la por no et cega,
veuràs com les testes sega
de l'emir dels feels l'acer,
perquè el que en pau son nom calla,
mai amaga en la batalla
que allí es diu Abd-el-Kader!

Abril de 1846

Tess.: *mAlB DDB mDiB GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-cinquè de *GL2*.

La versió més reculada d'aquest poema és la que apareix a l'*Àlbum de Carme Buxeres Abat*, avui al Museu d'Història de Barcelona. «Carme Buxeres i Abat estava casada amb Ramon Anglasell i Serrano d'Aparicio (1820-1863, advocat, diputat a corts i catedràtic). Filla seva (n. 1851) va ser Pilar Anglasell Buxeres, casada (1871) amb Francesc Maspons i Labrós. Fill d'aquests, i per tant net de Carme Buxeres, és Francesc Maspons i Anglasell (1872-1966). Els Buxeres eren propietaris del castell de Sant Jaume de Martorell (dades extretes de la tesi doctoral de José Manuel García Izquierdo)» (fitxa del MUHBA 42054).

Aquest i *46* van aparèixer al *Diario de Barcelona* (16 juliol 1847) encapçalats per aquesta nota: «Con el mayor gusto insertamos la siguiente composición con que nos ha favorecido el distinguido poeta que escribe con el Seudónimo *Lo Gaiter del Llobregat*.»

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 8 d'octubre del 1846, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana.

Mètrica: 5 a^7 b c b d e f e.

1 hermosa,] o nina, *mAlB* ó nina, *DDB mDiB*
3 tan distreta] pensativa *DDB mDiB*
5 falta a ta bellesa] t' falta per ser bella *DDB mDiB*
7 —No;] —Oh, no; *mAlB* —Oh no; *DDB mDiB* | puix] pus *GL2* | m'enganyen] mentan *mAlB DDB mDiB*
11 i ~ tenen] Y tenen, no sent tan bellas, *mAlB DDB mDiB*
12 amants: *DDB mDiB*
13 guanyas *mAlB mDiB GL2*
15 pus *GL2*
17 Avans *DDB mDiB* | nina *mDiB*
19 blaus *mAlB GL2* | arbres *mAlB DDB mDiB GL2*
20 turons; *mAlB DDB mDiB* turons: *GL2*
22 vermells] sembrats *mAlB* coberts *DDB mDiB*
23 —No;] —O, no, *mAlB* —Oh no; *DDB mDiB* | que ja] que *mAlB DDB mDiB*
25-32 Jo ~ tristor.—] Ø *mAlB*
25 serra] plana *GL2*
26 blassonats, *DDB mDiB*
27 amb llurs mainades] porto detras *DDB mDiB*
28 me ~ els] Quant me llanso á los *DDB mDiB* | combats; *mDiB*
30 i ~ senyor?] Partir ab mi un trono d'or? *DDB mDiB*
31-32 —No, ~ tristor.—] —Oh no, puix pera mi un trono / Fora un sol sens resplandor. *DDB mDiB*
33 la nina hermosa *mAlB DDB mDiB*
34 el] al *DDB*
36 front *mAlB DDB mDiB*
37 patria *DDB mDiB*
38 ¿Vol] O *mAlB DDB mDiB*
39 afany] set *mAlB DDB mDiB* | glorias: granesas *mAlB*
D Barna 1846 Lo gayté del Llobregat *mAlB* Lo Gayté del Llobregat *DDB* Lo gayté del Llobregat. *mDiB*

10. *diamants*. Sinèresi.

¿Per què la tristesa, hermosa,
cobreix ton front com d'un vel?
¿Per què tan distreta fixes
tos ulls humits en lo cel?
¿Creus que falta a ta bellesa
una diadema d'or?
—No; puix si els rius no m'enganyen
me senta prou bé una flor.—

Tes amigues van a festes
plenes d'anells de diamants
i no sent tan belles, tenen
per cada anell dos amants.
¿Com en bellesa les guanyes,
guanyar-les vols en tresors?
—No, puix més que en balls i joies
gosa mon cor en los plors.—

Abans, quan eres més nina,
t'agradaven los moixons,
i els rius blaus, i el verd dels arbres,
i els escabrosos turons.
¿Vols doncs lo que fiu ta ditxa?
¿Vols jardins vermells de flors?
—No, que ja a mon cor no basta
lo que l'omplia llavors.—

Jo tinc, hermosa, en la serra
gòtics castells blasonats
i amb llurs mainades cent nobles
me segueixen als combats:
¿vols de mos vassalls ser reina,
i reina de llur senyor?
—No, que el ser reina no cura
d'enyorament la tristor.—

¿Què vol doncs l'hermosa nina,
que amb ulls humits mira el cel,
la que vesteix de tristesa
son ample front, com d'un vel?
¿Desitja el cel que és sa pàtria?
¿Vol d'una mare l'amor?
¿Té afany de glòria o grandeses?
¿Què enyora doncs?... —Sols un cor!—

Maig de 1846

Tes.: *mMR*, *GL2 GL3*
Aquest poema és el trenta-vuitè de *GL2*.

Aquest poema està dedicat també a Madrona Renart (Mas i Vives 1997: 261), ja que apareix a l'àlbum que li va dedicar.

Silvio Pellico (1789-1854) va ser un dels introductors del romanticisme a Itàlia. Antoni Marí explica la seva influència en el romanticisme català a través d'*El Europeo* (Marí 1997: 107). La seva obra *Le mie prigioni* va ser traduïda al castellà i publicada el 1838 a Madrid. A la «Biblioteca Popular de L'Avenç» hi van aparèixer publicats *Francesca de Rímini: tragèdia* (1909), traduïda per Alfons Maseras, i *Els deures dels hòmens* (1915), traduïda per Joaquim Casas Carbó.

Mètrica: 8 a^{10} b a b **2** a^{10} b a a b.

[42]

A ***

Després d'una lectura de Silvio Pellico

3 les] sas *mMR*
4 sent. *mMR*
7 virtuós *mMR*
18 al sentir] Al +oirrer+ *mMR* Al oir *GL2* | pit, *mMR*
19 quan *mMR* | lira *mMR*
21 cor *mMR* | gran] bella *mMR*
24 Pus *GL2* | com] quant *mMR*
27 trepitjant, *mMR*
28 m'he de banyar *mMR*
29 ma set apagar *mMR*
32 mon trànsit pel món] l' fer mon cami aqui *mMR*
33 i] Y ser *mMR* | cantars] cants *mMR*
37 allí. *mMR*
41 accens! *mMR*

38. *poeta*. Sinèresi.

Bell és lo cor que comparteix les penes
de l'infeliç i sos turments comprèn,
i sent amb ell lo fred de les cadenes
i com les pròpies ses desditxes sent!

Bell és l'esprit que al meditar la història
que amb sang del cor un desditxat dictà,
si fou poeta i virtuós, té a glòria
amb plors les tristes pàgines regar!

I quant deuen de ser menos amargues
les llàgrimes que cull un altre cor,
i les hores d'afany quant menos llargues
quan comparteix algú nostre dolor!

Quant menos grans los mals si algú sospira
al sentir los sospirs que exhala un pit;
si quan, com una lira en altra lira,
troba eco en altre cor d'un cor lo crit!

Per ço, oh bell cor, com gran és ta hermosura,
quan sobre els mals de Silvio et viu plorar,
oh bell cor, tinguí enveja a sa amargura,
puix coneguí aquell jorn com la ternura
pot les borrasques d'un cor trist calmar.

* * *

No sé, mon Déu, si en eixa vall penosa
tinc d'anar flors o espines trepitjant;
si en rius me banyaré d'aigua de rosa
o apagaré ma set bevent mon plant;
mes ai!, si per sofrir vinguí a la terra,
si deuen ser ma herència los dolors,
i mon trànsit pel món contínua guerra,
i mos únics cantars sospirs i plors;

Senyor del cel, multiplicau mes penes
amb tal que trobe un cor que plore amb mi,
i que al tenir de plors les nines plenes
hage una mà que les reculle allí:

Senyor del cel, rompeu mon cor de poeta
amb tal que a l'exhalar-se, com encens
d'un vas, en cants, los ulls d'una nineta
s'umplen de plors a mos sentits accents.

42 gran] bella *mMR*
45 al menos *mMR GL2*
46 calmar! *mMR*
D 20 de juny *mMR*

I tu, oh bell cor com gran és ta hermosura,
per lo plant que per Silvio et viu plorar,
oh tu, bell cor, me dona en l'amargura
una llàgrima almanco de ternura
que en aquell jorn mon dol vinga a calmar.

Juny de 1846

Tes.: *mMR mAIL GL2 GL3*
Aquest poema és el trenta-quatrè de *GL2*.

T Traducció ~ Hugo] La papallona. *mMR* La papallona y la hermosa *mAIL*

Malgrat diversos tipus de cerca sistemàtica a la xarxa, no he estat capaç d'identificar el poema original, cosa que fa pensar que es tracta d'una versió molt lliure. El poema data de quan Rubió i Ors començava a festejar Elisea Lluch, i en efecte apareix al seu àlbum. Però no podem creure del tot en les datacions del poeta, ja que la traducció apareix també a l'àlbum de Madrona Renart, que a aquestes alçades ja s'havia casat. Refoça la datació el fet que Rubió i Ors copiés el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 10 de març del 1850, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana.

Mètrica: 2 a^7 b^7 b^7 c^3 d^7 e^7 e^7 c^3.

[43]

Traducció de V. Hugo

2 fuig] Va *mMR* | la entrada *mAIL*
5 sempre alguns esqueixos] esqueixos moltas voltas *mMR mAIL*
10 hont *mAIL GL2* | crida *mMR mAIL GL2*
15 barzers] sarsals *mMR mAIL*
D J. Rubió *mAIL*

14. *preciosos*. Sinèresi.

Quan l'hermosa papallona
fuig de l'hivern en l'entrada,
buscant en terra templada
    nous jardins,
deixa sempre alguns esqueixos
de ses ales purpurines
enredats en les espines
    dels camins.
Tal l'hermosa incauta i dèbil
que a on son foll instint la crida,
allí vola de la vida
    pels senders,
de sa roba d'innocència
deixa els bocins més preciosos
entre els barzers espinosos
    dels plaers.

Agost de 1849

Tes.: *mLG mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el trenta-i-unè de *GL2*.

T Cançoneta] Cançó *mLG Ø mMR*

Adreçada a Madrona Renart i no a Elisea Lluch com afirmava Antoni Rubió i Lluch (1902: xlvi): «no pot esser el primer poema dedicat a Elisea Lluch, com ens va voler fer creure Antoni Rubió i Lluch, i potser ell mateix creia fiat de la datació que el seu pare li havia posat en l'edició del 1858, juny del 1849, contradita per la del manuscrit conservat a la Biblioteca de Catalunya, mitja nit del 18 de juny del 1846, la qual ens permet que ara el situem entre les composicions dedicades a Madrona Renart» (Mas i Vives 1997: 261). L'autògraf de *mLG* porta una anotació a la ploma de Jordi Rubió i Balaguer: «Juny 1849 (Publicada en la 2ª edició del *Gayter* p. 161 (Barña 1858)».

Mètrica: 6 a^5 b^5 a^5 c^5 b^5 c^5. El cinquè vers repeteix sempre el segon; tornada a la sisena estrofa.

[44]

Cançoneta

*a.***1** Juny de 1849. *mLG*
6 lo seu] son cor *mLG mMR*
9 se derrama *mMR GL2*
15 auroras *mLG mMR GL2*
16 ella *mLG mMR GL2*
19-24 25-30 *mLG mMR*
25-30 19-24 *mLG mMR*
19 m'amada *mLG GL2*
27 sa] la *mLG mMR*
28 aucell de *mLG* aucell ab *mMR GL2*
29 fes-li] fes *mMR*
30 amb] De *mLG mMR* | llit. // Si sa boca t' dona / Ay! besa sa boca, / Y com papallona / Besant la llum mort, / Ay! besa sa boca / Mes que t' mores, cor. *mMR*
D J. Rubió. *mLG* Mitja nit del 28 de juny de 1846 *mMR*

Prop de mos amors
vola, mon cor, vola,
i com entre flors
lo moixonet viu,
vola, mon cor, vola
i en lo seu fes niu.

En son cor de flama,
mon cor, derreteix-te,
i com s'esparrama
l'encens d'un vas d'or,
mon cor, derreteix-te
en càntics d'amor.

Lo cel per qui plores
digue-li que és ella,
i com les aurores,
són les flors del cel,
digue-li que és ella,
de mes nits l'estel.

Si plorés ma aimada,
cull sos plors i torna'ls-hi,
i com la rosada
torna al cel lo sol,
cull sos plors i torna'ls-hi
en cants de consol.

Si dorm ma amorosa,
fes-li a ses galtetes,
com llit fa a sa esposa
lo moixó amb son pit,
fes-li a ses galtetes
amb tes ales llit.

Prop de mos amors
vola, mon cor, vola,
i com entre flors
lo moixonet viu,
vola, mon cor, vola,
i en son cor fes niu.

Juny de 1849

Tes.: *GL2 GL3*.
Aquest poema és el desè de *GL2*.

T. Traducció de Guillem Muller] (W. Müller) *GL2*

Wilhelm Müller (1794-1827) és un poeta alemany sobretot conegut pels cicles de Lieder que Franz Schubert va compondre sobre els seus poemes. Rubió i Ors va traduir el poema del francès, en la versió de N. Martin, publicada a *Les poètes contemporains de l'Allemagne* (París, Jules Renouard et Cie, 1846, p. 51), amb el títol de «Chant d'amour»: «Sous la pluie à longs flots si son front s'est penché».

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 10 de març del 1850, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana.

Mètrica: 3 a^7 b a b a b.

[45]

Cançó d'amor

Traducció de Guillem Muller

6 una] la *GL2* | tempestat *GL2*
7 agitat] turbat *GL2*
10 mou ~ pit.] Agita encara son pit. *GL2*
11 Així si en somnis] Y si en un somni *GL2*
13 ardor *GL2*
14 no em deixa] no deixa *GL2*
15 lo ~ mon] De palpitar lo meu *GL2*

Si ha inclinat son front la rosa
per forta pluja assotada,
del sol clar la llum hermosa
la troba encara inclinada
al besar-la carinyosa.

Si una tempestat, de nit
ha agitat lo mar immens,
al deixar lo sol son llit
més d'una ona amb sos vaivens
mou encar son ample pit.

Així si en somnis d'amor
portes ta boca a la mia,
inflamat per son ardor,
ja no em deixa en tot lo dia
lo panteixar de mon cor.

Agost de 1850

Tes.: *DDB mDiB GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-tresè de *GL2*.

T CONSELL ~ ALEMANY] BALADA / (Traducció) *mDiB* (Traducció). *DDB*

No sabem a qui pertany l'original d'aquesta «imitació», que, segons l'autògraf de *mDiB* i la versió publicada al *Diario de Barcelona* (16 juliol 1847), és una traducció.

Mètrica: 6 a^{6} b a b.

[46]

Consell fora de temps

Imitació de l'alemany

2 rosa: *DDB mDiB*
4 melosa: *DDB mDiB*
6 Hont *DDB mDiB*
8 cel] sol *DDB mDiB*
9 llavors, *DDB mDiB*
10 banya *DDB mDiB*
11 respongué, els] Respon, los *DDB mDiB*
12 est avis *mDiB DDB* | dona: *DDB mDiB*
15 Pus *GL2*
18 prop meu que] que prop de *DDB mDiB* | estava *DDB*
25 Pus *GL2* | tacar, *DDB*
28 divina! *DDB mDiB*
D Lo gayté del Llobregat *DDB* Lo gayté del Llobregat. *mDiB*

D. La carta a Catalina Oliver on Rubió i Ors va incloure aquesta traducció és del 10 de març del 1850 i el poema hi és datat al desembre del 1849 (Mas i Vives 1997: 264).

Una nina en lo riu
banya sos peus de rosa;
un aucell des del niu
li canta amb veu melosa.

—No enteles eix cristall
a on se pinta, oh ma nina,
com en brunyit mirall
del cel la llum divina.—

I la nina llavors
que es banya, entelant l'ona,
respongué, els ulls en plors,
al qui eix consell li dona.

—No et dolgue, oh moixonet,
si veus l'aigua ara espessa,
puix tornarà a poquet
a cobrar sa puresa.

Mes quan un jorn has vist
prop meu que un jove estava,
¿per què ton cant tan trist,
per què no l'avisava?

«No enteles son bell cor»,
ton cant dir-li devia;
«no desfulles la flor
que en son front relluïa:

puix si el logres tacar
mai més son cor de nina
tornarà a reflectar
del cel la llum divina.»—

Juny de 1847

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el quaranta-tresè de *GL2*.

Aquest poema és el segon del minicicle dedicat, entre el 1851 i el 1853, a la futura muller de Rubió i Ors, la seva cosina Elisea Lluch, filla d'Antoni Lluch Mir i Mariana Garriga Font, quan el prometatge encara no estava tancat i hi havia dificultats per part de la família Lluch, com he explicat. El festeig va començar l'estiu del 1849 i el casament va ser el 25 de maig del 1854.

Mètrica: a[7] b' c b' d b' e...

[47]

Esperances mal·logrades

1 Pels viaranys] Per las sendas *GL2*
2 a on a] Hont los *GL2*
15 Pus *GL2*
24 del capvespre] de la tarde *GL2*
27 —Aquell —l'àngel bo] —«Aquella, lo ángel *GL2*
28 l'estel ~ l'altre;] Y l'altre la de la gloria; *GL2*
29 d'entre los] entre las *GL2*
30 puix ~ lliure] Pus lo Senyor te fiu llibre *GL2*
31 llibre *GL2*
32 obstant *GL2*
34 gloria *GL2*
38 ángel *GL2*
40 via] senda *GL2*
42 —Lliure ~ lliure] —»Llibre est, exclama, y com llibre *GL2*
43 sort; *GL2*

2. *a on a*. Cal fer dialefa.

I

Pels viaranys de la vida,
a on a esbarzers i flors
un mateix aire les gronxa
i les besa un mateix sol,
debaix d'un cel que es parteixen
la negra nit i el clar jorn,
dosser blau que els núvols taquen
o esmalten joiells de foc,
vola, portat en les ales
de son bon Custodi, un cor,
com en ales del vent volen
les grogues fulles del bosc.

Si bé no sap per a on marxa,
sap a on dirigeix son vol,
puix a l'obrir-se a la vida,
com al sol s'obre el botó
de la rosa, vegé un àngel
de front trist i mirar dolç,
que per servir-li de guia,
davallà del cel al món.
L'àngel fiu de ses dos ales
un trono pel cor hermós,
i mostrant-li dos estrelles
que brillen en l'horisont,
com llu l'estel del capvespre
entre els raigs del sol que es pon:
—Aquell —l'àngel bo li deia—
és l'estrella de l'amor,
l'estel de la glòria l'altre;
escull doncs d'entre los dos,
puix lo Senyor te fiu lliure
i com a lliure obrar pots.
No obstant, vol ton Déu que sàpies
que àngel dels amors so jo,
i que més que per la glòria,
per a amar creà ton cor.
Ara doncs, ¿quals dels dos astres
vols?— I el cor digué: —El segon.—
Llavors ple de dol son àngel,
veent que en son orgull foll
escull aquell cor la via
per on no el crida el Senyor:
—Lliure est —exclama—, i com lliure
escollires la tua sort:
mes, ai!, vulla el cel no trobes
llàgrimes on trobar goigs

46 glòria] fama *GL2*
47 ni glòria trobes] Ni culles fama *GL2*
49 plors *GL2*
56 que *GL2*
63 d'afanys] de dol *GL2*
65 primer alè] vagit primer *GL2*
66 vola] marxa *GL2*
70 Pus *GL2*
80 Pus *GL2*

51. *majestuós*. Sinèresi.

devies, i al buscar glòria
ni glòria trobes ni amors.—
I estenent ses blanques ales,
amb sos ulls blaus plens de plors,
de la glòria envers l'estrella
mogué son vol majestuós.

II

Ai del cor que va a la glòria
i a qui el monarca del cel
per a que amàs fiu de flama,
per a ser amat fiu bell!
Mes, ai dels qui a son pas trobe
cors de nines innocents,
que arrastrats per sa hermosura,
com pel mirall l'aucellet,
al foc que en aquell cor crema,
mes que no crema per ells,
veuran consumir llurs dies
plens d'afanys, de tristor plens!

—Àngel, lo bon àngel —deia
al dar son primer alè
lo cor que a la glòria vola
contra lo voler de Déu—;
a l'estrella que més brilla
porta'm pel camí més dret,
puix la llum d'aquí és nit fosca
davant la llum que allí veig.
Àngel, lo bon ángel, du-em
a la glòria, com lo tret
a clavar-se en lo blanc vola
portat de l'aire en los plecs,
encara que per cenyir-me
lo cap d'immortals llorers
de mon cor que borrar tingues
tot amorós sentiment:
puix són de l'amor les llames,
com flames d'un foc follet,
mentre el calor que al front donen
les fulles del llorer verd
és intens com lo del llamp,
és com lo del sol etern.—

Així el cor que va a la glòria
i que per l'amor fiu Déu,
deia a son àngel, que trist
i a son pesar l'obeeix.
En va en lo camí li mostra

98 Pus *GL2*
102 mostra *GL2*
103 Pus *GL2*
104 un sospir d'amor] un poch de ternura *GL2*
106 Pus *GL2*
109 pena, *GL2*
112 palpita *GL2*
115 endevinar] veure *GL2*
116 llavis *GL2*
122 Pus *GL2*
128 puix ~ via] Pus en mitat de sa senda *GL2*
130 de trist son àngel] iquant trist estava *GL2*
131 com n'estava] Son ángel *GL2*
134 son] del *GL2*
137 randes] blondas *GL2*
138 llum *GL2*

118. *poesia*. Sinèresi.

jardins de mil fruits coberts,
on juguen hermoses nines,
i el sol prenen nins i vells,
i li diu, ple els ulls de llàgrimes,
que o bé devastar-los deu,
o deixar perdre una fulla
de sa corona esplendent;
puix per poder sa garlanda
ornar d'una fulla més,
jardins i fruits, vells i nines
en un instant destrueix.

En va li amostra una reina,
puix en hermosura ho és,
que per un sospir d'amor
dar-li son bell cor promet;
puix veu que aquell cor podria
son vol parar un moment,
i més que aquell cor esclate
de pena son vol segueix.
En va li pinta la ditxa
de sentir sobre del seu
un cor amant que batega
al trèmol compàs d'un bes,
i mirar-se en dos ulls negres,
i endevinar un pensament
d'amor, sens passar pels llavis,
pintar-se en dos fronts ensems;
i en va li diu la poesia
que hi ha en una nit d'estels,
del sol en les postes tristes,
i en lo mar mirall del cel,
puix res d'eix món l'enamora,
i si fos de l'univers
senyor, l'univers daria
per un raig de glòria més.

Ja alguns d'aquells raigs dauraven
sos llargs i negres cabells,
puix en lo mig de sa via
volava aquell cor ardent,
quan un jorn... de trist son àngel
com n'estava el jorn aquell!
Cego a estrellar-se venia
en un núvol transparent
que enmig son camí, traidora,
havia la mort estès.
Tan sutil lo núvol era
que, com de randes un vel,
ni llum, ni calor robava

140 cor, *GL2*
153 moixó] garsa *GL2*
155 coberts *GL2*

de glòria a l'astre esplendent.
Que estrany que el cor en sos somnis
distret, s'estrellàs en ell,
com lo moixó tal vegada
a l'acudir a la veu
del bec carinyós que el crida
des del jardí a on està pres,
de la gàbia de cristall
contra lo mur transparent
ve a pegar, i la mort troba
on trobar cregué son bé!

Ell és que aquell cor encara
jove i d'esperança ple,
ferit de mort caigué en terra,
com moixó a qui un dard sorprèn
en son vol, mentres que l'àngel,
los ulls d'amarg plant coberts,
i el front vestit de tristesa,
postrat al peus de l'Etern,
pel cor que glòria mundana
buscava i frèvols llorers,
demana al Rei de la glòria
un poc de glòria del cel.

I ara lo cor que somiava
amb son nom d'extrem a extrem
omplir l'assombrada terra
i cansar la veu del temps,
viu tan sols en la memòria
d'aquells cors que un jorn, cruel,
per no retrassar sa marxa
d'amor deixà i de dol plens.
I ara lo cor que enyorava
de la glòria els raigs eterns,
no té en lo món més corona
que una que l'amor li ha fet
amb sos focs, dels quals ell deia
que eren raigs de focs follets!

Valladolid, febrer de 1852

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el catorzè de *GL2*.

Aquest poema és el tercer del minicicle dedicat, entre el 1851 i el 1853, a la futura muller de Rubió i Ors, la seva cosina Elisea Lluch, quan el prometatge encara no estava tancat i hi havia dificultats per part de la família Lluch, com he explicat. Es tracta d'una adaptació del famós poema de Victor Hugo «La pauvre fleur disait au papillon» (*Oeuvres complètes. Poésie. Les chants du crépuscule*, tom V, París, Eugène Renduel Éditeur, 1835, p. 221).

Mètrica: 6 a^7 b c a d c.

[48]

La flor i lo papalló

2 vessar] derramar *GL2*
8 mes germanetes] les papallones *GL2*
16 diari *GL2*
26 Exhala *GL2*
29 lo ~ ales] la pols d'or de ses dos ales *GL2*
34 Pus *GL2*

L. Citació del poema «La pauvre fleur» de Victor Hugo referenciat al davantal.
2. *i al*. Dialefa.

Vivre ensemble, d'abord! c'est le bien nécessaire
Et reel...
V. Hugo

—¿Per què al fer-te tan galana
i al vessar en tes fulles
lo cel tanta mel i olor,
i al crear-nos, ma germana,
per ser jo el galant que et ronde,
tu la reina de mon cor:

per què al donar-te eixes gales
que envegen mes germanetes
i que admiren los estels,
o no et dava a tu les ales
de papalló, o no cenyia
ton papalló amb tos arrels?

¿Per què, ai de mi!, tan contrari,
al formar-nos l'un per l'altre,
fiu lo Senyor nostre fat;
tu a fer ton giro diari,
com lo sol, jo a ser joguina
de tots los vents condemnat?—

Així a la flor a qui adora
i que és a un temps sa estimada,
son aliment i son niu,
deia un papalló que enyora,
si el vent l'allunya un poc d'ella,
lo bes d'amor de què viu.

Mes, ai!, que tantost sa queixa
exhala, lo vent lo porta
lluny, molt lluny de son amor:
i en va resistint-se deixa
lo polsim d'or de ses ales
en les fulles de sa flor.

I en va al cel plorant demana
que ales a sa flor li done,
o ell tingue com ella arrels,
puix lluny de sa flor galana
anà a morir de tristesa
baix lo dosser d'altres cels.

Agost de 1852

Tes.: *mLG GL2 GL3*
Aquest poema és el cinquanta-cinquè de *GL2*.

T flors / I] flors / Fantasia *mLG*

Aquest poema és el quart del minicicle dedicat, entre el 1851 i el 1853, a la futura muller de Rubió i Ors, la seva cosina Elisea Lluch, quan el prometatge encara no estava tancat i hi havia dificultats per part de la família Lluch, com he explicat.

Mètrica: a^7 b′ c b′ d b′ e b′... en quartets a *mLG* **2** a^7 b a a b **3** a^7 b b a b **2** a^7 b a b a **7** a^6 b^4 c^6 b^4 d^4 e^6 d^4 **1** a^7 b a a b **1** a^7 b b a b **2** a^7 b a b a **1** a^7 a b a b.

[49]

La rival de les flors

a.**1** Fantasia *mLG GL2*
2 besos *GL2* | sol, *mLG GL2*
6 llur dolor,] sa aflicció, *mLG*
9 vingueren envers] Enviaren vers *mLG* | rosa *GL2*
10 i ~ de] La més bella entre *mLG* | herals *GL2*
11 viola,] dalia, *mLG*
12 llasamí *mLG*
13 sa *mLG*
16 besos *mLG GL2*
17 llurs diademes] sas coronas *mLG*
21 tens] te *mLG* | t'enamoren] la enamoran *mLG*
22 proven] cantan *mLG*
23 tens] te *mLG*
24 ton fullatge hermós] son vestit lujos. *mLG* ton vestit luxôs; *GL2*
25-26 que ~ jorns;] Que cada jorn la rosada / Cobreix de perlas son front *mLG* ≈ ton ≈ *GL2*
27 teu] seu *mLG*
28 oló, *mLG*
29 Pus *mLG GL2*
33-34 estan ~ tristor] á nosaltres / Mustias nos torna l' dolor *mLG* nosaltres / Mustias estem de aflicció *GL2*
35 des ~ ans] Des que, com avans, *mLG* ≈ abans, *GL2*
38 amadors, *mLG*
40-41 gira-solats ~ perles,] joyells de tornasol; / Ni vestim fullas tan ricas, *mLG* joyells de girasol, / Ni tenim fullas tan ricas, *GL2*
43 olors, *GL2* | com lo de] tan vius com *mLG* ~ com los te *GL2*

11. *viola*. Sinèresi.
17. *diademes*. Sinèresi.
24. *diamants*. Sinèresi.

I

Plenes les flors de tristesa
tal que ni als petons del sol
ni al frescor de les rosades
cobren llurs perduts colors,
per si llur reina sabia
un remei a llur dolor,
en reverent ambaixada,
i portant-li els més rics dons,
vingueren envers la rosa,
i com heralds de les flors,
lo lliri, el clavell, la viola,
lo gessamí i la passió.
Mes, ai!, que també a llur reina
trobaren plena de dol,
distreta rebent i trista
los petons d'un papalló.

Les flors

—¿Per què —inclinant llurs diademes
davant sa corona d'or—
tant trista està nostra reina?
—deien los ambaixadors—.
Que tens reis que t'enamoren
ho proven los papallons;
que tens mantells d'escarlata
ho diu ton fullatge hermós
que de ruixim de diamants
cobreix l'alba tots los jorns;
que prop del teu nostres calzes
no fan olor ho sap tothom.
Puix si té amants, si té gales,
si té més perles i olors,
¿per què està trista la rosa,
la sultana de les flors?
És cert que també estan mústiques
totes les flors de tristor
des de que com ans no ens canta
nostre cantor ses cançons;
mes nosaltres ni som reines,
ni tenim tants aimadors,
i avaro el matí no ens dona
tants gira-solats colors,
ni tantes gebrades perles,
ni nostre modest botó
té olors com lo de la rosa,
la sultana de las flors.

51 besa, *mLG GL2*
54 Avans *mLG* Abans *GL2*
56 Fulla, *mLG a.c.*
59 ressona *mLG*
60 ‘l vostre *mLG* ‘ls vostres, *GL2*
63 dupte *mLG*
64 Pus *GL2*
67 mes ~ batega,] Mes ni bat fort com batia *mLG* Pero ni bat, com batia, *GL2*
68 i de] y la *mLG* | al nom. *mLG*
73 encara que gelosa,] a pesar de mos celos, *mLG*
75 reyna, *GL2*

¿Per què doncs tanta tristesa
sobre un semblant tan hermós?—

La rosa

—Perquè tampoc a mi em canta
ses trobes nostre cantor:
perquè si em cull ja no em posa,
com abans, sobre son cor,
ni em besa com a sa nina
diu que besa un amorós:
ans distret, ell tot ternura
abans, i ara tot rigor,
me desfà el cor tela a tela,
fulla a fulla em dona mort.
Perquè en mi ja mai no busca,
com abans, inspiracions,
ni ja en sa gaita ressonen
ni els vostres ni el meu nom dolç.—

Les flors

—¿I no se sap, oh sultana,
qui ens ha robat ses cançons?—

La rosa

—Penes d'amor són sens dubte,
puix ja tan sols canta amors.
I no sols ja res no diuen
a son cor les pobres flors,
mes ni com abans, batega,
de Déu i de pàtria als noms.—

Les flors

—Grans, reina, seran les penes
que un cor sequen en un jorn;
però més gran serà encara
l'hermosura que tant pot.—

La rosa

—Tant, que encara que gelosa,
dic que és més bella que jo;
tant, que jo reina tindria
orgull en cenyir son front.—

83 pus *GL2* | mata *mLG*
86 mort; *mLG*
88 goig; *mLG*
90 treballar] Intercedi' *mLG*
91 junten,] unescan *mLG*
94 d'amor?—] de amor. / Nosaltres á qui ns' te mustias / L' olvit de nostre cantor? *mLG*
95 l' matí, *mLG* matí, *GL2* | apenas *mLG*
98 i en] En *mLG* | del mont, *mLG*
101 qui per] que al *mLG* que per *GL2*
102 és ~ i] Mata ab son injust *mLG*

101. *poeta*. Sinèresi.

Les flors

—¿I son nom?—

La rosa

—Un alè d'aire
totes les nits poc a poc
nos lo diu, i a fe de reina,
que és dolç com un bes del sol.—

Les flors

—¿Creus doncs que han perdut per sempre
les pobres flors son cantor?—

La rosa

—Oh no!, puix si l'amor mata,
també donar vida pot.
Mes ja amb fletxa verinosa
l'hage amor ferit de mort,
ja amb fletxa d'or lo feresca,
son bell pit omplint de goig,
crec que devem agraïdes
treballar en son favor
perquè aquells dos cors se junten,
com dos flors en un sol brot.—

Les flors

—¿Mes què podrem fer, oh reina,
contra els miracles d'amor?—

La rosa

—Demà matí tantost nade
la primera llum del jorn
del mar en les ones blaves,
i en los blancs vapors dels monts
reunides les flors totes
dessota els dorats balcons
de la qui per nostre poeta
és tota gel i rigor,
li direm en una aubada
rica en ternura i olors,
l'amor pur que sent cada una

107 d’ángel *mLG*
111 plan, *mLG*] plant, *GL2 GL3* | sultana,] o reyna, *mLG*
112 el vent] l’ sol *mLG*
113 perlas *mLG*
114 fins ~ sos] l’ vent sos dolços *mLG*
*a.***119** II] ... *mLG*
120 quan naix lo sol,] Al sortí l’ sol *mLG*
123 ardoros *mLG*
133 qui *mLG* | gelosa; *mLG GL2*
134 bella, *GL2*
135 calor *GL2*
137 d’amor *mLG* de amor *GL2*
143 dia. *mLG*

111. *plan,*. Esmeno «plant,».

pel qui es consum en son foc;
i qui sap si son cor d'àngel,
de l'amor nostre gelós,
lo cor de qui tant l'adora
coronarà amb son amor.—

Les flors

—Discret és ton plan, sultana,
i que ens seque el vent d'agost
i el matí ens negue ses perles,
i fins lo sol sos petons,
si per nostres cants no cobra
sa ditxa nostre cantor,
i sa alegria la rosa,
la sultana de les flors.—

II

Mai la fresca matinada
quan naix lo sol, son espòs,
havia més perfumada
d'olors, de cants més banyada
rebut son bes ardorós;

ni el mar s'havia vist mai
esmaltat amb tants joiells,
ni el mont de tants rics mantells
vestit, ni poblat l'espai
de tants papallons i aucells,

com lo jorn en què la rosa,
dels jardins modesta estrella,
vingué amb les flors, amorosa,
a dar música a la bella
de la que està tan gelosa:

a la bella que al sentir
del bes del sol lo calor,
que tal volta fiu morir
en son cor somnis d'amor,
i en sa boca un dolç sospir,

ple el pit de dolça ternura
i els ulls de melancolia,
al balcó llavors sortia
dant enveja amb sa hermosura
a l'hermosura del dia:

146 pus *GL2*
149 feliç] ditxos *mLG*
151 rosa,— *mLG* rosa: *GL2*
153 cantá *mLG*] canta *GL2 GL3* | de flor] d'olors *mLG*
157 grana: *mLG*
159 reina] impera *mLG*
162 plata; *mLG*
164 aquest me mata!] Amor que m' mata. *mLG*
168-175 Vestit ~ Des de] Avans, com tu, era símbol / De la puresa; / Mes tu á serho m' destinas / De la tristesa; / Que 'n son deliri / Per tu mon poeta olvida / Al pobre lliri. / La dalia. / Desde *mLG*

153. *cantà*. Esmeno «canta».

—En bona hora al sol, germanes,
obrí el cel son pavelló
—digué una flor—, puix galanes
li fan la cort dos sultanes,
148 la nostra i la del balcó.—

—I que com feliç per ell
ho sia per nostre amant
—digué la rosa; i llançant
un ai! de son cor vermell,
153 cantà amb veu de flor eix cant.—

Aubada

La rosa

Les flors i jo sa reina,
nina galana,
per ser com tu darien
157 llurs cors de grana;

perquè tu, hermosa,
ets reina del que reina
160 sobre la rosa.

Lo clavell

¿Què m'importen mes fulles
de carmí i plata?
Sols un amor m'importa,
164 aquest me mata!

Mes, ai!, ¿què em queixo?
¿Lo bell cor on tu reines
167 acàs mereixo?

Lo lliri

Vestit de blanc, com verge
que va al martiri,
de puresa era símbol
171 lo gentil lliri;

mes ta bellesa
viudo el deixà, i ho és ara
174 de la tristesa.

177 S'umplan *mLG* | llágrima *GL2*
179 mirarme *mLG*
184 los torneigs] las justas *mLG GL2*
185 poetas, *GL2*
190 dona; *mLG*
194 tu] fins *mLG*
196 o hermosa, *mLG*
202 sa *mLG*
203 despulles! / ***] despullas! *mLG*

187. *poeta*. Sinèresi.

Lo gessamí

Des de que mon poeta
per tu sospira
s'omplen sos ulls de llàgrimes
178 sempre que em mira;

i és que al mirar-me,
lo pit de neu recorda
181 on sols posar-me.

La viola

Hi hagué un temps en què dàrem
les violetes
en los torneigs d'ingeni
185 glòria als poetes;

mes ara sola,
ni un poeta que la cante
188 té la viola.

La passió

Trist és mon nom, tristesa
ma vista dona:
claus de dolor i espines
192 són ma corona.

Si almanco amada
fos!... mes, ai!, tu tal ditxa
195 me l'has robada.

Les flors

Un poc d'amor, hermosa,
pel cor qui t'ama:
un poc d'amor pel jove
199 que el geni inflama;

i tot quant les flors tenen,
olors i fulles,
de llur gratitud tendra
203 seran despulles!

* * *

204 jorn; *mLG*
205 pus *GL2* | rosa *mLG GL2*
207 que, anant] Que *mLG* | alentorn *mLG*
208 llurs cants oïa] Oir llurs cants *mLG* | joyosa *mLG* joyosa, *GL2*
209 olors,] flors *mLG*
212 espargí] derramá *mLG GL2*
214 son *mLG*
215 gel, *mLG*
219 sab. *mLG*
221 son *mLG*
222 flors *mLG* | llurs gira-sols] sos tornasols *mLG*
223 llur] la *mLG GL2*
227 l'amorosa i tendra] L'olorosa y fresca *mLG*
228 canta el gaiter] cantan las flors *mLG*
D Nov. de 1852 / Joaquim Rubió *mLG*

I ho foren des d'aquell jorn,
puix a una ordre de la rosa,
una papallona hermosa
que, anant de les flors entorn,
llurs cants oïa joiosa;

omplint de fulles i olors,
i dels més brillants joiells
ses ales de gais colors,
los espargí en los cabells
de la rival de las flors.

Mes, ai!, ¿lograren llur fi?
¿Aquell cor abans tot gel
pel pobre cantor, s'obrí
perquè en ell trobàs son cel
lo qui en ell son cel fingí?

Déu ho sap: jo dir tan sols
podré que des d'aquell dia
cobraren llur perfum dolç
les flors, i llurs gira-sols
i llur perduda alegria;

i que cada matinada
ve del cantor l'estimada
a escoltar, del matí estrella,
l'amorosa i tendra aubada
que canta el gaiter per ella.

Valladolid, novembre de 1852

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el novè de *GL2*.

Dedicat a Catalina Oliver i Miralles, que regentava una escola de nenes al carrer Vilanova de Palma i va ser corresponsal del poeta (Mas i Vives 1999a: 73). Catalina Oliver i Rubió i Ors es van conèixer el 1843 durant la primera estada d'aquest a Mallorca i es van enamorar durant la seva estada el 1845, però per raons familiars i professionals van renunciar a aquest amor, que es va traduir en una llarga amistat (Mas i Vives 1997: 254). Segons Joan Mas i Vives (1989: 21), Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 18 de desembre del 1851, malgrat que el poema apareix datat a *GL2* i *GL3* el 1852. Com que la correspondència amb Catalina Oliver és extraviada a la Societat Arqueològica Lul·liana, no es pot comprovar de qui és l'error. Segons Mas i Vives, és un poema «directament relacionat amb Caterina, ja que fou escrit com a condol per la mort del seu pare».

El poema està influït pel de Tomàs Aguiló «Resignación», com reconeix el mateix poeta, en carta del 9 de gener del 1852 (BC ms. 9673; Mas i Vives 1997: 266): «Hace unos días escribí a Catalina una composición, que te habrá enseñado. Habrás notado en ella un pensamiento sumamente poético, copiado casi de tu bella poesía *La resignación*. No lo tomes como un plagio. Tratando de dar consuelo a una amiga, me he apropiado por un instante aquella idea tuya, porque podía hacerlo bien; mas si algún dia sale a la luz dicha poesía, salvaré en una nota la propiedad del pensamiento» . Però no ho va fer.

Mètrica: 19 a^{10} b a b.

[50]

Paraules de consol

A C. O. i M.

11 ton ~ voltes] Ton cor que tal vegada *GL2*
13 Ton cor adolorit] Ton pobre cor cansat *GL2*
33 pus *GL2*

21. *oh amiga,*. Sinalefa.
23. *il·lusions*. Sinèresi.
27. El poema pretén consolar Catalina Oliver de la pèrdua del pare (Mas i Vives 1989: 21, 1997: 266), però també de dues persones més.

Oh, grans són los dolors, amiga mia,
amb què prova ton cor l'amor de Déu!
Brau lo torrent de penes que t'envia
per veure si es més que ell fort lo lleny teu!

Oh, sí!, dura és d'espines la corona
amb què cenyeix ton ample front ardent!
¿Què estrany que ple d'arrugues, semble l'ona
ratllada un jorn d'hivern per aspre vent?

Oh, sí!, bé et prova el cel; bé purifica
amb lo gresol d'afany ton pobre cor;
ton pobre cor que a voltes no s'explica
com en qui ens ama tant cap tant rigor.

Ton cor adolorit, que al colpejar-lo
lo cel, com se colpeja un diamant,
creu ja que ho fa tan sols per trossejar-lo;
no perquè ixe dels colps molt més brillant.

Ton cor, que com una arpa abandonada
en una nit de vent en un tronc sec,
sospirar ja no sap altra tonada
que la del trist i planyidor gemec.

Com és cruel, oh amiga, la desgràcia!
Després que fulla a fulla ha destruït
tes il·lusions, com d'olorosa acàcia
roba lo vent les flors en una nit:

després que amics, i amors, i poesia
del fondo de ton pit havia pres,
prop teu tres fosses en un mes obria,
i et robava tres cors en un sol mes!

¿Què estrany doncs que privat dels qui en la terra
sa ditxa foren, foren son escut,
i exposat a la sort que li fa guerra
ton cor se deixe caure com vençut?

Mes no; no està vençut, puix és més forta
ta ànima gran que ta funesta sort.
Vençut ton cor no està, pus dins d'ell porta
l'escut sant de la fe, més que ella fort.

¿Què t'importa que enmig d'un mar salobre
esqueixe el vent les veles de ta nau?
Fiada en Déu, no tems que a l'ona s'obre,
i remes més quan més lo mar és brau.

49 pus *GL2*
55 deya *GL2*
65 pus *GL2*
73 amada, *GL2*
74 Pus *GL2*

63. *diadema*. Sinèresi.

¿Què importa que prop teu esclate airada
la tempestat, si sota el sant mantell
de l'esperança et creus més resguardada
que en son niu contra el cerç ho està l'aucell?

¿Què et fa que dels afanys la nit obscura
te sorprengue en mitat de ton camí,
si al buscar en lo cel en ta amargura
l'estel del nord, lo trobes sempre allí?

Beneït sia Déu, puix al llançar-te,
com nàufraga en un mar sempre agitat,
una mà t'allargava on agarrar-te
i et treia a port tranquil i resguardat.

Beneït sia Déu que a tos peus feia
caure espuntats los tirs del fat cruel,
Déu que als lleons que fossen mansos deia,
i humils queien als peus de Daniel.

Com enmig del pesars seran, amiga,
dolços los plors que broten de ton cor,
recordant que és un pare el que et castiga,
i un pare no coneix més que l'amor!

Sabent que cada afany que ton front crema,
i comptes tu pels solcs que en ton front fa,
per anyadir més flors a ta diadema
Déu en lo cel comptant-los també està!

Serena puix ton cor, amiga mia,
tu que saps quant poc duren los dolors,
tu que saps que la nit porta lo dia,
tu que saps que del fang naixen les flors.

I si tal volta veus que los ulls mulla
de ta mare una llàgrima de dol,
recollint-la amb un bes, com d'una fulla
la rosada amb un bes recull lo sol,

digue-li: —No plorau, mareta aimada,
puix si els cors no tenim que amàvem tant,
un jorn los trobarem en la morada
on és etern lo goig, l'amor més sant!—

Valladolid. Desembre de 1852

Tes.: *mLG GL2 TrN GL3*
Aquest poema és el quart de *GL2*.

T MATEN / A E.LL.] MATEN *mLG*

Aquest poema és el cinquè del minicicle dedicat, entre el 1851 i el 1853, a la futura muller de Rubió i Ors, la seva cosina Elisea Lluch, quan el prometatge encara no estava tancat i hi havia dificultats per part de la família Lluch, com he explicat. Al·ludeix a la resistència de la família Lluch a consentir en el prometatge.

Mètrica: 6 a^7 b b a a c c d d c.

[51]

Amors que maten

A E. LL.

5 dorat, *mLG*
6 fret *mLG TrN*
8 algun crim] un crim *mLG* un delit *GL2* | nàixer] lo naixer *mLG*
9 no!; *TrN* | mes, *TrN* | hermosa *mLG TrN*
10 ¡com] Qui *mLG*
11 ¡Com] Qui *mLG* | que, *TrN*
14 Del cuch *mLG*
19 Mès, *TrN* | moro *mLG GL2 TrN*
21 ahí *mLG*
22 rama *mLG*
26 l' riu *mLG* | calòr. *TrN*
27 Perque donch *mLG* ¿Perqué donchs *GL2* ¿Perqué, donchs, *TrN*
32 rossada *mLG* rosada *GL2 TrN*
34 cremat] Abrassat *mLG* | d'estiu? *mLG*
36 als peus mort] en los peus *mLG GL2* en les mans *TrN*
39 Mès, *TrN* | moro] consum *mLG*
42 jòvonet *TrN*
43 m'enamora, *mLG*

La flor: ¿Per què, hermosa, m'has privat
dels besos del sol ardents,
de les carícies dels vents,
dels cants de l'aucell amat?
¿Per què en eix gerro daurat,
fred, com sens amor un cor,
tens presa a eixa trista flor?
¿És algun crim nàixer rosa?
La nina: Oh, no!, mes si ets tan hermosa,
¿com vols que no et tinga amor?

¿Com vols que veent-te tan pura,
deixàs tacar ta diadema
per la pols que tot ho crema,
dels cucs per la bava impura?
¿Com podia ma ternura
contemplar-te sens dolor
morir del fred al rigor?
Jo et guardo perquè t'adoro.
La flor: Mes si lluny del jardí em moro,
¿què m'importa ton amor?

L'aucell: Llibre i ditxós era ahir,
i volant de rama en rama,
ja cantava a la qui m'ama,
ja als primers raigs del matí.
Perfums me dava el jardí,
aigua els rius i el sol calor:
¿per què, doncs, en grillons d'or
ma ditxa has tornat, ingrata?
La nina: Si ets tan hermós, si és tan grata
ta veu, ¿vols no et tinga amor?

¿Vols que et vege en aspre niu
mig gelat per la gebrada
d'hivern, i en la migdiada
cremat pel sol de l'estiu?
¿En lo bec del falcó altiu
o als peus mort del caçador
vols que et plore mon trist cor?
Estimo tant ta bellesa!
L'aucell: Mes si em moro de tristesa,
¿què m'importa ton amor?

La nina: És, ma mare, tan galant
lo jovenet que m'adora!
És tan dolç quan m'enamora!
És tan trist d'amor son cant!
En son ample front brillant
llu del geni la claror:

47 Perque donchs *mLG* ¿Perqué donchs *GL2* ¿Perqué, donchs, *TrN*
48 me tanques] tancas mos *TrN*
53 no solcat pel] hont no ha pres lo *mLG GL2* hòn ≈ *TrN*
56 amb] en *GL2* | tresor *mLG*
59 Mès, *GL2* | d'anyorada *mLG*
D Joaquim Rubió *mLG* RUBIÓ. *TrN*

¿per què, doncs, amb tant rigor
me tanques balcons i reixes?
La mare: Si ets tan bella, ¿no mereixes,
ma filla, que et tinga amor?

¿No mereixes que gelosa
guarde fins dels raigs del sol
ton front no solcat pel dol,
ton bell cor d'àngel, hermosa?
¿Que no gose en tu, com gosa
l'avaro amb son ric tresor,
sent de ma vida la flor?
Perquè t'amo et tinc guardada.
La nina: Mes si em moro d'enyorada,
¿què m'importa ton amor?

Valladolid, desembre de 1852

Tes.: *mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-setè de *GL2*.

T Ø *mMR*

Aquest poema és el darrer del minicicle dedicat, entre el 1851 i el 1853, a la futura muller de Rubió i Ors, la seva cosina Elisea Lluch, quan el prometatge encara no estava tancat i hi havia dificultats per part de la família Lluch, com he explicat. És inclòs tanmateix a l'àlbum factici de Madrona Renart (*mMR*).

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 2 de gener del 1853, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana, amb data del juliol del 1851 (Mas i Vives 1997: 265, n. 59). La data a *GL2* i *GL3* és, doncs, incorrecta.

Mètrica: 2 a^7 a b c d d e f.

[52]

Penes i remeis

1 d’olors] d’encens, *mMR*
3-4 ¿qui ~ hermós] A qui ha fet una guirnalda / De perla l’alba ab sos plors; *mMR*
5-6 Eixos ~ llustroses,] Eixos plors ont las estrellas / Vehuen gronxar sas llums bellas *mMR* Que ornan tas fullas llustrosas *GL2*
7 ¿hi ~ secar-les?] No tens qui ab son bes las seque, /Flor galana, vas d’ olors? *mMR*
8 I ~ Lo sol!—] Y la flor pera aixugarlos / Me ha dat Deu del cel lo sol, / Sol que m’ besa, com un pare / Besa ls’ fills de son amor. *mMR*
9 Vas d’harmonies] La flor. / Rey dels cantar, dols *mMR*
10 a ~ han] A qui las penas te *mMR*
11 al] Del *mMR* | arrugas *mMR*
12 als ~ plors,] Y del cor de plors un mar *mMR*
13 ¿hi ~ pugue?] Tens com jo qui ab un bes pugue / Allisar ton front, y aixugue *mMR*
14-15 quan ~ llàgrimes?] Los plors que de ton cor bessan, / Poeta, rey del cantar? *mMR*
16 I ~ —L’amor!—] Y ell digué: per cada llágrima / Tinch lo bes diví de un sol, / Sol del cual com tres raigs naixen / La fe, la gloria y lo amor. *mMR*
D Pedralves 8 de juriol de 1851 *mMR* Ø *GL2*

Copa d'olors, flor galana,
la del botó d'or i grana,
¿qui a secar vindrà eixes gotes
que fan ton dol tan hermós?
Eixos plors, perles precioses,
que ornen tes fulles llustroses,
¿hi ha flor qui pugue secar-les?
I la flor digué: —Lo sol!—

Vas d'harmonies, poeta
a qui les penes han feta
al front corona d'arrugues,
als ulls garlanda de plors,
¿hi ha qui un front allisar pugue?
¿Hi ha qui uns ulls mullats eixugue
quan del cor pugen les llàgrimes?
I el cantor digué: —L'amor!—

Valladolid, març de 1853

Tes.: *mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el trenta-sisè de *GL2*.

T Cançoneta *mMR*

Mètrica: 5 a^7 b′ c b′ d b′ e b′ amb refrany als dos últims versos.

[53]

Cançó d'infant

2 lo] ja l' *mMR*
11 ofrint-te] brindante ab *mMR GL2*
17 avuy *GL2*
19 demá *GL2*
21 cor *GL2*
33 hont *GL2*
35 sembrats *mMR* | goigs *mMR GL2*
D Desembre de 1853. *mMR GL2*

D. Datat el 8 de juliol del 1851 a *mMR* i el juliol del 1851 a la carta a Catalina Oliver.

Tan prompte brilla el jorn blau
quan lo borra la nit negra:
tot bell front avui tan llis
demà el ratllaran les penes.
Sols una casa no es muda,
i és lo cor d'una mareta.
Aucell meu, fes d'ell ton niu;
fes d'ell ta petxina, oh perla.

Prompte davant teu la vida
obrirà, filla, ses sendes,
totes ofrint-te ses flors,
mes totes d'espines plenes.
Ai, si mon cor no et guiàs,
de ton vestit d'innocència!
Aucell meu, fes d'ell ton niu;
fes d'ell ta petxina, oh perla.

Papalló avui, amb les roses
viuràs en contínues festes;
aucell demà, et semblaran
tan tristes les flors vermelles!
I és que haurà mudat ton cor,
mentres mon cor de mareta,
sempre, aucell, serà ton niu,
serà ta petxina, oh perla.

Nina avui, amb tes joguines
viuràs, ma filla, contenta:
demà les cançons d'amor
vindran a escalar tes reixes.
Ai de tu si no vetllava
prop teu mon cor de mareta!
Aucell meu, fes d'ell ton niu,
fes d'ell ta petxina, oh perla.

Si és tan trist lo món a on ve,
com hermós lo cel que deixa;
si allí ha sembrat cants de goig
per collir plors en la terra,
Senyor, feu que un altre cel
trobe en mon cor de mareta,
i tu, aucell, fes d'ell ton niu,
fes d'ell ta petxina, oh perla.

Barcelona, desembre de 1853

Tes.: *mMR GL2 GL3*
Aquest poema és el tretzè de *GL2*.

T Ø *mMR* | ME *mMR*

Aquest poema és el primer del minicicle dedicat, entre el 1851 i el 1853, a la futura muller de Rubió i Ors, la seva cosina Elisea Lluch, quan el prometatge encara no estava tancat i hi havia dificultats per part de la família Lluch, com he explicat. És inclòs, tanmateix, a l'àlbum factici de Madrona Renart (*mMR*).

Mètrica: 9 a^{10} b' c b'.

[54]

A una nineta que em demanava versos

1 Pus *GL2*
3 tras] per *mMR*
4 ses] mas *mMR*
5 Pus *GL2*
7 enfosquit] engroguit *mMR*
9 Pus *GL2* | lo foc] la llum *mMR*
11 Pus *GL2*
12 lo ~ mata] al gel de la nit moren *mMR*
13 Pus *GL2*
14 espargir] derramar *mMR GL2*
16 han] se han *mMR*
24 aquest *mMR*
26 Pus *GL2*
27 pansida i sense aromes] ja mostia y sensa aroma *mMR*
31 al mar estels] á la mar llums *mMR* | jorns de boira,] dias núvols, *mMR GL2*
34 pugues] podràs *mMR*
36 t'abrase *mMR*
D 12 de agost *mMR a.c.* juliol *mMR d.c.*

4. *il·lusions*. Sinèresi.
26. *inspiració*. Sinèresi.

Puix com fulles que el vent d'un arbre arrenca
i arrastra, encara verdes, per la pols,
ha arrencat de mon cor fulla tras fulla
un fat advers ses belles il·lusions;

puix com núvol que entela l'ona pura
del mar que amb llums de foc ratllava el sol,
ha enfosquit mon roig front, on se pintava
la pau del cel, un núvol de tristor;

puix s'apagà lo foc que en mi lluïa,
com l'últim raig del sol detràs dels monts;
puix lo fred desengany ha mort mon geni,
com lo gel de les nits mata les flors;

puix so com vas de plata on ja no queda
ni un gra d'encens per espargir l'olor,
tant han gastat mon cor del cor les penes,
tant han secat del sentiment les fonts;

¿què estrany que al demanar rims a ma lira
no trobe per tu en ella cap cançó,
per tu a qui com poeta he ofert ma glòria,
per tu a qui com amant he dat mon cor?

¿Què estrany que ara no trobe en mes entranyes
versos d'amor, com los trobava un jorn,
si llavors mon amor era ma ditxa,
i és ara mon turment aqueix amor?

Ai!, no em demanes versos, ma nineta,
puix fugí lluny de mi la inspiració,
com d'una flor pansida i sense aromes
fuig de los papallons l'alegre vol.

Ai!, no em demanes rims, com no demanes
fulles ni flors a l'arbre en la tardor,
ni al mar estels de foc en jorns de boira,
ni a les nits negres raigs brillants de sol.

Sols si em demanes plors tants podré dar-te'n
que amb ells pugues banyar ton ample front;
sols si amor vols tant te'n daré, ma bella,
que temes que t'abruse amb son ardor.

Agost de 1851

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-unè de *GL2*.

Explica Joan Mas i Vives (1997: 265): «El grau més alt d'aquest descoratjament el trobam al poema "A una morera", del desembre d'aquest any, basat en la contemplació dels efectes devastadors d'una gelada sobre les fulles del morer que hi havia davant el seu estudi de Valladolid, i que ell converteix en símbol de la seva sort, agreujada perquè no espera poder recobrar mai més les il·lusions perdudes.»

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 2 de maig del 1853, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana, i va escriure (Mas i Vives 1989: 21): «una poesía que tiene unos dos años de fecha y que no tiene más mérito que el estar fundada en la verdad. Frente a mi gabinete (a Valladolid) hay una morera. Una tarde de otoño la vi llena de hojas, pero heló aquella noche como aconstumbraba hacerlo en este país, y al día siguiente todas ellas alfombraban el suelo. ¿Podía dejar de enternecerme, y más al ver en su suerte un reflejo de la mía?»

Mètrica: 6 a^7 a b b a Sis quintetes heptasíl·labes **5** a^7 b b c d e e c.

[55]

A una morera

12 nàixer lo] sortir al *GL2*
35 mústia *GL2*
36 gaies] bellas *GL2*

36. *diadema*. Sinèresi.

Quan ahir l'astre del dia
de la terra es despedia,
semblant en lo ruborós
al jovenet amorós
que un petó a s'amada envia:

quan al dar-te l'últim bes
entre tes fulles jugava,
morera a qui doblegava
de ta corona lo pes,
tant ton fullatge pesava;

¿podies llavors pensar
que al nàixer lo següent jorn
devia a tos peus trobar
les fulles que va deixar
ahir de ton front entorn?

I no obstant aqueix matí
mústic vegé i sens verdura
a l'arbre que de llum pura
vestia lo sol d'ahir,
dant-li vida i hermosura.

¿Què és doncs, arbre, lo que fiu
que el fullatge que cobria
com mantell ton tronc altiu,
avui, ai!, catifa sia
al cuc que entre l'herba viu?

¿Qui de ta bellesa ha fet
un aliment per la pols?
¿Qui ta corona ha desfet,
oh morera?... ¿Qui?... Tan sols
d'una nit d'hivern lo fred!

* * *

Morera, també eix poeta
que amb son peu remou les fulles
avui de ton front despulles,
orgull de ton front ahir,
com tu mira a sos peus mústiga
de gaies flors la diadema
que el dol, foc que tot ho crema,
secà en son front un matí.

41 aucells *GL2*
52 voltaven] cenyian *GL2*
62 nit. *GL2*
61 Olvidant *GL2*
67 aucells *GL2*
71 Ma ~ tua] Arbre, ma sort y la tua *GL2*

64. *il·lusions*. Sinèresi. *poesia*. Sinèresi.

Com los raigs del sol baixaven
en ton fullatge a gronxar-se,
i los moixons a cantar-se
llurs amors entre tos rams,
així en les flors de la vida,
quan elles mon cap cenyien,
a fer-hi son niu venien
los goigs en dolços eixams.

Llavors los somnis poètics,
les esperances de glòria,
dels jocs d'infant la memòria,
los amors, vida del cor,
sobre mon cor al posar-se
lo voltaven amb corones,
com les fan les papallones
volant entorn d'una flor.

Com tu llavors, oh morera,
també altiu mon front alçava,
mon front serè on se pintava
lo goig que omplia mon pit;
¿i qui sap si, com tu, creia
que eternes les roses foren,
oblidant que perquè moren
basten los freds d'una nit?

Mes, ai!, d'una aurora a l' altra
il·lusions, amors, poesia,
com lo mantell que et cobria
de fulles te robà el gel;
com los moixons deixen l'arbre
assustats a una palmada,
al sentir la mà gelada
del dol fugiren al cel.

Ma sort, arbre, i la sort tua
en lo dol són companyeres,
sols que tu remei esperes
del temps que en mi augmenta el dol.
Tu saps que de noves fulles
lo sol vestirà tes rames,
mentres jo veig que ses flames
perd tots jorns per mi lo sol.

Valladolid, desembre de 1851

Tes.: *mLG mDiB GL2 LIO LIA GL3*
Aquest poema és el cinquè de *GL2*.

T MIRADA / A E. LL.] MIRADA *mLG mDiB*

Finalment, el 1854, el festeig entre Rubió i Ors i la seva cosina Elisea Lluch es va desencallar, de manera que el poeta es va poder permetre expressar-ho obertament en aquest poema. Segons Marcelino Menéndez y Pelayo (1889: 22) és un dels millors poemes de Rubió i Ors.

Mètrica: 11 a^{10} b^{6} a^{10} b^{10} **1** a^{10} b a a b.

[56]

Sa mirada

A E. Ll.

5 ¿Si, *mDiB*
7 s'eixampla] s' dilata *mLG LlO* 's dilata *mDiB GL2 LlA* | coloma *mLG* coloma; *LlO*
9 baixas *mLG*
10 amant *mLG mDiB GL2 LlO LlA*
12 L'amada *mLG mDiB GL2 LlO LlA*
14 flors, *mLG*
15 aquest *mLG* | perfums *mLG*
16 ardors, *mLG* ardors. *LlA*
17 d'aquest *mLG* | pler,] gust, *mLG mDiB GL2 LlO LlA*
20 esquiu,] cruel *mLG mDiB LlO LlA* cruël *GL2*
24 quan d'ell] En que *mLG* | d'ell gosa] gosa ab ell *mDiB GL2 LlO*
25 s'encengue *mLG*
26 llum! *mLG mDiB GL2 LlO LlA*
28 el] al *mLG*
30 llegir! *mDiB GL2 LlO LlA*
31 pus *mLG mDiB GL2 LlO LlA*
32 sentir! *mDiB GL2 LlO LlA*
35 pus *mDiB GL2 LlO LlA*
37 mí, *mLG mDiB*
40 sonrís; *mLG*

¿Per què abaixes tos ulls, hermosa mia,
tos ulls fets per l'amor,
si al posar-los en mi bat d'alegria
ses ales lo meu cor?

¿Si com s'esponja de l'aucell la ploma
als raigs del sol ardent,
així s'eixampla aquell, oh ma coloma,
quan ta mirada sent?

¿Per què abaixes tos ulls quan per les nines
dels meus mon cor aimant
guaita ton cor, com guaita entre cortines
l'aimada a son galant?

Si amb més goig en los teus mos ulls se posen
que el papalló en les flors;
si més que aqueix en llurs perfums, ells gosen
dels teus en los ardors;

¿per què privar-me d'aqueix pler, ma bella?
¿Per què eix esguard diví
pels altres molt més dolç que el d'una estrella
tan esquiu, ai!, per mi!

¿Quina flor a l'abella has vist que amague
son botó de mel ple?
¿Quina mare has vist mai que el llum apague
quan d'ell gosa son bé?

Oh!, jo vull que en tos ulls mon cor s'encengue,
com papalló en la llum;
jo vull que per tos ulls en ton cor prengue
lo foc que el meu consum!

Jo vull en ta tendríssima mirada
tot ton amor llegir:
jo vull, puix tinc ton cor, oh ma estimada,
tot lo que ell sent sentir.

Jo vull… mes no: no em mires si devies
del pudor esqueixar
lo cast vel, puix llavors, ai!, no tindries
ton cor amb què abrigar.

Si per mirar-me a mi de tes pestanyes
borrar era precís
eixos raigs de modèstia amb los quals banyes
ton amorós somrís:

41 ara *mLG*
43 segueix de tes] Oh! segueix de *mLG* | sent-me] sent *GL2*
45 Rafel *mLG*
D Janer de 1854 / Joaquim Rubió *mLG mDiB* Janer *GL2* Joaquim Rubió y Ors *LIO LIA*

si llavors no tinguesses, com tens ara,
eix dolcíssim esguard d'àngel del cel,
segueix de tes mirades sent-me avara...
Jo vull que em semble quan te mir la cara
que m'estima una verge de Rafel.

Barcelona, gener de 1854

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-vuitè de *GL2*

T màgic] màgic!... *GL2*

En una nota manuscrita d'Antoni Rubió i Lluch en un paper de *mLG* titulat «Poesies d'E. Lluch», escriu: «1854-1858 Joaquima Henrich de Clavé, germana de Josefa Henrich de Lluch».

Mètrica: 6 a^7 b b a a c c d d c.

[57]

Si jo fos màgic!...

Versos escrits en l'àlbum de ma amiga

D.ª J. H. de C.

6 xic, *GL2*
10 esser-me] Lo serme *GL2*
18 aucellets cantassen *GL2*
19 cantúries] Tocatas *GL2*
24 sabia; *GL2*
37 pus *GL2*
39 pera *GL2*

17. *precioses*. Sinèresi.

Si jo fos màgic, senyora;
si un tingués d'eixos anells
que los capritxos més bells
fan que naixen a tota hora;
si des del sol que el cel dora
fins lo bri d'herba més xic;
si des del metall més ric
fins a la més vil escòria,
tot quant viu tingués a glòria
esser-me dòcil i amic:

si a mon voler se cobrís
lo cel dels colors més gais
i l'astre rei los espais
de sos raigs més clars vestís;
si jo pogués d'improvís
fer nàixer lliris i roses,
i riques perles precioses,
i que els aucells refilassen
cantúries que t'encisassen
per lo tendres i melosas:

si tot quant la fantasia
més rica imaginar pot
a mon voler, com d'un bot,
fer aparèixer sabia:
si en fi tot quant vull podia,
senyora, un moment tan sols,
com d'aucells alegres vols
venen a un arbre a gronxar-se,
flors, cants i rims a posar-se
vindrien en ton cor dolç.

Jo faria que els estels
teixissen per ton bell front
i per tos ulls, d'ells afront,
garlandes de llums i vels:
jo faria que los cels
fossen catifa a ta planta;
jo faria, puix és tanta
ma voluntat d'ensalçar-te,
que vingués per adorar-te
tot quant vola, brilla o canta.

Jo faria que en los fulls
d'eix llibre amb cobertes d'or,
trobassen cent cants ton cor
i cent pintures tos ulls.
Faria que les que culls,

56 Pus *GL2*
58 i ~ ell] Y perque ls' genis *GL2*
D Janer *GL2*

46. *precioses*. Sinèresi.

oh Geni, flors més precioses
en les planes lluminoses
del cel, del cel les baixasses
i en sos fulls les derramasses
com suau pluja de roses.

Jo faria... ¿mes què importa
que em falte el fadat anell?
Ma senyora en son front bell
ja son màgic poder porta.
Així, oh cor meu, t'aconhorta,
puix per a fer d'improvís
d'aqueix llibre un paradís
i els genis per ell s'inspiren,
basta que una volta miren
de ton duenyo el dolç somrís!

Barcelona, gener de 1854

Tes.: *DDB LAM GL2 GL3*
Aquest poema és el quaranta-setè de *GL2*.

T senyor d. *GL2* | Lluch *DDB* Lluch. *LAM* | que fou consagrat] de la sua consegració com *DDB LAM*

Es tracta del seu cunyat Joaquim Lluch i Garriga (1816-1882), germà d'Elisea Lluch i Garriga (filla d'Antoni Lluch Mir i Mariana Garriga Font, i una dels seus onze germans), cosina de Rubió i Ors amb qui es va casar el 25 de maig del 1854. Joaquim Lluch va arribar a ser arquebisbe de Sevilla (Carulla 1880: 40-41).

La gasetilla de *La Antorcha Manresana* va acompanyada de la següent nota introductòria: «Con noble orgullo insertamos la siguiente improvisación catalana, debida al preclaro ingenio del cantor de nuestra lengua Lo Gaiter del Llobregat, (don Joaquín Rubió y Ors) con motivo de la consagración de su señor hermano político nuestro insigne compatricio el ilustrísimo don Fray Joaquín Lluch Obispo de Canarias.» A continuació del poema es narra la consagració com a bisbe de Joaquim Lluch a Canàries.

Mètrica: 8 a^{10} b^{10} c^{6} d^{10} b^{10} c^{6}.

[58]

A l'il·lustríssim senyor

don Joaquim Lluch,

en lo dia que fou consagrat bisbe de Canàries

1 la Iglesia, *DDB GL2* la Iglesia *LAM*
3 Hont *DDB LAM*
4 Brilla *DDB LAM GL2* | de armonias, *DDB LAM GL2*
5 bellas *DDB LAM*
6 un] son *DDB LAM*
11 gayató, *DDB LAM GL2*
15 i ensems] Y un temps *GL2* A un temps *DDB LAM*
22 abandona; *DDB LAM GL2*
23 per ~ camí] Per ço tranquil per son camí *DDB GL2* ≈ en son ≈ *LAM* | se avansa *DDB LAM*
25 esposa *DDB LAM*
26 viudesa *DDB LAM*
29 La Iglesia *DDB LAM GL2*
30 guirlanda *DDB LAM*
42 Derrama *LAM*

27. *eixugarà*. Corregeixo «Aixurá». És així a totes les edicions però el recompte sil·làbic confirma que és una errada que ha passat de l'una a l'altra.

A los peus de tres prínceps de l'Eglésia,
davant del trono rodejat d'estrelles
a on la reina del cel
brilla, com entre onades d'harmonies
i com perla al través d'escumes belles,
de llum detràs un vel;

¿qui és aquell jove que d'humil levita
que era fa poc s'aixeca, sant misteri!,
apòstol del Senyor,
la mitra d'or al cap i en la mà esquerra
lo gaiato, senyal d'un ministeri
tot de pau, tot d'amor?

És qui d'avui avant, ple de les gràcies
de l'Esprit del Senyor, sobre la terra,
i ensems pastor i soldat,
passarà derramant sobre son poble
los béns del cel i fent als vicis guerra,
sols de la creu armat.

Salut al nou pastor! Ell sa carrera
emprèn vestit de fe, ric d'esperança
en Aquell que jamai
als que en son braç s'apoien abandona:
per ço, fent son camí, tranquil s'avança,
com lo sol per l'espai.

Salut al nou espòs! Ell de sa esposa,
que plora tant temps fa en trista viudesa,
eixugarà los plors,
i de ses castes bodes en eix dia
sa Eglésia canviarà el vel de tristesa
en garlanda de flors.

Salut al nou ungit! Com la columna
que al poble d'Israel de nit i dia
guiava pel desert,
per los aspres senders de l'existència
serà de son ramat pastor i guia,
de nit i jorn despert.

Senyor! Senyor! Si fins ton trono puja
l'encens que avui les Isles Fortunades
cremen en tos altars,
sobre l'apòstol nou l'urna divina
derrama de tos dons, com les rosades
derrames sobre els prats.

54 sa *DDB LAM*
D 12 decembre de 1858.—Joaquim Rubió *DDB* 12 decembre de 1858. *LAM* Desembre *GL2*

54. *celestial*. Sinèresi.
D. A *DDB*, després de la data i la firma, hi ha la següent nota: «*Por la redaccion, el secretario:* Modesto Costa y Turell.»

Posa en son braç l'escut de fortalesa,
en sos llavis la mel de la dolçura,
ton foc sant en son cor.
Cenyeix son ample front amb la corona
del saber, i son coll amb l'alba i pura
estola del candor.

I com estel en nit tempestuosa,
i com cisterna d'aigües cristallines
enmig d'un arenal,
ell serà lo consol de ses ovelles,
que guiarà a pasturar en les divines
altures de llur pàtria celestial!

Barcelona, desembre de 1858

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el vint-i-novè de *GL2*.

Mètrica: 4 a^{10} b^{10} a^{10} b^{6} c^{10} d^{10} c^{10} d^{6}.

[59]

Fe, esperança i amor

5 triunfador *GL2*
7 al pintar-se] Quant se pinta *GL2*
9 trastornen,] sacudan, *GL2*
11 tornen;] mudan; *GL2*
24 millars de] a mils les *GL2*
28 del ~ vaivens,] De la vida als vayvens *GL2*
31 —Sí;] —»Oh, si; *GL2* | que ens porten] per' volá' *GL2*

5. *triomfador*. Sinèresi.
28. *cruels*. Sinèresi.

Per a provar que el dol té fi en la terra,
que el goig segueix a cada adversitat,
que el ram de pau brota en tot camp de guerra
¿què tens tu, tempestat?
—Tinc l'arc brillant, que a modo de bandera
que al vent desplega el triomfador joiós,
al pintar-se en lo cel lo món espera
tras del bruit lo repòs.—

¿Què tens tu, mar, que ara los vents trastornen,
fent-te botar com un cavall sens fre,
per provar que els turments en pau se tornen;
que al mal segueix lo bé?
—Les aures tinc que ma ira reprimeixen
i tornen mon front llis com un cristall:
les calmes de l'estiu que em converteixen
del cel en un mirall.—

Deserts sens fi que un sol de foc abrasa
i de tombes d'arena, oh vents, ompliu,
per enseyà'ns que tras l'afany que passa
ve el descans, ¿què teniu?
—Tenim ombrívols toldos de palmeres,
i els oasis, catifes de colors,
on sobre un fondo verd les primaveres
broden a mils les flors.—

I tu, marí, que entre perills navegues,
i tu, soldat, que a les batalles vens,
i tu, trist cor, que sens escut t'entregues
del viure als cruels vaivens,
¿no teniu una prenda de victòria
per batallar del fat contra el rigor?
—Sí; tres ales que ens porten a la glòria:
fe, esperança i amor!—

Valladolid, agost de 1858

Tes.: *GL2 TrN GL3*
Aquest poema és el vint-i-dosè de *GL2*.

Rubió i Ors va haver de passar l'estiu del 1857 a Valladolid alguns mesos separat de la seva muller Elisea Lluch, que es va desplaçar a Barcelona (Rubió i Lluch 1902: LXVI): «La puresa de sentiments de l'amor cristiana se transparenta sobretot en lo sentit *Enyorament*, en *Sa mirada* i en alguna de las melancòliques *Postes de sol*, quan per l'ausència de la seva idolatrada esposa quedà sol en Valladolid en l'estiu de 1857, tenint-me infant en sos braços, company inconscient de les seves penes.» Segons Marcelino Menéndez y Pelayo (1889: 22), és un dels millors poemes de Rubió i Ors.

Mètrica: 7 a^9 b b c d e e c.

[60]

Enyorament

7 l'eixam] lo vol *GL2*
10 cabia *GL2*
17 mi, *TrN* | l'ausencia, *GL2 TrN*
19 póndrerse *GL2*
20 pansides] ja mústias *GL2 TrN* | sol! *TrN*
21 mi, *TrN*
22 brots] rams *GL2 TrN*
23 brots] rams *GL2 TrN*
24 vol! *TrN*
29-31 I ~ esposa,] ¡Quan hermosa 'm semblava al mirarla / Al través de sas alas la vida, Y quan fácil ab ellas, querida, *GL2* ¡Cuant hermòsa m' ≈ cuant ≈ *TrN*
32 llaurers! *TrN*
34 s'hi] se *GL2 TrN*
35 los cels *TrN*
36 camps, *GL2 TrN*
39 estrany, *TrN*
41 Ah! *TrN* | ah! *TrN*
43 mes; *GL2*

¿Per què avui són eternes les hores
que passaven poc ha tan de pressa,
i dels cels i dels camps la bellesa
vui no etxisa mon cor com ahir?
Sens color i sens vida los mira
mon trist cor que una espina traspassa,
com de boires l'eixam que lluny passa
a amagar-se dels raigs del matí.

¿Per què eix cor que poc ha s'esponjava
i d'alegre en lo pit no cabia,
com ses ales sacut d'alegria
a la veu de sa esposa el moixó,
encongit i apretat no osa moure's
en lo fondo del pit a on respira,
més covard que l'aucell quan se mira
en les ungles d'acer del falcó?

Ai de mi!, que pels cors és l'ausència
com lo gel de les nits per les roses,
a qui al pondre's un sol besà hermoses
i pansides les besa altre sol.
Ai de mi!, que dos cors que s'estimen
són dos brots que en un arbre units creixen,
i dos brots així units, ai!, s'esqueixen
si apartar-los per força se'ls vol.

Jo d'un àngel d'amor baix les ales
recostava mon front de poeta,
i al besar-me en lo front ma nineta
vols d'imatges baixaven lleugers.
I al través de ses ales al veure-la,
que em semblava la vida d'hermosa
i quant fàcil amb elles, ma esposa,
conquistar de la glòria els llorers!

En son cor, com en l'ona tranquil·la
s'hi dibuixen les coses més belles,
jo trobava lo cel, les estrelles,
i los camps i los monts més brillants:
ple de llums, ple d'olors tot ho veia;
ple d'encants per a mi el món estava;
¿mes que estrany si llavors ho mirava
per un cor també ric en encants?

Ah no més, ah no més de l'ausència
amb lo fel mos jorns tristos amargues!
Ja no més, àngel meu, ai!, allargues
d'enyorança lo dol que em consum!

46 m'oprimeix l'esperit] Oprimeix mon esprit *GL2 TrN*
47 l'esperit,] Mon esprit *GL2 TrN* | cel! *TrN*
49 Tòrna, donchs, *TrN*
51 en ditxes ja *GL2 TrN*
55 oh!,] Ø *TrN*
D Rubió. *TrN*

D'eix desert, en què viu, la tristesa
m'oprimeix l'esperit que t'adora;
l'esperit, oh mon cel, que t'enyora,
i sols viu de tos ulls en la llum.

Torna doncs a mon cor que amb ses teles
un dosser a ton cor li prepara.
Si la vida és ja en ditxes avara,
¿per què al viure les ditxes robar?
Torna a mi, i al cenyir-te amb mos braços,
com al tronc l'eura verda s'aferra,
oh!, ¿no és cert que ja més en la terra
de mon cor te voldràs separar?

Valladolid, juriol de 1857

Tes.: *GL2 GL3*
Aquesta sèrie de poemes és la cinquanta-vuitena de *GL2*.

Com «Enyorament» (*60*), Rubió i Ors va escriure aquesta sèrie de «postes» en trobar-se lluny de la muller Elisea Lluch a Valladolid a l'estiu del 1857. Segons Antoni Rubió i Lluch (1902: LXVI), estan entre els millors poemes de Rubió i Ors: «La puresa de sentiments de l'amor cristiana se transparenta sobretot en lo sentit *Enyorament*, en *Sa mirada* i en alguna de las melancòliques *Postes de sol*, quan per l'ausència de la seva idolatrada esposa quedà sol en Valladolid en l'estiu de 1857, tenint-me infant en sos braços, company inconscient de les seves penes.» Com també per a Marcelino Menéndez y Pelayo (1889: 22) són dels millors poemes de *Lo Gaiter*. A Francesc Pelai Briz el va «somoure» durant una passejada a finals dels 1850 «la bella poesia del *Gaiter* que du per títol "La posta de sol", i és plena de sentiment» (es refereix a la II, Briz 2017: 51).

Rubió i Ors sembla donar-se en aquesta sèrie de poemes una certa llibertat tant a l'hora d'encetar temes com de provar tècniques. Malgrat el to crepuscular, el poeta tenia entre trenta-quatre i trenta-vuit anys en escriure'ls.

Mètrica: 10 a^{10} b^{6} b^{6} a^{10} a^{10}.

[61]

Postes de sol

1 Que és de] iCom es *GL2*
3 l'asprosa] l'adusta *GL2*
7 S'extent *GL3*
8 rogenca] blavenca *GL2*
9 bé,] quant, *GL2* | ventall] vano, *GL2* | fins] hasta *GL2* | puja *GL2*
11 d'hermós] hermós *GL2*
16 Que d'hermosa] Quant hermosa *GL2*
20 blanca] bella *GL2*
24 rei de son alcàsser] palau en sas festas *GL2*
25 les] Sas *GL2*
27 son comiat al jorn] Al jorn son adeu *GL2*
29 dins les valls obagues] en las ratlladas planas *GL2*
30 de l'ocult] Del melós *GL2* | vagues!] vanas! *GL2*
31 ¿per què, mon Déu,] ¿perqué mon Deu *GL2*
35 riquesa?] grandesa? *GL2*

L. Purgatori, Cant VIII, 5-6: "Ponge, se ode squilla da lontano, / que paia 'l giorno pianger che si muore;" (vegeu [105]).

7. *s'estén,*. Esmeno «S'extent» sense coma.

26. *campanes*. En aquest vers la rima només és asonant.

27. *comiat*. Sinèresi.

E gia la squilla s' ode di lontano
Che pare il giorno pianger che si muore.
DANTE.

I

Que és de gran al morir l'astre del dia!
Que hermós quan a la terra
des de l'asprosa serra,
amant, son bes postrer i dolç envia;
dolç però fred, com bes que és d'agonia!

Quan sa llum bella, que mirar no enuja,
s'estén, com pols de grana,
per la rogenca plana,
o bé, obrint-se en ventall, fins al cel puja,
banyant l'ample horisó en daurada pluja!

Que és d'hermós quan del vent sobre les ones
les boires matisadas
volen enjogassades
entorn ta llum, oh sol, que a un temps les dones
los colors i la mort de papallones!

Que d'hermosa és llavors la mar de plata
i la llatina vela,
que en les ones que entela
i alça al buscar del port la sombra grata
lleugera es gronxa, blanca se retrata!

Quan del cel en la volta cristallina
encén Déu ses estrelles,
com per rebre les belles
un rei de son alcàsser il·lumina
les sales i fatxada alabastrina!

Quant dolç lo cant amb què moixons, campanes
son comiat al jorn donen;
lo trist plant amb què sonen
lo bosc, lo riu, i dins les valls obagues
de l'ocult flubiol les queixes vagues!

Mes ai!, ¿per què, mon Déu, tanta bellesa,
per què alegria tanta
prop la sombra que espanta
posàreu i tan prop de la tristesa?
¿Eren dos sols pel món massa riquesa?

36 obscura *GL2*
37 monarca *GL2*
45 d'or i de rosa,] de plata y rosa, *GL2*
50 hi ha] está *GL2*

Si tot quant mor en eixa vall obscura,
des del pobre al monarca,
porta del dol la marca,
¿per què al morir del sol la llum més pura
pren lo món sa més bella vestidura?

Així pensava jo, quan misteriosa
oí una veu que em deia:
—Mortal, si ton Déu feia
la mort del sol tan esplendent i hermosa,
cel, terra i mar vestint d'or i de rosa,

és que mirant-te en ella, Déu volia
gravar en ta memòria
que tot combat té glòria,
tot ocàs orient, tota nit dia:
que hi ha un jorn sense fi tras ta agonia!—

Valladolid, gener de 1853

Tes.: *GL2 TrN GL3*

Mètrica: 20 a^{12} b^{12} c^{6} d^{12} b^{12} c^{6}.

1 Pus *GL2 TrN*
2 portar] donar *GL2 TrN* | vida *GL2 TrN*
3 d'or, *GL2* d'or; *TrN*
4 Pus *GL2* pus *TrN* | passatge *TrN*
5 ens] m' *TrN*
6 tristura *GL2*
7 Pus *GL2* pus *TrN* | sombra *GL2* sòmbra *TrN*
9 vel; *TrN*
11 oscura *TrN*
14 templat, *TrN* | dol, *GL2 TrN*
15 llurs] sos *GL2 TrN*
16 alas *GL2 TrN*
19 trista, *TrN*
20 i, cosa estranya,] y cosa estranya, *GL2* y, —cosa estranya!— *TrN*
22 que et gela] gelarte *GL2 TrN*
24 tota embolcada] Embossada *GL2* embossada *TrN* | en] en la *GL2 TrN*
25 sòmbras *TrN*
29 que vola prop teu, *GL2* que vòla prop tèu, *TrN* | tristèsas *TrN*
31 que] que tu, *GL2 TrN* | lo esprit, *GL2* l'esprit, *TrN*
32 sentim] Sentiu *GL2*
33 l'horissó *TrN*
34 crepúscols, *TrN*
37 no *GL2* | primera *GL2*
38 aquell jorn *GL2* aquèll jòrn *TrN*
39 Ple *GL2* ple *TrN*

29. *vola*. L'accent del primer hemistiqui cau a la cinquena síl·laba.
31. *eixa hora*. Dialefa.

[62]

II

Puix que lo sol se'n va, monarca ric i pròdig,
a portar a altres mons lo llum, lo goig, la vida,
des de son carro d'or:
puix que la pols de llum, rastre de son passatge,
s'ha perdut per l'espai, i la sombra ens convida
amb sa tristesa, oh cor:

puix que en aqueix instant, ni tot llum ni tot sombra,
nostre esprit, com lo cel, se cobreix de tristura
i misteri amb lo vel,
i veu al través d'ell brillar més bella i clara
la llum de veritat, com tras la boira obscura
brilla més clar l'estel;

oh cor, dolç instrument que troba sempre l'ànima
trempat, ja en los de dol o ja en los d'alegria,
al to de llurs cantars,
plega per un moment les ales, mig gastades
buscant la ditxa, flor que en eix desert no es cria,
i et diré mos pesars.

Ai!, ¿no és cert, oh mon cor, que aqueixa hora tan trista
te parla sols de mort, de dubte, i, cosa estranya,
a l'escoltar sa veu,
sents un alè de fred que et gela tela a tela,
semblant al vent sutil que ve d'una muntanya
tota embolcada en neu?

¿No és cert que al mateix temps que el cel s'umple de sombres,
i se'ns cobreix lo front d'arrugues més espesses,
concert misteriós!,
com volen los vapors entorn les serres altes,
sents com prop teu vola, ple de santes tristeses,
un núvol vaporós?

És que com l'esperit, com lo jorn, en eixa hora
sentim que es perd un raig del jorn de l'existència
en l'horisont sens fi.
És que, com l'astre rei, tenim nostres crepúscols
que ens roben los colors, que ens roben fins l'essència
de les flors del matí.

O si no, ¿què s'és fet d'aquella edat primera,
rica en jocs innocents, aquells jorns de la infància
plens d'angèlics concerts,

40 passá *TrN*
41 sec] mut *GL2 TrN*
43 fròнt, *TrN*
44 retrata *TrN*
46 cor *GL2*
47 llavors,] lo cor, *GL2 TrN*
49 adorna ensems] embelleix *GL2 TrN*
51 impur, *GL2 TrN*
52 son] con *GL2*
53 que ja ha] de haber *GL2 TrN* | nineta] nina mòlt *TrN*
54 mur! *TrN*
61 pongué,] posá, *TrN* | una alba] un alba *GL2 TrN GL3*
64 ser *GL2* sèr *TrN*
65 ser *GL2* sèr *TrN* | en imatges *GL2 TrN*
66 de] en *GL2 TrN*
67 cor] ó cor *GL2* oh cor *TrN* | era hermosa! *GL2* èra hermòsa! *TrN*
70 girassolades] tornassoladas, *TrN*
71 gloria *TrN*
74 girassolades] tornassoladas, *TrN*
75 Pus *GL2* pus *TrN*
76 ve afanyosa a vessar-hi,] carinyosa derrama, *GL2* carinyòsa derrama *TrN*
77 plants *GL2*
79 ¡Mas *GL2* | hòn *TrN* | vida, *GL2 TrN*
81 cor, *GL2 TrN*

61. *una alba*. Esmeno «un alba», a totes les edicions. .
65. Vers hipomètric al segon hemistiqui. No ho era a *GL2* i *TrN*.
68. *viure és*. Dialefa.

en què es passa jugant davant de tants misteris,
com jugant amb l'esfinx, sec i sense fragància
passa el vent dels deserts?

¿Què s'és fet aquell front sempre pur i llis sempre,
com l'ona d'un estany on lo cel se retrata,
i del vent a l'abric?
¿Aquell cor, vas que el cel, com a les flors de perles,
omplia sols d'amor; llavors, mirall de plata,
en paisatges ric?

La innocència, vestit que adorna ensems i abriga,
i que, blanc com la neu, se desvaneix com ella
al primer vent impur;
¿qué s'és fet?, ai!, buscar son rastre buscar fora,
després que ja ha passat, d'una nineta bella
la sombra sobre el mur.

I és que arriba un moment en què les flors primeres,
i aquells jardins vermells en què, com papallones,
al saltar del bressol,
passàrem entre jocs, lo temps secar devia;
és que d'aquella edat, riu de tranquil·les ones,
pondre's devia el sol.

I aquell sol se pongué, i nasqué una alba nova,
i aprés d'ella un nou jorn, ric també en paisatges,
en colors i perfums;
i al calor d'aquell jorn l'infant passà a ésser home,
la poncella a ésser flor, l'esprit ric d'imatges
a ser sol ric de llums.

Ai, com aquella edat, cor meu, n'era d'hermosa!
Com lo viure és dolç quan cada jorn nos porta
un vol d'il·lusions;
d'il·lusions, aucells d'ales girassolades
que venen cada instant del cor davant la porta,
a cantar llurs cançons!

Com és bella l'edat en què la poesia,
i la glòria, i l'amor, verges que el cel enyoren,
puix son filles del cel,
cada una en nostre cor ve afanyosa a vessar-hi,
per cada afany que els ulls en plant convertit ploren,
una gota de mel!

Mes ai!, ¿a on són, oh cor, l'amor que era ta vida;
aquell goig de llegir en l'ull que amant nos mira
lo goig d'un altre cor;

82 moments *GL2* momènts *TrN*
83 cors,] pits, *GL2 TrN*
84 llur] son *GL2 TrN*
85 ¡Mas *GL2* | hòn *TrN* | daurats] dolsos *GL2* dòlsos *TrN*
90 nèu! *GL2 TrN*
91 Hòn *TrN* | cantava, *GL2*
92 a on los] Los *GL2* los *TrN* | cel] talent *GL2* talènt, *TrN*
93 d'aquí de] flors de aire y *GL2 TrN*
95 lo esprit *GL2* lo esprit, *TrN* | per] per molt *GL2* per mòlt *TrN*
97 Hòn *TrN* | hòn *TrN*
103 un dia] sèns dupte, *TrN*
104 gois *GL2* | formals] graves *GL2 TrN*
105 fí, *GL2 TrN*
106 los arbres y las vilas *TrN*
112 onadas *GL2*
113 passa] mort *GL2 TrN*
117 llum: *TrN*
118 divina, *TrN*
119 cos, que *TrN* | sombra *GL2*
120 fum! *TrN*
D Valladolit, 1853 *GL2* Rubió. *TrN*

88. *realitat*. Sinèresi.
116. *misteriós*. Sinèresi.

aquells dolços instants en què, sense parlar-se,
lo cors, cordes iguals d'una mateixa lira,
se diuen llur amor?

Mes ai!, ¿a on són, oh front, de glòria els daurats somnis,
diadema de llum que fa del front que abriga
un geni, un semideu?
La freda realitat canvià d'una bufada
en rugues de dolor aquella llum amiga,
tot aquell foc en neu.

¿A on són aquells concerts que la musa ens cantava;
a on los rims, flors del cel que viuen de deliris,
com les d'aquí de sol;
los rims, bàlsam del cor, la lira, urna divina
on l'esperit per grans que sien sos martiris,
troba sempre un consol?

¿A on són? Ai!, preguntau a on són les flors vermelles,
los núvols de colors, les ales matisades,
los rius, cintes d'argent,
que pintaven poc ha los monts, les planes, l'aire,
i us diran que gelós lo sol les ha borrades
al fugir a occident.

Oh!, tot allò ha passat, com passaran un dia
los goigs formals i purs de la vellesa santa,
alba d'un jorn sens fi;
com los núvols del cel, les viles i los arbres
passen corrent davant del mariner que canta
sens mirar-les fugir.

I aquells jorns ja s'han post com se pondran molts altres,
i vogarem sobre ells, ja en calma, ja amb oratge,
fins a trobar la mort,
com marí que no sent, gronxant-se en les onades,
que cada una que passa escurça son viatge,
l'empenya vers lo port.

Fins a trobar la mort, occident de la vida,
crepúscol misteriós, per una part tot ombra,
per altra part tot llum;
alba d'un jorn etern per l'esprit, llum divina;
nit fosca per lo cos que, com no és més que sombra,
se desvaneix com fum.

Valladolid, gener de 1853

Tes.: *mLG GL2 GL3*

A *mLG* encapçala el poema la següent dedicatòria: «A la més digna de ser estimada, Elisea Lluch, son apassionadíssim, Joaquim Rubió.» Una anotació de Jordi Rubió i Balaguer en ploma diu: «Febrer 1854. *Postes de Sol*. III / Publicada en la 2ª edició del *Gaiter* (1858) / Pàg. 309».

Mètrica: 20 a^{11} b c b.

1 o hermosa *mLG*
5 vida, *mLG*
6 lo amor, *mLG*
11 halaga *mLG*
13 d'esperansas, *mLG*
14 De amor, de poesia *mLG*
18 seca *mLG* | flors! *mLG*
19 pondrerse *mLG GL2* | lo astre *GL2*
20 cors! *mLG*
21 ventura] fortuna *mLG*
22 trista, *mLG*
23 rica *mLG* | eixa *mLG* | esperansas *mLG*
24 consol! *mLG*
26 del esprit! *mLG*
31 terra,] terra *mLG*
34 doradas *mLG*
36 cauen en] tornanse *mLG*

1. *visió*. Sinèresi.
7. *tomba, eix*. Dialefa.
32. *planc* («planch»): En alguns dialectes, primera persona d'indicatiu del verb «plànyer».

[63]

III

¿Serà cert, hermosa, visió de mos somnis,
oh sol de mos dies, estel de mes nits,
que quantes a l'home regala el cel roses
se sequen i esfullen de l'home entre els dits?

¿Serà cert, ma nina, que els sols d'eixa vida
—los somnis poètics, la glòria, l'amor—,
tot more en la tomba, eix mar sense fondo,
com mor baix les ones del jorn l'astre d'or?

¿Serà que el cor nostre, com eixes floretes
que s'omplen d'aromes al nàixer lo sol,
i amb elles l'encensen mentre ell les halaga,
i al pondre's les perden en signe de dol,

tot ple d'innocència, tot ple d'esperances
d'amor i de glòria, al caure del cel,
ho perda a l'obrir-se del viure a les penes,
com d'urna que es trenca s'escapa la mel?

Oh!, trist fora el viure si el fred de la tomba,
com nostre cor seca, secàs, ai!, ses flors;
si al pondre's l'estrella de nostra existència
ni un rastre d'aquelles quedàs en los cors.

Mes ah!, per ventura la posta del viure,
encara que trista com ho és la del sol,
és rica, com eixa, també en esperances;
raigs d'or també ens deixa per nostre consol.

Mes ah!, per fortuna la nit del sepulcre
no és més que el crepúscol del jorn de l'esprit;
bé així com les sombres que el cel nostre entelen
nos diuen que en altres lo sol és sortit.

Així doncs, hermosa, ¿què importa que more
tot quant en nosaltres creà Déu de fang?
¿Què importa que torne la terra a la terra,
i amb ella les roses regades amb planc?

¿Què importa que es perden los somnis que juguen
amb ales daurades entorn dels bressols?
¿Que ens fugen les vanes clarors de la glòria,
coets que sols brillen quan cauen en pols?

37 dia *mLG*
38 nins, *mLG*
39 ánima, *mLG*
42 en] ab *mLG*
43 divina *GL2*
45 Oh sí,] Oh! no, *mLG*
46 foch, tot esprit, *mLG GL2*
47 s'ha trempat] s'es templat *mLG* | món] foch *mLG*
53 pus *mLG GL2*
54 i puix] i pus *mLG* pus *GL2*
58 temas *mLG GL2*
59 cruel dalla] guadanya *mLG* | tot] tant *mLG* | sega,] talla *mLG* sega *GL2*
60 tallar-ne] segarne *mLG* | del cel. *mLG*
62 a vegades] tal volta *mLG* | sol, *mLG*
63 l'altre] altre *mLG*
67 Vehem *GL2*
71 ta] la *GL2*
72 Senyor, *mLG*
73-76 veent ~ fel,] Ø *mLG* ~Ni l' ~ *GL2*

51. Vers hipermètric.
59. *cruel*. Sinèresi.

¿Què importa que es sequen les flors d'un sol dia,
que un jorn nos cenyiren, quan érem tan nins
lo front, si nostra ànima amb ella s'emporta
la flor que viu sempre, d'olors més divins?

¿Si l'ànima nostra quan torna a sa pàtria,
quan torna a confondre's de Déu en l'alè,
amb ella s'emporta l'amor, flor divina,
que unida a sa essència un jorn d'ell rebé?

Oh sí, hermosa mia; l'amor no s'acaba
quan és, com lo nostre, tot foc i esperit,
si s'ha trempat antes del món en les penes,
si s'ha alletat antes de Déu en lo pit.

L'amor no s'acaba si en lloc de guardar-lo
en eix vas de barro tan fràgil, lo cor,
vestim d'ell les ànimes, com son front tal volta
vesteix una reina d'un vel teixit d'or.

Oh sí, hermosa mia; i puix jo t'estimo
amb santa ternura; i puix que l'amor meu,
no és eixa flor vana que naix en la terra,
és foc que s'exhala del trono de Déu;

no temes que passe, com passen les roses,
que es pongue no temes, com fan los estels.
De mort la cruel dalla que tot aquí ho sega,
se romp quan tallar-ne les flors vol dels cels.

Oh sí, viurà sempre l'amor nostre, oh nina;
i si ara a vegades al pondre's lo sol
sentim l'un i l'altre que un vent de tristesa
nostres cors que s'amen vesteix com de dol;

i si ara al recórrer los camps per les tardes,
ton front en ma espatlla, ton braç en mon braç,
veiem plens d'alarmes que els sols que aquí brillen,
com bell fou llur nàixer és trist llur ocàs:

un jorn quan no quede de nostra existència
sinó els esprits nostres i en ells nostre amor,
amor pur que augmente a glòria amb ta glòria,
amor sant que ens faça gosar del Senyor;

veent que no moren les flors que allí naixen,
veent que no es ponen los sols en lo cel,
que el jorn que allí brilla no té alba ni tarda,
ni lo viure amarga cap gota de fel,

80 ocás! *mLG GL2*
D *Ø mLG*

D. La datació al febrer del 1854 situa aquesta «posta de sol» en el moment de l'inici del festeig oficial amb la futura muller (Mas i Vivies 1997: 268). No forma part doncs del minicicle de poemes en absència de la muller a l'estiu del 1857, sinó que més aviat en podria ser l'origen.

los camps recorrent-ne d'eterna verdura,
ton front en ma espatlla, ton braç en mon braç,
veurem sense alarmes passar aquells dies
pels quals hi hagué aurora, mes no hi haurà ocàs.

Febrer de 1854

Tes.: *GL2 GL3*

Mètrica: 9 a^{10} b^{10} c^{6} d^{10} b^{10} c^{6}.

4 funesta dàdiva,] funest regalo, *GL2*
8 per] Pel *GL2*
17 seu *GL2*
18 fiel; *GL2*
22 ton ~ espatlla] en ma espatlla ton front pálit: *GL2*
26 ets *GL2*] est *GL3*
35 paleta *GL2*
37 misteris. *GL2*
39 l'ànima, els] Lo esprit, los *GL2*

2. *diadema*. Sinèresi.
9. *Criador*. Sinèresi.
18. *feel*. Sinèresi.
26. *ets*. Esmeno «est», tot i que Rubió i Ors fa servir, no sé si per error, algun cop aquesta forma.
34. *poesia*. Sinèresi.
35. *paleta*. Aquest vers revela una de les aficions d'Elisea Lluch, que confirma una carta de Josep Rubió i Ors al seu germà Joaquim del 24 de setembre del 1848 (BC ms. 9634), al principi del prometatge: «como tu futura es artista». També ho fa en carta a Tomàs Aguiló del 17 de desembre del 1854: «gozamos yo viéndola pintar y ella oyéndome leer».

[64]

IV

Oh!, també tu, ma reina, tu a qui el geni
cenyí el front amb sos raigs, diadema hermosa
que ensems és foc i llum,
i abrigà amb son mantell, funesta dàdiva,
que com lo del centauro, a qui se'l posa
amb son ardor consum:

tu per qui el viure està ple de misteris,
per qui és un llibre el cor que sols se deixa
llegir per son Criador,
i qui dos flors del cel, pintura i música,
han omplert l'esperit de sons aqueixa,
de llum l'altra i color;

tu també quan lo sol tras les muntanyes
baixa a amagar sos raigs, si bé deixant-ne
caure no pocs pel cel,
com rei que al despedir-se de ses viles
va detràs seu, com pluja derramant-ne
sos dons al poble feel;

tu també quan lo cel s'omple d'estrelles,
los monts de boira, el pla de misteriosa
sombra, de dol l'esprit,
recostant ton front mústic en ma espatlla
—Jo tinc ton cor —me dius—, jo so ditxosa,
i no obstant..... ¿veus mon pit?

Mon pit està tan trist!... I tu m'estimes;
i tu també ets feliç, i, cosa estranya,
també està trist ton cor.
Oh!, ¿què és açò, amor meu? ¿O hi ha un misteri
en les postes del sol, o és que ens enganya,
ditxes fingint, l'amor?

I no obstant en eixa hora que és tan trista,
mon cor i el teu, l'amada i lo poeta,
en ella els dos gosem:
i no obstant, nou misteri, més poesia
trobes en ta arpa tu, jo en ma paleta,
en eix instant suprem!—

Oh!, sí, dubtes pertot, pertot misteris;
són com llibres tancats a nostra vista
l'ànima, els mons, los cels:
¿mes qui sap si els que els savis no penetren,

52 aman, *GL2*
D Valladolid *GL3*

43. *sien*. Sinèresi.
D. *Valladolid,*. Esmeno «Valladolid».

penetrar-los podria un cor d'artista,
misteriosos vels?

¿No pot ser que eixes hores sien més tristes
per los cors plens d'amor i poesia,
àngels del cel baixats,
perquè fent d'ells una arpa, l'enriqueixen
amb los cants que ells més amen, vida mia,
los cants dels desterrats?

¿I qui sap si a pesar de llur tristesa,
als goigs en estes hores los cors s'obren,
plens de cants, plens d'amors,
perquè el geni i l'amor, que les nits aimen,
en elles més perfums, més gales cobren,
com de la nit les flors?

Valladolid, juriol de 1857

Tes.: *GL2 GL3*

Mètrica: 9 a^{6} b^{4} c^{6} d^{4} e^{4} f^{6} g^{4} rima assonant irregular.

2 despleguen] estenan *GL2*
10 centro *GL2*
27 te ama, *GL2*

[65]

V

Quan de les nits les sombres
pel cel despleguen
son vel, que apar que esmalten
mils d'antiqüeles;
son vel de glassa
que un estel deixa veure
per cada malla,

¿no has vist en l'hora aquella,
coloma mia,
com retorna a son centre
tot quant té vida;
com al niu torna
l'aucell, la boira al mont,
al cel l'aroma?

¿No has vist com tot quant ama,
moixons, floretes,
van buscant carinyoses
llur companyera,
i entrellaçadas
passen de la nit trista
les hores llargues?

Puix bé, coloma mia,
de la tristesa
entorn mon cor les sombres
també s'espessen.
Fa ja tants dies
que sobre eix cor que t'ama
ton sol no brilla!

Per mi ha sigut tan llarga
del sol la posta!
Fa tant temps que els ulls busquen
la llum que enyoren!
Ai, si seguia
a tan etern crepúscol
una nit trista!

Oh!, que els cels no permeten
que la nit fosca
sorprenga ma pobra ànima
tan trista i sola:
ai!, la pobreta

al nou jorn ja estaria
morta de pena.

Mes no, que ma coloma
que tant m'estima,
per estar baix mes ales
també sospira;
també la pobra
a son niu per tornar-ne
lluny de mi plora!

Ea, coloma mia,
estén tes ales
que amb les sues esteses
l'espòs t'aguarda.
Les sombres venen,
i ai si lluny l'un de l'altre
nos sorprenguessen!

De mare baix tes ales
ton fill abriga,
com l'aucell que al niu torna
ho fa amb sa cria,
i a fill i a mare
a mon cor, que és sols vostre,
que us porte un àngel!

Valladolid, agost de 1857

Tes.: GL3

El tercer volum de *GL3* recull els poemes publicats entre el 1858 i el 1889 en diverses publicacions, entre els quals els guanyadors dels Jocs Florals el 1860-1863, i altres inèdits. Precedeixen els poemes l'agraïment als traductors i el «Pròleg» de Joan Sardà.

Acompanyen els poemes les traduccions, algunes en apèndix, de Miquel Victorià Amer (*75*), Antonio Arzac (*59*), Federico Baraibar (*86*), Alfredo Brañas y Menéndez (*71*), Konstantínos Christomános (*9*), Emmenuel Contamine de Latour (*66*), Antonia Díaz de Lamarque (*73*), Carmelo de Exhegaray (*65*), Johannes Fastenrath (*73*, *88*), Juan Barcia Caballero (*71*), Jacint Labaila (*85*), Maria Licer (*85*), José Lamarque de Novoa (*69*), José Pérez Ballesteros (*61*, *62*), Victòria Peña d'Amer (*68*), Charles de Tourtoulon (*74*) i Lluís-Carles Viada i Lluch (*74*).

Volum tercer: 1858-1889

Tes.: *GL2 GL3*
Aquest poema és el primer de *GL2*.

Els tres poemes que encapçalen els tres volums de l'edició definitiva de *Lo Gaiter del Llobregat* (*GL3*) són emblemàtics de l'ideari del poeta i, excepte el primer, la primera provatura del poeta, tenen un to marcadament patriòtic.

Aquí Rubió i Ors evoca de manera prou extensa els llocs clau de la història de Catalunya mítica i llegendària (Sunyer 2013).

Mètrica: 10 a^{9} b'^{11} c^{9} b'^{11} **39** a^{10} b a b **1** a b′ c b′ d b′ e...

[66]

A Catalunya

5 tes mans gentilment] ton front galantment *GL2*
6 llorer, *GL2*
8 mantell: *GL2*
15 rendit a los peus] á tas plantas rendit *GL2*
17 sa] ta *GL2*
23 los gemecs com d'onades,] gemegan com onas, *GL2*
26 murmuris] sussurros *GL2* | imponents, *GL2*
27 besar tes arenes] besarte las plantas *GL2*
30 esmortuintse *GL2*
31 l'ayre *GL2*
37 que *GL2*
40 *Pus GL2*

38. *dels fills.* Esmeno «del fills».

40. Variació de la frase que tanca la *Gramàtica i apologia de la llengua catalana* del 1815 de Josep Pau Ballot i el «Pròleg a la primera edició» de *Lo Gaiter*, que reprèn l'últim vers d'un sonet anònim inclòs a la *Crònica universal del Principat de Catalunya* de Jeroni Pujades.

Sobre un fondo d'adustes muntanyes
cenyides de boires, cobertes de neu,
per dosser un cel pur ric d'estrelles,
amb camps per catifa pintats d'or i verd:

en tes mans gentilment enllaçades
de pau l'olivera, de guerra el llorer;
de princesa en lo cap la corona,
caigut a tes plantes de reina el mantell;

ample el front com las filles de Grècia,
del nord com les verges daurats los cabells,
de romana l'altiva figura,
com reina d'Aràbia morena i ardent;

jo t'admir, Catalunya la forta,
d'amor i de glòria mon somni primer,
i rendit a los peus eix poeta
encara una volta sos cants t'ofereix.

Ell ja sap que sa oferta és molt pobra;
que prop de ta glòria sa glòria no és res;
però sap que als humils mai los tanquen
los reis llurs alcàssers, llurs temples los deus.

Ell ja sap que a ta orella distreta
dels monts que et rodegen oint-ne les veus,
i dels pins los gemecs com d'onades,
i el bruit de les aigües, del vent los xiulets;

que a ta orella distreta escoltant-ne
del mar los murmuris o els crits imponents;
d'aqueix mar que al besar tes arenes
hi deixa al marxar-se de perles un vel;

que a ta orella ressonen encara,
si bé esmortuint-se, los cants del vell temps,
com ressonen, perdent-se per l'aire,
de veus que s'allunyen los dolços concerts;

que a ta orella de càntics tan aspres
a penas pujar-hi podran los accents,
mes ell vol solament que a tu arriben,
no pretén que et complagues amb ells.

Mes ell vol solament que, mentre altres
amb llengua te parlen que no és dels fills teus,
a l'oir eixes cobles exclames:
Puix són catalanes li'n don glòria Déu!

56 duit] ofert *GL2*
57 pus *GL2*
62 poden *GL2*
63 cent *GL2*
64 pendons. *GL2*
65 en ta ara] la ofrenda *GL2*
66 l'oferta que cascú] Que cascú d'ells rendit *GL2*
67 d'un ~ encara,] grata encara de un cor fiel prenda, *GL2*
69 amada *GL2*
73 Obrimlos *GL2* | desfilarlos *GL2*
75 lo imitarlos *GL2*
76 Veemlos *GL2*
77 se avansa *GL2*
80 d'ensangrentat *GL2*

53. *poeta.* Sinèresi.
68. *feel.* Sinèresi.

* * *

¿Ni què més sa ambició voler podria?
¿Què són los dons que et pot portar son cor
prop dels que reis t'ofriren algun dia
ja encens de glòria, ja tributs d'amor?

A eixa corona que ton front rodeja
¿què pot ja dar-li un raig de glòria més?
¿Entre eix concert de veus amb què et festeja
un poble immens sola una veu, ai!, què és?

Ell ja sap quant ets gran i quant és pobre
lo cant que et pot eix trist gaiter oferir;
mes sap que quan als càntics son cor s'obre
lo que els rims callen t'ho dirà un sospir.

Ell sap quant gran ets tu: per ço ton poeta
a presentar-te de sos rims un pom,
romandrà lluny de l'ara, oh ma reineta,
fins que sa ofrena t'hage duit tothom.

I puix coneix los fets, fets d'alt exemple,
i els noms de tots tos hèroes i tos reis,
com herald en les portes de ton temple,
proclamarà llurs glòries i serveis.

I ells vindran los primers, ells que són nobles,
i que oferir-te poden, ja blasons,
ja esquadres de cents naus, ja de cents pobles
les despulles, les glòries, los penons.

I si després d'haver rebut en ta ara
l'oferta que cascú pose a tos peus
t'és d'un cor feel l'oferta grata encara,
ell posarà a tes plantes los rims seus.

Veniu doncs tots los qui a ma pàtria aimada
oferir-li podeu tributs més rics.
Obrim-li pas a la brillant mainada
d'eixos hèroes gegants dels temps antics.

Obrim-li pas i al veure desfilar-los,
portant a Catalunya llurs tributs,
ja que permès no ens sia l'imitar-los,
veïm-los passar amb sant respecte i muts.

¿Armat de punta en blanc qui és qui s'avança,
de tants reis i tants hèroes lo primer,
la barba fins al pit, la mà en la llança,
l'elm coronat d'ensangonat llorer?

81 I ~ llançada,] Pálit encara per recent ferida, *GL2*
83 la sua aimada,] sa querida, *GL2*
85 eix llor de glòria] la noble ofrenda *GL2*
87 Penyora ~ victòria:] De victoria eixas barras serán prendas *GL2*
88 la] Ta *GL2*
90 blasons] llorers *GL2* | pendons *GL2* | de infiels, *GL2*
94 colrats] bronzat *GL2*
98 veuhen *GL2* | al davant] al instant *GL2*
99 famosos; *GL2*
102 lo perfum del] ho pot ser un *GL2*
108 Petronilla *GL2* | fiel, *GL2*
110 soberá: *GL2*
115 Pus *GL2*
120 sang] pols *GL2*

90. *infeels.* Sinèresi.
108. *feel.* Sinèresi.

I encara groc d'una recent llançada,
porta amb sa sang pintat son escut d'or,
i als peus de sa comtessa, la sua aimada,
lo blasonat escut posa amb amor.

Gràcies, Jofre el Pelós!, eix llor de glòria
ta comtessa l'accepta amb sant orgull.
Penyora son tes barres de victòria:
la sang en nostres cors encara bull.

Entre altres comtes que a tos peus rendeixen
amb llurs propis blasons penons d'infeels,
en lo portal del temple compareixen
dos donzelles cobertes de blancs vels.

Entre eixos reis i fills de les batalles
de fronts colrats i de duríssims cors;
entre eixos braus coberts de ferro i malles
¿a què veniu aquí, modestes flors?

Més d'enmig d'aquells comtes, amorosos,
tantost les veuen, surten al davant
dos Berenguers, dels seus los més famosos:
l'un porta el nom de *Gran*, l'altre de *Sant*:

i prenent de la mà les dos donzelles,
pures com lo perfum del gessamí,
modestes tras llurs vels, com les poncelles
dins l'abric de què Déu les revestí,

les porten de llur pàtria davant l'ara,
i al deixar-hi de verges lo cast vel,
l'una, Na Dolça, d'hermosura rara,
l'altra, Na Petronil·la, bella i feel,

a Berenguer lo Gran de la Provença
fa la primera comte sobirà:
d'Aragó l'altra i de sa glòria immensa
a Berenguer lo Sant monarca fa.

Glòria a les dos!, per elles Catalunya
pàtria serà dels braus i dels amors;
puix si el fer dels combats per l'una empunya,
per l'altra l'arpa té dels trobadors.

¿Qui és aquell rei, que del cavall de guerra
saltant d'un bot, davant de ta ara ve;
que encara abonyegat l'escut aferra
de la sang del combat encara ple?

125 Navas! *GL2*
127 impia *GL2*
128 Degué rendi’ *GL2*
129 Navas! *GL2*
130 la ~ ésser] algun dia la Meca ser *GL2*
131 Y *GL2* | Deu *GL2*
132 de ~ desfiu] Dels orgullosos dissipá *GL2*
136 tallant] oscada *GL2*
146 d’ell] seu *GL2*
148-150 afalaguen ~ murs.] De Mallorca y Valencia sobre ‘ls murs, / Rompudas de llurs reys las cimitarras, / Acarician dels mars los ayres purs. *GL2*
157 banderas *GL2*

127. *triomfals.* Sinèresi.

És en Pere Primer, que ric de glòria,
i en la cara el somrís d'haver vençut,
ve a oferir a tos peus de la victòria
de Las Navas les palmes per tribut.

Las Navas, ai!, alegra't, pàtria mia,
de que ton rei hagués collit allí
eixes palmes triomfals que, amb ràbia impia,
rendir degué a la Creu lo sarraí.

Las Navas, ai!, en sa abrusada plana
se resolgué, com en torneig ardent,
si ser devia Roma musulmana,
o la Meca algun jorn ésser creient:

i, glòria a Déu, que allí los folls desvaris
de l'alarb orgullós desfiu com fum,
no solquen de l'Aràbia els dromedaris
eix sòl on brilla de sa fe la llum.

Quan les espigues cauen apinyades
sota la tallant falç del segador,
d'una volta les cull i així, a braçades,
les porta aqueix als peus de son amor.

Així Jaume Primer, que ara a tes plantes
ve a oferir-te els llorers de tants combats,
com los collí a braçats en guerres tantes,
també a tos peus los posarà a braçats.

Que ell, com en fets, gegant en l'estatura,
ell lo conqueridor, lo fort, lo brau,
jamai sortí de la batalla dura
sens endur-se'n tras d'ell un rei esclau.

Al gran rei obriu pas! Per ell les barres
afalaguen dels mars los aires purs,
rompudes de llurs xecs les simitarres,
de Mallorca i València sobre els murs.

Encara un altre rei. Poc temps havia
que en Sicília, de dalt d'un catafal,
tirava un guant un príncep que moria
de que buscava un venjador en senyal.

I trobà el venjador. A ses galeres
que estenguessen llurs ales les digué,
i desplegant en elles ses banderes,
sobre Sicília Pere el Gran caigué.

160 Corradí, *GL2*
168 gestes] armas *GL2*
169 victoriosos *GL2*
170 Alfons, *GL2* | sabi, *GL2*
171 conquista, *GL2*
172 que infeel després] Y amor mateix *GL2*
173 son] aquell *GL2*
181 ses] las *GL2*
182 a ~ corona] la corona á ta corona *GL2*
185 cors *GL2* | inflama *GL2*
193 sent *GL2*

166. *hèroe.* Sinèresi.
172. *infeel.* Sinèresi.
177. *almogavers.* Aquesta paraula amb tònica aguda és habitual en altres autors de la mateixa època, com Víctor Balaguer o Antoni de Bofarull.

I si en Messina humilla com monarca
al covard assassí de Conradí,
de Bordeus en la valla son front marca
de felló amb lo sagell com paladí.

Honor a Pere el Gran! Honor i glòria
a Roger son marí, lo rei del mar!
Los fets que ells escrigueren en ta història
jamai cap hèroe los podrà eclipsar.

Entre molts altres reis pels noms famosos,
famosos per llurs gestes i saber,
cenyit lo front de llors victoriosos,
lo quint Alfons lo Savi ve el darrer.

L'amor li obrí de Nàpols la conquista
que infeel després de Nàpols lo llançà.
Clavant sobre son tron llavors la vista,
—Mon fer —digué— me'l guanyarà demà.

Més que als sospirs d'amor Nàpols la bella
de *via fora* es rendirà a les veus.
Jo amb mos almogavers vindré sobre ella,
i la inconstant ciutat caurà a mos peus.—

I d'aquella ciutat i d'aquells pobles
avui Alfons lo Savi vencedor,
uneix ses armes a tes armes nobles,
i a ta corona sa corona d'or.

Detràs dels reis veniu los qui la fama
de braus, de savis o marins teniu.
De vostres cors, que el patri foc inflama,
a vostra pàtria a fer tribut veniu.

Rogers, Martells, Entences i Montcades,
Marchs, Berguedans, Villamarins, Marquets,
los qui donàreu lleis a les onades,
los qui omplíreu lo món de vostres fets;

davant sa ara veniu d'amor en mostra,
blasons i cants i glòries a oferir,
perquè essent de nou gran la pàtria vostra
puga de nous llorers son front cenyir.

Catalunya, Catalunya,
si entre eIs raigs de tantes glòries,
si entre eIs rams de tants llorers,
d'encens tant entre les boires,

201 olvidat *GL2*
202 Fou *GL2* | portas *GL2*
207 tants ~ preuats,] entre tants tributs famosos, *GL2*
211 catalans *GL2*
216 joya, *GL2*
217 Que *GL2*
222 puix ~ sobres] Pus las glorias á tu 't sobran, *GL2*
223 en ~ fulla] una fulla ofresca *GL2*
226 gloria: *GL2*
227 Ella *GL2* | cor, *GL2*
228 sonar de nou *GL2*

216. *preciosa.* Sinèresi.
225-226. Josep Rubió i Lluc, que havia mort el 1849.
227-228. Elisea Lluch.

no has oblidat al que humil
fou, de ton temple en les portes,
l'herald que els fets proclamava
que fan immortal ta història,
permet que tras de tants reis
que tantes glòries recorden,
i tants tributs tan preuats,
i tantes riques corones,
depose eix pobre cantor
lo modest ram de ses trobes,
belles per ser catalanes,
si per ser de sa arpa pobres.
Que depose la flor d'or
i de trobador la gorra
que en los torneigs de l'ingeni
guanyà un jorn, preciosa joia
que, quan los anys son cor gelen
o son front del dol les bromes
entelen, al cor calor
i al front darà fresca sombra:
i d'aquell ram i eixa flor,
puix que glòries tens de sobres
permet que en done una fulla
a son pare i a sa esposa:
a ell perquè a son front de nin
inspirà somnis de glòria;
a ella perquè de son cor
fent de nou sonar les cordes,
de la que era urna tancada
als cants, fiu una arpa nova.

Novembre de 1858

Tes.: *mMR CAL GL3*

T Lo patge / Balada *mMR*

Balada plenament romàntica de to popular, així com la mètrica.

La disposició dels versos varia en les tres versions. Si a *CAL* i *GL3* són decasíl·labs 6+4, a *mMR* alternen versos de sis i quatre síl·labes.

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 10 de febrer del 1848, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana.

Mètrica: a'^{10} a' a' a' a' a' a'... dos hemistiquis 6+4 i abundància de mots rima a causa de les constants repeticions del poema.

[67]

Lo patge i la infanta. Balada noruega

1 infanta *mMR*
2 peus *mMR*
3 mirava; *mMR*
5 falda *mMR*
7 plata, *CAL*
8 juga't la daga tu,] La daga jugaras, *mMR*
9 rodolen los daus] rodan los daus d'or *mMR*
10 pert, *mMR*
11 guanya; *mMR*
12 jugá' als daus ab mi *mMR*
13 als daus puc jugar] jugaré ab tu als daus *mMR* | falda *mMR*
16 juga ~ aimes;] Júgat lo caball blanch / Que hy ha en la cuadra. *mMR* ~ amas, *CAL*
17 Jo, *mMR* | que tu més aimes;] Que hy ha en la cuadra *mMR* ~ amas, *CAL*
18 ma ~ i] Do ma corona d'or / Ab *mMR*
19 falda. *mMR*
20 pert, *mMR*
21 —Patge, ~ guanya—,] De nou al patge diu / Ella que guanya: *mMR* ~ patge, ~ *CAL*
22 ¿vols ~ jugar] —»Vols jugar ab mi als daus *mMR CAL*
23 més] jo *mMR CAL* | falda *mMR*
25 plata *mMR*
26 brodava. *mMR*
27 Jo, *mMR*
28 cor *mMR*
29 rodolen los daus] rodan los daus d'or *mMR*
30 pert, *mMR*
31 meu cor — lliure deixaves] a mon cor / Renunciabas *mMR* | mon *CAL*
32 la ~ guanyada.—] Te donaria un elm / De acer y plata.» *mMR*
33-34 —¿Què ~ vull] «Qué m'import que m' dons' / Un elm de plata? / La nineta vull jo *mMR* ~ Jo vull infanta 'l cor — ~ *CAL*
35-38 —Ai ~ guanyava.—] Ø *mMR* ~ amas.» ~ amava, *CAL*
39 meu cor — deixaves,] a mon cor / Renunciabas *mMR*
41 el partiria amb tu] regnaria en ell *mMR*
42 mes ~ ell] Pero estim' mes que tot *mMR*
43 cambra. *CAL*
44 allí] ella *mMR*
45 lasseta] tristeta *mMR* | jo que era infanta] Ay desditxada! *mMR*
47 Blandint *mMR* | sa] l' *mMR*
48 brandir l'ha] Blandirla ha *mMR* | espasa;] daga; *CAL* espasa. *mMR*
49 infanta,] hermosa *mMR* | pus *CAL* | besavan, *CAL*
50 reis les tues mans,] Los reys ta ma, *mMR*

Brodant un mantell blau — està la infanta,
amb son bell patge als peus, — que la mirava.
—Escolta —al patge diu— que la mirava,
¿vols jugar amb mi als daus — sobre ma falda?
—¿Com jugaré als daus jo — sobre ta falda,
si res per posar tinc — d'or ni de plata?
—Si res per posar tens — d'or ni de plata
juga't la daga tu, — jo ma tumbaga.—
I rodolen los daus — sobre la falda.
Lo pobre patge perd; — la infanta guanya.
—Escolta —al patge diu — ella que guanya—,
¿vols jugar amb mi als daus — sobre ma falda?—
—¿Com als daus puc jugar — sobre ta falda,
si res per posar tinc — d'or ni de plata?—
—Si res per posar tens — d'or ni de plata,
juga de tos cavalls — lo qui més aimes;
jo en canvi del cavall — que tu més aimes,
ma corona et daré — d'or i esmeraldes.—
I els daus roden de nou — sobre la falda:
de nou lo patge perd; — la infanta guanya.
—Patge, mon patge —diu — ella que guanya—,
¿vols més als daus jugar — sobre ma falda?—
—¿Com jugaré als daus més — sobre ta falda,
si res per posar tinc — d'or ni de plata?—
—Si res per posar tens — d'or ni de plata,
juga't, patge, el mantell — que jo et brodava;
jo en canvi del mantell — que ara et brodava,
jugo, junt amb mon cor, — la mà d'infanta.—
I rodolen los daus — sobre la falda.
La bella infanta perd; — lo patge guanya.
—Ai patge, si meu cor — lliure deixaves
la daga et tornaré — que t'he guanyada.—
—¿Què em fa a mi lo lluir — o no ma daga?
Lo cor, infanta, vull — que als daus guanyava.—
—Ai patge!, si meu cor — lliure deixaves,
jo et tornaré el cavall — que tu més aimes.—
—¿Que m'importa el cavall — que més aimava,
infanta, el cor vull jo — que als daus guanyava.—
—Ai patge, si meu cor — lliure deixaves,
mig regne et donaré — de bona gana.—
—Jo el partiria amb tu — de bona gana,
mes fora, dant-me amb ell — ton cor d'infanta.—
La infanta els ulls en plors — se'n va a sa cambra:
lo trist plant que allí fa — romp les entranyes.
—Ai lasseta de mi! — jo que era infanta
dar a un patge la mà — que reis besaven!—
Lo patge entra llavors — brandint sa espasa;
brandir l'ha vist a molts, — mai amb tal gràcia.
—Eixuga, infanta, els plors, — puix si besaven
reis les tues mans, molts més — besaran-la ara.

51 més gran rei] rey mes gran *mMR* | té Alemanya.—] regna en França...» *mMR* reyna 'n Fransa.» *CAL*
52 teu ~ guanyaves.—] mon cor es ja / Del que l' guanyava.» *mMR*
D Juny de 1842 / Joaquim Rubió *mMR* J. Rubió *CAL*

D. Segons Mas i Vives (1997: 263), el poema data del 27 de juny del 1847, com figura al manuscrit enviat a Catalina Oliver el 1848, com també al de la Biblioteca de Catalunya.

Fill so del més gran rei — que té Alemanya.—
52 —Patge, teu és ja el cor — que als daus guanyaves.—

Març de 1860

Tes.: *ALA* (*mLG*) *CAL* (*fCAB*) *GL3*

T DE BRESSOL] DE INFANT. *mLG* Un ángel caigut *fCAB*

T INFANT. *ALA* → INFANT. / Canzoneta *mLG*

El testimoni *mLG* és un retall d'*ALA* que es troba a l'ALR de la BC.

El retall porta al capçal del paper una anotació manuscrita al llapis de Rubió i Balaguer: «Publicada a III, 25 amb el títol *Cançó de bressol*». Li hem donat categoria d'autògraf perquè porta anotacions manuscrites de Rubió i Ors. Una anotació sota el títol diu: «Canzoneta». Una altra, que va ser ratllada i retallada i després copiada perpendicularment al poema, proposa intercalar entre les estrofes, com indica una ratlleta entre la primera i la segona estrofa, la següent tornada: «Ay, mon amor. / Ay, mon amor la vida meva, / Ay mon amor».

Mètrica: 14 a^6 b c b.

[68]

Cançó de bressol

3 a] Al *ALA CAL*
4 postrats, *ALA CAL*
6 terra:» *ALA CAL*
8 —Cumple's lo que tu ordenes.—] «Ton voler se complesca.» *ALA CAL*
10 tristesa: *ALA CAL* tristesa *fCAB*
11-12 perden ~ terra.] Si un ángel guanya 'l mòn, / Un germá 'ls ángels perdan. *ALA CAL*
20 Volgué posá *ALA CAL*
23 adormireu, *ALA* adormireu *CAL*
26 Mil *ALA CAL*
36 sos cèlics colors] sòn color de cel *ALA CAL*

---

4 pregan. *ALA* → Ay, mon amor. / Ay, mon amor la vida meva, / Ay mon amor *mLG* | pregan. *CAL* → prégan. / Cor de mon cor, / De un amor dols la dolça prenda / Prenda d'amor. *fCAB*
6 terra:» *CAL* → terra.» *fCAB*

17. *hi ha.* Dialefa.

Era un àngel hermós
dels qui més encens cremen
a Déu davant qui els reis,
si no és postrats mai preguen.

Déu li va dir un jorn:
—Falta un astre en la terra—;
i l'àngel respongué:
—Cumple's lo que tu ordenes.—

Entre els àngels fou gran
aquell jorn la tristesa;
perden un germà els àngels
si un ne guanya la terra.

—¿Per què —amb accent molt trist
uns als altres se deien—,
per dar-la al món del cel
borra Déu una estrella? —

I és que en lo món hi ha
una rosa molt bella
i en son botó el Senyor
posar volgué una perla.

Vós que sobre els genolls,
abans que sa mareta,
lo dormíreu, mon Déu,
al so d'arpes angèliques,

feu que entorn de son llit
mils somnis d'innocència
volen, com prop la flor
volen blanques abelles.

Que sempre amic dels àngels,
que abans sos germans eren,
debaix llurs ales d'or
face del món la senda;

i a través del mantell
que li facen amb elles
de sos cèlics colors
tot en la vida ho veja.

Besau son front d'infant
perquè son front cenyesca
de nobles pensaments
ta brillant diadema.

42 grandesa *ALA CAL*
46 del *ALA CAL*
47-48 i ~ estrelles,] Las alas del aucell / Y la llum de la estrella, *ALA CAL*
52 deixa, *CAL*
D Joaquim Rubió y Ors. *ALA CAL* Juny de 1851 / Joaquim Rubió *fCAB*

D Joaquim Rubió y Ors. *CAL* → Juny de 1851 / Joaquim Rubió *fCAB*

Posau sobre son cor
lo segell de grandesa,
perquè no s'obre mai
al vici que els cors seca.

Dau-li del geni el foc,
i lo cor de poeta,
i amb les ales d'aucell
la llum de les estrelles,

i que al tornar al cel,
que és sa pàtria primera,
deixe de glòria un solc,
com sol que es pon lo deixa;

i els àngels, sos germans,
lo reben amb més festes
que el jorn que al món vingué
fou gran la llur tristesa.

Tes.: *mLG REN¹ (LGS REN²) GL3*

A *mLG*, nota superior al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «Mars de 1866».

Mètrica: 12 a^{10} b′ c b′.

[69]

L'oració del matí

L Oremus. *REN*[1]
2 estenent-se] despegantse *mLG REN*[1] | cel. *mLG*
3 calser; *mLG*
4 A cada raig son brill *mLG REN*[1] | pert un estel. *mLG a.c.*
5 la campana *mLG*
8 hómens *mLG REN*[1]
9 Deixant ~ refilen] Los moixons tots, deixant llurs nius, *mLG a.c.* Los moixonets, deixant llurs nius, *mLG REN*[1]
11 homens *mLG* | qui sap quants d'ells] quants de ells per ser *mLG a.c.* quants de ells acas *mLG a.c.* ~ quants *REN*[1]
12 ve ~ ardent!] 'ls trenca un somni +++ com ells? *mLG a.c.*
13 les] los *REN*[1]
16 lo afany, *REN*[11]
17 encara *REN*[1]
19 mon *REN*[1]
20 se uneix. *REN*[1]
23 má *REN*[1]
26 que *REN*[1]
31 que *REN*[1]
38 toch *REN*[1]
40 hómens *REN*[1] | alsin *REN*[1]

L Oremus. *LGS* → Oremus *REN*[2]
5 la campana, *REN*[1] → á la campana, *LGS*
8 hómens *REN*[1] → homens *LGS* → homes *REN*[2]
11 hómens *REN*[1] → homens *LGS* → homes *REN*[2]
12 ve a trencá'ls *REN*[1] → 'ls ve á trencár *LGS* → 'ls ve á trencar *REN*[2]
19 al *REN*[1] → 'l *LGS* | saluda, *REN*[1] → saluda *LGS*
20 Deu *REN*[1] → Deu, *LGS* → Deu *REN*[2] | se uneix. *REN*[1] → se uneix; *LGS*
23 Que *REN*[1] → Que, *LGS*
40 hómens *REN*[1] → homens *LGS* → homes *REN*[2]

6. *trèmul veu*. Rubió i Ors fa servir aquest adjectiu com a invariable.
11. *maleeixen*. Sinèresi.

L'aire blanqueja ja. Com vels de randa
van estenent-se els raigs del sol pel cel:
a cada raig obre una flor son calze,
son brill a cada raig un estel perd.

Un d'aquells raigs desperta la campana,
que desperta a son torn amb trèmul veu
als moixons perquè al sol canten joiosos,
als homes perquè els cors alcen a Déu.

Deixant llurs nius, los moixonets refilen
per saludar al sol llurs cants més bells;
los homes, ai!, qui sap quants d'ells maleeixen
la veu que ve a trencà'ls un somni ardent!

—¿Quan les caurà la llengua a eixes campanes?
¿A què eix record molest dels antics temps?
Bé prou que l'alba ens diu que torna el dia,
i amb ell l'enuig, l'afany i el dol amb ell.—

Oh!, ¿sabeu per què toquen? Perquè encara,
quan llur veu onejant pel cel s'estén,
i a llur concert, del món, que al jorn saluda,
per saludar a Déu la veu s'uneix,

troba al marí en lo mar, espill que porta
escrit en llums d'estels lo nom de Déu,
que barretina en mà, baixa la vista,
prega al qui en la tempesta és son estel.

Troba en lo camp espurnejant de gebre
al llaurador que, prop dels solcs que ha obert,
resa a Déu perquè done a aquells solcs pluja,
sol a ses garbes, ditxa als seus fillets.

Troba en la llar del foc de les cabanyes,
altar que fou d'amor en lo temps vell,
a l'avi que, voltat de sa mainada,
prega a la Verge, mare dels pobrets.

Troba ànimes pertot que encara creuen,
cors purs d'amor de Déu encara plens,
ulls que ploren, mortals que encara esperen
perquè no creuen que el dolor sia etern.

Oh!, benhagen tots ells. Mil i mil voltes
benhaja eix toc, a l'hom sens fe molest,
que desperta als moixons perquè al sol canten,
als homes perquè els cors alcen al cel.

41 Ells *mLG a.c.* Ell *mLG d.c.*
44 lo raig més pur *REN*[1] | naixent *REN*[1]
45 santa i] santa, *mLG a.c.* pura, *mLG a.c.* santa, *mLG d.c.*
46 pura ~ d'encens,] Nuvol sant de vapors, perfum d'encensos, *mLG a.c.*
47 matí *mLG REN*[1]
D Matinada del 16 de mars de 1866 *mLG* Joaquim Rubió y Ors. *REN*[1]

---

48 pluja de consols *REN*[1] → rosada d'amor *LGS*
D Joaquim Rubió y Ors. *LGS* → Joaquim Rubió y Ors *REN*[2]

Per ell, junt amb la veu de les campanes,
junt amb los cants dels juganers aucells,
junt amb lo dolç perfum de les floretes,
junt amb los raigs més purs del sol naixent,

puja al cel santa i rica en esperances,
pura essència dels cors, núvol d'encens,
l'oració del matí, que acull Maria
i en pluja de consols torna al món Déu.

Abril de 1863

Tes.: *mMR GL3*

T Ø *mMR*

Sabem a qui està dedicat aquest poema perquè forma part, amb dues estrofes inicials i dues intermèdies més, suprimides a *GL3*, de l'àlbum de Madrona Renard (Mas i Vives 1997: 258). L'estrofa dels versos 5-8 i les dues intermèdies suprimides, on es menyspreen les pells blanques «fredes com glaç» i es prefereix «la pell de ma morena», representen el punt d'erotisme àlgid en la poesia de Rubió i Ors.

Mètrica: 15 a^{10} b a b.

[70]

A * * *

*a.***1** O gayta, ton primer crit, / Y l' primer ay de mon pit, / Y de mon front de ardor ple / Lo vers mes dols y garrit. // Torna donchs gayta á mas mans / Y com en mans del pintor / Lo pinsell, ab tons mes grans / Dona m' que pinte als humans / A la que regna en mon cor. *mMR*
5 oh! ~ descriure] Dona m' que pinte, o gayta, *mMR*
9 escarlata, *mMR*
11 plata *mMR*
15 arena *mMR*
17 boires] núvols *mMR*
19 horizó *mMR*
21 m'encisava:] m'etxissava: *mMR*
22 terra. *mMR*
24 cerquí *mMR*
27 mia *mMR*
28 grans, *mMR* | manco] menos *mMR*
30 vida, *mMR*
31 ahont *mMR*
33 la urna *mMR*
35 doblega *mMR*
37 lo] al *mMR*

2. *poeta*. Sinèresi.

De la nina a qui ador, per qui daria
si poeta fos mos llors, d'or mes corones
si rei; si del món duenyo a qui faria
tron dels iris, catifes de les ones;

oh!, qui em donàs descriure sa hermosura,
sos ulls des d'on amor ses fletxes tira,
sa espatlla tornejada, sa cintura,
sos pits rodons que s'inflen quan sospira.

Jo he vist lo sol vestit d'or escarlata
bell com un rei sortint-ne de sa tenda,
ratllant de foc la immensa mar de plata,
llançar-se en carro d'or a fer sa senda.

La lluna he vist brillant en nit serena
com una reina enmig de ses donzelles,
regant d'estels la mar, d'argent l'arena,
dant enveja a les flors i a les estrelles.

He vist en lo cel blau boires de glassa
volar com revoltoses papallones;
i en l'extens horisont la nau que passa
pintant ses blanques veles en les ones.

Tot ho trobava hermós, tot m'encisava:
era un palau d'encants per mi la terra:
sols una reina aquí a faltar trobava,
i la cerquí, donant a mon cor guerra.

La cerquí i la trobí... des d'aquell dia
viu que el sol i la lluna i les estrelles
imatge eren només de l'amor mia,
més que ella grans: molt manco que ella belles.

Brillants són los estels, mes sa mirada
té brillo i foc ensems, té llum i vida;
vida on se veu la de son cor pintada,
llum que en ella a cremar-se als cors convida.

Tornejat és son cos com urna grega
on crema sos perfums rica sultana,
i com al vent la palma se doblega,
sa cintura es doblega i mou galana.

Jo he vist lo verd desmai llançant ses rames
als vents que alegres onejar les feien;
jo he vist l'hermós coet desfent-se en flames
amb mil cabells d'espurnes que li queien;

42 obrint-se *mMR*
43 sos ~ bells] Bellas sas trenas sont *mMR* | quan *mMR* | agullas *mMR*
44 Sobre l' coll com un vel *mMR* | desteixint-se. // Que val la pell de neu de tantas bellas / Fredas com glas si be com cisnes blancas? / Lo que la freda llum de las estrellas, / O foch de amor, als cors a qui tu mancas. // Cremen altres encens a llur blancura; / Jo preferesch la pell de ma morena: / Jo preferesch cremarme en sa ternura / Que de aquellas gelarme en la cadena. *mMR*
46 jardins] balcons *mMR*
47 cellas *mMR* | sedoses] llustrosas *mMR*
49 Hermosa, hermosa, pobres] Jo prefersch... mes ay! que *mMR*
50 una? *mMR*
51 Perdona, doncs,] Perdona donchs *mMR*
52 ó hermosa *mMR*
53 cor] pit *mMR* | bella *mMR*
58 jo en] En *mMR*
59 gosa *mMR*
60 -te] -la *mMR*
D Juiny de 1845. Joaquim Rubió *mMR*

però més que el desmai desfent-se en fulles,
més que el coet en fils de llum obrint-se,
sos rinxos són de bells quan, sense agulles,
com un vel sobre el coll van desteixint-se.

Jo de ses galtes preferesc les roses
a les que en sos jardins sa mà cultiva;
jo ses dos ceies preferesc sedoses
als arcs que pinta el sol amb sa llum viva.

Hermosa, hermosa, pobres són mes trobes
per pintar tantes gràcies una a una.
Perdona, doncs, si amb pinzellades noves
no et descric, de mes nits hermosa lluna.

Si guardo jo en mon cor ta imatge bella,
¿no és voler-la descriure profanar-la?
L'ona guarda la llum que es pinta en ella
i gelosa no es mou per no borrar-la.

Jo com l'ona faré, ma nina hermosa;
jo en mon cor guardaré ta imatge pura,
i com l'ona en mirar l'estel se gosa,
posaré en contemplar-te ma ventura.

Tes.: *mLG* (*REN*) *GL3*

Lluïsa Rubió i Lluch, nascuda el 1860, era tres anys més petita que Antoni Rubió i Lluch.

A *mLG*, nota a la ploma de Rubió i Ors al marge: «Original de las dos poesias gallegas. Vengan las pruebas ya compaginadas.» Nota superior al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «març 1865».

REN només reprodueix els versos del 125 al 242.

Mètrica: a^{7} b c b d b e...

[71]

A la mort de ma filleta Lluïsa

Dolor i resignació

1 de ric] vestida *mLG a.c.*
2 domàs ~ coberta,] De tou domas vermell de seda *mLG a.c.*
3 hi fan llum] De tou domas vermell llum donen *mLG a.c.*
4 poms] rams *mLG a.c.*
5 jau ~ nina] Hi ha una nina de cinch anys *mLG a.c.*
8 tot] que *mLG a.c.*
11 Avans *mLG a.c.* | al bon] al *mLG a.c.*
12 hi era *mLG a.c.*
13 De nit guarda *mLG a.c.* | somni *mLG a.c.*
19 té closos] tancats te *mLG a.c.*
21 com lliris les galtes,] las galtas com marbre, *mLG a.c.*
22 com ~ galtes] Ara y mans com neu *mLG a.c.* Galtas y mans com neu *mLG a.c.*
27 hi jau,] dorm, *mLG a.c.*
29 plora *mLG*
30 ulls *mLG*
31 mare, *mLG* | nina,] nit *mLG a.c.*
32 goig ~ feia,] pochs jorns fa son goig era, *mLG a.c.*
33 dormida *mLG*
34 carisias *mLG*
37 fa poc,] poch ha, *mLG a.c.*
40 ses ~ gebre,] En sas galtas com neu fredas, *mLG a.c.*
42 rialleta *mLG*
43 ara daria] donat hauria *mLG a.c.* ara 'n ~ *mLG*
45 Oh! *mLG*
46 romp ~ teles!] a aquell trist cor atormenta *mLG a.c.*

40. Nota al marge: «repetit».

La mare

Sobre una taula de ric
domàs de seda coberta,
on hi fan llum quatre ciris
i olor dos poms de floretes,
jau de cinc anys una nina
hermosa com una perla,
que sembla un àngel que dorm,
i tot dormint a Déu prega.
Mes, ai!, que aquell infantó,
flor del cel caiguda en terra,
ans quan pregava al bon Nin
Jesús que prop son llit, era
guarda en la nit de son somni,
de jorn son amic més tendre,
alçava sos ulls al cel,
i plegava ses manetes,
i tenia en cada galta
una roseta vermella;
i ara té closos los ulls,
i les mans encreuadetes,
blanques com lliris les galtes,
com gel mans i galtes fredes.
Llavors sa mareta dolça
veent-la pregar somreia,
i ara trista aquella mare,
prop d'aquella taula dreta,
a l'infant que en ella hi jau,
de son cel ja posta estrella,
amb singlots del cor la plora,
amb ull en plors la contempla.

Pobra mare!, aquella nina,
que son goig pocs jorns ha feia,
a qui besava dormida,
amb qui jugava desperta,
per ella no té carícies,
ni té besades per ella.
I a l'últim bes que fa poc,
folla d'amor i de pena,
en ses galtes ha estampat,
ses galtes fredes com gebre,
ni ha obert com abans los ulls,
ni li ha fet la rialleta,
per la qual ara daria
cent jorns de la vida seva.

Oh que n'és de gran lo dol
que romp de son cor les teles!
Que en són d'amargues les llàgrimes

48 palpebres!] pipellas! *mLG a.c.*
49 àngel ~ vola] angel que ha perdut *mLG a.c.* angelet que guanya *mLG a.c.*
54 són] es *mLG a.c.*
55 de ~ cor,] Espina pel cor aquest *mLG a.c.* Aquest espina pel cor *mLG a.c.* | espina] espina eix *GL3*
56 el vent seca] que al vent *mLG a.c.* ʻl cel vola *mLG a.c.*
58 rodejan: *mLG*
60 ara d'amarg fel] de amarguras *mLG a.c.* emmetzinas *mLG a.c.*
61 gota] copa *mLG a.c.*
62 és ~ cau] que hi cau alguna *mLG a.c.*
66 l'amargor] creix la veu *mLG a.c.* | queixes.] queixas, / Y ʻls plors mes creman sos ulls, *mLG a.c.* ≈ sospirs mes son cor creman. *mLG a.c.*
68 entra. *mLG*
69-70 i ~ festes:] Ø *mLG a.c.* ~ festas; *mLG*
71 Ella *mLG*
76 deixa, *mLG*
78 creia.] veya; *mLG a.c.* creya; *mLG d.c.*
79 Ella *mLG*
82 mes] Si *mLG a.c.* | al naixent] n orient *mLG a.c.*
83 pensar] veurer *mLG a.c.* | l'ha deixada] li ha fugit *mLG a.c.*
84 consol] company *mLG a.c.*
87 sols] may *mLG a.c.*
89 foscas *mLG*
90 i] Sent *mLG a.c.* | cobertas *mLG*
91 done *mLG*
93 que] que hi *mLG a.c.* | trobe, *mLG*
94 (i] Y *mLG a.c.* | plenas, *mLG*
95-96 com ~ ella.] Un record dels que li queda... *mLG a.c.* Com papallona de llurs alas, *mLG a.c.*

55. *espina.* Esmeno «espina eix»: Rubió i Ors va donar unes quantes voltes al vers i sembla que hi va olblidar un «eix» demostratiu fora de lloc.

que enjoiellen ses palpebres!
D'aquell àngel que al cel vola
serà tan llarga l'ausència!
S'endú tantes esperances!
Són tants los records que deixa!
I cada esperança i cada
record són en sa existència
de mare, espina pel cor,
fulla que el vent seca aquella.

En va li donen consols
amigues que la rodegen.
Sobre son cor dolorit,
copa ara d'amarg fel plena,
la gota de mel que hi cau,
si és que alguna n'hi cau d'ella,
o en remou sols sa amargor
o fa que la copa es vessa,
i augmenta el doll de ses llàgrimes,
i l'amargor de ses queixes.

En va li parlen del cel
i del nou àngel que hi entra,
i de les que allí altres àngels
li fan amoroses festes:
ella, que al pes del dolor
sent que trepitja la terra,
i que en la filla que plora
tenir també un àngel creia;
l'àngel que ens segueix pertot,
no l'aucell que alegre ens deixa
tantost afluixem los dits
en què presoner se creia.
Ella, que veia en sa filla
de sa existència l'estrella,
no la que a l'ocàs camina,
mes la que al naixent s'aixeca;
al pensar que l'ha deixada
l'àngel que son consol era;
al veure que se li ha post
l'estrella que llum li feia,
creu que ja sols en la vida
perduda anirà per sendes
aspres, i llargues i fosques,
i sols d'esbarzers cobertes,
on a cada pas que done,
deixarà de sa existència
en cada espina que trobe
(i tem que n'estiguen plenes),
com l'aucell part de ses plomes,

98 deixau-la ~ pena;] Ab son dol amarch deixeula *mLG a.c.*
99 que ~ deixau-la,] Deixaula que al infant plore *mLG a.c.*
101 dolces] Tendras *mLG a.c.*
103-104 plore ~ freds,] ~ son llit / Y vuida *mLG a.c.*~ plori ~ *mLG*
105 i ~ prop] En que prop d'ella *mLG a.c.* Y llit ahont d'aquella prop *mLG a.c.* | dormia *mLG*
106 menjant ~ seia;] menjava al costat de ella; *mLG a.c.* | seya. *mLG*
109-110 dels ~ alegres;] Los jochs dels seus fillets tan tristos, / Tant bonichs quant ella hi era! *mLG a.c.* Dels fills los jochs vui ~ *mLG a.c.* ~ abans tan alegres. *mLG*
112 mare, lasseta!,] pobre mareta *mLG a.c.*
113 li vola al cor] al cor se li clava *mLG a.c.*
114 i que] Y *mLG a.c.* | dol] dolor *mLG a.c.*
117 grat] dols *mLG a.c.*
119 marcidas] caygudas *mLG*
123 esqueixarlas *mLG*
*a.***125** II *mLG*
125 ma greu] de ma *mLG a.c.*
126 cor, *mLG*
127 sensible *mLG*
128 font,] font, *mLG a.c.* flor *mLG a.c.* font, *mLG d.c.*
130 revolta *mLG a.c.* | revolta, ubriac de] revoltava orgullós / Perque en lo vas hont begué / Lo goig fins llavors <avuy *a.c.*> á doll / Deixareu caure una gota / Del amarch licor del dol, *mLG a.c.* revoltava ell de dol, *mLG a.c.* | dol *mLG*
131 nafrat] malalt *mLG a.c.*
134 que ~ vós.] Que sols ~ podeu vos. *mLG a.c.*
135 de tan trista] de afligida *mLG*
137 mal regida,] esmortida, *mLG a.c.* esmorteida, *mLG a.c.*
141 en lo] Dins del *mLG a.c.*

140. *piadós*. Sinèresi.

los més dolços records ella.

Pobra mare, pobra mare!,
deixau-la amb sa amarga pena;
que a l'infant plore deixau-la,
recordant les parauletes
dolces i tristes a un temps
que abans de morir li deia.
Que plore al mirar-los buits,
buits i freds, la cadireta
i el llitet a on prop dormia,
on menjant prop d'ella seia;
al contemplar ses joguines
i els vestidets de les festes,
dels demés fills vui tan tristos
los jocs, abans tan alegres;
puix si bé cada memòria
és per la mare, lasseta!,
fletxa que li vola al cor
i que més son dol augmenta,
ella no comprèn per ara
que hi puga haver en la terra
res més grat que per son àngel
deixar-se morir de pena,
i d'esperances marcidas
i dels records que li resten
teixir-se'n una corona
de fulles i espines plena,
aquelles per esqueixar-les,
per cenyir-se el cor aqueixes!

La cristiana

Senyor, si enmig ma greu pena
mon cor llagat en l'amor,
que és sa fibra més sensible,
puix de la vida és la font,
contra vós que sou son Pare
se revoltà, ubriac de dol,
vui eix cor, nafrat encara,
ve a demanar-vos perdó,
i els consols a demanar-vos
que dar-li podeu sols vós.

Folla de tan trista l'ànima,
sec de tant plorar lo cor,
la voluntat mal regida,
desvariejant la raó,
¿què estrany que a la veu del Pare,
que ensems sever i piadós,
en lo dard que obre la llaga

143 fos, ai!, mon] Trobas son *mLG a.c.* | cor] pit *mLG d.c.*
144 son esprit *mLG a.c.*
145 llavors *mLG*
146 rigurós, *mLG*
147 que, omnipotent,] de vos que gran *mLG a.c.*
148 mort *mLG*
150 apiadant-vos] Condolentvos *mLG*
151 a Marta tornàreu,] tornarne a Marta, *mLG a.c.*
152 amor! *mLG*
154 imaginí envejós,] contemplava gelós *mLG a.c.* contemplava envejós, *mLG a.c.*
155 sobras, *mLG*
157 després que amorós] Vos que generós *mLG a.c.*
158 per a vós.] rigurós. / Y fins os creya cruel, / Pus podent com criador / O á ella darli menos gracias / O á mon cor menos amor, / Foreu tan pródich ab ella / Com de amor ab lo meu cor *mLG a.c.*
159 floreta] papalló *mLG a.c.*
161 fulles] alas *mLG a.c.*
166 grésol *REN*
173 al sol llu més] llu al sol molt mes *mLG a.c.*
176 l'ha sorprès] Lo sorprengué *mLG a.c.*
180 sabent ~ vós,] Quant més la porte ab amor *mLG a.c.* Quant més la porte amantvos *mLG d.c.*
182 plors,] flors *mLG a.c.* plors *mLG d.c.*
184 de ~ via] Del aspre cami *mLG a.c.* | pols: *mLG*
186 Pus *mLG a.c.*

---

166 gresol *mLG* → grésol *REN*

150. *apidant-vos*. Sinèresi.

posa el bàlsam que la clou,
fos, ai!, mon cor insensible
i l'esperit a ella sord?

Jo llavors, més que clement
us mirava rigorós;
puix sabent que, omnipotent,
us obeeix fins la mort,
me semblava que devíeu,
apiadant-vos de mos plors,
com Llàtzer a Marta tornàreu,
tornar-me a mi mon amor.

Jo llavors, ai!, més que amant
us imaginí envejós,
puix tenint àngels de sobres
i estimant tant lo meu jo,
després que amorós me'l dàreu
me'l preníeu per a vós.
Pobra floreta dels camps
que no sabia llavors
que el cel que ses fulles mulla
té per secar-les lo sol!

Jo accepto dòcil ma pena
perquè ve de vós, Senyor,
i perquè sé que per ella,
com lo metall del gresol,
sortirà més pura ma ànima
del forn de l'aflicció.
L'accept, puix sé que l'esprit
pujarà a vós més hermós
després d'haver-se banyat
en les ones del dolor,
com al sol llu més brillant
lo plomatge del moixó
després que la tempestat
l'ha sorprès enmig son vol.

Jo pujaré a mon calvari
portant eixa creu al coll,
que em serà menos feixuga
sabent que la reb de vós,
encara que brollant sang
lo cor, i els ulls plens de plors,
degué amb sang regar i amb llàgrimes
de ma aspra via la pols.
De llàgrimes, sí, mon Déu,
puix sou massa piadós
per negar-li a aqueixa mare

188 de plorar] De lo plant *mLG a.c.* | consort. *mLG*
190 del hort *mLG*
191 flaquejava vostra ànima] vostre cor flaquejava *mLG a.c.*
195 us ~ falda,] en sa falda haguereu *mLG*
196 a on] Hont *mLG*
198 dol, *mLG*
199 sent *mLG*
202 son *mLG a.c.*
203 pobreta,] la pobre, *mLG a.c.*
204 baix lo] sota l' *mLG a.c.*
206 embolquen] vesten *mLG*
208 dorm,] dorm / Y que 's desperta rugint / Dels huracans al fossat, *mLG a.c.*
209 encatifen] esmaltan *mLG a.c.* | terra, *mLG*
210 flors *mLG*
211 fi: *mLG*
213 Com] Quant *mLG a.c.* | folla, ai trista!,] folla l'anima *mLG a.c.* ¡ay trista! de folla *mLG d.c.*
214 Quant *mLG* | en] tota en *mLG* | mon] sol *mLG a.c.* | dol, *mLG*
216 cenyim] adornem *mLG a.c.* | fronts, / Uns que cullim nosaltres, / Altres que del cel son do, *mLG a.c.*
217 més quan] quant mes *mLG a.c.*
219 desfan] cauhen *mLG*
220 goigs, / O perdan lo brill quant mes / Puja impur lo fum del cor / Y que tant sols son eternas / Las que fent raigs de son amor / Deu cria <guarda *a.c.*> en lo cel per l'anima / Qu' espantant en lo seu cor / Las espinas que aqui troba / Posa als peus de son Criador / Com instruments de martiri / De aquest mon <son cor *a.c.*> las afliccions / Y sab <port *a.c.* va *a.c.*> la palma de mártir / A cambiar en trono d'or. *mLG a.c.* V. 122 / Abril de 1866 / Ja nomes donchs per la hermosa / Que al cel se'n portareu vos / O mon Deu, lo cor ferit <ferida l'anima *a.c.*> / Anira desfentse en plors; / Mes com pels rams de floretas / Que engalanan l'altar d'or / A la Verge en ell sentada / Puja lo cor <va l'esprit *a.c.*> mes pur y hermos, / Jo que se que la flor meva / Llensa prop de Deu sa olor, / Per ella, ja dalt del cel, / Mes volará ó Deu mon cor, / Mon cor que ja desde vuy, / Com ou lo sol certas flors / En lo amor divi y de mare *mLG a.c.*
221 per ma nina] pel meu angel *mLG*
225 ans] Mes *mLG*
226 encesa en sant] abrusada en *mLG*
227 mes sent *mLG*
231 d'eixes] d'ellas *mLG*
233 més creixés,] Granes tal *mLG a.c.*
234 malalt,] ferit, *mLG a.c.*

---

224 plors *mLG* → plors: *REN*

217. *s'emmustien.* Així com *REN* presenta «s'enmústian», GL3, «senmustían» però llavors el vers resulta hipermètric.

220. El poema continua a *mLG* al revers sota un paper enganxat a la part llegible del qual hi ha la versió final de 220-240. Al revers del paper enganxat, un cop desenganxat, hi ha tot de provatures de versos i la data «5 de Novbre de 1883» i també, ratllada, «Abril de 1866». Agraeixo al Servei de Manuscrits de la BC haver accedit a l'operació delicada de desenganxar el paper.

del plorar lo trist consol:
puix si vós les derramàreu
en l'agonia de l'hort,
quan flaquejava vostra ànima
del càlzer a l'amargor;
si regà amb elles Maria
vostre sacratíssim cos
quan tomba us fiu de sa falda,
a on nin haguéreu bressol,
bé pot, enyorant sa filla,
derramar-les en son dol
qui essent mare ha de ser flaca
contra les penes del cor.

Com n'era de folla l'ànima
quan enmig de sa dissort
no recordava, pobreta,
que tot quant viu baix lo sol,
núvols que corren per l'aire,
boscos que embolquen los monts,
rius que se'n van a la mar,
mar que en les calmes se dorm,
flors que encatifen la terra
i l'home que cull les flors,
tot quant comença té fi;
la vida engendra la mort.

Com n'era de folla, ai trista!,
quan, vivint en mon dolor,
no veia que les floretes
amb què cenyim nostres fronts
o s'emmustien més quan senten
més de nostres fronts l'ardor,
o es desfan quan més alegres
correm del mon tras los goigs.

Ja només doncs per ma nina
que al cel se'n portareu vós,
oh mon Déu, lo cor nafrat
anirà desfent-se en plors;
ans com l'ànima se sent
més encesa en sant amor,
i sent més que alegre vola
vers la Verge que en tron d'or
brilla en l'altar, si voltada
hi està de toies de flors,
com si més amb l'amor d'eixes
de l'amor diví lo foc
més creixés, així de mare
mon cor malalt, des d'eix jorn

235 pena, *mLG*
236 atret, Senyor,] atret, vers vos, *mLG*
237 vers vós,] Mon Deu, *mLG* | tendre] vostre *mLG a.c.* tendre *d.c.*
239 filla] nina, *mLG d.c.*
240 que ~ jorn,] Flor avuy de vostre tron *mLG a.c.* ~ vostra flor ~ *mLG*
241 per ~ queden] Mes que es flor de qui han quedada *mLG a.c.* Per d'ella que per ell +++ *mLG a.c.* | encara *mLG a.c.*
242 moltes] Molts *mLG a.c.* Las *mLG d.c.* | dins] dins de *mLG* | cor! *mLG*
D Joaquim Rubió y Ors / Març de 1865 *REN*

D Ø *mLG* → Joaquim Rubió y Ors / Març de 1865 *REN*

més alleujat de ma pena
se sentirà atret, Senyor,
vers vós, ja per l'amor tendre
que com a filla us dec jo,
ja per l'amor de ma filla
que és flor vostra des d'eix jorn,
per més que d'ella encar queden
moltes arrels dins mon cor.

Març de 1865

Tes.: *GL3*

«Nicolás de Peñalver y López (?-1868) va ser durant uns dotze anys el president de l'Audiència de Barcelona, que, com és sabut, tenia la seu al Palau de la Generalitat. Durant el seu mandat —entre 1852 i 1864— va tenir una cura especial del seu patrimoni artístic i del seu arxiu» (Bassegoda 2014: 45). Del poema es dedueix que era de Granada.

El tema de les orenetes és un clàssic romàntic i aquest poema precedeix de tres anys el famós de Gustavo Adolfo Becquer, també andalús (1868).

Mètrica: 7 a^6 b^4 c^6 d^4 e^4 f^6 g^4 rima assonant irregular.

[72]

En l'àlbum de mon distingit amic l'excel·lentíssim senyor don Nicolás de Peñalver

6. *diades*. Sinèresi.

Quan amb la primavera,
mantell de roses,
Déu, ja rejovenida,
la terra adorna,
que d'alegrias
se vesteix, com en diades
de balls les nines,

¿no és cert que a vostre oïdo
a l'arribar-ne
lo cant de la que es gronxa
primera en l'aire
dolça oreneta
que ve a alegrar les nostres
de llunyes terres,

aquell moixó si arriba
de vostra pàtria
on los rius d'or s'enjoien,
on llu l'Alhambra,
fa que revisquen
en vostre cor memòries
dolces, si tristes?

La reixa doncs obriu-li
a l'oreneta
ja que records us porta
de vostra terra;
mes per Maria,
no tornau a tancar-la
que una altra arriba.

Que arriba carinyosa
eixa pobreta
cançó, au d'ales d'àngel
amb veu terrena,
i que, com l'altra,
ve a vostre cor memòries
també a portar-ne.

Que a vostre cor ve a dir-li,
amb eixa parla
amb què aquí amors se diuen
los cors que s'aimen,
que en ells si un dia
flors d'amistat hi arrelen
mai s'emmustien.

Que ve a dir-li a vostra ànima
que trista enyora,

45. *Darro*. Riu que passa per Granada.

no manco que el seu Darro
les platges nostres,
          que enyoradissos
aquells cors, vostra ausència
deixà aquí tristos.

Abril de 1865

Tes.: *CAL (LIR REN) GL3*

Mètrica: **6** a⁷ b′ a b′ a b′ a b′ **4** a⁷ b′ a b′.

[73]

Los romeus de Montserrat

1 —Peregrí, *CAL* | peregrí *CAL*
2 d'escarlata *CAL*
9 —Peregrina *CAL*
17 —Peregrí, *CAL* | peregrí *CAL*
18 pujavas *CAL*
22 dur] dar *CAL*
25 tu; *CAL*
31 amant *CAL*
34 tancada, *CAL*
36 regadas. *CAL*
38 serrada *CAL*
39 pendons *CAL*
40 tocatas, *CAL*
42 casa *CAL*
43 senyora *CAL*

---

1 —Peregrí, *CAL* → —Peregri, *REN* | peregrí *CAL* → peregri *REN*
25 tu; *CAL* → tu *REN*
34 tancada, *CAL* → tancada *REN*
35 una *CAL* → una, *REN*
41 l'abat *CAL* → l'abat, *REN*

32. Després d'aquest vers a *CAL, LIR* i *REN* hi ha canvi d'estrofa mentre que a *GL3* només està una mica sagnat el primer vers.

Pelegrí, bon pelegrí,
lo del mantell d'escarlata,
a qui d'escuders i patges
tan gran estol acompanya,
¿què vens a oferir a la reina,
la reina de les muntanyes?
—Les despulles dels xecs moros
que he guanyat en cent batalles.—

Pelegrina dels ulls blaus,
la del faldellí de grana,
que front baix i cabells solts
puges la muntanya santa,
¿què vens a portar a la Verge
que té en eix cim sa morada?
—Los joiells que m'han ofert
sent de torneigs soberana.—

Pelegrí, vell pelegrí,
que peus nus aquí pujaves,
lo bordonet en la mà
i en lo bordó la carbassa,
¿de la Nina moreneta
què a dur vens a la cabanya?
—Les petxines que he collit
del Jordà en l'ardenta platja.—

I tu, devota nineta,
la del giponet de sarja,
la del faldó d'estamenya,
la de les mitgetes blaves,
¿què dus a la que és l'estrella
de la terra catalana?
—Un cor aimant i eix ramet
de violetes boscanes.

Lo cor és pur com la perla
dins la petxina tancada;
les violes una a una
amb ma suor he regades.—

Romeus que devots pujau
per la muntanya serrada,
los caminals de penons
i l'aire omplint de tonades,
escoltau lo que l'abat
d'aqueixa sagrada casa,
inspirat per sa Senyora,
fiu d'aquelles presentalles.

46 de fi argent *CAL*
63 ram *CAL* | d'encens *CAL*
64 cor *CAL*
D JOAQUIM RUBIÓ / Setembre de 1866 *CAL*

---

49 dels *CAL* → del *LIR*
60 regalava. *CAL* → regalava *REN*
D JOAQUIM RUBIÓ / Setembre de 1866 *CAL* → JOAQUIM RUBIÓ. *LIR* → JOAQUIM RUBIÓ *REN*

60. Després d'aquest vers a *CAL* i *REN* hi ha canvi d'estrofa.

De les despulles dels moros
d'argent fi xeixanta llànties
per a cremar dia i nit
davant de la imatge santa.

Amb los joiells dels torneigs
guarní la daurada cambra
on la Verge a reis i pobres
acull amb dolça rialla.

Les petxines del romeu
en les mans les ha penjades
de la qui al que se les besa
a doll derrama ses gràcies.

I del cor i el ramellet
que la nina catalana,
perfumats amb sant amor,
a la Verge regalava,
ne fiu la mateixa Verge
pel Nin que sosté en sa falda,
del ram, un núvol d'encens,
del cor, d'amor pur una ara.

Setembre de 1866

Tes.: *CAL GL3*

T Don ~ Romanç] Romans. *CAL*

Sobre el mite del rei Jaume I la seva incidència a la literatura catalana, es pot consultar Sunyer 2006: 119-134.

Mètrica: a^7 b c b d b e...

[74]

Don Jaume a Tarragona

Romanç

3 els ~ ones] ‘l brugit de las ondas *CAL*
7 mar endintre] en mitj las onas *CAL*
9 aqueixa fa de] ‘l mar dona *CAL*
10 i ~ cel] D’argent, y ‘l cel dosser *CAL*
16 d’eixa illa] De Mallorca *CAL*
25 creu, *CAL*
28 obirat] saludat *CAL*
30 del] Y del *CAL* | primerencs] primers *CAL*
33 oh vergonya!, *CAL*
34 mars *CAL*
35 pendons *CAL*
38 humils] allí *CAL*
44 ciutadà ~ honrats.] Antich ciutadá y honrat. *CAL*
47 primer *CAL*

—Per Déu en Pere Martell
a qui los aires del mar
i els rumoreigs de les ones
són, per tan coneguts, grats
com l'alè de les batalles
als cavallers que aquí estam,
¿que ens digau si mar endintre
una terra haveu trobat
a qui aqueix fa de catifa
i de dosser lo cel blau,
i diuen que es diu Mallorca,
i que hi regnen musulmans?—
—Per cert, nobles cavallers,
los qui en ma taula us sentau,
que us han dit los que tal diuen
d'eixa illa la veritat.
Dos voltes he estat en ella,
i dos voltes he pensat
que cap rei té en sa corona
un joiell de preu més gran
com lo tindria el rei nostre
el jorn que el cel li donàs,
amb lo desig de guanyar-la,
fe a l'esprit i esforç al braç.
I per la creu que voldria
brillàs en sos pics més alts,
que us dic que si aquella terra
com jo haguésseu obirat
de lluny, quan surt de l'escuma,
del sol als primerencs raigs,
veent-la tan bella i esclava,
o no fóreu cristians,
o, vergonya!, sentiríeu
que los aires d'aquells mars,
ans d'orejar los penons
dels nostres castells feudals,
les llunes de l'Almudaina
tinguen humils que besar.—

Així parlava a los nobles
que a sa taula convidats
tenia en Pere Martell,
atrevit home de mar,
de l'antiga Tarragona
ciutadà dels més honrats.
Tot quant en Martell los deia,
a dir-ho los nobles van
al rei en Jaume primer,
que aquell jorn havia honrat,

51 rey *CAL* | jove *CAL*
59 sent *CAL*
60 de infiels *CAL*
61 infiels *CAL*
63 corts *CAL*
64 barons] nobles *CAL*
78 seran!» *CAL*
D Març de 1867] Joaquim Rubió. / Septembre de 1861. *CAL*

60. *infeels*. Sinèresi.
61. *infeels*. Sinèresi.
D. *1867*. Error de Rubió i Ors. És evident que si el poema va ser publicat al *Calendari Catalá del any 1865* no podia ser escrit el 1867. Sembla doncs més probable la data de *CAL*.

perquè el sap lleal i noble,
la casa de son vassall;
i el rei, que és valent i jove,
i somnia empreses grans,
i que com cor de lleó
té força i braç de gegant,
sobre la creu de sa espasa
posant la febrosa mà:
—Juro, oh mos nobles —exclama—,
que d'avui més no es dirà
que essent jo rei, i sabent-ho,
deixo d'infeels en las mans
terres que a infeels conquistaren
mos heroics antepassats.
Prompte amb tots juntaré corts,
prelats, barons i ciutats,
i així em done Déu sa ajuda,
que no ha de passar un any
sens que onegen nostres barres
del mallorquí en los palaus,
i guanye a Déu un nou poble
i a mon ceptre nous vassalls.—
I portant la mà a sa gorra,
digué els ulls al cel clavats:
—Per Vós aniré a Mallorca,
Maria, reina dels sants.
Terres que ma espasa guanye,
llors que allí regue amb ma sang,
puix per Vós seran guanyades,
Verge, per a Vós seran.—

Març de 1867

Tes.: *mLG GL3*

Mètrica: 21 a^{10} b^{10} a^{10} b^{6}.

[75]

A la Verge en sa soledat

5 falda. *mLG*
15 fiu de] fiu *mLG a.c.*
29 qu'en *mLG*
30 sanch *mLG*
33 d'ella avuy *mLG*
37 Betlem *mLG*
38 concerts,] goigs, *mLG*

L. «i no t'oblidis dels dolors de la teva mare» Ecli 7:(29)27 (*Bíblia* 1970).

6. *ella a qui.* Dialefa.

10. *Solima.* «τὴν μέντοι Σολυμᾶ ὕστερον ἐκάλεσεν Ἱεροσόλυμα» («i de Solima van dir-ne després Jerusalem», Flavi Josep, *Antiguitats jueves*, I:10:2).

Vers hipermètric.

31. *cruel.* Sinèresi.

34. *Patriarques.* Sinèresi.

38. *criatures.* Sinèresi.

Gemitus matris tuae ne obliviscaris.
Eclesiàstic, VII:29.

D'un mont en lo cim aspre i solitari,
recostada a una creu que sang goteja,
de dolors feta l'ànima un calvari
la Verge llagrimeja.

A l'Home de dolors sosté en sa falda,
ella a qui el món dirà Dona d'angústies.
Rega a doll son Fill mort lo plant que escalda
ses galtes pel dol músties.

De sos afanys d'eix jorn n'estan ja plenes
les Escriptures, i com Solima un dia
dir pot als viandants: —Heu vist mai penes
com eixa pena mia?—

Oh!, quant greument sobre sa falda pesa
lo Fill a qui mortalla fa amb sa roba,
la que fiu de bressol en sa infantesa
de Betlem dins la cova!

En aquella de dol vesprada llarga
dels passats goigs, quant tristes les memòries!
Quant d'aquell Fill la recordança amarga
de les passades glòries!

En soledat tristíssima, amb dos santes
dones que a Jesús mort ploren amb ella;
mut lo món, l'aire fred, a penes tantes
ni la llum d'una estrella;

sord a son plant lo cel, com poques hores
abans a lo del Verb lo Pare ho era;
de son calze bevent, ple hasta les vores,
fins la gota darrera;

sols lo rumor oint que, en son deliri
de sang, alça la vila deïcida,
i que arriba, augmentant son cruel martiri
al cor de l'Afligida;

¿qui avui d'ella diria entre les dones
que fos la beneïda, dels Patriarques
la desitjada, la a qui llurs corones
oferien monarques,

quan en Betlem, en nits plenes de cèlics
concerts, rebia els dons de les criatures

40 alturas. *mLG*
43 desvíau *GL3*
55 ofreix *mLG*
60 pena; *mLG*
62 consolan *mLG*
66 el mal ric] mals richs *mLG*
71 Maria. */ — / mLG*

43. *desviau.* Sinèresi. Esmeno «desvíau».
55. *càlzer.* He respectat la grafia antiga perquè el vers pogués ser correcte mètricament pronunciant la erra.

mentre al Nin daven glòria els cors angèlics
dels cels en les altures?

Ai!, los qui, com Sion, en la nit trista
d'aquell jorn de turments, en foll desvari
per córrer tras los plers, desviau la vista
dels dolors del Calvari,

no blasfemau, puix sou més cruels que ella
i que ella ingrats, de la ciutat impia,
ja que ofenent al Fill, dau més que aquella
nous turments a Maria.

A Maria que màrtir dos vegades,
quantes son Fill sofrí durs claus i espines,
ai!, les sofriren, per l'amor doblades,
ses entranyes divines.

A Maria, que dos vegades mare,
com Cristo en l'hort son calze amarguíssim,
pel món ofrí com càlzer a Déu Pare
son cor afligidíssim.

Cors plens d'afanys, los qui amb més greu fatiga
anau pel món, doblada vostra esquena
al pes dels mals, sens trobar cap mà amiga
que alleuge vostra pena:

les qui prop d'un bres buit llançau coentes
llàgrimes, ai!, que al pas que no us consolen,
paren acàs lo curs de les contentes
ànimes que al cel volen;

ninetes que amants vils vos han burlades,
pobres a qui el mal ric amb orgull neci
vos nega fins les molles trepitjades
que als cans llança amb despreci;

tots quants pujau del Gòlgota a l'altura
espines trepitjant, feu vostra via
segurs que en lo carrer de l'amargura
trobareu a Maria.

Oh Reina de dolors!, tos plants acalla,
que eix Fill, vui de la mort tan gran victòria,
veuràs pujar, deixada sa mortalla,
al cel vestit de glòria.

82 redimida *mLG*
83 corredentora] sa intercesora *mLG*

I quan prop d'ell, d'estrelles coronada,
la lluna als peus, del cel les alegries
amb ell compartiràs, com desolada
sos mals amb ell parties,

los dols planyent, aclamarà, Senyora,
la terra dos vegades redimida,
son salvador al Fill, corredentora
a tu, Mare afligida!

Gener de 1868

Tes.: *mLG GL3*

A *mLG*, nota superior al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «1880». Nota al marge esquerre a la ploma d'Antoni Rubió i Lluch: «No deu publicarse». A sota al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «Gaiter, III, 92».

Mètrica: 6 a^6 b a c d e d f.

[76]

A la Verge de Montserrat

amb motiu de son mil·lenari

1 catalana, *mLG*
10 fills] cors *mLG a.c.*
12 de roques] Una ara y *mLG*
19 Pels estranys cor *mLG a.c.*
20 per ~ cor,] Cor de cera per' tu, *mLG a.c.*
22 Plantas, *mLG a.c.* Imatge *mLG a.c.* | dòcils] sotmesos, *mLG*
23 Llur *mLG* | barretina *mLG*
28 més preuats joiells,] joyas de mes preu, *mLG*
29 eixa] ta *mLG*
30 postren, *mLG*
33 nobles] pobles *mLG a.c.*
34 adorarte *mLG*
36 penons a oferir-te] Ab llurs pendons *mLG a.c.* Pendons á oferirte *mLG d.c.* | cants; *mLG*
37 ses joies lo] sa joya l' *mLG a.c.* | poeta *mLG*
38 i lo guerrer] Sa joya d'or *mLG a.c.* | espasa *mLG*
39 la mare] Lo guerrer *mLG a.c.*
40 l'aimada son aimant.] La mare, cor lo amant. *mLG a.c.* ~ amant. *mLG*
44 fiel; *mLG*

6. *triumfos.* Sinèresi.
37. *poeta.* Sinèresi.
44. *sia.* Sinèresi. *feel.* Sinèresi.

La pàtria catalana
on tens un mont per trono,
en tu té, oh soberana
Verge de Monserrat,
son escut i corona
en sos perills i triumfos,
sa reina i sa patrona,
l'estrella de sos llars.

Si el foc de la fe minva
en los fills d'eixa terra
on tens en cada timba
de roques un palau,
basta que los ulls giren
envers tu, oh font de gràcies,
perquè de sobte es miren
rics de fe i santa pau.

Si algú a guerra provoca
a eixos tos fills, que tenen
cor pels estranys de roca,
per tu de cera el cor,
després que a tes divines
plantes han ofert dòcils
llurs ferro i barretines
no els venç ja ni el més fort.

Si abans en romeria
pujaren reis i reines
a oferir-te, oh Maria,
llurs més preuats joiells,
vui que no té eixa terra
reis que a tos peus se prostren,
en quiscú ve a eixa serra
té un trono l'amor teu.

I si estols vui de nobles
no venen a adorar-te,
hi van estols de pobles
penons a ofrir-te i cants,
i ses joies lo poeta,
i lo guerrer sa espasa,
la mare sa filleta,
l'aimada son aimant.

I puix sa protectora
tot català t'aclama,
mai mentre un cor, Senyora,
reste aquí que et sia feel,

45 deixaran d'estar] Tot jorns estar *mLG a.c.*
47 d'ofrenas *mLG*

deixaran d'estar plenes
de cants i encens tes ares,
ton camaril d'ofrenes,
ton sant mont de romeus.

Febrer de 1880

Tes.: *mLG LVM GL3*

T A Cabanyes / Oda / A. D. Manuel Cabanyes. / Traducció de la oda de D. M. Menendez Pelayo *mLG* Á la memoria del eminent poeta catalá / en Manel Cabanyes / mort en la flor de sa vida l'any 1833. / Oda / d'en M. Menendez Pelayo, traduhida en catalá per en Joaquim Rubió y Ors *LVM*

És traducció del poema en castellà de Marcelino Menéndez y Pelayo publicat a *Estudios poéticos* (Madrid, Imprenta Central, 1878; reedició a *Poesías, 1. Estudios Poéticos*, Madrid, CSIC, 1955, p. 218-221).

A l'edició de *La Veu del Montserrat* acompanya el títol una nota: «Encara que innecessària eixa nota per cridar l'atenció de nostres lectors sobre eixa hermosa composició, prou recomanada amb los dos il·lustres noms que du al davant, no volem deixar passar eixa ocasió, sens enviar l'expressió de nostre coral agraïment a l'insigne jove, honra de la literatura espanyola, per haver dedicat un dels millors cants de sa clàssica lira a honrar la memòria d'un català que junt amb altres coetanis seus, mereixeria ésser més recordat dels actuals catalanistes. L'oda d'en Menéndez mereixia un traductor digne, i ningú millor que el Mestre Rubió podia posar sobre l'oblidada tomba d'en Cabanyes eixa flor de la Musa castellana, donant-li, amb rica versió, lo perfum de la materna llengua.»

Mètrica: 37 a^{10} b^{10} c^{10} d^{6}.

[77]

A don Manel Cabanyes

Traducció de l'oda d'aqueix títol de don Marcel·lí Menéndez i Pelayo

1 l’afinada] l’ armoniosa *LVM*
2 oferí] tributá *LVM*
3 tirans] opressors *mLG LVM*
4 rimas. *LVM*
7 loa, *mLG* | aduladó’l *LVM*
8 teixeix somniats] fingeix divins *LVM*
10 les cisellades voltes,] umplintne los arabics sostres, *mLG a.c.* los richs arábichs sostres, *LVM*
11 mai ~ pres,] May, ~ *mLG* May, pres en llassos d’ or, *LVM*
12 inspira! *mLG*
13 populars mainades] bullidoras turbas *mLG a.c.* revoltosas turbas *mLG d.c.* revoltosas torbas *LVM*
14 encengué] excitá *LVM*
15-16 de ~ arrastrà] arrastrá de sa Musa l’esqueixada / Túnica *mLG a.c.* ≈ l’esquinsada ≈ *mLG d.c.* ≈ la envilida ≈ *LVM*
22 derramà] Verteix *mLG LVM*
24 desfullà] Marceix *mLG a.c. LVM* Desfulla *mLG d.c.* | l’alè] alé *LVM* s’alé *GL3*
26 profanar, *LVM* | impur llavi, *LVM* | llabis, *mLG*
31 infidels ~ jamai] infiels, jamay al culto pur ne *mLG a.c.* infiels, jamay, al culte pur ne *LVM*
36 Portá altiu *LVM*
38 guarda: *LVM*

8. *somniats.* Sinèresi.
22. *corrupció.* Sinèresi.
24. *l’alè.* Esmeno «s’alé», que a la de *LVM* apareix sense article.

El varón amado por los Dioses muere joven.
MENANDRO.

Ditxós qui mai en l'afinada lira
oferí encens venal als poderosos,
ni d'odiats tirans alçà hasta el soli
aduladores rimes!

¿Per què d'Horaci el cant ric d'harmonies
de l'opressor del món lo somni endolça?
¿Per què en sa lloa, adulador, el de Màntua
teixeix somniats llinatges?

Ditxós qui en alts palaus de brunyits marbres,
de ressò omplint les cisellades voltes,
mai en grillons d'or pres, llançà al vent l'himne
que a esclaus la por inspira.

Ditxós qui mai de populars mainades
ni encengué els odis, ni temé les ires,
ni de sa Musa l'esqueixada túnica
arrastrà per les places.

Desvetlladora enveja, odis patricis
lo braç armaren del terrible Alceu;
emmetzinà la Némesis plebeia
de Berenguer lo numen.

Maleït qui amb imatges falagueres
derramà infame corrupció amb sos versos,
i les de Xipre perfumades roses
desfullà amb l'alè impúdic,

com Ovidi i Petroni les marciren
los dons al profanar amb impurs llavis
que en ells a doll vessaren les sagrades
de Mnemòsine filles.

Hèl·lade antiga!, generoses ombres,
Píndaro, Homero, Sòfocles, Esquilo,
quc infidels al pur culto jamai fóreu
de la Venus Urània,

obriu del temple les daurades portes
al jove verge laletà, al poeta
que en sa espatlla la túnica del geni
porta, altiu, no tacada.

Oh dolç Cabanyes!, en modest sepulcre
tes cendres lo sol patri amb amor guarda.

39 d'elles ~ numen;] d'ell lo númen de la lira... *mLG LVM*
42 benèvol.] propici. *mLG a.c. LVM*
43-44 De ~ envia.] ~ per que cantarte ~ *mLG a.c* ~ raigs ~ Puga á ~ enviá. *mLG* Un dels raigs de ta llum, cantarte / Puga *LVM*
45 buscares *mLG* cercares, *LVM*
47 rica ~ pura] De suaus y puras formas, neta y rica *LVM*
48 lo marbre de Paros. *LVM*
49 realisant ~ creada] realisantne la increäda idea, *mLG* realisantne la increada idea, *LVM*
51 gentil, *mLG LVM*
52 galana.] ayrosa. *LVM*
53 llibre *mLG LVM* | musa *mLG*
54 *números sonoros*; *mLG sonorosos nombres*; *LVM*
55 espais *LVM*
56 Pogués s' *LVM* | sa ~ pensa.] Pogués sa pensa altiva. *mLG a.c.* Son pensament altívol. *mLG d.c.* Pogués s' ~ *LVM*
57 li] los *LVM*
59 n'Alfieri ~ Fòscol,] Fóscolo may domat, robust Alfieri, *mLG a.c.* N'Alfieri nervios, Fóscolo l'indomit *mLG d.c.* Fóscolo indómit, lo robust Alfieri, *LVM*
61 vell] fresch *mLG a.c.*
62 de ~ xupant] Chupant de tots los horts *mLG a.c.* Xupant de tots los prats *LVM*
63 S'alsa *mLG*
65 èmul, *LVM*
66 Ganges, *LVM* | horrible, *LVM*
67 impura alenada] bravada impura *LVM*
70 l'*or*, *mLG LVM*
71 airades] tremendas *mLG LVM*
73 lira] pensa *mLG LVM*
74 estrenus] egregis *mLG a.c.* insignes *LVM* | seggles: *LVM*
76 altívol. *mLG LVM*
78 *fustes*] *Carenas mLG a.c.* | *Iberas fustas LVM.* | *home, mLG*

47. *graciosa.* Sinèresi.
49. *realisant.* Pel ritme accentual deduixo que la sinèresi és en aquesta paraula.

Vetlla prop d'elles de la lira el numen;
dorm, ai!, lo de la glòria.

Des de l'etèrea regió a on habites
eixa ma humil ofrena acull benèvol.
De ta llum un dels raigs, perquè a cantar-te
vingué, a mon front envia.

Tu la bellesa amb viu afany buscares,
com als grecs se mostrà i als llatins genis,
rica i graciosa, transparent i pura
com de Paros lo marbre.

I realisant la idea no creada
cos li donares, moviment i vida,
forma gentil d'hel·lènica puresa,
de senzillès galana.

Com ton esperit lliure la tua Musa,
rimes desdenya i nombres sonorosos;
dares-li espai on desplegar ses ales
sa ardenta altiva pensa.

Llur to a tos valents himnes li prestaren
d'Ofanto el Cisne i el Cantor del Tormes,
n'Alfieri nerviós, l'indòmit Fòscol,
i el lusità Filinto.

I com la de l'abella del vell Tíbur,
de tots los horts xupant les flors més belles,
s'alçà ta veu en Laletània, mare
de trobadors fecunda.

De Lucreci èmul descrigué ton numen
al qui vingué del Ganges monstre horrible
amb sa impura alenada a emmatzinar-ne
les fonts de l'existència.

I com Horaci al navegant execra,
tu cantes l'*or* del món potent monarca,
flagel·lant amb airades harmonies
son corruptor imperi.

Portà la historia a ta inspirada lira
los noms estrenus dels passats vells segles;
un rei jurant en mans del de Ximena
ardit espòs i altívol;

per les desertes ones conduint-ne
fustes iberes de Ligúria un home

79 l'aparició] Y l'aparició *mLG a.c.* Y aparició *LVM* | mar] Ponto *mLG a.c. LVM*
80 los] sos *LVM* | revelarli (3). *mLG*
81 antic] etern *LVM*
82 *de clar*] *d'extens LVM* | *enmig de ruines*] *entre ruïnas mLG* entre ruïnas, *LVM*
84 ardenta (1). *mLG*
86 *guiadora*, *mLG guiadora*; *LVM*
87-88 tes ~ pura.] ab sa llum dolsa y placévol / Tas horas solitarias (2). *mLG a.c. LVM* tas solitarias horas ~ *mLG*
90 no ~ oferires;] Rimas ofrires tant com son cor puras, *mLG a.c. LVM* Cants ≈ *mLG d.c.*
91 tendres] blanas *mLG a.c.* suaus *mLG d.c. LVM*
92 nits *LVM* | ferida (3). *mLG*
93 sacra Musa *LVM*
95 d'ira cenyit] Cenyit d'enuig *LVM* | vegeres, *LVM*
96 llansantne: *mLG*
97 als *mLG* | tímit, *LVM*
98 mou SOS trèmols] dirigeix sos *LVM*
99 al] á *mLG* | Deu-Home, *LVM* | holocaust] sacrifici *mLG LVM*
100 sanguinejant *mLG a.c.* sanguinós, *LVM*
101 Son d'or *mLG* | versos: *mLG* | ta] sa *mLG*
102 grandesa: *mLG*
103 forta] brava *LVM*
105 escalf á ton front *LVM* | escalf] calor *mLG d.c.*
107 l'inspirat] lo dur *mLG a.c.* lo eximi *mLG a.c.* lo diví *LVM*
109 morires; quant *LVM* | se obriren *LVM*
110 clarejants] penetrants *mLG a.c. LVM* flamejants *mLG d.c.*
111 trista. *LVM* | als qui] qui *mLG a.c.* á qui *mLG d.c. LVM* | aman *mLG LVM*
113 los] á los *mLG*
114 al aymador *LVM* | salvaren,] lliuraren, *LVM*
115 llurs] sos *mLG*
118 d'horror ~ urnes,] D'horror dins llurs urnas s' estremeixeren, *mLG* Dins llurs urnas d'horror s' estremeixeren, *mLG LVM*

88. *suau*. Sinèresi.
112. Vers quadrisíl·lab.

l'aparició gegant del mar alçant-se
los fats per revelar-li:

i les que dormen en antic silenci
ciutats de clar renom enmig de ruïnes
del vivífic estiu alçar ansiares
a l'alenada ardenta.

Lo curs seguires de la clara estrella
de ton destí galana guiadora,
la que embellí tes hores solitàries
amb sa llum suau i pura.

Als peus de la nineta a qui adoraves
no menys que son cor purs cants oferires;
més tendres que els sospirs d'una arpa eòlia
pels vents de nit ferida.

T'inspirà son alè la Musa sacra
que en lo Tabor habita i lo Calvari;
d'ira cenyit a Jehovà vegeres
llampecs i trons llançant-ne;

i al jove sacerdot modest i tímid
que a l'ara santa mou sos trèmols passos,
i al qui el Déu-Home ofert en holocaust
no sanguinós davalla.

D'or son tos versos, i ta veu robusta
vigor inspira i baronil grandesa,
dignes d'edat més forta i generosa
que la nostra migrada.

Donà a ton front escalf una guspira
del foc que il·luminà els pòrtics d'Atenes;
que il·luminà a Chenier, l'inspirat vate
cantor de *La Cautiva*.

Jove morires. Quan tantost s'obrien
als raigs del sol tes clarejants palpebres.
Llei dels fats trista! Los als qui els Déus aimen
joves, ai!, moren.

Ni los clamors de Nèmesis i Dèlia
als aimadors de sobte mort salvaren,
ni als sospirs tristos de llurs lais planyívols
s'enterniren les Parques.

Les de Cató i Pompeio honrades cendres
d'horror s'estremeixeren dins llurs urnes,

119 sagrats manes] errants ombras *mLG a.c. LVM*
122 cantava, *mLG* cantava; *LVM*
123 el nom] lo *mLG LVM*
124 del tendre Garcilaso.] Nom de Garcilaso tendre. *mLG LVM*
126 *Cego* ~ insigne.] *Malalt y Cego* poeta egregi. *mLG a.c.* ≈ 'l *Cego* ≈ *LVM*
129 Leopardi; *mLG*
130 Vensut *mLG*
131 Heroicament vegé dins sos murs] Heroicament dins sos forts murs viu *mLG a.c. LVM* Viu caurer heroicament dins sos forts murs *mLG a.c.* ≈ alts ≈ *mLG d.c.*
134 dias, *mLG LVM*
135 fortment] greument *LVM*
136 aixecades testas] altívolas testas *mLG a.c.* +++ front i altivols *mLG a.c.* orgullosas testas *LVM*
138 nau fràgil,] barqueta *mLG a.c.* nau fragil *mLG d.c.*
139 dugué] porta *mLG* portá *LVM*
140 Hont *mLG LVM*
141 *Breus, sens brogit,*] Breus y sens bruit *mLG a.c. LVM* Breus, sens rumors, *mLG d.c.*
142 tos ~ corregueren,] Corregueren tos jorns en dolsa calma *mLG LVM*
143 clamor] rumor *mLG a.c. LVM* brugit *mLG a.c.*
145 envilits] profanats *mLG d.c.*
146 testes vulgars, ai!,] Vulgars ingenis *mLG d.c. LVM* | s'oblida. *LVM*
147 cant meu *mLG LVM*
148 bronzes! *LVM*
D San Boy Agost de 1879. *mLG* S. Boy, 30 d'Agost de 1879 *LVM*

129. *Leopardi*. Sinèresi.

i llançaren un *ai!* llurs sagrats manes
a l'expirar Lucano.

Caigué al Sorga trencada l'àurea lira
que en lo Tajo els amors un jorn cantava:
que a estranyes gents portava el nom dolcíssim
del tendre Garcilaso.

Rendí son coll a la destral impia
lo del *Cego i Malalt* cantor insigne.
Des d'impur catafalc l'aixecà el numen
de la glòria a l'alt temple.

Horrible mal rosega el si a Leopardi,
vençut, mes no domat nou Prometeu.
Heroicament vegé dins sos murs caure
Missolonghi al gran Byron.

Joves tots... joves veren, oh Cabanyes,
com tu passar en la dissort llurs dies;
amb lo segell del dol fortment marcades
llurs aixecades testes.

No aquí baix fou de ton viatge el terme:
dels esculls vencedora ta nau fràgil,
te dugué a eixes de pau clarejants platges
a on vida immortal goses.

Breus, sens brogit, fins perdre's en la terra
tos jorns en dolça calma corregueren,
sens que el clamor de falaguera fama
s'exhalàs en ta lloa.

I mentre avui llors envilits cenyeixen
testes vulgars, ai!, ton record s'oblida,
oh si eix meu cant pogués durar en ta glòria
més que els marbres i els bronzos!

Sant Boi del Llobregat, agost de 1879

Tes.: *mLG GL3*

54. Oda titulada: *Independencia de la poesía*.
68. Oda *Al cólera morbo*.
76. Oda *A Marcio*.
80. Oda *A Colombo*.
84. *Al Estío*.
88. *A mi Estrella*.
92. *A...*
100. *La misa nueva*.

Tes.: *LGS GL3*

T Als poetas / Traducció de una oda de V. Hugo *LGS*

Les orientales, xxxviii: «Pan». Rubió i Ors va poder partir de la primera edició d'Éditions Edgar Malfere (Amiens, 1928) o de qualsevol de les múltiples reedicions posteriors.

Mètrica: 7 a^{12} a^{12} b^{12} c^{12} c^{12} b^{6} **6** a^{12} a b c c b.

[78]

Als poetes

de Víctor Hugo

2 ambrosia,] armonía; *LGS*
3 vans rumors,] Inútils bruits, *LGS* | les vils] las *LGS* | veu; *LGS*
6 creyeu! *LGS*
7 vent *LGS* | solts ~ rossos,] dant los cabells llustrosos, *LGS*
8 derramau] Espargiu *LGS* | boyrosos; *LGS*
9 alts cims] cims nevats *LGS* | flagel·len ~ terbolins;] entregan als huracans llurs fronts: *LGS*
10 món] goig *LGS*
12 pins.] monts. *LGS*
13 bellesa, *LGS*
14 anyells brincosos] xais juganers *LGS*
15 remuga l'herba] rosega 'ls brots *LGS*
16 per on] Hon trist *LGS* | sota una] al peu d' *LGS*
17 o] Y *LGS* | fueteja] flagella *LGS* | cascada *LGS*
19 van las plomas *LGS* | el floc de blanca] els borralons de *LGS*
22 estanys] gorchs *LGS*
23 neus, occeans *LGS* | i] ó *LGS*
26 allarga,] Fa creixe', *LGS* | serra, *LGS*
27 camps, *LGS* | vilas *LGS* | per l'amagada afrau;] y monts sota un cel blau; *LGS*
28 branca] rama *LGS*
30 cantau! *LGS*
31 boscos *LGS* | los ~ obagues,] y per les fonts ombrías *LGS*
32 notes vagues:] armonías. *LGS*
34 goigs,] jochs, *LGS*
36 escoltau] Ohiune *LGS*
37 Es lo univers *LGS*
38 i] ó *LGS*
39 d'Ell *LGS* | canta: *LGS* | Sols ell és;] Ell és vida. *LGS* | Ell *LGS*
40 feu *LGS* | pler *LGS*

1. *poesia*. Sinèresi.
17. *fueteja*. Sinèresi.
21. *druídic*. Sinèresi.
40. *plaer*. Sinèresi.

Si algú vos diu que l'art, si us diu que la poesia
no és més que enujós doll d'insípida ambrosia,
vans rumors, les vils turbes pendents de vostra veu,
l'enginy gastant sos ocis en perfumades sales,
o unes rimes que volen d'altres rimes en ales,
poetes, no el creieu.

Anau, vates, i al vent, solts vostres cabells rossos,
derramau vostre numen sobre los cims boirosos.
los alts cims que flagel·len airats los terbolins;
sobre els deserts a on vola tota ànima al món morta,
sobre els boscos que el fred fulla a fulla s'emporta,
sobre los gorcs que dormen a l'ombra dels vells pins.

Pertot on la natura desplega sa bellesa;
on pels anyells brincosos naix l'herba més espessa;
on la lasciva cabra remuga l'herba en flor;
per on canta un pastor sota una antiga arcada,
o un vent de nit fueteja la penya amb la cascada,
que en ella es desfà en plor;

pertot a on va la ploma o el floc de blanca llana,
ja en bramadora mar, ja en matisada plana,
ja en druídic bosc de roures d'altívols moviments;
illes deshabitades i estanys d'aigües serenes,
terres o rius, muntanyes, occeans, neus i arenes,
ones o solcs; pertot a on van los quatre vents;

pertot on lo ponent dels pins la sombra en terra
allarga, i entrellaça ses cimes l'aspra serra;
per on hi ha camps i viles; per l'amagada afrau;
pertot on penja un fruit d'una branca corcada,
pertot on l'aucell beu les gotes de rosada,
anau, sentiu, cantau.

Anau-vos-en pels boscos, los valls i les obagues,
fent-vos un sol concert de tantes notes vagues:
buscau en l'univers que a vostres ulls somriu,
ja estiu l'omple de goigs, ja hivern de sa tristura,
lo mot misteriós que cada veu murmura;
escoltau lo que el llamp que esqueixa els núvols diu.

Déu és qui tot ho omplena. L'univers és son temple;
sa obra viva on no hi ha qui no el sente i contemple.
Tot parla d'ell o el canta. Sols ell és; ell és llum.
Tot quant creà somriu; tot quant fiu plaer respira,
i la flor que us encisa i l'estel que us obira,
tot és flama o perfum.

43 tot; *LGS*
44 al vent sempre *LGS*
45 pas *LGS*
46 admirant *LGS* | seca *LGS*
47 rumor *LGS* | seca; *LGS*
48 lo] un *LGS*
51 seca; *LGS*
52 lluny ~ i] los espays de fosca y de *LGS*
53 Y fa *LGS*
54 els llits] 'l fons *LGS*
55 la tranquil·la hermosura] la hermosura galana, *LGS*
56 los vapors] las boyras *LGS* | desfetas *LGS* | plana; *LGS*
57 sol *LGS*
58 Mostrant en l'horisó *LGS*
59 dorada, *LGS*
60 quant] com *LGS*
61-62 el ~ imatge,] en la sombra / Lo païsatge obscur ple de sombras sens nombre *LGS*
63 ratllat. *LGS*
64 l'horissó *LGS*
68 animadas; *LGS*
69 passió; *LGS*
70 mon, *LGS* | mesclau-lo, ai!,] cambiaulo *LGS*
71 rostre] rastre *LGS*
78 fi. *LGS*
D Joaquim Rubió y Ors. / San Boy del Llobregat 11 Agost 1879. *LGS*

53. *fa inclinar*. Dialefa.

68. *passió*. Sinèresi.

71. *rostre*. L'original francès («Avec l'autre univers visible qui vous presse!») no ens dona cap pista sobre si hi pot haver una errada a *LGS* o a *GL3* però m'inclino per pensar que, si n'hi ha cap, aquesta és a *LGS*.

73. *harmoniosa*. Sinèresi.

74. *misteriosa*. Sinèresi.

Ubriacau-vos de tot. Cantau-ho tot, poetes;
los valls, los rius, les fulles sempre al vent inquietes;
al viadant del qual sols s'ou lo pas, si és fosc;
les flors que admirat veu febrer nàixer i que seca,
los torrents, l'aire, els prats, la remor aspra i seca
que llancen les carretes quan passen per lo bosc.

Amau, oh fills de l'àguila, la muntanya salvatge;
amau-la sobretot llavors que un vent d'oratge,
un vent xiulador i sord, i que creix per moments,
omplena lluny l'espai de sombres i tempestes,
fa inclinar dels roures les embullades testes
sobre els llits dels torrents.

Amau del bon matí la tranquil·la hermosura
quan los vapors se'n van desfets per la planura,
quan lo sol, que lo bosc amb sos troncs mig cobreix,
en l'horisont mostrant sa corona inflamada,
creix, com d'índic palau la cúpula daurada,
que quant més prop se mira més gran als ulls pareix.

Banyau's en lo ponent, en l'hora en què el paisatge
on no es veu dels objetes més que una vaga imatge,
s'esborra, de camins i rius d'argent ratllat;
quan sobre l'horisont lo mont son front alçant-ne,
sembla un gegant que jau i us mira, meditant-ne
en son braç recolzat.

Si dins vostre sentiu un mon ple d'apinyades
imatges, i d'idees ardentes i animades,
de sentiments, d'amor, d'abrusada passió,
per fer fecundo eix món mesclau-lo, ai!, a tota hora
amb l'altre món visible que el rostre de Déu dora;
mesclau vostre esperit a la creació.

Perquè l'art, oh poetes, és la veu harmoniosa,
variada i sublime, senzilla i misteriosa,
i a qui tot, com a l'aigua, fa tòrcer son camí.
Veu que té son ressò en tota criatura,
i que baix vostres dits exhala la natura,
arpa immensa i sens fi!

Sant Boi del Llobregat, agost de 1879

Tes.: *mLG a.c.* (*LGS*) *mLG d.c. GL3*

T una golfa] unas golfas *mLG a.c.* | de V. Hugo] Traducció de Victor Hugo *mLG d.c.*

T Un esguart donat á unas golfas *mLG a.c.* → Ø *LGS*

Les rayons et les ombres, iv: «Regard jeté dans une mansarde». Rubió i Ors degué partir de la primera edició *Les rayons et les ombres* (París, Delloye Libraire, 1840).

A *mLG* hi ha una anotació superior al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «Agost de 1880». Tanmateix aquesta data no pot ser correcta perquè el poema va aparèixer a *Lo Gai Saber* al número de l'1 de juliol del 1880 (II:II:20).

No sabem ben bé quan Rubió i Ors va fer aquesta traducció, però sí que és molt gran la distància entre la primera versió i la versió publicada a *Lo Gai Saber*, que sembla quasi una nova versió però que deriva sens dubte de la primera versió manuscrita, anterior a les correccions que l'aproximen a la versió final de *GL3*. Per poder-ho plasmar a l'aparat crític, si a l'aparat genètic hem agafat l'última versió del manúscrit autògraf, que s'expressa com a *mLG* o *mLG d.c.*, a l'aparat evolutiu *mLG a.c.* significa la primera versió del manuscrit autògraf, anterior a qualsevol correcció, encara que coincideixi amb *mLG* o amb *GL3*.

Mètrica: 35 a^{12} a b c c b **3** a^{12} a^{12} b^{6} c^{12} c^{12} b^{12}.

[79]

Un esguard donat a una golfa

de V. Hugo

1 ampla.] vasta. *mLG a.c.* | sos cloquers altívols] sas torres altivas *mLG*
2 los ~ flexívols;] llurs richs calats las galanas ogivas. *mLG a.c.* ≈ llurs prims ≈ las llargas ≈ *mLG d.c.*
3 ric ~ el] Y dora en lo gegant frontis *mLG a.c.*
4 obscures] enormes *mLG a.c.*
5 diabòliques figures,] l'infern negre y deforme, *mLG a.c.*
6 mig veiem] s veuhen *mLG a.c.* s mitj veuhen *mLG d.c.*
7 és pas] es, no, *mLG* | ses voltes] son sas naus *mLG a.c.*
8 ses] sos *mLG* | tenebres,] foscurias, *mLG a.c.* | portal,] frontis, *mLG a.c.*
9 sos ~ frontis,] Ni sas torras y frontis *mLG a.c.* Son frontó ni sas torras *mLG d.c.*
10 la sombra, *mLG a.c.* la sombra *mLG d.c.*
11 amorosa *mLG*
12 obert prop la teulada,] Prop del teulat oberta *mLG a.c.* | com un] com *mLG a.c* | d'hermosa] d'una tendra au *mLG a.c.*
13 mes ~ tan] que es la cambra de *mLG a.c.*
14 am l'humil] estimo l' *mLG a.c.*
15 huracà: *mLG*
16 cor *mLG* | les onades] l'oleatge *mLG a.c.*
17 la ~ tallades,] l'alga oscura al penyascal salvatge, *mLG a.c.* l'alga verda á las rocas talladas, *mLG d.c.*
19 cambra! *mLG*
20 transparent] clara *mLG a.c.*
23 solta per un extrem,] Per l'un extrem flotant, *mLG a.c.* | lligada *mLG*

---

1 es la iglesia y vasta. *mLG a.c.* → y gran es la iglesia: *LGS* | torres altivas *mLG a.c.* → sas filigranadas *LGS*
2-3 Penjan llurs prims calats las galanas ogivas. / Y obra en lo gegant frontis lo rosetó brillant; *mLG a.c.* → Torras penjan llurs vels las finestras brodadas; / Al front del portal gótich llu 'l rosetò gegant; *LGS*
4 se oviran *mLG a.c.* → se ovira, *LGS* | sas naus enormes *mLG a.c.* → sa nau enorme, *LGS*
6 Tot un mon d'eixas sombras que s veuhen somniant. *mLG a.c.* → Com eixos vels de sombras que es veuhen somiant. *LGS*
7-8 Mes ah! no es, no, la iglesia, ni son sas naus lleugeras, / ni sos llums y foscurias, son frontis, *mLG a.c.* → ay! que no es la iglesia; no son sas naus llaugeras / Sas llums y sas tenebras sos portals y *LGS*
8 vidrieras, *mLG a.c.* → vidrieras: *LGS*
9 Ni sas torras y frontis *mLG a.c.* → Ni 'ls campanars, ni 'l frontis *LGS* | atrau; *mLG a.c.* → atrau. *LGS*
10 la sombra *mLG a.c.* → las sombras *LGS*
11-12 Un cuartet d'hont s'exala una cansó amorosa / Prop del teulat oberta *mLG a.c.* → Eixa cambra d'hont surt una veu armoniosa. / Prop lo teulat oberta, *LGS*
13 Oh!, si, *mLG a.c.* → Que si *LGS* | que es la cambra de dolsa! *mLG a.c.* → aquella cambra es dolsa, *LGS*
14 Y mes que 'l roure altivol jo *mLG a.c.* → Y jo mes que 'l vell roure estimo 'l *LGS*
15 Lo ventijol dels prats mes que 'l brau huracá: *mLG a.c.* → Mes l'oreig suau dels prats que l' bramadó' huracá, *LGS*
16 l'oleatge *mLG a.c.* → los oratges, *LGS*
17 l'alga oscura al penyascal salvatge *mLG a.c.* → l'herba obscura á las rocas salvatges, *LGS*
18 l'alegre oreneta *mLG a.c.* → l'orenel alegre *LGS*
19 entre mitj *mLG a.c.* → entre un vel *LGS*
20 De clara fullatge, sa blanca *mLG a.c.* → De clara fullaraca s'obre sa *LGS*
21 S'obra, *mLG a.c.* → Blanca, *LGS* | prop del gotich portal; *mLG a.c.* → enfront del sant portal. *LGS*
24 vent, graciosa, *mLG a.c.* → vent graciosa *LGS*

5. *diabòliques*. Sinèresi.
22. *persiana*. Sinèresi.
24. *graciosa*. Sinèresi. *oriental*. Sinèresi.

Bella és la iglésia i ampla. De sos cloquers altívols
pengen los finestrals llurs prims calats flexívols;
ric de colors al frontis llu el rosetó brillant;
i al sol ponent s'obiren debaix ses naus obscures
àngels, verges, lo cel, diabòliques figures,
tot un mon d'eixes sombres que mig veiem somniant.

Mes, ah!, no és pas la iglésia, ni ses voltes lleugeres,
ni ses llums i tenebres, son portal, ses vidrieres,
sos cloquers ni son frontis, lo que mos ulls atrau;
és prop d'ella, en la sombra, on tant l'esperit gosa,
un quartet d'on s'exhala una cançó amorosa,
obert prop la teulada, com un niu d'hermosa au.

Oh!, sí, la iglésia és bella, mes la cambra és tan dolça!
I més que el roure altívol jo am l'humil niu de molsa;
lo ventijol dels prats més que el brau huracà;
i mon cor, quan se bressa del mar en les onades,
prefereix la verda alga a les roques tallades,
i l'alegre oreneta a l'esplendent occeà.

II

Dolça cambra: entremig de fresca cortineta
de transparent fullatge, sa blanca finestreta
s'obre, com admirada, prop del gòtic portal;
i sa persiana verda de tres ganxos penjada,
solta per un extrem, per l'altre extrem lligada,
se gronxa al vent, graciosa, com un vano oriental.

25 lliri *mLG* | vol] vel *mLG a.c.* | rodeja *mLG*
26 l'omplena] Umplena *mLG* | hermoseja, *mLG*
27 dorm tranquil] jau, astut, *mLG a.c.* dorm, tranquil, *mLG d.c.*
28 porcelana *mLG*
30 pais, *mLG*
33 exhala] derrama *mLG a.c.*
34 horfaneta *mLG*
35-36 sembla, ~ Senyor.] Apar son esprit sa, tan gran pau reina en ella, / Dels qui á tota hora veuen lo rostre del Senyor. *mLG a.c.* Sembla, tant es de pura la pau que brilla en ella, / Que es de los que cantan plans á tota hora 'l Senyor. *mLG a.c.* ≈ / Ser dels a qui es donat veure ≈ *mLG d.c.*
37 creu, al mirar-la,] veu, sols mirantla *mLG a.c.* | corona: *mLG*
38 puix] Que *mLG* | vent] vel *mLG a.c.* | l'ona: *mLG*
42 la ~ joiells.] De la aurora la perla guarda encara la flor *mLG a.c.* Guarda la flor encara l' aurora 'ls joyells *mLG a.c.* De la rosada encara guarda lo joyell la for *mLG a.c.* Encara la flor guarda de l'aurora 'ls joyells *mLG d.c.*
44 d'alegrias, *mLG*
48 brillants] mil purs *mLG a.c.*

---

25 De part de fora *mLG a.c.* → Fora la cambra *LGS* | vel d'encants rodeja *mLG a.c.* → vel d'olors rodeja, *LGS*
26 sa flor *mLG a.c.* → sas flors *LGS*
27 de una canal *mLG a.c.* → de la teulada *LGS* | jau, astut, *mLG a.c.* → dorm al sol *LGS*
28 forma *mLG a.c.* → forma, *LGS*
29 Hont *mLG a.c.* → Hont, *LGS* | llur *mLG a.c.* → s' *LSG*
30 Se ovira el blau pais, del Xino *mLG a.c.* → Se veu lo país blau, dels xinos *LSG*
31 Y per dintre la cambra *mLG a.c.* → En son interior *LGS*
33 poble *mLG a.c.* → poble, *LGS* | sa ditxa derrama *mLG a.c.* → son goig exhala *LGS*
34 dolç *mLG a.c.* → fresc *LSG*
31 és de pura] n'es de dolsa *LGS*
35 tant es de pura *mLG a.c.* → tant n'es de dolsa *LGS*
36 Que es de los que cantan plans *mLG a.c.* → Que es son cor dels que sentan *LGS*
37 Se la veu, sols mirarla, digna de una corona: *mLG a.c.* → Mirantla 's veu que'es digne son front de una corona; *LGS*
39 Ni sab que haje cassaies que maten als aucells. *mLG a.c.* → Que aquell aucell que canta ignora 'l cassador. *LGS*
40 llurs pols *mLG a.c.* → son brill *LGS*
41 clara; *mLG a.c.* → clara, *LGS*
42 De la aurora la perla guarda encara la flor *mLG a.c.* → De la rosada encara llú la perla en la flor *LGS*
43 A la modesta cambra, veientla, pensarias *mLG a.c.* → Al veure aquella cambra tan tranquila dirias *LGS*
44 parar tot un mon de alegrias; *mLG a.c.* → parar, com á rius d'alegrías, *LGS*
45 plassa ab sos viandants, los infants ab llurs jochs; *mLG a.c.* → plassa, 'ls viandants, dels nins los aguts crits; *LGS*
46 despareixen; *mLG* → despareixen, *LGS*
47 dexondeixen; *mLG* → dexondeixen, *LGS*
48 llums de aqui baix, del cel los mil purs fochs. *mLG a.c.* → clarors del cel, los mil llums de las nits. *LGS.*

26. *sos arrels*. Gènere impropi del possessiu o atribució de gènere impròpia al substantiu.
29. *cua*. Sinèresi.
30. *xinós*. El manuscrit *mLG* confirma aquest adjectiu de nou encuny.
45. *viandants*. Sinèresi.

De part de fora un lliri, que un vol d'encants rodeja.
l'omplena amb sos arrels i amb sa flor hermosseja
—no lluny d'una canal on dorm tranquil un gat—
un vas d'estranya forma de blava porcelana,
on entre pagos que obren llur ampla cua galana,
s'obira el blau país del xinós somni grat.

I per dintre la cambra per moments passa i brilla
una ombra, una figura, una hada, jove filla
del poble que sa ditxa exhala en cants de amor;
i sola i orfeneta, d'aquell dolç niu aucella,
sembla, tant és de pura la pau que brilla en ella,
ser dels a qui és dat veure a tota hora al Senyor.

Se la creu, al mirar-la, digna d'una corona,
puix d'aquell cor sens fang cap vent ha entelat l'ona;
ni sap que hage caçaires que maten als aucells.
Del papalló les ales guarden llur pols encara;
l'ànima de la verge té tota sa llum clara;
la flor conserva encara de l'aurora els joiells.

A la modesta cambra, veient-la, pensaries
que hi venen a parar tot un món d'alegries;
la plaça amb sos viandants, los infants amb llurs jocs;
les nines que del temple baix les naus despareixen;
los fronts que als cants del poble al goig se deixondeixen;
las mil llums d'aquí baix, del cel los brillants focs.

49 Feliç nina!,] Nina flor! *mLG a.c.* | com a l'etorn] tot com entorn *mLG a.c.*
50 tot és] Es *mLG a.c.* | tot dolç,] tot es dols, *mLG a.c.* tot dols; *mLG a.c.* | ejemple: *mLG*
51 dona] Li d *mLG a.c.*
54 garlandes] coronas *mLG a.c.* guirlandas *mLG a.c.*
55 Entorn] No entorn *mLG a.c.* | nineta *mLG*
56 no brilla el] Brilla lo *mLG a.c.* | indiscreta, *mLG*
57 sensill. *mLG*
58 pena. *mLG*
59 sos ulls puríssims] uns castos ulls *mLG a.c.*
60 de ~ ulls] dels diamants d'uns ulls devant *mLG a.c.* de las perlas d'uns ulls devant *mLG d.c.*
61 d'arcoba; *mLG a.c.*
63 dels sants,] dels, *mLG a.c.* | verdader *mLG a.c.*
64 recó *mLG* | la] la *mLG a.c.* una *mLG a.c.*. | llar obscura,] estufa oscura *mLG a.c.*
65 pura *mLG*
66 al mur] Clavat *mLG a.c.* | clavat] al mur *mLG a.c.*
67 Una ~ gàbia!] En tal gabia tal aguila! *mLG a.c.*
70 alegria *mLG*
71 senti' *mLG a.c.* fingi' *mLG a.c.* | ma fantasia] la pensa mia *mLG a.c.*
72 feixuch *mLG* | vers *mLG a.c.* cap *mLG a.c.* vers *mLG d.c.*

---

49 Nina flor! *mLG a.c.* → Quant ditxosa! *LGS* | tot *mLG a.c.* → tot, *LGS*
50 Es modest, tot es dols; *mLG a.c.* → Es dolsura y modestia: *LGS* | exemple: *mLG* → exemple. *LGS*
51 Li dona sa mel l'abella, y las flors llurs perfums; *mLG a.c.* → L'abella dona mel, al cel la flor perfums, *LGS*
52 y a Deu pera obeirne, *mLG a.c.* → y del jorn al morirne, *LGS*
53 finestra cada tarde al morirne *mLG a.c.* → finestra, á Deu pera obeirne, *LGS*
54 Lo jorn, los cels encenen llurs coronas *mLG a.c.* → Encen humil cada astre sa corona *LGS*
55 No entorn lo *mLG a.c.* → En lo pur *LGS* | de verge de l'hermosa *mLG a.c.* → de neu de la verge *LGS*
56 Brilla lo *mLG a.c.* → Ni brilla 'l *LGS*
58 Ni una perla *mLG a.c.* → Cap perla llú *LGS* | pero tampoch *mLG a.c.* → que no arruga *LGS* | pena. *mLG a.c.* → pena, *LGS*
59 Mes sols uns castos *mLG a.c.* → Sino tant sols uns ulls *LGS* | serena. *mLG a.c.* → serena; *LGS*
60 Mes qu' es lo dels diamants d'uns ulls devant *mLG a.c.* → Mes las perlas qué valen d'uns ulls devant *LGS*
61 Un modest llit en l'angul que li serveix d'arcoba; *mLG a.c.* → De sa cambra en un ángul un llit modest s'ovira; *LGS*
62 se troba; *mLG a.c.* → s'atmira; *LGS*
63 Panteon. *mLG a.c.* → Panteon: *LGS*
64 Y en un altre recó prop de la estufa oscura, *mLG a.c.* → Y prop la chimenea, en raconada obscura, *LGS*
65 Enmig d'un ramat beneyt y de la Verge pura *mLG a.c.* → Entre un ram baneyt y un quadret de la Pura, *LGS*
66 mur *mLG a.c.* → mur, *LGS*
67 En tal gabia tal aguila! *mLG a.c.* → Tal águila en tal gabia! *LGS.*
68 Dolsa cambra al l'abrich, *mLG a.c.* → Estreta cambra á l'ombra, *LGS* | ahont *mLG a.c.* → hont *LGS*
69 llís, *mLG a.c.* → lis; *LGS*
70 pau *mLG a.c.* → calma, *LGS*
71-72 Plaume senti' 'l cruixir dins de la pensa mia / Dels verts feixuch *mLG a.c.* → Sentir plaume lo bruyt dins de la pensa mia, / Dels cruixidors *LGS*

63. *Panteon*. Sinèresi.
72. *Austerliz*. Conservo grafia per preservar la rima.

Feliç nina!, entorn d'ella, com a l'entorn d'un temple
tot és modest, tot dolç, tot dona bon exemple;
dona sa mel l'abella i les flors llurs perfums;
lo campanar sa sombra, i a Déu per a obeir-ne,
davant de sa finestra cada tarda al morir-ne
lo jorn, los cels encenen llurs garlandes de llums.

Entorn lo coll de verge de l'hermosa nineta,
no brilla el ric guipur, ni la randa indiscreta;
mes lligat amb modèstia un mocador senzill:
ni una perla en son front, però tampoc cap pena;
mes sols sos ulls puríssims de mirada serena.
¿Mes què és lo de les perles prop del seus ulls lo brill?

III

Un modest llit en l'àngul que li serveix d'arcova.
Sobre una taula el llibre on sempre a Déu se troba;
la llegenda dels sants, sol vertader Panteon.
I en un altre racó, prop de la llar obscura,
enmig d'un ram beneit i de la Verge pura,
al mur amb quatre agulles clavat Napoleon.

Una àguila en tal gàbia! ¿I per què no? D'aquella
dolça cambra a l'abric, a on la nineta bella
tranquil·la dorm i pura més que sa flor de llis,
on reina tanta pau i gràcia i alegria,
plau-me sentir el cruixir dins de ma fantasia
dels verds feixucs canons rodant vers Austerliz.

75 triunfant. *mLG*
77 des de dins] del fons de *mLG a.c.* de dintre *mLG d.c.*
78 que ~ prop] Brilla' un raig de sa gloria entorn *mLG a.c.* ≈ als ulls *mLG a.c.* | infant! *mLG*
80 llum] gloria *mLG a.c.* | ornada! *mLG*
81 A ~ ahir,] Quant a sas gegants lluitas conduia a sos pros, *mLG a.c.* Quant á sos braus guiava á sos com bats ardents *mLG a.c.* | ahí *mLG*
84 aqueixa] s'obra *mLG* | Els braus a mi.] Apropeuvos *mLG a.c.* «A mí 'ls valents». *mLG a.c.*
85 estoïchs, *mLG*
87 atonits, *mLG*
88 Semblava que amb lo] Se hauria dit que al *mLG a.c.*
89 Sols ab *mLG a.c.* Ab sols *mLG a.c.* | llurs amples pits] llurs pits de fer *mLG a.c.* | tocantne *mLG*
90 sortir *mLG a.c.* brotar *mLG a.c.* | creu] estrella *mLG*
91 matí ella] demati *mLG a.c.* | canta: *mLG* | un poc] despres *mLG a.c.* y un poch *mLG a.c.*

---

75 penja *mLG a.c.* → Brilla *LGS*
76 de mort gloriosa, *mLG a.c.* → ab mort gloriosa; *LGS*
77 Y que, pare amorós, fa del fons de *mLG a.c.* → Creu de un pare que fou, y que desde *LGS*
78 Brilla' un raig de sa gloria entorn *mLG a.c.* → Tenyeix de un roig de gloria lo front *LGS* | infant! *mLG*
79 Napoleon, *mLG a.c.* → Napoleon! *LGS* | preuada *mLG a.c.* → prehuada; *LGS*
80 llorers de raigs de llum *mLG a.c.* → llorer de raig de gloria *LGS*
81 Quant a sas gegants lluitas conduia a sos pros, *mLG a.c.* → Quant á sos braus guiava á sas lluitas sens fi, *LGS*
82 Ell la deixava, á fí de conquistar *mLG a.c.* → La deixava, segur de vence aixís *LGS*
83 sobre llurs fronts *mLG a.c.* → als ulls de tots *LGS*
84 Mes ja finida s'obra los deya: Apropeuvos. Apropeuvos *mLG a.c.* → Després, sa obra finida, deia'ls: «Veniu á mí.» *LGS*
85 Despres *mLG a.c.* → Llavors *LGS*
86 rostres *mLG a.c.* → semblants *LGS*
87 son *mLG a.c.* → llur *LGS*
89 llurs pits de fer *mLG a.c.* → llur pit de fer *LGS*
90 sortir *mLG a.c.* → naixer *LGS*
91 demati *mLG a.c.* → matinet *LGS* | despres mes tart treballa *mLG a.c.* → despres ella trevalla, *LGS*
92 Pensativa; *mLG a.c.* → Pensativa, *LGS*
93 novell brodat; *mLG a.c.* → hermós brodat. *LGS*
94 mentre, *mLG a.c.* → mentre *LGS*
95 sa santa *mLG a.c.* → s'augusta *LGS*

75. *triomfant*. Sinèresi.
76. *gloriosa*. Sinèresi.
96. *somniador*. Sinèresi.

I prop l'Emperador davant qui tot s'inclina
—oh legítim orgull de l'orfeneta nina!—
penja una creu d'honor, signe humil i triomfant:
creu d'un hèroe en lo camp caigut de mort gloriosa,
i que, pare amorós, fa des de dins sa fossa
que vetlle un poc de glòria a prop de son infant.

IV

Creu de Napoleon, joia dels braus preuada,
corona de llaurers de raigs de llum ornada.
A sos combats titànics quan los guiava ahir,
ell la deixava, a fi de conquistar la terra,
brillar sobre llurs fronts durant tota la guerra;
mes ja finida aqueixa los deia: —Els braus a mi.—

Després dava sa creu a aquells guerrers estoics
i el plor corria a doll per llurs rostres heroics,
i adoraven atònits a son déu vencedor.
Semblava que amb lo seu llurs esprits inflamant-ne,
sols amb sos dits de foc llurs amples pits tocant-ne,
feia sortir sa creu de dintre de llur cor.

V

De bon matí ella canta, un poc més tard treballa
pensívola; los peus en son banquet de palla,
cosint, tallant o fent-ne algun novell brodat;
i mentre, en Déu pensant, sens temor i joiosa
compleix sa santa tasca, està prop de l'hermosa
lo somniador silenci a sa porta sentat.

98 aquella dolça cambra] Aquell modest assilo *mLG*
99 hermós.] bell. *mLG a.c.*
100 pregarne *mLG*
102 blau lluminós.] clar mantell *mLG a.c.* seré mantell *mLG a.c.* fons lluminós *mLG d.c.*
103 no: *mLG*
104 guarda *mLG a.c.* una *mLG a.c.* guarda *mLG d.c.* | la fruita] en la fruyta *mLG a.c.*
106 de un ciri al brill *mLG*
107 juga avuy, *mLG*
113 sabi *mLG*
115 enrogida *mLG a.c.*
118 olvidada, *mLG a.c.*
120 insultà] ofengué *mLG a.c.* | pietat! *mLG*

---

97 Y així *mLG a.c.* → Així *LGS* *mLG a.c.* → vostras *LGS*
98 Aquell modest asilo *mLG a.c.* → Aquella humil cambreta *LGS* | nía. *mLG a.c.* → nia: *LGS*
99 sia; res *mLG a.c.* → sia, re *LGS*
101 Vos *mLG a.c.* → vos, *LGS*
101-102 deixarne / Cap sombra del cel vostre en lo clar *mLG a.c.* → tacarne / Del cel blau ab sa sombra lo clarejant *LGS*
103-104 escull, cap perill! Mes no: s'amaga en l'herba / La serp; pot guarda son cuch en la fruyta mes superba; *mLG a.c.* → perill, cap escull! Oh si, nia en la molsa / L'escursó; amaga un cuch la fruyta qu'es mes dolsa; *LGS*
105 esguard; *mLG a.c.* → esguart, *LGS*
106 Lo crim de un ciri al brill tal volta se il·lumina, *mLG a.c.* → Tal volta 'l brill d'un ciri lo crim, ay! il·lumina, *LGS*
107 ab que juga avuy,] ab qui 's juga quant *LGS*
108 en son cor, ja dona, obrí *mLG a.c.* → al cor de la dona fé una *LGS*
109 cants *mLG a.c.* → rims *LGS*
111 infame *mLG a.c.* → vil *LGS*
113 regnaba; *mLG a.c.* → regnava. *LGS*
114 corrompre'l, *mLG a.c.* → corromprel, *LGS*
115 guardares *mLG a.c.* → guardarás *LGS* | sang i vi enrogida *mLG a.c.* → vi y de fanch *LGS*
117 condemnat. *mLG a.c.* → condemnat *LGS*
118 Deu, *mLG a.c.* → Deu *LGS* | de *mLG a.c.* → per *LGS*
119 destral odiada, *mLG a.c.* → ma ensangrentada, *LGS*

119. *odiada*. Sinèresi.
120. *pietat*. Sinèresi.

I així amb vostra ombra ompliu, Senyor, de nit i dia
aquella dolça cambra on cap afany hi nia.
Re allí que sant no sia; res que no sia hermós.
Pels qui en llur lleny naufraguen eixa ànima al pregar-ne,
pot pujar cada nit vers Vós sense deixar-ne
cap sombra del cel vostre en lo blau lluminós.

Cap escull, cap perill! Mes no; s'amaga en l'herba
la serp; pot guardar un cuc la fruita més superba;
per a entelar un cor basta sols un esguard;
lo crim al brill d'un ciri tal volta s'il·lumina,
i la curiositat amb què avui juga, nina,
pot en son cor, ja dona, obrir llaga més tard.

Tot ple de cants impúdics, infern de la memòria,
en un antic armari hi ha un llibre, vas d'escòria,
per algun hoste infame deixat amb fi pervers.
Poema del segle últim, de l'humà ingeni agravi.
Voltaire llavors regnava; Voltaire el mico savi,
que Satan per corrompre'l envià a l'univers.

VI

Època que guardares de sang i vi enrogida,
l'aire d'una bacant fins al fi de ta vida;
oh segle divuitè, blasfemo i condemnat,
societat sense Déu, que de Déu oblidada,
trencant espasa i ceptre amb sa destral odiada,
jove insultà l'amor i vella la pietat.

121 guillotina: *mLG*
123 davant de] davant *mLG*
125 flama *mLG*
127 l'abism *mLG*
128 Guardat *mLG*
130 Voltaire *mLG* | la cínica] lo verí, la *mLG a.c.*
131 t'espia, *mLG a.c.*
132 de flama,] de flama, *mLG a.c.* satánich, *mLG a.c.* de flama, *mLG d.c.* | espiant-te] mirante *mLG*
133 temlo! *mLG* | onas. *mLG*
134 coronas: *mLG*
135 negre *mLG* | fiels, *mLG*
139 exhalas: *mLG*
141 l'umple ~ mal,] Si es envers ell umplena de goig son cinich front *mLG a.c.* Umple ~ goig ~ *mLG* Umple ~ goig si es envers ell *mLG a.c.*
142 guineu que et ronda,] llop famolench, *mLG*
143 en quan, *mLG*
144 trau ~ portal.] Te <y ay *a.c.*> guayta ab son cap ferestech de ta porta al dintell *mLG a.c.* Te guayta ab sos ulls ferestechs *mLG a.c.*

---

121 Taula de un festí báquich que acaba en *mLG a.c.* → Festí báquich desd'hont se va á la *LGS*
122 Mon *mLG a.c.* → Mon, *LGS* | cego *mLG a.c.* → cego, *LGS* | illumina, *mLG a.c.* → il·lumina, *LGS*
124 ta impura *mLG a.c.* → sa odiosa *LGS*
125 ix *mLG a.c.* → brolla *LGS* | de una *mLG a.c.* → de la *LGS*
126 ta *mLG a.c.* → llur *LGS* | les *mLG a.c.* → tas *LGS*
127 prop l'abism tranquilament dormida, *mLG a.c.* → que tranquila prop d'un abism te bressas *LGS*
128 Guardat nina, en lo cor encara may ferida; *mLG a.c.* → Guarda't, nina, que encara no sabs que son tristesas; *LGS*
129 Pobra filla á qui encara en lo mon tot sonriu. *mLG a.c.* → Tendra Eva á qui un Eden d'amors y goig sonriu: *LGS*
132 mirante *mLG a.c.* → espiant, *LGS*
133 onas. *mLG a.c.* → onas; *LGS*
134 coronas: *mLG a.c.* → coronas. *LGS*
136 urpes impures *mLG a.c.* → unglas duras, *LGS*
137 Ploma á ploma l'he vist *mLG a.c.* → Jo l'he vist ploma á ploma *LGS*
138 volant s'en pujan *mLG a.c.* → volan alegres *LGS*
139 exhalas: *mLG a.c.* → exhalas; *LGS*
140 ton esprit *mLG a.c.* → ta pensa *LGS*
141 ell *mLG a.c.* → d'éll | front *mLG a.c.* → front. *LGS*
142 llop famolench, *mLG a.c.* → llop que ronda,*LGS* | tigre astut, nineta, *mLG a.c.* → un tigre, ó nineta *LGS*
143 de quant en quan, *mLG a.c.* → Tot sovint de *LGS*
144 Y ay guayta ab son cap ferestech de ta porta al dintell *mLG a.c.* → Guayta l'horrible testa de la cambreta enfront. *LGS*

123. *nacions*. Sinèresi.
126. *revolucions*. Sinèresi.
132. *espiant-te*. Sinèresi.
135. *feels*. Sinèresi.
144. *monstruosa*. Sinèresi.

Taula d'un festí bàquic que acaba en guillotina;
món per al Cristo cego que Luzbel il·lumina.
Vergonya a tos ingenis davant de las nacions!
De tos crims lo record viu en ta impura fama,
i com ix un fum negre d'una rogenca flama,
ix tacada ta glòria de les revolucions.

VII

Nau fràgil prop l'abís tranquil·lament dormida,
guarda't, nina, en lo cor encara mai ferida;
pobra filla a qui encara en lo món tot somriu.
Voltaire, la serp, lo dubte, la cínica ironia,
Voltaire des d'un racó de ta cambra t'espia
amb son esguard de flama, i tot espiant-te riu.

Oh!, tem-lo: aquest sofista ha entelat moltes ones:
ha esfullat eix fals savi d'àngels moltes corones;
eix dimoni, corb negre, fa presa en los cors feels,
i els trosseja, i sovint amb ses urpes impures
ploma a ploma l'he vist desfer eixes ales pures
amb què volant se'n pugen les ànimes als cels.

Ell compta los sospirs que de ton cor exhales.
Tot moviment que fan de ton esprit les ales
l'umple son cínic front de goig, si és vers lo mal,
i com guineu que et ronda, com tigre astut, nineta,
de quant en quant Luzbel, sols visible al poeta,
trau sa testa monstruosa de ton niu pel portal.

145 Ah! *mLG a.c.* | mira *mLG*
146 sentiràs ~ retira,] Veurás que de ton cor ton Deu de sopte 's retira *mLG a.c.* ~ retira *mLG*
147 nit *mLG* | front, *mLG*
149 entre ~ rics] Dels viandants entre 'ls arbres *mLG a.c.* Entre 'ls arbres dels richs *mLG d.c.* ~ richs, *mLG* | dauradas; *mLG*
150 mofaràs] riurás *mLG*
152 palpebras; *mLG*
153 jamai] Ja no *mLG a.c.* | dormirás *mLG*| riuràs com abans.] cantarás com ans *mLG a.c.*
154 lo vent] l'ona *mLG a.c.* | portada,] gronxada *mLG a.c.* portada *mLG d.c.*
155 platja oblidada] arena llansada *mLG a.c.* platja olvidada *mLG d.c.*
156 va ~ l'ona,] Desde l mar á la platja, *mLG*
157 vigilas: *mLG*
158 creu] Oh creu *mLG a.c.* | filas. *mLG*
160 ella; *mLG*
165 coloma] paloma *mLG* | vola altejant;] pasa aletejant *mLG a.c.* 't salva aletejant *mLG a.c.* pasa aletejant; *mLG d.c.*

---

145 Oh! si d'eix llibre els fulls *mLG a.c.* → Oh! si 'ls fulls de aquell llibre *LGS* | mira *mLG*
146 retira *mLG a.c.* → retira. *LGS*
147 Y aquella nit ton front, ja trist y somniador, *mLG a.c.* → Aquella nit, ja pres d'afany desvetllador, *LGS*
148 Se inclinará de lluny *mLG a.c.* → Ton front s'inclinarà *LGS*
149 Dels viandants entre 'ls arbres las carrosas dauradas; / mofaràs *mLG a.c.* → Las qu' entre 'ls arbres pasan carretelas doradas; / Y demá farás mofa *LGS*
150 't riurás *mLG a.c.* → farás mofa *LGS*
154 Y t'anima per l'ona dels desvaris gronxada *mLG a.c.* → Per un mar de desvaris ta ànima combatuda *LGS*
155-156 com la molsa en la arena llansada / desde 'l mar á la platja, *mLG a.c.* → com va l'herba en la platja perduda, / Del plaher al oprobi, *LGS*
161 germana, *mLG a.c.* → germana *LGS* | ta *mLG a.c.* → la *LGS*
162 junta sos perfums *mLG a.c.* → uneix son pur perfum *LGS*
163 Per las sombras que passan amb la testa inclinada; *mLG a.c.* → Per tota ombra que passa de misteris voltada, *LGS*
164 de pedra de la gótica arcada: *mLG a.c.* → que 't guaitan baix la gótica arcada, *LGS*
165 la blanca paloma que pasa aletejant; *mLG a.c.* → l'oronel que canta prop teu, gronxantse al vent, *LGS*
166 son himne *mLG a.c.* → sos himnes *LGS*
167 iglesia *mLG a.c.* → iglesia, *LGS* | mira; *mLG a.c.* → mira, *LGS*
168 clarejant. *mLG a.c.* → explendent. *LGS*

147. *somniador*. Sinèresi.
154. Vers hipermètric a causa del primer hemistiqui de set síl·labes.
164-165. *mLG* salta dos versos ratllats i continua a sota.

VIII

Ai!, si d'eix llibre els fulls ton cast esguard mai mira,
sentiràs com de sobte del cor Déu se't retira,
i aquella nit, ton front ja trist i somniador,
s'inclinarà de lluny per seguir amb tes mirades,
entre els arbres, dels rics les carrosses daurades,
i demà et mofaràs del virginal pudor.

Voltat d'estranys fantasmes ton llit en les tenebres,
veuràs l'àngel dels somnis fugir de tes palpebres.
Jamai més dormiràs, ni riuràs com abans.
I ta ànima, per lo vent dels desvaris portada,
anirà, com la molsa en la platja oblidada
va de l'arena a l'ona, dels plors als lúbrics cants.

IX

Mes, oh creu de son pare!, tu ets allí que vigiles;
creu del vell soldat mort de la Guàrdia en les files;
escolta sos consells, pobre angelet temptat.
Deixa't aconsellar, guiar, salvar per ella,
per la flor ta germana, de ta finestra estrella,
que junta sos perfums a ta virginitat.

Per les sombres que passen amb la testa inclinada;
per los vells sants de pedra de la gòtica arcada;
per la blanca coloma que vola aletejant;
per l'orgue que son himne en llargs gemecs sospira,
per la iglésia que sembla que pensativa et mira;
deixa't aconsellar per lo cel clarejant.

169 ta amiga; *mLG*
171 l'Omnipotent, *mLG*
172 enojosa *mLG* enojosa, *LGS*
173 filles;] àngels: *mLG a.c.* fillas: *mLG a.c.* | a la] la *mLG a.c.*
174 virtut *mLG a.c.* | fa] fiune *mLG a.c.*
176 cauen] baixan *mLG a.c.*
177 que ~ terra] Que dels callats monts pujan *mLG a.c.* Que dels callats monts baixan *mLG a.c.* Que dels alts monts davallan *mLG a.c.* | misteriós] silencios *mLG d.c.*
178 quiscuna *mLG a.c.* | gotas, *mLG*
183 l'amor *mLG a.c.* | llaurador *mLG*
185 canta *mLG*
188 Del esprit lo repos *mLG*
190 quan somriu] al sonriure *mLG a.c.*

---

169 ta amiga; *mLG a.c.* → eixa amiga *LGS*
170 Ta amiga en la oracio; ta amiga; *mLG a.c.* → Que t'ajuda á pregar, que 't sosté *LGS*
171 Que 't diu tot baix: «treballa.» Creula; l'Omnipotent, *mLG a.c.* → Y que 't diu en veu baixa: trevalla! — 'L Poderós *LGS*
172 Fiu *mLG a.c.* → Fa *LGS* | enojosa *mLG* enojosa, *LGS*
173 àngels: *mLG a.c.* → fillas, *LGS*
174 l'alegría ignocent. *mLG a.c.* → lo pler mes agradòs. *LGS*
175 veus de amor com *mLG a.c.* → veus, veus d'amor *LGS*
176 baixan de las boiras, que duen *mLG a.c.* → venen de los núvols, que portan *LGS*
177 dels callats monts pujan en silenciós estol; *mLG a.c.* → vagament se'n pujan del mon en callat vol; *LGS*
178 la rosada du en quiscuna de sas *mLG a.c.* → porta la rosada junt ab sas costas *LGS*
179 aucells *mLG a.c.* → moxons *LGS*
180 «Sies pura, te diuen, ó nina, *mLG a.c.* → Te diuhen: sias pura, ó nina *LGS*
181 com los cels, com l'ona y *mLG a.c.* → baix lo sol, com l'ona, *LGS*
182 Y com lo niu joyós, *mLG a.c.* → Com lo niu del aucell *LGS*
183 dorada *mLG a.c.* → daurada *LGS* | l'amor del llaurador, *mLG a.c.* → joya del segador; *LGS*
185 tot quant *mLG a.c.* → tot lo que *LGS* | tot quant *mLG a.c.* → tot lo que *LGS* | canta *mLG a.c.* → canta, *LGS*
187 calma: *mLG a.c.* → calma; *LGS*
188 Del esprit lo repós es del sabi *mLG a.c.* → En ella troba 'l sabi del venciment *LGS*
189 joyosa: la fe no esclou lo cast *mLG a.c.* → joyosa. Lo creuer no exlou lo pur *LGS*
190 Apar que 'l cel sonriu al sonriure una hermosa. *mLG a.c.* → Brilla quelcom de célich en lo goig de la dona: *LGS*
191 Es lo goig lo calor que en les animes posa *mLG a.c.* → Lo goig es lo calor ab que vida al cors dòna *LGS*
192 Aquella llum del cel á qui dihuen lo Ver. *mLG a.c.* → Eix explendor del cel que 's diu «lo verdader.» *LGS*

170. *oració*. Sinèresi.
177. *misteriós*. Sinèresi.
181. *Sies*. Sinèresi.

Deixa't aconsellar per l'agulla, l'amiga;
ta amiga en l'oració, ta amiga en la fatiga,
que et diu tot baix: —Treballa.— Creu-la; l'Omnipotent
fiu nàixer del treball, carga al neci enutjosa,
dos filles; l'alegria, que a la virtut fa hermosa,
i la virtut, que fa l'alegria innocent.

Escolta eixes mil veus com d'amor perfumades
que cauen de les boires, que duen les ventades,
que pugen de la terra en misteriós estol;
que la rosada du en cada una de ses gotes;
que els aucells repeteixen en llurs cants, i que totes
—Sies pura —te diuen—, oh nina, baix lo sol.—

Sies pura com los cels, com l'ona i com l'aurora,
i com lo niu joiós, com la torre sonora,
com la daurada garba, amor del llaurador;
com la flor que et perfuma, com l'estel que t'encanta,
com tot quant aquí riu, com tot quant aquí canta,
com tot quant aquí dorm en la pau del Senyor.

Viu tranquil·la: en lo front brilla del cor la calma:
lo repòs de l'esprit és del savi la palma.
Viu joiosa: la fe no exclou lo cast plaer.
Apar que el cel somriu quan somriu una hermosa:
lo goig és lo calor que en les ànimes posa
aquella llum divina a qui diem *lo ver*.

193 Es lo goig *mLG* | a los cors] al esprit *mLG*
194 lo goig] Ell *mLG*
196 en la brossa] entre l'herba *mLG a.c.* entre la brossa *mLG d.c*
200 divina] del cel *mLG a.c.*
201 virtuts] bondad *mLG*
202 augustos; *mLG*
204 la nau] lo blau *mLG a.c.*
205 l'aucella *mLG*
208 gran] una *mLG a.c.* | riquesa *mLG*
212 afraus,] ubagas, *mLG*

Lo goig és a los cors lo que al front la corona:

193 al esprit lo que al front la corona *mLG a.c.* → pels esprits com clarejant estrella; *LGS*
194 ell á tot vida dona. *mLG a.c.* → per éll la vida es bella. *LGS*
195 penja dels vells murs lo niu encisador *mLG a.c.* → posa en los vells murs los nius plens de rumor *LGS*
197 ruïnas, en mitj de llur tristesa, *mLG a.c.* → ruinas en mitg de sa tristesa *LGS*
198 jovenesa *mLG a.c.* → joventut *LGS*
200 divina *mLG a.c.* → divina, *LGS*
201 bondad *mLG a.c.* → puresa *LGS*
203 formá *mLG a.c.* → forma *LGS*
204 fiu *mLG a.c.* → fa *LGS*
205 l'aucella *mLG a.c.* → l'aucella, *LGS*
206 segella. *mLG a.c.* → segella *LGS*
207 serás de las qui, sens por, sens dol, *mLG a.c.* → com aquells que, vuyts de afanys *LGS*
210 Y resant cada jorn, *mLG a.c.* → Y, resant cada tarde, *LGS*
*a***211** á sí *mLG a.c.* → Á ELL *LGS*
211 á doll espargeix *mLG a.c.* → espargeix á rius *LGS* | rumorosos, *mLG a.c.* → rumorosos *LGS*
213 Sas llums lo cel *mLG a.c.* → Sos raigs lo sol *LGS*
214 Tu, poeta,de las llars prop de la santa flama *mLG a.c.* → Sobre 'ls nins y las verges tú, ó poeta, derrama, *LGS*
215 Sobre 'l nins, y las joves, sobre los vells derrama *mLG a.c.* → Derrama de las llars sobre la santa flama *LGS*
216 tots *mLG a.c.* → 'ls vells *LGS*

201. *Sies*. Sinèresi.
211. *Saviesa*. Sinèresi.
216. *poeta*. Sinèresi.

lo goig ho endolça tot: ell a tot vida dona.
Déu penja dels vells murs lo niu encisador
i la boscana flor que llu en la brossa espessa;
perquè fins les ruïnes, enmig de llur tristesa,
necessiten qui els done jovenesa i claror.

Sies bona: és la bondat font de tots béns, oh nina,
i el Déu de qui t'adorms debaix l'ala divina
vestirà de virtuts ton verge pensament.
La bondat és lo fondo dels esperits augustos:
Déu d'una virtut sola formà lo cor dels justos,
com fiu d'un sol safir la nau del firmament.

I així et conservaràs com la llor, com l'aucella,
pura entre los fronts purs que amb sos dits Déu segella.
I seràs de les qui, sens por, sens dol lo pit,
de bones accions juntant-ne gran riquesa,
lliguen sa nau al port, la vida a la saviesa,
i resant cada jorn, dormen tota la nit.

Lo poeta a si mateix

Mentre a doll espargeix sobre els pins rumoroses,
i les fresques afraus, i los alts pics boirosos
 ses llums lo cel hermós,
tu, poeta, de les llars prop de la santa flama
sobre els nins i les joves, sobre los vells derrama,
derrama sobre tots ton cant religiós.

217 al lleny que amb] als qui ab la *mLG a.c.*

218 son] sens *mLG a.c.* | agitada, *mLG*
219 arrastrat, *mLG*
220 consol *mLG d.c.*
222 als joves lo pervindre,] Lo esdevenir als joves, *mLG*
225 sos *mLG a.c.*
226 pensa] pesa *mLG a.c.* | que ell] que *mLG a.c.*
229 manera, *mLG* | rumor,] bruit, o *mLG*
230 del cel la] La santa *mLG a.c.* | inspiració *mLG* | desfeta *mLG*
231 en l'esprit,] hasta 'l pit *mLG a.c.*
232 la] una *mLG a.c.*
233 tascó,] +falcó+ *mLG a.c.* | roca *mLG*
234 Penetran, esberlantlo, *mLG*
D Baudilio *mLG*

Mostra amb lo dit lo port al lleny que amb vela inflada

---

217 lo dit lo port al *mLG a.c.* → ton dit al lleny *LGS*
218 Voga, perdut sens *mLG a.c.* → Solca, perdut lo *LGS*
220 consols *mLG a.c.* → ditxas *LGS*
224 cors; *mLG a.c.* → pits; *LGS*
226 pesa *mLG a.c.* → pensa *LGS* | reclama, *mLG a.c.* → reclama: *LGS*
227 Deu: *mLG a.c.* → Deu, *LGS* | 'ls esprits *mLG a.c.* → tots *LGS*
229-234 De eixa manera en l'ombra y sens bruyt, o poeta, / Ta santa inspiració en rims ardents desfeta / Del poble que et venera penetrará hasta 'l pit, / Com enfonsantse en terra, los arrels de una soca, / A modo de +falcó+, poch á poch de la roca, / Penetren, esberlantlo, en lo cor de granit. *mLG a.c.* → Y com despay penetran los arrels de la sopca, / A modo de tascó, y esberlan de la roca / Las venas de granit, / D'igual manera en l'ombra y sens bruyt, ó poeta, / Ta santa inspiració, en rims ardents desfeta, / Del poble que 't venera penetrará hasta 'l pit. *LGS*
D S. Baudilio del Llobregat, Agosto de 1880. *mLG a.c.* → *Sant Boy* 17 *de Setembre de* 1879. *LGS*

232. *inspiració*. Sinèresi.

voga, perdut son rumbo, sobre l'ona agitada
per los vents arrastrat;
a les turbes l'altar, font de consols per elles,
la innocència, estel clar, a les castes donzelles,
als joves lo pervindre, als vells l'eternitat.

Com en los camps la pluja, fes que filtren tes rimes
en los cors; mostra a tots les veritats que estimes
per llurs costats més bells.
Dona a tot front que pensa lo que ell reclama, inspira
als cors l'amor de Déu: que els esprits en ta lira
troben l'accent que estiga més d'acord al to d'ells.

D'eixa manera en l'ombra i sens rumor, poeta,
del cel la inspiració, en rims ardents desfeta,
del poble que et venera penetrarà en l'esprit,
com enfonsant-se en terra, los arrels de la soca,
a modo de tascó, poc a poc de la roca,
esberlant-la, penetren en lo cor de granit.

Sant Boi del Llobregat, agost de 1880

Tes.: *GL3*

Les orientales, XXXIV: «Mazeppa». Rubió i Ors degué partir de la primera edició de *Les orientales* (París, Charles Grosselin, 1829) o d'alguna de les successives.

Mètrica: 23 a^{12} b^{12} c^{6} a^{12} d^{12} c^{6}.

[80]

Mazeppa

de Víctor Hugo

Tot d'una que Mazeppa se viu, foll de coratge,
lligat de peus i braços i pels costats, d'on penja
colpejant-los, son fer,
sobre un d'herbes de mar nodrit poltro salvatge,
que fumeja i que ensems exhala foc dels nassos
i dels cascos d'acer:

quan, com serpent, retort s'hagué en ses lligadures,
amb son furor inútil provocant-ne l'escarni
de sos botxins i els crits,
i fatigat de nou sobre les anques dures
cau, ple el front de suor, de bromera la boca,
i els ulls en sang tenyits;

s'alça un crit, i de sobte per la planura immensa,
cavall i hom sense alè, i com solcant les ones
d'un mar d'arena ardent,
sols, i omplint de rumors la de pols boira extensa,
que sembla un núvol negre on un llamp serpenteja,
van com portats pel vent.

I van ja atravessant foscos valls, ja amples comes,
com eixos huracans que dels alts monts davallen,
com un globo de foc.
Després no es veu més d'ells que un bulto entre les bromes.
De sobte en l'aire es perden, com lluny, en l'ona blava
se perd d'espuma un floc.

I van: l'espai és gran, i els deserts arenosos
on s'enfonsen los dos, sempre a llurs ulls despleguen
nous horisonts vermells.
I arrastrats com d'un vol, en llur curs tenebrosos
boscos, ciutats i torres i monts en llargues files,
tot roda i fuig prop d'ells.

I si el trist a qui els polsos apar que se li rompen,
per trencar els fils forceja, el brut, que venç l'oratge,
més vola, i esglaiat
més fuig dins nous deserts que jamai s'interrompen,
i davant d'ell s'eixamplen amb llurs mil plecs d'arena,
com un mantell ratllat.

I dona voltes tot tenyit d'estranya tinta;
i veu córrer los boscos, los núvols d'amples ales,
los castells mig caiguts,
i los monts que del sol la llum a trossos pinta.
De sobte es veu seguir d'estols d'ardentes eugues,
i ou llurs renills aguts.

44. *occeà*. Sinèresi.
45. *occeà*. Sinèresi.
61. *odiosa*. Sinèresi.

I lo cel on ja el jorn amb les sombres batalla,
i sos occeans de boira, on cada instant s'hi enfonsen
nous occeans de vapor;
i el sol, nau lluminosa que amb sa proa los talla,
tot gira entorn son front, com una roda immensa
de marbre amb vetes d'or.

I se n'hi van los ulls; son cap penja, i rossega
sos cabells per la pols, i amb sa sang de roig taca
dels camps los rostolls secs;
i en sos membres inflats més la corda es doblega,
i més, com una serp, estreny i multiplica
sos nusos i rosecs.

I el poltro que ni al fre ni a l'esperó obeïa,
sempre fugint avant, de sang i carn a trossos
rega i sembra lo sol.
Mes, ai!, de sobte, en lloc de l'esbart que el seguia
de fumejantes eugues al vent llurs crins esteses,
de corbs l'empaita un vol.

I els corbs, amb lo gran duc d'ulls rodons, i l'odiosa
àguila a qui dels morts l'olor atrau, i l'òliba
que fuig de tot quant llu;
i els mussols d'esguards torts, i el gran voltor que gosa
en obrir els cossos morts, on quan son bec hi enfonsa
son coll sembla un braç nu;

tots venen a augmentar aquell vol funerari;
tots deixen per seguir-lo ja les aspres carrasques,
ja els nius dels antics murs;
mentres que ell sanguejant, pregunta en son desvari
al cel, sord a llurs crits, qui sobre d'ell desplega
aquells ventalls obscurs.

I ve la nit i estén son mantell sens estrelles,
i el famolenc estol segueix, sempre empaitant-lo,
al viatger errant,
qui com un torbellí que passa entre ell i aquelles,
ja el veu, ja el perd de vista i ou sols lo bruit que aixeca
en la fosca volant.

I després de tres jorns de foll curs, torrenteres
deixant detràs, i rius glaçats i negres boscos,
serres i deserts camps,
cau lo poltro, entre els xiscles de les aus carnisseres,
i dels rocs, que amb ses ungles de ferro desgranava,
deixen d'espurna els llamps.

132 de l'esperit,] del esprits, *GL3*

127. *misterioses*. Sinèresi. *regions*. Sinèresi.
129. *odiosa*. Sinèresi.
130. *llegions*. Sinèresi.
132. *de l'esperit,*. Esmeno «del esprits,».
137. *Herschel*. William Herschel va ser el descobridor d'Urà el 1871.
139. *boreal*. Sinèresi.
142. *ideal*. Sinèresi.

I sobre ell jau lo trist, tot nu, les carns nafrades,
ple tot lo cos de clapes més roges que roselles
en lo mes de les flors;
i giren entorn d'ell d'aus les negres bandades,
i alguna, obert lo bec, baixa el vol per picar-li
los ulls cremats pels plors.

I no obstant d'aquell trist, qual ràbia en crits estalla;
d'aquell cadàver viu, de la Ucrània las tribus
ne faran son hetman.
I un jorn, sembrant de morts tots los camps de batalla,
als voltors donarà i als corbs, per a atipar-los,
de carn past abundant.

De son mateix suplici naixerà sa grandesa.
Demà els esguards atònits veuran-lo altiu vestint-ne
de monarca el mantell,
i quan ell passarà, perduda llur bravesa,
aquells pobles errants ompliran lo vent d'hurres,
humillats davant d'ell.

II

Així quan un mortal que un raig diví imprès porta
al front, se veu lligat en la funesta gropa
del geni, ardent corser,
en va lluita; en son vol, que res deté, l'emporta
fora del món real, del qui romp las barreres
amb sos cascos d'acer.

I amb ell passa els deserts i la de pins rublerta
alta serra, i els mars, i les d'enllà dels núvols
misterioses regions;
i els de genis impurs estols que el bruit desperta,
entorn del viatger, moguts d'enveja odiosa
augmenten llurs llegions.

I en ses ales de foc passant d'una volada,
ja els mons de l'esperit, ja els camps de lo possible,
beu en l'eterna font,
i tant en nit de fosca, com en nit estrellada,
juntant sa cabellera amb les d'or dels cometes,
llu del cel en lo front.

I d'Herschel les sis llunes; l'anell que a Saturn lliga,
i el fred pol que desplega les llums de ses aurores
entorn son front boreal,
tot ho veu; i per ell son vol, que res fatiga,
cada instant canvia d'aqueix món sense límits
l'horisont de l'ideal.

146. *suau*. Sinèresi.

¿Ni qui pot, fora els àngels o els mals esprits pensar-ne
lo que sofreix seguint-lo, ni quines llums estranyes
        a sos ulls brillaran;
ni quin foc, suau o ardent, son cor vindrà a cremar-ne,
ni quantes, ai!, de nit al passar fredes ales
        son front colpejaran?

I en va lluita; lo geni segueix sa vagorosa
volada: i sens alè, ell a la fi es doblega
        davant sa dura llei.
A cada pas que fa li apar s'obre sa fossa...
mes per fi arriba a terme... i corre, i vola, i passa,
        i cau... i s'alça rei!

Sant Boi del Llobregat, agost de 1880

Tes.: *mLG GL3*

T A ~ Hugo] Lo petit Jordi *mLG a.c.* Traducció de V. Hugo *mLG d.c.*

Les feuilles d'automne, xix: «Lors que l'enfant paraît». Rubió i Ors degué partir de la primera edició de les *Les feuilles d'automne* (París, Eugène Renduel, 1831). El 1844 en tenia un volum a la seva biblioteca (Domingo 2018a: 117).

Pilar Balaguer de Rubió era la jove de Rubió i Ors. Pilar Balaguer de Brugera (1854-1929), filla de Lluís Balaguer i Llord i d'Elionor de Bruguera i de Manning, membres de l'alta burgesia, s'havia casat amb el fill segon de Rubió i Ors, Antoni Rubió i Lluch, el 1885, després d'un intens festeig a Sant Boi de Llobregat, minuciosament explicat per Rubió i Lluch al segon volum de les seves memòries inèdites (Arxiu Eulàlia Rubió i Galofré). La traducció del poema d'Hugo, doncs, datada el 1887, és feta, com revela el títol ratllat de *mLG*, arran del naixement de Jordi Rubió i Balaguer el 30 de gener del mateix any, el primer net de Rubió i Ors. La data de *GL3* (octubre) coincideix amb el sant de l'homenatjada, però Rubió i Ors ja tenia escrit el poema com deixa veure la data de *mLG* (setembre).

Mètrica: 9 a^{12} a^{12} b^{6} c^{12} c^{12} b^{6}.

T. A *mLG* la dedicatòria és abans del títol. *l'infant parait*. Hauria de ser «l'enfant paraît».

[81]

A un infant

Lors que l'infant parait... de Víctor Hugo

De Dedicada a] A ma benvolguda filla *mLG*
1 familia *mLG* | arriba *mLG*
7 Ja en] Ja *mLG a.c.* | los camps verdegen] verdeije 'ls camps, *mLG a.c.* ≈ 'l camp; *mLG d.c.* | ja,] ja *mLG* | rames *mLG*
8 arrimar] agrupar *mLG a.c.*
11 sa] y sa *mLG a.c.*
13 removent-ne,] parlavam *mLG a.c.* conversém *mLG d.c.* | conversam] avivantne, *mLG*
22 l'horisó *mLG* | fanal *mLG*
28 misterios *mLG a.c.*
30 dorada *mLG*
31 cèlics encants] encants divins *mLG a.c.*
33 alegres] dolsas *mLG a.c.* tendres *mLG d.c.*
40 Miran *mLG a.c.* | sense *mLG a.c.* | compendre'l *mLG* comprende'l *GL3*
42 Re *mLG* | lo cor] l'esprit *mLG* | fel! *mLG*

14. *poetes*. Sinèresi. *extasiades*. Sinèresi.
28. *misteriosos*. Sinèresi.
29. *veent*. Sinèresi.
40. *comprendre'l*. Esmeno «comprende'l».
41. *n'el*. Respecto la grafia per preservar la mètrica.

Dedicada a donya Pilar Balaguer de Rubió en sos dies

Que hermós quan la família, tantost l'infant arriba,
lo rep amb grans clamors! L'esguard de tots s'aviva
del seu al dolç somrís,
i tot front, lo més trist, tal volta lo més negre
pel vici, al presentà's tan innocent i alegre
s'allisa d'improvís.

Ja en juny los camps verdegen; ja, engroguint-ne les rames,
l'hivern face arrimar los bancs més prop les flames
que onegen dins la llar,
en quant entra l'infant entra amb ell l'alegria,
i riu tothom i el crida; sa mare s'angunia
al veure'l caminar.

I si el foc removent-ne, conversam a vegades
de Déu, de pàtria i poetes; d'ànimes que extasiades
volen al cel pregant,
tantost l'infant arriba, adeu cel i poetes;
adeu pàtria; s'acaben rient les ans discretes
raons tot d'un instant.

La nit quan lo cos dorm, quan l'esprit vetlla, en l'hora
en què s'ou gemegar, com una veu que plora,
entre els canyars los rius,
si en l'horisont de sobte com un faro llu l'alba,
sa llum al deixondar-se pel pla, li fan gran salva
de cants cloquers i nius.

Tu est l'alba, infantó meu, i jo so la planura
que embalsama, aspirant de ses flors l'olor pura,
de ton alè el perfum.
És ma ànima lo bosc quals rumors misteriosos
s'umplen, sols veent-te a tu, de cants harmoniosos,
i de daurada llum.

Perquè en cèlics encants són tes mirades riques;
ni saben què és fer mal tes manetes boniques
i alegres com ton cor.
Lo fang del món encara no ha tacat tos peus d'àngel,
infant de cabell ros, cor pur, oh bell arcàngel
amb diadema d'or!

Tu pels qui t'aimen ets de l'arca l'au divina;
tos blancs peuets no tenen l'edat en què es camina;
tos ulls de blau de cel
obiren sens comprendre'l lo món on fas ta via.
Doble virginitat!, res n'el cos que impur sia;
re en lo cor que sia fel.

46 pertot] distret *mLG a.c.*
47 innocent] infantil *mLG*
48 petons. *mLG*
49 Lliureu, *mLG a.c.* Lliurau, *mLG d.c.*
53 la bresca] lo ros rusch *mLG*
D San Boy, Setembre de 1887. / Joaquim Rubió y Ors *mLG*

43. *rialletes*. Sinèresi.

Com n'és d' hermós l'infant amb ses dolces rialletes,
son candor, ses xamoses i a mig dir parauletes,
sos petits ploricons;
deixant errar pertot sa vista embadalida,
i oferint son esprit innocent a la vida
i sa boca als petons!

Lliura'ns, Senyor, a mi i als qui mon cor més ama,
germans, parents, amics, i fins als qui ma fama
se gosen en tacar,
de jamai veure, oh cel, l'estiu sens flors vermelles,
la gàbia sense aucells, la bresca sense abelles,
i sense infants la llar!

Barcelona, octubre de 1887

Tes.: *mLG GL3*

T De Victor Hugo (Traduccio de V. Hugo) *mLG*

Les chants du crépuscle, XXV: «Oh! pour remplir de moi ta rêveuse pensée». Rubió i Ors degué partir de la primera edició (París, Eugène Renduel, 1835).

Mètrica: 2 a^{12} a b c c b **2** a^{12} a^{12} b^{6} c^{12} c^{12} b^{6}.

[82]

A***

de Víctor Hugo

De Donya Elisea Lluch de Rubió a ma benvolguda esposa dedicada *mLG d.c.*
2 ja del cami' *mLG*
6 s'exhale *mLG*
13 bosch *mLG*
14 coma, *mLG*
15 tot ~ traç] tots los quants que obscurs vers ara detrás *mLG*
16 fret *mLG*
19 fascina *mLG*
22 llum *mLG* | estrella *mLG*
D Sant Boi del Llobregat,] Sant Boy, *mLG a.c.*

Oh! pour remplir de moi...

Dedicada a ma benvolguda esposa donya Elisea Lluch de Rubió

Per a omplir ton esprit de mon record, aimada,
mentrestant que m'esperes, del camí ja cansada,
prop del riu, sota un arbre, de tots ulls a l'abric,
en tant que baix tos peus la vall de perfums plena,
que de flonjos vapors lo sol ponent omplena,
sembla que en fums s'exhale, com vas en encens ric,

i que tot quant obires, plans i monts que el sol dora,
jardins rublerts de flors d'olor encisadora,
del riu blau lo brill clar,
lo prat verd, lo camí que a una junta altra vila,
lo torrent a on lo vent lo sec fullatge apila,
com ones en la mar;

que el bosc, i la caseta i la lleugera broma
qual sombra el sol a trossos pinta en la verda coma;
que tot quant de lluny sembla que es veu com traç d'un vel;
que els arbres plens de fruits, que la fulla ja morta,
que la tardor a quals freds setembre obre la porta,
que tot quant veus o córrer o volar baix lo cel;

que aqueix collar d'objectes que et rodeja i fascina,
i del qui eix arbre amic que sobre tu s'inclina
és lo primer joiell,
herba i fulla, ona i terra, llum, i sombra i estrella,
que tot prengue una veu i s'anime, oh ma bella,
per dur a ton cor lo nom de ton espòs ausent.

Sant Boi del Llobregat, setembre de 1889

Tes.: *mLG GL3*

Alphonse de Lamartine, *Méditations poétiques*, XIV: «Le lac». Rubió i Ors degué partir d'una de les primeres edicions de les *Méditations poétiques* (París, Au dépôt de la Librairie Grecque-Latine-Allemande, 1820), o de les que seguiren com a *Nouvelles méditations poétiques*.

Lamartine és un dels principals models inicials de Rubió i Ors.

Mètrica: 13 a^{10} b^{10} c^{6} d^{10} b^{10} e^{6} **4** a^{10} b^{6} a^{10} c^{6}.

[83]

Lo llac

d'Alfonso Lamartine

4 un sol] un *mLG a.c.*
7 tantost ha feta,] ha fet á penas *mLG a.c.* ~ feta— *mLG*
8 i] Y \+++\ *mLG a.c.*
11 oh amarg record!,] en un trist recort, *mLG a.c.* | alegre un] en un *mLG a.c.*
12 sentats los dos] Als dos sentats *mLG a.c.*
14 els esculls;] eix rocam, *mLG a.c.* 'ls esculls, *mLG d.c.*
17 vent *mLG* | perfuma *mLG*
18 la ~ peus.] Argentava *mLG a.c.*
19 oh llac, ¿bé] hermós, *mLG a.c.* bell llach, *mLG a.c.* oh llach, ¿bé *mLG d.c.*
22 bruit] rumor *mLG a.c.* | que el bruit] lluny que *mLG a.c.*
25 De sobte] Tot de una *mLG a.c.*
26 may sentit *mLG a.c.*
28 la ona *mLG a.c.*
29 dels *GL3*
31 alegres] de vostras *mLG a.c.* ditxosas *mLG a.c.*
32 vols! *mLG*
33 voladores] ditxas *mLG a.c.*
34 ditxes d'aquells] Dels nostres mes *mLG a.c.*
36 Passau, passau per ells *mLG a.c.* ~ sobre ells *mLG a.c.*
37 devoran, *mLG*
40 passa i fuig.] fuig de mi! *mLG a.c.* ~ fuig! *mLG*

29. *dels*. Esmeno «del».

Aixís, ¿sempre impel·lits vers noves platges,
sempre arrastrats d'un vol, que mai s'atura,
envers l'eternitat,
sens poder ni un sol jorn clavar de l'àncora
la corba dent en la fondària obscura
de l'occeà dels anys?

Oh llac!, sa volta l'any tantost ha feta,
i prop tes ones que ella, ai!, no devia
tornar a veure amb mi,
vinc jo tot sol a seure en eixa pedra
en què, oh amarg record!, alegre un dia
sentats los dos nos viu.

Tu bramaves com vui a l'estrellar-te
contra els esculls; com vui, en flocs d'espuma
te desfeies en ells;
mes llavores l'espuma de tes ones
lo vent, que l'aspre olor d'elles perfuma,
la desfeia a tos peus.

Un de cap vespre, oh llac, ¿bé te'n recordes?,
baix lo cel, sobre l'ona, silenciosos
remàvem ella i jo,
sens que s'oís més bruit que el bruit que feien
nostres rems al ferir cadenciosos
ton cristall rumorós.

De sobte accents dolcíssims com la terra
no els hagué sentit mai, de l'encantada
platja els ecos dormits
despertaren... Sos veus suspengué l'ona.
Llavors dels tendres llavis de ma aimada
s'exhalà eix cant tan trist.

* * *

Detén, oh temps, ton curs, alegres hores
deteniu vostre vol.
Deixau-me assaborir les voladores
ditxes d'aquells bells jorns.

Són tants los que aquí tristos vos imploren!
Passau per ells, passau.
Junts jorns i afanys preneu-los, que els devoren;
del qui gosa oblidau's.

Alguns instants en va os demano encara:
ai!, lo temps passa i fuig.

41 e ix] y, *mLG* | mes tost *mLG a.c.* | clara] la alba *mLG a.c.*
42 a borrar] y s'en va *mLG a.c.*
45 l'hom té] lo home *mLG a.c.*
52 de ~ jorns?] de desgracia 'ls ~ *mLG a.c.* los jorns de disort? *mLG*
53 ni fixar] fixar *mLG a.c.*
55 qué! *mLG* | perduts! *mLG*
56 roba] borra *mLG a.c.*
57 gosàvem] gosavan *mLG* | avaro *mLG*
58 tornarà mai] retornarà *mLG a.c.*
59 passat,] no res, *mLG a.c.*
62 ¿Digau-me] Oh! Digaume, *mLG a.c.* | ai trist!,] de *mLG a.c.*
63 plers] goigs *mLG a.c.*
64 jamai] James *mLG a.c.* Ja mes *mLG d.c.*
66 el] lo *mLG a.c.* | temps, o] temps *mLG a.c.* temps o *mLG* | perdona *mLG*
67 o] be *mLG a.c.*
68 cop *mLG* | ai!, d'aqueixa nit] d'aquella nit *mLG a.c.* d'eixa nit iay! *mLG d.c.*
69 de Déu] del Creador *mLG a.c.*
70 Al menys guarda *mLG* | recort! *mLG*
72 en los] O en los *mLG*
73 llach, *mLG*
76 cristalls, *mLG*
79 tramet, *mLG*

43. Correccions il·legibles a *mLG*.

—Para't —a la nit dic—, e ix tost més clara
l'alba a borrar la nit.—

Amem-nos doncs... de l'hora passatgera
gosem ara que és temps.
Ni l'hom té port, ni té lo temps ribera:
passa i passem amb ell.

* * *

Temps envejós, ¿com és que eixos de glòria
dolços moments en què la ditxa vessa
a doll l'amor als cors,
envejós temps, volen lluny de nosaltres,
flors d'un sol jorn, ai!, amb igual prestesa
que de dissort los jorns?

¿Què, no podrem ni fixar llurs petjades?
¿I què, passats per sempre — destí raro—;
i què, del tot perduts?
¿Lo temps que els dona pròdig i que els roba
als qui gosàvem d'ells, d'ells ara avaro,
no els tornarà mai pus?

Eternitat, passat, obscurs abismes,
dels qui es sepulten, jorns ja clars, ja negres
en vostre si, ¿què en feu?
¿Digau-me, ai trist!, aqueixos que em prenguéreu
arrobaments sublimes, plers alegres,
jamai me'ls tornareu?

Oh llac, oh mudes roques, negres grutes,
boscos obscurs a qui el temps, o perdona,
o rejovenir pot
un colp morts, ai!, d'aqueixa nit guardau-ne;
d'eixa nit, univers de Déu corona,
guarda almenys lo record.

I sia en ton repòs o en tes borrasques,
en los que en tu se miren paisatges
somrients, oh bell llac;
o sia en les que pengen aspres roques,
o sia en los que es gronxen pins salvatges
sobre tos blaus cristalls;

o en lo dolç ventijol que trèmul passa,
o en los rumors que en ta argentada arena
l'un a l'altre es tramet;

82 de argent, *mLG*

*d.***D.** A *mLG* a sota la data hi ha correccions: «sia una lira / que cante nostre amor».

o en l'astre melancòlic de front pàl·lid
que tes ones blanqueja en nit serena
amb ses clarors d'argent;

que l'aire que gemega, que la canya
de planyívols rumors, que el que sospira
ventijol ric d'olors
encisadors; que tot quant aquí parla,
que tot quant aquí es veu i aquí respira,
tot cante nostre amor!

Sant Boi del Llobregat, setembre de 1889

Tes.: *GL3*

Rubió i Ors va recollir en una secció a part, al final de la poesia de *GL3*, els poemes presentats als Jocs Florals de Barcelona, gràcies a tres dels quals va ser nomenat Mestre en Gai Saber el 1863, secció seguida pels «Records dels Jocs Florals. Obra en prosa» i l'«Apèndix».

Records de Jocs Florals. Obres rimades

Tes.: *mLG JFB GL3*

Amb aquesta poesia Rubió i Ors va guanyar l'Englantina d'Or als Jocs Florals de Barcelona del 1860. Aquest homenatge als voluntaris catalans del general Prim a la batalla de Tetuan és un representant excel·lent de la contradicció dels inicis de la Renaixença entre la pàtria dels espanyols i la pàtria dels catalans en el punt de màxima i última confluència (Alemany 1991: 160; Sunyer 2003: 1109; Sunyer 2006: 185). Reflexiona Margarida Casacuberta: «Tanmateix, la declaració de guerra de la monarquia d'Isabel II al Marroc es converteix en una excusa excel·lent perquè aquests almogàvers deixin les eines i els telers per les armes i es presentin com a voluntaris en una guerra on es juga l'honor de la pàtria —la gran, és clar— i que permet als catalans demostrar el seu grau d'integració a Espanya. L'esclat de patriotisme espanyol que genera la guerra d'Àfrica és espectacular. No sé si aquesta eufòria no devia resultar contraproduent, pel desengany que segurament se'n va derivar, sobretot de cara a les esperances colonialistes de la burgesia catalana, frisosa de trobar en el marc de l'Estat modern l'empenta que necessiten les seves empreses» (Casacuberta 2005: 61).

Rubió i Ors va dedicar dos poemes més en castellà a l'episodi bèl·lic: «A la toma de Tetuán», que sembla ser-ne una primera versió (vegeu Lécuyer; Serrano 1976: 129) i *Al valiente ejército español en su entrada en Barcelona a su regreso de la campaña de África*.

Nota al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «Abril de 1860».

Mètrica: 8 a^{12} b a b **15** a^{10} b a b **11** a^{7} b a b a **1** a^{7} b b a b **1** a^{7} b a a b **29** a^{12} b c b.

[84]

Los catalans en Àfrica

1 jorn *mLG JFB* | alsavan *mLG*
3 despertavan, *mLG JFB*
9 Trompetas!... *JFB*
14 má *GL3*
15 se obre: *JFB*
16 alsa'm *GL3*
21 humida, *JFB*
23 Malhaja *mLG JFB*
24 Malhaja *mLG JFB* | escalf ~ al] no 'ns escalfa 'l *mLG JFB*
25 els nostres] nostres *JFB*
27 al menos *JFB* | les nostres] nostres *JFB*
37 dormia *mLG JFB*

6. *via ferro.* Barreja entre «via fora» i «desperta ferro» (Sunyer 2003, p. 1100).

9. *via ferro.* Barreja entre «via fora» i «desperta ferro» (Sunyer 2003, p. 1100).

9. *via ferro.* Barreja entre «via fora» i «desperta ferro» (Sunyer 2003, p. 1100).

14. *mà,.* Esmeno «má».

16. *alça'm,.* Esmeno «alsa'm». *almogaver*. Aquesta paraula amb tònica aguda és habitual en altres autors de la mateixa època, com Víctor Balaguer o Antoni de Bofarull.

24. *via ferro.* Barreja entre «via fora» i «desperta ferro» (Sunyer 2003, p. 1100).

Un jorn, als crits de guerra que en l'occident s'alçaven,
tornant la força als braços, donant als cors calor,
dos sombres dins llurs fosses en l'Àsia es despertaven;
sombres d'un almogàver i de Roger de Flor.

—¿Sentiu eixes trompetes que a la batalla ens criden?
¿Sentiu de *via ferro* los roncs i encesos crits?
Prou ha dormit l'ascona: los nostres ens conviden:
Roger de Flor, alçau-vos: prou hem estat dormits!—

—Trompetes, *via ferro!*... adalit, ¿qui em desperta?
¿És que rugeix la guerra?... Almogàvers, amunt!
Mes, ai!, la mà gelada a la destral no acerta.
¿Qui em travà aqueixa pedra que m'han posat damunt?—

—¿Qui em traurà aqueixos cossos que m'han tirat dessobre?
La nit ha sigut freda.... dau-me la mà, Roger.—
—La nit ha sigut freda: balba la mà no s'obre.
Gel dintre del cor sento... alça'm, almogaver.

Alça'm: los crits augmenten; augmenta el bruit de guerra.
¿Què és lo que així ens subjecta en eixos llits tan fort?
Pertot arreu on palpen, les mans palpen sols terra.
Ai, que eix llit és la tomba! Ai, que eix fred és la mort!

És la mort, almogàver. Sento de sang humida
ma roba... En un convit m'ha mort un fer traidor!
Malhaja, eixa trompeta que al braç no ens dona vida!
Malhaja, eix *via ferro* que escalf no ens dona al cor!

Mes ja que els nostres cossos en ales de l'oratge
volar de nou no puguen en busca de perills,
que almenys les nostres sombres nostre valor salvatge
porten i nostres forces als fills dels nostres fills.

Jo mon cor infundint-li, que nous combats enyora,
d'un fill de Catalunya faré un Roger de Flor.
Tu dels braus d'eixa terra, de l'Àsia un jorn senyora,
faràs tants almogàvers com cors toque ton cor!—

I abandonant de l'Àsia en una plana
llurs cossos plens de pols, en sang banyats,
envers la platja volen africana
les dos sombres que enyoren nous combats.

Ma pàtria en tant que sobre els llors dormia,
que el món li oferí un jorn en ric tribut,

42 pendó, *mLG JFB*
45 Venjansa, *JFB*
46 ofent: *JFB*
47 Pus *mLG JFB* | pendó, *mLG JFB*
48 pendons *mLG JFB*
49 venjansa! *mLG JFB*
51 pares *JFB*
53 tornan *JFB*
54 amb ~ se] Al regarlos ab sanch *mLG JFB*
55 Y, *JFB*
58 al perills *GL3* | sonriu: *mLG JFB*
59 Que, *JFB* | metralla *mLG JFB*
61 fill *mLG GL3*
62 Y *mLG JFB* | camp *mLG JFB*
63 ensems,] á un temps, *mLG JFB*
66 de sobte] prompte *mLG JFB* | mar *mLG JFB*
67 ona, *JFB* | plata *mLG*
68 ferós; *JFB*
69 crida *mLG JFB*
74 saben. *mLG*
76 'ls *JFB*
78 escullits *JFB*

40. *un lleó*. Espanya. La mateixa imatge que al poema «Barcelona» (*4*), escrit vint-i-un any abans.
42. *veent.* Sinèresi.
56. *gúmies.* Segons el *DCVB*, «gumies».
58. *als perills.* Esmeno «al perills».
61. *fills.* Esmeno «fill».
64. *canvia.* Accentuat a la primera síl·laba.
72. *ansiosos.* Sinèresi.

segura que en la pau ser gran podia
mentre un lleó li guarda son escut;

al sentir d'eix lleó el rugit que aterra,
veent escarnit d'Espanya lo penó,
empunya airada el vell escut de guerra
—Venjança —als seus cridant amb veu de tro—.

Venjança!, que l'insult fet a Castella,
les barres del brau Jofre també ofèn.
Puix és germà nostre penó del d'ella,
junts los penons germans volen al vent.

A la guerra, mos fills, a la venjança.
Com se feren de l'Àsia un jorn senyors
vostres pares, plantant allí ma llança,
feu vostre el Rif plantant allí mos llors.

Mos llors que al sol de pau mústics se tornen,
amb sang regant-los se reverdiran,
i com guarden dels llamps los fronts que adornen,
nostres fronts de les gúmies guardaran.

Jo us daré perquè us guie a la batalla
un fill meu que als perills serè somriu;
que com l'arbre amb la pluja, amb la metralla,
sembla que es reverdeix son front altiu.—

Així a sos fills excita Catalunya,
i, com a un crit d'alarma enmig d'un camp,
s'alcen mil braus ensems, i quiscú empunya
l'acer i el canvia de venjança en llamp;

i com lo vent d'un huracà que esclata
de sobte sobre el mar, poc ha en repòs,
i el trenca, i de cada ona abans de plata,
fa un lleó airat i de rugir feroç,

així a la veu que a la venjança els crida,
s'alcen de Catalunya els heroics fills,
tots per sa mare pròdigs de llur vida,
tots per la glòria ansiosos de perills.

Mes, ai!, que en lo combat no tots hi caben.
¿Quins seran de la glòria els convidats?
Benhaja els que al festí que entraran saben!
Malhaja als a envejar-los condemnats!

¿Què no faran en l'africana terra
aquells hèroes entre hèroes escollits,

79 senten *mLG* | guerra *mLG*
82 pendó, *mLG JFB*
85 de Roger] del de Flor *mLG d.c. JFB*
90 «avant! *mLG*
95 ona *mLG*
97 corona; *mLG JFB*
99 deixant, *mLG a.c.*
100 pendó *mLG JFB*
102 batalla; *JFB*
115 Vola *mLG a.c.* | recel *mLG* recel, *JFB*

84. *lleó.* Sinèresi.

86. *almogaver.* Aquesta paraula amb tònica aguda és habitual en altres autors de la mateixa època, com Víctor Balaguer o Antoni de Bofarull..

91. *ardent.* Cal entendre aquesta forma del femení com una llicència poètica, ja que Rubió i Ors no considera l'adjectiu invariable i escriu «ardent'».

quan senten, al rugir d'ardenta guerra,
dilatar-se llurs cors dintre llurs pits?

¿Què no faran quan vegen cara a cara
al qui escopí d'Espanya lo penó,
i al foc de la ira senten més encara
en llurs venes bullir llur sang de lleó?

¿Què no faran quan de Roger la sombra
i la sombra del vell almogaver
en llur valor, que al món encara assombra,
trempen llurs cors, com en lo foc l'acer?

¿I quan senten al vent la veu llançada
del nou Roger que els crida; «Avant, avant!»
i vegen llampegar sa ardent mirada,
i en sa dreta sa espasa flamejant?

* * *

Segons corre Barcelona
a despedir los fills seus
que solquen l'argentada ona,
saludant amb ardents veus
los murs que el poble corona,

i segons les ones talla,
un llarg solc d'argent deixant
on son penó s'emmiralla,
la nau que porta arrogant
aquells braus a la batalla,

creure's de l'una es podria
que tornava als jorns de glòria
en què sos llenys despedia,
i que amb nous llors de victòria
l'endemà ufana els rebia;

i creure's de la host aquella,
segons enyora els horrors
dels combats, com balls la bella,
tem venir tard per de llors
cenyir la gorra vermella.

Ja entre lo mar i lo cel,
espills en què Déu se mira,
voga la nau sens recel.
Plena de la host que sospira
per la batalla cruel.

119 bany galana, *mLG JFB*
121 en mitj *mLG*
127 vola, *mLG JFB*
129 l'áliga *JFB*
131 pererosa *GL3*
133 eixas brisas mansas *mLG a.c.*
145 port *JFB*
147 dallaires] segadors *JFB*
148 ensajaran *mLG* ensajarán *JFB*
149 esmussaran, *mLG* esmussarán, *JFB*
154 l'ona,] l'ona *mLG JFB*
155 encantador. *JFB*
156 banderas, *JFB*

131. *peresosa.* Esmeno «pererosa».
141. *cors.* Esmeno «cor».

Que busca amb ardent desig
veure, com d'un bany, galana
sortir la platja africana
de l'extens horisó enmig,
que el sol tenyeix d'or i grana.

I si bé el fum que en extens
plomall per l'aire rodola,
i de lo lleny los vaivens
diuen que pel mar immens
aquell més que córrer vola;

per ells que envegen lo vol
amb què l'àguila orgullosa
va a buscar los raigs del sol,
sembla la nau peresosa
més que aucell, d'un nin bressol.

Malhaja eixa brisa mansa
i eixes ones falagueres
que els roben, ai!, l'esperança
d'ensangrentar les primeres
llurs dalles en la matança.

Malhaja eix cel sempre blau,
i eix sol que els núvols desterra,
i eixa mar sempre suau.
Pels cors que enyoren la guerra
¿què és dels elements la pau?

¿Què hi farà que els vents del nord
per fi les veles esqueixen,
si quan arriben a port,
ja llurs dalles no els serveixen
als dallaires de la mort?

* * *

Mes no serà, que prompte assajaran llurs braços
i en sang les famolenques dalles esmussaran;
i com canta al tronxar-ne lo segador espigues,
ells, segadors de vides, llurs cants també alçaran.

Ja de l'Atles la serra en l'horisó es dibuixa,
i com se desenrotlla la tela d'un pintor,
sota el cel va estenent-se i adelantant-se en l'ona,
de l'africana platja lo quadro encisador.

Ja es veuen les banderes i les colrades tendes,
i els verds canons que guaiten per sobre el campament,

159 de guerra 's senten *mLG a.c.* de guerra s'ouhen *mLG d.c. JFB*
162 pus *mLG JFB*
165 rebentne *mLG JFB* rebet *GL3*
166 bombas, *mLG JFB*
167 front *mLG GL3*
169 renyir. *JFB*
171 mort *JFB*
174 borraren *mLG JFB*
178 flama, *JFB* | lo escoltan *mLG*
179 encès] ardent *mLG a.c.*
180 Miraulos! *mLG JFB* | confonen *mLG*
181 esguard] mirada *JFB* | lo] la *JFB* | de la] del *mLG* | s'encent, *mLG* s'encen, *JFB*
182 aixi *mLG* axi *JFB*
185 virtuts: *JFB*
187 ben vinguts! *mLG JFB*
188 l'honra, *JFB*
189 depósit, *JFB*
194 cria, *mLG JFB*
195 Entensas, *JFB* | Moncadas, *JFB*
196 pares: *JFB*

165. Vers hipermètric, amb el segon hemistiqui de set síl·labes. *rebent*. Esmeno «rebet».
167. *Tetuan.* Sinèresi. *fronts*. Esmeno «front».
174. *triomfals.* Sinèresi.

i dels soldats que el guarden les armes que llampeguen,
i els tocs s'ouen de guerra que porta entorn lo vent.

Dels instruments de bronze ja s'ouen les tocates
amb què la host de Castella saluda als nous germans,
joiosa, puix són tants los llors que aquell sol cria,
que els ajude a collir-los lo braç dels catalans.

Com llurs cors se dilaten! Si avui les marinades
los han trobat rebent llurs besos indiferents,
demà al vent de les bales, demà al foc de les bombes
veurà Tetuan tenyir-se de goig llurs fronts ardents.

Com llurs cors es dilaten! Ja estan en l'honrós circo
on, nous gladiadors, vindran tost a renyir:
on mostraran com saben los fill de Catalunya
dar la mort, o rebent-la, *caure, riure i morir!*

Ah!, ja han saltat en terra; en eixa terra antiga
que guarda les petjades del púnic, del romà.
Llurs petjades triomfals que els segles no borraren,
de la host que a ella hi davalla la planta esborrarà.

Ja el nou Roger los parla. Sobre els estreps alçant-se,
i alçant ensems a l'aire trèmul lo puny febrós,
sobre aquells cors de flama que amb fort panteix l'escolten,
llança en cada paraula del cor encès un tros.

Mirau-los com les flames s'atrauen i es confonen,
de Prim l'ardent esguard en lo de la host s'encén;
i passa d'un a l'altre, bé aixís com grans de pólvora
de l'un a l'altre es passen l'incendi en un moment.

—Benvinguts, catalans. Ja us espera l'exèrcit
tan gran per son valor, com ho és per ses virtuts.
A eixa platja que un dia per volar d'ella a Itàlia
vingueren vostres avis, catalans, benvinguts.

Braus fills de Catalunya, de vostra pàtria l'honra
com un sagrat depòsit portau en vostres cors.
Als llors que vostres avis en Grècia conquistaren
dels que colliu en Àfrica anyadireu nous llors.

Ai del qui covard torne a l'enemic l'espatlla!
Jamai sa pàtria, ho juro, a veure tornarà.
Mes no serà, ho espero: covards lo sòl no cria
que Entences i Montcades i Rocaforts crià.

Tot quant homes fer poden ho feren vostres pares.
¿Què no fareu vosaltres de llur valor hereus?

198 Tots *GL3* | espero; *JFB*
200 espera: *mLG* espera... *JFB*
201 que *mLG*
204 ara *mLG* ara, *JFB*
206 homes, *mLG JFB*
210 saberho *mLG*
214 anyoran, *JFB*
216 l'horisó *mLG JFB*
217 reverdirá: *JFB*
220 l'estol alegre] alegre 'l soldat *mLG*
222 l'honrós] lo arden *mLG a.c.* | bautisme, *mLG* bautisme; *JFB*
223 a on] hont *JFB*
226 espera:» *JFB*
227 Pus *mLG JFB* | guanyarla *mLG*; *JFB*
229 xiulets? *JFB*
230 genis, *mLG JFB*
231 sien] pero *JFB*
234 «victoria!» *mLG JFB*
235 verges, *JFB*
236 homes] héroes *JFB*
237 sanch, hont *JFB*

198. *Tot.* Esmeno «Tots».
209. *via ferro.* Barreja entre «via fora» i «desperta ferro» (Sunyer 2003: 1100).
237. *lleons com lleons.* En un dels dos «lleons» cal fer sinèresi.

Jo vos duré al combat. Tot de mos braus ho espero.
Tot ma pàtria i la vostra ho espera dels fills seus!—

I no en va en ells espera. Per les inflades venes
dels qui frenètics juren seguir-lo en los combats,
com si d'encesa pólvora corressen flamarades,
del bull de la sang senten los salts arravatats.

Los que braus poc ha es creien hèroes se senten ara;
i és que el cor de Prim batre sent cada u en son pit.
Lleons ara se senten los que poc ha eren homes;
i és que els ha fet lleons d'aquell lleó el rugit.

Almogàvers creient-se, com crit de guerra aixequen
llur crit de *via ferro*, i senten llur valor;
i és que sense ells saber-ho, entre ells volen les sombres
d'un antic almogàver i de Roger de Flor.

Quant llargues són les hores als qui la set abrusa
i encara lluny d'ells miren lo cristallí corrent!
Quant llargues són les hores pels qui combats enyoren
i dels combats los sembla que tarda lo moment!

Mes ja en l'horisont brilla lo sol que per a Espanya
los llors de cent victòries altiu reverdirà.
Ja los clarins recorden als hèroes de Castella
que de venjança l'hora és arribada ja.

Com si anàs a una festa, l'estol alegre marxa,
i en la primera fila de Catalunya els fills
van los primers a rebre de sang l'honrós baptisme;
van estrenar llurs armes a on més són los perills.

Ja un nou adalit tenen. De Prim l'ardenta espasa
és qui de les trinxeres los mostra lo camí.
—Avant, avant! —los crida—: la glòria allí us espera.—
I es catalans responen: —Puix a guanyar-hi allí.

On tants canons retronen i tantes bombes brunzen
a què de nostres bales mesclar-hi los xiulets.
Que nostres carabines semblen a nostres genis;
avares de paraules, sien riques en fets.

Lo foc tan sols espanta: la baioneta mata.
Guardem per nostres festes de pólvora els castells.
Que ens vegen tots, «victòria» cridant en les trinxeres
amb les cananes verges i els ganivets vermells.—

Oh!, ¿qui contar podria lo que aquells homes feren
en aquell camp de sang on, lleons contra lleons,

242 en l'alt] En mitj *mLG JFB*
243 alentorn, *mLG JFB*
244 Blandint *mLG JFB*
245 pendó *mLG JFB* | Castilla] la guerra *mLG a.c. Castella mLG d.c.* Castèlla *JF* | onejant; *JF*
246 Espanya!» *JFB*
252 polseguera, *JFB*
254 gloria *mLG*
255 gegants, *mLG* gegants. *JFB*
260 recostarse *mLG JFB*
261 gloria *JFB* | llorers, *JFB*
262 diuhen: *mLG a.c.* deyan, *JFB*
D De D. Joaquim Rubió y Ors *JFB*

263. *almogavers.* Aquesta paraula amb tònica aguda és habitual en altres autors de la mateixa època, com Víctor Balaguer o Antoni de Bofarull.

D. A continuació de la data, a *mLG*, hi ha recomptes de versos («30 / 60 / 55 / 116 / 263 / 156 / 419» i altres anotacions.

sarraïns i espanyols llurs carns se destrossaven
entre els llamps dels fusells, dels canons entre els trons?

I quan de guerra el carro hagué parat ses rodes,
i hagué apagat ses flames de la batalla el forn,
en l'alt d'una tronera un geni de la guerra
de cent gorres vermelles voltat tot a l'entorn;

brandint amb la mà destra l'espasa sanguinosa
i el penó de Castilla amb l'altre mà onejant,
«Victòria per Espanya», amb veu de tro aclamava;
«Victòria per Espanya!» mil veus amb ell cridant.

I fou gran la victòria: per ella en un sol dia
per sa corona Espanya guanyava un nou joiell,
un clima més Europa, la santa fe un nou poble,
i nous blasons ma pàtria per son escut vermell.

* * *

I es diu que al dissipar-se l'ardenta polseguera
i de fum l'espès núvol que cobrí alguns instants
aquell circo de glòria, on les honroses palmes
del triumfo es disputaren gladiadors gegants;

plorant-ne d'alegria les admirades sombres
de l'antic almogàver i de Roger famós,
en llargs mantells de boires altives embossant-se,
de nou vers l'Àsia alçaren lo vol majestuós.

I en llurs humides tombes de nou al recostar-se,
a llurs companys de glòria, dormits sobre llorers:
—Dormiu contents —los deien—: la sang de nostra raça
bull encara en les venes de nous almogavers!—

Abril de 1860

Tes.: *JFB (mLG) GL3*

Amb aquesta poesia Rubió i Ors va guanyar una ploma de plata daurada als Jocs Florals de Barcelona del 1860 oferta pel bisbe de la ciutat.

L'autògraf *mLG* només conté els dos sextets abastats entre els versos 127 i 138 i probablement Rubió i Ors el volia fer servir com a autògraf de cortesia, com ara una felicitació. Es tracta d'una reproducció xerocopiada de l'original no localitzat. Al revers, nota al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «Xerocòpia d'un autògraf a l'Arxiu Històric Municipal de Barna. / El rebo de Sobrequés en XII-1968. / Enviat pel meu pare a López Picó? // Premiada als Jocs de 1860 amb un premi del bisbe de Barna. / (Ed. Poliglota III, 172, dos estrofes. El poema és més llarg, abans i després).»

Mètrica: 14 a^{12} b^{12} c^{6} d^{12} b^{12} c^{6} **10** a^{12} b^{12} c^{6} a^{12} d^{12} c^{6} **3** a^{12} b^{12} c^{6} b^{12} d^{12} c^{6}.

[85]

La germana de la caritat

19 lluiten,] 's baten, *JFB*
25 deixemles *JFB* | triunfals *JFB*
29 Olvidant *JFB*
31 deixemlos *JFB*
34 deixemlos *JFB*
36 sols] d'ells *JFB*
37 aquí sols;] d'ells aquí; *JFB*

L. «caritas patiens est benigna est [...] omnia suffert omnia credit omnia sperat omnia sustinet» «La caritat és pacient, és bondadosa; [...] tot ho creu, tot ho espera, tot ho suporta» (IC 13:4-7, *Bíblia* 1970).

7. *embriacs.* Sinèresi.

9. *triomfals.* Sinèresi.

25. *triomfants.* Sinèresi.

28. *poetes.* Sinèresi.

30. *hi ha.* Dialefa.

38. *triomfal.* Sinèresi.

Poesia premiada amb una ploma de plata daurada, ofrena del senyor bisbe de Barcelona en 1860

Charitas patiens est, benigna est;
Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat. etc.
I. Ad Corint, cap. XIII.

¿Fins a quan, trobadors, puntejareu les lires?
¿Fins a quan, nacions, cremareu en vostra urna
encens adulador
als qui vostre orgull foll diu hèroes de la guerra,
sens posar en vostre ara ni una petita espurna
pels hèroes de l'amor?

¿Fins a quan marxareu, embriacs de falsa glòria,
ja cantant a l'entorn, ja al jou junyits del carro
dels vencedors triomfals,
encatifant lo sòl amb palmes de victòria,
palmes roges de sang, i que han sigut tallades
de la mort amb la falç?

¿Fins a quan a l'incendi li teixireu corones?
¿Fins a quan cenyireu la matadora espasa
d'ensangrentat llorer,
sens dar, oh trobadors, ni un rim a aqueixes dones,
sens dar, poble, un record a aqueixes heroïnes
que, màrtirs del dever,

mentres porten la fe als qui per ella lluiten,
i porten l'esperança als qui en la guerra cauen,
a tots la caritat,
amb paraules de pau los focs de l'odi apaguen,
amb l'oli de l'amor dels cors l'espina trauen
que els rancors hi han clavat?

Oh!, deixam-les passar eixes triomfants comparses
que amb picaments de mans, i amb víctors, i amb corones
pugen als Capitols,
dels pobles entre crits, dels poetes entre esparses,
oblidant que d'aquells a la roca Tarpeia
un pas hi ha tan sols.

Oh!, deixam-les passar, tu que sempre tes ales
desplegues vers lo cel, jo pobre que aquells ídols
algun temps adorí.
Oh!, deixam-les passar amb llurs llorers, llurs gales,
i tu, cor fet d'amor, i jo, cor fet de barro,
restem lluny sols aquí.

Lluny restem aquí sols; i com un jorn en Roma
mentre amb pompa triomfal los cèsars recorrien

49 ostentas,— *JFB*
50 Pus *JFB* | també *JFB*
65 severa *JFB*
66 al] a la *JFB*
67 coronas, *JFB*
72 Fochs del amor *JFB*

40. *cristians.* Sinèresi.
53. *crits,.* Hi he restituït la coma de *JFB* que, sens dubte per error, no apareix a *GL3*.

sos pòrtics i vells murs,
tal volta alguns cristians, residus dels martiris,
dins de les catacombes per aquells oferien
al Senyor llurs cors purs;

nosaltres lluny del món, lluny dels ídols que adora,
tu la màrtir d'amor, jo el penedit poeta,
oferirem a Déu,
tu la copa d'encens que de ton cor t'ets feta,
jo el ramellet de rims que el cel mateix m'inspire,
ai!, en obsequi teu.

* * *

Com és gran lo valor que en tos combats ostentes!—
Puix tu també, heroïna que els homes desconeixen
tens també els teus combats:—
combats tu també tens, en los quals te presentes
sola, sense aquells crits, sense els fums que ubriaquen,
de la glòria als soldats.

Com és gran ton valor! Quan l'hèroe en les batalles
entre els llamps dels canons, de bales entre pluja
se llança coratjós,
les músiques guerreres, los crits, sa fe en la glòria,
l'aspecte de la mort, que lluny d'allí l'enuja
li fan tal volta hermós.

Mes, ai!, tu a tos combats davalles sens boato:
ni amb rams de llors te brinden, ni et guia cap bandera,
ni te cega lo fum
de glòria: cara a cara mires la mort, tranquil·la,
i en contemplar-la et goses tan trista, tan severa,
de ta ardenta fe al llum.

Mes no, també ella aguarda de llors riques corones;
llors que mai s'emmustien, corones que teixeixen
les mans dels serafins.
També té una bandera que a la victòria guia,
i sent també en son cor los focs que l'enardeixen,
de l'amor focs divins.

Per ço com en los circos de Roma la pagana
a entregar-se a les feres baixaven animoses
les verges del Senyor,
tranquil·la i valorosa, i sense glòria vana
a los combats davalla, fixa en lo cel la vista,
la màrtir de l'amor.

86 axí *JFB*
97 que creuhen y qu' estiman *JFB*
110 olvida *JFB*
112 de Déu renega impiu,] sòn Dèu escupí neci *JFB*
115 batallas *JFB*
118 amor *JFB*

81. *renunciar.* Sinèresi.
97-102. Aquesta estrofa és l'única que trenca la simetria de les rimes en els dos tercets.

Sens glòria vana, sí. Com un infant senzilla,
deixat lo nom antic, com va deixar ses gales
la terra al renunciar,
se'n va de pol a pol, sens que els mortals dir puguen
d'aquell aucell del cel vers on ha estès ses ales,
on ha vingui a amar.

Lo món sap per on vola sols pels béns que derrama;
per ço aixís com al veure en arenoses comes
l'onejador mantell
de la palmera altiva, l'home del desert pensa
que sa llavor primera tal volta entre ses plomes
portà allí algun aucell;

o com riu que passà deixant un poc de barro,
on portà el vent llavors, i els núvols llurs ruixades,
i raigs calents lo sol,
i del riu, i del vent, i del sol i dels núvols
que per allí han passat diuen les matisades
flors que esmalten lo sòl;

així al trobar dos homes que estimen i que creuen
entre los gels del nord que enjoien les aurores,
o sota un cel ardent,
diem: —Fins a eixes platges les ales voladores
d'aquell aucell del cel llavors han espargides
de fe i amor al vent.—

No temeu que l'assuste la fletxa del salvatge.
Al veure-la tan dèbil, tan amorosa al veure-la,
son arc ell trossejant,
farà d'ell una creu que adorarà com ella.
¿Com, ai!, deixar d'amar-la; com, ai!, deixar de creure-la
a la que estima tant?

No temeu que l'espanten les infernals blasfèmies
amb què a son Déu insulte lo qui en los mals oblida
al qui adorà, feliç;
del qui en son desespero de Déu renega impiu,
ella, al curar ses llagues a costa de sa vida,
farà un fill d'ell submís.

Les pestes, les batalles, la miraran serena
arrancant-los les víctimes que per ses hecatombes
la mort ha segellat,
i al foc de son amor, fonent-ne la cadena
que les lligava al món, tornarà a Déu les ànimes
que haurà purificat.

123 amor *JFB*

125 Branca *JFB*

127 que *JFB* | consol *JFB* | homes *JFB*

130 dins la flor] l'olor dins *JFB*

133 Dèu *JFB*

134 fiu *JFB*

142 ser *JFB*

153 Dèu *JFB*

157 l'amorosa germana] de *caritat hermana JFB*

159 pus *JFB*

160 Pus *JFB*

D Barcelona 12 abril de 1860 / De D. Joaquim Rubió y Ors *JFB*

---

129 Bóveda *JFB* → Arcada *mLG*

135 dolors: *JFB* → dolors; *mLG*

122. *confiança.* Sinèresi.

Oh com és gran sa fe en l'escut que l'abriga!
Com és gran la confiança que enmig dels mals li dona
son amor, ric en zel!
¿Mes què importa al moixó que es gronxa en una antiga
branca, que els vents l'esqueixen, si sap que té les ales
per a volar al cel?

Beneït sia Déu que, per consols dels homes,
la terra de floretes, d'estels la cristallina
bòveda ha enjoiellat,
i en lo cor d'aquell àngel, com dins la flor l'aroma,
lo foc dins de l'acer, la perla en la petxina,
posà la caritat.

Beneït sia Déu, que d'aquell cor de flama
féu un vas de perfums, de bàlsams preciosos
pels mundanals dolors:
i com núvol la pluja sobre los camps derrama
que el sol ha emmustiat, gotes de mel destil·la
en los ja mústics cors.

Beneït sia Déu, puix al crear dos glòries,
al crear per als fronts dels homes en la terra
dos llorers sempre verds,
l'un per a ésser regat d'un àngel amb les llàgrimes,
l'altre per ser collit pels hèroes de la guerra
de pols i sang coberts,

com fa a voltes que es crusen en borrascosa atmòsfera
les llums del sol i el llamp, l'un que la vida dona,
l'altre que du la mort,
fa que encreuen també los dos llorers llurs branques;
fa que es crusen les llums que llança la corona
del dèbil i del fort.

Sí, beneïm a Déu, que amant i pròdig sempre,
prop l'acer que fereix posà el bàlsam que sana,
i en los camps del combat
posà prop del que cau les ales que el sostinguen,
prop l'hèroe l'heroïna, l'amorosa germana
prop del pobre soldat.

Mes, ai!, al beneir-lo, puix d'ell naix tota glòria,
puix ell encén lo foc de l'hèroe en les mirades,
i d'aquella en lo cor,
mentres que el món a l'hèroe teixeix llors de victòria,
jo als peus de l'heroïna, que a llors més alts aspira,
posaré eix cant d'amor.

Abril de 1860

Tes.: *JFB LIF GL3*

Amb aquesta poesia Rubió i Ors va guanyar la Viola d'Or i d'Argent als Jocs Florals de Barcelona del 1862.

Mètrica: 9 a^{10} b^{10} a^{10} b^{10} c^{6} c^{10} d^{10} e^{10} d^{10} e^{10} **26** a^{10} b c b **1** a^{10} b a a b **22** a^{10} b′ c b′.

[86]

Lo triumfo de la creu

L Poesia ~ 1862] Ø *JFB LlF*
8 sacudint] racudint *LlF*
13 sangnoses,] sanyosas, *JFB*
24 amples] triumfals *JFB LlF* | carreras! *JFB LlF*
31 herals!... *JFB LlF* | no *JFB LlF*
34 follia] locura *JFB LlF*
40 font d'amor rica] una font de amor *JFB LlF* | d'heroisme. *JFB LlF*] d'heroisme, *GL3*

5. *Sion.* Sinèresi.
14. *desfiant.* Sinèresi.
15. *confiança.* Sinèresi.
38. *egoisme.* Sinèresi.
40. *d'heroisme.*. Esmeno «d'heroisme,», com a *JFB* i *LlF*.

Poesia premiada amb la viola d'or i d'argent en 1862

I

Del Gòlgota sagrat en l'herba mústia
adés la sang divina gotejava
de l'Anyell del Senyor, que amb llarga angústia
en afrontosa creu agonisava,
quan de Sion les muralles
deixant detràs, que prompte dèbils valles
davant Roma seran, la pols impia
de llurs sandàlies sacudint en terra,
un estol d'onze sants al món venia
per a en nom de l'amor fer al món guerra.

Pobres i pel treball les mans calloses,
dèbils, los fronts colrats, nues les testes,
les dels homes sofrint lluites sangnoses,
les dels mars desafiant braves tempestes,
plens de santa confiança,
se'n van vestits de fe, rics d'esperança,
heralds d'amor diví que el zel inflama,
als quatre vents llur cor a derramar-ne,
com vol d'aucells que l'huracà esparrama
i debaix d'altres cels van a cantar-ne.

Pobres heralds que en son amant desvari
creuen que el món, que viu sols de quimeres,
prendrà llur creu i els seguirà al Calvari,
deixant les dels plaers amples carreres.
De llur fe en lo deliri
ells, que estan sedejant per lo martiri,
que el món com ells ha d'enyorar-lo creuen,
i cegos per la fe que els mou i els guia,
ni els turments que els prepara lo món veuen,
ni que aquell llur amor pren per follia.

Pobres heralds... mes no, que eixa creu santa
amb què abraçats a la conquista venen
d'eix món, que entre festins indolent canta;
eixa que per follia els homes tenen,
per l'esperit que busca
la llum que el vel esqueixe que l'ofusca,
pel cor que assedegat d'amor camine
i sols trobe entorn d'ell covard egoisme,
núvol serà de foc que l'il·lumine,
serà font d'amor rica i d'heroisme.

Vosaltres los qui inflats d'un orgull neci,
sec lo cor, fred lo front, l'altiva vista

49 l’esperit] En lo esprit *JFB LlF*
50 la] Ab *JFB LlF*
52 pobles, *JFB LlF*
63 profanau ~ mirades,] Encara profanau ab las miradas, *JFB LlF*
64 follia, *JFB LlF*
67 l’esqueixada] l’andraixosa *JFB LlF*
68 pendons *JFB LlF* | terror] espant *JFB LlF*
81 afanyós,] penós, *JFB LlF*

51. *nacions.* Sinèresi.

passejau sobre els pobles, que amb despreci
mirau tras vostre manto de sofista;
vosaltres que orgullosos
recorreu entre esclaus, que tremolosos
marxen baix lo fuet que llurs carns sega,
l'ampla plaça de porxos rodejada,
l'esperit amb lo buit de la fe grega,
la romana altivesa en la mirada:

vosaltres les nacions que amb las ruïnes
de cent pobles alcàssers vos alçàreu,
i a llurs monarques coronant d'espines,
davant d'ells per més mofa desfullàreu,
augmentant llurs angústies,
les de vostres plaers roses ja músties,
poble dels faraons, bressol de ciències,
Pèrsia altiva, de l'Àsia humilladora,
Grècia, la forjadora de creències,
la de tot l'univers Roma senyora;

molt temps no ha de passar, sens que postrades
caigueu davant la creu que, amb befa impia,
profanau ara amb lúbriques mirades,
per oprobi teniu i vil follia;
i les togues dels nobles,
i los llors gotejant amb sang de pobles,
i dels sofistes l'esqueixada roba,
i tants penons del món terror encara,
tot rendirà tribut a la fe nova,
tot a la santa creu servirà d'ara.

Oh!, sí que aquells heralds, que els homes creien
cegos que a las palpentes caminaven,
llauradors eren que en los solcs que feien
llavors de fruits divins esparramaven.
I si bé ja sabien
que amb llur sang cada solc regar devien,
¿què li fa al que en son cor a son Déu porta,
i al que sembra en lo cel fixa la vista,
si sap que cada flor pels homes morta
és un nou llor que allà en lo cel conquista?

Lo jorn serà afanyós, la sembra llarga,
¿mes què los fa als soldats que amb fe guerregen?
¿Què els fa que la suor los corre amarga
pel front als que l'arada amb fe manegen?
¿Com podia la terra
a l'emblema de dol no moure guerra?
Si lo món a son Déu en sa agonia

92 seus; *JFB LlF*
96 en] Y en *JFB LlF*
101 los plebeyos, *JFB LlF* | esclaus d'impúdics cèsars,] reys cuberts de andraixos, *JFB LlF*
106 moren *JFB LlF* | fanch *LlF*
109 així *JFB LlF* | l'áliga *JFB LlF*
111 fieres *JFB LlF*
113 rumor *JFB LlF*
119 ella *JFB LlF*
123 ella *JFB LlF*
124 detràs sempre] Sempre tras sí *JFB LlF*
126 soldats; *JFB LlF*

93. *triomfals.* Sinèresi.
121. *triomfals.* Sinèresi.

pagava tant amor amb ira tanta
que en sa set per consol fel li oferia,
¿què és lo que dar devia a sa creu santa?

II

¿A on va aquell poble que ha cansat la història
dant-li en sos fulls a escriure los fets seus,
que ha encatifat amb llors i triomfals palmes
tots quants camins han trepitjat sos peus?

¿A on corren, com onades que s'empenyen,
en confusos esbarts marxant units,
sacerdots sense fe, belles matrones
les despulles de l'Àsia en llurs vestits

portant-ne, i entre esclaus los rics patricis,
i entre eixams de clients los senadors,
i els plebeus, reis esclaus d'impúdics cèsars,
i els cònsols i vestals amb llurs lictors?

Van a on llurs ulls, que los combats enyoren,
a l'atipar-se en carnalatge i sang,
puguen veure els saludos que els envien
los que moren, coberts de rogent fang.

A on s'espongen llurs cors al goig salvatge
de sentir retronar en lo circo ardent,
bé així com gosa en respirar-ne l'àguila
de l'oratge l'alè, gronxant-se al vent,

aquella tempestat d'homes i feres
plena de veus, d'udols i de rugits,
i de rumors d'espases que espurnegen,
de crits de vencedors, d'ais de ferits.

Al circo van a on l'orgullosa Roma
festeja lo regrés de ses llegions
que porten per sos arcs noves despulles,
dant cristians als famolencs lleons.

Que ella, la que encatifa amb les banderes
dels pobles que ha vençut sos rics palaus;
i a sos carros triomfals lliga orgullosa
numerosos eixams de reis esclaus;

que ella, la que al pujar al Capitoli,
detràs sempre arrossega encadenats,
un nou estol de déus per los seus temples,
un nou poble d'esclaus per sos soldats,

129 cràneos] cendres *JFB LIF*
131 Aixi *JFB LIF*
145 cobart! *JFB LIF*
151 aras; *JFB LIF*
152 veu! *JFB LIF*
153 pus *JFB LIF*
154 creu.» *JFB LIF*

134. *odiats.* Sinèresi.
135. *cristians.* Sinèresi.
136. *imperials.* Sinèresi.
139. *cristians.* Sinèresi.
141. *cristians.* Sinèresi.
165. *imperial.* Sinèresi.

com lo salvatge torna de la guerra,
i dels fills de la tribu que ha vençut
fa una hecatombe, i ofereix llurs cràneos
a sos horribles ídols en tribut,

així Roma a sos ídols, als qui aixeca
nous temples, i als qui llança del cor seu,
ofereix rius de sang, per cada triumfo,
dels per ella odiats fills de la creu.

—Los cristians als lleons —crida lo poble
que viu de les almoines imperials,
i sofreix que un Calígula li tire
enmig de grapats d'or fers de punyals.

—Los cristians als lleons —los estoics clamen
que es creuen forts perquè permès los és
dir, al posar sota el coixí sa espasa:
anyadim a la vida una nit més!

—Los cristians als lleons —diu l'epicúreo
que a la mort marxa coronat de flors,
sense saber, covard, ni una hora sola
combatre de la sort contra els rigors.

—Los cristians als lleons —l'altar de Vesta,
exclamen assombrats los sacerdots,
no té ja verges que son foc conserven;
no hi ha qui als antics déus porte nous vots!

Falta l'encens a llurs desertes ares,
de llurs oracles emmudeix la veu.
La terra ens fuig, puix a la terra tota
se li ha pegat la *insania* de la creu.

I Roma que tremola, perquè mira
deserts del Capitoli los graons,
i creu que ella viurà lo que aqueix dure,
repeteix amb veu dèbil: —Als lleons!—

Pobres heralds d'amor que l'amor porten
a un poble que de sang i d'odi viu!
Pobres anyells que el signe de martiri
duen a un món que entre delícies riu!

Prompte no quedarà ni un palm de terra,
allí a on la sombra del mantell s'estén
de la Roma imperial, que no rogege
de les fogueres al brillar roent.

167 per a] Per *JFB LlF*
175 palomas *JFB LlF*
180 de acer, *JFB LlF*
184 faro] fanal *JFB LlF*
187 palomas *JFB LlF*
190 tornassols] girasols *JFB LlF*
195 gastada,] agotada, *JFB LlF*

172. Vers hipomètric, a menys que fem dialefa a «ariete».

Deu batalles los cèsars vos preparen
per a arrancar del món fins la llavor
d'eixa fe que en los fronts portau encesa,
d'eix sant amor que abrusa vostre cor.

¿Podrà, Senyor, del *Gòlgota l'oprobi*
a l'ariete resistir pesant
amb què durant tres segles lo golpege
aquell que al món enfrena braç gegant?

¿Podran, Senyor, eixes colomes tímides,
que com l'aucell de l'arca, amb lo ram verd,
van a portar al món l'alegre nova
que del perdó les fonts lo cel ha obert,

resistir, ai!, a l'àguila romana
que a destrossar-les va amb son bec d'acer;
a eixa àguila que mai al niu se'n torna
sens portar-hi, com presa, un poble enter?

Oh!, sí, que el Senyor vol que aquell emblema,
com faro que al marí senyala el port,
brille més pur quant més la sembra augmente;
quant més brau sia el mar s'alce més fort.

Oh!, sí, que el Senyor vol que eixes colomes
que als oratges del món entrega inics,
quan al cel volen, llurs mullades ales
brillen a l'aire amb tornassols més rics.

Oh!, sí, que ell vol que aquella Roma impura.
que un jorn serà peanya de sa creu,
com després d'un festí la sala es renta,
amb la sang se rentàs del poble seu;

i dels botxins la força ja gastada,
i gastat dels suplicis lo rigor,
exclamàs Roma, de matar cansada:
—En va en sang de tants màrtirs m'he banyada:
aqueixa sang de màrtirs és llavor!—

III

Oh!, sí, llavor de màrtirs és, oh Roma,
la que enrogeix l'empurpurat mantell,
que si avui amb sos plecs cobreix la terra,
blanc de salvatges fletxes serà prest.

En va de tes destrals los talls s'oscaren
i s'esmussaren dels lleons les dents

212 als qui] que los *JFB LlF*
218 aixi *JFB*
219 peus, *JFB LlF*
224 fosques] llargas *JFB LlF*
226 fiel *JFB LlF*
231 moment. *LlF*
238 Pus *JFB LlF*
243 Pus *JFB* pues *LlF* | fornall *JFB LlF*
245 de] en *JFB LlF*

236. *fuetades.* Sinèresi.
245. Vers hipermètric.

en los que, plens de fe, llur sang te daven
ans que dar a tos déus un gra d'encens.

Que aquella pura sang, que a doll corria,
enrogint la pols d'or del circo ardent,
era lo que a les flors són les rosades,
lo que és pels camps de blat l'aigua del cel;

confortant pels cors dèbils als qui dava
per marxar a la mort un nou alè,
i dins los solcs, que d'ella se nodrien,
per l'oculta llavor nou aliment.

Per ço mentres que Roma veia atònita
nàixer nous màrtirs baix l'oscat acer,
bé aixís com més ufana naix i espessa
l'herba dels prats dels dalladors als peus;

dessota de ses places i sos porxos,
per on s'estén en laberinto immens
una altra Roma, on de sos arcs i temples
amaga aquella sos marbrencs arrels,

baix ses fosques arcades, que gotegen
amb la sang que damunt corre a torrents,
pregava un poble feel que més creixia,
quan per aquelles ne filtrava mes.

¿Per què, Senyor, que així es regàs volguéreu,
perquè debaix la terra més creixés,
la divina llavor que a un *fiat* vostre
la terra encatifar en un moment

de santes flors de fe i amor podia,
bé com del temps en los albors primers,
d'herba, i de flors i de ramatge ombrívol
s'encatifà lo món a vostra veu?

Mentres rep de la pluja les fuetades
lo papalló, sens murmurar sofreix,
puix sap que quan lo sol a brillar torne
sa hermosa flor li donarà més mel.

Així aquell poble sant, en la creu fixa
la vista, entrega als llamps son front serè,
sens preguntar al cel per què el castiga,
puix sap que es trempa en la fornal lo fer.

Així aquell poble sant tranquil espera
dins la tomba de la qual son niu s'és fet,

247 marxa] apoyo *JFB LlF*
251 fe *LlF*
255 en l'incendi] Al resplandor *JFB LlF* | de Israel; *LlF*
261 del] pel *JFB LlF*
263 abandonats *JFB*
265 fiels, *JFB LlF*
276 vejé *JFB* veijé *LlF*
277 penitents; *JFB LlF*
279 pendons *JFB LlF*
281 elles] ella *LlF*

255. *del temple.* Esmeno «el temple», com a *JFB* i *LlF*.
258. *triomfals.* Sinèresi.
263. *feels.* Sinèresi.

que ensems que és arca contra el nou diluvi,
és punt de marxa per volar al cel,

que com sortí de son sepulcre Llàtzer
a la veu de Jesús obedient,
d'aquella tomba, on pregarà tres segles,
sortirà un jorn més pur, més ric en fe,

per portar-la a eixa terra, que postrada,
llegir fa poc amb sant horror pogué
la sentència de Déu contra son poble
en l'incendi del temple d'Israel.

Per porta-la a eixa Roma d'a on a penes
se n'havia el ressò emportat lo vent
dels cants triomfals a Tito i a Trajano,
de l'orient los vencedors postrers,

i ja el trepig sentia d'un nou poble
que assedegat de sang, del món martell,
a fer venia estable per ses eugues
del Capitoli abandonat dels déus.

I no esperava en va!... que un dia en l'urna
plena dels plors d'aquell estol de feels,
que tots los jorns als peus del Sant posava
de la pregària el serafí més bell,

deixà aquell serafí caure una llàgrima
que féu que es derramàs del Sant als peus,
i el vas que ple de plors pujat havia,
se l'entornà del cel de perdons ple.

I al sonar en la volta cristallina
lo «Glòria en les altures a l'Etern
i pels homes de cor pau en la terra»,
en lo cel sobre el món brillà una creu.

I Roma la vegé, i humil postrant-se,
cobrí son front de cendres penitents,
i Constantino, que vencé per ella,
la donà per emblema als penons seus.

Deixà l'estol dels sants las catacumbes,
i en elles de son triumfo com joiells
los restos de sos màrtirs, que algun dia
detindran d'Alaric l'acer cruel.

I la llavor humil en terra oculta,
fent-se pas al través dels solcs sangrents,

D De don Joaquim Rubió y Ors *JFB Ø LlF*

l’arbre de vida fou que al món devia
287 cobrir amb son ramatge sempre vert.

Maig de 1862

Tes.: *JFB GL3*

1 paraula, *JFB*

154. Nos havem permès usar eixa paraula com històrica i característica.

Tes.: *mLG JFB (fLVC) GL3*

T A ~ Aribau] A Aribau *mLG*

Amb aquesta poesia Rubió i Ors va guanyar l'accèssit a l'Arpa de Plata als Jocs Florals de Barcelona del 1863.

B. C. Aribau havia mort el 27 de setembre del 1862 i el 1863 se li va retre homenatge durant els Jocs Florals de Barcelona. A l'acta de la festa, firmada per Brauli Foz i Eusebi Pasqual, s'hi explica que «lo mantenedor don Manuel Milà i Fontanals, a tenor de l'acordat pel Consistori, llegí l'*Oda a la Pàtria* de l'ínclit poeta don Bonaventura Carles Aribau, a qui ploraran les lletres catalanes, davant lo retrat de son autor, de propòsit allí posat amb un vel negre, com signe del dol que cobreix los cors dels trobadors catalans per la sua mort» (*Jocs Florals* 1863: 10).

El poema, que és un diàleg entre les personificacions de la Llengua Catalana i la Poesia, on es lamenten de nou les esplendors perdudes de Catalunya i es posa l'esperança en el nou naixement, cita versos sencers de la *La Pàtria. Trobes*.

A *mLG* nota superior al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «1863».

Mètrica: 8 a^{10} b b a c d d c **10** a^{12} b a a b.

[87]

A don Bonaventura Carlos Aribau

S Poesia ~ Obrera] Ø *mLG JFB*
*a.***1** La llengua catalana] Vestal Ø *mLG*
1 Vestal *JFB* vestal *mLG* | acusadors *mLG*
2 innocent *mLG* | soterrada *mLG*
3 mort, *mLG* | de vida plena *mLG* | dada *mLG*
4 fer esment] ferne cas *mLG JFB* | dolors; *JFB*
5 fonch *mLG* | mi, *mLG* | bell] mitj *mLG* | viurer *mLG*
6 ma ànima plena,] mon esprit ple *mLG a.c.*
7 cadena *mLG*
8 prescríurer. *JFB*
10 vert *mLG*
11 l'ombrívol bosc] lo bosch gemidor *mLG a.c.*
12 fent-se ~ verdor] A si mateix fentse ab sos rams *mLG a.c.* | ponts de verdor] per las *mLG a.c.*
13 corrents *mLG*
14 si ~ seus] Puras si be a sos *mLG a.c.* | estranyas *mLG*
15 deixà] Deixa *JFB*
17 quant *JFB* | | nedant en] banyarse'n *mLG* llum *mLG JFB*
18 son] mon *mLG a.c.* | espargia *mLG*
19 sobre *mLG JFB* | venia *mLG JFB*
21 carrera *mLG*
22 cel *mLG*
25 Provensa *mLG*
26 sonrís *mLG*
28 llur aimanta] sa amorosa *mLG* s' amorosa *JFB*
29 llurs] ses *mLG a.c.*
30 de *amors mLG*
31 fellos *mLG* fellós *JFB* | aimadors,] trova *mLG a.c.*
32 donaven] s' llansavan *mLG*
33 altre *mLG* | penjada *mLG*
34 los ~ ornats,] Ple l' cor de rims, lo front cenyit de llors *mLG a.c.* ~ ornats *mLG*
35 a ~ inspirats] Los trovadors al front de llors cenyits *mLG a.c.* | venien inspirats] venian trobadors *mLG a.c.* los trovadors veni *mLG a.c.*
38 escalf] ardor *JFB* | llurs] sos *mLG a.c.* | dava; *mLG*
39 buscava *mLG*

Poesia premiada amb l'accèssit a l'arpa de plata, ofrena de l'Ateneu de la Classe Obrera

La llengua catalana

Com la vestal, que vils acusadors,
sent innocent, han fet fos soterrada,
i que a la mort plena de vida han dada,
sens fer esment de sos plants i dolors,
tal fou a mi que estant en mon bell viure,
de foc lo cor, de cants ma ànima plena,
en boca un mos, lo cos pres amb cadena,
sobtadament dels rius vegí'm proscriure.

Jo era lo riu que aprés que amb pures ones
prats i jardins ha encatifat de verd,
i amb suaus rumors l'ombrívol bosc ha omplert,
fent-se amb sos rams ponts de verdor i corones,
d'un altre riu al rebre les corrents,
si bé tranquils, als seus cristalls estranyes,
deixà de ser l'espill de les muntanyes,
de llis cristall i d'aigües trasparents.

Jo era la flor que quan, nedant en llum,
més purs encens de son botó aspergia,
un vent estrany que dessús li venia,
sense frescor deixava ni perfum.
Jo era lo sol que enmig de sa carrera,
quan amb més raigs daurava terra i cel,
se viu robar de boires per un vel
son foc d'abans i sa claror primera.

En altres temps les dames de Provença,
de dolç parlar i de plasent somrís,
per les qui als cors d'amor un paradís
era el ser reis de llur aimanta pensa,
feien a mi la reina de llurs festes
quan en llurs *corts*, jutjant de fets *d'amors*,
contra felós i falsos aimadors,
plenes de seny donaven llurs requestes.

En altres temps, quan l'arpa al coll penjada,
los trobadors, los fronts de llors ornats,
a fer tensós venien inspirats
per conquistar d'amor una mirada,
jo era el perfum que de llurs rims eixia,
lo raig de foc que escalf a llurs fronts dava:
que el trobador quan nous dictats buscava,
venia a mi, a mi font d'harmonia.

41 altre *mLG*
43 dava] alsava *mLG JFB*
45 rey, *mLG* | terra, *mLG* | llavors, *mLG*
48 o] o en *mLG a.c.*
50 mantell *mLG*
51 restant nou sempre aquell,] tots jorn sent nou aquell, *mLG*
54 llarch *mLG* | dols *JFB*
55 ventlos *mLG* | pols *mLG*
58 de Aragó *mLG*
59 jo *mLG*
62 trovadors *mLG* | de Ausïas *mLG*
*a.***65** poesia catalana *mLG*
65 dolgue *mLG* | ma germana,] germaneta, *mLG*
67 argentada *mLG*
68 Restabas *mLG* | ton dol,] ta sort, *mLG a.c.*
69 d'esta *mLG*
70 avans *mLG* | feyan *mLG JFB*
76 l'aliga *mLG* | niu *mLG*
77 tots jorns] sempre *mLG JFB* | llurs] las *mLG a.c.* sas *d.c.* | cabanyas *mLG*
78 llurs entranyes,] las montanyas *mLG a.c.* las entranyas *mLG d.c.* llurs entranyas *JFB*
79 patri, *mLG* | viu, *mLG*

53. *mi a*. Dialefa.
55. *veent*. Sinèresi.

En altres temps quan daven a mos reis
son ceptre el mar, realmes l'ampla terra,
jo era l'herald que dava el crit de guerra,
jo era la veu que dava al món llurs lleis.
¿Qui era lo rei o terra o mar llavors
que com lo mont *la veu de sos torrents,*
no coneixés lo so de mos accents,
en guerra o pau, cantant combats o amors?

Tal fui... Mes, ah!, com reina destronada
a qui en son dol deixaren son mantell,
perquè al ser vell, restant nou sempre aquell,
més del contrast ne fos acongoixada,
tal quan a mi a lenta mort damnaren,
perquè més llargs se'm fessen los meus dols,
veent-los tacar-se i tots desfer-se en pols,
mos rics vestits per befa me deixaren.

Senyor, Senyor, ¿per què quan, ai!, volguéreu
del cel borrar l'estel clar d'Aragó,
de sa claror sent missatgera jo,
que amb ell morís ensems no permetéreu?
¿Per què, Senyor, quan l'arpa se rompia
dels trobadors, d'Ausies en les mans,
sent jo la veu de sos tristíssims cants,
com llur ressò, amb ells no m'extingia?

La poesia

No et dolgue, oh ma germana, de mi la més aimada,
si al pondre's l'estel clar del regne d'Aragó,
si al rompre's en les mans de March ta arpa argentada,
restaves, per ton dol, a ser-ne condemnada
d'aquell com l'últim raig, d'eixa com l'últim so.

Com abans, és molt cert, dames la cort no et feien,
ni els trobadors te feien la reina de llurs jocs,
ni a tos rugits de guerra rendits los pobles queien
que ton *desperta ferro* la veu del tro ser creien,
i tes sangnantes barres dels llamps del cel los focs;

mes amb amor guardada pels fills d'eixes muntanyes
on com l'àguila altiva la llibertat fa niu,
i tots jorns per tu oberta la llar de llurs cabanyes,
o com un dolç ressò tancada en llurs entranyes,
on sempre amb l'amor patri sant l'amor de Déu viu;

com surt de nou la flama de les calentes cendres
del vent a la bufada, com s'estén lo ressò
al rugir la tempesta, perquè se torne a encendre's

83 la] ta *mLG* | extendre's *mLG*
84 ¿què ~ cor;] Com ans que mes te falta? *mLG a.c.*
85 germana. *mLG*
86 cels, *mLG*
87 del sol] dels cels *mLG a.c.* | mana, *mLG*
89 les ànimes] los cors *mLG a.c.* | estels, *mLG*
91 De un poeta en lo front, *mLG*
93 pàtria ~ tu] patria, ell que per sols *mLG a.c.*
95-96 De ~ *nit,*] De la per qui sonava mes dolsa que la mel, / La llengua que ab la llet del pit matern bebia, *mLG a.c.* ~ que com *la llet* ~ *mLG a.c.* ~ 'l dols llemosi ~ *mLG*
96 *somiava JFB*
97 tu *mLG* | *dia mLG*
98 Pus *mLG JFB*
99 qui *mLG*
100 amada, *mLG JFB*
101 *i*] *é JFB*
102 Que *mLG*
103 savis *mLG*
105 *patria mLG*
108 proclamant-vos] pa cridanvos *mLG a.c.*
109 les rimes,] poetas, *mLG a.c.*
110 los] ls *mLG a.c.* | que ell] que *mLG a.c.* | cante] cantava *mLG a.c.*
111 saludar, ~ retorn.] dar la ben tornada al nou esplendent sol. *mLG a.c.*
112 orenetas *mLG*
113 son sas *mLG a.c.* | cansonetas *mLG*
114 se'n ~ jorn.—] Lo sol a saludarne van en jolivol vol. *mLG a.c.* Y 'l ≈ *mLG a.c.* Van joliuas á darne la ben tornada al jorn. *mLG a.c.* Volan pel cel ≈ *mLG a.c.*
D Ø *mLG* De don Joaquim Rubió y Ors *JFB*

96. *somniava*. Sinèresi.
97. *tu, amb.* Dialefa
107. Vers sense cesura.

de nou la llum, i torne de nou ta veu a estendre's,
¿què et falta?... Sols un cor; sols d'una lira el so.

I eix cor i aqueixa lira, jo te'ls daré, germana;
jo del foc que en mi crema, i que com foc dels cels
durarà mentres dure la llum que del sol mana.
lo que en los rius la veu, i en los clavells la grana,
i l'amor en les ànimes i el brillo en los estels;

jo d'eix foc que en mi crema posaré una guspira
en lo front d'un poeta, català de tot cor,
i despenjant per ell dels trobadors la lira,
ell que sols per sa pàtria i sols per tu sospira,
serà de tu i sa pàtria lo novell trobador.

De tu, la dolça llengua, *la qui amb la llet bevia*
del pit matern, amb qui somniava cada nit,
de tu, *amb qui al Senyor pregava cada dia,*
puix sent tu la llengua única que son esprit sabia,
era la que parlava al parlar amb son esprit.

De tu, la pàtria aimada, la pàtria de *sos avis,*
dels qui lo món ompliren de llurs costums i lleis,
qui forts en defensar llurs drets, i llur agravis
en venjar, animosos mostrant-se ensems que savis,
ensems que los temeren los *acataren reis*.

Serà qui a tu i sa pàtria amb son cantar alçant-vos
d'harmonia i de glòria un nou hermós palau,
i el que a son nom li espera viure etern donant-vos,
farà vage la fama com mares proclamant-vos
de dos reis de les rimes, Ausies i Aribau.

I los turons que ell cante s'ompliran de poetes
per saludar, germana, ton venturós retorn.
Així al cant d'una sola les altres orenetes,
deixant llurs nius amb crits, que són llurs cançonetes,
se'n van pel cel a dar-ne la benvinguda al jorn.—

Març de l863

Tes.: *mLG JFB GL3*

Amb aquesta poesia Rubió i Ors va guanyar l'Englantina d'Or als Jocs Florals de Barcelona del 1863. Gràcies a aquest premi, va obtenir, junt amb Víctor Balaguer i Jeroni Rosselló, el títol de Mestre en Gai Saber, com explica la mateixa acta: «fou per lo senyor President proclamat *mestre en gai saber* don Joaquim Rubió i Ors, havent-se trobat que li donaven dret al títol los premis guanyats en aquet i altres anteriors certàmens» (*Jocs Florals* 1863: 12).

Sobre el tema, vegeu Sunyer 2013: 187-190.

L'autògraf *mLG* porta una nota al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «1863». Només conté del vers 1 al 286.

Mètrica: a^7 b' c b' d b' e...

L'últim comte d'Urgell

S Poesia ~ 1863] «Ó rey ó res.» *mLG JFB*
a.**1** I] Ø *mLG JFB*
9 soldat, *JFB*
18 escoltan *mLG* | véure'ls *mLG JFB*
24 veu, *mLG*
26 ensopiment,] ensopiment *mLG JFB*
27 tot de sobte] de improvís *mLG* d'improvís *JFB*
28 sos *mLG JFB*
29 comptesas *mLG*
33 son espòs guerreja,] lluyta son espos *mLG a.c.*
34 al] A *mLG JFB*
36 amant *mLG*
37 terra *mLG*
43 Margarita *mLG*
46 reys *mLG*

Poesia premiada amb l'englantina d'or en l'any 1863

I

Tras d'un merlet arraullides
del castell de Balaguer,
cobert lo cor d'un vel negre
i els ulls de plors amb un vel,
estaven les dos comtesses,
na Margarida e Isabel,
mirant lo camp de batalla
on l'ardit comte d'Urgell
busca, o la mort del soldat
o una corona de rei.
Mes si bé miren i escolten,
no veuen ni ouen més d'ell
que les revoltes onades
d'aquell mar de combatents,
i el sec colpejar confús
dels acers contra els acers,
que és lo que el dol i les llàgrimes
oure o veure les permet.
Mes d'improvís s'estremeixen
del castell los fonaments
al retrò de les bombardes,
que, com boques de l'infern,
sobre eix camp de carnalatge
llancen llur encesa veu;
i com qui retorna en si
d'un confús ensopiment,
al sentir que tot de sobte
tremola el sol baix llurs peus,
atordides les comtesses,
i en aquell instant cruel,
recordant l'una que és mare,
i recordant Isabel
que allí son espòs guerreja,
al qui en aquell risc extrem
més que lluitant per un ceptre,
voldria aimant a sos peus,
cauen de genolls en terra,
i a la Mare de llur Déu
per los que lluiten demanen
que els empare amb son mantell,
i apague la ira en llurs cors,
i encengue l'amor en ells.
Mes de prompte Margarida,
que més que de mare té
l'altiu cor d'aquella raça
engendradora de reis,

51 barbacana *mLG*
52 marlets *mLG*
56 en ~ castell,] Del castell en les parets, *mLG JFB*
57 son esguard] la vista *mLG JFB*
58 veurer'l *mLG a.c.* veure'l *mLG d.c.*
63 en ses] en *mLG a.c.*
64 estrenyent, *mLG JFB*
65-66 brollar-li ~ amb] brollar sanch dels llavis, / Ab nova *mLG* ≈ llabis, ≈ *JFB*
71 qu'es *mLG*
74 secs] vells *mLG a.c.*
75 i negrencs] Negrosos *mLG a.c.*
76 elms; *JFB*
80 maces] dallas *mLG a.c.*
83 pendons *mLG JFB*
87 Axi *mLG*
88 de Urgell. *mLG JFB*
90 xiulets *mLG*

49. *nuoses*. Sinèresi.

més que les àguiles fera,
més forta que els roures vells
que arrelen llurs nuoses soques
en los pics dels Pirineus,
corrent a la barbacana,
i de peus entre els merlets,
sens temor als passadors,
ni als tirs dels enginys certers,
que s'espunten o reboten
en los forts murs del castell,
busca amb son esguard lo comte
i al veure-lo, amb ronca veu
—Mon car fill Jaume —li crida—;
comte d'Urgell, rei o res!—
No oí el d'Urgell les paraules,
mes a sa mare vegé,
i en ses mirades llegint
lo que d'ell vol, estrenyent
fins a brollar-li dels llavis
la sang amb fúria les dents,
llançant al cavall la brida,
i clavant en ell los fers,
a on més rugeix la batalla
allí vola d'ira cec.
Com brau que és, guerreja el comte,
com braus guerregen los seus.
Les destrals dels muntanyesos
fetes a tallar los secs
i negrencs cors dels forts roures,
tallen com llaunes los elms.
No hi ha malla que no rompen
los passadors dels arquers,
ni adarga que no abonyeguen
les maces dels cavallers,
ni cota que no foraden
les dalles dels sometents.
Per on los penons onegen
d'Urgell i de Balaguer,
com s'obre un vol de moixons
al llançar-se el falcó en ell,
aixís s'obren les rengleres
dels enemics del d'Urgell;
i los tocs de les bocines,
dels tirs los aguts xiulets,
i els secs cruixits dels enginys,
i els alarits del qui venç,
i los renills dels cavalls,
i l'atronadora veu
de les feixugues bombardes
llançant, amb covard acert,

98 desastres] estragos *JFB*
103 poguera *JFB*
110 decrets. *JFB*
114 pendons *JFB*
124 encara els] adés sos *mLG JFB*
125 lo horisó *mLG JFB*
126 com un transparent] Obrintse en immens *mLG a.c.*
127 tras ~ brillaven] +A...nt+ com antiqüelas *mLG a.c.* Tras del qual ~ *mLG Tras* del qual, ~ *JFB* ~ brillan *mLG* brillan, *JF3*
129 com llumenetes pintant-se] Y com pont de or reflectintse *mLG a.c.* ≈ de foch pintantse *mLG d.c. JFB*
130 cristall. *JFB*
132 mouen] invitan *mLG JFB* | descans *mLG*
137 en ~ al] lo aucell torna a son *mLG a.c.* ≈ al *mLG d.c. JFB*
138 que ve] se'n va *mLG a.c.* que va *mLG d.c.*
140 va el] Lo *mLG JFB*
142 afadigat,] del treball, *mLG*
143 Hont *mLG a.c.* Y en que *mLG a.c.*

ensems que l'espant del tro,
los desastres del llampec,
fan d'aquell camp de batalla,
a on los ve ja el lloc estret
per a morir als nafrats,
per renyir als combatents,
un quadro que sols podria
contemplar-lo un cor d'acer
com lo té l'altiva mare,
a qui el comte encara veu,
dalt del castell que li crida:
—Mon car fill, o rei o res!—
Mes en va és que lluita el comte
de son fat contra els decrets;
i sentint que es perd en va
sang que sols per ell se perd,
mana tocar les bocines,
i dar los penons al vent,
i amb son estol mermat d'homes,
mes de venjança sedent,
torna en bon ordre a emparar-se
tras los murs de Balaguer,
si no com rei d'Aragó,
almenys com brau cavaller.

II

D'un jorn dels postrers d'octubre
era la vesprada ja.
Temps feia era post lo sol,
si bé encara els últims raigs
per l'horisont s'estenien
com un transparent ventall,
tras qui com grans d'or brillaven
alguns estels escampats,
com llumenetes pintant-se
del Segre en lo llis cristall;
i en aquella hora tranquil·la
en què mouen al descans,
o a aixecar lo cor al cel
les boires que, com gegants,
van a fer llit de les serres
en los pics més elevats,
i en què el moixó torna al niu,
i el vent que ve a reposar
en lo bosc, dels pins salvatges
va el trist udolar apagant;
i en què torna a sa cabanya
lo llaurador afadigat,
on lo fum que sobre d'ella

144 s'alça ~ plomall,] Oneja en extens plomall *mLG a.c.* S'alsa en llauger plomall, *mLG a.c.* S'alsa en joganer plomall *mLG d.c.*
147-149 de ~ mare] Axi lo compte y sa mare / En un saló del palau / De Balaguer, en tal hora, *mLG* Així ~ *JFB*
151 sentada, *mLG JFB*
152 passejant agitat *mLG JFB*
156 pendó *mLG JFB*
160 Vostras *mLG JFB*
161 tacas *mLG* | abrassarvos, *mLG*
169 m'engendraren *mLG*
167 cerquí *mLG a.c.* | rey, *JFB*
170 Fills *mLG JFB*
171 Vols *mLG* | nasqueren,] eixiren, *mLG JFB*
172 nasqués] Eixis *mLG* Eixís *JFB*
177 trono,] regne *mLG a.c.*
178 caps] craneos *mLG a.c.* | fundat, *mLG* blasonats, *JFB*
182 fiar. *mLG* fiar; *JFB*
183 cel *mLG*
186 molt temps] Molts jorns *mLG* Mòlts jorns *JFB*
187 vingueren *mLG*
191 de ser *mLG JFB*

s'alça en juganer plomall,
l'avisa que allí l'aguarden
los tranquils goigs de la llar,
de Balaguer, en tal hora,
en un saló del palau,
axís lo comte i sa mare
estan amb gran foc parlant,
ella en silló d'or seguda,
ell agitat passejant.

—¿Què més voleu del d'Urgell
que el d'Urgell no hage fet ja?
¿No he aixecat al so de guerra
lo penó de mon casal,
i, com net dels Armengols,
en cent combats no he lluitat?
¿No guarden, senyora, encara
vostra gonella i brial
les taques, que a l'abraçar-vos
al retornar dels combats,
hi deixaren de mes armes,
o de mes nafres la sang?
Quan vostre veu me cridava,
«Fill, rei o res», en lo camp
¿no hi busquí el mantell de rei
o la mortalla del brau?
En mala hora m'engendràreu
fill de reis, si és que mon fat
vol que d'on tants reis nasqueren,
nasqués Jaume el desditxat!
Si per conquistar un trono
bastara tan sols mon braç,
vos jur que seríeu reina,
i que a pesar dels de Casp,
tindria d'Aragó el trono,
amb caps d'alarbs blasonat,
no a un rei de raça de bords,
sinó a un net de Pere el Gran.

Fa pocs jorns podia encara
en mon trist estel fiar:
Si el buscau vui en lo cel,
lo buscareu, mare, en va.
Anà a França per socorros
molt temps fa lo de Favars,
mes ni els socorros vingueren,
ni el missatger ha tornat.
Ni un gascó hi ha en Balaguer,
que essent gent que ven son braç,
son braç deixà d'ésser nostre

192 la paga els] lo preu los *mLG JFB*
193 sigan *mLG a.c.*
194 los ja] Los *mLG a.c.*
197 a] ja á *mLG a.c.*
200 que] Que en ells *mLG a.c.*
204 quan] si hi *mLG JFB*
205 de Urgell *mLG*
206 sos *mLG a.c.*
216 exclamá, *mLG*
221 dels qui en] qu'en *mLG* | terra] plana *mLG*
223 senyeres] banderas *mLG a.c.*
224 sos *mLG*
225 áligas *mLG JFB*
229 —vergonya!— *JFB*
236 amb] De *JFB*

200. *hi ha*. Dialefa.

en quant la paga els faltà.
¿Què val que ens sien feels
los ja escassos habitants
d'eixa ciutat, que Armengol
arrancà un jorn als alarbs,
si no basten a cobrir
sos vells murs emmerletats,
i destrossats amb més bretxes
que sageties hi ha?
Recordau-vos, ma senyora,
que un jorn fins faltà lo pa
en vostra taula, i pensau-ne
que quan falta en lo palau
dels nobles comtes d'Urgell,
quin pa tindran llurs vassalls.
Los paers ne mouen tractes
per a entregar la ciutat;
lo d'Antequera prepara
per a demà un nou assalt.
¿He d'exigir que es derrame
més sang de mon poble en va?
Avui és temps de salvar-lo;
demà ja seria tard!—

—¿I us diuen comte d'Urgell?
¿I vós sou fill —exclamà
la comtessa— d'eixa raça
d'àguiles, que els pics més alts
del Pirineu engendraven
per arrancar als musulmans
dels qui en la terra fundaren
los realmes palm a palm,
i fer-ne de llurs senyeres
brossa de llurs nius comtals?
No, que no engendraren àguiles
a tímids coloms jamai,
i vós d'Urgell no en teniu
sinó lo nom que en portau.
Molt, comte, vos dol, vergonya!,
de vostres vassalls la sang.
Ah! no fóreu vui, en Jaume,
senyor de tantes ciutats,
si al guanyar-les vostres avis
no haguessen omplert abans,
per a escalar-les, llurs fossos
amb cossos de llurs vassalls,
sens comptar si per a omplir-los
eren molts o pocs bastants.
Quan en lo mont perseguiu
al feréstec porc senglar,

243 de caure] que caygue *mLG a.c.*
244 dels forts] De los *mLG a.c.*
245 d'una corona a caça] cassador de coronas *mLG JFB*
246 anau, si] Es lo qui *mLG a.c.* Sou vos si *mLG d.c.* Sòu vos, si *JFB*
248 quants] Los *mLG a.c.* | Déu vos] que Dèu li *mLG a.c.*
249 dat, oh] donat, *mLG JFB*
253 pus *mLG JFB*
254 que us] los *mLG a.c.* | sanch; *mLG JFB*
262 que *mLG* | engendrá *mLG*
263 pensament *mLG* | tingués] tindria *mLG JFB*
264 Pus *mLG JFB* | que no sab *mLG d.c.*
267 menos *mLG JFB*
274 no sab morir *mLG*
276 uixiers *mLG* uixiers, *JFB*
279 diheu, *mLG JFB*
281 dama *mLG*
283 cor, / Lo deixa alli batallant. *mLG*
285 allí sol] sol *mLG a.c.*

279. *dieu*. Sinèresi.
286. En aquest vers s'acaba *mLG*.

¿comptau acàs los mastins
que despedaçar podrà
abans de caure rendit
dels forts munters en les mans?
Mal d'una corona a caça
anau, si de sang avar,
no hi tirau per fer-ne presa
quants vassalls Déu vos ha dat:
que Déu vos ha dat, oh comte;
que en bona guerra i lleal
los lliuraren vostres pares
de les garres dels alarbs,
i puix amb sang los compraren
just és que us paguen amb sang:
més, quan cent villans no valen,
comte d'Urgell, lo que val
la perla d'un sol floró
de ma corona comtal.
No acusau a vostre estel,
ni al que us engendrà acusau,
menys que vulgau fer-li un crim
de que, quan vos engendrà,
villans pensaments tingués
puix vos engendrà villà.
I puix rei no sabeu ser,
justícia és del cel, no fat,
que sia res qui val manco
que el més vil de sos vassalls.
Anau de vostre nebot
als peus son perdó a implorar,
que ja els trobareu de llàgrimes
de vostra esposa regats,
i on podrà plorar com dona
qui morir no sap com brau.
Anau-hi, i quan vos pregunten
los ugiers, abans d'entrar
en sa tenda, el nom que us diu
la mare que us alletà,
no dieu que comte d'Urgell,
sinó Jaume el desditxat.—

I a son fill l'altiva dama,
dant de despreci un esguard,
amb les tempestats del cor,
que són feres tempestats,
perquè més llurs colps sentís,
lo deixà allí sol lluitant.

287-352 III / Caiguda ~ sort!] Ø *mLG JFB*

287-352. Aquesta tercera secció va ser afegida posteriorment al premi, com aclareix Rubió i Ors mateix en nota.

III

Caiguda en braços del comte
i coberts los ulls de plors,
amb veu trèmul en què es pinta
de son cor lo tremolor,
diu la comtessa Isabel
al desconhortat espòs
les que ha arrancat de Fernan
promeses de son perdó;
si bé, per no enfellonir-lo,
li calla los durs rigors
amb què, dama essent i noble,
la tractà el rei son nebot.
Abatut l'escolta el comte,
que abat los més altius fronts
la contrària sort, quan d'ella
víctimes innocents són
fills i esposa a qui s'estima
més que a les teles del cor.
I desprenent-se dels braços
de sa esposa, amb més sanglots
que paraules, li digué
entre airat i carinyós:
—Lo perdó del rei accepto
sols perquè me'l portau vós;
si altre que vós me'l portàs,
comtessa, l'hauria mort.
Si fos jo sol per combatre
contra els rigors de ma sort,
jur que m'emmortallaria
amb mos destrossats penons
abans que postrar-me als peus
del qui es diu rei d'Aragó;
que és condició de ma raça,
a l'igual dels roures forts
de ses muntanyes, ans rompre's
que al fat doblegar lo front.
Per vós doncs i per mes filles,
que orfenetes, baix lo sol
volarien com colomes
sense niu i sens conhort;
per elles i per lo fruit
que portau de nostre amor
i que, engendrat en desditxes,
desditxat eixirà al món,
la vida accepto, que encara
que vida amb escàs honor,
almanco quant vos estrenye
sobre mon trist pit, en jorns

a.**353** IV] III. *JFB*
357 coent plant] ruhents llágrimas *JFB*
358 jovent *JFB*
363 el ~ bocina,] una bocina guerrera, *JFB*
369 pendó *JFB*
373 joves, *JFB*
380 de ser *JFB*
381 postreras *JFB*

371. *la honra*. Dialefa.

menos amargs, sentireu
batre tras ell carinyós,
més que el cor de qui fou comte
d'un pare amorós lo cor.—
Diu, i alçant al cel la vista
com per demanar-li esforç
perquè son pit no flaquege
de la sort als cruels colps,
alt ja el front, i amb pas segur
se n'entra el d'Urgell resolt
amb la comtessa en la cambra
de sa mare, d'a on a poc,
a elles i a ses filles dant-ne
l'últim tristíssim petó,
sortí per a on l'esperava,
no ja la corona d'or
de rei, sinó la de màrtir
que li prepara la sort!

IV

¿Per què ploren, per què ploren
de Balaguer los paers,
i tots los que omplen sa plaça,
dones, i noiets i vells;
i fins verteix coent plant
de dol l'arriscat jovent,
fet a veure los estragos
del combat amb los ulls secs?
¿Per què mentres tots sangloten,
no s'ou ni una sola veu,
ni el so agut de cap bocina,
ni los crits del sometent
que amb sons de guerra provoquen
als veïns de Balaguer?
¿És que sos murs ha assaltat
del d'Antequera la gent,
i oneja el penó real
sobre els merlets del castell?
¿És que temen per la honra
de llurs filletes los vells,
per llur llibertat los joves
i les mares per llurs nens?
No és sinó que allà en la plaça,
per complir son sagrament
de no tallar-se les barbes
fins que fos *o rei o res*,
en Jaume el desconhortat,
perdudes ja d'ésser rei
les últimes esperances,

404 fiels *JFB*
407 compte *JFB*
410 fiel, *JFB*
411 i encomanant-los] Y comanantlos *JFB* Y en encomanant-los *GL3*
420 rònecs] vells *JFB* | del] de son *JFB*
424 menos *JFB*
428 feudaters.» *JFB*

404. *feels*. Sinèresi.
410. *feel*. Sinèresi.
411. *encomanant-los*. Esmeno «en encomanant-los».

i res començant a ser,
les barbes que li creixeren
al falagador alè
de tants combats, i que blanques
de llur pols besà lo vent,
perquè no se les deshonren
del cautiveri los fers,
acaba de fer tallar-se-les
davant tothom pel barber.
És que està amb plors despedint-se
de sos vassalls lo d'Urgell,
i del sagrament lliurant-los
que feren tots a una veu,
o de posar-lo en un trono
que pel naixement i el dret
li era degut, o enterrar-se
debaix de llurs murs amb ell.
En va de nou li ofereixen
llurs acers los cavallers,
i els ciutadans la sang tota
que en llurs venes bull ardent,
i tornar en munt de cendres
llur ciutat sos feels paers,
abans que fer homenatge
al rei pels de Caspe elet;
que el comte, pagant amb llàgrimes,
llàgrimes d'agraïment,
les que per ell plora el poble,
de tots los seus lo més feel,
i encomanant-los amb uis,
amb uis del cor, sa muller,
i sa mare, i ses filletes
que, trist d'ell!, no veurà més,
salta d'un bot a cavall,
i sortint de Balaguer,
se llança a brida batuda
cap a la tenda del rei.
Mentres que tras de si deixa
los rònecs murs del castell,
amb veu que els sanglots ofeguen,
va per si mateix dihent:
—D'Urgell era poc ha comte,
ara so manco que res.
D'un trono les esperances
m'afalagaven adés;
vui me fa enveja el més pobre
i vil de mos feudaters.
Si la sang de l'arquebisbe
de Saragossa, ha fet Déu
que entelàs com rogent núvol

438 campament. *JFB*
439 descavalca del potro] del caball descavalca *JFB*
441 lograva] alcansava *JFB*
442 rey, *JFB*
445 lograva] alcansava *JFB*
448 sent; *JFB*
450 Valgut *JFB* | més,] mòlt mes, *JFB*
455 família, *JFB*
458 degué! *JFB*
D (De D. Joaquim Rubió y Ors) *JFB*

la claror de mon estel,
bé s'han complert per a mi
del cel los amargs decrets.
Cumplen-se ja los dels homes:
serà mon fat més cruel.—
Quan deia aqueixes paraules
arribava al campament;
quan descavalca del potro
se troba del rei als peus.
Lo perdó que allí lograva
no era lo perdó d'un rei;
era de qui venjatiu
obrava més que clement.
Lo perdó que allí lograva
no era lo qui a un noble es deu
que es diu Urgell, i en ses venes
la sang de reis córrer sent.
Ans que lograr tal perdó
valgut, ai!, li haguera més,
fer-se emmortallar amb les pedres
de sos murs de Balaguer.
De les almoines reals,
confiscats tots los seus béns,
mentres visqué sa família
trista que viure tingué;
i a Jaume el trist —quant amarg
son perdó trobar degué!—
li blanquejaren les barbes
de Xàtiva en lo castell,
que presó fou i sepulcre
de l'últim comte d'Urgell.

Març, de 1863

Tes.: *GL3*

a.**287.** Aqueix romanç fou compost després de premiada la present poesia.

Tes.: *mLG AcB LGS GL3*

T L'Academia.[1] *LGS*

Aquest poema va obtenir el premi de Medalla d'Or de l'Acadèmia Mariana de Lleida el 1871. El certamen va començar a convocar-se per honorar la Mare de Déu el 1867 i encara avui es continua atorgant. L'ALR de la BC en conté una traducció autògrafa de Rubió i Ors al castellà.

El poeta va tractar el tema del cristianisme com a font d'inspiració de la poesia romàntica enfront de la mitologia clàssica des de ben jove en diversos treballs.

A *mLG*, nota superior a la ploma de Rubió i Ors: «Premiada en uno de los Certámenes de Lérida». Nota superior al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «Setbre 1871». Al revers de l'última pàgina: «1871». Al mateix plec, a continuació n'hi ha la versió en castellà.

Mètrica: 22 a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} d^{10} e^{10} d^{10} c^{6} **1** a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} d^{10} e^{10} d^{10} c^{10}.

T. El reclam al títol remet a la nota: «Aquesta poesia fou premiada amb joia en lo certamen de l'Academia bibliográfica Mariana, l'any 1871».

[89]

A la Verge de l'Acadèmia

*a.***L** Poesia ~ 1871] Ø *mLG LGS*
1 Maria! *mLG* Maria: *AcB LGS*
2 Que *mLG* | pas *mLG* | palla, *LGS*
6 son Jesús] iay son Nat *mLG a.c.*
7 esperit,] cor, *mLG a.c.* pobre esprit, *AcB LGS*
9 Verge! *mLG*
10 Que *mLG*
12 sa *mLG AcB LGS* | creu *AcB LGS*
14 ne] sen *mLG*
15 dels plors de] Que veu per *mLG*
16 fent] Fentne *mLG* | ofrenda *mLG* oferta *AcB LGS*
17 Maria! *mLG* Maria: *AcB LGS*
18 pecadors, *mLG*
20 fa escut] Abriga *mLG AcB LGS*
23 Y, *mLG* | mitgs *AcB LGS* mitjs *GL3*
25 divina *mLG LGS*
26 Que *mLG AcB LGS* | destrena] destria *mLG AcB LGS* | de aygua *mLG LGS*
29 al chor *mLG*
30 aquí ~ ardenta] Del estel dels artistas que ab fe pura *mLG a.c.* Al ≈ santa *mLG*
32 a l'engín.] al engin. / Ilumina al *mLG*
35 exhalen] Llensan *mLG* | encens] richs encens *mLG*
36 seus, *LGS*
37 prop d'arpes tantes,] Davant de tantas arpas, *mLG a.c.* Davant de tants llauds, *mLG d.c.* | d'una] fent *mLG a.c.* de *mLG d.c.*
38 dolces] las dolsas *mLG a.c.*
39 l'encens *mLG* lo encens *AcB*

L. *Ave, spes nostra*. Començament del cant per a l'ofici de la festa de l'Anunciació de Maria el 25 de març.
23. *mig*. Esmeno «mitjs».
31. *cristià*. Sinèresi.

Poesia premiada amb una medalla d'or en lo certamen de l'Acadèmia Mariana de Lleida en 1871

Ave, spes nostra.

Vull cantar a Maria; no a la trista
que, pas per pas, des de son bres de palla
fins al cim del Calvari, en plors la vista
i en ais desfet lo cor,
seguint del Fill la rua dolorosa,
de quantes son Jesús trepitjà espines
sentí en son esperit, mare amorosa,
l'agudíssim dolor.

Vull cantar a la Verge: no a la pia
que, aplegant en son cor, com en una urna,
lo plant de los qui amb dol van per la via
d'amargura amb llur creu,
caient rendits per la feixuga carga,
a l'igual de son Fill, ne fa son calze
dels plors de tots, de la beguda amarga
fent una ofrena a Déu.

Vull cantar a Maria; no a la mare
dels pecadors als qui, com la coloma
als seus petits, dels rigors de Déu Pare
fa escut amb son mantell.
No a la que és de la vida en les borraques
estrella que del port lo camí ens mostra,
i mig desperançats, ai!, de les tasques
lliura el nostre vaixell.

Vull cantar-la en eix jorn com llum divina,
que, com riu que es destrena en mil fils d'aigua,
ja del cel per la volta cristallina,
ja pel món s'espargint,
si allí nous cants als cors d'àngels inspira,
aquí a l'estol dels genis que amb fe ardenta
de l'art cristià en la font sa imatge mira
nou foc dona a l'engín.

Mes, ah!, prop tantes urnes, Verge pura,
com nit i jorn en perfumada boira
exhalen llurs encens fins a l'altura
del sol, trono on tu seus;
prop d'arpes tantes, d'on com d'una viva
font d'aigües clares, dolces rimes brollen,
¿què de mon vas l'encens, que a tu no arriba,
què valen los rims meus?

43 lloar-ne] cantarne *mLG*
44 cels *mLG*
45 de armonia *mLG*
46 concert] chor sols *mLG*
49 ai trist!,] ay! *mLG* | perdona, *LGS*
51 corona, *mLG*
52 pur, *mLG*
54 ofrenda. *mLG a.c.* oferta. *mLG d.c.*
55 sent tota amor,] font de bellesa, *mLG a.c.*
56 De mon *mLG* | el fer] 'l cer *AcB*
58 una arpa fer] ferne una veu *mLG* ferne una arpa *AcB LGS*
59 roent] calent *mLG*
61 pura] santa *mLG a.c.*
63 murmura,] canta *mLG t.c.*
64 canta] Y canta *mLG*
66 de la bellesa increada,] del sol mercat espill y temple; *mLG*
67 de l'Esperit l'Esposa,] La esposa del *mLG a.c.* | a la] prop *mLG a.c.*
69 déus hel·lènics] antichs genis *mLG* antichs génis *AcB* antichs genis *LGS*
70 tintes,] Tintas y *mLG* | demanantlos; *mLG*
71 encens ~ impúdica] encens impur cremant en la llur *mLG a.c.* ≈ cremau ≈ *mLG d.c. AcB* ≈ cremáu ≈ *LGS*
72 l'humà geni] la fe nostra *mLG* la fé nostra *AcB LGS*
73 les antigües] vostras impuras *mLG a.c.*
74 de ~ roses,] Quant del front arrancantvos las flors mustias *mLG a.c.* Y arrancantvos del front les mustias rosas *mLG a.c.*~ pagá ~ *mLG* ~ y desfent ~ *AcB LGS* ~ rosas *mLG*
75 i] Quant *mLG*
79 Cantors *mLG AcB LGS* | armonia *mLG*
80 Musichs *mLG*
81 Ah!,] Oh! *mLG* | paganas! *mLG*
82 lloas! *mLG*
83 oh] las *mLG a.c.*
85 heu] Han *mLG a.c.* | les] llurs *mLG a.c.* | tremoloses?] vaporosas? *mLG a.c.*

66. *increada*. Sinèresi.
81. *invocacions*. Sinèresi.

Pobre moixó sens ales, ¿com pujar-ne
per refilar sos cants fins a ton trono?
Pobre cantor sens geni, ¿com lloar-ne
 a la qui terra i cels,
com per bressar-la en ones d'harmonia,
fan un concert de tot quant en ells canta,
mars, boscos, rius, moixons, la nit, lo dia,
 los àngels i els estels?

I no obstant, oh Maria —ai trist!, perdona
mon foll atreviment—, jo vull cantar-te.
Vull, per més que no degue a ta corona
 feta del sol més pur
ni un raig més anyadir, ni una espurneta,
dur-te també ma ofrena. ¿I com no, oh Verge,
si pots, sent tota amor, fer-ne un poeta
 d'un cor més que el fer dur?

¿I com no, si jo t'am, i d'un cor que ama
tan fàcil t'és una arpa fer que et cante,
com d'un ferro roent estels de flama
 fer-ne el martell eixir?
¿Com no, si a ton voler, perquè més pura
sia i digna de tu la troba mia
me donarà sa veu quant riu, murmura,
 canta o sospira aquí?

Profans, los qui després que en lo cel brilla
la qui és espill de la bellesa increada,
de l'Esperit l'Esposa, a la qui humilla
 tot quant pensa son front,
los déus hel·lènics invocau encara
tintes, acords i rimes demanant-los,
i encens cremau en llur impúdica ara,
 de l'humà geni afront,

¿quan, trossejant-ne les antigües urnes
de l'ingeni pagà, esfullant ses roses,
i apagant-ne les últimes espurnes
 amb què profanau l'art,
vindreu davant les ares de Maria,
colors més purs, pintors, per vostres teles,
cantors, més cèlics rims, més harmonia,
 músics, a demanar?

Ah!, ja no més invocacions profanes;
ja no més a ídols falsos vanes lloes;
si sou filles del cel, oh arts cristianes,
 ¿a on sinó vers lo cel
heu d'estendre les ales tremoloses?

86 les ~ fràgils] guardar vostras alas nacaradas, *mLG a.c.*

89 Quant *mLG* | al bell trenc] al trencar *AcB LGS* | del alba *mLG*

90 brillant] diamant *mLG*

94 dols] seny *mLG a.c.* | suspira *mLG*

95 el mar gemega] canta l'ona *mLG AcB LGS*

97 Quant, *mLG* | que *mLG* | tornar] sortir *mLG AcB LGS*

98 front *mLG*

100 vermell *LGS*

102 Rius *mLG* | moixons *mLG* | boscos *mLG*

105 artistes,] ó artistas, *mLG* oh artistas, *AcB LGS*

107 cor de] de *mLG a.c.* | de Déu] tots jorns *mLG a.c.*

108 la glòria sens] Lo poder infinit *mLG a.c.* | parar *mLG*

110 «hosanna» *mLG LGS*

111-112 més ~ mar?] De qui inspiraba de Juda als profetas / Y sos salms a David *mLG a.c.* ~ que d'estrellas la nit? *mLG a.c.*~ richs ~ *mLG LGS GL3* ~ brillants ~ *mLG LGS*

113 l'amada *mLG AcB LGS* | profetas *mLG AcB LGS*

117 rimes] lloansas *mLG a.c.* | plenas *mLG*

118 trencá; *mLG*

119 infernal, *mLG* | ses] las *AcB* | cadenas *mLG AcB LGS*

122 grat] grat *mLG a.c.* ansiat *mLG a.c.* | adveniment, *mLG*

124 de] Si en *mLG a.c.* | a l'entorn,] vermell *mLG a.c.*

125 un] algun *mLG a.c.* | pura, *mLG*

126 serres] cimas *AcB LGS*

128 jorn novell *mLG a.c.*

111. *ric*. Esmeno «richs», com a *AcB*.

119. *roents*. Sinèresi.

123. *ansiós*. Sinèresi.

Per les vostres de nàcar ales fràgils
¿quin millor abric, divines mariposes,
que de Maria el vel?

Quan, al bell trenc de l'alba, la rosada
penja un brillant en cada brinet d'herba,
i en l'aire el sol un raig d'argent per cada
estel que en lo cel mor,
i com si esprit tingués lo bosc se queixa,
i com si tingués dols l'aucell sospira,
i el mar gemega a qui la roca esqueixa,
ai!, com si tingués cor;

quan com rei que, al tornar de la batalla
cenyit de glòria el front, se'n va a sa tenda,
vestint de grana el cel, lo sol davalla
vers son palau vermell,
i com per despedir-lo en l'ampla terra
rius, i moixons, i boscos, i campanes,
l'ombrívol vall i la rogenca serra
canten son cant més bell;

¿sabeu, artistes, de qui eixa arpa santa
en l'espai per la mà de Déu suspesa,
eix immens cor de veus que de Déu canta
la glòria sens parar,
de qui rep sa harmonia encisadora;
per qui eternament canta el diví «hosanna»,
més ric d'amors que de joiells l'aurora,
que d'espurnes la mar?

De Maria, l'aimada dels profetes,
als qui en llurs visions fou dat mirar-la
de llum del sol vestida, d'estrelletes
lo púdic front cenyit;
a qui en ses rimes de tristeses plenes,
com qui trencà —la testa al trepitjar-ne
de la serp infernal— ses roents cadenes,
celebrà el gran David.

De Maria, de qui Judà esperava
lo grat adveniment; Judà que obrint-ne
ses tendes lo matí, ansiós mirava,
de l'horisó a l'entorn,
si veia un raig naixent de llum més pura
que senyalàs que prest les altes serres
cobriria amb sa roja vestidura
l'alba del novell jorn.

129 Vosaltres, doncs, que] Aixi donchs los *mLG*
130 l'alt mont porta] la serra aspra *mLG a.c.*
135 angélicas, *mLG*
137 lo] del *mLG*
141 rimes diamantines] ja suaus, ja agrestos *mLG a.c.*
142 descriurer *LGS*
143 com Angélich *mLG a.c. AcB LGS* | divines] celestes *mLG a.c.*
144 d'or; *mLG AcB LGS*
149 com d'espurnes] mes que espurnas *mLG a.c.*
150 vola. *LGS*
151 d'inspiracions vos] Vos umplirá de inspiracions *mLG*
153 Academia *AcB LGS*
154 Espanya *mLG*
155 han] Te han *mLG a.c.*
157 tu, en] En *mLG a.c.* | de huy *AcB* | enllà] en avant, *mLG a.c.*
161 bullents] ruents *mLG a.c.*
162 trono, *mLG*
163 al] á *mLG*
165 allí dalt] en lo cel *mLG a.c.*
169 bellas *LGS*
170 arriba a] Puja fins *mLG a.c.*
171 lo ~ escolta...] Ascoltala, o ma Reyna... *mLG* | demana *AcB LGS*
172 enmustigadas *mLG a.c. AcB LGS* | no cenyesca] may corone *mLG a.c.*
173 a] per *mLG a.c.*

141. *diamantines*. Sinèresi.
143. *l'Angèlic*. Es refereix a Fra Angelico. *visions*. Sinèresi.
151. *inspiracions*. Sinèresi.
153. *poetes*. Sinèresi.
173. Vers hipomètric.

Vosaltres, doncs, que imprès en l'ampla testa
del geni lo segell, com l'alt mont porta
escrit amb foc lo pas de la tempesta,
        amb solcs ardents portau,
si per vostres cançons tonades cèliques,
si flors del cel per vostres dolces rimes,
si per vostres pinzells visions angèliques
        amb pur amor buscau;

si com lo gran Gregori les tristures
i els goigs voleu cantar-ne de la Iglésia,
ja recorde de l'Hort les amargures,
        ja el triumfo del Tabor;
si com lo Dante en rimes diamantines
les justícies de Déu voleu descriure,
i com l'Angèlic les visions divines
        pintar en taules d'or,

tancada abans la porta que al món dona,
a tot rumor profà closa l'orella,
cenyit lo front de la brillant corona
        de pensaments del cel,
demanau-ne a Maria, i com d'espurnes
l'espai umple el cometa per a on vola,
d'inspiracions vos omplirà les urnes
        més dolces que la mel.

* * *

Verge de l'Acadèmia, per qui els poetes
de ta estimada Espanya, a tu i ma pàtria
han cent corones dels millors rims fetes
        ofert a plenes mans;
tu, en qui d'avui enllà, Verge Maria,
buscaran pel cor foc i llum per l'ànima
la música, pintura i poesia,
        aucells del cel germans;

si enmig de les de llum bullents cascades
que brollen i es desfan detràs ton trono;
si al través de les cèliques onades
        d'harmonia, Amor meu,
que et donen allí dalt àngels i estrelles,
cors que esperen aquí, esperits que creuen,
en lo mar l'ona, en terra les flors belles,
        arriba a tu ma veu;

lo que et demano escolta... que de roses
pel vici emmusteïdes no cenyesca
mon front: que jamai a les llustroses

177 lila *mLG a.c.*
178 celestials! *mLG a.c.*
D 2, 3 y 4 setbre de 1871 *mLG* Ø *AcB* Joaquim Rubió y Ors.

*d.***D.** A *mLG*: «22 estansas / 8 / 176 versos».

diademes d’or fals
que dona el món, ai!, les del cel pospose:
que quan me caigue de les mans ja fredes
la lira aquí, ta mà en lo cel me pose
en elles la dels càntics eternals!

Octubre de 1871

Tes.: *AcB LGS GL3*

1. *Overbeck*. Es refereix a Johann Friedrich Overbeck i el seu *El triomf de la religió en les arts* (1840), un dels pintors natzarens de Roma que Rubió i Ors coneixia a través del seu amic Pau Milà i Fontanals (Vélez: 159). Li va dedicar un poema en castellà (Jorba 2004: 70) que es troba a l'ALR (BC ms. 9665).

31. Al·lusió al quadro d'Overbeck anomenat: *Lo triumfo de les arts.*

Els poemes *92*, *94*, *96*, *105*, *109*, *110* i *112* van ser recollits a *Lo Gaiter del Llobregat. Volum quart. 1839-1895* del 1902, volum que va aplegar i editar el fill de Joaquim Rubió i Ors, Antoni Rubió i Lluch. Precedeixen els poemes un revelador i imprescindible «Pròleg» del mateix Rubió i Lluch i els «Quadros dramàtics» de Rubió i Ors. I els succeeixen les traduccions d'Adolf Blanch (*41*), Pedro Bravo (*71*), Salvador Cabeza de León (*112*), Ramon Coelho (*56*), Javier da Cunha (*2*), Antoni Rubió i Lluch (*108*), Antonio de Trueba (*2*) i Lluís-Carles Viada i Lluch (*52*), les «Obres en prosa», l'índex de traductors dels quatre volums i unes «Observacions» . La resta de poemes s'han conservat en manuscrit o en edicions esparses. Hem endreçat els poemes cronològicament i hem utilitzat com a text base l'última versió en vida del poeta.

Tes.: *mLG EGN*

És inevitable pensar per a aquests dos poemes *90* i *91*, publicats a *El Guardia Nacional* el 1836, en la sèrie de poemes de Francesc Fontanella a Elisa, que Rubió i Ors coneixia i que l'estil d'aquest poema sembla evocar (Alegret 1972: 6; Domingo 2013a: 86). Quan va publicar aquest poema i el següent, que tenen connexió temàtica, Rubió i Ors tenia divuit anys. Jordi Rubió i Balaguer dubtava de l'autoria de Rubió i Ors pel que fa a aquest díptic, malgrat que el seu avi l'esmentés a la *Biografia* (5) i se'n trobi l'autògraf entre els seus papers, i hi va dedicar un llarg excurs al capítol sobre Rubió i Ors de la *Història de la literatura catalana* (Rubió i Balaguer 1986: 454-456).

Mètrica: 11 a b a b **1** a' b a' b.

[90]

A Elisa

30 tot, *mLG*
37 sol eclipses,] eclipsas, *mLG a.c.*

21. *de l'hermosura*. A l'autògraf de *mLG* sembla que hi hagi un intent de correcció per part d'Antoni Rubió i Lluch substituint «de l'hermosura» per «del amor pura».

23. *ta pintura*. A l'autògraf de *mLG* sembla que hi hagi un intent de correcció per part d'Antoni Rubió i Lluch substituint «ta pintura» per «ta hermosura».

Bella, divina és l'Aurora
regnant crepúscol dubtós;
però no com ma pastora
a mon mirar amorós.

Los raigs que Febo derrama,
hermosos com amors són:
mes com la que mon cor ama
bellesa, no ha vist lo món.

La lluna que tan galana
sembra lo cel d'arrebols,
no es presenta tan ufana
davant mon objecte dolç.

Lo clavell que el prat ostenta,
és, oh Elisa, encantador;
mes si comparar-se intenta,
llangueix davant mon amor.

Mira la Naiade hermosa
que presideix fresca font:
mes no miris a ma rosa
o sofreix la nimfa afront.

La reina de l'hermosura;
la Dea que isqué del mar,
bella Elisa, ta pintura
la sua logra eclipsar.

Pus tan hermosa et presentes,
pus tan digna ets de l'amor,
¿per què tirana t'ostentes
castigant-me amb ton rigor?

Pus si al clavell a l'Aurora,
a Venus guanyes en tot;
¿per què mates ma senyora
al qui t'ama tant com pot?

Si a les nimfes excedeixes,
si ets soberana en bellesa;
¿per què mon amor no deixes
de ser reina de cruesa?

Si los raigs del sol eclipses,
si causes mon dolç deliri:
¿per què fuges mes carícies,
per què, cruel, vols no et miri?

43 m'olvidas: *mLG*

42. *trofeos.* Hiat.

Mil cors, Elisa, mil vides
trofeos són de l'amor,
o mata'm prest si m'olvides;
44 o do'm si m'ames ton cor. — J. R.

Tes.: *mLG EGN*

Són evidents a les dues últimes estrofes els ressons de *La Pàtria. Trobes* de Bonaventura Carles Aribau (Domingo 2013a: 86-87; Jorba 2013: 58). De la mateixa mà de l'autògraf, al final del poema hi ha: «(*El Guardia Nacional*. 8 de Octubre de 1836.)»

Mètrica: 15 tercets encadenats a^{10} b a b c b c d c. El vers 38 no rima.

L'exill

13 sensibles, *mLG*
20 l'estimí, *mLG*
28 desdichat *mLG EGN*

10. *Jo escoltí.* Diàlefa. *escoltí, ai!*. Dialefa.
12. Perquè el vers no sigui hipermètric, cal fer cesura a la quarta síl·laba.
13. *desgraciat*. Sinèresi.
25. Perquè el vers no sigui hipermètric, cal fer cesura a la quarta síl·laba.
28. *desditxat,*. Esmeno «desdichat».
29. *ploro, en.* Diàlefa.
35. *espaciosa.* Sinèresi.

Deliciosos camps que el Besòs banya
monts coberts de verdor, oh prats ditxosos
per sempre adeu-siau. La crua sanya

de mon fat rigorós, jorns odiosos,
turments eterns en ribera apartada
prepara ia; i els moments preciosos

que al placenter costat de ma estimada
disfrutí un temps, quals fòsforos brillants
moriren als desdenys de ma adorada.

Jo escoltí, ai!, ses decrets tirans
decrets de mort per mi, ordres terribles
que terminaren mos alegres instants.

—Endimio desgraciat, tos vots sensibles
—osada me digué— dins mon cor no entren
pus a mon cor li són desapacibles.

Jamai, Pastor, dos amors se concentren
en un sol pit: ¿per què pus tos laments
eternament mon encès cor penetren?

Me viu Melisa un jorn, i amb ulls clements
jo el mirí, l'estimo, mon cor fou seu:
desterra't doncs i acaben mos turments.—

Diu i lleugera com la blanca neu,
fuig mos braços, se perd en l'arboleda
i eco ressona amb ma plorosa veu.

Qual ferit cervo que vola la pineda
del dur acer lo coll atravessat
fugí gement del lloc que a Elisa hospeda.

En va frenètic clamo desditxat,
en va ploro, en va crido la mort:
mos crits aguts sols ou la soledat.

Acompanyat del plant i del dolor,
deixí est Edèn, i com la criatura
que isqué del fang, plorí ma trista sort.

Los camps del Llobregat ma sepultura
espaciosa seran, i lluny d'Elisa,
lo fi trobarà en ells ma desventura.

Lo fosc desert que mos cabells eriça
qual fera habitaré, pus allí almenos
no sentiré sa desdenyosa risa.

Adeu-siau per última vegada
pics orgullosos del Montseny nevat,
adeu-siau jardins de ma adorada.

Adeu-siau, Eudimio desgraciat
us deixa pesarós, trist us saluda
i a engrossar va amb son plant lo Llobregat. — J. R.

Tes.: *mLG*

Aquest poema, posterior a «Lo Gaiter del Llobregat» (*1*), prefigura alguns dels temes essencials tant de la poesia de Rubió i Ors com de la jocfloralesca: el naixement de la pàtria en confrontació amb els sarraïns, les quatres barres, els almogàvers, la reserva espiritual rural.

Poema en prosa.

[92]

[A les armes]

A les armes, fills de les muntanyes: és arribat lo jorn de la venjança, i lo jorn de la venjança és per a lo muntanyès com un jorn de festa; pus lo muntanyès va a la guerra amb la cara alegre, lo vestit més nou, i los peus lleugers com lo donzell a una boda.

1

Lo llop d'ulls de foc i les àligues d'acerades harpies, se passejarà orgullós per les muntanyes, i se posaran altaneres sobre los pics a on s'esqueixen les nuvolades com vels de glassa, mes lo moro no galoparà ja de per lo pla amb lo front orgullós i amb la simitarra en la mà gotejant sang catalana. La fletxa del muntanyès que atrapava al llop en sa carrera i a l'àliga en son vol traspassarà xiulant cavall i cavaller que es rebolcaran per la pols com una serp tallada a trossos.

A les armes, fills de les muntanyes: és arribat lo jorn de la venjança, etc.

2

Mudeu les cordes de vostres arcs, fills de la boira, renoveu les cabelleres de vostres fletxes, i que l'escut acerat que servia de mirall per engalanar-se en los jorns de festa, brilli en vostres negres braços, forts i nudosos com lo cor de l'alzina. Les llances dels moros s'estrellaran contra ells ratllant-los d'espurnes, pus dèbils són los braços que no peleien per la independència, i dèbils les armes que no han beneït des del cel los patrons de la Laletània.

A les armes, fills de les muntanyes: és arribat lo jorn de la venjança, etc.

3

Abandoneu vostres cabanyes al cuidado de vostres esposes i correu al pla, com lo torrent que salta entre les roques amb sa melena d'espuma i de vapors com una bruixa escabellada, i los esquadrons enemics fugiran davant de vosatres com les fulles del bosc davant del vent que les arrenca, com un vol d'aucells de mal auguri als xiulets de les fletxes. Les llances dels cavallers s'espuntaran sobre los escuts dels moros, mes les fletxes del muntanyès se clavaran fins a les ales sobre los escuts a on s'espuntaren les llances dels cavallers, fossen de diamant o de bronzo.

A les armes, fills de les muntanyes!, és arribat lo jorn de la venjança, etc.

4

A la guerra, muntanyesos!, lo moro ha cremat los palaus dels comtes, i ha fet rodar lo carro de son rei sobre llurs cendres; nosaltres cremarem la tenda del rei moro, i alçarem una tenda nova per nostre comte amb les banderes conquistades. Mes si, lo que no permeten los patrons de la Laletània!, ningú de nosaltres pogués tornar a penjar son escut roig de sang en la cabanya dels seus avis, l'últim muntanyès que quedaria amb vida plantaria lo pendó dels comtes sobre lo pic més alt del Montserrat, i lo sarraí no podria dir encara, «La Laletània és esclava!» pus ondejarien les quatre barres sobre la muntanya sagrada, i un muntanyès vetllaria dia i nit al peu del pendó de les barres roges.

A les armes, fills de les muntanyes!, és arribat lo jorn de la venjança, i lo jorn de la venjança és per a los muntanyesos com un jorn de festa; pus lo muntanyès va a la guerra amb la cara alegre, lo vestit més nou i los peus lleugers com lo donzell a una boda.

(2 de juriol del 1839.)

Tes.: *GL3*

Si la datació el 1839 és correcta, aquest poema és contemporani de la primera sèrie publicada al *Diario de Barcelona* entre el 1839 i el 1841. Es tracta d'un tema nou molt car al romanticisme (Jorba 2009: 65): «el tema de la poesia, o de la insatisfacció de l'artista o el de la missió del poeta, com a tema modern literari». Rubió i Ors hi va incorporar (Jorba 1997: 211) «amb continuïtat el tema del poeta i de la creació poètica, com "A la poesia", del 1840 [...], a "Retorn a la poesia", a "Missió del poeta", o a "A ma cabanya", [...] tots els quals [Rubió i Ors i altres poetes de la Renaixença] beuen en les mateixes fonts que havien fet possibles els poemes i els altres textos, creatius o assagístics, amb què els romàntics coetanis del primer Rubió i Ors explicitaren les seves reflexions sobre el poeta i la poesia, en qualsevol de les seves manifestacions, i amb què contribuïren al capdavall a la mitificació de l'artista, i sobretot a la de l'artista escriptor» .

Mètrica: 10 a^7 b a a b.

[93]

La missió del poeta

43. *diamants.* Sinèresi.

Trista és la sort del cantor
que viu tan sols per sa lira,
que en eixa mar de dolor,
sols canta un jorn cants d'amor
lo resto del temps sospira.

Àngel baixat des del cel
per presentar amb ternura
als hòmens lo vas de mel,
mentre ell la copa de fel
fins a les mares apura.

És lo cantor en l'arena
on sa desventura plora,
cautiu que distreu sa pena
al trist so de sa cadena
cantant la pàtria que enyora.

És l'aucell que tremolar
fa sa ala blau transparent,
per poder al niu tornar;
mes que no hi pot, ai!, volar
perquè li manca lo vent.

La vida qui viu aquí
és sols la nit del soldat
que ve a sa tenda a dormir;
des d'on surt de bon matí
per retornar al combat.

Déu, que al poeta enviàreu
perquè portàs als humans
los versos que li inspiràreu;
quan la lira li posàreu
dels serafins en las mans;

¿per què al crear-lo cantor
no el sentàreu en lo cel?
¿Per què obligar-lo, Senyor,
a puntejar sa arpa d'or
entre eixos hòmens de gel?

Mes no demaneu, humans,
que pengi l'arpa melosa;
pus son ceptre de diamants
sols deixa un rei de ses mans,
al davallar a la fossa.

52. *triomfal.* Sinèresi.

Lo cantor com lo soldat
no deu penjar l'armadura,
ni a l'acabar lo combat;
que el somni de pau armat
dorm també en la sepultura.

Fins que als peus del Criador,
pugui en son triomfal deliri,
penjar, o de vencedor
la rica corona d'or,
o la palma del martiri.

Barcelona, desembre de 1839

Tes.: *mQP*

Josepa Palma (1821-1897) va ser una famosa actriu de la primera meitat del segle XIX.

Mètrica: 1 a^7 b b a b o **2** a^7 b a b a.

[94]

[En l'àlbum de Josepa Palma]

4. *gloriosa.* Sinèresi.
14. *ho és.* Dialefa.

En est àlbum, Palma hermosa,
que dir-se pot llibre d'or
on tan inspirat cantor
de sa corona gloriosa
posa la més bella flor,

si una corona m'hagués
donat Déu l'hi posaria
perquè en ell, Palma, brillés,
puix en ell més lluiria
perquè la mereixes més.

Mes puix me nega el Senyor
eix do diví, en ell, Pepeta,
deixo un pedaç de mon cor,
puix ho és del d'un poeta
sa troba de més valor.

29 de Junio de 1842

Tes.: *mQP*

El poema, del 1842, està dedicat, com *96* i un altre poema en castellà titulat «A Doña Nieves Corriols, en sus días», tots tres a *mQP*, a Maria de les Neus Corriols en el dia del seu vint-i-tresè aniversari, que aleshores significava la majoria d'edat. Tots tres són encàrrec del «Señor Subirana», potser el seu promès o un pretendent.

Mètrica: 1 a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} d^{10} e^{10} e^{10} c^{6} **1** a^{10} b^{10} a^{10} c^{6} d^{10} d^{10} e^{10} c^{6} **2** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{10} e^{10} d^{10} c^{6} **2** a^{10} b^{10} b^{10} c^{6} d^{10} e^{10} d^{10} c^{6} **1** a^{7} b a c d e e c **3** a^{7} b b c d e e c.

[95]

A donya Maria de les Neus Corriols

6 suaus *mQP*

6. *suau.* Esmeno «suaus».
30. *somiares.* Sinèresi.

Vint-i-tres anys avui compleix, hermosa,
que a la llum d'or del sol tos ulls s'obriren,
i que et donà una mare carinyosa
lo bes primer d'amor:
vint-i-tres anys, oh Neus, qua suau corre,
com riu entre floretes i herba i canyes
reflectant flors i estels, monts i cabanyes
ta vida sens dolor.

Oh!, hermosos foren eixos anys de vida
que han caigut ja del temps en l'urna immensa,
com un sospir d'amor, com la sortida
de l'astre resplendent,
tranquils i hermosos, sí, més que les noves
d'un ausent a sa nina, que les trobes
d'enamorat cantor, que l'ona blava
quan no l'entela el vent.

Pus si bé de la vida l'aspra senda
i la mar de la vida alborotada
està d'espines plena, està eriçada
de tasques i d'enganys,
sempre has tingut tutors que despullassen
d'elles la senda, sols deixant les roses,
que ta nau de les tasques desviassen
amb paternals afanys!

Oh!, sí, tranquils i bells foren los dies
que fins ara han passat, jorns d'innocència,
de jocs, de cants, de flors i d'alegries,
pobres en dols i en plors;
brillant l'estrella fou que s'alçà hermosa
sobre el bressol en què lo cel somiares,
d'on ton àngel amb ala carinyosa
aparta los dolors.

Mes si aquells foren bells, si amb gust la vista
gires vers aquells monts de verda falda,
i vers aquells jardins d'or i esmeralda
que acabes de deixar,
no ho seran menos los que Déu te guarda;
eixos jardins de fruits madurs i hermosos;
los monts desconeguts, però frondosos
a los quals vas a entrar.

Sí, tendra amiga; bell com l'esperança
ton porvenir serà, sens que les penes
ton front entelen mai, puix amb bonança
navegarà ta nau;

62. *fiels.* Sinèresi.
65. *fiels.* Sinèresi.

que ets massa bella i virtuosa i pura
perquè en son crissol Déu vulla provar-te;
perquè l'àngel ta nau sempre segura
no guie pel mar blau.

Puix si bé des d'avui has de fer sola
de la vida el camí; si es deslligaren
ja els fers que al voler d'altri te lligaren,
fers per tu tan lleugers,
oh, no desmaies, puix que els que fins ara
tutors foren severs i cuidadosos
seran d'aquí endavant tos més celosos
amics, i verdaders.

Sí, bella Neus, animosa
emprèn eixa nova senda
que se t'obre avui hermosa
convidant-te en ella a entrar,
puix si bé els tutors deus perdre
que fiels t'han guiat fins ara
amics te queden encara
en qui et pots sempre apoiar.

Amics fiels que en les borrasques
sempre et guiaran celosos,
i que sempre carinyosos
vindran a eixugar tos plors,
i que, puix saben que ets rosa
en lo tendra i delicada
te serviran d'enramada
de los vents contra els rigors.

Mes en prova de que grata
t'és sa amistat franca i pura
accepta eixa miniatura
que poso avui a tos peus;
puix si bé és mostra molt pobra
per mon afecte provar-te
és bastant, per recordar-te
que en mi tens un pare, Neus.

I un pare amb qui pots comptar-ne,
com la flor amb la rosada,
o com la lluna argentada
amb la llum de l'astre d'or;
puix com lo sol de qui és filla
eixa sombra que retrata

ma imatge a l’amistat grata
constant te serà mon cor.

Encargo del Sr. Subirana. 17 agost de 1842.

Tes.: *mQP*

Datat el 1843, encara que no porti títol podem pensar que està dedicada a la mateixa Neus Corriols del poema anterior ja que s'adreça a una Neus i és encàrrec del mateix «Señor Subirana».

Mètrica: 2 a^{10} b a b a b c c.

[96]

[Com eixos astres]

14 Ab sas gotas de argent la flor de plata *mQP a.c.*

16. *t'aprecia.* Cal accentuar sobre la e i fer el verb pla per respectar el recompte mètric.

Com eixos astres que en les nits serenes
quant gran és Déu amb lletres d'or nos diuen:
com eixos rius d'argent que com cadenes
los boscs enlacen que en llurs platges viuen,
així tos jorns exempts de dol i penes
i als qui els plaers i amor dolços somriuen,
purs i duradors sien, oh Neus bella,
ni s'entele jamai ta hermosa estrella.

Ni s'entele jamai ta hermosa estrella
amb l'alè trist i amarg de les desgràcies,
ni robe el cerç que als lliris atropella
foc a ton cor, ni a ton bell front ses gràcies,
mes com és tras la pluja molt més bella
amb ses gotes d'argent la bella acàcia,
que sia així ta vida al cel demana
ton amic que t'aprecia, Subirana.

Encargo de Subirana. Diciembre de 1843

Tes.: *mQP GL3*

T En lo album de na Catarina Mirambell *GL3*

Caterina Mirambell (1822-1888) va ser una actriu molt important del teatre català del segle xix, que es va iniciar interpretant sainets de Josep Robrenyo i Francesc Renart i Arús i va esdevenir estrella interpretant Serafí Pitarra (*Diccionari biogràfic de dones*; Morell i Montado 1995: 124). Si la datació del poema el 1844 és correcta, en el moment d'escriure el poema Rubió tenia vint-i-cinc anys i Mirambell vint-i-dos, i encara no havia debutat en un teatre professional, cosa que va fer l'any següent al Teatre Nou, ni havia tingut ocasió de mostrar públicament les seves arts interpretatives. Rubió i Ors ostentava llavors el càrrec de Poeta de Teatre i rebia encàrrecs de poemes de felicitació, epitafis o per a àlbums.

Com que entre *mPQ* i *GL3* no hi ha cap manuscrit intermedi, aquest poema, si tal manuscrit intermedi no ha existit mai, com crec, il·lustra fins a quin punt Antoni Rubió i Lluch estava disposat a intervenir en els poemes del seu pare.

Mètrica: 6 a^{10} b′ c b′.

16. *[En l'àlbum de Catalina Mitambell].* Tradueixo «En el album de Catalina Mirambell».

[97]

[En l'àlbum de Catalina Mirambell]

6 dona, *GL3*
11 crida, *GL3*
13 L'àguila, *GL3* L'aguila *mQP* | quant] com *mQP a.c.*
15 sol, *GL3* | se eleva, *GL3*
17 tu, *GL3* | l'àguila: *GL3*
18 remuntat *GL3*
19 prest, *GL3* | a certa altura] enllà dels aires, *GL3*
25-28 Sols ~ raig.] Ø *GL3*
D Barcelona, juny de 1844 *GL3*

2. *hèroe.* Sinèresi.
7. *canviar-se.* Sinèresi.
13. *L'àguila.* Esmeno «L'aguila».

Feliç la que com tu amb tranquil·la planta,
com la d'un hèroe que a conquistes va,
marxa per fàcil senda envers la glòria
i veu de lluny l'altar que ha d'ocupar.

Feliç la que en triumfos i palmades
a cada pas que dona per encant
del camí les espines veu canviar-se
en llors brillants, en palmes immortals.

Segueix com fins aquí trepitjant roses
i amb pas ferm a la glòria caminant,
i puix la veu del geni al temple et crida
en lo camí ton geni et sostindrà.

L'àguila quant més puja, més vent troba
i més llum on banyar-se i més espai:
lo sol quant més s'eleva amb major força
boires dissipa, i despedeix més raigs.

Sigues tu com lo sol, sigues com l'àguila;
remonta't sempre, sempre marxa avant,
i prest a l'arribar a certa altura,
ton front de llum eterna es cenyirà.

I sentiràs d'un poble que t'admira
los crits de goig i els picaments de mans,
sens que entelar jamai ton front alcancen
d'enveja el fum, ni del rancor los llamps.

Sols d'ara per llavors, Oh Catalina,
com poeta una gràcia te deman,
i és que del llum que a ta corona s'obre
deixes caure en mon front tan sols un raig.

Juny de 1844

Tes.: *CAL GL3*

Johann Wolfgang von Goethe, «Es war ein König in Thule». Escrita el 1774 i publicada el 1782, aquesta balada va ser inclosa més tard al *Faust*, n'existeix traducció de Gérard de Nerval del 1855. També Joan Maragall en va fer una traducció publicada a *Les disperses poesies originals i traduccions de Goethe* (1904).

GL3 porta la data «Barcelona, 1845», però, com que no en conservem manuscrit, cal atribuir-la a Rubió i Lluch.

Mètrica: 6 a^7 b a b.

[98]

Cançó del rei de Thule

Traducció

7 en ell al beure *GL3*
19 llensa *GL3*
D Barcelona, 1845. *GL3*

7. *al beure en ell.* L'esmena de *GL3*, segurament de Rubió i Lluch, és per quadrar la mètrica.

Hi hagué en Thule una vegada
un rei, constant en l'amor,
a qui, al morir, sa estimada
va regalar un vas d'or.

Sempre amb ell lo rei bevia,
que era son vas favorit,
i al beure en ell corria
dolç plant d'amor per son pit.

I quan prop la mort estava
lo rei ses viles comptà;
totes a sos fills les dava
manco el vas que se'l quedà.

I als barons de la corona
juntà en esplèndid convit
en un saló que al mar dona
de son palau més garrit.

Allí amb ells l'última gota
beguda del dolç licor,
llençà al mar, que dorm dessota
del castell, la copa d'or.

Pas los cristalls li donaren;
perdre's tras ells la vegé:
llavors sos ulls s'entelaren,
d'aquell jorn mai més begué.

Joaquim Rubió i Ors.

Tes.: *mMR mLG CAL GL3*

T Lo cantar dels cantars. / cap. IV *mMR* CANTARS» / INÈDITA] CANTARS» *mLG*

Ct 4:1-16. Probablement Joaquim Rubió i Ors traduïa del llatí de la Vulgata, com després va fer Jacint Verdaguer, mentre que la traducció de Carles Riba i la dels monjos de Montserrat és de l'hebreu.

Rubió i Ors va copiar el poema en carta a Catalina Oliver i Miralles del 24 de juliol del 1846, extraviada com totes les altres a la Societat Arqueològica Lul·liana.

Mètrica: 16 a^{10} b^{6} a^{10} b^{6} **1** a^{10} b^{10} a^{6} b^{10}.

[99]

Traducció

del capítol iv del «Cantar dels cantars»

Inèdita

1 hermosa! *CAL GL3*

2 cristallins *mMR*

3 paloma tendra *mMR* coloma tendra *mLG a.c.*

4 amagues] ocultas *mMR mLG a.c.*

5 la pell] lo pel *mMR* | de cabretes] de las cabras *mLG a.c.*

7 Lluhen aixis *mMR* axí ~ *CAL GL3*

8 dorat *mMR mLG a.c.*

9 blancas *mMR*

10 rentar,] banyar, *mMR*

11 anyells,] cabrits, *mMR*

12 alletar.] criar *mMR mLG a.c.*

13 I] Son *mMR mLG a.c.* | són de grana] colorada, *mMR* morada *mLG a.c.*

14 veu; *mMR*

15 granada; *mMR* magrana *CAL GL3*

17 I com la] Com l'alta *mMR*

18 suau,] esbelt: *mMR* airos *mLG a.c.*

19 que ~ està] Com la torre d'escuts y armas *mMR* | guarnida *mMR*

20 despulles dels més braus.] Dels barons de Israel. *mMR* Son armas dels mes forts *mLG a.c.*

21-23 bessons ~ flamegen,] germans qu'entre flors bellas / Pasturan jorns y nits, / Que pasturan al sol y a las estrellas *mMR* ~ los quals pasturan ~ Mentre los raigs del sol en lo cel fuman, *mLG a.c.*

25 cria, *CAL GL3*] cria *mMR mLG*

26 buscar. *mMR* buscá. *mLG* buscá: *CAL GL3*

27 del tot hermosa ets] Hermosa ets tota *mMR* | mia; *CAL GL3*

30 del Líbano escabrós;] Deixa l' Líbano umbrós: *mMR* Deixa l' Líbano ombrós: *mLG a.c.*

32 espos! *mMR*

33 i la salvatge] deixa l'alta *mMR mLG a.c.*

34 del] Dels *mMR* | l'Hermons;] l'Hermous; *CAL GL3*

35 lleopardos, aspra] lleoparts, salvatge *mMR*

36 morada] estatge *CAL GL3*

37 ferit,] ferit *GL3* | germana] bastante, *mMR*

38 amb un] Un sol *mMR* | d'amor: *mMR*

23. *mentre lo cel.* Accepto l'esmena de *GL3* i *CAL*, que és un retorn a *mLG a.c*. per quadrar la mètrica.

25. *cria,.* Esmeno «cria», com a *GL3* i *CAL*.

Quant hermosa ets, oh amiga, quant hermosa!,
i tos ulls crestallins
com de tendra coloma i amorosa,
sens lo que amagues dins.

Com la pell de cabretes que a ramades
davallen del Galaad,
aixís lluen les trenes perfumades
de ton cabell daurat.

Tes dents són blanques, com ramat d'ovelles
que es venen de rentar,
totes amb dos anyells, i ni una d'elles
està sense alletar.

I tos llavis com cinta són de grana,
dolcíssima és ta veu:
tes galtes com escorxa de magrana,
i a més lo que no es veu.

I com la torre de David cenyida
de murs, ton coll suau,
que amb mil escuts penjants està guarnida,
despulles dels més braus.

Com dos cabrits bessons que pastoregen
entre lliris florits,
mentre en lo cel los raigs del sol flamegen,
tals són de bells tos pits.

Jo aniré al mont, allí on l'encens se cria,
encens per tu a buscar.
Del tot hermosa ets tu, oh amiga mia,
defecte en tu no hi ha.

Del Líbano davalla, esposa amada,
del Líbano escabrós;
vine a ser com a reina coronada,
oh!, vine a ton espòs.

Deixa l'Amana, i la salvatge serra
del Samir i l'Hermons;
muntanyes de lleopardos, aspra terra,
morada de lleons.

Tu mon cor has ferit, germana esposa,
amb un esguard d'amor;
amb una trena de ton coll llustrosa
tu m'has ferit lo cor.

41 hermosos tos pits] dolsos tos amors *mMR* | mia; *mMR*
42 dolços] grats me *mMR* | vi. *mMR*
43 perfums] vestits *mMR*
44 lo de l'encens] Al del perfum *mMR*
45 Tos llavis són] Ta boca es com *mMR*
46 tens, *mMR*
47 i és] Y *mLG a.c.* | l'olor *mMR* | s'enfila *mMR*
49 est *GL3*
50 oh!, ~ tancat.] A tots los passatgers; *mMR* ~ tancat *GL3*
51 tu, la font] tu d'aygua *mMR*
52 que ~ provat.] Que naix sota ls' palmers. *mMR*
53-60 I ~ viu.] Ø *mMR* ~ pomeras. ~ frondosos. ~ *mLG*
61 est *GL3*
63 davallen fent salts] baixan a torrents *mMR* baixan á torrens *mLG a.c.*
65 Retirat cers *mLG*
66 orejar *mLG*
67 llurs ales plenes d'olors] plenas d'olors las alas *mMR* | tingan. *CAL* tingan, *GL3*
68 les ~ a] Per tot lo mon las puguen *mMR* Las pugan *mLG a.c.*
D Joaquim Rubió *mMR* † Joaquím Rubió y Ors. *CAL* Barcelona, 22 Juny 1846. *GL3*

34. *Samir*. Nom amonita del mont Hermon.
49. *ets*. A l'edició del 1902 diu «est», però sembla una errada perquè al següent vers diu «ets», com també a *mLG*.
55. *pomeres,*. Esmeno «pomeras.».
59. *frondosos,*. Esmeno «frondosos.».
65. *Retira't, cerç,*. Esmeno «Retirat cers».
66. *orejar,*. Esmeno «orejar», com a *CAL* i *GL3*.
D. Va enviar la traducció a Catalina Oliver en la carta del 24 de juliol del 1846 (Mas i Vives 1997: 259).

Quant hermosos tos pits, esposa mia!
Més dolços són que el vi!
L'olor de tos perfums sufocaria
lo de l'encens més fi.

Tos llavis són panal que mel destil·la,
mel en ta llengua tens;
i és com olor d'encens que al cel s'enfila,
de tos vestits l'encens.

Tu ets l'hort tancat, germana mia esposa;
oh!, sí, tu ets l'hort tancat.
La font sellada ets tu, la font sabrosa
que mai ningú ha provat.

I los rebrots d'eix hort de magraneres
fan un hermós jardí,
amb lo fruit totes elles de pomeres,
i mirra i nardo allí.

I allí hi ha el nardo i canya i safrà hermosos
i el cinamomo altiu,
i els arbres tots del Líbano frondosos,
i els de perfum més viu.

La font dels horts ets tu, tu d'aigües pures
lo pou mai agotat,
que davallen fent salts de les altures
del Líbano escarpat.

Retira't, cerç, i que les aures vinguen
l'horta mia a orejar,
i quan llurs ales plenes d'olors tinguen
les vinguen sobre teu a derramar.

Ms.: *mLG*[1] *mLG*[2] *mLG*[3]

T Ramon Berenguer] Presentiments / 1 *mLG*[1]

Encapçala el manuscrit *mLG*[2], amb lletra d'Antoni Rubió i Lluch, una portadella amb el títol «Ramon Berenguer. Poesia de don Joaquim Rubió i Ors» i al peu el comentari: «Sembla que no està acabada. El romanç és en general, de factura elegant, però massa deixatat. L'argument està tractat a voltes amb cert efectisme infantil. Se tindria que corretgir per a publicar-se.» El full conté també les següents anotacions de mà de Jordi Rubió i Balaguer: «1846 en part? / R i O en parla a T. Aguiló / (21-III-46) / està fent un *romance en catalán sobre el fratricidio del cap d'estopa*. / inèdita / *Mahalta* com *Los planys de la castellana* / (juliol 1840) Els de la comtessa recorden / els de *Don Joan lo Caçador* / que és d'octubre 1840 / La redacció més extensa / es diu *Pressentiment* / Filigrana a A FJ del paper de la ver- / sió més llarga / (en lletra cursiva) / 2 versions, incompletes les dues.»
Des del punt de vista literari, «Ramon Berenguer» és probablement la millor balada romàntica de Rubió i Ors.

De nou Rubió i Ors aborda un dels mites fundacionals de la catalanitat (Sunyer 2006: 100-103).

Mètrica: a'^{7} b' c' b' d' e' f' e'... fins al vers 126 a'^{7} b' a' c' d' e' d' f'... del 127 fins al 259 **15** a^{10} b a b. *mLG*[1] conté una «Troba», suprimida a *mLG*[3], **7** a^{7} b^{7} c'^{4} d^{7} b^{7} c'^{4}.

[100]

Ramon Berenguer

4 caça.] cassa. / No val mes que en ton palau / Passes tranquils las jornadas / Que anar á matar moxons / Que tenen fills y estimadas? *mLG*[1]
6 Mahalta *mLG*[1]
7-8 que ~ canten?] Que al vol matar al aucell / Que alegret sos amors canta? *mLG*[1] ~ amor ~ *mLG*[2]
12 Puix *mLG*[1]
13 he *mLG*[2]
19 un] l' *mLG*[1]
23 de] del *mLG*[1]
26 alas *mLG*[1]
27 perquè] Y perque *mLG*[1]
38 mortalla *mLG*[1]
40 ta esclava? *mLG*[1]
41 los] tos *mLG*[1]
42 los] tos *mLG*[1]
43 mes, *mLG*[1]
44 patria, *mLG*[1]
49 Deu *mLG*[1]
50 casa; *mLG*[1]

8. *amors*. Esmeno «amor».
13. *en*. Esmeno «he».
27. *veïa*. Llicència de la dièresi per conservar metre i rima.

—Si és que tens lo cor d'espòs,
si de pare tens entranyes,
comte, no vages al mont,
no vages, comte, a la caça.
¿No valen més les carícies
de ton fill i ta Mahalta,
que anar a matar aucells
que alegrets llurs amors canten?
Sempre mon cor queda trist
quan l'ombra del teu li falta,
però avui ho està molt més
pus profeta és de desgràcies.
Jo en somnis he vist al sol
ple de sanguinoses taques,
i bé sap Déu que al mirar-lo
en tu, mon comte, pensava.
Diràs que en somnis l'he vist,
mes, ai!, que mon cor vetllava
i ja saps que un cor que estima
rares vegades s'enganya.
He vist en somnis també
que el bon àngel de la guarda
que sosté de nostre llit
lo dosser d'or i de grana
amb tristor gran sobre meu
plegava ses llargues ales,
perquè plorar me veïa
per consolar-me plorava.
Diràs que és recel de nina,
mes, ai!, en la matinada
i al despertar-me sentí
mos ulls anegats en llàgrimes.
Jo sé que per los valents
de guerra imatge és la caça,
mes si en pau te deixa el moro
¿per què recordar batalles?
¿Val més la neu que cobreix
los monts com d'una mortalla,
que un bes de la que sent reina
a glòria té ser l'esclava?
¿Valen més los esparvers
i los llebrers de carns flaques
que ton fill, àngel d'un mes
que plora encara sa pàtria;
que plora encara lo cel,
des del qual caigué a ma falda,
com cau de l'aire a una flor
una gota de rosada?
Per Déu, si m'adores, comte,
no vages, ai!, a la caça.

52 entranyas *mLG*^{1}
53 Puix *mLG*^{1} | dels] del *mLG*^{1}
56 besadas *mLG*^{1}
58 tacas *mLG*^{1}
60 t'acompaña *mLG*^{1}
61 trono *mLG*^{1}
68 mirada *mLG*^{1}
77 cesa *mLG*^{1}
79 sanch *mLG*^{1}
84 d'armes?] d' armas? Dona gracias a qui ets tu / Y á qui jo so dona gracias, / Puix si axi com portas tocas / Cenyisas espesas mallas / Y no fos jo ton espos / O no et digueses Mahalta / Te hauria <haguera *a.c.*> tornat al cos / Ab la punta de ma daga / Sospitas que a mi m'injurian / Puix injurian ma prosapia. *mLG*^{1}
88 diaria *mLG*^{1}
90 plata *mLG*^{1}
91 gobernam *mLG*^{1}
95 monts *mLG*^{1}
97 germá *mLG*^{1}

64. Vers hipermètric.
71. Vers hipermètric, a menys que s'esmeni «baixà», però el manuscrit és molt clar.
83. *que a ells*. Cal elidir la primera e i la a per encaixar el vers en la mètrica.

No vages, oh espòs, al mont
si de pare tens entranyes,
pus tinc celos dels aucells
i fins del sol i les aures
que en ta cabellera d'or
donaran ardents besades;
i tinc por del sol que he vist
ple de sanguinoses taques,
i hasta tinc por del germà
que a la caça t'acompanya,
pus se senta amb tu en lo trono,
i tem que en ell lloc hi manca.—

Aquí de ses tristes queixes
Mahalta l'hermosa arribava
estrenyent sobre son cor
al que son cor idolatra,
quan de son espòs Ramon
l'aterradora mirada,
gelada la deixa i muda
de marbre com una estàtua.
Plena de tristesa baixà
los ulls plens abans de llàgrimes,
i sa mà de blanca neu
que sos cabells allisava
rellisca com adormida
del bon Ramon per l'espatlla.

—Mahalta, cessa, pel cel,
que qui amb sospita tan baixa
acusa ma pròpia sang,
sens dubte ma sang infama.
¿No has vist que era un germà meu
a qui gelosa acusaves,
i que l'agravi que a ell feies
tacava mon escut d'armes?
¿Quan has vist dalt en lo cel
en les nits més estrellades
dos estels que més units
fessen llur ruta diària,
com units jo i Berenguer
ocupem un tron de plata,
i governam, com si fóssem
un voler sol en dos ànimes?
¿Quan en mos jardins has vist
més juntes dos flors galanes
resistir als vents dels monts,
com dos nines abraçades,
com units jo i mon germà,
com d'un mateix tronc dos rames,

99 junts *mLG*^{1}
101 ell *mLG*^{1}
103 crech *mLG*^{1}
106 llágrimas, *mLG*^{1}
107 Puix *mLG*^{1}
112 canten.] cantan. / Y á Deu queda, puix ya sento / Dels caballers la algassara, / Y no es just, puix nobles son, / ferlos sentir ma tardansa. *mLG*^{1}
113 queda *mLG*^{1}
116 en] ab *mLG*^{1} *mLG*^{2} | les] tas *mLG*^{1}
117 Recollint] Y recollint *mLG*^{1}
118 plorava, *mLG*^{1}
126 caça.] cassa. // Felís la que esposa / A qui l'espos adora / Mes que la flor galana / Lo bes ardent del sol! / Felís la que una imatge / Del estimat que anyora / Quan l'estimat s'ausenta / Li queda per consol! // Sentada la comtesa / Ab l' infantó en la falda / En la mes alta torre / De son palau está, / Mirant la cavalgada / Que per camps d'esmeralda / Com cinta lluminosa / De alli allunyanse va. // Son mes de cent los nobles / Que a son espos segueixan, / Com van detras los astres / Del astre rey del jorn, / Mes entre tots de Mahalta / Los ulls sols distingueixan / Al astre que en bellesa / Eclipsa al del entorn. // De quant en quant la vista / Torna l'espos encara / A las amadas prendas / Que deixa en son palau; / De quant en quant la esposa / Banyada en plors la cara / Besos d'amor li envia / En alas del vent blau. // De temps en temps lo compte / Del manto ab que s'abriga, / Fent onejar las puntas / Saluda á son amor, / Y carinyosa en la aire / Alsa llavors sa amiga, / Com per lograr que torne, / La prenda de son cor. // "Com pots deixar sent pare / Tant dolsa companyia / Com pots deixar ó compte / La esposa y fill amant? / Acás son massa llargas / Las horas d'alegria / Perquè menysprear degues / Las que gosar te es dat? // "Ay! t'estimada t' crida. / Oh! torna á ta Mahalta; / Espos y pare escolta / De ton amor la veu. / Te donará la cassa / Lo goig que á ton cor falta? / Compte mon llavi anyora / Lo bes del llavi teu!" // En va crida l'esposa / Al rey que la abandona / Entre la pols perdentse / Que aixecan los caballs / Y que pert ja de vista / Los murs de Barcelona / Dels alts monts devallantne / En les frondosas valls. // La alegre cavalgada / Planas y monts recorre / Y umple los monts y planas, / De tocatas y crits, / Que no per ço la hermosa / Deixara l'alta torre / Desde hont en los monts clava / Los ulls de plors humits. / Contadas son las horas / Que son espos li falta, / Mes ay que semblen siggles / A son amor ardent! / Contadas son y pocas, / Mes ay que per Mahalta / Cada minut que pasa / Li porta un nou torment! // Del somni la memoria / Ni un sol instant la deixa, / Y veurer creu encara / Las tacas en lo sol; / Y puix no te prop de ella / Qui recullir sa queixa / Podria, quant mes plora / Aumenta mes son dol. // Tas llágrimas aixuga / Esposa idolatrada, // La cassa. // Habia l' sol tres vegadas / Dorat lo cel ab sos raigs / Brodant ab mils enticuelas / Lo blau mantell de la mar / Y portadors de memorias / Tres patges los mes galans / Trobat a Mahalta habian / En l'alta torre plorant, / Desde que l' Compte Ramon / Cap d'estopes son palau / Deixa pera eixir a cassa / Ab Berenguer son germá. / Tres jorns fa que de las selvas / Lo silenci y soledat / Ab gran burgit interrompen, / Nobles, falconers y cans, / Y altres tants que en las montanyas *mLG*^{1}
128 vola *mLG*^{1} | nada *mLG*^{1}
132 mereixian *mLG*^{1}
134 ah,] ay! *mLG*^{1} | foren] foren / Y de ellas no n'ha parlat / Cap crónica, com inútils *mLG*^{1}
136 que, *mLG*^{1}

116. *en*. Esmeno «ab».
117. Vers hipomètric.
132. Vers hipomètric.

en los plaers gosem junts,
i junts sofrim les desgràcies?
A caçar vui surto amb ell,
i perquè amb ell vaig a caça,
segur me crec, com si el cor
cenyís amb doble corassa.

Desterra, del cor desterra
lo dol i dels ulls les llàgrimes
pus te juro per la creu
de ma talladora espasa
que un sol jorn nos passarà
sens que envie a ma estimada
amb mos patges més galants
moixons dels que millor canten.
I a Déu te queda; i si acàs
ma tardança se't fes llarga
pensa que en lo mont ton comte
pensa en tu i recull les llàgrimes.—

Recollint amb un bes
les que sa esposa plorava;
i apretant sobre son cor
a l'infant que té en la falda
i que amb ses blanques manetes
li acaricia la cara,
se desprengué de los braços
de sa amorosa Mahalta,
i amb son germà reunint-se
ixen amb sa cort a caça.

Moixons, ciervos i singlars,
tot quant vola, o nada, o corre
en ningun lloc troba pau.
Moltes hassanyes se conten
i fets tan nous i arriscats
que certament mereixen
una arpa que les cantàs.
Mes, ah, com inútils foren
millor deixar-les serà.
¿A més de que no seria
rebaixar lo preu dels cants
que cantàs morts de moixons
l'arpa que ha cantat combats?
Vagen a caça en bona hora
reis que amb tothom tenen pau,
mes qui pot fer caça en moros
deixe els cans i empunye el dard.
¿No valdria més, oh comte,
que a ciutat quan tornaràs

148 porteses *mLG*[1]
154 pells *mLG*[1]
157 atràs,] atras / Puix valent mes que nosaltres / La esposa no ho alcansá, *mLG*[1]
159 part *mLG*[1]
165 hermoses.] hermosas; / L'hora en que s' pintan de foch / Los pichs de las altas comas / Y d'or y de carmesí / Los núvols que las coronan. *mLG*[1]
171 l'ampla] l'alta *mLG*[1]
177 s'adorm *mLG*[1]
179 reposa.] reposa. / En que tot parla de Deu / Y en que a Deu himnes entonan / Desde l' herba hasta ls' estels / Tot quant brilla, pensa ó vola. / Lo sol s'habia ja post / Pero d'ell com digne rossach / En lo ample horissó quedaba / De sos raigs mil tintas rojas. *mLG*[1] retorna. *mLG*[2] *a.c.*
181 hermosa *mLG*[1]
183 alça] fiu *mLG*[1]
184 post, *mLG*[1]
193 corra, *mLG*[1]

en lloc de portar en triumfo
restos de cent animals
mils infiels cautius portesses,
i per terra arrossegant
guanyats en honrosa guerra
de llurs reis los estendards?
¿No valdria més tenir
per a encatifar palaus
en lloc de piels de les fieres
banderes de musulmans?
Mes ja que nostres consells
no han de fer tornar-lo atràs,
seguim-lo també a la caça
i prenent en ella part,
referim com trobador
lo que fiu Ramon caçant.

Era l'hora de la tarda
en la qual lo cel s'adorna
per despedir-se del sol
amb les tintes més hermoses.
L'hora trista en què es vesteix
d'un vel argentat l'atmòsfera,
i en què perd també son blau
i es vesteix de plata l'ona,
i en la que apar que s'entele
del cel immens l'ampla volta
perquè en ell nasquen estrelles
com d'un lleny espurnes broten.
L'hora era en fi en què quant viu
al repòs desitjat torna,
en què el vent plega ses ales
i en los monts se dorm la boira,
i els rius deixen de queixar-se
i en lo niu l'aucell reposa.
Era ja post l'astre d'or
mes sa llum quedava hermosa,
com queda al passar un rei
la pols que alça sa carrossa.
Lo sol s'havia ja post
i si bé de la nit fosca
no tardarà lo mantell
a cobrir la terra tota,
lo comte Ramon encara
per alcançar una lloba
que fuig de son dard certer
lo brau cavall esperona.
En va del brut per l'espatlla
la suor fumosa corre;
en va el patge que el segueix

195 recorda *mLG*[1]
199 sobra,] sobras, / Y l'ansia de son germa, / Y dels nobles la congoxa, / Y en va en fi pretent distraurel / Mostrantli ls' núbols de rosa / Que, com tendas de campanya / De cent reys, lo cel adornan; *mLG*[1]
200 Puix *mLG*[1]
205 morta *mLG*[1]
207 en son alcanç] Detras de ella *mLG*[1] *a.c.*
209 lloba *mLG*[1]
210 fel,] leal, *mLG*[1]
214 furia tanta *mLG*[1]
215 medrosa, *mLG*[1]
221 fiera *mLG*[1]
228 caballs *mLG*[1]
242 baix *mLG*[1]

227. *triumfo*. Sinèresi.

que ve la nit li recorda,
i li recorda que sols
van per la selva frondosa
on per un príncep com ell
hi ha riscs i perills de sobra,
pus lo comte tan sols pensa
en la lloba, que més corre
quan sent més prop d'ella el bruit
que fa el cavall en les roques;
i jura de no deixar-la
fins mirar-la a sos peus morta,
encara que hagués de córrer
en son alcanç la nit tota.
Així un gran espai anaren
corrent ell, fugint la lloba,
i prop d'ell lo patge fel,
estel que a son sol fa escolta,
quan la fiera que va cega
de temor en una soca
amb tanta fúria topà
que atolondrada i medrosa
ni esma per fugir li queda
i ni per venjar-se força.
Volgué no obstant fer un bot
i envestir a qui l'acossa,
mes era certer lo comte
i a la fera que el provoca
tota la fulla del dard
li clavà dins de la gola.
La lloba caigué a sos peus
rebolcant-se en sa sang roja,
i lo comte satisfet
d'un triumfo que tant li costa,
esperonant son cavall
a unir-se amb los seus se'n torna.

Mes entretant ja lo bosc
poblant-se anava de sombres,
i en lo cel Déu encenia
les estrelles lluminoses,
sens sentir-se altre rumor
que els dels moixons que al niu volen,
i el que fan los dos cavalls
al pitjar les fulles grogues
amb què l'aspre de la nit
vesteix les pelades roques.

I si bé és cert que a vegades
s'ou com la veu de persones
que parlen baix, de que algú

243 recelosas *mLG*^{1}

244-259 \i ~ torna, ~ Ramon \ *mLG*^{1}

259 Ramon.] Ramon. / \ Alegre va y platicant / De las prendas de son cor, / Mes de prompte de tristesa / Un vel cubreix son bell front, / Sens que á distraurel' alcancen / De son patge las rahons / Que si <arriban *a.c.*> á son oido arriban / No arriban á son cor, no. / —Señor! perque tal tristesa, / Diu lo patge— y ell respn; / No se don naix pero sento / Que oprimeix mon pit lo dol. / —No sou señor de cent vilas? / —Mes de son cor qui es Señor? / —No sou rey y espos y pare? / —Lo rey, y pare y espos, / —Mes ay qui sab si en esta hora / Rey y espos y pare so? / Fa un instant que l' sol brillaba \ / Ple de vida en l' horisso / Y ara cubreixen las sombras / Los camps que dora ab sos fochs. / —Mes vos, rey, sou jove. / —Ay patge / Que per un jove lo tron' / Es nau que los vents combaten / Perque vaje prest á fons. / —Mes Berenguer... / —Patge cesa; / Berenguer porta mon nom, / Y antes faltaran los astres / Que m' falle á mi son amor. / Y al dir aquestas paraulas / Mes negras sombras son front / Cubrian com si á sos llavis / Volgues desmentir son cor. / Mes lo patge era discret / Y respectant s' aflicció / Li proposá recitarle / Mentre van errant pel bosch / Una historia que sabia / De dos germans cassadors. / —Es trista?, pregunta l' compte / —Trista com un cant de mort. / —Puix llavors cantala, ó patge / que espero en ella consol / Trobar, puix cura a vegadas / Un dolor l'altre dolor. // Troba // Habia en terra de moros / Dos germans reys ques partian / Un trono l' dos. / Tant los germans rey s'amaban / Que era veu que sols tenian / Los dos un cor. // A cassar un jorn sortiren / Los germans rey que tenian / Los dos un cor. / Los dos germans tan cassaren / Que ls' moixons viudos umplian / De plors lo bosch. // Molt temps junts lo bosch correren / Los dos germans reys qu' umplian / De plors lo bosch, / Mes los dos germans de prompte / Tras distints aucells corrian / Perduts pels monts. // Ja al cel brotaban mil astres / Y encara l' dos reys corrian / Perduts pels monts; // Los dos germans que era fama / Que entre los dos no tenian / Mes qu' un sol cor. // Promte de vista s' perderen / Los dos reys que no tenian / Mes que un sol cor. / Y ls' dos germans se buscaban. / Es que <ausents *a.c.*> viurer no podian / Ausents los dos? // Mes qu' un mori en la cassa / Dels que viurer no podian / Ausents los dos. / Un dels reys mori á llansadas / Mes sols los estels sabian / Lo matador. // Ell es que á cassa sortiren / Dos germans reys que s' partian / <Vuy trono l' dos *a.c.*> Los dos un tron', / Mes quant de cassa tornaban / Dels dos germans venian / Un rey y un mort. // Per Deu que es trista l'historia / Dels dos germans cassadors, / Exclama l' compte escapantli / Un sospir de dins del <cor *a.c.*> fons / del cor. —Vulla Deu que <tal *a.c.*> sia / Tal que <distrague *a.c.*> allunye vostre dol, / Respongue lo patge fiel; / Mes ay pel comte Ramon / Fou la troba una sageta / Que feri dret en son cor / Rugas mes fondas cobriren / Son pensatiu y ample front / Y si be no pot pensar / De son germa cap traició / Pensa de Mahalta en lo somni / Y recorda los seus plors; / Pensa que llavors tal volta / La esposa lo plora mort, / Y sent que l' dol mes lo acosa / Quant mes dissiparlo vol. // Mes llavors omplí la selva / De un corn de cassa lo so, / So que repetintse anaren / De l'un á l'altre los monts, / Fins á perdrers de la nit / En lo repòs misterios, / Y com que asorat desperta / De un somni ple de visions / Axi s' serena del compte / Lo front tant ple de recorts. / —No es de Berenguer, ó patge, / Lo corn que ha sonat? —Señor, / Si es que mon cor no me enganya / De vostre germá es lo corn. / —Oh si, es ell... mes axi sias / Venturós patge en amors / Que m' digues si entre los arbres / Veus á lo lluny resplandor / Y com personas que buscan / Algun objecte pel bosch? / —Veix las llums, y mes encara. / —Que veus, patge —Ls' cassadors / De D. Berenguer, y sento / De llurs caballs lo remor. / —Patge, lo meu patge, gracias, / Axó mes que tas cansons / La calma a mon fron retorna / Y torna a mon <cor *a.c.*> pit lo goig. / De mon germá á la tocata / Prompte ab lo meu corn respon, / Y mentre ab los seus me junto, / Pren patge aquest anell d'or / Y portal á ma Mahalta / Com present y com record. / Si troban per mi la trobas / Axuja l' plant amoros / Y digali que un abras / Li portare dins dos jorns; / Entre tant de mi li parla / Y distraula ab tas cansons, / Pero per Deu no li <fagas *a.c.*> cantes / Lo dels germans cassadors, / Y á Deu patge que á juntarme / Corro ab Berenguer Ramon, *mLG*^{1}

261 vent *mLG*^{3}

263 eminent?] inminent? *mLG*^{3}

265 a lo inich *mLG*^{3}

270 segueixas *mLG*^{3}

275 lum *mLG*^{3} | cau. *mLG*^{3}

280 corran, *mLG*^{3}

261. *misteriosa*. Sinèresi.

les escolte receloses:
i si bé de quan en quan
córrer se veuen com sombres,
bultos que apar que s'amaguen
dels arbres entre les soques,
lo comte que és animós
diu que són llops que a llurs coves
retornen, o corbs que van
a menjar la lloba morta,
i platicant amb son patge
a unir-se amb los seus se'n torna
ple el cap de records de caça
i el cor ple dels de sa esposa.

* * *

Ple el cap de records de caça
i el pit de records d'amor
a unir-se amb los seus camina
l'animós comte Ramon.

Comte Ramon, ¿per què la veu no escoltes
que misteriosa com la veu del vent,
ha advertit a ton cor una i cent voltes
que tras d'un risc te llances eminent?

¿No saps que el Déu que entre los núvols trona
per demostrar ses ires a l'inic,
té una veu dolça que en lo cor ressona
per qui té de ses ales a l'abric?

¿Per què doncs, oh Ramon, no l'obeeixes
ja que la veu que et parla és la de Déu?
¿Per què els instints del cor doncs no segueixes,
ja que del cor profètica és la veu?

Si l'aucell la sentís no volaria
vers la serp que el fascina i que l'atrau;
si la sentís la mosca no aniria
entorn la llum a on abrasada cau!

Pobra comtessa que a ton comte enyores,
quants jorns encara que esperar tindràs!
Pobra tórtola amant que a l'espòs plores,
quants jorns encara trista el ploraràs!

Tras de les llums que entre los arbres corren
com focs follets que venen i que van
i que les sombres de les roques borren
de temps en temps, lo comte va marxant.

286 esperona mLG^3
288 «Hurra mLG^2
292 La veu de] caball, que mLG^2 *a.c.* | és aquesta] tal volta mLG^2 *a.c.*
293 que per lo bosc] Per la selva mLG^2 *a.c.*
294 a aquella] un altre mLG^2 *a.c.*
296 «Hurra mLG^3
297 seu, mLG^3
305 puix mLG^3
311 Ramon, mLG^3
313 imperi mLG^3 | vos, mLG^3
314 se estrellarian mLG^3
319 manca] falta mLG^3

288. —*Hurra,*. Esmeno «Hurra».
298. *una ombra*. Dialefa.

De temps en temps son corn de caça sona,
i amb prolongat rumor contesta un corn;
i com més lo cavall llest esperona,
més prop lo bruit de veus creix a l'entorn.

—Hurra, cavall! —li crida al brut que vola—,
que oure crec ja la veu de Berenguer.—
I allà en lo bosc misteriosa i sola
s'ou una veu que diu: —Desperta acer.—

—Hurra! La veu de mon germà és aquesta
que per lo bosc buscant-me perdut va.—
I a aquella veu una altra veu contesta:
—Via —cridant—; l'acer despert està.—

—Hurra, cavall —al seu lo comte crida;
mes en aquell instant pel davant seu
una ombra passà de fer vestida
cridant "Desperta acer" amb ronca veu.—

"Desperta acer" cridant, i d'arbre en arbre
s'estén pel bosc eix crit: "Despert està."
Lo comte és animós, més com lo marbre
a tan estrany rumor gelat restà.

Lo comte és animós, i prest recorda
que no està sol pus porta amb ell l'acer,
i empunyant-lo cridà d'ira amb veu sorda:
—Ira del cel, també està el meu despert.

Ira del cel, vindreu per ma corona
mes en la punta de l'acer la tinc.—
Una veu coneguda llavors sona:
—Comte Ramon; per la corona vinc.

Si dos sols en lo cel se dividien
del cel l'imperi, com lo tron jo i vós
l'un contra l'altre un jorn s'estrellarien,
i de ser deixaria l'un dels dos.
Comte Ramon, lo cel de Barcelona
l'ambició no satisfà que tinc:
és molt poc per mon front mitja corona,
i a vós, Ramon, per lo que em manca vinc.—

Tes.: *mLG*

Al mateix full d'inici de la carta en vers, hi ha escrit en llapis, de mà de Jordi Rubió i Balaguer, «1847? (1849)?», dates probables de redacció del poema-carta, quan Rubió i Ors bregava al voltant de Madrona Renart i Elisea Lluch per aconseguir un bon partit. Tanmateix, al full inicial del plec, hi ha escrit amb lletra també de Rubió i Balaguer, «Valladolid 14-1-1847 / Carta en vers als grassos», descartant per mitjà de dues ratlles, un «9» a sobre el 7. A sota continua: «Vid. el discurs de L. C. Viada i Lluch, de contestació a Artur Masriera en l'Ac. de B. Lletres (1924).»

Viada i Lluch va donar el plec a Rubió i Balaguer poc abans de morir i n'havia citat extractes al discurs (1924), en vers, citat per Rubió i Balaguer, en resposta al d'Artur Masriera d'ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres (i és possible que les ratlladures blaves censuradores siguin seves). Conté una carta del germà de Rubió i Ors, Josep, a Valladolid del 1847, la carta en vers de Rubió i Ors aquí editada i la resposta a vegades també en vers d'alguns dels destinataris, com Lluís Sol, L. Gurri i una altra carta seva on explica que ha escrit la carta en vers i afirma: «L'hi fet en català perquè nostra llengua me sembla mes enèrgica per aqueixos casos.» En van reproduir fragments Alonso Cortés (1926: 137) i Domingo (2013: 84-85). Rubió i Balaguer associa aquests versos al vallfogonisme: «Alguna vegada Rubió i Ors hi va caure, com en una carta en vers, escrita a Valladolid el 1847 als seus amics *graxums*, de la qual L. C. Viada publicà fragments» (Rubió i Balaguer 1989: 283). Ara bé, per la sintaxi, el lèxic i el to, sembla més aviat una diversió entre amics que un entroncament amb l'escola vallfogonesca.

També acompanya el poema l'esborrany incomplet d'una altra carta que deixa clar el caràcter purament «recreatiu» de la Colla dels Grassos: «Valladolid 21 de Marzo de 1847 / A la gente de peso, a los que escandalizan la rambla en las noches de verano, a los de los cuentos verdes y mofletes colorados en cuyas panzas se ve pintada su devoción a la fonda de la Buenavista, a los que saben acreditar en un lance *hartístico* que aun hay hombres en nuestra degradada patria, a los ínclitos Sol, PEDRO M., Roca, Espeso, Fustaqueras, etc., etc., y como su digno representante al melancólico Gurri, / Salud, dinero, putas y biftecs... / Ay amigos, cómo echo a menos (y perdonadme este tono sentimental) vuestra alegre compañía! Cuán cierto es lo que dicen los sabios que en esta vida no hay dicha cumplida! Cuán exacto que los mortales venimos a este valle de lágrimas solo para derramarlas! Yo, por ejemplo, que me mamaba estos hartazgos de risa a vuestro lado, yo, que como con bendito de Dios, tenía siempre la alegría en el semblante, paso aquí los tristes i cansados días rodeado de chiquillos, fingiendo una gravedad que solo sienta bien en caras como la de Illas, por ejemplo.»

Mètrica: a^7 b′ c b′ d b′ e..., entre el vers 89 i el 142 **6** a^7 a^7 a^7 b^7 c^7 d^7 c^7 d^7 d^2 amb refrany estrambot.

[101]

[Als greixons de la rodona]

4 *sols mLG*
9 closca *mLG*
17 *soldat mLG*
21-24 \ per ~ mons, \ *mLG*
25 famosos, *mLG*
33-36 \ ¿Què ~ meu ~ Napoleon? \ *mLG*
42 Mes, *mLG*
44-45 \ i ~ llit. \ *mLG*

4. *gas*. La fàbrica de gas, posada en funcionament el 1842 per la Sociedad Catalana por el Alumbrado de Gas, estava a la Barceloneta. *sols,*. Esmeno «sols».

9. *closca,*. Esmeno «closca».

16. *Mosques*. És sabut que al carrer de les Mosques hi havia un bordell.

17. *soldat,*. Esmeno «soldat».

19. Vers hipermètric.

20. *Jaume, en*. Dialefa.

25. *famosos,*. Esmeno «famosos».

33. *meu,*. Esmeno «meu».

42. *més*. Esmeno «Mes,».

Valladolid i gener
als catorze de l'any nou

Als greixons de la rodona.
A la gent de bon humor,
als que van a Bonavista
per mirar al gas tan sols,
als que ploren a l'Ausent
amb plors, petarrells i mocs,
salut, humor i pessetes
desitja l'*home cargol*
que no deixa mai sa closca,
o sia el famós paltó.

Desterrat per saber massa,
o sia per saber poc,
en aquest racó d'Espanya,
que és com l'ull del cul del món,
on no es coneix Bonavista,
ni les Mosques, ni el Falcó,
on parla tothom *soldat*,
xics i vells, noies i nois,
sense en Bernabé i en Martí,
en Jaume, en Lluís, en Sol
per passejar pel Pisuerga
los abaltadíssims ous
que es dibuixen en les calces
com un duro de dos mons,
sense mos amics famosos,
l'un pels colossals faldons,
i l'altre per sa eloqüència,
aquell per murmurador,
en Lluís pels mamarratxos,
en Pep Sol per lo color
un poc vermell de sa Musa,
i tots per son bon humor.

¿Què estrany, amics del cor meu,
que em faça en lo riu allò
que tots sabem fer i es féu
per ahorrà un Napoleon?
¿Què estrany que llence a vegades
per la boca llamps i trons,
més que embuts fa l'Albareda,
més que Espeso el noticiós
tira *capellans* al riure,
més que en Jaume du penjolls?
¿Què estrany que avorrit a ratos
i al trobar freds los llençols,

46 perdó!!! *mLG*
49 meus *mLG*
50 colsol *mLG a.c.*
59-142 \ o ~ fot!!! \ *mLG*
66 por *mLG*
73 me amina *mLG*
77 diré *mLG*
81 porta, *mLG*
83 casa *mLG*

46. *perdó!!!,*. Esmeno «perdó!!!».
48. Vers hipermètric.
49. *meus,*. Esmeno «meus».
55. *Montjuïc*. Sinèresi.
67. *que em*. Dialefa.
73. m'anima. Esmeno «me amina».
77. *diré,*. Esmeno «diré».
81. *porta*. Esmeno «porta,».
83. *casa,*. Esmeno «casa».

i solitari lo llit,
¿pensi... panputs meus, perdó!!!,
no tirar-me en lo Pisuerga,
sinó casar-me, que és pitjor?
Jo em perdo, amics meus, jo em perdo,
si no em doneu un consol...
Jo em perdo si aquest estiu
no us vinc a fer un petó
amb los llavis bruts de suc
de peix podrit i cargols
en les roques de Montjuïc
o bé en lo restaurant nou...
Jo em perdo, panputs, jo em perdo
si no es canvia ma sort,
o no trobo alguna nimfa
que em face entrar en calor...
feliçment per la mia ànima,
i més feliçment pel cos,
i encara més per ma bossa
on tinc més vent que pinyons.
Tinc aquí certes idees
i al casori certa por
que em guarden de que done
un salt on si es cau de front
queda l'home com un nap
clavat de punya en la pols.
I perquè vegeu que encara
no em compto perdut del tot,
i m'anima l'esperança
de trobar salvació,
i em falta un bon tros per ser
un Nabucodonosor,
us diré, amics, lo que penso
sobre això que posa al front
de l'home senyals de toro
i a la dona el ventre gros,
que obre en aquesta una porta
gatonera on entren tots
los gats, menos lo de casa,
que per ser banyut no pot,
i és que si tinc de dur banyes
han de ser grosses i d'or,
com ho veurà en l'altra plana
lo punyetero lector.

93 i 95. La rima és assonant.
117. *joves,*. Esmeno «joves».

Fruit de mes meditacions

sobre el casori

Jo penso que el matrimoni
és llaç que posa el dimoni
perquè aquí tot bon Antoni
porta banyes com porta ell:
però com ningú s'empaca
de semblar en això a Astarot,
si la que em corona és guapa
i porta ademés bon dot,
                    me'n fot!!!

Si la que sembla més bona
té com un morter la xona
i si hasta als gats no la dona
és perquè té por al prenyat,
¿per què pues tornar-se mico
per trobar lo que no es pot?
Si la puta té bon pico
i porta ademés bon dot,
                    me'n fot!!!

Sé també que si no putes,
són com mosques d'ase brutes,
o malcarades, o eixutes,
i puden a peix podrit.
Si com doncs a qual més porca
i més que un riu porten llot,
amb tal que no siga xorca
i dugue ademés bon dot,
                    me'n fot!!!

Sé que a tots posen esquelles,
ja sien joves, ja velles,
i foten més totes elles
que el gall de la Passió.
¿A què pues fugir la pica
si toros hem de ser tots?
Si ademés de puta és rica,
si em regala esquella i dot,
                    me'n fot!!!

Les joves són capritxoses,
les velles massa amoroses,
les viudes són caloroses
i us xupen com un raïm.
¿I creu en elles encara
algun home borinot?

132 dot *mLG*
134 homes *mLG*
147 Prenc] /Cada dia la patrona / Que tampoch es cap dragó, / M' du / *mLG a.c.*
153 deixebles *mLG*
165 calor *mLG*
167 periòdics] pedio *mLG a.c.*
174 d'un so,] de \+++\ *mLG a.c.*
175 pessetas *mLG*
178-179 \ sols ~ adoro, \ *mLG*

132. *dot,*. Esmeno «dot».
134. *homes,*. Esmeno «homes».
153. *deixebles,*. Esmeno «deixebles».
166. *calor,*. Esmeno «calor».
167. *periòdics*. Sinèresi.
175. *pessetes,*. Esmeno «pessetas».

Sia tonta, ardenta o rara,
que si em regala bon dot,
me'n fot!!!

Si va a homes, ves a dones,
si et corona la corones;
lo que sobra seran xones;
però l'or va tan escàs!!
Si té pues lo matrimoni
la *revanche*, com tot joc,
més que sia ella un dimoni,
si puc viure amb lo seu dot,
me'n fot!!!

Per lo demés, me la passo
aquí lo millor que es pot,
ben menjat i ben begut
i sense treballar molt.
Prenc lo xocolate al llit
amb lo seu *bollo* ben tou.
Llegesc després un ratet,
i m'alço a més de les nou.
Em rento i me'n vas a càtedra
i allí espeto el meu sermó
als meus estimats deixebles,
entre els quals hi ha alguns xicots
que en quant a mollera dura
poden desafiar un bou.
Luego si el temps està clar
vaig un rato a prendre el sol
o bé estudio una horeta
si fa fred, a prop del foc.
Dino i em llenço altra volta
a llaurar el passeig, a on
trobo sempre un vagamundo
que va a fer lo que faç io.
Al fer-se fosc al cafè
a on donen *gratis* calor,
aigua tèbia i fins periòdics
i dames i dominó.
Si la comèdia és bonica
a la comèdia, o si no
a fer el solo amb dos amics
o a estudiar la lliçó.
Sopo, i a les onze al llit
a on dormo la nit d'un so,
com qui, si no té pessetes,
no té maldecaps tampoc.
Tan sols als greixons enyoro,
sols per ells derramo plors,

183 Enbolicat *mLG*
187-188 \ P.D. ~ Sol????? \ *mLG*

183. *embolicat,*. Esmeno «Enbolicat».

a sols els greixons adoro,
sols per ells bat lo meu cor,
cor que us envia, oh amics,
en eix tros de paper groc
embolicat, perquè es puga
repartir-se entre tots,
lo noi de Valladolid
des de dintre el seu paltó.

P.D. Pep Sol, ¿i la carta mia,
i ma carta, Pepet Sol?????

Tes.: *mLG mMR*, p. 27, *mCoR*

Rubió i Ors va traduir el poema del francès, en la versió de N. Martin, publicada a *Les poètes contemporains de l'Allemagne* (París, Jules Renouard et Cie, 1846, p. 64), sense títol: «Hélas! la jeune mère».

Fem servir com a text base el de la carta a Catalina Oliver (*mCoR*), posterior de mig any a la data que consignen els testimonis *mLG* i *mMR*, segons la transcripció diplomàtica que en va fer Joan Mas i Vives (1997: 264), atès que les cartes s'han perdut, però hi incorporem les correccions de l'autògraf *mLG*, que suposem fetes per Rubió i Ors en data posterior als tres testimonis i que modifiquen tant l'autògraf *mMR* com la versió enviada a Catalina Oliver.

Mètrica: 1 a^6 b b a **1** a^6 a b c c b.

[102]

[Traducció de Justinus Andreas Christian Kerner]

2 morta, —pobre filla—; *mMR*
3 brilla, *mCoR*
7 prompte; *mMR*
10 plorau... ~ morta!] Ay! la mareta ~ *mMR* ~ Ella es ben morta! *mLG a.c. mCoR*
D Agost 5 *mMR* Trad. de Justin Kerner, p. 61 / Vall. 7 Dic. de 1849. *mLG*

3. *brilla*. Esmeno «brilla,».
10. *Ja... ara és morta!,*. Esmeno «Ella es ben morta!».

Ai!, ma mareta amada
és morta... pobra filla!
Llum en sos ulls no brilla
ni amor hi ha en sa mirada.

Oh!, com un salvador
son fill sobre son cor
posau... prompte... ¿qui el porta?
I si son cor ni aixís
palpita d'improvís
plorau... Ja... ara és morta!

Valladd. Dicbre de 1849

Tes.: *mLG mCoR mREV {mFrR[1] mFrR[2]} REV*

Segons Rubió i Balaguer (1933: 16), «aquesta carta del *Gaiter del Llobregat* era adreçada a la muller de Renart i Arús i a les seves filles».

Acompanya el poema, la carta en prosa i en castellà: «Reciban ustedes, Señoras mías, estos versos escritos deprisa y en medio de ocupaciones muy prosaicas como una prueba del gusto que tengo en los recuerdos de ustedes, y de la satisfacción que tuve en la lectura de las cartas de sus esposos respectivos. No sé si mi epístola será hallada digna de contestación por parte de alguna de las personas a quienes va dirigida; pero si así fuese mucho me alegraría que así como los versos del Gaiter hicieron poetisa a una madre, los presentes del desterrado de Valladolid hicieran poetisa a una amiga. / He visto por los diarios de esa que la última pieza biblingüe que ha compuesto y dado al teatro el esposo y padre respectivo de ustedes ha tenido, como todas las suyas, el más feliz resultado. Sírvanse ustedes, darle el parabién en mi nombre y decirle que continúe dando al teatro esas producciones que, al paso que describen nuestras poéticas costumbres despiertan ese espíritu de provincianismo que tanto empeño ponen en apagar otros que se avergüenzan tal vez de ser catalanes. / Aunque supongo que Anita no se habrá olvidado del encargo que le hice sobre la bellísima canción que se cantó en los exámenes de su colegio, harán ustedes, el favor de decirle que espero que lo cumplirá muy pronto, sin que tenga que recordarle con el adagio, // A sants i minyons / no els prometes que no els dons. // Ofrezcan ustedes, mis recuerdos a don Francisco y Nanot, a Pepe y Rosita, al Papito y la mamita, y a don Juan Agell, que es como el apéndice de esa numerosa y afortunada familia; afectos a la amable colegiala, muchos besos al travieso Peret y a Frasquito y Balbina, y ustedes, amigas mías, reciban los cordiales saludos del que las aprecia y nunca olvida los muchos ratos que ha pasado en su compañía, / Joaquín Rubió.» També segons Rubió i Balaguer (1933: 19), l'obra de què fa esment la carta de Frencesc Renart i Arús era probablement *Don Manolito o Paco y Vicenta*, representada el 1849 al Teatre Principal. Encara segons Rubió i Balaguer (1933: 19), Anita Nanot i Renart era neta de Francesc, i el seu germà Peret va ser una vegada secretari dels Jocs Florals de Barcelona. Tots dos eren fills de Madrona Renart i Balcells, l'antic amor de Rubió i Ors, i de Miquel Nanot (hi ha un Miquel Nanot enginyer, de Sarrià, com els Renart, que el 1844 era soci de l'empresa del grup promotor del ferrocarril de Mataró [< http: //www.biada.com /primer-ferrocarril />] i el 1854 era soci del Liceu [Serrat 2017: 82], i seria versemblant que Madrona Renart s'hi hagués casat). Només feia dos anys del casament.

La camisa de l'ALR on trobem *mLG* conté, a més, una carta de Salvadora Balcells, mare de Madrona Renart (són aquells a què al·ludeix a la nota final quan diu «los versos del Gaiter hicieron poetesa á una madre»?), on manifesta la seva preocupació per la recent malaltia de Rubió i Ors («mas las impensadas nuevas de vuestra enfermedad apagó todas las risas»), i un poema adreçat a Rubió i Ors: «A mon amic / don Joaquim Rubió // Gaiteret, bon Gaiteret, / veig que us dura la tristor: / Alegra-us o a vostra amiga / faran-li arrancar lo plor. // Ella, pobreta!, esperava, / vos juro, saber de vós; / però jamai figurant-se / que vos durassen los plors. // Al revés, ella pensava / que, si no feliç del tot, / l'amor a la vostra glòria / mitigaria el dolor; // i estranya, sent vós tan savi, / que no hajau tingut valor / per donar una punyalada / a la pena que us té mort: // del món l'home és una planta / que pot bé mudar de sot, / i potser demà us trasplanten / al jardí de vostre goig //

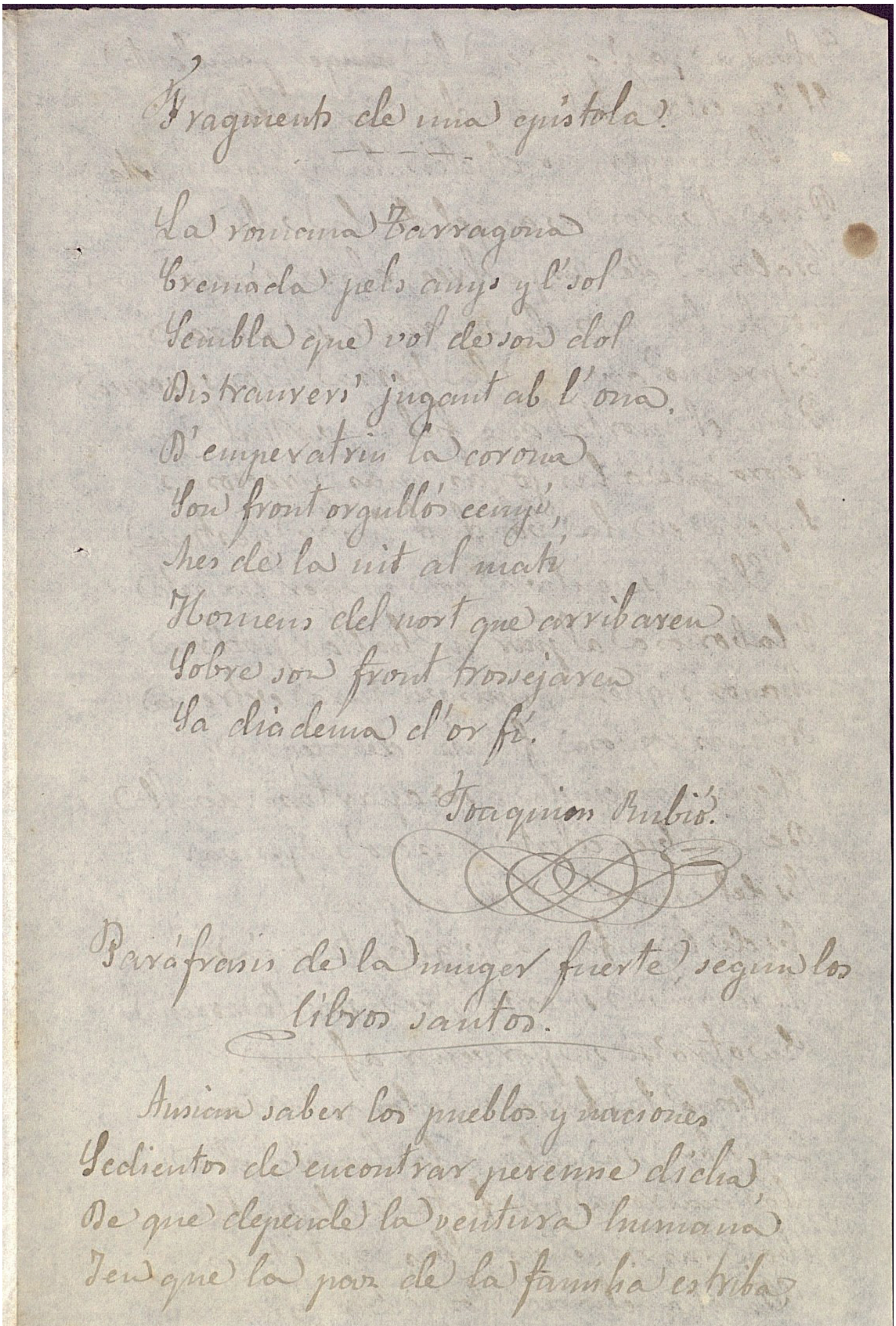
a on tenim pare i mare, / amics, i també nebots, / que us estimen i desitgen / la felicitat del tot. // En fi, amic Gaiteret, / vos demano per favor / que escrigau moltes vegades, / però mai més en eix to. // Digau-me que estau alegre, / que haveu començat amors / amb una castellanota, / i que ella vos correspon, // i deixeu tants *quasi*; *quasi*: / digau-me que sou ditxós, / i llavors la vostra amiga / serà tan feliç com vós. // L'Anita no és en Col·legi, (*) / i grassa, com un teixó, / l'any nou farà vida nova, / i estarà en la il·lusió // Salvadora // (*) Recuérdase que estos versos fuéron escritos antes del presente año.» Segons Alegret (1979: 17), aquest poema el va escriure Renart i Arús en nom de la seva dona.

La camisa de l'ALR conté a més una còpia inacabada del poema de Salvadora Balcells amb una nota de Rubió i Balaguer ratllada: «R. i O. era a Valladolid. Hi arribà el gener de 1847. Penso que ha d'ésser anterior al juliol de 1851 data en què envia uns versos a A. R. pel sant d'ella. AR ja no era una nena que encara no anava a escola. Les dècimes a les senyores Renart (XI-1849) són plenes d'enyorança. El poeta hi assumeix *Gaiteret* i diu que ni té *rims* per a les *muses* ni pot cantar balades pel seu país. Pel març 1846 envia uns versos a N. Renart.» I sense ratllar: «La carta de R i A 12-4-1848 a R i O explica que la muller de Renart va escriure això contestant una carta de R.»

Un altre full solt de la camisa de l'ALR conté les següents anotacions: «Anita Nanot Renart, filla de Madrona Renart, mare? de Pilar Montobbio / Peret Nanot Renart (n. 1848) germà de l'anterior. Fou President de la Joventut Catòlica i Secretari dels Jocs Florals / Frasquita Renart? cosina de Madrona? muller de Lluís Equilaz? / Madroneta R. es casà el 27-III-1847. Dolors Pujó no coneixerà a R. i O. El 23-I- la mateixa li en parla i afegeix: "No sé si dar a usted el pésame o el parabién, usted lo sabrá." / Cf. *La Revista* de López Picó, on es publicà vers 1933».

A *mLG* hi ha l'original d'un poema amb el títol «Fragments d'una epístola», que és en realitat l'onzena estrofa d'aquest poema, la que parla de Tarragona, tractada separadament. Segueix l'estrofa, en la mateixa lletra, la «Paráfrasis de la mujer fuerte según los libros santos» en vers, de la poeta tarragonina Josepa Massanés. El fragment és signat però no descarto que la lletra sigui de Massanés. El text no presenta cap variació respecte a l'estrofa extreta del poema i per això em limito a reproduir-ne l'autògraf.

Mètrica: a^7 b′ c b′ d b′ e... **16** a^7 b b a a c c d d c.

Fragment de una epístola.

La romana Tarragona
Cremada pels anys y l'sol
Sembla que vol de son dol
Distraurer-se jugant ab l'ona.
D'emperatriu la corona
Son front orgullós cenyí,
Mes de la nit al matí
Homens del nort que arribaren
Sobre son front trossejaren
Sa diadema d'or fi.

Joaquim Rubió.

Paráfrasis de la muger fuerte segun los libros santos.

Ansian saber los pueblos y naciones
Sedientos de encontrar perenne dicha,
De que depende la ventura humana
Ten que la paz de la familia estriba

T Carta ~ I] Ø *mLG*[1] Quaranta nou y novembre / vint y set, valladolid *mLG*[2]

T Carta ~ Montserrat *mREV* → Carta, en vers, / Escrita desde *Valladolid* / per D. J.R. / Catedrátich de literatura de aquella Universitat / á unas senyoras / (Máre y fillas) / Residents en Barcelona, / havent sabut lo autor / que estas havian fet un viatge, / per recreació *necessaria*, á / Tarragona, Réus, Salóu, / Villafranca, Capellades, Ygualada, y Montserrat. / Novembre 1849 *mFrR*[1] ≈ Escrita á unas senyoras / (Máre y fillas) / de Barcelona, ≈ (que es trobava fora d'esta Ciutat / que, per recreació necessaria, / havian fet aquellas un Viatge / á / Villafranca, Tarragona, Réus, Salóu / y / Montserrat *mFrR*[2]

[103]

Carta, en vers, escrita des de Valladolid, per D. J. R., Catedràtic de Literatura d'aquella Universitat, a unes senyores (mare i filles), residents a Barcelona, amb motiu d'haver sabut, l'autor, que aqueixes havien fet un viatge, per recreació necessària, a Tarragona, Reus, Salou, Vilafranca, Capellades, Igualada i Montserrat

Quaranta-nou i novembre

vint-i-set, Valladolid.

*a.***1** I *mLG*
1 Viadores,] viatgeras, *mLG*
7 alguns dies] algun temps *mLG*
14 trist *mLG*
25 tal] tan *mLG*
28 Patge *mLG* | humil *mLG*
32 encara es molt *mLG*
37 antes *mLG*
38 ací *mLG*
43 poeta *mLG*

---

14 al Gaiteret, *mREV* → Al Poeta, *mFrR*^{2}

11. *viatge*. Sinèresi.

He sabut, oh Viadores,
pels esposos respectius,
que abandonades i soles
com reines dels temps antics
que anaven en romeria
en los torneigs a lluir,
deixàreu per alguns dies
los vostres estimats nius
en busca d'aires més sans
o països més tranquils.

He sabut que en vostre viatge
terres i monts haveu vist
capaços d'inspirar cants
al Gaiteret, que tan trist,
ni té ja rims per sa pàtria
ni per les nines té rims;
monts i terres regalades
que recordant sempre estic
i que enyoro, com enyora
lo bes de sa mare un fill.
Mon cor s'ha alegrat, senyores,
al saber per mos amics
que haveu regressat més sanes
i alegres que el mes d'abril.

Mes, ai!, que enmig de tal goig
amargament he sentit
no poder ser de tals dames
patge, o escuder humil,
o trobador per cantar-vos
balades de mon país
en què si és trista la lletra
lo to és encara més trist,
i dir-vos de cada poble,
de cada muntanya o riu
històries que m'ensenyaren
de ma mareta en los pits.

¿Per què no emprenguéreu antes,
quan jo estava encaraací,
eixa alegre romeria
que he pensat fer voltes mil,
i que és mon somni dorat,
ma esperança més gentil?
Llavors mon cor de poeta,
que dorm temps ha dins mon pit,
a la veu de l'amistat

46 de improvis *mLG* de provís, *mCoR a.c.*
47 haguera *mLG*
61 obstant, *mLG mCoR*
69 diga] cante *mLG*
71 bellesas, y *mLG*
72 compta cada hu *mLG*
84 els soldats *mLG mCoR*] l' soldats *REV*
86 pits; *mLG*
87 Alli *mLG*
88 d'ovellas *mLG*
89 vermellas, *mLG mCoR*] vermellas *REV*
90 onas; *mLG*
91 Mes, *mLG*

---

57 tos *mREV* → los *mFrR*^{2}
58 ta *mREV* → la *mFrR*^{2}
72 cada un *mREV* → cada hu *mFrR*^{2}
78 de *mREV* → dels *mFrR*^{2}
91 oh riu, *mREV* → Riu, *mFrR*^{2}

84. *els soldats*. Esmeno «l' soldats», com a *mLG* i *mCoR*.
89. *vermelles,*. Esmeno «vermellas», com a *mLG* i *mCoR*.
90. *pietat*. Sinèresi.

despertant-se d'improvís,
tornat hauria a entonar
les cobles en llemosí
que en altre temps despertaren
més d'un amorós sospir.
Tornat hauria... Mes, ai!,
¿a què dar-me tant fatic
si el temps que ha passat no torna
i lo que fou no reviu?
A més de que, pobre cor
que somies, ¿qui t'ha dit
que necessiten tos versos
o ta companyia humil
les que tenen per distraure's
records d'espòs i de fill?
Permetau no obstant amigues,
que vos diga que he sentit
no tan sols no acompanyar-vos,
però ni tenir avís
del passeig, per a seguir-vos
per eixos monts i camins,
si no com la sombra al cos,
amb lo cor i l'esperit.
I permetau que vos diga
dels països que haveu vist
les belleses, los records
que cada un compta per mils.

II

Al passar pel Llobregat
sobre el pont que el té a sos peus
¿no sentíreu les cent veus
que parlen del temps passat?
¿No el vegéreu engrossat
amb sang de soldats romans?
¿No véreu mil musulmans
pugnant amb l'aigua i la mort,
i al riu arrastrant al port
banderes, sabres, turbants?

¿No oíreu los alarits
amb què els soldats de la França
moren als crits de venjança
que alcen mil catalans pits?
Allí, els braus, los aguerrits,
tímids, com ramats d'ovelles,
fugint les gorres vermelles,
busquen pietat en les ones,
mes tu, oh riu, contra ells t'encones

92 els llansas al mar *mLG*
94 fraticides *mLG*
98 canta *mLG*
101 saltar] triscar *mLG*
102 nines de lleugera] Cent bellas ab docil *mLG*
105 d'or *mLG*
109 alts *mLG mCoR*] alt *REV*
113 son; *mLG*
117 villa *mLG*
118 maravellas *mLG*
128 cenyi *mLG*
134 marmols *mLG*
136 a] La a *mLG*

94. *fratricides*. Esmeno «fraticides», com a *mCoR*.
109. *alts*. Esmeno «alt».

i al mar los llances amb elles.

¿No oíreu entre el ressò
de cent fratricides guerres
del flobiol en les serres
lo dolç i planyider so?
¿No escoltàreu la cançó
que al fill sa mareta canta,
i en sa ribera que encanta
per lo frondosa i amena
no heu vist saltar en l'arena
nines de lleugera planta?

En una plana frondosa
brodada de tot color,
com sultana en coixí d'or,
s'alça Villafranca hermosa.
Si bé en records és famosa,
no té orgull perquè la història
de sos alts fets fa memòria
puix com jardí que és de belles
se gosa en que sien elles
sa diadema de glòria.

I elles sa corona són,
corona de flors divines,
i la qual, com no té espines
no llastima son bell front.
Ella a cap vila del món
té que envejar meravelles,
puix si bé algunes són belles
com d'un geni lo palau,
ella és sota son cel blau
un altre cel ple d'estrelles.

La romana Tarragona
cremada pels anys i el sol
sembla que vol de son dol
distraure's jugant amb l'ona.
D'emperatriu la corona,
son front orgullós cenyí,
mes de la nit al matí
hòmens del nord que arribaren
sobre son front trossejaren
sa diadema d'or fi.

Ella, la segona Roma,
la ciutat dels marbres rics,
la dels records més antics
a qui mig món cremà aroma,

144 ciutat *mLG*
158 estabas, *mLG*
160 tresor *mCoR* | lo] ton *mLG*
164 primer] II *mLG* segon *mCoR a.c.*
165 juntà aquí baix] Juntaba aqui en *mLG*
166 grey, *mLG*
178 pasadas *mLG*

---

160 tants tresors *mREV* → tant tresor *mFrR*^{2}

sembla en la deserta coma
que recorda a les nacions
lo poder del qui los mons
regeix, quan airat tirava
als peus del got la qui dava
los seus màrtirs als lleons.

Record d'un poble potent,
i cadàver de ciutat,
té per consol del passat
la glòria d'un fet recent.
I com ostenta un valent
sobre son pit les creus d'or
que atestigüen son valor,
Tarragona en sa muralla
en cent mil cops de metralla
porta cent mil creus d'honor.

Salou, port ara desert,
¿qui al contemplar-te tan trist
diria que un jorn t'has vist
de cent galeres cobert?
¿On foren los temps que obert
al fenici i Roma estaves;
que des d'aquí derramaves
tants tresors per lo país
i que en canvi al món sumís
los tresors d'Espanya daves?

¿On són los temps en què el rei
Jaume primer d'Aragó
juntà aquí baix son pendó
sa forta i guerrera grei;
i donant al mar la llei
arrancava de les mans
dels mallorquins musulmans
eixes dos riques corones
que Déu posà entre les ones
per lliurar-les de tirans?

Passaren, ai, aquells dies
com ones que van i venen
i vida i mort ensems tenen,
com passen les alegries!
Desert ara, apar que expies
aquelles glòries passades,
puix en lloc de grans armades,
sols un que altre pescador
entra a eixugar son suor
en tes aigües sossegades.

183 Reus *mLG* | rival *mLG*
194 vomitan *mLG*
196 en lo] pel *mCoR*
200 millor *mLG*
204 De boyras cenyit *mLG* | peu *mLG*
216 amenaçar] sostenir *mLG*
221 adora; *mLG*
223 tu *mLG* | Maria *mLG*
224 camins *mLG mCoR*] camins. *REV*
225 cubrí *mCoR a.c.*
227 Com que] Com *mLG*

---

185 porvenir *mREV* → pervenir *mFrR*^{2}
191 ahir es llançà, *mREV* → Se llansá ahir, *mFrR*^{2}

224. *camins*. Esmeno «camins.».

Reus, com sa rival, no té
un passat gran en la història
mes té un porvenir de glòria
on marxa amb valor i fe.
Reus ha dit: —Jo me faré
digna del nom de ciutat,
premi que amb sang he comprat.—
I no obstant que a la carrera
ahir es llançà, ja endarrere
moltes ciutats ha deixat.

Coronada com d'un vel
pel fum que els vapors vomiten,
i que penatxos imiten
al dibuixar-se en lo cel,
sembla un leny que sens recel,
tallat de l'ancla lo cable
navega amb vent favorable
en busca d'un port millor,
on puga anclar sense por,
on sia el mar més estable.

Sobre un cel brillant i blau
cenyit de boires lo peu,
¿és lo que allà lluny se veu
de gegants algun palau?
Aquells pics tan alts, digau,
¿columnes són tal vegada
on del cel està sentada
la bòveda cristallina,
rica i transparent cortina
entre Déu i el món tirada?

Aquells alts pics on fa niu
l'àguila, reina del vent;
aquell front que el firmament
sembla amenaçar altiu;
aquell mont que hivern i estiu
se mostra adust i pelat
i on està el temple sagrat
en què del cel la Senyora
dia i nit lo poble adora,
aquell mont és Montserrat.

Oh tu, temple de Maria,
¿com tens deserts los camins
que omplí un jorn de pelegrins
la contínua romeria?
¿Com no venen en el dia
en devota professó

231 tu *mLG* | deu *mLG*
238 esqueixaren,] dissiparen, *mLG*
243 estan *mLG*
250 d'or *mLG*
254 l'oygau, *mLG mCoR*] l'oygau *REV*
255 us] os ho *mLG*
256 vos] os *mLG*
259 llurs] sas *mLG*
260 Han en son dol *mLG*
D Ø] Valladolid, 24 Novbre de 1849, 72 / 130 / 202 versos *mLG*

242. *tos*. Esmeno «tots», com a *mLG* i *mCoR*.
254. *l'oigau,*. Esmeno «l'oygau».
255. *jo us*. Dialefa.

los monarques d'Aragó
sense corona i a peu
perquè tu, Mare de Déu,
los alcances son perdó?

Montserrat, en va els esperes
puix mentre tu estàs immoble,
perdé d'Aragó lo poble
sos reis, ses lleis, ses banderes.
Tot passà com les lleugeres
boires que els vents esqueixaren,
i com altres temps portaren
hòmens sense fe en llurs cors,
per ço, oh mont, des de llavors
deserts tos camins quedaren.

Però no, deserts no estan,
que encara de fe la flama
alguns pits devots inflama
que a adorar la Verge van.
Mira si no com pujant
van una mare i ses filles
vers lo santuari on brilles
sentada en cadira d'or,
per oferir-te son cor
que a acceptar, reina, t'humilles.

Mare de Déu, si mon cant
és digne de que l'oigau,
jo us suplic, escoltau
los vots que aquells cors vos fan.
Oh!, feu-les ditxoses, tant
com vostre Fill les fiu belles,
i si està que llurs estrelles
en son dol han de lluir,
Verge, feu-me a mi sofrir
amb tal que no penen elles!

Tes.: mLG^1 *mMR* mLG^2

Com bé observa Mas i Vives (1997: 266, n. 66), el poema és del 1851, malgrat que a l'àlbum de Madrona Renart no és datat, ja que a les altres dues versions sí que ho és. Una nota al marge de mLG^1, de Rubió i Lluch, diu: «No deu publicarse.»

Mètrica: 3 a^{10} b^{10} c^6 d^{10} b^{10} c^6.

[104]

[Ai del qui vol fins la darrera gota]

4 Puix *mLG*^{1} *mMR*
5 vida *mMR*
7 ciencia, *mLG*^{1}
8 enterar-se] penetrarne *mLG*^{1} *a.c.* penetrarne *mMR*
9 dels] Los *mLG*^{1} *a.c.* Los *mMR*
10 qual] quina *mLG*^{1} *a.c.*
11 quedarne *mLG*^{1} *a.c.* quedarne *mMR*
12 sens goig] Hastiat *mLG*^{1} *a.c.* Aborrit *mLG*^{1} Hastiat *mMR* Aborrit *mLG*^{2} *a.c.*| cor. *mMR*
13 Si] Quant *mLG*^{1} *a.c.* Quant *mMR*
14 culls ~ toques] Culls un clavell, y l' tocas, *mLG*^{1} *mMR* Culls la rosa, y la oloras, *mLG*^{1} *a.c.*
16-18 en ~ clavell!] No t' queda, neci, de ell, mes que un tronc mostich, / Perdudas per la pols algunas fullas; / Mes ni olor, ni clavell... *mLG*^{1} *t.c.* Necy, vols que et quedi *mLG*^{1} *t.c.* sino *mLG*^{1} *t.c.* totas sas *mLG*^{1} *t.c.* No t' queda, neci, d'éll, sino que un tronch mostich, / Perdudas per la pols algunas fullas; / Mes ni olor, ni clavell!... *mMR t.c.* Culls la rosa, y la oloras, *mLG*^{1} *t.c.* En va apres buscaras en son tronc mustich / Y buscaras en va en sas musties fullas / La flor que era un clavell *mLG*^{1} *t.c.*
D Ø] pedralbes, 10 de juriol de 1851 *mLG*^{1} Pedralves 10 de juriol. / J. Rubió *mMR*

Pedralbes. Juriol 1851

Ai del qui vol fins la darrera gota
veure lo vas de mel amb què el convida
de quan en quan lo fat,
pus tornarà la set que els llavis crema,
mes no el licor que dolça fa la vida,
una volta gastat!

Ai del qui ple lo front d'orgull de ciència
i de dubtes l'esprit, vol enterar-se
dels secrets de l'amor,
que a força de buscar qual és la fibra
més sensible al plaer, vindrà a quedar-se
sens goig i sense cor!

Si per saber on guarda sa fragància
culls un clavell i el toques i desfulles
i obres son cor vermell,
en va aprés buscaràs en son tronc mústic
i buscaràs en va en ses músties fulles
la flor que era un clavell!

Tes.: *mLG¹ mLG²*

T A ~ en] A A... R... en *mLG1*

El testimoni *mLG¹* porta anotat en llapis amb lletra de Rubió i Lluch «1851», mentre que *mLG²*, amb lletra de Rubió i Balaguer, «VII-1851». Es tracta de la carta a què al·ludeix l'anotació de Rubió i Balaguer: «Penso que ha d'ésser anterior al juliol de 1851 data en què envia uns versos a A. R. pel sant d'ella» (davantal *103*).

Mètrica: 5 a^7 b b a a c c d d c.

[105]

A la senyoreta donya Mariagneta Renart, en sos dies

D Ø] Juriol de 1851 *mLG*[1]
6 comences] Entras *mLG*[1]
9 Eclipsa *mLG*[1]
10 Perturba *mLG*[1]
14 donat *mLG*[1]
16 en ton cor s'ensanye] Ton cor destrosse, *mLG*[1] | cruël;
19 i ~ envia] Y 'ls plors que tal volta envia, *mLG*[1] *d.c.*
28 vinguessen *mLG*[1]
30 un toldo] Cobricel *mLG*[1]
32 transparent *mLG*[1]
34 forme] Alse *mLG*[1]
36 polit; *mLG*[1]
38 alterar] turbar, *mLG*[1]
39 Serveixe *mLG*[1]
43 estel *mLG*[1]
45 essent] sempre *mLG*[1]

16. *cruel*. Sinèresi.

Flor que et comences a obrir
per rèbrer en ton pur cor
la perla que et ve amb amor
l'alba del viure a oferir;
dorat estel que a lluir
comences en un cel blau,
bell com d'un rei lo palau,
i on cap núvol amb sos fums
ve a eclipsar tes pures llums,
ve a torbar ta dolça pau;

vulla el Senyor que ha sembrat
nostra terra de flors belles
i el cel, son palau, d'estrelles,
i un cor tan pur t'ha donat,
que, flor o estel, mai lo fat
en ton cor s'ensanye cruel,
que per tu sempre lo cel
ric en llums i colors sia,
i que els plors que acàs envia
se't tornen gotes de mel.

Vulla el Senyor, flor galana,
que sia esta vall de plors
per tu jardí ple d'olors
i papallones de grana.
Que els àngels com a germana
allunyen de tu lo dol,
i si acàs los raigs del sol
ton front a cremar vinguessen,
ells amb llurs ales te fossen
un toldo de tornassol.

Vulla Déu, estrella pura
d'un cel clar i transparent,
que baix tos peus mai lo vent
forme cap borrasca oscura.
Que en tos jorns mai l'amargura
entele ton front polit,
i si tal volta la nit
vingués ta ditxa a alterar
servesque sols per provar
que és més gran que el dol ton pit.

Oh, vulla Déu, nina hermosa,
a qui regalà lo cel
la bellesa d'un estel,
la puresa d'una rosa,
que tos jorns, essent ditxosa,
passen sense afanys ni plors,

D Joaquim Rubió] \+++\ *mLG*[1]

i rodejats dels amors
de pares, germans i amics,
com los estels en anys rics,
rics en perfums com les flors.

Joaquim Rubió

Tes.: *mLG*[1] (*mLG*[2]) *mLG*[3]

T La] A Rosa Olivella Milá / La *mLG*[1] A Rosa Olivella / La *mLG*[2]

Rosa Olivella Milà, nascuda a Vilafranca del Penedès el 10 d'agost del 1830, es va casar amb Ricard Dorda, que va morir abans que ella. Possiblement el jove matrimoni Dorda-Olivella es van casar a Barcelona, on Rosa podia haver conegut Joaquim Rubió i Ors, dotze anys més gran que ella (Solé 2017).

Pel que fa a aquest primer poema dedicat a Rosa Olivella Milà, el 31 d'agost és l'endemà de la festivitat de sant Fèlix, festa major de Vilafranca. Rubió i Ors degué anar a Vilafranca convidat per festa major (Solé 2017). El 1852 Rubió i Ors portava ja cinc anys a Valladolid i sentia la urgència del casament (vegeu *101*), i a les vacances d'estiu devia ser convidat a Vilafranca.

Mètrica: 6 a^7 b b c d e e c amb refrany.

[106]

La Reina del Penedès

1 villas *mLG*^{1} *mLG*^{2} villas *mLG*^{3} *a.c.*
4 Villafranca *mLG*^{1} *mLG*^{2} Villafranca *mLG*^{3} *a.c.*
5 ninas *mLG*^{1} *mLG*^{2}
10 cubresca, *mLG*^{1} *mLG*^{2}
14 lluna, *mLG*^{2}] lluna *mLG*^{1} *mLG*^{3}
36 pogués *mLG*^{1} *mLG*^{2} *mLG*^{3}
42 serena *mLG*^{1}

14. *lluna,*. Esmeno «lluna», com a *mLG*^{2}.
34-35. Falsa rima.
36. *pogués,*. Esmeno «pogués».

De les viles catalanes
la més neta i més hermosa,
i per ses nines famosa
sens dubte Vilafranca és;
mes en est jardí de nines,
de les belles la més bella
és l'astre pur d'Olivella,
la Reina del Penedès.

Ja la blanca mantellina
son cos tornejat cobresca
ja una guirnalda cenyesca
son front pel rubor encès;
ja avergonyits la il·luminen
l'ardent sol, la casta lluna,
brilla sens rival ninguna
la Reina del Penedès.

Feliç qui pogués mirar-se
de sos ulls en la llum pura,
feliç qui de sa hermosura
en lo cel viure pogués;
mes, ai, que a través lo núvol
d'encens de què viu velada
sols de lluny pot ser adorada
la Reina del Penedès.

Mes, ai, que així com als astres
sols de lluny és dat mirar-los
i als ídols de lluny parlar-los
als pobres mortals permès,
així dels qui en son cel viuen
és tímid l'amor vers ella,
ella d'aquest cel l'estrella,
la Reina del Penedès.

Oh, si del geni en les ales
pogués al sol remuntar-me
i amb sos cants divins parar-ne
lo curs dels astres pogués,
jo els diria o que buscassen
més llums o de llarg passassen
per sobre esta terra on brilla
la Reina del Penedès.

Mes puix sols puc oferir-te,
estel d'una nit serena,
de ma gaita de rims plena
la cançó que estimes més,
acepta esta, i ple de glòria

D J. Rubió / 31 agost de 1852 *mLG*[2]

podrà el Gaiter dir un dia:
«Fou un jorn la musa mia
48 la Reina del Penedès.»

31 agost de 1852
J. Rubió

Tes.: *mLG*

Nota manuscrita al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «Inèdita una *posta de sol* que no acceptà.»

Mètrica: 3 a^{10} b a b a b c c.

[107]

[Posta de sol]

17 Que] O *mLG a.c.*
18 del] Del *mLG a.c.* Que *mLG a.c.*
21 pol *mLG* | monarca *mLG*
22 son] lo *mLG a.c.*

L. Purgatori, Cant VIII, 5-6: «Ponge, se ode squilla da lontano, / que paia 'l giorno pianger che si muore;» (vegeu *61*).
21. *pols*. Esmeno «pol». *monarca,*. Esmeno «monarca».

E già la squilla si ode di lontano
che pare 'l giorno pianger che si muore.
DANTE.

De la serra en la tomba gegantesca
reculli sos raigs d'or l'astre del dia,
i si bé per lo món ja no lluesca
l'esplendent diadema que el cenyia,
si bé ja sols a trossos aparesca
lo mantell d'or i grana que el cobria,
los raigs perduts pel cel en cintes belles
enveja encara són de les estrelles.

I és que no tot d'un colp la llum s'apaga
dels astres que com ell vida i foc donen,
ni es perd d'un colp detràs la sombra vaga
un front tan gran i a qui tals raigs coronen.
En va la nit, com envejosa maga,
les ales estendrà que estels tatxonen,
puix abans que eclipsar logre ses gales
perdrà no poques plomes de ses ales.

Que no temen la mort los que la marca
del geni o la virtut porten impresa.
Ella podrà dins l'endolada barca
en què a l'eternitat fan llur travessa
tornar en pols llurs corones de monarca,
borrar dels fronts son sello de grandesa
però no son record... Del geni l'astre
té son crepúscol, té de llum son rastre!

27 enero de 1853 - Valladolid
3º vero

Tes.: *mLG CAL GL3*

Nota superior a la ploma: «Para Pepina.» Nota al marge al llapis de Jordi Rubió i Balaguer: «gener 1858». Alonso Cortés explica (1926: 149): «En Valladolid escribió también Rubió otras dos composiciones que no aparecen en la segunda edición de *Lo Gaiter*, pero sí en la que forma parte de sus obras completas (1902). Una es el encantador romance *Cançó de bressol* (1858) [...].» El 1901 Joan Borràs de Pujol hi va posar música (Barcelona, Universo Musical).

Mètrica: 5 a^7 b′ c b′ repetició del tercer vers a la primera estrofa i tornada final.

[108]

Cançó de bressol

per cantar-se amb la tonada de

«Los presos de Perpinyà» (Milà, pàg. 440)

3-5 Mes que 'ls estels y floretas; Mes que 'ls estels y floretas *mLG* més que 'ls estels y floretas *GL3*
9 gebra] gebra, / Y argentava... / Y argentaba... *mLG*
13 d'alegria,] d'alegria, / Jo com mare... / Jo com mare... *mLG*
15 coloma *mLG*
16 no; *GL3*
21 geli *GL3*
D Ø *mLG GL3*

Les estrelles són hermoses,
hermosetes són les flors;
més que els estels i floretes,
més que els estels i floretes,
més que els estels i floretes
hermosos són mos amors.

Una nit que el cel brillava
com un mantell brodat d'or,
i argentava els camps la gebra,
l'àngel meu davallà al món.

L'àngel meu que el cel deixava
plorava, i plorava jo:
jo com mare d'alegria,
i ell com àngel de tristor.

No plores, no, ma coloma,
àngel meu, no plores, no:
jo et faré un niu i una glòria
amb les ales del meu cor.

Un niu perquè jamai sentes
de les penes la fredor;
la glòria perquè no el gele
de l'enyorança lo dol.

Tornada

Les estrelles són hermoses,
hermosetes són les flors;
més que els estels i floretes
hermosos són mos amors.

Joaquim Rubió i Ors

Tes.: *mLG*

Precedeix el poema, tot en un mateix tipus de paper amb fons d'ones blaves, la següent carta: «Señor de Rubio; / Muy señor mío; mil y mil antenciones que me rodean son las que me impiden verle como quisiera le ruego amigo mío me diga lo que le noto pues que lo ignoro / Ya tendré el gusto de ver a esa señora a la que le suplico haga presente los afectos de esta S. S. S. G. M. S. M. / Eugenia Vaylland de Sarrais.» Datat el poema a l'agost del 1858, mig any abans de la tornada a Barcelona, es tracta sens dubte d'una amistat de Valladolid.

Al marge del poema, de mà de Rubió i Lluch, hi ha l'anotació «No deu publicarse».

Rubió i Ors devia estar elaborant la segona edició de *Lo Gaiter*, ja que segueix el poema una llista de títols de poemes amb el nombre de pàgines corresponent, i la suma «94».

El poema expressa el moment creatiu més crític de Rubió i Ors.

Mètrica: 3 a^6 b c d e b f c **2** a^6 b c d e f g c.

[109]

[Per què ja no afalaga]

1 afalaga] acaricia *mLG a.c.*
3 pura] santa *mLG a.c.*
8 moure-la] sacudirla *mLG a.c.*
11 mon] eix *mLG a.c.*
14 guspires] \+++ \ mil *mLG a.c.*
15 així en cants s'exhalava]. En cants de /+++ / anava *mLG a.c.* En cants aixi *mLG a.c.*
17 dels rims lo geni] l geni deliciosos *mLG a.c.*
19 fa son niu] para l vol *mLG a.c.*
20 l'arbre] lo lloch *mLG a.c.*
22 agitat] a son cant *mLG a.c.*
23 Del ~ somnis] +A atraure+ las ideas *mLG a.c.*
24 torben] del mon *mLG a.c.*
28 pujar] \+++ \ *mLG a.c.*
33 més l'arbre es queixa] lo bosch mes plora *mLG a.c.*
34 i ~ brama,] Y mes las onas braman *mLG a.c.*
35 i el bosc] Y l mon *mLG a.c.*
36 en] Que *mLG a.c.*
38 s'espargeixen] se demanan *mLG a.c.*

5. Vers hipermètric.
22. *que agita.* Dialefa.
23. *riallers.* Sinèresi.
25. *poeta.* Sinèresi.

¿Per què ja no afalaga
amb ses ales pintades
la trista i pura verge
dels cants mon front ardent,
de front queien, al tocar-lo,
los versos a volades,
com d'una flor les fulles
al moure-la lo vent?

¿Per que ja no davalla
i un solc de foc no deixa
en mon cor que al sentir-se
ple de son sant ardor,
com lo coet que a pluja
de guspires s'esqueixa,
així en cants s'exhalava
plens de dolça tristor?

¿És que dels rims lo geni
com l'aucell solitari
que fa son niu i canta
en l'arbre més ocult,
mai en lo front se posa
que agitat alçava?
Del món los riallers somnis
torben amb gran tumult.

És que lo cor del poeta
—que en això hi ha un misteri
fins on no pot nostra ànima,
pobre aucellet, pujar—
lo mateix que les cordes
del religiós salteri
és precís sacudir-lo
perquè puga cantar.

I com més l'arbre es queixa
i com la mar més brama,
i el bosc més veus poètiques
en les borrasques, té,
així del cor de l'home
mai més cants s'espargeixen
com quan sacut ses teles
del dol lo fred alè.

Valladolid 30 agost, 1858.

Tes.: *TrN GL3*

Explica Alonso Cortés (1926: 149): «En Valladolid escribió también Rubió otras dos composiciones que no aparecen en la segunda edición de *Lo Gaiter*, pero sí en la que forma parte de sus obras completas (1902). [...] y otra la breve narración *Ricard lo Cor de Lleó* (1858), escrita por compromiso y para complacer a su amigo Antonio Bufarull, que deseaba aumentar su colección de *Los Trobadors nous.*» A l'ALR de la BC es conserven una carta del 16 de febrer del 1858 de Bofarull on amb entusiasme patriòtic demana a Rubió i Ors una col·laboració per a aquest recull i una altra del 29 d'abril en què li agraeix els poemes (BC ms. 9675). Rubió i Lluch, a les observacions al volum quart de *GL3*, afirma que Rubió i Ors no pensava publicar aquest poema: «L'autor no pensava publicar-les, així com també, lo romanç *Ricard lo Cor de Lleo* (p. 270) que escrigué per compromís en 1858 a Valladolid per a complaure a son amic l'Anton Bofarull, que desitjava engruixir sa col·lecció, *Los trobadors nous*» (p. 331).

Mètrica: a^7 b' c b' d b' e...

[110]

Ricard lo Cor de Lleó

1-4 Molt ~ salta] Ø *GL3*
13 Pocs] Poch *GL3*

13. *lleó.* Sinèresi.
24. *infiels.* Sinèresi.

Molt val unida a un cor gran
una mai vençuda espasa;
mes hi ha riscs dels quals més que ella
als braus la prudència salva.

Amb pocs dels seus paladins
Ricard, lo rei de Bretanya
a guerrejar se'n vingué,
a guerrejar en la crosada.

Encara que rei, de ferro
són del cap al peu ses armes,
i en senyal de dol tots marxen
a peu per la Terra Santa.

Pocs són, més un cor de lleó
bat debaix llurs creus de grana,
i, ai!, dels qui provar voldran
com les llurs espases tallen!

Un jorn, més eren de mil
los descreguts, que mal hagen,
que en lo rei Ricard i els seus
provar volgueren llurs llances.

I si bé els donà Déu força
per sostenir la batalla
més temps, fou perquè més gran
fos dels infiels la matança.

I ho fou tant, que bé sap Déu
que dels bons crosats ja estaven
cansades de segar vides
i de rebre colps les armes;

i que d'aquell ball de mort
més rastre al fi no quedava
que un núvol de corbs en l'aire
i un gorg de sang en la plana.

Ricard sortí del combat
amb la corassa eriçada
de dards, i de l'elm als peus
tenyit de sang musulmana.

I des d'aquell jorn les mores
als nins que ploren espanten
dient: «que ve el rei Ricard!»,
i al moment los infants callen.

41 Del *TrN GL3*
49 combatiren? *GL3*
72 rómpre *GL3*

41. *Dels.* Esmeno «Del».

72. *primer.* Tant *TrN* com *GL3* recullen aquesta manca de concordança de gènere, d'altra banda necessària per al recompte sil·làbic.

Dels seus la mort al saber
gran fou del Soldà la ràbia.
Tant lo missatger tremola
que a penes s'entén sa parla.

—¿Quants eren los de Mahoma?—
lo Soldà li preguntava.
—Mil i més.— —¿Quants los de Cristo?
—Ricard, i els de sa mainada.—

—¿Quant temps los meus combateren?—
—Fins que la mort los segava.—
—Com als infiels no cansaren?—
—Lo rei Ricard mai se cansa.

Guerrejàrem com lleons,
mes Ricard lo de Bretanya,
no obstant que a peu combatia...—
—A peu tan gran rei... Oh, basta!

Juro a Al·là que el rei Ricard
no ha de tornar a sa pàtria
—murmurava, i en sos ulls
un raig brillà d'esperança—.

¿Ricard a peu? Per Mahoma
que qui esperons daurats calça,
i cenyeix corona d'or,
i porta la creu de grana,

a peu no ha de guerrejar
sobre eixa arena que abrasa,
quan un Soldà té de sobres
los cavalls que a Ricard falten.

Al rei Ricard portareu
lo meu cavall de batalla,
i li direu que desitjo
rompre, amb ell la primer llança.—

Prest los missatgers arriben
on lo rei crosat estava.
—Rei Ricard, lo rei Ricard,
ou del Soldà l'ambaixada.

Que per lo jorn del combat
los primers colps te demana,
i aceptes, així Al·là et salve,
lo seu cavall de batalla;

85 discret *GL3*
103 lo] o *GL3*
D Valladolit 1858 *GL3*

pus no és just que a peu guerrege
sobre eixa arena que abrasa
qui corona d'or cenyeix
i dorats esperons calça.

Lo *Cor de Lleó* és discret,
i pus sap que cap la infàmia
en lo cor d'un enemic
de son Déu i de sa raça,

que cavalque a un seu joglar,
que té per nom Blondel, mana,
i que lo cavall ensege
que lo Soldà li regala.

Sense posar en l'estrep
lo peu Blondel, en ell salta,
mes no bé cavalca en ell
quan desbocat se dispara.

I tant lo cavall corria,
a pesar del fre que banya
amb sang, que a poc lo joglar
davant del Soldà arribava.

— En mala hora —aquell li deia—,
vingué lo rei de Bretanya,
pus lo que en esforç li sobra,
en manyós i astut li manca.—

I Blondel li responia:
—Però en hora molt més mala
lo Soldà fia en cavalls
que al mateix que els cria enganyen.—

Si del Soldà la vergonya
fou gran, més ho fou sa ràbia;
si gran de Ricard la ira
ho fou molt més la venjança.

Tant que si tres cors com ell
hagués tingut la crosada,
no profanarien turcs
de Jesús la tomba santa.

Rubió.

Tes.: *mLG*

Al marge, una nota a mà d'Antoni Rubió i Lluch diu: «No deu publicarse.»

Mètrica: a^{7} b' c b' d b' e...

[111]

[Del jardinet de Maria]

7 catifa *mLG*
9 fillet *mLG*
15 pura *mLG*

7. *catifa,.* Esmeno «catifa».
9. *fillet,.* Esmeno «fillet».
14. *oracions.* Sinèresi.
15. *pura,.* Esmeno «pura».
D. La lectura de l'any no és clara: pot ser 1871 o 1881, tot i que m'inclino pel vuit.

Del jardinet de Maria
qui pogués ser una flor!
Si jo ho fos, Mareta meva,
Verge estimada, si ho fos,
que us ne daria de rames
per a adornar vostre front;
per fer-vos una catifa,
què de fulles de colors;
per vós i el vostre fillet,
què de puríssims olors.
Veritat és que sent nina
vos puc donar mon amor
i les que són flors de l'ànima
amoroses oracions;
però com sé, Verge pura,
que en rebre goseu tant vós
les que les flors vos ofrenen
verds rams, fulletes i olors.
Per ço quan us veig, Maria,
voltada d'elles, mon cor
repeteix, «del jardí vostre
qui pogués ser una flor»!

Maig de 1881

Tes.: *LVC (LOC) GL3*

Rubió i Ors va publicar aquest poema al número 24 del 1891 de *La Veu de Catalunya. Setmanari Popular*, sis anys després doncs de la mort de Rosalía de Castro, junt amb el poema de Teodor Llorente «A la bona memòria de la poetissa Rosalía Castro». Explica Antoni Rubió i Lluch (1902: LXI): «Quan la dalla de la mort lo ferí enmig del cor arrebatant-li de son costat l'àngel de la seva vida, sa freda inspiració sols produí tres cants moridors —estampats en aquest volum— que com perpetuïnes posà sobre las tombes d'altres tants bons amics i companyons de lletres.»

Mètrica: 11 a^6 b^4 c^6 b^4.

[112]

A la memòria de na Rosalía Castro de Murguía

11 de] si a *GL3*
12 si no] no li *GL3*
21-24 Llàgrimes ~ vives] Ø *GL3*
29-32 Galícia ~ redimir-la.] Ø *GL3*
34 Ella, *GL3*] Ella *LVC*
35 Tot ~ tela] del cor totas las telas *GL3*
38 Rosalía. *GL3*

34. *Ella,*. Esmeno «Ella» de *LVC* i *LOC*, acceptant la correcció de *GL3*.

Ella passà pel món
com tortra viuda,
cantant cançons d'amor;
mes, ai, quant tristes!

Que l'amor que cantava
no era el de nina
que viu lluny de l'aimant
enyoradissa.

Amor era de pàtria,
pàtria escarnida,
com de la pàtria gran
si no fos filla.

A tal pàtria li escauen
sols cançons tristes;
tristes per ço les canta
na Rosalía.

Per ço cada cançó
del cor li eixia,
brollant per cada vers
llàgrimes vives.

Llàgrimes que pel geni,
ai!, recollides,
per escriure servien-li
d'amarga tinta.

Mes ¿com no ser aixís,
si ella sabia
que qui amb ella plorava
era Galícia?

Galícia per qui ella,
sa dolça aimia,
sa vida hauria dada
per redimir-la.

Galícia pels quals fills,
ella, sa filla,
tot son cor tela a tela
donat hauria.

* * *

Temps fa ja que no plora
na Rosalía,
de tant plorar que feia

41 Mes *GL3*
42 sia. *GL3*
48 i avui tan viva!] vui rediviva! *GL3*
51 los] les *GL3*
D Joaquim ~Ors] Ø *GL3* | Barcelona *LVC GL3*

restà marcida.

Mes, a Déu glòria dada
per sempre sia,
les que ella un jorn plorava
llàgrimes tristes,

si a ella mort, donaren
vida a Galícia;
Galícia ahir tan morta
i avui tan viva!

Bé fa doncs en teixir-li
llors a sa filla...
Són tan brillants los que ella
li teixí en vida!

Joquim Rubió i Ors
Barcelona, 13 de maig de 1891

Tes.: *mLG PoL GL3*

Antonia Díaz de Lamarque (1827-1892) va ser una poeta andalusa, casada amb el també poeta José Lamarque de Novoa (1828-1904). Va publicar els reculls *Poesías* (1867) i *Flores marchitas* (1877) i devia tenir certa amistat amb Rubió i Ors, ja que aquest va escriure el pròleg del seu llibre *Poesías religiosas* (1889). Probablement es coneixien a través del cunyat, el cardenal Lluch i Garriga, ja que Díaz de Lamarque va col·laborar a la *Corona poética a la buena memoria del cardenal Lluch y Garriga* el 1882 i Rubió i Ors va mantenir una gruixuda correspondència entre el 1883 i el 1889 amb ell en relació amb el sepulcre del cardenal (BC ms. 9677). Aquest poema va ser publicat en primer lloc a la corona poètica que els amics de la poeta van publicar a la seva mort (Palenque; Román Guitérrez 2005), amb el títol *Poesías líricas* (1893), sota l'impuls de José Lamarque de Novoa, on es recullen, a més d'una selecció de poemes de la poeta, col·laboracions d'amics, amb el nostre poema (p. 186) i una traducció al castellà d'un poema de Rubió i Ors, «Los romeros de Montserrat».

Explica Antoni Rubió i Lluch: «Quan la dalla de la mort lo ferí enmig del cor arrebatant-li de son costat l'àngel de la seva vida, sa freda inspiració sols produí tres cants moridors —estampats en aquest volum— que com perpetuïnes posà sobre las tombes d'altres tants bons amics i companyons de lletres» (1902: LXI).

A *mLG*, nota superior a la ploma de Rubió i Ors: «Copiada».

Mètrica: 14 a^{10} b a b.

[113]

En la mort de l'excel·lentíssima senyor donya Antonia Díaz de Lamarque

a son espòs don Josep Lamarque de Novoa

Paraules de consol

1 Jo] Lo *PoL* | dolor! *mLG a.c.* | Jo] Lo *PoL*

5 plorada: *mLG*

6 tu] tu jo plor *mLG a.c.* tu jo *mLG d.c.*

8 del ~ l'estel.] era del cel teu ta aymada estel. *mLG*

10 sagneixant *GL3* | pit *mLG*

13 llaga *mLG*

14 cor *mLG*

17 no *GL3*

18 de sang] sagnant *GL3* | suhor: *mLG*

22 fel; *mLG*

24 rendia ~ del] Consols trobava alsant los ulls al *mLG*

25 divins mots, *mLG a.c.*

26 vulgau *mLG*

28 sotmès ~ lleny] Sotmés, don' la en ofrena al Cor *mLG a.c.* Sutmís ~ lleng *PoL*

30 Mentres *GL3*

34 llums, *mLG*

L. Es tracta del poema «La veu de Jesús» del poeta Francesc Casas i Amigó (1859-1887), publicat a *Poesies* (1888) (Lóriz i Pou 2014: 155-166).

1. *Jo.* Esmeno «Lo» les dues vegades.

28. *sotmès.* Esmeno «Sutmís», que no apareix a *mLG*. *lleny.* Esmeno «lleng».

¿Si veig l'aucell que vola
per què tinc que mirar la flor que cau?
Casas i Amigó.

Jo comprenc ton dolor. Jo l'he sentida
la fonda llaga que obre dins lo cor
veure al que l'àngel fou de nostra vida
per sempre més robat al nostre amor.

Oh!, sí, amic meu, com tu jo l'he plorada;
com tu encara la plor la qui del cel
de ma ditxa un temps fou l'estrella aimada,
com del cel teu ta aimada fou l'estel.

¿I com no la sentir la que nos deixa
ferida sanguejant en nostre pit,
ai!, quan com tela que cruixint s'esqueixa,
dos cors s'aparten que l'amor ha unit?

Oh!, sí, la cal sentir aquella llaga.
Oh!, sí, encongit lo cor, oprès pel dol,
just és que done al dol deguda paga;
just que busque en lo plant suau consol.

¿I com no, si fins Cristo en sa agonia
dava al seu en tribut de sang suor;
si en lo Calvari dava a doll Maria
tribut de plors amargs a son dolor?

Mes, ah!, així com Jesús de l'etern Pare
rebí el que li envià calze de fel:
com en sos dols cruels la Verge Mare
rendia son voler al *fiat* del cel;

tu, amb aquells mots divins, «no com jo vulla
sinó com vullau Vós se faça en mi»,
fent de ton cor nafrat santa despulla,
sotmès clava'l de Cristo al lleny diví.

I així com qui enlairat en alta serra,
mentre es banya del sol en los raigs d'or,
tranquil mira a sos peus en aspra guerra
desfogar les tempestes llur furor,

tu en Tabor convertit l'actual Calvari,
veuràs cambiar-se a ses divines llums
en santa pau ton neguitós desvari,
tes espines en flors de rics perfums.

38 aixecá *PoL*
40 papalló] Papallona *mLG a.c.* | brillar] ab or que *mLG a.c.*
41-44 Papalló ~ panals.] De resplandors eterns sas nacaradas / Alas banyant, del mon los sarlsals / De la mel que cullia ab sas besadas / A Deu ofria los mes richs panals. *mLG a.c.* Ø *GL3*
41 al sol] al +++ *mLG a.c.*
43 món] mon que *mLG a.c.*
44 fer-ne ofrena] Fer a Deu de los mes *mLG a.c.*
46 omplint les soletats] omplenerá lo vuyt *GL3* | esprit; *GL3*
47 de les] ab las *GL3* | de aquell *PoL*
48 goigs] plers *GL3* | del Infinit *mLG* del Infinit. *GL3*
49 Recordant que dels] Y recordant que els *GL3* | fruys *PoL* | cullía *GL3*
51 coronas d'or són] son corones qu' *GL3*
52 amb elles] ab *mLG a.c.* | Deu. *GL3*
55 pajavan, *PoL* pujavan *GL3*
56 a ~ fonent-se] Hont destriantse *mLG* ~ se fonían *GL3* | llums, *GL3*
57-68 que ~ amors—] Ø *GL3* ~ Jan ~ *PoL*
69 llassos *GL3*
71 Sos *PoL* | abrassos *GL3*
72 de l'Himen] del amor *GL3*
D J. Rubió y Ors / 25 de Febrer de 1893 *mLG* 25 febrer 1893 *GL3*

38. *aixeca.* Esmeno «aixecá».
47. *de los.* Esmeno «de aquell».
48. *fruits.* Esmeno «fruys».
55. *pujaven,.* Esmeno «pajavan,».
62. *fan.* Esmeno «Jan».
71. *los.* Esmeno «Sos».
72. *apagats.* A *mLG* al marge: «(ó) endolats».

Llavors més que plorar la flor caiguda
l'àngel veuràs que al cel aixeca el vol:
la d'ahir en la pols larva perduda,
papalló avui brillar als raigs del sol.

Papalló al sol ses ales nacarades
banyant, per de la mel que en los sarsals
del món collí un jorn amb ses besades,
fer-ne ofrena a l'Etern en rics panals.

Llavores la memòria de ta esposa,
omplint les soletats de ton esprit
de les dolces visions de los que gosa
cèlics goigs en lo si de l'Infinit;

recordant que dels fruits que aquí collia,
llavors de santes flors sembrant arreu,
corones d'or són un àngel li teixia
perquè amb elles son front cenyís son Déu:

que els rims que de sa lira s'exhalaven
d'amor i pàtria i fe rics en perfums,
en espirals d'encens al cel pujaven,
a on fonent-se en les eternes llums

que brollen en fils d'or de raigs suavíssims
a doll dels increats fulgors divins;
dels cants angèlics en los cors puríssims,
i els flamareigs d'amor dels serafins,

ensems que de Déu sia a major glòria,
fan que son front cenyesquen nous llorers,
ni caducs com aquí els teixeix la història,
ni a esfullar-se exposats d'enveja al cerç.

I quan un jorn fineixe l'enyorança
d'aquells de ta estimada immortals llors,
en goigs sens fi canviada sa esperança
—puix son al cel sens fi els goigs dels amors—

renovar-se veuràs en místics llaços,
de nou encendre's entre eterns cantars,
los d'aquí interromputs castos abraços,
los de l'Himen aquí apagats altars.

Joaquín Rubió y Ors
Barcelona, 25 de febrer de 1893

Tes.: *mLG*

El monestir de Santa Maria de Ripoll va ser destruït i exclaustrat el 1835 i l'església novament consagrada el 1893. Sabem per una carta d'Eduard Bertran i Rubio a Rubió i Ors del 7 de juliol del 1895 (BC, ms. 9675) que el poeta va fer una excursió a Ribes de Freser aquell estiu. És possible que Rubió i Ors agafés el costum de fer excursions, des de Cardedeu, on va passar alguns anys els mesos de més calor, a Ribes o a Ripoll.

En una carta del 28 de febrer del 1899 (BC ms. 9677), Federico Baraibar acceptar traduir aquest poema per a la publicació al quart volum de *GL3*. Això significa que Rubió i Ors pensava publicar el poema.

Mètrica: a^{12} b c b d b e...

[114]

A Santa Maria de Ripoll

5 per vós, oh Maria,] Oh Verge per vos *mLG a.c.*
8 remors,] remors *mLG a.c.* udols *mLG a.c.*
10 poc] pochs *mLG*
15 fiu amant] Per Vos que 'l *mLG a.c.* | temple ~ Vós,] fiu, Verge, \+++\ / Gótich trono d' honor d' alts respatllers granítichs, / Dantli un vel per dosser teixit ab raigs de sol, *mLG a.c.*
17 puga ofrir-los, devot,] puga, devot, ofrirlos, *mLG a.c.*
19 resplandors,] clarors, *mLG a.c.*
20 amb ~ silenci,] en lo silenci quant tot dorm ab veu alta *mLG a.c.*
23 ensems que els rossinyols] sos joganers vapors / Teixits en vels d' argent de esqueixadas <trencadissas *a.c.*> boyras, / y á tota hora del jorn <durant tot lo jorn *a.c.*> y ensemps qu' ls rossinyols *mLG a.c.*
24 passades,] cantadas, *mLG a.c.* | perfums] perfums / Las llums bellugadissas que 'n sa aygua pinta 'l sol. *mLG a.c.*
25 el ~ d'or:] n sos miralls pinta lo sol. *mLG a.c.*
29 d'amor,] d'amor, / La que com crit de guerra terror d'alarbs en llabis / Fou de los de Tallaferro jamay retudas hosts; *mLG a.c.*
31 de ~ naus] Los teus vaixells portaren d'orient *mLG a.c.*
32 ses conquestes homèriques,] sas heroicas conquestas, *mLG a.c.* ~ homericas *mLG a.c.*
35 cèlics] mistichs *mLG a.c.*
38 dictà el rei d'ells,] lo príncep d *a.c.* | Ausiàs] Ausiás / Dictá pels qui com ell saben quan del amor / Sense esperansa es dura y eterna la ferida, *mLG a.c.*
39 místics] sentits *mLG a.c.*
41 en ~ jorn;] sempre en los fronts *mLG t.c.*

L. Fragment final del segon vers de l'oració Salve Regina.
24. *passades*. No fa sentit, però la lectura sembla indiscutiblement «pessadas».

Mentres fent saltirons del Pirineu davalle
de rumoreigs frisosos omplint son llit de rocs
lo juganer Freser, fins que besant les plantes
del romànic cenobi de qui Jofre el Pelós
fiu, per vós, oh Maria, i vostre fill llar santa,
fossa d'ell i dels seus, de sa pàtria bressol,
vinga a oferir-vos humil sos últims vels d'escumes,
i complert son romiatge, i apagats sos remors,
del Ter, com d'un germà, vage en lo si a dormir-se,
com nin al de sa mare cansat de poc se dorm:

mentres lo Llobregat per enmig d'aspres brenyes,
fonaments gegantins del mont meravellós
del qui, serrats sos pics altius per mans dels àngels,
fiu amant vostre fill temple i trono per Vós,
s'obre pas, desgranant-les per fer-se amb llurs despulles
l'arenós llit des d'on puga ofrir-los, devot,
les suaus alenades de ses rogenques ones,
i ensems que los estels llurs més pures resplandors,
de nit, amb veu més alta, quan tot dorm en silenci,
de sos bullents salts d'aigua lo rumor misteriós;
a trenc d'alba i abans que els escolans llurs músiques
i els monjos llurs plegàries, ensems que els rossinyols
llurs més belles passades, i les flors llurs perfums
les que el sol naixent pinta en sa aigua estrelles d'or:

mentre la llengua es parle en nostra hermosa terra,
que és la terra, oh Maria, dels vostres aimadors,
dels antics trobadors en los cants bressolada,
amb qui en llurs corts les dames dictaven lleis d'amor,
la qui amb tes lleis marítimes, junt amb la roja gorra,
de llevant passejaren les naus en tots los ports;
la amb qui en Jaume escrigué ses conquestes homèriques,
d'en Pere, els dels francesos los fets d'armes Descolt,
Muntaner les venjances dels catalans en Grècia,
i en cèlics rims en Llull lo *Llibre dels cent noms*,
la amb qui en llurs jocs florals lluitaven los poetes
tot lloant-vos, oh Verge, per conquerir llurs flors,
i amb qui dictà el rei d'ells, l'enamorat Ausiàs
los d'amors estramps, sos místics cants de mort:

amb tal que de los fills, oh Pàtria, en lo front brille
la fe com dels seus avis brillà en los fronts un jorn;
i junt amb l'amor patri, com en l'encenser la brasa,
en los seus cors flamege d'amor de Déu lo foc;
amb tal que com herència de virtuts i alts exemples
guarde's amb sant respecte les costums de l'avior;
i el record de llurs gestes, com lo d'un lleó en lo circo,

48 si mai] Y si *mLG a.c.*
49 que 'l *mLG*

49. *que et*. Esmeno «que 'l» .

face en febrós panteix batre en llurs pits llur cor;
si mai per gents estranyes te vesses calcigada,
si algú los drets que et resten volgués prende't... llavors,
convertida en Judit cada una de ses filles,
armats de fe los fills com David de valor,
amb crits de «via ferro, firam santa Maria»,
de «visca Catalunya», de sometent al toc,
sent vostre fill, oh Verge, qui guiàs ses mainades,
sent vostre nom son làbaro, vostra llar de Ripoll
fora dels cobrats drets de nou baluard fortíssim,
de la renaixent pàtria fora de nou bressol.

Ribes, agost de 1894

Tes.: *GL3*

El poema és datat a Cardedeu dos dies després de la mort de Frederic Soler, però n'ignorem les circumstàncies. Uns grans plafons impresos, segurament d'una exposició el 1950 al Museu Arxiu de Cardedeu, conservats a l'ALR (BC ms. 9630), ens informen que Rubió i Ors i la seva família van passar els estius entre el 1892 i el 1897 a la casa Llibre de la plaça de Sant Joan de Cardedeu.

Explica Antoni Rubió i Lluch (1902: LXI): «Quan la dalla de la mort lo ferí enmig del cor arrebatant-li de son costat l'àngel de la seva vida, sa freda inspiració sols produí tres cants moridors —estampats en aquest volum— que com perpetuïnes posà sobre las tombes d'altres tants bons amics i companyons de lletres.»

Mètrica: 2 a^{10} b^{10} c^{6} d^{10} b^{10} c^{6} **1** a^{10} b^{10} c^{4} d^{10} b^{10} c^{6}.

[115]

A la mort d'en Frederic Soler

L. «No moriré del tot» (Horaci, *Odes*, III:30:6).

Non omnis moriar.

Un estel menos... Tal com de nit clara
un núvol negre a cada pas les gales
    una a una va borrant,
així ha borrat del cel de nostra pàtria
la mort amb lo gelat fred de ses ales
    un de sos sols més clars.

Mes, oh conhort!, fuig lo núvol i els astres
tornen prest a brodar de l'estelada
    lo vel hermós.
Tal per la mort d'aquell sol del cel nostre
la llum per un moment vui eclipsada
    brillarà d'un jorn nou.

Que en la del geni i de la mort la lluita...
Déu així ho vol... per ell és la victòria,
    i els llors eterns per ell;
i a cada jorn, oh fat hermós!, que passa,
los raigs de llum augmenten de sa glòria
    fins fer-ne un semideu!

Cardedeu, 6 de juriol de 1895

Tes.: *mLG*¹ *mLG*²

T viuda de Dorda] Ø *mLG*¹

Sobre Rosa Olivella, vegeu *106*.

Mètrica: 3 a^7 b b c a d d c **1** a^7 b b c d e e c.

[116]

A la benvolguda amiga donya Rosa Olivella viuda de Dorda

14 joguina *mLG*^{1}
17 saber *mLG*^{1}
24 son] l' *mLG*^{1}

Quan donguis una mirada
als temps de la jovenesa,
en què ta gràcia i bellesa
cantaven los trobadors;
i en què érets assediada
del Penedès en les festes,
pels balladors amb requestes,
per los galants amb amors:

si trobes entre les fulles
de tos records més feliços
los versos enyoradissos
del Gaiter del Llobregat,
no els poses amb les despulles
que han d'ésser del vent joguina,
puix del que et diguí quan nina,
jamai me n'he retractat.

I al saber, jo, que ma bona
memòria al present t'és cara,
i tu, que t'admiro encara,
sien nostres pensaments:
lo teu, quant més pura és l'ona
quan més a la fi s'acosta;
lo meu, que el sol en sa posta
no és menos sol que en son orient:

tu, per recordar que et queden
dels tresors de ta hermosura,
com flors de fragància pura
les que un dia t'oferí;
jo per de nou dedicar-te
aqueixa modesta troba
com galant i tendra prova
de mon afecte sens fi.

Joaquim Rubió i Ors
Barcelona, 7 de desembre de 1897

Tes.: *mLG*

Es tracta, com fan pensar les notes que l'acompanyen i la nota al llapis de Rubió i Lluch, del fragment inicial d'un poema tardà, en estat de primer esborrany, en un moment en què segurament al poeta li va mancar l'alè necessari per emprendre una empresa d'aquesta envergadura. Acompanyen el poema les notes i esquemes en prosa i en castellà sobre la presa de Barcelona per Lluís el Piadós, que és el tema per a un gran poema èpic. L'interès rau en el fet que Rubió i Ors hi assaja el decasíl·lab èpic que Milà i Fontanals va introduir en alguns dels seus poemes. El fet que els versos que ens han arribat estiguin en estat d'esborrany en fa molt difícil la lectura a causa d'una lletra sovint il·legible, de manera que no estic segur que la transcripció sigui correcta. He fet un intent de puntuació, en aquest cas, donada la seva quasi inexistència, per facilitar-ne la lectura.

Mètrica: a^{6+4} b′ (en «a» fins al vers 28 i després en «o») c b′ d b′ e...

[117]]

[Poema de la presa de Barcelona. Esborrany]

1 Guillem,] Guillem la gesta *mLG a.c.*
4 del homes *mLG*
5 vos és] aixi a *mLG a.c.* | grat] plau *mLG a.c.*
7 quasi ver rocall] en un camp de mars *mLG a.c.* de nobles parets *mLG t.c.* en camp de mars *mLG t.c.*
8 +imperant+ *mLG a.c.*
9 té prou host assemblada] Prou host asamblejada *mLG a.c.* | de nobles franchs] en camp de mars *mLG a.c.*
10 clarejant trona] rica cadira *mLG a.c.* | més que altres alta] Vestit a *mLG t.c.*
*a.***11** \Ab saich de or y <ab *t.c.*> pedres — sobre 'l capmall / Mantell ample en la espatlla y de rich drap / D'or en clarejant trono — sobre tots alt / Sen Ludovic <de porpra Mantell +colgán+ un arch, covert lo cap *a.c.*> corona al cap / D'or y perles que\ *mLG a.c.*
. **12** forrat,] flocat ? *mLG t.c.*
13 d'Arun] d'+Agteth+ *mLG t.c.*
17 a fer-hi van] genolls flectant *mLG a.c.*
18 genolls flectant] a ferhi van *mLG a.c.*
26 ab] Que *mLG a.c.* | què de fets] de gestas *mLG t.c.* de proesas *mLG t.c.*
27 Després *mLG a.c.*
28 Després *mLG a.c.*
30 l'estiu] lo vern *mLG t.c.*
35 homes ~ sec,] Homes de sang, de +++ dura, *mLG a.c.*
38 són] Alli *mLG a.c.*
39 Si ~ basques] Si guerras volen portarse *mLG a.c.* Si á ~ *mLG t.c*
40 Fills *mLG a.c.*
42 Guillem] llavors *mLG a.c.*
43 joyós lo cor *mLG a.c.*

1. Vers octosíl·lab. Rubió i Ors va suprimir «la gesta» del primer hemistiqui per traslladar-la al vers sisè i no va pensar a completar-ne el recompte.

4. *dels homes.* Esmeno «del homes».

13. *Arun.* Es tracta d'Harun ar-Raixid, que va intercanviar ambaixades amb Carlemagne.

14. Cesura lírica al primer hemistiqui, ja que hauria de ser de sis síl·labes fins a l'última tònica.

26. *què de fets grans.* M'he decantat per aquesta variant de l'última temptativa de correcció perquè a «de proesas grans» o es fa sinèresi o hi sobra una síl·laba.

30. *estiu.* De fet és «estiu» el que és temptativa de correcció, però és el que fa sentit.

33. *n'hi ha.* Dialefa.

35. El primer hemistiqui del decasíl·lab èpic de Milà i Fontanals és femení, però en aquest vers la cesura és masculina.

37. *Llop Sanxo.* «Llop» és afegit i converteix l'hemistiqui en hipermètric.

Del bon Guillem, — duc tolosà,
que arrencà Barcelona — de mans d'alarbs
i en sos murs forts com ferre, — fets de romans,
del salvaire dels homes — la creu plantà
amb seny clar i cor noble, — si vos és, Déu, grat,
la gesta vull cantar-vos, — si oir-la us plau.

Dins los murs de Tolosa, — quasi ver rocall,
té lo fill del gran Carles, — fort +emperant+,
té prou host assemblada — de nobles francs.
D'or fi en clarejant trona — més que altres alta,
sent Ludovic lo noble — mantell portava
de seda domasquina —amb pells forrat,
do d'Arun lo califa — a Carles Maines,
d'un casc d'or i perles — cobert lo cap,
de brocat la gonella, — d'ella debaix
una cota de malles — en ric treball.
A on son trono ocupa — a fer-hi van,
d'un en un tots los nobles —genolls flectant,
homenatge i a ofrir-li, — a l'ús del franc,
dels dons que més estima — a ell los més grats.

Tots de guerra venien — de l'+emperant+,
tots ne són cossirosos, — de ser apenats
i de cantar les gestes — del fort Roldan.
Ludovic la host esguarda — amb plaer gran.
Al cel los ulls aixeca: — «Si Déu m'és grat,
amb tal host ne faria — què de fets grans.»
Aprés sa barba rossa — va afalagant:
aprés somriu i parla, — sos mots ojats.

«Costums dels avis nostres, — bé ho sabeu tots,
és tornar a les guerres — quan l'estiu torna,
i d'hivern les vesprades — i el bell escó,
company en nits de guaita, — de lluita en jorns.
D'enemics que ens assetgen, — bé n'hi ha prous,
gents que al ver Déu menyspreen — n'hi ha pertot,
homes són de cos sec — com de cor fort,
allí on vulguen fer guerres — anirà la host.»

Allí parlava Llop Sanxo, — brau cap vascó,
paraules que parlava — són d'home pros:
«Si en les terres dels basques — guerrejar vols,
fill de Carles lo Maines, — los prenga jo,
no posares una llança — en tan fer joc.»

Meitat del camp s'avança — Guillem llavors!
Tots a l'orella es parlen, — lo cor joiós.
Segueix grave silenci — al breu remor.
Així, a penes lo veuen, — calla la host.

44 i de genolls] de genollons *mLG a.c.*
46 s'aixeca] se aixa *mLG*
47 Paraparaulas *mLG*
51 si, com] Y gran se *mLG a.c.* | diuen,] tu *mLG a.c.*
53 +aixequen+] se aixejan *mLG*
54 que el sòl] qu'ls clar *mLG a.c.*
57 d'Aràbia] de +++ *mLG d.c.*
58 llur] son *mLG a.c.*
60 sortint-ne] Venien *mLG a.c.* | del aspres *mLG*
62 les hosts] las host *mLG*
65 d'uns monts a prop,] aprop de uns monts *mLG a.c.*
69 han fet ses niuades, — com] com niuades +++, de *mLG a.c.*
72 honra] pros *mLG a.c.*
76 que l'escolta] lo escoltava *mLG t.c.*
78 D'alçar a] De conquistar *mLG t.c.* De plantar en *mLG a.c.*
79 en los murs forts,] Davant de tots, *mLG a.c.*
80 ta] ma *mLG a.c.*

46. *s'aixeca.* El que es llegeix a *mLG* és «se aixa», on crec que l'autor es menja dues lletres d'una síl·laba per precipitació.

47. *paraules.* Esmeno «Paraparaulas», segurament intent de correcció penedit.

48. *+mont+.* La lectura lògica hauria de ser «tron», però no veig de cap manera que sigui això.

53. *+aixequen+.* A *mLG* es llegeix «se axeijan».

57. *Aràbia.* El mot està ratllat però no aconsegueixo llegir l'esmena.

60. *dels aspres.* Esmeno «del aspres».

62. *les hosts.* Esmeno «las host».

71. *piadós.* Sinèresi.

75. *cabdiller.* La paraula no es troba ni al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans ni al *Diccionari català-valencià-balear*, però sembla la lectura correcta. Una altra possible lectura, una mica més forçada, seria «cap millor».

76. *que l'escolta*. Interpreto que Rubió i Ors devia descuidar-se d'esmenar el verb «lo escoltava» després d'introduir la correcció perquè si no el còmput de síl·labes no és correcte.

79-82. A l'esquerra dels últims quatre versos hi ha tot d'anotacions de difícil lectura, segurament apunts per a la continuació del poema.

81. *+passava+*. La lectura és clara, però com que només hi ha una essa podria ser *posaba* «posava».

Guillem va on seu lo príncep — i de genolls
besa del fill de Carles — l'escarpa d'or.
Aprés s'aixeca i parla, — serè lo front,
paraules que allí deia — són d'home pros.

«Oh fill del qui Déu pare — posà en lo +mont+
per ser lo que entre els astres — és dalt lo sol,
lluna clarejant del regne, — dels braus conhort,
si, com a ell gran diuen, — a tu piadós,
consells de qui us venera — benignes són.
D'allà en allà on +aixequen+ — son nevat front
los monts que el sòl parteixen, — pàtria dels gots,
sobre pobles que adoren — al ver Senyor
regnen sa fe escarnint-ne — fills de Mahoma.
Diu que venen d'Aràbia — com a lleons!
Sang d'ells, vinguen d'on vinguen, — corre en llur cos!
Fins a nostres comarques, — i a glops com llops,
sortint-ne de les selves, — dels aspres monts,
a viles i homes porten — lo fer i el foc.
Llur host i les hosts nostres — s'han vist de prop.
Jo a llurs xeics coneixia — i ells a mi prou.

D'allà en lluny de les serres, — vers a vuit jorns,
del mar quasi dins l'aigua, — d'uns monts a prop,
hi ha una ciutat antiga — d'alts murs i forts,
fundada pels de Roma, — diu que en bons jorns,
i en bons estels guanyada — pels valents gots,
a on han fet ses niuades, — com fers voltors,
los que de Déu flastomen, — gents sense cor.
Si vós la conquerísseu, — príncep piadós,
gran honra a Déu seria, — gran per a vós,
pels qui en Mahoma creuen, — quin deshonor!
Si allí, príncep, volguesses — portar ta host,
son cabdiller jo fora, — ai amb quin goig!»

Ludovic, que l'escolta, — sent que son cor
bat de goig, del bon comte — a cada mot.
«D'alçar a Barcelona, — puix Déu ho vol,
de Jesús la creu santa — en los murs forts,
per ma testa i ta testa, — que bes d'amor
—i al fer-ho li passava — son braç entorn—,
faç sagrament solemne — davant de tots.»

APÈNDIXS*

* Pel que fa a la regularització ortogràfica als apèndixs, vegeu la introducció a l'edició.

I

«Prólogo», Marcelino Menéndez y Pelayo*

Sale a luz el presente libro cincuenta años después de la aparición de la primera de las poesías que en él se estampan. Tiene, por lo tanto, el valor de un documento histórico no menos que el de un documento literario, y exige ser juzgado bajo ambos conceptos, si hemos de llegar a la recta estimación de su importancia en la historia del novísimo y triunfante renacimiento de las letras catalanas.

Esta historia ha sido escrita varias veces, y no es menester rehacerla. El mismo señor Rubió, en una interesante *Reseña* leída en febrero de 1877 en la Academia de Buenas Letras de Barcelona, trató extensamente y con mucho rigor y exactitud cronológica de los primeros pasos de la musa catalana en su novísimo desenvolvimiento, rectificando con esta ocasión no pocos errores acreditados entre los literatos extranjeros, y sobre todo el muy grave de considerar emparentado el renacimiento catalán con la escuela de los llamados *felibres* provenzales. Más adelante el señor Tubino, en su *Historia del Renacimiento literario en Cataluña, Mallorca y Valencia*, obra más digna de aprecio por sus noticias que por sus juicios, y M. Alberto Savine, en el erudito y discreto prólogo (no exento de graves errores de hecho) con que encabezó su traducción francesa de *La Atlántida*, han contribuido a vulgarizar en Castilla y en Francia los principales episodios de la restauración catalanista, entre los cuales es uno de los primeros en fecha, y el mas decisivo, la aparición del *Gaiter del Llobregat*.

De todos estos trabajos críticos y de nuestras propias investigaciones resulta, como hecho incontrovertible y plenamente confirmado, ser el *Gaiter* la mas antigua *colección* de poesías *serias* catalanas publicada en nuestro siglo, exceptuando, si acaso (puesto que en rigor apenas merece el titulo de colección), la pequeña serie de elegías conyugales que con el titulo de *Llàgrimes de la viudesa* publicó don Miguel Antonio Martí en 1839, fecha también de la primera composición del señor Rubió (16 de febrero). Y resulta también fuera de toda controversia la prioridad cronológica del señor Rubió, respecto de cuantos poetas han usado en nuestro siglo la lengua catalana con formal espíritu poético y patriótico, sin que recordemos mas excepciones importantes que la magnifica, pero solitaria, oda de Aribau, impresa en 1834, y las ya citadas elegías de Martí, cuyo valor poético es harto inferior a su ternura doméstica. Con mencionar además la tentativa poética (de tentativa no pasó) que el filólogo Puigblanch hubo de hacer entre 1820 y 1823 sobre las *Comunidades de Castilla*, en un metro análogo al que luego empleó Aribau para su oda, y recordar muy de paso el anónimo y enigmático fragmento del *Temple de la glòria*, que con poco fundamento atribuyen algunos al mismo Puigblanch, pero que, séase de quien fuere, no vio la luz hasta 1842 y no pudo influir, por consiguiente, a lo menos de un modo directo y eficaz, en los orígenes del catalanismo, tendremos reunidos, y en verdad que el trabajo no es arduo ni fatigoso, todos los

* Obre el segon volum de *GL3*.

que impropiamente pudieran llamarse, y quizá se hayan llamado, *antecedentes* literarios del *Gaiter*. A nuestro juicio, son meras curiosidades bibliográficas, de algunas de las cuales ni aun se hubiera tenido noticia, a no ser por la buena fe y la curiosa erudición del señor Rubió, que al paso que ha reclamado siempre lo que de justicia se le debe, no ha perdido ocasión de tributar a medianos y olvidados predecesores un recuerdo, quizá mas honorífico, del que merecen.

Un solo nombre y una sola poesía hay que de este período rudimentario hayan sobrevivido; nombre el uno de imperecedera memoria en las letras castellanas, más bien que en las catalanas, a las cuales solo en un excepcional momento de su vida volvió los ojos; poesía la otra de gran valor, pero todavía de mayor fortuna, ciertamente ni prevista ni soñada por su autor. Todo lo que sabemos del ilustre fundador de la *Biblioteca de Autores Españoles*, nos mueve a creer que si en esta ocasión pago tan alto tributo a la lengua de sus mayores, fue por necesidad pasajera, aunque imperiosa, de su espíritu, herido en aquel momento de nostalgia o de *enyorament*; pero este momento hubo de ser tan rápido y dejar tan poca huella en la vida de su autor, que al paso que se registran de él numerosas poesías serias en lengua castellana, ya a imitación de Quintana, ya al modo de fray Luis de León, nadie conoce versos suyos catalanes posteriores ni anteriores a la oda a don Gaspar de Remisa (comúnmente llamada *Oda a la pàtria*), como no sean de asunto trivial y chocarrero, dignos de alternar con las deplorables rimas *festivas* que en tanta copia produjo la escuela del rector de Vallfogona y de sus numerosos imitadores, responsables en gran parte del descrédito en que vinieron a caer entre las gentes doctas y graves una lengua y una poesía que, abjurando de sus gloriosos orígenes, se empeñaban en reducir voluntariamente a la condición de dialecto informe y de improvisación chabacana y grosera.

Es muy dudoso, por tanto, que Aribau llegase a tener conciencia de todo lo que valía y representaba aquel genial esfuerzo suyo, y en cambio no hay duda de que Rubió i Ors tuvo, desde sus primeros ensayos, la *intencionalidad* que a su egregio predecesor había faltado y la constancia invencible que produce y legitima el éxito. Aribau, muy estimable poeta castellano de segundo o de tercer orden (aunque inferior, dentro de su propio país, a Cabanyes, a Piferrer y a algún otro), fue gran poeta catalán *una sola vez* en su vida, por ocasión fortuita, sin plan ni propósito de restauración sistemática, aunque en las estrofas de su oda estuviesen contenidos todos los gérmenes del catalanismo. De Rubió apenas se conocen versos castellanos, y en cambio desde 1839 hasta la hora presente no ha dejado de producirlos en su lengua nativa.

La inspiración de estas poesías está derivada de fuentes muy diversas; pero en general puede afirmarse que el catalanismo de Rubió y de los primeros que en Cataluña siguieron sus huellas (como es fácil comprobarlo leyendo *Los trobadors nous*, las obras de Balaguer y los primeros tomos de Juegos Florales) es una consecuencia del romanticismo histórico, que despertando en todos los pueblos el amor a lo tradicional, castizo y genuino, vino a abrir de nuevo las fuentes de la poesía popular, cerradas siglos había, y a regenerar el alma de los pueblos y de las razas, mediante inmersión en las aguas vivas de su pasado. El ejemplo de Walter Scott, en sus novelas históricas de asunto escocés, fue en esta parte el más decisivo y el que parece haber influido de una manera más eficaz en Cataluña. La poesía arqueológica, que en prosa o en verso cultivaban con tanta gloria Piferrer, Carbó, Arolas, Quadrado y Aguiló (don Tomás) parece haber sido el numen inspirador del *romanticismo*

catalán, y una de sus manifestaciones es sin duda el primitivo *catalanismo*, cuya misión fue expresar en catalán ideas y sentimientos que los críticos, los arqueólogos y los poetas catalanes habían contribuido en primer término a difundir por toda España, usando como instrumento la lengua nacional. Coincidió el despertar de la musa regional con el apogeo de la poesía histórica y leyendaria, y con las primicias del estudio de la poesía popular, presentida o adivinada más bien que conocida por los primeros poetas románticos, si bien para ellos la propia indecisión y vaguedad de su conocimiento hubo de ser un atractivo más, como le tienen siempre las cosas misteriosas o solo descubiertas a medias. Pero también el amor suele ser camino de conocimiento, y hubo quien comenzó por el instinto poético y acabó por la depuración científica, de lo cual, sin salir de Cataluña, podríamos encontrar inolvidables ejemplos.

Limitándonos ahora a las poesías de Rubió, debe advertirse que en ellas se revela a cada paso la intención de hacer poesía catalana, evocando continuamente las glorias patrias y los dulces recuerdos del suelo natal; pero si se las considera en su ejecución y estilo dominante, tienen, más bien que el color especialísimo de la poesía catalana, el color general de la poesía romántica francesa y española en que su autor se educó. Victor Hugo y Zorrilla fueron sus principales maestros. La influencia del primero se descubre, no solo en traducciones directas, sino en muchas de las poesías de carácter íntimo y doméstico. La del segundo es visible en la introducción del poema *Roudor de Llobregat*, en las estancias *A unes ruïnes* y acaso en la misma oda *A Barcelona*. Con estas influencias se combinaron otras, quizá la de Lamartine alguna vez: más seguramente la del romancero castellano[1] en *Lo comte Borrell II*; la de la oda horaciana de Cabanyes, en *Mos cantars*, una de las poesías mas sobrias y clásicas del señor Rubió. Poca importancia tienen otras reminiscencias voluntarias o involuntarias, pero conviene fijarnos en un hecho muy curioso y significativo. Esta colección de poesías catalanas; la más antigua de nuestro siglo, no presenta imitaciones de ningún poeta catalán, a lo menos de los que han escrito en su lengua nativa.[2] Ni la poesía doctrinal y filosófica de Ramon Lull y de los numerosos versificadores moralistas y didácticos de los tiempos medios, ni el escolasticismo amatorio y psicológico de Ausias March, ni el desenfado satírico de la escuela valenciana, entendiendo por tal la de Jaume Roig y sus más ingeniosos que comedidos sucesores, ni mucho menos la plebeya y trivial inspiración del doctor Garcia y de sus imitadores, tienen representación alguna en la colección del *Gaiter*. La lengua que en ella se habla tampoco tiene pretensiones de arcaísmo, y sin ser totalmente el catalán de Barcelona, es en suma un catalán no difícilmente comprensible para todo castellano, aun de los que jamás han puesto su planta en el Principado. Cabalmente esta circunstancia contribuyó a dar al *Gaiter* popularidad inmediata e imitadores y traductores en otras comarcas españolas, y contribuyó también a su fácil inteligencia entre los catalanes mismos, no dados con exceso entonces ni ahora al estudio de los primeros monumentos de su lengua, tan apartados de la común noticia, ya por su rareza y dispersión, nacida del abandono de la tradición literaria durante más de dos siglos; ya también por la especial

1. El señor Rubió reimprimió en 1840, con una introducción propia (en que no faltan ideas para aquel tiempo nuevas) el primitivo *Romancero* de Durán (reproducido antes por Ochoa en la colección Baudry) y puso al fin el *Poema del Cid*, que los literatos españoles de aquel tiempo apenas leían y que no había fatigado nuestras prensas después de la edición de Sánchez.

2. Y ciertamente no porque el señor Rubió dejara de conocer algunos de ellos. En 1840 y en unión con don José M. Grau, había hecho un pequeño ensayo de Biblioteca Catalana, reimprimiendo muy aumentadas las poesías de Vallfogona, las rarísimas de Pere Serafí, y varios fragmentos de otros autores.

índole de su contenido, solo accesible a doctos filólogos y expertos críticos, y de ningún modo al paladar del vulgo. Sin visos de paradoja puede sostenerse que de la literatura catalana antigua poco o nada ha pasado a la literatura catalana moderna, exceptuando algunos temas de la poesía popular, de que se ha usado y abusado bastante en estos últimos tiempos. La poesía del renacimiento catalán, con raras aunque notables excepciones, es poesía enteramente moderna, y a esto debe su vitalidad y su fuerza, y el que merezca ser considerada como una de las manifestaciones más ricas y vigorosas del arte español contemporáneo, y no como producto caprichoso de un cenáculo de soñadores y de eruditos divorciados de la vida contemporánea, y empeñados en la estéril labor de admirar mutuamente sus solitarias creaciones.

En este siglo han renacido, o intentado renacer, muchas literaturas de las que llaman regionales: cada día nos anuncian un nuevo renacimiento, y si todos llegasen a cumplida sazón, ¡cuán ardua habría de ser la tarea de los críticos futuros, que tuviesen que clasificar las literaturas, no ya por reinos y provincias, sino por municipios y villorrios! Afortunadamente, el peligro no existe más que en apariencia. Nada renace sino lo que debe renacer; esto es, lo que solamente en apariencia estaba muerto. El fuego que yace bajo el rescoldo puede levantarse de nuevo amenazador y esplendente: pero de la fría ceniza nadie arrancará la llama. El talento de un poeta aislado (y es el caso de Mistral en Provenza) puede hacer creer en la existencia de una lengua y de una poesía que en rigor han muerto hace siglos; pero todos los oropeles y raras ceremonias del *Felibrige* no conseguirán hacer popular lo que apenas comprenden las poblaciones archi-afrancesadas del mediodía de las Galias. Para un marsellés, para un tolosano, para un hijo de Aviñón, Mistral es un poeta mucho mas exótico, mucho menos *de casa* que Victor Hugo, Lamartine o Alfredo de Musset. Contra este hecho es imposible rebelarse: falta comunión de ideas y aun de lengua entre los poetas y su publico; el texto de *Mireia* y de *Calendau* detendría muchas veces a los provenzales mismos, si no llevase al frente la traducción francesa. El peluquero Jasmin fue entendido y fue popular porque escribía en un dialecto, el de su ciudad natal, de Agen; como fue popular en Sicilia el gran poeta Meli, y lo fue en Milán Carlos Porta, y lo han sido otros en diversas comarcas de Italia, limitándose a trabajar artísticamente el dialecto natal, sin darse por redentores ni restauradores de nada: pero logrando, con todo una popularidad negada hasta ahora (a pesar de sus banquetes, brindis y cumplimientos mutuos) a los *felibres* y *miembros de la cigarra*. El mismo ruido que continuamente arman, el mismo afán de exhibición que les aqueja, el mismo lujo de fantásticas denominaciones y símbolos taumatúrgicos en que se complacen, hace dudar algo de la seriedad y espontaneidad del movimiento poético de Provenza. Nadie me gana en admirar a Mistral, que hubiera sido delicioso poeta en cualquier lengua en que hubiese escrito, pero ni mi admiración se extiende a otros ingenios cuyos nombres se confunden malamente con el suyo, ni puedo vencer cierto escepticismo en lo tocante al porvenir de una escuda poética, que vive como planta de estufa y necesita tantos cuidados para que no se malogre .

De esta novísima poesía provenzal nada pudo llegar a los oídos del *Gaiter del Llobregat*, en 1839, por la sencilla razón de que tal poesía no existía entonces y tardó todavía algunos años en salir a luz. Salvo Jasmin, que publicó su primera colección en 1835, pero que por su dialecto, tendencias y recursos poéticos nada tiene que ver con los maestros del *Felibrige*, y prescindiendo de los oscuros nombres de Benedetti, Bellot y Desanat, a quienes los

mismos poetas provenzales olvidan, y de los cuales el ultimo, por lo menos, no es anterior a Rubió, puesto que solo en 1841 se dio a conocer como director de un periódico literario en lengua de oc, hay que confesar que el renacimiento provenzal fue posterior al catalán, y de todo punto independiente de él, con absoluta y total incomunicación entre unos y otros poetas; incomunicación que duró hasta 1861, en que Mistral dirigió su célebre y bellísima salutación a los poetas catalanes, por haber él *oído* (*nota bene*) que de este lado de los montes se cultivaba literariamente una rama de la lengua provenzal. Conste, además, que hasta 1845 no publicó Roumanille su colección poética intitulada *Li Margarideto*; que sólo en 1852 apareció la antología titulada *La cansoun di Felibre*, donde vieron la luz pública los primeros versos de Mistral, y, finalmente, que *Mireia* no se imprimió hasta 1859, y *Calendau* hasta 1866. Además basta abrir un tomo de modernas poesías catalanas y otro escrito en provenzal moderno, para convencerse de que, en cuanto a su espíritu, no tienen entre sí más semejanza que la que pueden tener un poeta francés y otro castellano, uno italiano y otro portugués. Las dos lenguas, por otro lado, han ido olvidándose tanto de su parentesco primitivo, que exigen de una parte y de otra esfuerzos de aprendizaje no menores que los que requiere cualquier otra lengua romance. No sabemos a punto fijo si los doctos del mediodía de Francia conocen muy a fondo la lengua catalana moderna; pero sí podemos afirmar que entre los poetas y literatos catalanes no llegarán a diez los que son capaces de entender íntegramente y saborear con plena fruición un texto provenzal. El hecho es evidente, y no necesita comentario. Cualquiera que fuese la fraternidad primitiva, los siglos la han roto, sin culpa ni propósito deliberado de nadie, y hoy, a pesar de entusiasmos ficticios y de discursos de aparato, es imposible restablecer la solidaridad literaria entre Cataluña y el mediodía de Francia. Esta solidaridad fue rota de hecho desde fines del siglo XIII, y Cataluña nada perdió en ello, puesto que precisamente de entonces arranca el vigoroso desarrollo de los géneros en prosa, que son el verdadero nervio de su literatura. Por crónicas como las de Muntaner y Desclot, por un libro de filosofía como el *Arbre de ciència*, por una novela utópica como el *Blanquerna*, por un libro de caballerías como *Tirant lo Blanc*, por un monumento legislativo como el *Llibre del Consolat*, por una enciclopedia como la de Eximenis, se pueden dar sin cargo de conciencia todos los cancioneros y todas las cortes de amor de la Edad Media. La literatura catalana no fue grande, original y fecunda sino cuando dejó de ser literatura provenzal.

Esta verdad, hoy tan evidente, y que el mismo señor Rubió, tan docto en los anales literarios de su tierra, es hoy el primero en reconocer y proclamar, no era generalmente conocida, ni mucho menos, en 1839, donde todavía andaba revuelta la tradición catalana con la provenzal, y una y otra con el convencionalismo romántico que había puesto en moda el tipo del *trovador que vaga errante*, pidiendo la hospitalidad de castillo en castillo. ¡Y qué completa debía de ser la ilusión cuando el trovador cantaba *trovas lemosinas*, como todavía llaman algunos majaderos de Castilla y de fuera de ella a los versos compuestos en lengua catalana! De este modo vino a ser desconocida o miserablemente bastardeada la índole del genio catalán tan visible en su historia como en su literatura de los buenos tiempos, grave, severa, didáctica, sentenciosa, realista y más enamorada, en suma, de la verdad que de la belleza. A esos *trovadores* lemosines, a ese *gai saber* y a toda esa jerigonza de certamen somos deudores de una inundación de versos medioevales, que afortunadamente va ya cesando, y que ha podido velar a los ojos de muchos la verdadera importancia y la

robusta salud del renacimiento catalán, que hoy en la mayor parte de sus poetas y novelistas ostenta un carácter modernísimo.

Nadie, aun los ingenios más privilegiados, dejan de respirar un poco la atmósfera de su tiempo, y en el *Gaiter*, aunque con mucha más sobriedad y gusto más delicado que en otras colecciones harto posteriores, quizá podrá notarse algún resabio de lo que en Francia, en tiempo de la Restauración, se llamaba *genre troubadour*, y todavía más cierto involucramiento de la tradición literaria de Cataluña con la de Provenza, bien manifiesto en el prologo, donde aparecen invocadas como sombras familiares las de Guillermo de Aquitania, Beltrán de Born, Peire Vidal y Ricardo Corazón de León. Pero hay que decir, en honra del señor Rubió, no solo que su entusiasmo por los trovadores se contuvo siempre en limites razonables, sino que por una excepción entre los poetas de su tiempo y entre los que han venido después, no fue entusiasmo de oídas, sino derivado de larga y cariñosa familiaridad con los textos provenzales más difíciles y enigmáticos, estudiados, no solo en la colección de Raynouard, cuyos ejemplares eran entonces y son hoy mismo de suma escasez en España, sino en los manuscritos de nuestro Bastero, a quien debe otorgarse con toda justicia la prioridad cronológica entre los *provenzalistas* modernos. Como ya lo reconoció Guillermo Schegel, y lo ha confirmado plenamente el más sabio y profundo de los investigadores españoles de cosas de la Edad Media, don Manuel Milá y Fontanals.

Este conocimiento de la lengua provenzal antigua, rarísimo en Cataluña contra lo que pudieran hacer creer las apariencias, se trasluce en los epígrafes mismos del *Gaiter*, que comienza con un texto de Gauselm Faidit, y esmalta sus páginas con otros de Beltrán de Born, del conde de Poitiers, de Pedro Cardenal, de Folqueto de Marsella, de Alegret, de Rambaldo de Orange, de Alberto de Sisteron, de Gillerm Figuera, de Gillerm de Autpol y de otros varios, oportunamente aplicados al tema general de la composición. Si entre los nuevos poetas catalanes hubo, por consiguiente, alguno que pudiera darse legítimamente por continuador, no de los trovadores de ópera, sino de los genuinos trovadores de Provenza, lo fue sin duda el señor Rubió.

Y, sin embargo, esta imitación no pasa de los epígrafes y de algún capricho arcaico, como *Lo lai del joglar*, y no toca ni alcanza de ningún modo a la esencia de la poesía del señor Rubió, que en lo que tiene de más íntimo y duradero es propia y personal suya, y en lo que tiene de convencional y transitorio sigue las corrientes del gusto que dominaban entonces, no ya en Cataluña ni en España, sino en Europa entera. En toda colección de versos que tenga más de treinta años de fecha, hay que hacer esta distinción esencialísima. ¡Y quiera Dios, para consuelo de los novísimos poetas, que la posteridad no los encuentre más ajados y marchitos cuando ese período se cumpla, que encontramos hoy a sus inmediatos predecesores y encontraron ellos a sus abuelos!

Para mí, lo esencial en toda colección poética, prescindiendo de su valor arqueológico lo mismo que de su éxito del momento, es que contenga verdadera poesía. Si el *Gaiter* la tiene, como yo firmemente creo, más ha de vivir por ella que por lo mucho que vale y representa como testimonio de una época literaria ya fenecida, y como primer brote de una planta que hoy vemos en desarrollo opulento. A ningún poeta puede halagar que se le pondere por su influencia o por su acción remota y no por sus versos. Gran cosa es despertar una literatura que el mundo daba por muerta; pero ni este triunfo puede lograrse sin condiciones excepcionales, aunque parezcan modestas, ni la grandeza colectiva del resultado debe aminorar el precio

del esfuerzo individual. Prueba difícil para los precursores la de sobrevivirse a sí mismos. El éxito total de su obra, cuanto más brillante y más ruidoso sea, es su mayor enemigo. Los discípulos arrollan al maestro, o por la fuerza del talento, o por la fuerza de la exageración. Toda generación literaria es fatalmente injusta con la que la precede, aunque guarde quizá despilfarros de indulgencia para otros precursores más remotos. No hay historia que más se olvide ni que más importe recordar y renovar a cada paso que la historia literaria.

¡Feliz el que sobrevive en ella, aunque sea por una sola oda, por una sola estrofa! Nadie le preguntará en qué país nació ni a qué escuela pertenece, ni se quebrará la cabeza averiguando la cronología de sus obras. *Musa vetat mori*. Un alma humana que ha sentido con sinceridad y ha encontrado en este o en aquel día la expresión adecuada para su sentimiento, tiene la seguridad de encontrar siempre otras almas humanas que sientan con ella; y el que tal consigue, ha creado verdadera poesía, de la que el tiempo no marchita ni envejece. Tal es el caso del señor Rubió. Lo que vive y vivirá del *Gaiter* no es lo que tiene de trovadoresco y de romántico (a pesar de la suma discreción y buen gusto con que todo está ejecutado), sino aquellas composiciones de carácter íntimo, más diríamos doméstico y familiar, en que el autor nos ha revelado lo mejor de su alma. Alma verdaderamente envidiable, cuya perfecta salud moral, robustecida por sólidas convicciones cristianas, no excluye cierta suave y femenil ternura que, lejos de enmuellecer el ánimo del poeta, le ha hecho más llevaderos los ásperos caminos de la vida y ha dado bríos a su pecho para superar las cuestas más arduas. *Sa mirada*, *Enyorament*, *Postes de sol*, son bellísimas muestras de este género de poesía, en que lo honrado y puro del afecto no daña de ningún modo a su fervor reconcentrado, ni a su ardiente expansión.

Muchos títulos abonan al señor Rubió para ser considerado actualmente como patriarca de las letras catalanas; muchos para ocupar envidiable puesto entre los críticos y literatos castellanos; pero creemos estar en lo cierto al afirmar que el autor del *Gaiter* da más estimación a este seudónimo y a la colección poética que le lleva como titulo, que a todo lo restante de su rica y bien cultivada hacienda literaria. Y así como el *Gaiter* de 1839 preciaba en más sus baladas, sus montañas frondosas, sus

> frescas noches de estío
> orillas del Llobregat,

que el cetro de plata y el trono y el manto de escarlata de un rey, así el *Gaiter* de hoy, que ha conservado el alma tan pura, fresca y joven como si no se hubiesen estrellado en él las olas de la vida, estima más que ninguna otra producción suya el tomo de sus versos, urna sagrada que encierra, no los tristes despojos de flores marchitas por el viento de la pasión, sino flores que renacen en cada primavera, al suave aliento de la conciencia honrada y del deber cumplido, para tejer la mas envidiable corona al varón justo, al maestro ejemplar, al poeta en cuyos vergeles solo han cantado los tres ruiseñores de la Fe, de la Patria y del Amor.

M. Menéndez y Pelayo.

II
«Pròleg», Joan Sardà*

De Llevant i de Ponent, de Migjorn i de Tramuntana, poetes de pertot arreu, al arribar lo cinquantè aniversari de la publicació de la primera poesia catalana del *Gaiter del Llobregat,* han trucat carinyosos a la porta del simpàtic ancià, i han deposat en ses mans, amb una estreta de germanor, lo valiós present de la traducció d'una de ses poesies. Lo mestre, agraït i deferent, ha aplegat tots aquells bons records d'amic en aquesta edició que avui, amb lo volum al qual serveixen de modest pròleg aquestes ratlles, arriba per fi a terme.

No ha volgut lo bon *Gaiteret*, com li deien sos amics de cinquanta anys endarrere, que en aquest aplec de records hi faltés la representació de l'actual generació literària, de la generació de sos deixebles i seguidors, de la generació dels qui darrere d'ell, exoint sa veu evocadora, han posat com ell l'espatlla per a aixecar damunt l'escut la llengua de la nostra terra que, paladí valerós, redimí, ell lo primer, de l'esclavatge en què la tenien encadenada sa dissort i les fatalitats històriques. Ha volgut que en nom d'aquella generació, s'alcés una veu a brindar en aquest festí de confraternitat literària.

La benevolència del mestre ha exigit que aquesta veu fos la meva. ¿Com podia jo negar-me a tan honrós encàrrec, fins sabent que n'havia de sortir desairat, fins sabent que m'aixecava a parlar després d'haver parlat i dit, com sempre, la darrera i definitiva paraula el jove mestre dels mestres vells, l'inimitable Menéndez Pelayo, autor del pròleg que precedeix el volum segon d'aquesta hermosa col·lecció?

Ell ha precisat, amb la paraula claríssima i elegant que el caracterisa, el valor literari absolut o intern i el relatiu o històric de les obres poètiques del *Gaiter del Llobregat*; ha determinat la significació d'elles dintre del moviment de restauració de la llengua catalana que caracterisa, o més ben dit, constitueix la millor part de la nostra història literària durant los darrers cinquanta anys; ha explicat com i en quin concepte, tot seguint les corrents poètiques del seu temps, sapigué en Rubió i Ors crear-se una originalitat, ser un innovador; ha concretat la manera com en ses obres trobaren tot un estol de literats lo verb d'una doctrina nova.

Perquè no hi ha que negar-ho: tots, tots los que hem escrit en català, o per entronc directe o per entronc indirecte, tots, de prop o de lluny, descendim del *Gaiter.*

I quin entusiasme ens produïen ses poesies als jovenets quan per primer cop les llegíem! Jo, de mi, encara me'n recordo.

Los contemporanis d'en Rubió ponderen amb la delectació de tot record perdut en les penombres de mig segle, l'expectació amb què el públic del 39 al 40 fullejava les planes del *Diario de Barcelona* en busca d'una nova poesia del *Gaiter*. Intrigava a tothom l'incògnit i misteriós de la procedència; més l'intrigava encara la novetat d'aquell fruit que, tot i aparèixer madur i sabrós, semblava sortir per art d'encisera, tan amagades, per més que poderoses, estaven en los esperits les arrels i el tronc i el brancam de l'arbre que

* Obre el tercer volum de *GL3*.

el produïa. En aquella època de febre política, una febre que es desfogava a tiros per les barricades d'una bullanga contínua, una poesia del *Gaiter* era un aconteixement que els círcols públics comentaven. *Quantum mutatus ab illo!* Avui que no ens agita ni ens distreu res de més cos, tampoc nos distreu ni ens agita l'aparició d'una poesia ni d'un poeta!

Jo crec en aquells entusiasmes, que algun escèptics tildaran d'engruiximents de la memòria retrospectiva, recordant los que a mi em produïren de jovenet, d'estudiant, les poesies d'en Rubió quan per primera vegada les vaig conèixer. Era, em sembla, pels 63 o 64. Ja fa vint-i-cinc anys! També comencem ja a semblar vells los de la meva generació! Recordo que anàvem uns quants estudiants, al sortir de l'institut, los dies que no teníem classe més que a primera hora, a la Biblioteca de la Universitat, allavores de Sant Joan, establerta en las espaioses i arcaiques sales de l'exconvent de dit sant, en la Riera d'aquest nom. Ja ha desaparegut. Allí devoràvem llibres, principalment de literatura, molts de versos. Allí vaig llegir i vaig entusiasmar-me amb los del *Gaiter*. Amb aquell temperament romàntic de tot noi de quinze anys, aquelles estrofes de trobadors i paladins i sultanes, aquelles reminiscències cavalleresques i orientals del poeta, aquella metrificació aconsonantada, airosa, laxa, si es vol, però abundant i verbosa, seduïa la imaginació i afalagava aquestes orelles espirituals que duem tots dintre del cervell i que ens fan percibir clara distinta la cadència eufònica del vers fins sense llegir-lo, no ja en veu alta ni baixa, sinó en cap veu.

Potser avui, com observa bé en Menéndez Pelayo, aquelles poesies orientals, cavalleresques e històriques són les que menos resistència ofereixen a l'acció dels anys i a la mutació dels gustos. Allavores, en l'atmosfera d'exaltació que, si bé atenuada, encara subsistia influient, dels temps romàntic-cavallerescs, sobre un noi de pocs anys, encara aquelles fantasies medievals tenien prou consistència per tombar-nos lo cap, tant més en quant concordaven, per la direcció patriòtica-regional en què es movien, amb lo que començava a ser la característica de la nostra exaltació: una idolatria cega, i principalment afectiva, més que reflexiva, per la Catalunya de la història vella, present i resurrecta en les estrofes del *Gaiter*.

Encara em recordo també de la respectuosa curiositat amb què ens miràvem, me sembla que en un almanac humorístic recient sortit, i en una galeria de retratos-caricatures que omplia les dues planes centrals, lo del *Gaiter*, vestit de pagès, amb barretina, assegut en una roca, voltat de bens, amb los característics bigoti i perilla escassos, i amb los ulls com entelats darrere del brill de ses ulleres de miop. ¿Per quin atzar aquella imatge m'ha quedat gravada en la memòria mentres que, per esforços que faig, m'és impossible recordar-me ni dels noms ni de las efígies de les demés celebritats locals retratades en benèvola caricatura en aquelles dues planes d'honor?

Alguna i bastant, doncs, ha estat la influència literària del *Gaiter* en Catalunya, per més que altres corrents vinguessen més tard a encausar la poesia nostra per rambles divergents d'aquella que la del *Gaiter* havia seguit.

I és que, fins i tot anant per altres aigües, han coincidit la poesia nova i novíssima amb la del *Gaiter* en un caràcter comú. Aquest caràcter, a part del que es basa en l'ús de la llengua regional i potser com forçada, encar que indirecta conseqüència d'aquest mateix ús, és lo que, segons pròpies confessions de l'influït, excità, com més típic i de més relleu, la vena, fins allavors no descoberta, del poeta castellà Trueba, i determinà la direcció que

aquest prengué, amb tant èxit com glòria, en lo camí de la literatura. Sí; en Trueba mateix ho ha confessat. Per més que a primera vista, i superficialment considerant-ho, la filiació resulti confosa, *El libro de los cantares del ciego Antón*, de n'Antonio de Trueba, és fill del llibre de poesies del *Gaiter del Llobregat*. Com se veu, té aquest llibre bons hereus, perquè al fi i al cap, per tothom que tinga només que mig bon sentit literari, *El libro de los cantares* d'en Trueba sempre serà un llibre de sentiment exquisidíssim i de placent lectura. I *El libro de los cantares* sempre serà ademés un dels cofautors del moviment anomenat folklòric que més tard o més aviat influirà —i si no influeix pitjor— en orientar de nou la poesia castellana actualment esmaperduda.

«Espero la oportunidad (escrivia en Trueba al *Gaiter* en carta que fa poc, en lo quadern de 15 del darrer setembre de la *Revista Contemporánea*, citava i publicava don José Pérez Ballesteros en un estudi titulat *Antonio de Trueba y Lo Gaiter del Llobregat*) de decir públicamente una cosa, que es la pura verdad, i es que si vale algo lo que he escrito, y, buena o mala, he seguido una senda literaria propia, lo debo a usted. Yo no me atrevía a dejar de ser uno de tantos; a renunciar a seguir el carril que la generalidad recorría; a dejar de imitar a ese otro y al de más allá; mas el día que leí *Lo Gaiter del Llobregat* acabaron mis vacilaciones poético-literarias y emprendí una nueva senda. ¡Gracias, maestro respetado y querido! Poco antes de leer *Lo Gaiter* me dijo Piferrer, la única vez de mi vida que le hablé, en la plazuela del Carmen de Madrid: "À usted le conviene mucho conocer la poesía lemosina. Empiece usted por la de Rubió, que es, por lo sencillo, limpio de frase y afín a la poesía castellana moderna, el que mejor comprenderá usted y menos le cansará." Así lo hice, y desde entonces amo y bendigo al muerto y al vivo» etcètera.

Més tard, complint la paraula donada, en una introducció de què feu precedir en *La Ilustración Española y Americana* la traducció d'*El trovador y la dama*, del *Gaiter*, escrita per don Antonio Arnao (novembre del 75), explicà en Trueba el com d'aquella influència que ell considerà decisiva, desenrotllant los conceptes que només deixava apuntats en la carta anteriorment citada. Gràcies al *Gaiter*, això és lo que ve a dir en substància, en Trueba va a tornar a ser lo que, xicot, en lo racó de sa casa pairal, lliure de tota influència literària, havia començat a ser, i havia deixat de ser al trobar-se en Madrid, per convertir-se en imitador del poeta que successivament anava estant de moda. Va tornar a ser lo poeta que busca en si mateix i en la naturalesa que el volta els motius únics de sa inspiració, fugint de motllos fets i d'imitacions rastreres. Preferí al camí ral, trepitjat per tothom, obrir-se a cops de destral una drecera pel mig del bosc, pensant que si els horisonts d'aquella manera se li reduirien potser, en canvi foren nous i propis.

En Rubió se sent orgullós —ho comprenc— d'aquell testimoni d'admiració d'un home que, com en Trueba, si ha caigut avui del pedestal que li aixecà el públic vint anys endarrere, l'ocupa encara, i posat prou alt, en l'esperit dels qui tenen per poesia la poesia dels sentiments honrats i familiars, expressada amb natural senzillesa i amb retòrica, casera sí, però suaument commoguda i plàcida com l'ànima d'un home honrat que viu del dever i per al dever.

I no era, de part d'en Trueba, la confessió d'aquell deute al *Gaiter*, una galanteria hiperbòlica. A tal punt coneixia ses obres, que no sols, com explica en la introducció citada, arribà a aprendre-se-les de cor, sinó que fins arribà a escriure una estrofa en català que diu:

Comtessa sense corona
te diu Rubió, Barcelona,
plorant de sa lira al so;
mes corona tens encara,
que si una has perdut, tens ara
altra més bella en Rubió.

Copio aquesta estrofa, com una simpàtica curiositat de l'estudi a que abans m'he referit, publicat en la *Revista Contemporánea* pel senyor Pérez Ballesteros.

En lo que principalment degué influir ademés en Rubió sobre en Trueba fou en excitar en ell la vena de la inspiració patriòtic-regional, si no en lo sentit tradicionalista o històric d'en Rubió i de bona part dels poetes del renaixement català, en un sentit d'afecció entranyable per la naturalesa, les costums, les peculiaritats característiques de la terra que constitueix la pàtria més immediata i més directa.

Tendència fou i és aquesta que fa de les poesies regionals d'Espanya, la catalana, la gallega, principalment —no parlo de la basca perquè no la conec— les poesies més inspirades, més originals, més sinceres amb què avui compta la pàtria general. Algú potser ne dirà d'aquesta afirmació, interessada vanitat de campanar. No és això. És una afirmació filla d'una convicció crítica de sistema general.

No és que aquelles literatures regionals tinguen aquesta excepcional altesa o superioritat poètica en raó a que estiguen escrites en llengua més apta per a la poesia. Déu nos lliure de dir heretgia semblant. Podria existir, i fins existeix segurament en individualitats aïslades, una poesia castellana que tingués aquella altesa i superioritat. Més ne tindria encara potser, per lo mateix que l'idioma castellà, mediant un cultiu repetit i generalisat, té uns graus d'adelantament que no tenen aquells idiomes locals, nascuts o renascuts d'ahir a la vida literària. Podria haver-hi, doncs, perfectament, una poesia andalusa, una poesia muntanyesa, fins una poesia manxega —i parlo sèriament— molt superiors, infinitament superiors, a la poesia general espanyola que priva, híbrida, incolora, secada pel *mildew* de la verbositat buida i per sobre tot sonora. ¿Què és l'actual resurrecció de lo *flamenc*, amb tot i lo desviat que marxa, més que la inconscient reacció de lo local, de lo característic, de la realitat observada, contra las generalitats i las vaguetats d'antologia? Poesia castellana regional! ¿Com no hauria d'haver-n'hi? ¿Ha escrit en Núñez de Arce res com l'*Idilio*? ¿I què és l'*Idilio* més que una explosió de lo que en dic poesia regional? ¿No hi ha en aquelles estrofes meravellosament tallades tota la naturalesa dels rostolls castellans? ¿No s'hi sent l'acre vaporada del blat acabat de segar, i que els pagesos agarbonen dalt dels carros, sota un sol que estavella les pedres?

Doncs en aquest sentit sostinc la superioritat de la poesia regional espanyola sobre la poesia general, i dic que en Espanya la poesia no se redimirà mentres no deixi de ser espanyola, per a ser, com he dit abans, andalusa, aragonesa, muntanyesa, com és gallega i catalana, no tant perquè estiga escrita en català o en gallego, sinó perquè està directament amarada en los sanitosos dolls d'una naturalesa sentida de prop amb amorós afecte.

La poesia no l'escriu tothom ni tothom qui sap fer versos. Escriptor hi ha que escriu més fàcilment en vers que en prosa, i no és poeta. La poesia no es un ofici: és un estat d'esperit. L'emoció, sols l'emoció, la crea. I l'emoció, l'emoció sincera, intensa, creadora, no és més que de dues maneres: o la que neix de la interna exaltació dels sentiments afectius, o la que es desperta al cop de nervis que produeix la contemplació de la naturalesa.

Eloqüències amoroses sols les té l'enamorat; ais de tristesa l'adolorit; brams de coratge l'indignat. *Si vis me flere dolendum est primum ipsi tibi*. Les veus de la naturalesa sols ressonen en la naturalesa; per a sentir-les hi ha, primer, que saber sentir-les: hi ha, segon, que anar-les a sentir allà on vibren en tota la plenitud de llurs acords harmoniosos. Hi ha que anar-hi a prop, sadollar-se en lo cor de l'onada aèrea que remouen en lo moment mateix de la sotragada de naixença.

La mateixa emoció interna, mare de la poesia lírica, que sembla poder viure independent d'una naturalesa exterior directa i fondament sentida, no en pot, no obstant, viure apartada, en quant vulga traduir-se en forma poètica, en quant vulga buscar la manifestació en la imatge, que és lo que caracterisa aquella forma. Imatge vol dir ratlla, color, turgències plàstiques de la matèria esculturada; vol dir naturalesa; vol dir boscos, campinyes, platges, mars, rius; vol dir masies, poblets, viles, ciutats; però vol dir sempre alguna cosa que s'absorbeix pels ulls més de l'ànima que del cos: alguna cosa que se sent, se percibeix, se viu de prop tocant-la, confonent-s'hi, fonent-s'hi mediant la compenetració que sols dona, amb la virilitat del potent, l'exaltació de l'enamorat.

Doncs aquestes emocions que creen la poesia, ja sien medi d'expressió, ja sien fi i objecte primordials d'ella, sols en la que podríem dir-ne vida poètica regional poden trobar-se; inspirant-se i estimant lo muntanyès del Nord les abruptes encavallades de roques que li barren la vista; lo pagès del Migdia les exuberants florides d'una vegetació mig africana; el mariner del Ponent o del Llevant les verdors tempestuoses de l'Atlàntic o les somrients blavúries del tros de cel que en diem Mediterrà.

Aquest regionalisme d'inspiració és lo que el *Gaiter* despertà o estimulà en en Trueba; és lo que el *Gaiter*, ressuscitant amb l'amor a la llengua l'amor a la naturalesa pròpia, despertà o estimulà entre sos compatricis: és lo que fa del volum de poesies del *Gaiter* un volum digne de l'apoteosis de l'edició monumental que avui corona el present terç volum: és lo que el fa digne de la garlanda que li han teixit tants poetes, de pertot arreu, de lluny i de prop, nacionals i estrangers, traduint-lo full per full, plana per plana, poesia per poesia.

Concert de germandat que realment enamora! Manifestació de simpatia que, donada a un compatrici, se'ns fa extensiva a tots nosaltres, a tots los compatricis! Honra a un literat, que agraeix tota una literatura! Glòria per l'avi que comparteixen los fills i els nets!

Per això, jo que soc cridat aquí, en aquesta festa, per a que hi representi i parli en nom dels nets; jo que, compromès per la immerescuda elecció del *Gaiter*, haig de dir alguna paraula abans de que s'aixequin i tornin a ses cases respectives los comensals que han honrat la taula del mestre, ¿què més puc fer que dir-los a tots, com de cor los dic, en nom de les noves generacions literèries: gràcies per l'honra que tots heu tributat al precursor, al mestre, a l'avi?

Joan Sardà.

III
«Pròleg», Antoni Rubió y Lluch*

Vinc a cloure amb amor filial les planes d'aquest volum que la mort sobtada del meu pare va deixar interrompudes. Són planes d'un llibre que començà en la primavera de sa vida amb jovenívol entusiasme, i que quan la neu dels anys blanquejava ja quasi tots sos cabells, que tant s'hi resistiren, s'adelitava encara en omplir en estones vagatives. Aquest aplec de versos enclou sa vida política sencera i fou lo reliquiari de totes ses il·lusions. Fou lo seu llibre del cor i de la pàtria, i, de tots los seus, lo que mirà amb més predilecció i amb més paternal tendresa. En ell volgué encabir-hi més tard la sèrie complerta de les seves obres catalanes, aixís en vers com en prosa, aixís líriques com dramàtiques, aumentades amb les nombroses traduccions que de les poètiques se feren a diverses llengues; i al començar-les a publicar de nou fa ja més d'onze anys, quan se complia lo cinquantenari de sa vida d'escriptor català, cregué que no devien prendre cap altre títol més escaient per a sortir a llum recollides per tercera volta, que lo que adoptà la primera abans de creure que fossen tan sortoses. Avui, doncs, s'estampa també aquest quart i darrer volum de dites obres, amb lo títol del *Gaiter del Llobregat*, perquè no és altra cosa que son complement.

Mes no vinc ara tan sols a publicar un llibre més, entre los molt nombrosos que deixà mon pare. Modest per son nom, modest per son contingut, no ho fou lo present tant en ses aspiracions, i per elles, i principalment per elles, ha deixat gravat un solc en la història de nostres lletres que ni la injustícia, ni la indiferència esborraran jamai. No hi ha història que més promptament s'oblidi, que la literària, diu amb molta de raó un savi crític, en lo pròleg del segon volum d'aquesta edició. Tota generació, afegeix, és fatalment injusta amb la que la preceeix, encara que vessi a doll la indulgència damunt d'altres precursors més remots.[1] Això ha passat al peu de la lletra amb l'autor d'aquestos versos. Morí sense que s'alçàs a sa memòria un sol homenatge per a remembrar la seva influència en l'actual renaixement. Morí enmig de la maror política produïda per lo moviment literari que ell contribuí tant a desvetllar, i ningú, que jo sàpiga, s'ha dignat recordar que el pròleg del *Gaiter*, és lo primer manifest de reivindicació literària i regional que s'ha escrit en Catalunya en lo segle XIX.

Vinc, doncs, a parlar també de la intencionalitat d'aquesta obra, per molts discutida i per ningú ben estudiada. Tal vegada no so jo lo més indicat per dur a cap aquesta tasca, pels dolços i estrets llaços del cor i de la sang que amb l'autor me lliguen. Mes penso que cap altre més que jo pot adduir a ella datos més curiosos e ignorats recollits pel meu pare, ni records personals de tanta importància. D'infant aprenguí a llegir català en aquestes planes, que em sé ben bé de cor encara avui, que ja no so cap jove, i per aquesta raó estic en lo cas de sorprendre, millor que altres, certes semblances d'estil i de llenguatge, que es presenten amb més abundor de lo que molts se creuen, entre lo *Gaiter* i los primers trobadors anteriors als Jocs Florals. Amb tot i això procuraré ser molt escàs en afirmacions pròpies, i molt sobrer i minuciós en documents testimonials. Més que jo parlaran los altres, i les proves que

* Obre el quart volum, pòstum, de *GL3*.

1. Menéndez y Pelayo, «Pròleg», p. XXII, *Lo Gaiter del Llobregat,* edició políglota, volum segon, Barcelona, 1889.

presentaré seran de molt divers origen i d'opinions i escoles encontrades, per a major força de llur autoritat. Afortunadament després de les categòriques i expressives declaracions d'en Mañé i Flaquer, d'en Milà i Fontanals i d'en Pi i Margall entre els contemporanis del meu pare que sobrevisqueren a la seva obra, i de les dels crítics de cap de brot de la moderna generació, en Menéndez i Pelayo, Sardà i l'Yxart —per no citar més que els de casa, perquè els externs no hi tenen en aquest plet tanta autoritat—, tots los quals li han fet planera justícia, tinc dret a esperar que ma crítica no serà titllada d'apassionada.

No hi ha entre nosaltres cap història contemporània, que hage sigut feta tantes vegades com la dels orígens de l'actual Renaixença; mes al meu entendre, és menester refer-la del tot. Per motius de delicadesa, no pogué mon pare tractar-la amb tota llibertat en sa ressenya de l'actual renaixement de la llengua i literatura catalanes, publicada en 1877.[2] Convençut d'això, parlaré en aquestes planes —si bé no amb extensió excessiva, puix que aquest pròleg no és una monografia— de la influència del *Gaiter* en molts dels escriptors dels orígens de l'actual moviment literari, que per imitació voluntària, o simplement per contagi, s'arreplegaren al voltant de la senyera que primer que tots arborà a la descoberta. Crec que un treball com lo meu, aplicat a tots los padrins de la Renaixença, que tingueren en ella representació i òrbita d'acció pròpies, com l'Aguiló, en Milà, en Balaguer i en Bofarull, seria obra molt útil, per a descobrir i deixar ben assentats los vertaders fonaments d'aquella.

Mai serà tasca pueril en bona crítica, com s'ha suposat, l'esbrinar minuciosa i documentalment la prioritat i la influència respectiva de cadascuna d'aquestes importants figures, sobretot si es fa sense envegetes ni vanitats mal enteses. Lo que sí és infantívol i gens seriós, és inventar teories a priori o llegendes fantàstiques, i ocultar o desfigurar notícies, per explicar al gust de cadascú aqueixa mateixa història.

I

A la meva manera d'entendre no existeix un vertader renaixement sense nova orientació i finalitat clarament definides, envers realitats passades o encara viventes, ja injustament oblidades, ja inconscientment conegudes. Aquest és lo principi de bona crítica que es deu tenir en compte per a judicar la significació exacta dels epígons de l'actual període literari. Fa llàstima veure a homes seriosos cercar com amb un tirabuquet a qualsevol escriptor dels principis de la centúria finada que hage fet en català alguna poesia de mitjana vàlua i presentar-lo tot seguit, amb aire de descobridors, com un nou precursor de la Renaixença.

En llengua catalana o en cadascuna de les seves varietats dialectals, mai ha deixat d'escriure's més o menys. I en los mateixos dies que es desvetllava la nostra literatura, i fins diré, en època més avançada del seu creixement, en plens Jocs Florals, paral·lelament a la nova avinguda literària, que saltironejava cada jorn més frescal i abundosa, seguia son curs estroncat, sense confondre's mai amb ella, una altra corrent d'aigües més llotoses

2. *Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanas. ¿Débese a la influencia de los modernos trovadores provenzales? Memoria escrita para la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona y leída en sus sesiones de los días 3 y 17 de febrero de 1877, por D. Joaquín Rubió y Ors*, Barcelona, Tipolitografía de Celestino Verdaguer, 1877, un vol. de 100 p. en 4.rt maj. Se'n feu d'ella una traducció francesa: D. J. Rubió y Ors, *La Litterature catalane*; *étude traduit de l'espagnol et precedé d'un aperçu sur la litterature provençale par Charles Boy*, Lyon, 1879, un vol. de 1 19 p. en 8[n].

i de color tot diferent. És un gran erro suposar que quan se publicava l'oda famosa de l'Aribau, o lo més modest *Gaiter*, no s'escrivia res en català. La literatura catalana del primer terç del segle XIX, si se l'examina sols exteriorment, és una literatura complerta; no li manquen ni poetes, ni prosistes, ni dramàtics, ni escriptors didàctics i religiosos, ni autors de gramàtiques i diccionaris. Mes tot aquest aparell era una mòmia; un ressò dèbil d'una veu potenta, lo darrer batec de la tradició literària del segle XVIII, ja malaltissa i ferida de mort; un cos empobrit de sang pròpia, i que sols se nodria de sang forastera que accelerava sa descomposició. En una paraula; era una literatura que no tenia consciència d'ella mateixa. De la colla dels poetes vallfogonins de les primeres dècades d'aquella centúria, dels Juncosa, Blanch i Cibat, Goday, Torrents, Muns i Seriñà i tants d'altres i dels versos polítics i satírics de l'Abdon Terrades i de son antecessor Robrenyo, no podia venir la restauració de la poesia; dels sainets bilingües d'aquest coblejador, la del teatre català; ni la de la prosa, de l'atapeïda tirallonga d'escriptors religiosos, que com en Rey, Ballot, Cilla, Pontí, l'infatigable mossèn Roquer o lo més popular encara pare Claret, ompliren los vilatges catalans d'obres de devoció adotzenades, sense pretensions literàries i amb un intent purament catequístic. Abans del Renaixement, llevat de molt comptades excepcions,[3] bé es pot assegurar que les obres que en català s'escrivien, no són produccions verament literàries, sinó documents que proven l'ús constant de la nostra llengua i sa aplicació a diverses matèries.

La llavor de l'actual moviment prenia en un camp completament oposat; en lo qui en aparença menys devia d'afavorir son creixement. La renovació devia venir principalment dels escriptors que per a fer literatura, renegaven de llur pròpia llengua, i que pareixia que anaven a realisar l'obra d'assimilació a les lletres castellanes que quatre segles de veïnatge no conseguiren. En aquest temps València havia aportat al ric cabal de la producció forastera un gros contingent d'escriptors de tota mena; Catalunya menys dúctil i més esquerpa i com si se sentís avergonyida de canviar de trajo, preferí el mutisme i l'esterilitat. Mes això va canviar des de les darreries del segle XVIII i sobretot en la primera meitat del següent. Per primera vegada llavors com en los temps de Boscà, Catalunya se disposava a fer lo paper d'adoctrinadora i fins de mitjancera de noves influències estrangeres vingudes d'Anglaterra i Alemanya. Capmany i Puigblanch donaven lliçons de llengua castellana als mateixos mestres, i no estava gaire lluny lo dia en què un Aribau, un Cabanyes, un Piferrer i un Arolas se farien escoltar per llurs cants en les vores del Pisuerga i del Manzanares. Eren los primers representants de la lírica castellana en Catalunya, que en l'espai de quatre segles sols havia produït la figura esporàdica de Boscà, més gran per sa influència que per sos mèrits intrínsecs. Mes com deia suara, del fons mateix d'aquesta corrent castellanista nasqué un impuls meravellós i renovador que devia anorrear aquella assimilació tot just començada i relligar altra vegada la cadena de la tradició indígena. Aquest impuls fou lo romanticisme, lo qual, al restablir la comunicació entre l'home i la terra que el nodria, encara que no fos més que en quant a la realitat passada, i sols amb la vaga enyorança de traslladar aquesta identificació a la realitat present, preparava el terreny als moderns desvetllaments literaris dels pobles. Se començà estimant la història, la poesia i la llengua antigues amb un pur *dilettantisme* arcaic, per efecte d'un concepte falsament idealista de l'art, que no deixava veure les coses presents amb sa bellesa natural, i s'acabà per estimar la

3. Una d'elles és *Lo Nou Testament de nostre senyor Jesucrist*, traduït de la Vulgata llatina en llengua catalana, Londres, 1832. L'Aguiló en sa *Bibliografia d'obres catalanes*, encara en bona part inèdita, lo qualifacava en 1860, de «lo llibre en prosa de més empenta de quants s'han publicat modernament en la nostra llengua», p. 37.

realitat mateixa contemporània amb totes ses nueses i sos defectes. Lo divorci entre l'ànima de l'artista i la vida que el rodeja, fill més que tot del convencionalisme pseudoclàssic, lo trencà definitivament lo naturalisme, que en part és afirmació del romanticisme i en part sa negació.

No és aquest pròleg lo lloc més apropòsit per a fer un estudi de la revolució romàntica. Bastarà aquí que diga que els tres principals centres d'aquell moviment foren Barcelona, Madrid i València. Per lo primer entrà abans que pels altres la influència de les literatures anglesa i alemanya; lo segon fou més intens de vida i exercí major predomini sobre les demés regions del país; lo tercer més productiu i fecond en la part editorial,[4] si bé s'ha de tenir present que no deixarien de revifar-lo los catalans il·lustres que temporal o definitivament residiren en la ciutat del Túria, com en Tió, López Soler i l'Arolas.

La renovació romàntica, com és sabut, la inicià aquí en 1823 l'*Europeo*, i d'ella prové la nova orientació de nostres lletres que produí més tard lo catalanisme. Mes no era la generació que publicà aquella interessant revista, la que devia tributar un culto més fervent als nous ideals, per més que d'ella en sortissen més tard l'autor de l'*Oda a la pàtria* i lo de les *Llàgrimes de la viudesa*. En l'època de què parlam pesava encara al seu damunt, sobretot en los genres poètics, la retòrica elegant i buida, la falta de sinceritat, lo convencionalisme imposats pel fals classicisme. Aquells mateixos que admiraven per primera volta an en Byron i Schiller, sentien encara en la mateixa poesia lo prestigi d'en Moratín, Cienfuegos i fra Lluís de León. Me referesc sobretot a l'Aribau, l'Altés i en López Soler. Los que devien portar-nos al triomf total del romanticisme, los de la generació de l'any 1818, confegien llavors les abeceroles. Encara abans de que ella donàs esplet, havia d'aparèixer en lo cel de la poesia, com una ratxada lluminosa, un dels genis més originals que ha infantat la literatura espanyola, retardant la victòria de les noves idees, i portant an elles una llavor de bon gust i de serenitat que fruità en alguns esperits literaris distingits. Fou aquet geni lo malaguanyat Cabanyes, l'Andreu Chenier català, com l'anomena avui lo mestre més respectat de la literatura espanyola. Cabanyes, en qui alenava un impuls de poètica independència, amb quelcom de cantellut i ferreny en lo llenguatge, que s'hi deia perfectament amb sa ànima catalana, feu escola. En Roca i Cornet, lo correcte Alcover, en Milà i Fontanals, en Rubió i Ors i fins los revolucionaris romàntics com en Mata i en Ribot i Fontserè, lo respectaven e imitaven.

Cabalment la irrupció definitiva i victoriosa del romanticisme, tingué lloc poc després de la publicació de *Los preludios de mi lira* (1832). Caigué en 1834 aquell règim absolutista tan funest i tan imbècil, que demanava per boca de la Universitat de Cervera, que s'allunyàs de nosaltres «la peligrosa novedad de discurrir» i va ser possible que orejàs l'atmòsfera intel·lectual de la nostra terra aquella potenta alenada de vida, i que alçàs lo cap l'entusiasta plèiade que devia despertar lo cor de Catalunya. Los emigrats liberals de 1823 exerciren alguna influència en aquest fet, no tanta com en les terres castellanes, portant noves llavors de cultura de les nacions o regions a on havien fet més o menys llarga estada. Tornaren aleshores, entre altres, l'Altés, en López Soler, amb qui feu la primera aparició la novel·la de Walter Scott, en Ribot i Fontserè i en Pere Mata. Emperò los corifeus del romanticisme de més empenta i autoritat hem de cercar-los en lo camp de la joventut conservadora de l'època.

4. *El P. Arolas, su vida y sus versos. Estudio critico por José R. Lomba y Pedraja*, Madrid, 1898, p. 15.

Com deia poc abans, la generació de l'any 18 és la que se n'entrà a bandera estesa dins de la nova direcció. D'aquella colla briosa dels Tió, Sol i Padrís, Piferrer, Figuerola, Semís, Carbó, Milà, Llausàs, Permanyer, Illas, Bofarull i altres poc posteriors com en Mañé, Llorens i Coll i Vehí, dugues figures se destaquen sobre totes i s'enduen la direcció i capitania: en Piferrer que porta a la nova escola l'enèrgic segell de la seva intuïció artística, que desvetlla la llegenda històrica, la poesia popular, los aires de la terra i l'arquitectura gòtica; i en Milà i Fontanals que es distingeix en l'erudició i la crítica, a les que hi du un esperit científic, una serietat escrupolosa i una perseverància benedictina en l'estudi, abans desconegudes en Espanya, i que després no han sovintejat pas gaire per a dissort nostra. D'ell diu en Menéndez i Pelayo, que ens ensenyà a tots lo recte camí i la severa disciplina del mètodo.

En lo camp del romanticisme es dibuixaven netament dugues corrents; la històrica i objectiva, i la subjectiva o byroniana. De les dugues, la que prengué aquí més fortes arrels fou la primera. Aquí, com ha observat molt bé l'eminent crític M. S. Oliver,[5] bategava un problema distint del dolor individual etern; era aquest lo problema col·lectiu, l'absorció de la nissaga, l'atròfia violenta i recent i encara no oblidada, d'un gran organisme polític, i davant d'aquesta fonda pena nacional desapareixien los grans dolors subjectius i les desesperacions satàniques, d'ús corrent, a lo Byron o Espronceda.

Lo misteriós atavisme que feia que miràssem nostre passat històric amb més enyorament que els pobles de raça castellana, i que s'encarnà vigorosament en la figura d'en Piferrer, se manifesta alhora amb una mancomunitat d'esperit admirable en Catalunya i Mallorca, les dos úniques terres que servaven encara sencera l'ànima catalana. Quan en Piferrer anà en 1841 a l'illa daurada a continuar la seva monumental obra *Recuerdos y bellezas de España*, se trobà amb que en Tomàs Aguiló i en Quadrado des de les columnes de *La Palma*, havien feta la mateixa tasca de restauració històrica que ell i els seus amics, sense saber-ho uns dels altres. Catalans i mallorquins se donaven una nova abraçada de germanor, representats per aquells genials escriptors, i relligaven la mancomunitat literària de les dugues terres trencada per la interposició d'un cos literari estrany, molt abans que la política, és a dir, des de prop de quatre segles. En 1840, l'Aguiló i en Quadrado, suggestionats per l'amor al petit reialme mallorquí, amb una espècie d'insistència que tenia molt de somniadora, duien a cap amb los humils medis que els hi era permès, la mateixa creuada de resurrecció del passat, que en un camp més esplaiat i amb elements més actius i diversos, predicaven aquí en Piferrer en los dominis de la llegenda i de la poesia popular, en Carbó en la balada històrica, en Cortada en la novel·la del mateix genre, l'Altés, l'Illas i en Tió en quant al drama regional, i en Milà en lo terrer de la història literària.

Mancava emperò an aquesta esperonada de restauració un element molt important; la de la llengua i amb ella la de la literatura. Un fals idealisme retreia de son conreu als homes de lletres més distingits d'aquell temps. Lo mateix empleo vulgar de l'idioma era una circumstància desfavorable per a uns esperits del tot absorts en la contemplació del passat. Semblava'ls un instrument indigne per a evocar al màgic conjur de la poesia, la possessió enyoradissa de realitats desaparegudes. Los poetes començaven a enjoiar-se amb lo títol de trobadors; los rius de la terra, poetisats ja per l'idil·lisme bucòlic d'en Fontanella,

5. *La cuestión regional,* Palma de Mallorca, 1899, p. 72.

se presentaven amb novell encís; les serres desiguals de la pàtria, ses valls i ses viles no sonaven, com deia en Milà,[6] com vulgars denominacions topogràfiques, tan sols bones per a figurar en un registre de catastre o en una llista de paradors de diligència; mai com llavors les lletres provençals aparegueren rodejades de major prestigi. Mes la llengua no era tot allò; desfigurada i aplebeiada, no atreia amb lo religiós respecte de la rònega arcada bizantina, de l'elegant finestral gòtic, de la torre emmerletada, de les fantàstiques tradicions, dels mateixos cants populars que sonaven com a un deliciós ressò d'èpoques idil·líques que s'alçava entre les ruïnes del present. Aquella llengua menestral no s'avenia amb l'elegant parla dels trobadors, feta a posta per a llavis cortesans, per a gentils dames i cavallers, i per a ressonar sota les gracioses voltes dels castells feudals; en tot cas, per a ressuscitar-la calia abans ennoblir-la, presentar-la amb arreus arcaics i amb les gales dels trobadors, esporgar-la de les grolleres expressions de vilatjans i camperols. De tal manera s'alçà de la tomba de l'oblit en lo cant solemnial de l'Aribau i en les estrofes romàntiques d'en Rubió i Ors. Amb tal trajo degué presentar-se vestida, per a que almenys no fos mirada amb indiferència per aquella generació idealista.

II

Nos trobam ja en los principis de la Renaixença literària. Dos fets fonamentals, a mon parer, constitueixen sa base; l'anomenada *Oda a la Pàtria*, no amb exactitud, mes sí per sufragi universal, i los cants del *Gaiter del Llobregat*. Lo primer ha sigut admès amb unanimitat quasi absoluta i fins donant-li una trascendència e importància superiors a les que té en la realitat. En quant a la influència del segon hi ha hagut per part d'alguns padrins del catalanisme com una mena de *parti pris* de minvar-la tant com los ha estat possible, mes sense adduir arguments testimonials o històrics prou fefaents. Entre aquells me limitaré a citar aquí, per l'autoritat que dona a llurs opinions, lo relleu excepcional de llurs figures literàries, an en Victor Balaguer i en Marian Aguiló.

Lo trobador de Montserrat negà terminantment i en diverses ocasions aquella influència.[7] L'enyorat vident de la literatura catalana moderna, ho ha sostingut també, si bé d'una manera indirecta i amb grans miraments personals envers mon pare.[8]

En Balaguer fa derivar l'actual moviment literari, per punt general, de la institució dels Jocs Florals, com si hagués nascuda per generació espontània. L'afirmació, presa d'una manera absoluta, no pot ésser més gratuïta. Abans de l'aparició dels Jocs ja s'havien donat a conèixer tots los restauradors, àdhuc lo mateix que els hi concedeix l'única força inicial. En les dos úniques antologies publicades abans d'ells, hi figuren los noms d'uns

6. Discurs presidencial dels Jocs Florals de 1883.

7. Vid. *Epistolario*, t. II, p. 137, Madrid, 1893.

Lo Mestre en Gai Saber, n'Anicet de Pagès de Puig, no sols nega al meu pare, amb evident apassionament, tota influència en la Renaixença, sinó que exagera la d'en Balaguer en los termes que podran judicar mos llegidors per lo següent passatge: «en una palabra, antes de Balaguer nada; después de Balaguer todo; es decir, libros y periódicos escritos en el idioma del país, restauración de los Juegos Florales, una literatura entera», Víctor Balaguer, *Poesías*, quinta edición, Madrid, 1882. — «La poesía catalana y Víctor Balaguer», por Aniceto de Pagés de Puig. p. XV. — A pesar de tot, lo distingit poeta té que reconèixer que don Joaquim Rubió i Ors era «*lo primer de los poetes de la nova generació* que embadalit s'apressurava a seguir lo camí obert per En Puigblanch i En Aribau», *Esperances i records*, Barcelona, 1866, p. 33.

8. Discurs presidencial dels Jocs Florals de 1888.

cinquanta-dos poetes. No és doncs errada l'afirmació d'en Milà i Fontanals de que al restablir-se les festes de la Gaia Ciència, *estava ja formada la poesia catalana.* Lo que sí no pot negar-se és que gràcies a elles, lo que era sols una escola poètica s'ha convertit en tota una literatura.[9] Més diré: tots los renaixements locals dintre de la terra, i àdhuc los de fora d'ella, los de Mallorca, València i Rosselló estaven abans d'elles, ben clarament determinats.

En Marian Aguiló ha volgut explicar la Renaixença amb una imatge més brillant que vertadera, per una mena d'aparició meravellosa de la poesia popular a tots sos adoradors fervents, sense saber-ho l'un de l'altre, com se realisà la de la Mare de Déu de la Mercè.[10] Podrà ser aquest fet una veritat aplicat a l'eminent apòstol de la llengua nostrada, a qui corprengué com a ningú la humil poesia dels camps i de les muntanyes; de cap manera respecte de tots los demés iniciadors.

Les cançons populars foren posades de moda a París mercès a un decret del ministre d'Instrucció de 1832, manant publicar i recollir les de tots los departaments de França, i aquest decret, com reconeix lo mateix Aguiló[11] trascendí a sa guisa entre nosaltres, jatsia que ell i abans o al mateix temps que ell, en Piferrer i en Milà, cercassen afanyosos les veus escampades de la tradició poètica de la terra. Mai oblidarà la nostra lo molt que en aquest ram de poesia li deu; emperò l'apatia del seu caràcter, o son mateix afany de perfecció, que molt sovint és ressabi esterilisador, foren causa de que se li adelantàs en la publicació de la replega l'eminent Milà, qual llibre des de 1854 tingué una influència decisiva i ara per tots reconeguda en nostre Renaixement.[12] La poesia popular, doncs, escampada per sos dos herauts cabdals, en Milà i l'Aguiló, entrà com vigorosa i sanitosa saba a revifar l'arbre del Renaixement, quan aquest havia donat ja alguns dels seus més xamosos fruits, i no s'hi deixà sentir fins als primers anys dels Jocs Florals, quasi al mateix temps que apareixia oficialment l'escola de l'Aguiló, que avui ne podem dir la verament nacional de la nostra literatura, en son bell parlament de gràcies de 1862. Durant molt temps aquella institució no es mogué de l'òrbita del romanticisme històric, que, més que les tendres refilades de la musa pagesa, agombolà amb sos cants lo bressol de la Renaixença.

Si hem de creure a un testimoni contemporani ja citat en aquestes planes, i per la sang i l'amistat molt acostat a l'eminent líric mallorquí del qui nodrí la intel·ligència amb sos consells i sos models, no fou aquest del tot indiferent al decidit reclam del *Gaiter*. Al saltar en terra, en lo moll de Barcelona, la primera encaixada d'amic que va rebre, fou la seva. Ell ne fa una al·lusió ben clara an aquest fet en sa poesia *Comiat*, que dedicà a mon pare, escrita la mateixa vigília de sa partida de Palma, lo dia 3 de gener de 1844.

> Mercès a un poeta que l'Illa celebra,
> company meu i mestre, quan salt del vapor
> a dins Barcelona, l'abraç esper rebre

9. Discurs presidencial de 1883.

10. Discurs presidencial de 1888.

11. *Romancer popular de la terra catalana recollit y ordenat per en M. Aguiló y Fuster. Cançons feudals cavalleresques*, Barcelona, 1893, p. xxii.

12. *Observaciones sobre la poesía popular, con muestras de romances catalanes inéditos, por don Manuel Milá y Fontanals*, Barcelona, Imprenta de N. Ramírez.

d'un altre poeta, d'un nou trobador.
Ciutat nomenada n'hauré excel·lent guia
si em mostra tes joies lo tendre *Gaiter!*... etc.[13]

Ara bé; ¿sentí el reclam de que abans parlava a manera d'encoratjador impuls orientador, que el tragué de la humil atmosfera dels glossadors i de la reduïda influència dialectal, en què primerament se desvetllà i educà sa fantasia, obrint-li més amples horisonts? No puc, ni soc jo lo més indicat per afirmar-ho, ni en rigor s'han d'exagerar les conseqüències d'aquest fet, per molt que siga l'interès que per a mi tinga. L'Aguiló, esperit delicadíssim i original, se desprengué molt prompte de la realitat que el rodejava, i com un Robinson poètic visqué quasi sol per espai d'alguns anys en l'illa daurada de les seves il·lusions, recollint una per una totes les gales del trajo de sobirana que la menyspreuada *Ventafocs* de les parles llatines havia de vestir lo dia del seu triomf. Per aquesta raó fou lo poeta més naturalista i menys trobador d'aquella època trobadoresca.

La realitat s'explica amb fets, no amb teories ni llegendes; s'ha de prendre tal com és, amb la seva prosa i les seves impureses. Impuresa de la realitat és que el crit d'àguila de l'Aribau, se barrejàs amb una acte d'adulació en una vulgar felicitació de dies a un banquer sortat, i que el primer que arboràs la senyera comtal per arreplegar sota d'ella als qui volguessen lluitar per la llengua i per la pàtria, triàs un pseudònim tan modest i de mal gust. Nosaltres voldríem ara que els restauradors haguessen pres tot d'una un posat ben diferent del que, sens donar-se ben compte, escolliren; mes en la marxa misteriosos dels successos los mòbils inconscients, les circumstàncies petites, les idees confoses, tenen a voltes més importància que les coses anunciades i fetes a cops de tabals. En la llavor que passa desapercebuda més que en la flor ufana, està la força productiva.

Basten i sobren les precedents consideracions; és hora ja de que repetim una vella història. Lo 24 d'agost de 1833 publicava *El Vapor* —de qual direcció estava encarregat llavors en López Soler— la famosa oda de l'Aribau endreçada a don Gaspar de Remisa, que avui tots coneixem amb lo nom d'*Oda a la pàtria*. Més que un cant de resurrecció és una elegia sentidíssima, un himne d'enyorament arrancat per l'ausència del terreny nadiu. A l'Aribau se li podria aplicar aquell pensament de Goethe: «A vegadas és precís recordar a l'autor sa pròpia intenció.» Si la tingué s'empenyà en desconèixer-la. Si en lloc de l'estrofa final en què lo sentiment de gratitud individual s'oculta oscurament, per no deslluir l'entonació general, i no col·locar a un banquer sobre el pedestal grandiós del Montseny i de la pàtria, s'expressàs lo desig de renovar les grandeses d'aquesta, comptaria la nostra terra amb una composició inicial de senyaladíssima importància.[14] La va atènyer,

13. Aquesta poesia fou publicada en lo *Gai Saber* corresponent al 15 d'abril de 1879 (època ii, any ii). Lo mateix dia en què l'escrigué son autor lo recomanava a mon pare son parent don Tomàs Aguiló, a qui es refereixen los dos primers versos a dalt citats, amb aquestes paraules: «Querido mío; por fin tienes a Marianito que puede exclamar *in manus tuas sortes meae:* ahí tienes a mi amigo y amigo tuyo, a mi discípulo y discípulo tuyo. A Dios debe les disposiciones que tiene para la poesía y la literatura, pero lo que debe a los hombres solo a ti y a mí lo debe; yo he sido su director, tú has sido su antorcha; yo desperté su ambición, tú has excitado su fantasía. Sin los versos de *La Palma* no hubiera sido poeta, sin el *Gaiter del Llobregat* no sería poeta mallorquín... Su gloria, si algún día la adquiere, será gloria nuestra, etc.» (carta de 3 de gener de 1844).

14. Lo títol amb què es publicà l'oda en lo diari barceloní és: *La Pàtria. Trobes*. La nota que l'acompanya diu així: «Esta composición, escrita *para celebrar los días* del señor don Gaspar Remisa, es obra de la selecta pluma de don Buenaventura Carlos Aribau. Lo presentamos a nuestros lectores con el patriótico orgullo con que presentaría un escocés los versos de Sir Walter Scott a los habitantes de su país», *Revista crítica de historia y literatura*, marzo 1901, p. 59. Sobre aquesta poesia i l'equivocada finalitat que se li ha donat va escriure en Valentí Almirall un interessantíssim article en l'*Avenç*, 1883-84, t. ii, p. 545. «No fem

emperò, amb tot i son principal defecte de la desviació sobtada de son vertader impuls, per la intensitat de son sentiment patriòtic, i avui hi ha que acceptar-la com la primera llavor de la nostra restauració literària, com lo primer eco de la moderna musa catalana. No tenia condicions per a fer-se popular; sos mateixos arcaismes, son metre i noblesa de llenguatge, tal volta suggerits per en Puigblanch, lo primer que tractà de donar nova entonació a la nostra poesia; sa mateixa grandiloqüència manzoniana, eren obstacles per a que arribàs a les multituds; emperò se l'aprengueren de cor tots los intel·lectuals de l'època. Tres anys després de sa publicació, la reproduïa en Torres Amat sense títol en son *Diccionario de escritores catalanes*; en Piferrer la donava a conèixer en Mallorca; l'Arolas la repetia en València, i tal vegada l'aprenia de sos llavis lo dolç Villarroya, que la imitava en un de sos cants, i mon pare la invocava en 1839 en *Mos cantors*, poesia que enclou lo programa patriòtic, que l'Aribau, no sabé formular clarament. Lo colp, encara que donat a temps, com diu en Milà, no s'escampà gaire. Calia l'esforç d'un ferm i actiu propagador.[15] Ni la traducció de la *Noia fugitiva* de Grossi, feta per en Cortada[16] en lo pobre llenguatge acadèmic del segle xviii, ni les desmaiades *Llàgrimes de la viudesa* d'en Miquel Anton Martí,[17] havien pogut desarrelar la preocupació de que en català no es podia fer literatura sèria. Lo mateix esplèndid moviment literari castellà representat per los Milà, Piferrer, Quadrado, Aguiló, Tió, Carbó, Cortada i altres era la prova més fefaent de que per a res se necessitava ni servia aquella pobra llengua. A lluitar atrevidament contra tal preocupació dedicà sos esforços, primerament d'incògnit, i després alçada la visera i tremolant la bandera del combat, *Lo Gaiter del Llobregat.*

III

S'havia educat mon pare enmig d'una generació massa brillant per a que deixàs de sentir sa influència. Tots los jóvens qui la componien eren íntims amics seus als quals veia amb freqüència, no sols en los passeigs i tertúlies, sinó quasi diàriament en un salonet ovalat al fons del que fou més tard Café de las Delicias, entorn d'una llarga taula que hi havia en un dels seus costats. Mon pare no fumava, ni prenia cafè; hi anava allí com més tard al de Pelayo —a on seguiren aplegant-se de vells los supervivents de la primitiva tertúlia— atret per l'incentiu de la conversa i de la discussió, a les que fou molt aficionat. Lo núcleo d'aquell centre, compost dels qui en política compartien opinions moderades i en literatura ideals també temperats, lo formaven en Manel Milà i en Piferrer, que trobava allí algun esbarjo

cap càrrec —diu— al poeta de voler que el nom d'un negociant banquer, vulgar amb tot i sos caudals, passés als propis, als estranys i a la posteritat... sinó als que més papistes que el papa, han volgut donar a una poesia íntima unas proporcions que jamai havia somiat son autor.» Amb aquest criteri concideix l'Albert Savine en son notable estudi «La Rennaissance de la poesie catalane», en sa edició de *L'Atlàntide; poème traduit du catalan de Mossen Jacinto Verdaguer...*, París, 1884, p. xi: «Aribau ne calculait point le retentissement qu' aurait son essai: c'est a peine s'il avait voulu faire oeuvre litteraire... À son insu, malgré lui, il se posait en novateur, en chef de depart d'une litterature nouvelle.» Vid. també *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia, por Francisco N. Tubino*, Madrid, 1880, p. 162 i 166.

15. Discurs presidencial dels Jocs Florals de 1883.

16. *La noia fugitiva. Romanç escrit en dialecte milanès i en octaves reals, per Tomàs Grossi i traduït en lo mateix metro i en dialecte català per Joan Cortada*, Barcelona, Estampa de J. Verdaguer, 1834, in 4º, 4 fulls preliminars i 10 de text.

17. *Llàgrimes de la viudesa. Per Miquel Antón Martí (Viñeta)*, Barcelona, Estampa de J. Verdaguer, 1839, in 8º, 23 p. numerades, inclús la portada.

a la seva penosa feina intel·lectual que dia i nit l'aclaparava, per a portar un mos de pa a sa pobra mare. Los altres quotidians assistents eren en Llausàs, en Permanyer, l'Illas i Vidal i en Sol i Padrís, un dels primers en escriure versos catalans, si bé festius. Aquest cafè, al dir del meu pare, de qui són aquestos records personals, era immediat al Teatre Principal, i vingué a ésser una mena de Parnasillo, semblant al de Madrid, això és, compost d'elements purament literaris. De la germanor que regnava en la colla, no ens podem ara, en què la vida s'ha fet tan egoista, formar-nos una petita idea. És precís passar com jo, dies i dies embadalit en la lectura de les lletres que tan sovint s'escrivien aquells bons amics, per a fer-se càrrec complert. Venien a constituir com una mena de família, en la que cada membre guardava sa especial fesomia, i no era oblidat per cap dels altres durant les ausències o les malalties.

D'aquella joventut ardida i rublerta d'ideals i entusiasmes, los qui tingueren sobre mon pare major prestigi, foren en Piferrer i en Milà i Fontanals. A pesar del pregon saber d'aquest, lo qui més enlluernava i s'enduia a sos companys era lo primer. Son caràcter franc i bruscot, sa prosa abundosa i plena de saba, animada i pintoresca, son idealisme i sa intuïció potenta, i fins sa mateixa vida d'infortunis i cruel malaltia, contribuïen a fer major aquest ascendent. Piferrer estava ficat de cap i colze en lo camp del romanticisme, defugint emperò les extravagàncies dels esbojarrats de la Cort i dels d'aquí, que tampoc ne mancaven, com en Llausàs, en Ribot i en Detrell. Lluitava en Milà contra els seus excessos, als que a penes pagà tribut, mercès a sa robusta educació clàssica, a sa veneració per en Moratín i en Cabanyes. Si la musa popular l'encisava era precisament per sa senzillesa i sobrietat que tant s'avenien amb son natural. En Piferrer produïa amb més abundància, amb més espontaneïtat i vigor; en Milà, de gust més exquisit, i més desconfiat de si mateix, escrivia molt menys, i se preparava en canvi amb estudis d'una serietat extremada, de què aquella generació atordida no tenia idea, a exercir l'apostolat de la moderna crítica. En Piferrer era un esperit obert a tota mena d'impressions artístiques, i capaç de judicar-les totes amb la sola mida de la seva intuïció; les aptituds d'en Milà eren més reduïdes, emperò més intenses. L'educació literària d'en Milà havia estat complerta i disciplinada; la d'en Piferrer més lleugera i espontànea. Per totes aquestes raons mentres que en Piferrer fou popularíssim, en Milà sols conseguí una admiració més respectuosa que sentida.

Mon pare se n'anà resoltament darrere les petjades del primer, amb tot i la fraternal amistat que amb lo segon l'uní des dels bancs de l'escola de primeres lletres. La influència dels dos, emperò, se veu planera en los primers assaigs infantívols en vers i en prosa, que escrigué pels anys de 1836 i 1837, mes per damunt de tot, la d'en Piferrer. Alguns d'aquells innocents preludis literaris d'un noi de divuit anys se publicaren en *El Guardia Nacional*, i sa aparició fou saludada amb grans elogis, per lo famós Pere Mata, perquè declaraven «la pertenencia del autor a las filas de los insurreccionados contra vetustas y ridículas usanzas». D'aquestos assaigs poètics, solsament dos foren escrits en català. Lo primer aparegué lo 8 d'octubre de 1836 en *El Guardia Nacional*. És una composició en tercines, molt fluixa, de versos molt durs, en què s'hi sent un xic lo bucolisme d'en Fontanella, començà l'obsessió del Llobregat, i s'hi traslló vagament l'*Adeu-siau* de l'*Oda a la Pàtria*. La segona poesia publicada en 1837, que tampoc mostra la fluïdesa que havia de distingir dos anys després moltes de les rimes del *Gaiter*, pertany també de ple a la escola de l'elegant poeta del sigle XVII.

Ignoro els motius que dos anys més tard decidiren a mon pare a deixar lo conreu

poètic de la llengua castellana, per al qual havia demostrat disposicions i estava preparat per una cultura no escassa, i el suggeriren lo pensament de servir-se decididament del català per a fer literatura. L'empresa era arriscada de debò per lo descrèdit en què jaïa la llengua, com ja ho he indicat abans, descrèdit que venia de lluny. Don Antoni Capmany al trascriure en ses *Memorias famosas* l'al·locució del rei don Martí en les corts de Perpinyà de 1406, en elogi de la nació catalana, ja havia cantat ses absoltes a l'afirmar «que sería inútil copiarla en un idioma antiguo provincial muerto hoy para la república de les letras y desconocido del resto de Europa». D'aquesta opinió d'en Capmany en participava pels vols del any 40 lo jovent més il·lustrat del món intel·lectual, que feia literatura catalanista en castellà. No hi ha com la lectura de la curiosa correspondència literària d'aquell temps, per a que un hom se convenci de la veneració i entusiasme amb què era mirada la llengua castellana. Quin esment hi posaven los nostres pares per a evitar en ella tot lo que pogués semblar una catalanada, un giro poc castís, un mancament d'expressió! Portaven lo seu fetitxisme fins a traduir al castellà los diminutius casolans dels noms, i costa treball reconèixer en lo Marianito de les cartes de don Tomàs Aguiló al meu pare, al futur apòstol de la llengua catalana. No he trobat més cartes en català d'aquella generació que alguna que altra d'en Sol i Padrís, i per cert ben insignificant. Al català literari sols se'l comprenia com una mena de provençal o llemosí, molt apartat del parlar corrent. L'Aribau no s'atreví a anomenar-lo d'altra manera. Escriptors eminents, i a la seva faisó, regionalistes de cor, com en Quadrado, felicitaven al *Gaiter* per son poema *Lo Roudor del Llobregat*, entre altres coses, «por el tino y armonía con que está manejado nuestro lindo dialecto». Fins los restauradors lo qualificaven amb aquest dictat. En novembre de 1841 en Tomàs Aguiló, que havia passat una llarga temporada a Barcelona en companyia del meu pare, al tornar a la seva illa, sens dubte tocat del contagi, s'assajà tot d'una en la seva llengua materna, i li envià poc després la primera de l'hermosa sèrie de ses poesies fantàstiques en mallorquí, comptant que ningú havia de apreciar-la com ell, que *era el campeón de su dialecto patrio.*[18] La mateixa *Palma* que tan ardida campanya havia fet en favor de l'esperit històric de l'antic reialme, havia donades com mortes per a les lletres les llengües regionals de la península.[19]

Als que més temia mon pare a l'arriscar-se a fer literatura catalanista en català, lo qual és avui son principal mèrit, eren los seus més íntims amics, dels qui coneixia ben a fons llurs opinions sobre d'aquest punt; me referesc an en Milà i en Piferrer. D'en Milà ja sabem quant trigà a fer versos catalans. En plena Renaixença dubtava de si era convenient l'aplicació del català a la prosa científica i a la crítica literària i artística, i això que d'elles ne va deixar ben triats models. En Piferrer no solsament no sentia simpaties per l'idioma, sinó que segons confessió del meu pare, el mirava amb certa desafecció, judicant-lo poc apte per a tractar assumptos elevats. Lo cert és que no es coneix d'ell, que jo sàpiga, cap poesia catalana.

Quan en 1842 l'Acadèmia de Bones Lletres cenyí lo front del Gaiter amb la gorra

18. Carta de 2 de desembre de 1841: «Para que tengas una poesía mía inédita por ahora y siempre te incluyo este ensayo de la lengua mallorquina; tú que eres el campeón de tu dialecto patrio le darás más valor que otros no le dieran. Es la poesía,

Per a una coma deserta
se'n venia un pelegrí...»

19. «De los dialectos considerados con relación a la literatura», article de don Jaume Pujol, *La Palma. Semanario de historia y literatura*, Palma, Imprenta de D. Juan Guasp, 1840, p. 45.

de vellut amb l'englatina de plata, consagrant-lo oficialment com a trobador català, en Piferrer no pogué retenir la rialla mofeta que li causava aquella innocent cerimònia, i des de que s'inicià, prengué a broma lo certamen d'aquella corporació en què es donà entrada per primera vegada a la nostra llengua, qualificant-lo burlescament de *certamen programático-cortádico-académico*.[20] Raó sobrera tenia, doncs, en Mañé i Flaquer, quan en 1889 qualificava d'atreviment la tasca, que en un mig ambent tan desfavorable, emprengué tot sol lo Gaiter del Llobregat.[21]

Tot això explica les precaucions amb què se llençà a emprendre sa campanya de reivindicació llinguística. Lo pseudònim que adoptà, que avui nos sembla pueril, i que va fer llavors tanta farrolla, és la primera de dites precaucions. Mes no solsament volgué conservar l'incògnit per prudència personal, sinó per interessar més al públic amb l'incentiu de la curiositat. Volgué d'aquesta manera temptejar l'opinió amb compassos d'espera que aprofitava, per a, segons les impressions rebudes i los encoratjaments que li arribaven, donar més precisió i perfecció a la seva obra. Aixís anà publicant en lo *Diario de Barcelona*, en l'espai d'un any i mig, l'una darrere l'altra, a guisa de *ballons d'essai*, unes dinou poesies, que no se decidí a estampar col·leccionades fins que va estar ben segur de que no havien desagradat. L'amic Cortada era l'únic que estava dins lo secret de la cosa i lo que feia de mitjancer i padrí, per portar los originals a la redacció i les proves a la impremta.

L'altra precaució fou l'aparell erudit amb què presentà dites poesies, adornades de primer amb lemes provençals i fins de poetes catalans antics i moderns com l'Ausiàs March, Pere IV i l'Aribau, i més tard amb notes històriques i literàries. Lo convencionalisme romàntic exigia que el poeta se presentàs disfressat de trobador i que la tradició catalana anàs barrejada amb la provençal. Veritat és que a aquesta barreja se trobava portat lo *Gaiter*, tant o més que per les exigències de la moda, i per lo desig d'ennoblir la llengua, per impuls propi, és a dir, per sos seriosos estudis d'aquella literatura. Des de molt jove li robaren lo cor, i los mesclà amb projectes de publicacions de textos catalans i dels trobadors.

Entre els meus llibres guardo curosament com una relíquia, un volum en quart bastant abultat, de correcta lletra espanyola, molt ficada, que conté, ademés d'un extret de la *Gramàtica* d'en Raynouard, un floret de poesies copiades pels volts de l'any 40 de la col·lecció del mateix autor aleshores no molt divulgada, lo *Sermó* d'en Muntaner i altres textos. En un dels seus viatges a Palma per aquell temps alimentà aquest recull amb un trellat del *Desconhort* i dels *Cent noms de Déus* de Ramon Llull, que va traure d'alguns còdices que llavors jeien plens de pols, en un racó del convent de Sant Francesc. Això l'encoratjà a escriure un treball crític sobre el beat mallorquí que devia llegir a l'Acadèmia, i del qual, sens dubte, el van distreure les vicissituds posteriors de la seva vida, i les diferents feines de tot genre que sempre se li atravessaven. En lo mateix any 40, abans de la publicació total dels seus versos, va emprendre en unió de don Josep M. Grau, un petit assaig de Biblioteca Catalana, reimprimint, molt augmentades —pecat de què en

20. Carta a mon pare, Palma, 21 setembre 1841.

21. «Hemos calificado de atrevimiento la publicación de composiciones poéticas en catalán para tratar de asuntos no vulgares, porque la preocupación que sobre este asunto reinaba no se limitaba a la gente indocta, sino que los literatos eran los primeros en participar de ello: tanto es así que Rubió no tuvo imitadores a pesar del extraordinario éxito y popularidad que alcanzaron sus poesías. Aplaudiéronle los demás poetas, pero dejaron para él esta especialidad, como si se tratara únicamente del cultivo de un género literario», *Diario de Barcelona*, 19 febrer 1880.

lo doble sentit literari i moral, se'n penedia molt amargament en sa vellesa—, les poesies del Rector de Vallfogona, les molt rares d'en Serafí i varis fragments d'altres autors. Ben conresat tenia, doncs, lo camp abandonat de les lletres catalanes, lo qui anava a escampar-hi pacientment l'una darrere l'altra, les pobres llavors de la seva inspiració, tot i esperant que nous artigaires n'hi sembrassen de més bones. Sense aquella preparació estudiosa i conscient de propagandista, i l'agre de la terra que els hi donà, bo i retrempant-les amb les aigües del passat, ses poesies, com los assaigs davanters, no hagueren pas sortit de la categoria de curiositats bibliogràfiques.

IV

No vaig a fer ara fil per randa la història de totes aquestes poesies. Me contentaré en presentar l'obra de mon pare en tots aquells indrets i passatges, en què es fa més lluminosa i més precisa la seva intenció de desvetllar la literatura de la seva terra. Cal reconèixer que tot seguit prengué el posat de restaurador, i convençut de sa missió i de lo trascendental d'ella, no l'abandonà sinó quan los esplets de conreuadors més sortats deixaren enrere los seus primers assaigs. Després, quan en sa vellesa l'oblit o la ingratitud li negaren aquell dictat, que de primer ningú li regatejava, el reivindicà amb tota l'energia de la dignitat i del propi convenciment.[22]

Lo 16 de febrer de 1839 aparegué en les planes del *Diario de Barcelona* la primera d'aquelles poesies, que portava per títol lo que son autor havia d'escollir com pseudònim de combat. Sota la forma d'un idil·lisme candorós ben clarament revela el poeta son intent; per ell valen més sa gaita humil i son capot, les balades amoroses i les rondalles de sa terra, ses muntanyes frondoses i son joiós Llobregat, que la corona i lo ceptre reials, que els palaus encantats d'un màgic, que los tresors d'un rei moro. Un mes després segueix a aquesta composició en lo melancòlic metre de Jordi Manrique, una altra dedicada també al Llobregat, com símbol de la història de sa pàtria, quals aigües evoquen los records gloriosos de les grandeses passades. Amb los gemecs de l'elegia se barregen per primera volta en català reivindicacions enèrgiques, que estallen amb indignació:

Barcelona, Barcelona,
reina viuda que has perdut
ta bellesa,
¿Qui t'ha pres la tua corona?
¿Qui ton mantell t'ha romput
de comtessa?

L'ambent del romancer castellà i, sobretot, la melangia d'un romanç molt conegut referent a la dissort de don Rodrigo, i d'aquell moresc tan sentit, que termina amb la tornada, *Ay de mi Alhama,* senten molt bé al dedicat a Borrell II, també de caràcter patriòtic, quals

22. Vid. lo ja citat opúscol, *Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanas*. Ja molt abans en lo parlament de gràcies llegit en los Jocs Florals de 1861, havia al·ludit, si bé d'una manera modesta, a aquest paper de restaurador: «Lo restabliment dels Jocs Florals —diu— fou lo resultat natural d'eix renaixement literari, *que saludat vint anys atràs per una sola veu*, compta avui amb una numerosa plèiade de poetes que li donen glòria.» Vid. t. III, p. 350 de la present edició.

infortunis tants punts tenen de comparança amb los del malaventurat monarca visigot i del darrer rei de Granada.

En la poesia a unes *Ruïnes* l'entonació pren un caient de misteri i grandiloqüència i l'ombra d'una pàtria desapareguda se presenta al trobador amb més forta enyorança.

Jo amb mos cants vos salud, cants d'amargura,
únics que deuen ressonar en ma pàtria,
viuda afligida, immensa sepultura,
a on dormen, ai!, per no reviure més,
records d'uns comtes sobirans que un dia
feren tremolar als reis sobre llurs tronos;
records de jocs florals, de poesia,
de guerres i torneigs i cavallers.

Sis composicions havia ja publicades mon pare en lo *Diario,* sense atrevir-se a altra cosa que a deposar una que altra humil floreta en l'altar de la pàtria. La novetat d'aquells sons ja havien pres en molts cors d'aquella generació, i això tal volta l'animà a adoptar una actitud més personal i resolta. Era el 29 de juliol, i com que volgués omplir lo buit de l'*Oda a Remisa* de l'Aribau, se despenjà amb la poesia horaciana *Mos cantars*, la més sòbria i correcta de les seves, amb una forta retirada a les d'en Cabanyes. *Mos cantars* és lo primer cant enyoradís de restauració literària que s'ha escrit en la nostra parla. En ell lo *Gaiter* se declara decididament trobador de la pàtria, i se proposa desvetllar la muda lira dels antics poetes per a ensalçar una a una ses passades glòries.

Si amb mos cantars senzills, oh pàtria mia,
terra sagrada on mon bressol sens gales
balandrejà al trist so de ses balades
        una mare amb amor;
si amb mos cants llemosins jo puc un dia
ta corona refer que, fulla a fulla,
espargí per tes planes regalades
        dels segles lo rigor;
de tos vells trobadors la muda lira
jo arrancaré de llurs humits sepulcres
i al geni, que plorós entre llurs lloses
        divaga, invocaré.
I despertant-ne les que el món admira
sombres sagrades, noms cenyits de glòria,
tos comtes i antics reis i llurs famoses
        gestes te cantaré.

Al costat d'aquesta poesia cabdal per sa intensitat patriòtica, resulta esmortuïda la de les demés. No cal, doncs, enumerar-les; totes duen manifest lo propòsit de fer poesia catalanista, i entre elles les més interessants des d'aquest punt de vista, les tres històriques que amb lo títol de *Barcelona*, *Lo comte Jofre* i *Don Joan lo Caçador* apareixen en lo mateix *Diario*, lo 23 de novembre de 1839, i lo 2 de febrer i 9 de novembre de 1840. En la primera lo sentiment reivindicador se presenta amb una duresa i claretat, que recorda les

composicions més atrevides dels Jocs Florals, tant que l'autor tement haver-se deixat endur massa enllà, en la volada del seu entusiasme, fa en l'estrofa final una protesta d'espanyolisme. Per a ell sa ciutat nadiua, no és més que

Una princesa esclava
que sa hermosura de supèrbia plena
mirant en l'ona blava
no es recorda que agrava
sos peus de neu lo pes d'una cadena.

En les poesies històriques *Lo comte Jofre* i *Don Joan lo Caçador* se crea per primera vegada lo tipo del romanç d'englantina dels Jocs Florals. L'oda a Barcelona, tingué, també, com més endavant veurem, llarga corrua d'imitadors.

Poc més de dos anys després de l'aparició d'aquestes composicions, en abril de 1841, s'aixeca lo *Gaiter* la trepada visera amb la qual havia combatut durant tant temps en lo torneig de la llengua i de la poesia , i gosa oferir-les per fi en triat ramell al públic que tan bé les havia acollides. Mon avi, modest impressor d'aquell temps, a qui el goig paternal vessava a ple de son cor, volgué fer-ne lo que ara en diríem una edició de luxo per a aquell llibre de versos, primer fruit de les lletres catalanes. Cada poesia tenia sa falsa portada de grossos caràcters; la impressió lluïa marges esplaiats, tipus clars i oviradors i paper consistent.[23] Lo contingut del volum tampoc era migrat, almenys en quant a la quantitat. Pel nombre de ses poesies avantatjava de molt a aquells esquifits llibrets de rimes castellanes, a tall de fascicles molts d'ells, que s'havien estampats en les primeres decades de l'anterior segle, com, poso per cas, los de l'Aribau, d'en Cabanyes, d'en Ribot, d'en Detrell i altres que no recordo. Se veia que de totes passades mon pare volia donar importància an aquell modest aconteixement literari. No se contentà, doncs, amb col·leccionar les 19 poesies escampades en lo *Diario*; afegí a elles les titulades *Dolors i consols* i *La rosa i lo rossinyol*, que en Roca i Cornet, servant també l'anònim, havia donat a llum en son periòdic *La Religión*, amb un escalfat elogi patriòtic;[24] l'endreçada a donya Isabel ii que figurà ja en l'Àlbum destinat a festejar la vinguda d'aquesta sobirana, i n'escrigué d'altres més en l'hivern de 1841, fins a fer entre totes lo nombre respectable de vint-i-set composicions, que són les que formen lo recull.

Emperò molta més trascendència que aquestos detalls, interessants en quant se tracta d'una obra que té algun valor històric, i molta més que los seus esplaiaments d'un cor patriòtic, té, a mon entendre, lo pròleg amb què el *Gaiter* els acompanyà. És un manifest entusiasta, un programa sencer de restauració literària, una de les planes més curioses de la història del nostre Renaixement. Ve a ser una cosa semblant en ella a lo que aquell fogós prefaci del *Cromwell* de Víctor Hugo, per a la història de la revolució romàntica. Tots los ensomnis e ideals del modern catalanisme se troben en llavor en aquelles frases enceses, escrites amb tot l'ardiment d'un jove de vint-i-tres anys, i amb tot l'escalf de la passió per alliberar a una llengua desvalguda de l'ensopiment en què jeia. La restauració dels Jocs Florals, la independència literària de Catalunya, ja que no la política, l'amor al passat

23. *Lo Gaiter del Llobregat. Poesies de D. Joaquim Rubió i Ors*, Barcelona, En l'estampa de Josep Rubió, 1841, un volum de 251 p. en 4[art].

24. *La Religión*, t. viii, p. 302. La poesia *Dolor i consol* fou acompanyada d'una traducció castallana.

per a aconseguir un millor present, l'evocació enyoradissa de més ditxosos temps per a revifar llegítimes esperances, tot quant ha constituït després lo programa del regionalisme militant, s'afirma d'una manera explícita o se sorprèn entre línies en aquelles planes que avui nos semblen una intuïció o una profecia. Mes per damunt de tot la llengua és l'objecte preferit de l'amor del *Gaiter*. Una vaga adivinació li fa veure en ella la taula de salvació de l'esperit de sa decaiguda terra, lo fogar en què per sort encara se servaven sos sentiments i sa pròpia fesomia, i s'indigna al pensar que los nostres antipassats haguessin batallat catorze hores seguides en defensa de les llibertats perdudes, pels murs i carrers de Barcelona, per a poder transmetre a llurs fills intacta l'heretat pairal, i que aquests «s'avergonyeixen de que se'ls sorprengui parlant en català, com a un criminal a qui atrapen en l'acte». Lo *Gaiter* s'estén en aquestes fondes queixes, convençut de que l'evocar alguns records de lo que fórem, podria contribuir no poc a lo que tal vegada havem d'ésser. Tot això s'escrivia en l'abril de 1841.

V

Los esforços del *Gaiter* no foren perduts. Lo públic no hi vegé en ells una pruïja vanitosa de versejar, sinó altra cosa que escalfava sa sang com un vi generós. Aquelles poesies romàntiques que amb la fluïdesa deixatada de llurs metres i llurs rims, i per llur entonació recordaven les d'en Zorrilla i duc de Rivas o los cants de Víctor Hugo i Lamartine, tenien quelcom que feia bategar més l'esperit que els savis versos d'en Cabanyes o d'en Milà, i les inspiracions sentides d'en Piferrer. Parlaven una llengua que tothom entenia, i que ningú s'atrevia ja a menyspreuar, perquè no portava lo ridícul trajo de joglar amb lo que la vestí per més de dugues centúries lo vallfogonisme, com segell de degradació i d'humiliant impotència. No era el llenguatge arcaic i altisonant de l'Aribau, ni l'aplebeiat d'en Vicenç Garcia; sinó un llenguatge disciplinat gramaticalment, decorós i senyorívol. Aquells cants prengueren, com màgica guspira, de cor en cor en un poble preparat per un conjunt d'aspiracions vagues que flotaven en l'atmosfera moral de Catalunya. Tots la sentien aquesta influència d'un modo inconscient, i tots anhelaven veure concretats, condensats i reduïts aquells sentiments a fórmula i programa. Los mateixos ardors polítics trobaven argument i materials en la resurrecció literària, i no era aquesta forastera al moviment d'autonomia municipal que costava en 1840 la regència a Cristina, que tres anys després encenia la sang als heroics centralistes, i que prenent major volada, feia somniar an en Ribot amb una monarquia aragonesa que tingués per rei a l'Espartero.[25]

Las poesies del *Gaiter* hem de judicar-les principalment amb aquest criteri històric relatiu. És precís traslladar-nos an aquells temps, i comprendre aquelles idees. Avui que tenim una rica llengua literària, que digues lo que es vulga, camina cada dia més vers sa depuració, sobretot des que el gran mestre Aguiló emprengué la tasca colossal en son diccionari i en totes ses obres, de traure-li com ell deia tota la floridura dels *patois* que la corrompien, avui fa de bon dir que la del *Gaiter* és massa acastellanada, i que en sos versos no trobam la fonda intensitat que demanam als bategaments de la inspiració. No; aquella

25. Joan Sardà, *Una fecha notable*. *La Vanguardia*, 16 febrer 1889. Vid. també el notable comentari sobre el *Gaiter* de l'Yxart, *Año pasado*, 1890, p. 126.

generació sols freturava d'un cor que sentís com ella, i que li parlàs en lo sol idioma que ella entenia. Si en lloc de fer-se intèrprete del problema patriòtic col·lectiu que el romanticisme despertava, se n'hagués fet com l'Aguiló, dels seus dolors personals i subjectius, lo *Gaiter* no haguera sigut escoltat. Lo públic no haguera comprès llavors aquelles estrofes del poeta mallorquí vessant l'aroma de la sinceritat, en un llenguatge exquisit i sobri, mes tocat per l'arcaisme i la influència dialectal. Per això l'Aguiló, mentres s'anaven poblant de poetes a la veu del *Gaiter* tots los rius de la terra catalana, esplaiava ses queixes, conegut només que d'uns quants iniciats, *en la soletat salvatge que li oferia la llengua materna* que sols a ell revelava tots sos secrets. Si possible hagués estat que ell iniciàs la Renaixença, aquesta se retardara tal vegada un quart de segle, perquè com conscient o inconscientment ho feu mon pare, no sabia l'Aguiló confondre sos anhels amb los de la multitud, ni parlar-li amb la veu de l'entusiasme, ni deixondir-la amb lo crit de guerra del combat.[26] No tracto de regatejar aquí cap mèrit, perquè cada restaurador té els seus propis, mes ningú, tant com jo, sap quantes vegades injustament s'han tirat en cara al meu pare sos castellanismes d'expressió, sens tenir en compte, que en una empresa com la seva, de si mateixa perillosa i exposada al ridícul, lo purisme i l'arcaisme l'haurien greument compromesa. Los cants del Gaiter havien de ser per necessitat llavors de fàcil germinació destinades a terres ermes i poc assaonades. Recordi's quants desplaers inqualificables li costà an aquell venerable patriarca, que tots tant respectam, sa campanya esporgadora de l'idioma en lo temps dels Jocs Florals, i recordi's també que lo que és avui lo nostre credo en matèria de llenguatge, feia llavors sortir de polleguera a l'Antoni Bofarull i an en Víctor Balaguer.[27] ¿Mes per què he de defensar a l'Aguiló en aquest punt, si lo mateix *Gaiter* va ser motejat d'escriure en una llengua arcaica, la vigília dels Jocs Florals? Prenguin nota los que tants càrrecs li han fet, com si en aquest món totes les coses se poguessin crear de cop i volta, a semblança d'aquella Minerva que isqué ja armada de cap a peus del cervell de Jovis.[28]

Vaig a tractar ara molt per damunt de l'acollida que tingué el *Gaiter*, adduint pocs, però preuats testimonis d'il·lustres contemporanis. Jo n'he aconseguit encara alguns que parlaven d'ell amb la mateixa il·lusió amb què es remembren a les acaballes de la vida los records i les il·lusions de la jovenesa. Ja s'ha retret en lo pròleg d'en Sardà[29] que acompanya an aquesta edició, amb quina curiositat eren esperats aquells cants, fins en los mateixos cossos de guàrdia de la milícia, a on los col·loquis dels paladins, trobadors i dames que el jove poeta evocava, los distreien de les escenes sagnantes de la guerra civil o de les ardoroses controvèrsies de la política. I encara diu més en Mañé i Flaquer, a qui es deu aquest record. «Nuestro romanticismo se resumió en dos sucesos literarios muy característicos y que han

26. «Eixes pobres poesies, diu parlant de les que formen lo *Llibre de la mort*, tenen el pecat original de no haver-s'hi fet (com en cap de les meves) prou cas del lector *amb qui no comptava*... etc.», Marian Aguiló i Fuster, *Llibre de la mort*, Barcelona, 1898.

27. *Esperances i records. Poesies catalanes que formen la segona part del Trobador de Montserrat, por D. Víctor Balaguer*, Barcelona, 1866, p. 79.

28. En el *Telégrafo* de 5 de febrer de 1859 deia lo poeta en Salvador Estrada, amb tota formalitat: «Por lo que respecta al arcaismo que frecuentemente se nota en les mencionadas poesías, nos atreveremos a indicar al señor Rubió que su deseo de resucitar esas voces *quae jam cecidere*, tiene trazas de merecer por largo tiempo ser contado en el número de les ilusiones que mantiene vivas en algunos la pasión a la literatura catalana.»

29. Volum tercer de la present edició políglota, «Pròleg» de don Joan Sardà, p. IX.

Vid. també aquest punt tractat amb abundor de datos en la *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia, por Francisco M. Tubino*, Madrid, 1880, obra riquíssima d'erudició, ja que no sempre acertada en sos judicis, que no mereix la injustícia amb què ha sigut tractada.

tenido poderosa influencia entre nosotros como impulsadores del movimiento regionalista. Aquellos dos sucesos fueron la publicación de las poesías catalanas de Rubió i del primer tomo de Cataluña de los *Recuerdos y bellezas de España.* Los que no alcanzaron aquella época no pueden formarse una idea del efecto que produjo en la juventud de entonces la aparición de *Lo Gaiter del Llobregat*; fue para nosotros un verdadero *sursum corda*.»[30] No fa gaire temps en Pi i Margall, únic supervivent amb en Figarola, d'aquella il·lustre generació, me confirmava en conversa privada, la mateixa impressió d'en Mañé i Flaquer, i com una veu del passat la testimoniejà en son discurs presidencial dels Jocs Florals d'enguany.[31]

En la premsa de l'època troba el *Gaiter* poques, però franques veus d'encoratjament. Abans que ningú, com hem vist, ne parlà amb elogi don Joaquim Roca i Cornet en sa revista *La Religión.* Després aplaudí aquella poètica creuada d'una manera més significativa en les planes del *Diario de Barcelona*, lo vehement escriptor don Joan Illas i Vidal. Son article és una prova de l'aïslament en que es trobava lo jove poeta. «Precede a sus poesías un prólogo que nos manifiesta el fin que se ha propuesto el autor al publicarlas; excitar a sus compatricios a que estudien el idioma i la història de su país, para que siguiendo el noble ejemplo que les está dando, procuren *crear una literatura catalana independiente*, ya que no puede aspirar Cataluña a la independencia política. Por cierto que defiende su causa con tan bellas razones que a despecho nuestro se colorearon de rubor nuestras mejillas al leer estas palabras: *Sol emprengué son camí i sol ha arribat al fi de son viatge*. En el primer ímpetu tomamos involuntariamente la pluma para secundar sus esfuerzos.»[32]

L'altra salutació de la crítica vingué de Mallorca, la terra germana que amb més d'interès mirava i seguia lo moviment literari de Catalunya. Firmava l'article don Tomàs Aguiló, per qui l'illa daurada parlà per primera vegada lo llenguatge de la poesia i sentí deixondir-se la veu de ses tradicions. Sa noblesa moral, sa inspiració severa i melancòlica, son exquisit gust, impressionaren tan fondament an el meu pare i an en Piferrer, qui lligà llur amistat, que aquesta se feu durant tota la vida dels dos barcelonins, un culto respectuós d'admiració i una necessitat del cor. L'escriptor mallorquí se va fer càrrec tot seguit de la trascendència de l'intent que aquell acometia, com fou un dels primers en seguir ses petjades, iniciant poc després de la publicació del *Gaiter* la restauració literària del mallorquí, amb aquell posat d'independència que tan semblant lo feia an en Quadrado, son germà de lletres en lo periodisme.

«Cataluña —diu en son article— sería muy ingrata si olvidar pudiese nunca el cariñoso afecto de su hijo; desconocería sus antiguas glorias si no prestase oídos al que en su mismo idioma se les recuerda...» I més endavant afegeix: «Sea que su ejemplo, *despertando*

30. *El Regionalisno. Segunda edición*, Imprenta Barcelonesa, 1887, p. 130.

31. «Aleshores —diu— tots escrivíem en castellà, llevat d'en Rubió i Ors, qui en los seus *Cants del Llobregat* nos va descobrir com lo nostre idioma català s'hi deia amb lo vers i la poesia. Per molts anys se va quedar tot sol; moltes vegades se dolia de que no el seguíssem los seus amics. Per això no van ser balders los seus esforços: la grana que va sembrar ha donat tardans però abundosos fruits», *Jocs Florals de Barcelona*, *any XLIII de llur restauració*, Barcelona, Estampa de La Renaixença, 1891, p. 38. En Milà i Fontanals, altre dels contemporanis del meu pare, consigna amb sa concisió acostumada, aquest mateix fet: «Algo mas tarde —diu en son discurs dedicat a l'Aribau—, el ejemplo de un poeta ya nombrado [Rubió i Ors] difundió por doquiera la afición al cultivo del habla materna, y desde entonces el esplendor de la poesía catalana se ha ido extendiendo, etc.», *Obras completas del doctor don Manuel Milá y Fontanals... coleccionadas por D. Marcelino Menéndez y Pelayo... Tomo V*, Barcelona, 1893, p. 360. En son discurs presidencial dels Jocs Florals de 1880, repetí la mateixa afirmació: «Mes lo colp —diu referint-se a l'*Oda a la pàtria*— no s'escampà gaire. Calia l'esforç continuat d'un *ferm i actiu propagador. Un n'hi hagué que guanyà eix títol* i (sens defraudar als altres sos especials mereixements) és de bon just proclamar-lo...», p. 36, *Jocs Florals de Barcelona*, 1883.

32. *Diario de Barcelona* de 28 de setembre de 1841.

la ambición de otros jóvenes ingenios, logre crear una literatura hija de los antiguos trobadores... sea que permanezca aislado en su noble carrera, siempre su voz excitará el entusiasmo de sus compatricios y será imitado o admirado como cantor de la patria. El pensamiento común que enlaza unas poesías con otras, la idea matriz en que se han fundido la mayor parte de las inspiraciones de su autor, es la gloria de Cataluña. Esta rica provincia, un tiempo coronada casi al par de una reina, le ha aparecido en su poético sueño como una princesa noble y hermosa que ha exaltado su fantasía y enardecido su corazón. *El señor Rubió constituido su paladín*, abre el libro de su historia, evoca les sombras de sus héroes, etc.»[33]

Per aquestos dos testimonis que tenen molta vàlua, per la espontaneïtat de llurs impressions, veiem que la crítica contemporània no regatejà al *Gaiter* sos mèrits d'iniciador conscient de la Renaixença. Això vingué més tard, quan l'arbre se carregà de fruits i flors perfumades; llavors tothom se disputà la glòria d'haver-lo plantat.

No foren bastants aquests aplaudiments a omplir son cor, que somiava amb una restauració més ràpida i florida. Ell se'n queixava ben amargament en lo pròleg de la primera edició. «Cregué —exclamava—, a l'emprendre son treball, que alguns de sos joves compatricis, entre los quals té la satisfacció de comptar-ne no pocs que podrien cenyir dignament lo gorro de vellut amb l'englantina de plata, l'ajudarien en sa empresa, alternant llurs cantars harmoniosos amb sos aspres versos, los tons encantats de llurs arpes amb los de sa gaita; mes per desgràcia no ha succeït així. Sol emprengué son camí i sol ha arribat al fi de son viatge. Únicament han ressonat en ses aurelles tres veus de les quals sols una li era coneguda, que no ha tornat a oir més[34] i que han servit per a fer-li més sensible i dolorosa la soledat que lo rodejava...»

La popularitat anònima de les classes senzilles, la que es conquistava entre el jovent lletraferit de la primera volada, los assaigs de quatre rimaires que baix l'anònim o un pseudònim de mal gust, lo felicitaven en paper obert o en lletra closa; la germinació oculta i callada de les llavors escampades, de què no podia donar-se compte, perquè fins molt més tard, no van granar, res d'això assadollava l'ambició impacient del *Gaiter*, qui cercava abans de tot fer escola en aquella colla d'amics que tant admirava i respectava, i sobretot en Milà i Piferrer. Ningú de la seva generació de l'any 18 lo va seguir. En Miquel A. Martí, company de l'Aribau en la *Sociedad Filosófica* fundada en 1815, després de les amargues queixes de sa viudesa, i d'altres assaigs de caràcter erudit,[35] a penes si puntejà sa lira. Los dos primers secaces foren l'Antoni Bofarull i l'Antoni Camps i Fabrés, més joves que ell, als qui llavors encara no coneixia.

L'efecte més immediat e important de la publicació del *Gaiter*, és lo certamen de la

33. *Almacén de frutos literarios*, Palma de Mallorca, 12 diciembre 1841. L'Aribau qui, una volta establert a Madrid, ja no es recordà mai més de la llengua catalana, se contentà amb deixar que felicités a mon pare, en unes poques ratlles, en lo seu periòdic *El Corresponsal* (9 juliol de 1841) un col·laborador de Barcelona, «por sus esfuerzos en hacer renacer nuestra muerta literatura».

34. *Lo Gaiter del Llobregat*, 1841, «Pròleg», p. v. Aquella sola veu que li era coneguda era la d'en Miquel A. Martí, quals *Llàgrimes de viudesa* coincidiren quasi amb les primeras poesies d'aquesta obra. En Martí saludà sa aparició en lo mateix *Diario* en uns versos firmats amb lo pseudònim de *La nina de Port*. An aquesta salutació seguí un altre d'un poetastre qui es firmà *La nina barcelonesa*. L'altra veu deu ser, sens dubte, la de l'Anton Bofarull, que en lo febrer de 1841, és a dir, quan encara no havia acabat de publicar lo *Diario* la sèrie de poesies del *Gaiter*, donà a llum alguns romanços històrics, a imitació dels d'aquest, però amb llenguatge més arcaic.

35. Traduí al català lo poema de Casti *Gli animali parlanti* i un cant de la *Jerusalem deslliurada* del Tasso, que llegí en l'Acadèmia de Bones Lletres (28 març 1845).

Real Acadèmia de Bones Lletres. Son programa se publicà en 20 de febrer de 1841, és a dir, quan més a la plena se sentia la impressió de simpatia i curiositat que despertava l'aparició successiva de ses poesies. Avui se pot dir sense embuts que aquell certamen se va fer a posta per a mon pare, a qui es desitjava premiar per sos versos amb una cadira acadèmica. No es creia que ningú pogués disputar-li la joia la primera vegada que la llengua nostra entrava en competència amb la castellana. Efectivament, llevat de mon pare, sols acudí al reclam amb un poema català, en Camps i Fabrés, jove llavors de disset anys, a qui després donà en los Jocs Florals molt justa anomenada, sa sentida balada *Los tres sospirs de l'arpa*. Lo poema èpic que meresqué al *Gaiter* aquella gorra de vellut amb englantina de plata, que ell desitjava que cenyís algú de sos companys, portava lo títol de *Roudor del Llobregat o sia los catalans en Grècia.*[36]

VI

Entrem ara en la segona època del *Gaiter*, que comprèn des de l'abril de 1841, data de la publicació del primer recull de sos versos, fins al desembre de 1858 en què sortí la nova edició que d'ella ne feu a son retorn de Valladolid. A la producció frisosa succeí una calma ensopidora. Havia vessat lo poeta tots los alens de son cor per enlairar la parla tan viltinguda per damunt de la general indiferència, i temé que no en reeixiria victoriosament i per primera vegada sentí que la desconfiança s'apoderava d'ell. En aquella crisis, com un esplaiament de la seva ànima, tornà a invocar lo Llobregat, prop de quals marges verdejants se li havia aparegut l'àngel de la pàtria, i llançà una complanta d'enyorança, com la veu moridora de totes ses il·lusions. Feia més d'un any i mig que sa lira havia emmudit. Aquesta poesia a què donà el nom de *Defalliment* pot llegir-se en lo segon volum d'aquesta edició políglota, i està datada en novembre de 1842.

Llobregat que cantí un jorn
en la llengua de ma pàtria,
rica en lo vell temps i noble,
com vui pobra i malmenada;
recull lo trist adeu últim
d'aqueix cantor que en tes platges
sos accents vingué a juntar
al remoreig de tes aigües;
guarda ma pobra memòria
si és que pugui ser-te grata,
la memòria d'un poeta
que al cantar en sa antiga parla,
. . . .
ni collí un llor per son front

36. Fou publicat per primera volta junt amb los dos altres poemes castellans premiats amb accèssit, de don Calixto Fernández de Campo-Redondo de Santander i don Tomàs Aguiló de Mallorca, en un volum que du el següent títol: *Academia de Buenas Letras de Barcelona. Sesión pública del día 2 de julio de 1842 en que se leyó la Memoria y se hizo la adjudicación de premios con arreglo al programa publicado en 20 de febrero de 1841*, Barcelona, Imprenta de A. Brusi, 1842, un vol. en 4.º de 137 pàgs. Després reimprimí son autor lo poema per separat: *Roudor de Llobregat o sia Los Catalans en Grècia, Poema èpic en tres cants per don Joaquim Rubió i Ors*, Barcelona, En l'estampa de Josep Rubió, un fasc. en 8.° de 63 pàgs.

ni un consol troba per sa ànima
ni una veu que repetís
les de son cor i sa gaita
. . . .
cantant en ma pròpia llengua
com un estrany en ma pàtria
fui tingut; que de sos avis
lo parlar menyspreua ingrata.

No sé avui, a tanta distància dels fets que conto molt per damunt, quin canvi s'obrà en son cor, després d'aquest cant planyívol de comiat, ni quina fou l'agradosa musa que altre cop el dugué a cremar encens en les ares de la poesia materna. Una impressió passatgera, d'aquelles que solen aturmentar la jovenesa, fou sens dubte la que el retragué de son propòsit i el suggerí los que es transparenten amb tanta vivesa en son *Retorn a la poesia* (març de 1843). És composició tan interessant com lo *Defalliment* en la història interna de la seva obra; una nova prova de les dificultats amb què topava per a alçapremar tot sol la llosana de l'oblit sota la qual se corrompia la nostra llengua.

Regullós d'haver cantat a son Déu i a sa pàtria en aspres trobes, afegeix:

En l'arpa no trobant tonades noves
l'arpa pengí i ma esperança amb elles.
—
¿Per què no fer-ho, doncs, quan per estranya
quasi ningú ma llengua comprenia?
¿A què cantar quan ja ninguna entranya
al trist so de mos versos s'enternia?
—
Daven enuig los cants que a Déu cantava
als cors que en son amor no estan encesos,
i els càntics que a ma pàtria consagrava
perquè eren catalans no eren compresos.
. . . .
Mos càntics llemosins per tu, oh ma bella,
començaré de nou, puix grats te foren,
i tos ulls més brillants que cap estrella,
vulla Déu que si plor ells també ploren.[37]

En los anys següents que permanesqué en Barcelona, a saber, en los de 1845 i 46 i en lo de 47 que fou lo de sa traslació a Valladolid, continuà mon pare escrivint poesies catalanes (l'any de 1846 va ser lo de més abundant collita) alternant-les amb altres castellanes, degudes les més de les vegades a compromisos d'àlbums que llavors sovintejaven més que ara, i a altres imposats, puix desempenyava en aquella saó lo càrrec, després suprimit, de poeta oficial de teatre, que portava el dever d'improvisar versos per a certes solemnitats. La poesia solia ser únicament un esbarjo al que dedicava ses curtes estones vagatives, puix sa vida agitada i dividida a trossos per la necessitat, l'omplien tasques més feixugues. Abans que tot fou un lluitador infatigable disposat sempre a combatre pels més nobles ideals en

37. Volum II d'aquesta edició políglota, p. 12 i ss.

qualsevol camp que se'l cridàs. Havia nascut per a la propaganda i l'acció, i a la vida activa li oferia encara en la vellesa un cor sencer i jove.

La major part de la seva producció poètica castellana d'aquell temps, ha restat inèdita. La catalana l'encabí, quasi per complert, en la segona edició del *Gaiter*, de l'any 1858. Entre aquestes composicions, en les que a les influències lamartinianes i de Víctor Hugo, s'hi afegeixen altres de Jasmin, Tomàs Aguiló i Reboul, i àdhuc, si bé més dèbils, de l'antiga poesia provençal catalana, n'hi ha algunes de molt delicades. Lo poeta comença a sentir l'amargor de la vida i les tempestats del cor, i deixa el posat de cantor de les glòries de la pàtria, per a endinsar-se en ell mateix, i esplaiar fondos sentiments individuals, accents suaus i calents d'amor i d'amistat. L'antiga inspiració trobadoresca se va tornant personal i filosòfica, perfumada per un ambent de noblesa moral i d'idealitat cristiana. Lo Gaiter renunciant a plorar lo passat, se revela ara principalment com poeta modern. D'aquella ànima profundament piadosa s'exhalen los cants vers los eterns ideals de la vida, d'una manera natural i espontània, com la flor llança al cel los perfums que li sobren. Lo poeta, segons ell, en sa missió alta i divina no devia mai conèixer lo descans, com lo guerrer, que fins dorm armat lo somni de pau en la sepultura, i eixa missió cantada amb lamartiniana tendresa en ses estrofes *A ma cabanya*, nou retorn a la poesia amb crits d'excèlsior, se troba expressada tal com la sentia en aquells versos del dolç poeta de Nimes que retrau com lema en lo començ de la composició;

entre dans la melée
dût ta muse en sortir de blesures criblée.

Sa traslació a Valladolid en abril de 1847, després d'unes lluïdes oposicions en què tingué per company an en Milà i Fontanals, no estroncà aquella deu de poesia catalana que brollava de les entreteles més fondes de son cor. Al veure de més prop les torres de Castella, no olvidà, com l'Aribau, la terra nadiva, per fer-ne de la llengua castellana l'única senyora de sa intel·ligència i de sa fantasia. Lo record del Llobregat l'acompanyà, com ombra beneïda i protectora, per les voreres del Pisuerga, en les quals solia collir tots los anys les floretes de sa inspiració solitària i enyorada. Elles amb son dolç perfum aconhortaren son incomparable desterro que es perllongà des de 1847 a 1859.

Aquestes composicions són les més vibrantes i suggestives de la seva llarga vida poètica. Les muses de l'enyorament i de l'amor vingueren aleshores a visitar-lo i a ferir son cor amb punyents sagetes. Unes vegades lo desconhort i l'abandono d'il·lusions d'or llargament agombolades, altres les amors que corsequen i a les que mai se renuncia per fondos que siguen los desenganys, altres les tristeses de les augustes postes de sol, li arrancaven de sa ànima planys d'amargura que no havia trobat abans en sa lira. Una passió intensa que omplí los anys millors de sa joventut, a la que fou ma mare mai oblidada, inspirà aquelles estrofes delicades, vestides de candor immaculat, rublertes de tendresa i de desasossec; aquelles meditacions de la soledat de l'esperit, batecs vers l'ideal que dona l'ànima encativada aquí en la terra, que jo no puc judicar com crític, perquè hi veig en elles com bocins del cor dels meus pares, que em fan sentir una recança indefinible, mai com avui que els he perduts, més amargament assaborida. La puresa de sentiments de l'amor cristiana se transparenta sobretot en lo sentit *Enyorament*, en *Sa mirada* i en alguna de les melancòliques *Postes de sol*, quan per l'ausència de la seva

idolatrada esposa quedà sol en Valladolid en l'estiu de 1857, tenint-me infant en sos braços, company inconscient de les seves penes.

Al retornar mon pare a Barcelona en la tardor de 1858, després d'onze anys d'apartament, tancat en una ciutat a on no es respirava aleshores l'ambent de la poesia ni cap mena d'estímul literari, sentí renàixer les il·lusions de sa jovenesa, i com si un embat de glòria i d'amor patri li orejàs altre cop lo front. Sa inspiració i sa activitat mental se revifaren i amb febrosenc delit preparà una segona edició del *Gaiter del Llobregat*, corregint ses proves entre el trasbals d'un canvi de domicili d'una ciutat a l'altra —llavors més que ara separades per una gran distància— i los seriosos estudis de sa nova càtedra d'història, tan distinta de la de literatura que fins aquell any havia explicat a Valladolid. La segona edició del seu llibre sortia a llum en les darreries de 1858, molt enriquida en son contingut, puix hi afegí trenta-dos poesies a les vint-i-set, que constituïen la base de la primera.[38] S'obria aquest volum no amb les candoroses octavilles al Llobregat que publicà lo 7 de febrer de 1839, sinó amb un robust i ample cant a Catalunya, a la qui saludava amb tot lo foc i goig d'un fill enyorat que torna a veure a sa marc benvolguda, i a quals peus deposava ses modestes trobes, suposant que no havia oblidat al que

Fou de son temple en les portes
l'herald que els fets proclamava
que fan immortal sa història.

Lo cant a Catalunya és l'única poesia patriòtica de la segona època. En ella desfilen a semblança de les primeres d'aquest genre, les figures dels nostres comtes i reis més gloriosos i de nostres més famosos almiralls i capitans.

A l'estampar de bell nou ses rimes escriu son autor una altra plana de la història de la Renaixença, que és just remembrar ací per sa importància literària. En la reimpressió de son volum veu una prova palesa del desvetllament de l'esperit patri que estava condormit tant temps feia; despertament si no causat, diu, promogut almenos per la publicació del *Gaiter del Llobregat*. En son llibre no hi reconeix més mèrit que el de l'oportunitat. «Quan lluny estava de creure —exclama, referint-se a la primera edició i a la soledat trista en que el deixaren los qui més podien ajudar-lo— que tan prompte s'havia de veure rodejat de tants com se disposaven a auxiliar-lo, que tan prompte s'havien d'agrupar tants joves i valerosos poetes entorn de la bandera que tingué la ditxa d'onejar a l'aire. Com podia sospitar llavors, que aquell crit seu a tots los que havien rebut del cel lo do quasi diví de la poesia, havia de ser com una espècie de toc de sometent, al rumor del qual no quedàs quasi ningú d'ells que no despenjàs dels antics murs les arpes dels trobadors, tant temps feia, mudes i abandonades!... Los *Trobadors nous* —afegeix—, ja molt numerosos al present, ho seran molt més, dintre d'alguns anys.» Saluda, després d'aquestes declaracions, amb gaubança intensa, lo desvetllament poètic de Provença, Mallorca i València, i amb to profètic espera «que ha de nàixer lo sol que il·lumine en tots los dominis del gran Jaume I, *una poesia tan original i diferent de les de les nacions que nos rodegen, com lo nostre caràcter, nostre geni, nostre clima, i la llengua i la història ho són de les d'aquelles*».[39]

38. *Lo Gaiter del Llobregat. Poesies de D. Joaquim Rubió i Ors. Segona edició considerablement augmentada*, Barcelona, Estampa de Vicenç Magriñà, 1858, un vol. en 4.° de 400 p.

39. «Pròleg de la segona edició», p. 14 i 15.

VII

Entre les dugues edicions del *Gaiter*, la d'abril de 1841 i la de desembre de 1858, s'inclou lo primer període de la Renaixença de les lletres catalanes, lo període que podríem anomenar dels *Trobadors*. Elles n'assenyalen les fites i llurs pròlegs són les inscripcions termenals que expliquen lo punt de partida i lo d'arribada. Les esparses enyoradisses de l'Aribau i d'en Pere Mata són los primers batecs del cor de la morta-viva; en les del Trobador del Llobregat, la Reina se desperta com en la balada d'en Camps i Fabrés, i parla clarament als seus fills, amb les cordes vibrantes i delicades de la Fe, de l'Amor i de la Pàtria, lemes que per sempre més restaran gravats en lo frontispici del temple de la poesia catalana. Pocs mesos després de la publicació de la segona edició d'aquelles rimes deixondidores, comencen los Jocs Florals, i amb ells la pasqua granada del Renaixement.

Durant lo llarg espai de quasi vint anys no surt de l'estampa, que jo sàpiga, cap més col·lecció de versos d'alguna vàlua. Veus de poetes se'n senten moltes; ningú emperò s'arrisca a arreplegar-les. Pròpiament los tomos solts de poesies no comencen fins la dècada del 60. La sola excepció és lo *Tamboriner del Fluvi*à,[40] que encara que dins l'òrbita de la influència del *Gaiter*, sent molt més lo regust de la vulgar escola vallfogonina, que tant ha costat de desarrelar. Abans se publicaren també dos migrats reculls de versos bilingües, amb títol castellà, que contenien los primers assaigs mètrics de dos futurs mestres en gaia ciència, l'Adolf Blanch[41] i en Víctor Balaguer.[42] Les dos primeres edicions complertes de poesies catalanes són, lo *Trobador de l'Onyar* de l'Enric C. Girbal, que vegé la llum en 1860 i lo *Trobador de Montserrat* que sortí en 1861.

La producció en vers d'aquest llarg període de gestació està continguda en dugues antologies interessantíssimes, perquè, a més de ser les primeres del Renaixement, venen a formar com l'inventari de la poesia renovellada, encara en son bressol, que els Jocs Florals havien de convertir en trono reial. Semblen fetes a posta per a recollir la brotada d'una època que se'n va, just al portal d'una altra que comença. La primera fou aplegada en 1858, per aquell català de cor, com l'il·lustre Milà l'anomenava, don Antoni de Bofarull, baix lo títol de *Los trobadors nous;*[43] la segona, deguda an aquest esperit de mesquina rivalitat que tant malmet nostre caràcter, sortí amb lo ròtul consemblant de *Los trobadors moderns*, l'any següent de 1859.[44] En Bofarull mai més perdonà an en Víctor Balaguer, l'editor d'aquesta replega, la mala passada que li havia jugada. Entre les dugues aporten al nostre Parnàs l'important cabal de cinquanta-dos poetes, dels quals trenta-cinc pertanyen a la primera, que sembla la més triada.

40. *Lo Tamboriner del Fluvià*, 1851. No he pogut conèixer aquesta edició.

41. *Fuegos fatuos, poesías castellanas y catalanas de A. B.*, Barcelona, Imprenta de Bosch i Comp.ª, 1854, un fasc. de 44 p. en 8°.

42. *Amor a la patria, por D. Víctor Balaguer*, Imprenta de Jaime Jepús, 1858, *Colección de leyendas históricas*, un vol. de 208 p. en 8.°. Al capdavall se llegeixen cinc poesies catalanes, aplegades amb lo títol d'*El Trobador de Montserrat*. Entre les publicacions catalanes de l'any 1859, en Víctor Balaguer cita com úniques lo volum dels Jocs Florals, i *Los cants d'Itàlia*, que jo no he arribat a veure col·leccionats. Vid. *Apuntaments i datos... per a la història de la moderna poesia catalana*, p. 36 del volum *Esperances i records, poesies catalanes per D. Víctor Balaguer*, 1866.

43. *Los trobadors nous. Col·lecció de poesies catalanes, escollides d'autors contemporanis per Antoni de Bofarull*, Barcelona, Imprenta de Bonaventura Bassas, 1858, un vol. de 510 p. en 8^n.

44. *Los trobadors moderns, col·lecció de poesies catalanes, compostes per ingenis contemporàneos*, Barcelona, Imprenta de Buenaventura Bassas, 1859, un vol. de 320 p. en 8^n.

En aquest període, tan clarament afitat, lo *Gaiter* és la figura literària que té més relleu, no per son valer intrínsec —puix en quant an aquest, d'altres l'avantatjaven—, sinó pel solc pregon que deixà darrere seu i per l'estol nombrós d'imitadors que alçà a son pas. És, sens dubte, lo primer poeta que feu escola. Lo nom de batalla que ell prengué l'imitaren molts dels novells lluitadors. Res més interessant que la presentació successiva d'aquestos en lo torneig en favor de la nostra poesia, lluint tots armadures consemblants a les seves, i àdhuc estrafent l'apostura i la veu amb què aquell heraut l'havia obert. Sa disfressa poètica s'havia fet trajo de moda. A la manera del Llobregat tots los rius de Catalunya volgueren tenir son cantor, tots se convertiren en personificació de l'amor a la vila, al castell, al paisatge, a les belleses i a la història de la regió nadiva, i ara l'un, adés l'altre, aparegué una vertadera colla de poetes de riu, com un joiós esbart de rossinyols, que saludava amb sos cants la novella albada. Molts d'aquests poetes, amb llurs pseudònims i amb llurs rims, mostren més bona intenció, que bon gust; mes no hi manquen entre ells alguns dels il·lustres pares de la Renaixença catalana. Tot seguit després del *Gaiter* se presenta l'Antoni Bofarull, lo segon campió de la causa, amb lo nom de lo *Coblejador de Montcada* (1841) i deu anys més tard —los de més treballosa gestació— l'Estorch i Siqués amb lo de *Tamboriner del Fluvi*à (1851). De les fragositats de la muntanya immortalisada per l'Aribau, davallà a son torn, en Joseph Subirana, l'*Almogàver del Montseny*; apareix després (1856) en l'Empordà, lo *Cantor del Ter*, lo jove Albert Quintana, qui més endavant havia de seguir les petjades d'en Balaguer i d'en Milà; Tarragona se deixondeix de son ensopiment a la veu d'en Morera, lo *Cantor del Francolí*; repica son tomborino abans de 1859, lo *Timbaler del Besòs*, l'Eusebi Pasqual; en Vicenç Boix de Valencia pren alguna volta lo nom més elegant de *Trobador del Túria*; Girona se veu saludada en 1860 pel *Trobador de l'Onyar*, l'entusiasta Girbal; en Víctor Balaguer traient lo sentiment poètic del clos esquifit de l'encontrada, lo fixa en lo cor i ara sagrada de la pàtria catalana i se constitueix en son paladí amb lo nom de *Trobador del Montserrat*; pels vols dels anys 1864 i 1866, firmava alguns dels seus versos, lo frisós propagandista en Francesc P. Briz, baix lo nom de lo *Trobador del Montseny;*[45] i ja oberta l'arcada triomfal dels Jocs Florals, encara passen sota d'ella, encoberts cantadors; ara en Jeroni Rosselló, qui per a remembrar les gestes de l'illa daurada s'enjoia amb lo títol de *Joglar de Mallorca* (1862), i per a lluitar en les festes líriques, amb lo de *Cançoner de Miramar*; més tard en Pere Antoni Ventalló de Terrassa qui s'anomena lo *Cantor d'Egara*; adés en Francesc Muns qui es disfressa amb lo motiu de *Cançoner de Vilatort*. No està encara complerta l'enumeració de les devises dels tornejadors: manca'm recordar a l'humil *Fluvioler del Ter* (en Pastells i Taverner) en Catalunya; en les Balears, al *Trobador Mallorquí (*don Josep Taronjí) i al místic *Pastorellet de la Vall d'Arles*, en Josep Bonafont[46] en lo Rosselló. Catalunya se despertava a la independència literària, com ho feu a la nacional, en la reconquesta dels antics comptats que s'anaren unint al de Barcelona: es una lluita regional i per separat. Fins en aquest aspecte de la nostra vida se mostra lo poderós segell de l'individualisme català. Cada poeta vol ser cabdill pel seu compte, i

45. Vid. *Calendari Català* de 1865 i 68, p. 115 i 162 respectivament.

46. «Per a mi, deia, no tinc sinó una ambició, *la del Gaiter del Llobregat; llençar com un toc de sometent, al remor del qual no quedi quasi ningú que no despengi dels antics murs les arpes dels trobadors, tant temps ja mudes i abandonades*», «La Garbera Catalana (5)», *La Renaixença*, any XIII, 1883.

iniciador d'una restauració literària local, per petita que sia. Mossèn Jacinto Verdaguer ha cantat, sota una hermosa al·legoria, aquest interessant deixondiment de l'ànima poètica de Catalunya

Sol i vern era el *Gaiter*,
tot seguit cobla formava,
lo sendemà al dematí
ja un flubiol l'acompanya,
al flubiol un llaüt,
lo violí i la guitarra,
un tamborí vers Olot,
vers Tarragona una gralla.
. . . .
En lo poètic concert
hauríeu dit que hi cantaven
los joglars del Rosselló
amb los glossadors de Palma,
la bandola provençal
de València amb la dolçaina...

Lo concert del Llobregat
per tot lo mon ressonava.

Semblant èxit s'explica perfectament. Durant prop de vint anys lo *Gaiter* fou quasi l'únic llibre de lectura de versos catalans. No hi havia cap altre en aquest sentit que li pogués fer la competència. Seduïa per la noblesa de son llenguatge i de sa inspiració al jovent lletraferit, avesat a no sentir més que cobles vulgars i grolleres; encaixava per complert en l'ambent del *genre troubadour* que en aquell temps governava a la plena; dintre del mateix romanticisme s'oferia amb una discreció i mesura que li guanyaven totes les simpaties; feia vibrar amb jovenívol ardor totes les cordes del sentiment i de l'enyorança de la pàtria; i tot això venia embolcallat en una suau atmosfera d'ensomnis, de celatges irisats i d'un pronunciat idil·lisme, en les emboirades regions dels records i de les esperances. Se feu llibre de moda, no cal dubtar-ho; de ses poesies se'n treien multitud de còpies,[47] i amb torn impacient passaven sos exemplars a mans de la jovenalla i fins a les de les dames en llurs embaumats tocadors.[48] Poetes coneguts o modestos rimaires saludaven a son autor en sengles poesies castellanes o catalanes, anunciadores ja del novell moviment literari, totes plenes de simpaties o d'entusiasme pel cantor del Llobregat.[49] Les gents no s'explicaven d'a

47. «Cuando llegaba una nueva composición de Rubió — todas extrañas a la pasión del momento, pero todas impregnadas de espíritu catalán — nos la arrebatábamos de les manos, se sacaban cien copias de ella, se leía en alta voz en los cuerpos de guardia, etc.», Mañé i Flaquer, «El Catalanismo», art. III, *Diario de Barcelona*, 8 setiembre 1878.

48. Fins fora de Catalunya tenien ressò aquells versos. En Laureà Figuerola escrivia des de Madrid al meu pare lo 24 març de 1840: «Tu última *gaiterada* —se refereix a alguna de les poesies publicades en lo *Diario*, puix encara no havien sortit col·leccionades— me ha sido pedida por muchos catalanes, únicos que pueden comprender su armonía y todos ensalzan al nuevo *trovero*...» Lo famós poeta Joan Arolas li deia en carta de 13 de setembre de 1842: «Sírvale a V. de satisfacción que sus versos se han leído a orillas del Turia, en mis paseos solitarios, por algunos conocedores que saborean dulcemente su armonía...» i per la mateixa època lo P. Pascual Pérez, company de l'Arolas i d'en Vicenç Boix al Col·legi Andresià, principal foco de les lletres en València en aquella saó, deia al meu pare: «Su Gaiter ha viajado de bufete en bufete, de tocador en tocador y recorrido el circulo de mis amigos y de los amigos de mis amigos, y de les amigas de unos y otros.»

49. En 1839 en Miquel A. Martí i 1841 un coblejador amb un pseudònim anàleg al primer, saludaven sa aparició. En 1842

on havia tret aquell llenguatge triat i senyorívol, que avui nos sembla pobre e imperfet, i sos contemporanis li havien fet més d'una volta aquella candorosa pregunta.

No vull retraure ara, un per un, tots los deixebles que engendrà lo primer volum de poesies catalanes de la nostra terra. Les proves documentals d'aquesta influència quasi totes se troben en les dugues antologies ja anomenades dels *Trobadors nous i moderns*, que contenen gairebé tota la producció anterior als Jocs Florals, i en los primers volums d'aquestes festes poètiques. Llevat d'algun que altre poeta i sobretot dels mallorquins, que tenen fesomia original, i al davant d'ells lo mestre Aguiló, de qui són algunes de les joies més preuades d'aquelles dugues replegues, abunden en elles la poesia suggerida e imitada, los tòpics, les formes i fins un cert vocabulari poètic posat de moda pel *Gaiter*. (Favència; laletà; nineta i nina; guai; ús de l'adversativa pus; ús i abús del llur, i molts altres mots.)

En ambdues apareix lo romanç històric, que en sa forma catalana bé pot dir-se que és creació del *Gaiter*, encara que tingués antecedents en la castellana en los versos d'en Piferrer, Milà i altres. També apareixen les odes a Barcelona, de què aquell donà lo primer model, i a semblança d'elles les endreçades a altres ciutats i viles de Catalunya, com la a Tarragona de l'Estanislau Clariana; la d'en Pere Gras a Salou; la a Torroella de l'Adolf Blanch i algunes més que no recordo. L'obsessió del riu surt pertot arreu, i lo Ter i lo Fluvià, lo Ridaura i l'Onyar, la Francolí i lo Cardoner, lo Besòs i el Llobregat són cantats per los poetes novells, que fan les vegades dels antics deus tutelars. Les enumeracions històriques de les odes a Barcelona, al Llobregat, a Catalunya i altres poesies del *Gaiter* se popularisen aixís mateix entre los poetes contemporanis. I si d'aquestes iniciacions, passem a les de llenguatge, a les formes de versificació i a certs detalls romàntics i llocs comuns, la collita serà ben abundosa. Lo trobador que va de cabanya en cabanya, o de castell en castell, penjada l'arpa a l'espatlla; o lo que amb gorra envellutada que adorna una cigala ve de nit a cantar trobes amoroses al peu d'una gòtica finestra; los poetes i llurs aimades que viuen en enramada cabanya a la vora del riu; la comtessa en què se simbolisa a Catalunya o Barcelona que veu trencat son ceptre, o esqueixat son mantell de sobirana; les octavilles en què se retrauen les glòries de la ciutat comtal o d'altres viles catalanes; lo to interrogotiu a lo Jordi Manrique; la caiguda dolça i elegíaca del *Gaiter*; fins los mateixos títols de ses composicions (*Dolors i consols*, *Lai del joglar*, etc.); totes aquestes i moltes d'altres reminiscències les trobam a vessar, tot i fullejant a corre-cuita les planes d'aquells aplecs i al llegir les primeres poesies de l'Adolf Blanch, d'en Albert de Quintana, d'en Damas Calvet, de l'Eusebi Pasqual, d'en Pere Gras, de l'Eduard Vidal, d'en Pons i Fuster, Francisco Bartrina i d'altres més desconeguts per l'actual generació.[50]

en Joan Arolas li endreçava amb afectuosa dedicatòria sa poesia *Cuento de hadas*. En Pou i Camps de Girona, l'imitava ja, i l'ensalçava com primer paladí de la llengua pàtria també en 1842. En J. R. de Dameto festejava en lo mateix any en un gentil sonet, sa arribada a Palma, i en 1844 l'Aguiló, lo jorn abans de posar los peus de Barcelona, escrivia son nom al front de son enyoradís *Comiat* a l'illa daurada. L'Adolf Blanch en 1850 li enviava a Valladolid a tall de mestre ses primeres composicions catalanes, i li dedicava son poemet la *Muerte de Roudor*, inspirat en lo poema èpic *Roudor del Llobregat*. Les nombroses poesies que seguiren oferint-se-li i que he aplegat curosament, ja no tenen tanta significació, per pertenèixer a època més avançada del Renaixement.

50. Lo mateix Clavé no s'escapà d'aquesta influència. L'empleo indegut del llur, com ho proven los següents versos del *Somni d'una verge*, prova que no havia aprofitat del tot les lliçons de la nova parla poètica.

Ai!, que hermosa és la nineta
que entre flors tranquil·la dorm!
. . . .
Ai!, potser en llur seny vaguen

La fama i empenta inicial d'aquell llibre trascendí fora de Catalunya. Abans que tot arribà a Mallorca per la fonda amistat que amb son autor unia a don Tomàs Aguiló. Vingut a Barcelona lo qui aquest anomenava Mesies de la poesia mallorquina i entregat preferentment l'antic redactor de *La Palma* al conreu de les lletres castellanes, s'alçà un nou capitost de les catalanes en la persona del qui es avui son venerable patriarca, don Jeroni Rosselló. A l'edat de 21 anys, pels volts de 1846 a 47, ja publicava versos catalans de marcat sabor històric, embolcallats a voltes amb l'al·legoria lul·liana, i los dos pseudònims que adoptà de *Joglar de Mallorca* i *Cançoner de Miramar* i ses tendències arcaiques, ben a les clares mostren sa filiació del *Gaiter*. Vàries vegades he oït de sos llavis que aquest fou lo primer llibre de versos catalans que llegí i que exercí en ell una gran influència.[51]

A València, com hem vist, donaren a conèixer les poesies del meu pare, los il·lustres escolapis Joan Arolas i Pasqual Pérez. Tal vegada deguda an aquest se publicà en *El Eco Literario* d'aquella ciutat en 1848, una traducció castellana del primer cant del *Roudor*.[52] Mes la glòria principal del nostre recull és la d'haver despertat al pare i mestre de la poesia catalana en los regalats vergers del Túria, don Teodor Llorente. Lo mateix distingit poeta ho ha confessat palesament en la primera edició dels seus versos.[53] Semblants declaracions ha fet també altre escriptor de la escola valenciana, en Jacinto Labaila, que en 1864 publicava ademés traduccions castellanes del *Gaiter*.[54]

En quant al Rosselló sols indicaré que mercès a son coneixement se produí pels anys 1851 a 54 un petit impuls de desvetllament literari catalanesc, que s'estroncà després quasi per complert, fins que vingueren a atiar de nou les guspires mig apagades, nostres grans poetes de la generació dels Jocs Florals. De l'Antoni Puiggarí, una de les figures més simpàtiques i dels aimadors més entusiastes del nostre Renaixement, puc afirmar que en 1843 ja no li eren desconeguts los versos de que parlam, i en Pere Puiggarí, son oncle, lo Pare Mulet o Rector de Vallfogona del Rosselló, al donar a llum en 1852, sa *Gramàtica catalana francesa*,[55] hi incloïa un llarg fragment del pròleg d'aquesta obra, amb lo títol d'*Apologia de la llengua catalana*, i un altre de l'oda a Barcelona, traduïda en 1851 per Mr. Argiot. A més d'això en 1853 en la Société des Sciences et Arts des Pyrinées Orientales, se feien modestos assaigs de poesia catalana per Mr. Joubert Campagne, o se traduïen versos del *Gaiter* al francès, mentres la corporació l'anomenava per aclamació son soci corresponent.

bells records d'infantils jocs!

En los títols d'algunes cançons, v. gr. *Les nines del Ter*, *La nina dels ulls blaus* nos hi sembla veure també com alguna vaga reminiscència del llenguatge del *Gaiter*.

51. Retrauré aquí en confirmació de lo que dic lo següent passatge d'una carta endreçada a mon pare, lo 28 novembre de 1876: «De mi he de decirle que casi le debo a usted exclusivamente mis aficiones a nuestra lengua, pues habiendo empezado mis estudios en Barcelona en 1843, vino a mis manos el *Gaiter del Llobregat* que ejerció sobre mí una grande influencia.»

52. Elias y Molins, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, t. II, p. 529.

53. «La idea de versificar en valencià me la inspirà la lectura del *Gaiter del Llobregat* del senyor Rubió i Ors; estos foren els primers versos catalans moderns que coneguí i quedí tan engisat d'aquella *nova parla poètica* que no poguí ja traure-me-la del cap», *Llibret de versos escrit per Teodor Llorente*, València, 1885, notes, p. 529.

54. Vegi's l'aplec de poesies castellanes i catalanes titulat *Ecos de la juventud*, p. 56. En carta de 28 de desembre de 1888 deia son autor a mon pare: «El *Gaiter del Llobregat* fue el libro que me inspiró el amor a la poesía lemosina, etc.»

55. *Grammaire catalane-française à l'usage des français obligés ou curieux de connaitre le catalan, des linguistes et des amateurs de la langue romane, par Mr. P. Puiggarí*, Perpignan, Imprimerie de J. B. Alzine, 1852, un vol. de 154 p. en 8°.

VIII

La missió del *Gaiter* en lo camp del catalanisme acabà en 1859, amb la fundació dels Jocs Florals. Divuit anys abans l'havia demanada en lo pròleg de sa obra. Lo qui emperò preparà aquell fet, fou l'Antoni Bofarull, qui amb l'anada del meu pare a Valladolid i de l'Aguiló a Valença, restà quasi sol a Barcelona, al front de la creuada restauradora. A pesar de que podia excusar-se de compartir amb ningú la glòria de la iniciativa, consultà a mon pare si era arribada l'hora de dur a cap lo projecte, i li demanà sa ajuda.[56] A son retorn a Barcelona tingué l'honra de formar part del primer consistori dels fundadors presidit per lo pros Milà, i ademés de la recerca del lema, se li encarregà la redacció del cartell de convit, que amb petites modificacions és lo que serveix encara. En ell procurà imitar en quant li fou possible les fórmules generals amb què en altres temps lo Consistori tolosà invitava als aimadors de la *nobla, excellen, maravilhosa e vertuosa Donna Sciencia.*

Publicada la segona edició de les seves poesies la vigília d'un succés tan trascendental, realisació inesperada dels seus ensomnis, començava pel perseverant cantor del Llobregat una nova era, i l'obrí baixant com lluitador an aquell mateix palenc al qui havia cridat l'any abans a sos germans de poesia. En 1860, 62, 63 hi guanyà los tres premis exigits per atènyer lo títol en Gai Saber, a més de dos accèssits. En aquestes noves composicions sa fesomia se presenta fondament canviada. Jo no sé a què és degut; emperò al costat d'un llenguatge més triat, i de menys inexperiència en tota la factura, reca lo trobar perduda l'antiga espontaneïtat, i exagerat lo defecte de deixatament i difusió. En elles batega per darrera volta la corda de la pàtria, i en canvi se sent la dolça alenada de la Musa religiosa, a la qual s'abraçà amb predilecció per sempre més, i baix quals ideals batallà tota sa vida, fins que la mort li clogué els ulls. L'esperit cristià, tan sencer ja des dels seus primers anys, que dona a les primeres rimes catalanes un marcat caient moral i piadós, jatsia sense particularisacions devotes, ni advocacions especials que després multiplicà la reacció catòlica; aquell esperit sincerament creient que feu que en Roca i Cornet se l'associàs en la segona època de la *Religión*, i que en Tomàs Aguiló i en Quadrado, comptassen amb ell sempre que volien combatre les batalles del Senyor, aquell mateix esperit que l'inspirà sa coratjosa campanya contra el *Judío errante* en sos anys jovenívols, se refermà en sa edat madura, omplí més tard per complert son cor, i convertí a l'antic campió de la llengua catalana en un apòstol infatigable d'una causa més santa. En lo magisteri, en la vida social i en la literària, lo distintiu més poderós de sa personalitat, fou aquest apostolat del catolicisme. Desenganyat per immerescudes ingratituds i pretericions, de part dels qui manco podia pensar, o tal volta disgustat al veure que baix la malura impia se carregava de fruits dolents aquell arbre quals rebrots regà amb tant de compte, se retragué de la vida pública del catalanisme a la qual únicament davallava, com soldat del seu sou, quan creia que podia prestar-li algun bon servei.

En sa vellesa, emperò, en 1890, quan després de més de trenta anys de haver-se fundat los Jocs Florals, la justícia trucà a ses portes per a portar-lo a ocupar la ben merescuda presidència, prou clara i valentment formulà son credo catalanista, amb vistes

56. Rubió i Ors, *Breve reseña*, etc., p. 60.

ben pronunciades a l'autonomia de Catalunya, que en part havia conegut, i de la qual vegé arrabassar-li les darreres despulles abans de 1845. Mes aquesta autonomia sols la comprenia fonamentada en los dos puntals de la fe i de la tradició, declarant que abans preferiria veure morta l'obra de restauració que desviada de sos vertaders ideals.[57]

Octogenari ja, combaté amb fermesa en l'Acadèmia de Bones Lletres en 1897 a favor de la independència de la llengua, que jaïa en vergonyosa i consentida esclavitud en aquella corporació. Aquesta es sa darrera campanya catalanista i amb ella tancà dignament la llarga creuada que començà en lo floret de sa joventut.

Durant aquest seu aparent allunyament no es crega que giràs l'espatlla a la fada dels seus amors. Quant més anys passaven més li creixia lo delit de festejar-la i més s'apartava de la poesia castellana, en qual temple cremà alguns pessics d'encens en sos primers anys, amb l'afany de seguir les petjades dels seus amics Milà i Piferrer. Sos goigs i dols de pare, son amor d'espòs, sos precs de fervent cristià, sols en sa llengua materna sabia esplaiar-los, i en sa vellesa, flaques les forces, la barba emblanquida, tornà com Roudor a les vores del Llobregat, a on com solitari rossinyol havia cantat mig segle, abans l'aubada de la pàtria, i allí llençà al vent sos darrers cants, vestint amb trajo nostrat en 1879 i 1880 les esparses de Víctor Hugo i retraient en 1887 i 1889 les melancolies del llac de Lamartine, o les dolces poesies familiars del gran poeta francès, en què hi veia retratada la ditxa de la seva llar patriarcal que omplia l'amor de dugues generacions. Quan la dalla de la mort lo ferí enmig del cor arrebatant-li de son costat l'anhel de la seva vida, sa freda inspiració sols produí tres cants moridors —estampats en aquest volum— que com perpetuïnes posà sobre les tombes d'altres tants bons amics i companyons de lletres.[58]

La major part de la producció d'aquest darrer període, que va des de l'any de 1800 a 1889, fou recollida pel mateix autor en lo volum tercer d'aquesta edició políglota. Mes com sa vida d'escriptor català no terminà en lo cinquantenari de sa vida literària, havia determinat incloure en lo present, així ses últimes poesies, com son discurs de president dels Jocs Florals de 1890, i sos únics assaigs o quadros dramàtics *Gutenberg* i *Luter*, que havien vist la llum en edicions soltes,[59] acompanyant lo primer amb l'excel·lent versió castellana que feu don Frederic Baraibar, des de 1876 un dels primers i més perseverants traductors que el *Gaiter* tingué en l'elegant parla de Cervantes. La mort lo sorprengué, com deia al començar aquestes planes, enmig d'aquesta tasca, i a mi m'ha calgut terminar-la.

Tot lo que pertany al nostres pares té pels fills qualque cosa de sagrat, i lo que per a los demés seria tal volta una paraula indiferent, és per a ells dolç ressò d'una ànima enyorada. Amb aquesta observació ja haurà comprès lo llegidor, que en la darrera tria que he fet de les despulles de la inspiració del meu pare, s'ha imposat l'amor filial sobre la justa severitat del crític. Totes me duien un bocí del seu cor o una memòria de la seva vida i no he sabut

57. Discurs presidencial dels Jocs Florals de 1890.

58. Aquestes poesies són les dedicades a la dolça cantora gallega, donya Rosalía Castro de Murguia, a la clàssica escriptora sevillana donya Antonia Díaz de Lamarque i al restaurador de l'escena catalana en Frederic Soler.

59. *Gutenberg. Quadro dramàtic, per D. Joaquim Rubió i Ors, Mestre en Gai Saber*, Barcelona, Establecimiento Tipo-Litogràfic de Pujadas, Salvat i C.ª, 1880, un fasc. de 25 x 6 pàgines sense numerar, en 8^{n}.

Gutenberg. Quadro dramàtic, per D. Joaquim Rubió i Ors, Mestre en Gai Saber, amb la sua traducció castellana en vers per D. Frederic Baraibar, catedràtic de llatí en l'Institut de segona ensenyança de Vitòria, segona edició, Barcelona, Estampa de la Casa Provincial de Caritat, 1887, un fasc. de 51 p. en 8^{n}.

Luter. Quadros històrics-dramàtics en prosa i vers, per D. Joaquim Rubió i Ors, Mestre en Gai Saber. Amb llicència eclesiàstica, Barcelona, Estampa de Jaume Jepús, 1888, un vol. de 171 p. en 8^{n}.

rebutjar-les. He espigolat en lo camp sempre conresat d'una llarga existència literària de prop de seixanta anys, des de 1839 fins a 1895, i de tots los temps me n'he endut, ara una floreta que mostra la ufana de la joventut, encara que hagi perduda son aroma, adés un mústic brot de la vellesa. Judique-les lo llegidor amb benevolença. Miri en les primeres amb afecte, lo benavirat punt de partida: contempli en les segones la fermesa i constància d'una passió que omplenà sa existència entera.

Aquesta edició, que tanco avui amb lo present volum, respongué a la idea de festejar lo cinquantenari de les noces d'or de mon pare amb la poesia catalana. No la inspirà la cobejança de glorificar los humils mèrits que poguessen tenir les composicions d'aquella ja llunyana època. Aquests rims jovenívols foren molt aviat vençuts pels altres que darrere d'ells aparegueren. Ni tan sols tenen avui lo regust de novetat i originalitat que hi trobaren llurs primers llegidors; emperò enclouen un valor històric no menyspreable; ells desvetllaren vertaders poetes, i amb sa llecor s'alletaren alguns dels pares de la Renaixença. Més que les festes nuvials del *Gaiter* se celebrà en 1889 la naixença de les modernes lletres catalanes, que s'han fet dignes d'ocupar per la riquesa i abundor meravellosa de llurs fruits, un setial d'honor en l'Areòpac de les literatures europees. Per això aquestes, dispensant-les honors de sobirana, hi enviaren llurs millors poetes, a manera d'ambaixadors, per a festejar-les, entreteixint amb llurs cants i traduccions, una garlanda de llors a la testa de l'antiga regina del Mediterrani, coronada avui amb la doble diadema de l'Art i de la Indústria.

Quan en la solemnial diada del 16 de febrer de 1889, sota les voltes del ja enderrocat Palau de Ciències, que encimbellava airosa la gloriosa senyera de les quatre barres, contemplà mon pare l'apoteosis esplèndida de la seva obra, quines emocions profondes degueren bategar en son pit, a pesar de la feixuguesa dels seus anys, al recordar la mitja centúria passada des de la publicació de la seva primera inspiració, fins an aquell hermós dia en què es veia rodejat d'un estol tan nombrós de poetes i prosistes que venien a oferir son tribut d'amor filial a la morta-viva! Verdaderament, com deia un testimoni de vista,[60] feia l'efecte d'un somni de falagueries. Ell, en Rubió, un progenitor de la Renaixença, lo qui primer a Catalunya prengué nostra llengua per vestir-hi sos dictats, estava assegut en la cadira de la presidència. Allà al seu davant hi havia la tribuna i en ella, l'un després de l'altre, anaven ressonant los accents de lo bo i millor que ha produït aquesta literatura de qui pot dir-se pare. Talment semblava una evocació. Tots los caps de brot hi portaven sa contribució; Mossèn Verdaguer, en Guimerà, en Matheu, en Frederic Soler, l'Oller, en Vilanova... i tants i tants altres. La lírica, l'èpica, la dramàtica, la novel·la, tota la literatura catalana estava allí representada, rediviva i complerta, com mai ho fou en sos segles d'or.

Estic segur de que lo vell cantor del Llobregat, al contemplar des de la doble altura del temps i de la glòria lo riquíssim esplet de la Renaixença, amb los ulls plens de llàgrimes d'emoció i de reconeixença, degué repetir llavors en lo fons del seu cor, aquells sentits versos amb què el patriarca Roumanille saludà la resurrecció de la gentil musa germana de Provença: «Ara, oh Déu meu, ja puc morir; puix he vist florir l'arbre que vaig plantar, i puix que m'haveu concedit per recompensa, que a mon voltant s'apleguin los fills antics

60. N. Verdaguer i Callís, *La Veu del Montserrat* de 23 de febrer de 1889.

d'una mateixa mare, encaixant llurs mans com germans, cantant junts i estimant-se com los germans s'estimen.»[61]

Sant Boi de Llobregat, 7 d'agost de 1901.
A. Rubió i Lluch.

61.
Aro, mon Dieu, pode mouri
Aro, o bonur! qu'ai vist flouri
L'aubre que plantera en Provenço,
E que m'aves douna mon Dieu per recompenso
De veire a son entour, Provençau, Catalan,
Beus enfants de la memo maire
Se reconeisse fraire, e, la man dins la man,
Canta'nsen; e s'ama com s'amon di fraire...
Joseph Roumanille.

Saludacions a Víctor Balaguer, etc. Vid *Armana Provençau de 1863*, p. 85.

IV
Textos perifèrics

IV.1. Textos de reconeixement als traductors a altres llengües

Als honorables i distingits poetes[1]
que s'han dignat
honrar i embellir amb llurs versions
lo present volum de ses rimes

La senyora donya Dolors Monserdà de Macià; les senyoretes donya Maria Licer (de Mòdena) i donya Isabel Cheix (de Sevilla), i los senyors don Antonio Arnao, excel·lentíssim senyor don Víctor Balaguer, don Frederic Baraibar, don Lluís Bussi, prevere (de Candia Lomellina), don Constantí A. Christomános, don Frederic Donnadieu (de Besiers), excel·lentíssim senyor doctor don Joan Fastenrath (de Colònia), don Jacinto Labaila, excel·lentíssim senyor don Josep Lamarque, excel·lentíssim senyor don Teodor Llorente, don Frederic Mistral (de Maillane), don Joan Monné (de París), don Josep Maria Quadrado, don V. Venceslau Querol, don Joaquim Roca i Cornet (difunt), don Joseph Roumanille (d'Avinyó), excel·lentísim senyor don Jeroni Rosselló, don Antoni Rubió i Lluch, don Antoni de Trueba i don Lluís C. Viada.

En penyora del més coral agraïment i del més vertader afecte,
ofereix aqueix públic homenatge de respectuosa recordança,
llur admirador i amic,
Joaquim Rubió i Ors

1. Es troba a l'inici del primer volum de *GL3*. Curiosament Rubió i Ors es descuida d'incloure-hi el reconeixement a Marcelino Menéndez y Pelayo, que va traduir al castellà en aquest primer volum de *GL3* «Mos cantars». Menéndez y Pelayo, condeixeble de Milà i Fontanals amb el seu fill Antoni Rubió i Lluch, autèntic de la poesia de Rubió i Ors, va ser l'autor també del pròleg al segon volum de *GL3*. A la seva obra completa va incloure aquesta traducció i la de l'«Oda a Barcelona» (Menéndez y Pidal 1955: 170-172, 173-180). Faig observar que pràcticament tots els poetes espanyols són d'origen perifèric. També és notable el nombre de traductores poetes, les altres «perifèriques».

Als honorables i distingits poetes[2]
que s'han dignat
honrar i embellir amb llurs versions
lo present volum de ses rimes

Les senyores donya María Mendoza de Vives i donya Emilia Pardo Bazán; la senyoreta donya Maria Licer (Mòdena), i los senyors don Bernat Acevedo (Astúries), don Felipe Arrese (Biscaia), reverend pare don Josep Ignasi de Arana, prevere S. J. (Biscaia), don Frederic Baraibar, don Demetri Bikelas (Atenes), don Adolf Blanch (difunt), don Lluís Bussi, prevere (Candia Lomellina), excel·lentíssim senyor comte de *** (Viena),[3] senyor don Miquel Anton Caro (Bogotà), don Constantí A. Christomános (Atenes), don Miquel Costa, prevere, don Teodor Cuesta (Oviedo), don Carmelo de Echegaray (Sant Sebastià), excel·lentíssim senyor don Joan Fastenrath (Colònia), don Marcel·lí Flores de Prado (Vitòria), don Guido Gezelle, prevere (Courtrai),[4] excel·lentíssim senyor marquès de Heredia, don Víctor Iranzo, don Alfons Janssens (Saint-Nicolas, Flandes), don Jacinto Labaila, don Antoni de la Iglesia (La Corunya), don Francesc dela Iglesia (La Corunya), don Constantí Llombart, don Josep de Liñán de Eguizábal, don Manuel García de Barzanallana, don Manel Martínez González (Vigo), don Joan Monné (Marsella), don Melcior[5] de Palau, don Justí Pepratx[6] (Perpinyà), don Josep Pérez Ballesteros (La Corunya), don Lluís Pons i Gallarza, don Eduard Porembowicz (Cracòvia), excel·lentíssim senyor comte de Puymaigre (París), don Antoni Puiggarí (Perpinyà), don Joan Rodríguez Guzmán, don Antoni Rubió i Lluch, don Lluís C. Viada i Lluch, don Carles Maria Vella, prevere (Sicília) i don Cayetà Vidal de Valenciano.

En penyora del més coral agraïment i del més vertader afecte,
ofereix aqueix públic homenatge de respectuosa recordança,
llur admirador i amic,
Joaquim Rubió i Ors

2. Es troba a l'inici del segon volum de *GL3*.
3. August von Lesempe?
4. Esmeno «Contrai».
5. Esmeno «Menció».
6. Esmeno «Pepraxt».

Als honorables i distingits poetes[7]
que s'han dignat
honrar i embellir amb llurs versions
lo present volum de ses rimes

excel·lentísima senyora donya Antonia Díaz de Lamarque, donya Victòria Peña d'Amer, la senyoreta donya Maria Licer (de Mòdena), i los senyors don Victorià Amer, don Antoni Arzac, don Frederic Baraibar, don Joan Barcia Caballero, don Alfredo Brañas y Menéndez, don Constantí A. Christomános, don E. Contamine de Latour, excel·lentíssim senyor don Joan Fastenrath (de Colònia), don Jacinto Labaila, excel·lentíssim senyor don Josep Lamarque de Novoa, don Josep Pérez Ballesteros, senyor baró don Carlos de Tourtoulon, D. Lluís Carlos Viada.

En penyora del més coral agraïment i del més vertader afecte,
ofereix aqueix públic homenatge de respectuosa recordança,
llur admirador i amic,
Joaquim Rubió i Ors

7. Es troba a l'inici del tercer volum de *GL3*.

IV. 2. Notes d'Antoni Rubió i Lluch

Observacions[8]

—Des del full 16[9] la impressió d'aquesta obra ha corregut baix la direcció del fill de l'autor, a qui la mort li impedí continuar-la.

—Les poesies inèdites d'aquest volum són *La missió del poeta* (p. 261) i *En l'àlbum de Na Caterina Mirambell* (p. 263). L'autor no pensava publicar-les, així com també, lo romanç *Ricard lo Cor de lleo* (p. 270) que escrigué per compromís en 1858 a Valladolid per a complaure a son amic l'Anton Bofarull, que desitjava engruixir sa col·lecció, *Los trobadors nous*.

—Per equivocació s'ha estampat com a inèdita la *Traducció del cap. IV del Cantar dels cantars*. Vegé la llum la primera volta en lo *Calendari Català per a l'any 1900* publicat per Joan Bta. Batlle, p. 28.

—La present edició políglota comprèn versions de 70 traductors en los catorze següents idiomes i dialectes: alemany, bable, castellà, flamenc, francès, gallego, grec, italià, piemontès, polac, portuguès, provençal, basc i sicilià.

8. Es troben a la p. 331 del quart volum de *GL3*.
9. La pàgina 16 correspon a l'Escena II de *Gutenberg*.

V
Un poema atribuïble

Tes.: *EGN*

Publicat a *El Guardia Nacional* el 10 d'agost del 1837 i signat «R.» (Alegret 1972: 7), no puc adjudicar-ne amb seguretat l'autoria a Rubió i Ors. La signatura, que era habitual seva, junt amb «J. R.» i «J. R. y O.», en aquesta publicació sobretot durant la primera meitat d'aquest any, sembla indicar-ho, així com la referència a Vicent Garcia, que sens dubte coneixia bé. Cal dir, tanmateix, que el 8 d'agost hi ha a *El Guardia Nacional* signat «R.» un poema titulat «La tia María», gens del to del jove Rubió i Ors, com també el dia 18 un altre poema, «Su mirada», que hagués pogut firmat el poeta però que està just després del seu poema «Mi cumpleaño», signat aquest «J. R. y O.». El contingut de «Los frares» no desentona del discurs del jove Rubió i Ors, que podem conjecturar per *101* i les cartes que l'acompanyen, a l'interior de la colla d'amics, però és estrany que el fes públic d'aquesta manera.

Mètrica: 2 a^{7} b b a **2** a^{10} b b a.

Los frares

1-8. Aquests versos no són del Rector de Vallfogona.
14. *bastant*. Esmeno «bastans».
15. *pecats,*. Esmeno «pecats.».

Sense frares estigué
durant set sigles cabals
la iglésia; i sens los mals
que vui per los frares té.
No sé què pensaren fer
frares en lo món posar
fou lo mateix que enviar
gats a casa el vidrier.

Diu això lo rector de Vallfogona
autor que venerà el sigle disset,
home de moltes llums, de clatell net,
de tots regonegut per pluma bona:
dubte no hi ha, per cert, que els coneixia,
pues li feren uns jocs bastant pesats:
i sent ara patents tots sos pecats,
pregunto des de luego, ¿què diria?

R.

Patrimoni Literari

Joaquim Rubió i Ors és un poeta molt present a les històries de la literatura catalana però la seva poesia, que representa una renovació cabdal a la primera meitat del segle XIX, és totalment desconeguda fora dels cercles acadèmics i erudits, havent gaudit d'una popularitat insòlita que després li ha estat negada fins a caure en l'oblit més absolut. Aquest llibre representa el primer estudi biogràfic a fons del poeta i la primera edició completa de la seva poesia en català des de la seva mort.

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
[publicacions] urv